

XX

23 AUGUST
1944-1964

REVISTA ARHIVELOR

ANUL VII

I

1964

ORGAN AL DIRECTIEI GENERALE A ARHIVELOR STATULUI DIN R.P.R.

DIRECȚIA GENERALĂ A ARHIVELOR STATULUI
DIN
REPUBLICA POPULARĂ ROMÂNĂ

REVISTA ARHIVELOR

1

ANUL VII

BUCUREȘTI

1964

COMITETUL DE REDACȚIE :

V. ARIMIA — redactor șef, FL. BOERAȘ, I. LEONTE, I. MĂRCUȘ,
M. REGLEANU, M. SOVEJA, GH. UNGUREANU

REVISTA ARHIVELOR

apare de 2 ori pe an

Redacția : București, B-dul 6 Martie nr. 29, raionul V. I. Lenin — Telefon 13.37.77

Abonamentele se fac prin oficiile poștale de la orașe și sate

<https://biblioteca-digitala.ro> / <http://arhivelenationale.ro>

20 DE ANI DE ÎNĂPTUIRI MĂREȚE SUB STEAGUL PARTIDULUI

Anul acesta, întregul nostru popor, sub conducerea înțeleaptă a partidului, își intensifică eforturile pentru îndeplinirea directivelor Congresului al III-lea al P.M.R., a prevederilor planului șesenal de dezvoltare a economiei naționale sub semnul unei mărețe aniversări: 20 de ani de la eliberarea patriei de sub jugul fascist.

La 23 August 1944, în condițiile adâncirii crizei regimului fascist, avântului deosebit al luptei maselor și înaintării armatei sovietice, forțele patriotice organizate și conduse de Partidul Comunist Român au răsturnat regimul antonescian. Armata română a întors armele împotriva Germaniei fasciste, a eliberat teritoriul patriei și alăturându-se codiției antihitleriste și-a adus contribuția la victoria împotriva fascismului.

Victoria insurecției din august 1944 — operă a maselor populare din România, în frunte cu clasa muncitoare și partidul ei a însemnat începutul revoluției populare, a epocii de profunde transformări revoluționare în economie și cultură, pe calea construirii socialismului și comunismului.

Istoria de după 23 August 1944 a patriei noastre cuprinde un șir larg de evenimente care marchează momentele principale, determinante pentru dezvoltarea politică, economică și social-culturală a țării noastre în ultimele două decenii.

La 6 martie 1945, după înlăturarea succesivă a celor trei guverne cu majoritate reacționară, din inițiativa și sub îndrumarea P.C.R. masele populare au instaurat puterea democrat-populară, obținând o victorie hoăritoare asupra reacțiunii.

În cursul aceleiași luni, la 22 martie, guvernul democratic în frunte cu dr. Petru Groza legiferează reforma agrară, în urma căreia moșierimea este lichidată ca clasă: sint expropriate 1 468 000 ha și improprietați 918 913 țărani fără pământ sau cu pământ puțin. „Prin înfăptuirea și legiferarea reformei agrare a fost rezolvată problema fundamentală a desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice și s-a încheiat alianța dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare”¹.

În această perioadă economia țării trecea printr-o grea încercare. Pașubele materiale provocate ca urmare a subjugării României de către

¹ Gh. Gheorghiu-Dej, „40 de ani de luptă sub steagul atotbiruitor al marxism-leninismului”, *Articole și cuvîntări, 1959—1961*, Ed. Politică, 1961, p. 441.

Germania hitleristă echivalau cu bugetul țării pe mai mult de 12 ani. Jaful la care s-au dedat hitleriștii, exploatarea pînă la secătuire a bogățiilor naturale ale țării de către monopolurile străine, distrugerile provocate de război, cărora li s-au adăugat sabotajul organizat de unii industriași și proprietari romîni și străini aduseseră țara în pragul dezastrelui. În lupta pentru refacerea economiei naționale distrusă de război, un moment crucial l-a marcat Conferința Națională a P.C.R. din 16—19 octombrie 1945.

Conferința Națională a stabilit ca sarcini principale reconstrucția economică și industrializarea țării, întărirea și dezvoltarea regimului democrat-popular prin consolidarea unității clasei muncitoare, a alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, prin mobilizarea și întărirea forțelor democratice în vederea izolării de mase a partidelor burgheze și a înlăturării lor din arena politică, prin victoria forțelor democratice în bătălia electorală. În alegerile din 1946, partidele politice reacționare au suferit o înfrîngere nimicitoare.

Din inițiativa P.C.R. în prima etapă a revoluției populare au fost luate o serie de măsuri cu un pronunțat caracter anticapitalist ca: etatizarea Băncii Naționale, organizarea controlului muncitoresc asupra producției prin înființarea Oficiilor industriale, reforma monetară din 1947, interzicerea cumpărării de pămînt de către chiaburi etc.

La 30 decembrie 1947, desfășurarea victorioasă a revoluției populare condusă de P.C.R. a dus la înlăturarea monarhiei și la proclamarea Republicii Populare Romîne — formă a dictaturii proletariatului. Această înfăptuire a reprezentat încheierea primei etape a revoluției populare și trecerea la revoluția socialistă. Pentru rezolvarea sarcinilor acestei revoluții a fost necesară realizarea unității depline a clasei muncitoare. Aceasta s-a înfăptuit în februarie 1948, cînd a avut loc congresul de unificare. „Unificarea Partidului Comunist și a Partidului Social-Democrat, pe baza ideologiei marxist-leniniste, și crearea Partidului Muncitoresc Român a însemnat victoria deplină și definitivă a leninismului în mișcarea muncitorească din România”².

După Congresul I al P.M.R. urmează etapa care, după cum apreciază documentele Congreselor al II-lea și al III-lea ale P.M.R. și alte documente de partid, se caracterizează prin ofensiva neîntreruptă a socialismului, înfăptuirea consecventă a industrializării țării, a transformării socialiste a agriculturii, a revoluției culturale. S-au dezvoltat forțele de producție ale țării, a fost construită baza economică a socialismului, a fost obținută victoria deplină și definitivă a socialismului la orașe și sate. Poporul nostru a pășit în etapa desăvîrșirii construirii socialismului, a pregătirii condițiilor pentru trecerea treptată la construirea comunismului. În această luptă rolul conducător al partidului în întreaga activitate de stat, economică și social-culturală, crește tot mai mult.

În întreaga sa activitate partidul duce o politică științifică, realistă, aplică creator legile generale ale construcției socialiste, ținînd seama de

² Gh. Gheorghiu-Dej, „40 de ani de luptă sub steagul atotbiruitor al marxism-leninismului”, *Articole și cuvîntări, 1959—1961*, Ed. Politică, 1961, p. 442.

condițiile concrete, de cerințele reale ale vieții în fiecare etapă a dezvoltării țării.

„În opera de făurire a noii orînduiri, a arătat tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej, partidul nostru se călăuzește neabătut după teoria marxist-leninistă, după învățăturile lui Lenin Privind trecerea de la capitalism la socialism și construirea orînduirii socialiste, aplicînd aceste adevăruri la condițiile specifice ale țării noastre“.

Actul revoluționar al naționalizării principalelor mijloace de producție și crearea pe această bază a sectorului socialist al economiei a asigurat condiții pentru concentrarea resurselor economiei și punerea lor în slujba ridicării nivelului economic, politic, cultural al poporului.

„Hotărîtoare pentru dezvoltarea țărilor care au moștenit de la capitalism o stare de înapoiere economică este industrializarea socialistă, singura cale prin care se asigură creșterea armonioasă, echilibrată, pe o linie mereu ascendentă și în ritm rapid a întregii economii naționale, sporirea continuă a productivității muncii sociale, dezvoltarea intensivă și complexă a agriculturii, ridicarea sistematică a nivelului de trai al poporului“³.

În înfăptuirea industrializării, partidul ține seama de o serie de factori, cum ar fi: asigurarea dezvoltării proporționale, armonioase a economiei în ansamblu ca și a diferitelor ramuri de producție, creșterea cu preponderență a industriei mijloacelor de producție în raport cu industria bunurilor de consum, dezvoltarea rapidă a producției de energie electrică, progresul tehnic continuu, valorificarea superioară a resurselor naturale, repartizarea teritorială rațională a forțelor de producție, creșterea eficienței economice a producției, creșterea numărului și a calificării cadrelor de specialitate, cointerесarea materială a oamenilor muncii în rezultatele muncii lor.

Importante obiective în legătură cu refacerea și dezvoltarea economiei naționale au fost cuprinse în planurile anuale și de perspectivă, pe care oamenii muncii din țara noastră le-au îndeplinit cu succes. Într-o perioadă relativ scurtă (1949—1961) datorită investițiilor masive făcute de stat, 500 din întreprinderile existente au fost reutilitate, modernizate și dezvoltate, iar alte 280 de întreprinderi și secții au fost construite în industria republicană.

În opera de construire a socialismului, electrificarea a ocupat un loc deosebit de însemnat. Prin îndeplinirea și depășirea planului de 10 ani de electrificare a țării, aprobat la plenara C.C. al P.M.R. din octombrie 1950, a fost creată și se dezvoltă o puternică bază energetică, care asigură înfăptuirea în ritm susținut a industrializării socialiste, introducerea tehnicii noi, mecanizarea și automatizarea proceselor de producție.

În anii regimului democrat-popular a fost construit sistemul energetic național care reunește toate centralele electrice, legîndu-le de centrele de consum; s-a extins telemecanizarea în sistemele energetice,

³ Declarația cu privire la poziția Partidului Muncitoresc Român în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale adoptată de Plenara lărgită a C.C. al P.M.R. din aprilie 1964. Ed. Politică, 1964, p. 31.

controlul și comanda de la distanță a utilajelor și stațiilor electrice; a crescut nivelul tehnic al sectorului electro-energetic. Au fost puse în funcțiune numeroase obiective energetice ca: termocentralele Doicești, Sîngeorgiu de Pădure, Paroșeni, Comănești, Ovidiu II, Borzești, „23 August” — București, Teleajen, centrala electro-termică Luduș, hidrocentralele Moroeni, Sadu V, Roznov I, Roznov II. A fost construită hidrocentrala de la Bicaz și s-au luat măsuri pentru amenajarea în continuare a potențialului hidroenergetic al râului Bistrița. Se construiește hidrocentrala „16 Februarie” de pe Argeș, au început lucrările de amenajare a sistemului hidroenergetic și de navigație de la Porțile de Fier și alte obiective importante.

În anul 1960, anul încheierii planului de electrificare, producția de energie electrică era de 7 ori mai mare față de 1938. Trei ani mai târziu (1963) producția de energie electrică a depășit 11 miliarde kWh, revenind 621 kWh pe cap de locuitor. Agregatele energetice care vor fi date în funcțiune în acest an, reprezintă peste 1/4 din întreaga putere instalată existentă.

Un rol însemnat în crearea bazei materiale de producție a socialismului îl are industria carboniferă. La Conferința Națională, P.C.R. a indicat etapele principale ale dezvoltării industriei noastre carbonifere: 1) atingerea capacității normale de producție, folosită atunci la jumătate 2) înființarea unor noi centre carbonifere.

În anii ce au trecut de atunci au fost deschise noi mine în Valea Jiului și redeschise altele, a crescut considerabil capacitatea de producție a unor centre carbonifere cum sînt: Lonea, Aninoasa, Lupeni, Filipeștii de Pădure, Sălaș, Doicești, Cîmpulung ș.a. Producția carboniferă a crescut și prin modernizarea lucrărilor și a aparatajului în mină.

După Congresul al III-lea s-au intensificat lucrările de prospecțiuni pentru descoperirea de noi zăcăminte și pentru exploatarea zăcămintelor de minereuri. În prezent, lucrătorii din industria carboniferă își sporesc eforturile pentru îndeplinirea sarcinilor trasate de Congres: pînă în 1965 cantitatea de cărbune extras va atinge 11,5—12,5 milioane tone anual, adică o cantitate de aproape patru ori mai mare decît producția anuală maximă de cărbune din România burghezo-moșierească.

În cei 20 de ani de la eliberare, o rapidă creștere a cunoscut și industria siderurgică, menținută în stare de înapoiere de regimul burghezo-moșieresc.

La sfîrșitul anului 1938, industria metalurgică nu reprezenta decît 16,4% din valoarea mării industrii. Monopolurile străine acaparaseră 74% din acțiuni în siderurgie și metalurgia prelucrătoare.

După naționalizare partidul a luat măsuri pentru refacerea și dezvoltarea acestei industrii, menită să asigure industriei constructoare de mașini și celorlalte ramuri industriale, cantități sporite de oțel și laminate. De asemenea, s-au întreprins lucrări de studiere sistematică a subsolului, executîndu-se explorări și prospecțiuni ale zăcămintelor de minereuri de fier, mangan, cărbuni cocsificabili. Au fost descoperite noi zăcăminte de minereuri de fier în Munții Sebeșului, Munții Apuseni și în alte localități, precum și regiuni carbonifere noi în bazinul Văii Jiului.

Prin reconstrucția și modernizarea fostelor uzine de fier de la Hunedoara, a fost creat noul centru modern al siderurgiei noastre, Combinatul siderurgic Hunedoara. A fost mărită capacitatea furnalelor vechi existente și a sporit volumul lor util; a intrat în funcțiune uzina cocschimică de la Hunedoara, în ultimii ani dotată cu noi baterii; au fost construite două furnale moderne care dispun de mecanizarea completă a sistemului de încărcare, centralizarea măsurilor, controlul și reglarea automată a regimului termic. În cadrul combinatului funcționează de asemenea și alte obiective. Producția de oțel Martin la Combinatul de la Hunedoara va spori în mod considerabil.

Lucrări capitale au fost executate de asemenea la Combinatul metalurgic Reșița ale cărui noi furnale de 700 mc dispun de reglare complet automată, iar secția furnale reconstruită este condusă de la un post central automatizat. Lucrările executate la celelalte uzine metalurgice din țară au contribuit la îmbunătățirea folosirii capacităților existente. O realizare de seamă în domeniul industriei noastre siderurgice este și laminorul de la Roman.

În anii regimului democrat-popular, industria siderurgică a crescut calitativ: oțelăriile noastre produc mărci de oțeluri speciale necesare industriei constructoare de mașini, producerii de utilaj petrolier și utilaj pentru industria chimică, fabricării rulmenților.

Ritmul înalt de creștere a producției a permis depășirea în 1963, în ramura metalurgiei feroase, a prevederilor pentru anul 1964; în acest an producția aceleiași ramuri se apropie de prevederile pentru anul 1965.

Unul din rezultatele operei de industrializare socialistă a țării noastre este crearea și dezvoltarea unei industrii proprii de construcții de mașini.

Partidul și guvernul au acordat o atenție deosebită industriei constructoare de mașini, pîrghie a reconstrucției tehnice a întregii economii naționale, avînd un rol important în înzestrarea cu tehnica modernă a tuturor ramurilor industriei, agriculturii, transporturilor și construcțiilor, în realizarea progresului tehnic în întreaga economie națională.

Pentru îndeplinirea programului de dezvoltare și de creare a acestei industrii s-au alocat investiții masive, au fost înfăptuite unele măsuri de perfecționare și organizare a producției și a cadrelor de specialitate.

În urma condițiilor create se dezvoltă continuu producția în serie de utilaj petrolier, minier și electrotehnic. Se fabrică turbine de abur, motoare pentru autocamioane și o gamă variată de diferite tipuri de motoare. Industria constructoare romînească a realizat diferite tipuri de mașini unelte ca: strunguri universale, mașini orizontale, de frezat și alezat, strunguri paralele grele, strunguri de copiat, mașini de rabotat, mașini de rectificat, mașini de forjat etc. De asemenea, se produc în serie mașini și utilaje necesare industriei construcțiilor și materialelor de construcție.

S-a dezvoltat producția de mijloace de transport feroviar și au fost create noi subramuri ale industriei construcțiilor de mașini specializate

în producția de construcții navale și autocamioane. Se produc locomotive Diesel, electrice și diferite tipuri de vagoane, tractoare și mașini agricole. S-a organizat producerea de utilaj tehnologic pentru industria minieră, siderurgică, chimică, alimentară, ușoară; a început producția de linii tehnologice complete pentru diferite ramuri ale economiei.

Principala sarcină trasată de Congresul al III-lea al P.M.R. în domeniul construcțiilor de mașini este ridicarea continuă a nivelului tehnic, îmbunătățirea calității, creșterea randamentului și a economicității mașinilor și instalațiilor.

Prin punerea în funcțiune a noi capacități, se prevede ca în anul 1964 producția industriei constructoare de mașini să crească cu cca 15% față de anul 1963, ceea ce va însemna o depășire a nivelului stabilit pentru ultimul an al șesenalului.

Un loc de frunte în economia patriei îl deține industria petrolieră, care în țara noastră are tradiții de peste 100 de ani. Cu 8 ani înaintea naționalizării producția petrolieră tindea să scadă continuu. În primii ani după 1944, trusturile americane și engleze, care dețineau un mare procent din producția de țiței, au dus o politică de sabotaj, împiedicând redresarea industriei de petrol. Reprezentanții acestor trusturi susțineau teoria „declinului fatal” al producției petroliere în România. În pofida acestui pronostic, opunându-se acțiunile lor de sabotaj, muncind cu abnegație pentru repunerea în funcțiune a sondelor părăsite și a rafinăriilor distruse, muncitorii petroliști, conduși de partid, au luptat eroic pentru refacerea industriei petroliere. În cadrul celor două planuri anuale producția de țiței a fost redresată. În primul cincinal productivitatea muncii în acest domeniu al economiei noastre a crescut cu peste 75%. În perioada următoare a fost dezvoltată o puternică și modernă industrie petrolieră extractivă, prelucrătoare și de utilaj, au fost descoperite noi terenuri în Muntenia, Moldova, Oltenia, Transilvania.

Congresul al III-lea al P.M.R. a trasat sarcina reutilării tehnice a rafinăriilor; la Ploiești a fost pus în funcțiune complexul de reformare catalitică și extracție a aromatelor, se construiesc noi instalații bazate pe cele mai moderne procedee cunoscute de reformare catalitică, hidrocracare, hidrofinare la rafinăriile de la Brazi, Borzești și Teleajen.

Industria noastră petrolieră se bucură de o binemeritată apreciere peste hotare. Azi R.P.R. ocupă locul 2 în Europa, și 12 în lume în privința extracției, iar sub raportul producției și exportului de utilaj — locul al treilea pe plan mondial după U.R.S.S. și S.U.A.

Partidul duce o politică consecventă pentru dezvoltarea puternică a industriei noastre chimice, ignorată înainte de 23 August. Din totalul producției industriale a țării, industria chimică reprezenta doar 2,7%. În perioada primelor planuri anuale de stat în afară de organizarea și folosirea mai judicioasă a capacităților de producție existente, au început lucrările pentru lărgirea bazei materiale de producție a industriei chimice.

Diferitele bogății naturale ale țării noastre, cum sînt: sarea, gazul metan, petrolul, cărbunele, minereurile complexe și alte minereuri, diferitele produse animale și vegetale sînt folosite cu succes pentru dezvoltarea industriei chimice. Gama produselor chimice s-a lărgit,

au fost create ramuri noi : industria firelor și fibrelor sintetice, industria cauciucului și detergenților, a medicamentelor de sinteză și a coloranților organici.

Harta economică a țării noastre s-a îmbogățit cu o serie de obiective importante ale industriei chimice, dintre care amintim : Uzina de superfosfați și acid sulfuric Năvodari ; Fabrica de azotat de amoniu de la Făgăraș ; Combinatul de îngrășăminte azotoase de la Roznov ; Uzina de amoniac din gaz metan din orașul Victoria ; Fabrica de anvelope „Danubiana“ ; Combinatul de cauciuc sintetic și produse petrochimice de la Onești ; Combinatul de fire și fibre sintetice Săvinești. Au fost construite secții noi la fabricile chimice de la Făgăraș, Victoria, Brăila, Copșa Mică. De asemenea, au intrat în funcțiune noi capacități de producție la Tîrnăveni, Pitești, Ocna Mureș, Turda și Valea Călugărească ș. a. S-au luat măsuri pentru reprofilarea fabricilor de medicamente și a început fabricarea medicamentelor de sinteză ; a fost organizată producția de îngrășăminte chimice și antidăunători pentru agricultură. Comparativ cu anul 1950, cantitatea de îngrășăminte chimice aplicate în 1962 a crescut de peste 18 ori. În acest an industria chimică va livra agriculturii o cantitate de îngrășăminte minerale cu 20 % mai mare față de 1963.

În total, în perioada 1960—1963 au intrat în funcțiune peste 50 de fabrici, secții și instalații chimice de mare importanță pentru valorificarea la nivel superior a resurselor naturale ale patriei. Corespunzător condițiilor create, producția industriei chimice a crescut pînă în 1963 de 18 ori față de 1948. În 1963 ponderea industriei chimice în ansamblul industriei reprezenta 10 %.

În cursul anului 1964 va intra în funcțiune fabrica de celofibră din Combinatul de la Brăila și instalația de fibre sintetice melană de la Săvinești, a căror producție va echivala cu mai mult de 1/3 din consumul total de fibre chimice al industriei de bumbac și lînă. Măsurile luate vor favoriza dezvoltarea în continuare a unor ramuri ale industriei chimice — de cauciuc sintetic, mase plastice, medicamente, coloranți, lacuri și vopsele, celuloză și hîrtie.

Conducerea de partid și de stat acordă o atenție deosebită și industriei bunurilor de larg consum — factor de seamă în ridicarea continuă a nivelului de trai al oamenilor muncii.

În scopul organizării pe baze moderne a acestei industrii, potrivit cu cerințele în continuă creștere ale populației, au fost comasate și modernizate o serie de întreprinderi, au fost construite altele noi ; s-a lărgit baza de aprovizionare cu materii prime din țară, au fost luate măsuri pentru sporirea și îmbunătățirea sortimentelor, pentru creșterea productivității muncii.

În trecut, deși relativ dezvoltată față de celelalte ramuri industriale, industria alimentară nu s-a ridicat la nivelul necesar din cauza influenței negative a capitalului străin în economia țării.

În crearea industriei ușoare socialiste s-a insistat asupra laturilor principale ale existenței sale : latura agricolă, tehnică și profesional-stiințifică. Au fost amenajate și dezvoltate sute de unități ale industriei

de panificație, uleiurilor vegetale, zahărului, conservelor, abatoarele, antrepozitele frigorifice, fabricile de produse lactate, etc. An de an, a sporit capacitatea de producție, iar unele ramuri au fost reprofile, s-a acordat o grijă permanentă mării numărului de cadre calificate.

Industria noastră ușoară și alimentară a fabricat pentru prima oară la noi în țară unele produse ca lapte praf, sucuri de tomate și fructe, uleiuri volatile naturale ș. a.

În perioada 1960—1963, producția bunurilor de consum a sporit cu aproape 60%. Elocvente pentru progresul realizat de acest domeniu al industriei noastre în anii regimului democrat-popular sînt creșterile înregistrate în diferitele ei sectoare. Astfel, față de anul 1938 industria textilă a crescut de 5,5 ori, cea de confecții de 11 ori, industria pielăriei, blănăriei și încălțămintei de 5,6 ori și industria alimentară de peste 3 ori.

Importante sarcini sînt prevăzute a se realiza în cursul acestui șesenal. Astfel, vor intra în producție 4 fabrici de zahăr, fabrici de ulei, bere, abatoare moderne, noi linii automate de conserve de legume și fructe, fabrici pentru industrializarea laptelui, mori și fabrici de piine, instalații moderne de vinificare și conservare a vinului ș. a.

Industria noastră socialistă se dezvoltă într-un ritm susținut. Pe ansamblul industriei, în primii 4 ani ai șesenalului producția globală a crescut cu 74%, cu un ritm mediu anual de creștere de 15%, față de cca 13% cît s-a prevăzut pentru întreaga perioadă 1960—1965. După cum se precizează în comunicatul Direcției centrale de statistică cu privire la îndeplinirea planului de stat al R.P.R. pe anul 1963, ritmul înalt de creștere a producției a făcut posibilă depășirea în 1963 a nivelului prevăzut în șesenal pentru anul 1964 în ramurile metalurgiei feroase și construcțiilor de mașini, iar în industria lemnului s-a atins nivelul prevăzut pentru anul 1965. La Conferința organizației de partid a orașului București, din 13—15 februarie 1964, tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej a arătat : „Merită a fi relevat că numai sporul de producție ce se va obține în acest an, față de 1963, se va ridica la o valoare de circa 14 miliarde lei, fiind aproximativ egal cu întreaga producție industrială a României din 1948“. Acest fapt este cît se poate de semnificativ pentru ritmul de dezvoltare al economiei noastre socialiste.

În anii regimului burghezo-moșieresc, dezvoltarea anarhică a producției și-a pus amprenta și asupra repartizării teritoriale a forțelor de producție. Regiuni ca Argeș, Bacău, Crișana, Dobrogea, Iași, Maramureș, Mureș-Autonomă Maghiară, Oltenia, în trecut lipsite aproape în întregime de industrie au dezvoltat în anii de democrație-populară o industrie înfloritoare al cărei ritm de creștere este superior celui pe întreaga țară.

Dotarea industriei cu mașini moderne, extinderea an de an a mecanizării și automatizării proceselor de producție în majoritatea ramurilor industriale, nivelul în continuă creștere al calificării muncitorilor, tehnicienilor și inginerilor au contribuit la ridicarea indicilor calitativi ai activității economice. Constructorii de mașini, de utilaj petrolier și de tractoare au obținut realizări remarcabile în ridicarea nivelului calitativ al

mașinilor și utilajelor la nivelul tehnicii mondiale. În asemenea condiții, în 1962 productivitatea muncii în industrie a fost de cca 2,5 ori mai mare decât în 1950, iar în 1963 productivitatea muncii a crescut cu 8% față de 1962. Un spor însemnat va fi realizat în 1964; față de 1963 productivitatea muncii va spori cu 9,2% în industrie și cu 7,2% în construcții.

În șesenal, industria noastră va fi dotată cu noi unități. Astfel, „în industria republicană vor intra în funcțiune peste 180 de întreprinderi noi și aproape 300 de secții noi, vor fi lărgite și reutilate aproape 400 de întreprinderi din toate ramurile industriei, la aceasta adăugându-se întreprinderile ce se vor construi în industria locală“. Avansează în ritm susținut construcțiile pe șantierele unor obiective importante ale șesenalului: Combinatul siderurgic Galați, Combinatul siderurgic Hunedoara, Combinatul siderurgic Reșița, Hidrocentrala „16 Februarie“ de pe Argeș, Combinatul chimic Craiova, Combinatul de îngrășăminte azotoase Tg. Mureș, Combinatul de la Turnu Măgurele, Combinatul petrochimic Brazi, Fabrica de celofan, celofibră și sulfură de carbon ș. a.

Industrializarea socialistă a țării a asigurat succesul transformării socialiste a agriculturii și o adevărată revoluție în privința nivelului de dezvoltare a forțelor de producție.

Deși considerată o țară „eminamente agricolă“, în România burghezo-moșierească se practica o agricultură bazată pe mijloace și metode rudimentare. Procesul de diferențiere a țăranimii s-a accentuat în mod deosebit după primul război mondial. Țărănimia săracă reprezenta aproape jumătate din populația țării.

După reforma agrară din 1945, moșierimea a fost lichidată ca clasă. Exploatatorii formați din chiaburi și resturile moșierești dețineau încă 20% din suprafața gospodăriilor agricole individuale.

Călăuzindu-se după învățătura lui Lenin despre mica producție de mărfuri și despre necesitatea construirii socialismului nu numai la orașe, ci și la sate, la istorica plenară a C.C. al P.M.R. din 3—5 martie 1949, Partidul a trasat linia transformării socialiste a agriculturii, care a stat la baza întregii activități ulterioare a Partidului la sate.

Succesele realizate timp de 10 ani de la Plenara din martie au permis lichidarea pentru totdeauna a oricărei exploatare a omului de către om în țara noastră.

La Congresul al II-lea al P.M.R. a fost trasată sarcina de a se asigura progresul tehnic în agricultură, prin mecanizarea și chimizarea agriculturii, *pentru a spori producția la hectar și productivitatea muncii și a reduce continuu cheltuielile de producție în agricultură*. Dezvoltarea masivă a agriculturii nu poate fi concepută fără mecanizarea principalelor procese de producție din toate ramurile agriculturii. În perioada 1950—1962, agricultura a fost înzestrată cu mașini, utilaje și alte fonduri

⁴ Gh. Gheorghiu-Dej, „Raportul C.C. al P.M.R. la Congresul al III-lea al partidului“, vol. „Congresul al III-lea al Partidului Muncitoresc Român“, Ed. Politică, 1960, p. 56.

fixe care totalizează 28 340 milioane lei. În 1962, sarcina trasată de Congresul al III-lea al P.M.R. în domeniul transformării socialiste a agriculturii a fost îndeplinită cu aproape 4 ani înainte de termen. Sesiunea extraordinară a M.A.N. din 27—30 aprilie 1962 a consfințit încheierea colectivizării agriculturii, victoria definitivă a socialismului la orașe și sate. „Caracteristic pentru procesul de transformare socialistă a agriculturii a fost înaintarea treptată, continuă, pe măsura convingerii țărănimii de a trece pe drumul agriculturii socialiste și pe măsura creării bazei tehnice materiale necesare”⁵. „O trăsătură fundamentală a politicii noastre la sate constă în faptul că partidul a concentrat permanent eforturile principale în direcția consolidării economice a gospodăriilor colective, astfel ca ele, prin exemplul viu al rezultatelor obținute în producție și în ridicarea nivelului de trai al colectivizatorilor, să devină un mijloc puternic de convingere a maselor țărănești că numai acesta este drumul pe care trebuie să-l urmeze”⁶.

Colectivizarea agriculturii, reprezintă o etapă superioară în consolidarea alianței dintre clasa muncitoare și țărănimia muncitoare. Noile relații sociale la sate, mecanizarea lucrărilor agricole, dotarea agriculturii cu cadre tehnice calificate au creat condiții pentru creșterea continuă a producției agricole vegetale și animale. La sfârșitul anului 1963 se aflau la dispoziția agriculturii cca 65 000 de tractoare fizice, 62 000 de semănători mecanice, 32 100 de combine pentru păioase și alte numeroase mașini agricole; în agricultură lucrează 40 000 de specialiști, dintre care peste 18 000 au pregătire superioară. În vederea dezvoltării bazei tehnice materiale a agriculturii, statul a făcut importante investiții. În anul 1962 sumele investite au crescut în proporție de 879,2% față de anul 1950, iar pentru următorii patru ani statul a alocat un volum de investiții de două ori mai mare față de perioada 1956—1959.

Un rol important în dezvoltarea agriculturii socialiste și în asigurarea fondului central îl au gospodăriile agricole de stat. G.A.S.-urile dețin peste 15% din suprafața arabilă a țării și folosesc cele mai înaintate metode de organizare a producției agricole.

În vederea extinderii suprafeței arabile, pe zeci de mii de hectare au continuat lucrările de îndigui, desecări și completări la amenajări mai vechi. De asemenea, în scopul dezvoltării pe baze științifice a agriculturii noastre, în toate regiunile țării își duc activitatea instituții de cercetări care dispun de stațiuni experimentale complexe și specializate. Datorită lor, la dispoziția agriculturii se află astăzi semințe selecționate de grâu, floarea soarelui, sfeclă de zahăr și alte plante.

În condițiile optime create agriculturii noastre socialiste, în anul 1963 s-a realizat o producție totală de cereale de cca 10,4 milioane tone, cu aproape 700 000 tone mai mult decât în 1962. În acest an, terenul

⁵ Gh. Gheorghiu-Dej, „Raport cu privire la încheierea colectivizării și reorganizarea conducerii agriculturii”, vol. „Victoria socialismului în agricultură”, Ed. Politică, Buc., 1962, p. 18.

⁶ *Ibidem*, p. 19—20.

însămînțat cu griu va depăși cu 40 mii ha suprafața însămînțată în 1963, iar cel cu porumb cu 160 mii ha. Datorită măsurilor luate de partid și guvern pentru stimularea creșterii animalelor prin cointerесarea materială a țăranimii, credite pe termen lung, aprovizionarea cu materiale de construcții pentru adăposturi, cu reproducători de rasă, asistență tehnică și zooveterinară s-au obținut rezultate însemnate și în creșterea șeptelului : la sfîrșitul anului 1963 existau în gospodăriile agricole de stat și în cele colective 2,4 milioane bovine, 2,3 milioane porcine, 6,3 milioane ovine.

Creșterea producției în toate domeniile economiei naționale a determinat sporirea sarcinilor transportului de mărfuri și călători și deci necesitatea dezvoltării transporturilor feroviare, rutiere, navale și aeriene.

Datorită măsurilor luate în acest sens de partid și guvern au fost refăcute și dezvoltate căile ferate, îmbunătățită și modernizată rețeaua de drumuri naționale, sectoare în care războiul provocase de asemenea mari distrugerі. Numai în primii patru ani ai șesenalului au fost modernizate drumuri naționale în lungime de 1 490 km.

În reconstrucția bazei tehnico-materiale a transportului feroviar, planul de dezvoltare a economiei naționale pe anii 1960—1965 prevede ca sarcini principale extinderea acțiunii, începută în anul 1959, de înlocuire a tracțiunii cu abur prin tracțiunea diesel-electrică, începerea electrificării liniilor cu profil greu și trafic intens, precum și mecanizarea și automatizarea proceselor de exploatare.

De asemenea, există posibilități mereu sporite în transportul naval — prin dezvoltarea industriei constructoare de nave maritime și fluviale (industrie ce produce și pentru export) și în transportul aerian.

Ca urmare a succeselor obținute în toate domeniile activității economice, venitul național a crescut. În perioada 1948—1959 venitul național a sporit de peste trei ori. În anul 1962, întregul venit național al anului 1938 a fost realizat în numai patru luni.

Sporirea venitului național a permis ca în primii patru ani ai șesenalului investițiile din fondul statului să depășească de aproape 2 ori investițiile făcute în perioada 1956—1959. Din totalul investițiilor făcute în 1960—1963, 62,1 miliarde au fost destinați industriei, 18 miliarde lei agriculturii, 10,4 miliarde lei pentru transporturi.

O dată cu marile prefaceri pe plan politic, social și economic, mari realizări s-au obținut și pe planul cercetării științifice. A fost reorganizată Academia și rețeaua de institute științifice. Partidul și guvernul acordă o atenție deosebită procesului de formare a cadrelor, problematicii de cercetare, cercetărilor fundamentale și aplicate.

În anii regimului burghezo-moșieresc Academia nu avea nici un singur institut de cercetare științifică. În anii regimului democrat-popular s-au înființat 33 de institute și 7 centre de cercetări științifice.

Pentru cercetările științifice statul alocă anual aproape 1 miliard de lei. Datorită acestui fapt cercetarea științifică înregistrează succese importante.

Au fost întreprinse rodnice investigații în domeniul fizicii atomice, al structurii substanțelor organice, în domeniul chimiei fizice a electroliților topiți, în lărgirea posibilității de utilizare a polimerilor sintetici.

Statistica matematică se aplică în numeroase ramuri de activitate. Au fost obținute rezultate cunoscute și apreciate și peste hotare în aeromecanică, lubrificație, sudură, în domeniul mașinilor hidraulice.

Oamenii de știință și cercetătorii români au adus o contribuție substanțială la soluționarea unor probleme legate de cerințele practice ale industrializării socialiste a țării, lărgirea bazei de materii prime și îmbunătățirea metodelor de prelucrare a acestora, găsirea și folosirea de înlocuitori ai unor materiale deficitare, ridicarea calității, randamentelor și performanțelor mașinilor și utilajelor, perfecționarea proceselor tehnologice; de asemenea au soluționat numeroase probleme legate de electrificarea țării, de realizarea unor instalații tehnice perfecționate, au găsit căi pentru valorificarea superioară a diferitelor resurse energetice etc.

Se desfășoară cu tot mai mari succese cercetările în domeniul științelor sociale, pe baza sarcinilor trasate de partid în acest domeniu. Au apărut primele volume ale „Istoriei României“, colective de specialiști de prestigiu lucrează la dicționarul enciclopedic român, din care a apărut primul volum, la istoria limbii române, istoria literaturii române, istoria teatrului românesc, istoria artelor plastice. Sînt în curs de apariție importanta lucrare „Economia României în anii puterii populare“ și tratatul de istoria gîndirii filozofice din România.

Condiții deosebite de dezvoltare au fost create culturii socialiste, literaturii și artei naționale ale căror succese depășesc granițele patriei. Scriitorii și oamenii de artă din țara noastră, pe baza principiilor realismului socialist, creează opere care oglindesc succesele remarcabile obținute de poporul nostru sub conducerea partidului în construirea socialismului. Rezultate apreciate au fost obținute și în domeniul valorificării tezaurului cultural al poporului român.

Constatăm cu satisfacție ecoul pozitiv pe care știința și arta noastră îl au peste hotare. Tratate, monografii, culegeri și studii aparținînd unor oameni de știință ca C. I. Parhon, Gh. Ionescu-Sisești, I. Murgulescu, Șt. Milcu, Ș. Țițeica, C. Nenițescu, Gr. Moisil, H. Hulubei, M. Ralea, I. Iordan, A. Kreindler, Al. Rosetti, A. Joja ș.a. sînt bine cunoscute peste hotare. Zeci de academicieni români au fost cooptați ca membri în aproape 200 de academii sau societăți științifice sau premiați de diferite foruri științifice din străinătate.

Trezește un sentiment de profundă mîndrie națională faptul că opera unor creatori ca Eminescu, Caragiale, Grigorescu, Sadoveanu, Arghezi, Enescu și Brîncuși s-a impus pe plan mondial, că devin tot mai cunoscute valoroase creații aparținînd lui Z. Stancu, M. Sebastian, M. Beniuc, L. Rebreanu, Camil Petrescu, G. Călinescu, T. Popovici, V. Em.

Galan, G. Bogza, Istvan Nagy ș.a. Este semnificativ că numărul antologiilor privind literatura română editate peste hotare se ridică la 70, fără a socoti numeroasele lucrări în curs de apariție.

Înțelegînd că politica partidului este o garanție a succeselor obținute de poporul nostru și a dezvoltării continue a țării, oamenii de știință și cultură din țara noastră consideră îndrumarea de către partid chezașia realizărilor lor viitoare.

Datorită politicii partidului, a muncii politico-educative desfășurate după eliberarea patriei, marxism-leninismul a devenit ideologia dominantă în R.P.R. Teoria marxist-leninistă este studiată de sute de mii de oameni și reprezintă o călăuză în acțiune pentru constructorii socialismului din patria noastră. Lucrările clasice ale marxism-leninismului sînt editate în mod sistematic. A apărut ediția operelor lui V. I. Lenin în 39 volume, s-au tipărit numeroase culegeri și a început publicarea ediției complete a Operelor lui Lenin din care cititorii au primit pînă în prezent 26 volume. Cunoașterea documentelor de partid, a politicii partidului nostru înarmează pe oamenii muncii în activitatea de transformare socialistă a întregii țării, în lupta de clasă, în lupta între vechi și nou, al cărei tărîm principal — așa cum s-a subliniat la Congresul al III-lea al P.M.R. — este în prezent activitatea ideologică, munca de lichidare a înrîuririlor educației burgheze în conștiința oamenilor.

Formarea conștiinței socialiste a oamenilor muncii din țara noastră este legată de revoluția populară începută o dată cu insurecția armată de la 23 August 1944 și face parte din lupta revoluționară pe care partidul a desfășurat-o în cei 43 de ani de existență a sa.

Conștiința politică a oamenilor muncii din țara noastră, unitatea moral-politică a poporului s-au format și dezvoltat în focul insurecției armate și al marilor bătălii de clasă desfășurate sub conducerea partidului. În acest timp, masele largi de oameni ai muncii de la orașe și sate s-au convins că numai sub conducerea partidului marxist-leninist pot făuri o viață nouă, pot zdrobi orice uneltiri ale dușmanului, că interesele partidului sînt interesele maselor înseși.

În etapa socialistă a revoluției, procesul formării conștiinței socialiste s-a ridicat pe o treaptă nouă, superioară, pe baza transformărilor ce s-au produs și continuă să se producă în toate domeniile social-economice și culturale și datorită muncii politice și educative desfășurate de partid.

Noua atitudine față de muncă și față de bunul obștesc, spiritul de colectiv și disciplina conștientă, participarea tot mai largă a maselor la rezolvarea problemelor construcției socialiste, lupta împotriva manifestărilor ostile regimului nostru, împotriva moravurilor vechi, spiritul de sacrificiu, patriotismul socialist și solidaritatea cu cauza celor exploatați din întreaga lume — sînt trăsături caracteristice activității și atitudinii oamenilor muncii din patria noastră, educați cu grijă și dragoste părintească de partid.

Apreciînd rolul clasei muncitoare în construirea socialismului în țara noastră, la Congresul III al partidului tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej a arătat că „Eroica noastră clasă muncitoare s-a dovedit a fi la înălțimea

misiunii sale istorice de conducătoare a tuturor oamenilor muncii în lupta pentru construirea societății socialiste; alianța muncitorească — țărănească s-a întărit continuu; statul democrat-popular își îndeplinește cu succes rolul de instrument principal al clasei muncitoare în făurirea noii orînduiri; poporul român, oamenii muncii de toate naționalitățile muncesc umăr la umăr pentru prosperitatea patriei.

Victoriile obținute de oamenii muncii în opera de construire a socialismului se datoresc faptului că avem o călăuză sigură, Partidul Muncitoresc Român“.

Partidul și guvernul au luat măsuri datorită cărora se realizează cu succes sarcina fundamentală a orînduirii noastre socialiste: satisfacerea maximă a nevoilor materiale și spirituale mereu crescînde ale celor ce muncesc.

Creșterea nivelului de trai al oamenilor muncii din țara noastră este asigurată de creșterea sistematică a productivității muncii, a întregii producții sociale, a venitului național, de folosirea forțelor de producție și a avutului obștesc în interesul celor ce muncesc. Pe această linie, P.M.R. aplică consecvent principiul repartiției după cantitatea, calitatea și însemnătatea socială a muncii fiecăruia, împletind interesele întregii societăți cu interesele materiale personale ale oamenilor muncii.

Cresc continuu puterea de cumpărare a salariaților, salariul real al tuturor categoriilor de salariați și veniturile țărănimii muncitoare.

Statul plătește alocații de stat pentru copii și aproximativ 900 000 pensii de bătrînețe, invaliditate și urmași. Prin asigurările sociale se acordă ajutoare bănești în toate cazurile de pierdere a capacității de muncă.

Populația are la dispoziție prin comerțul socialist un volum tot mai mare de mărfuri. Crește volumul desfacerilor de mărfuri alimentare și nealimentare într-un ritm mediu anual de 12,7 la sută față de 12,2 la sută prevăzut în Directivele Congresului al III-lea al P.M.R. Nivelul de trai se îmbunătățește și prin cheltuielile făcute de stat pentru nevoile social-culturale. Aproape 1/4 din bugetul statului este alocat pentru învățămînt, cultură și ocrotirea sănătății.

Pe baza marilor transformări social-economice care au avut loc în anii puterii populare, înfăptuite sub conducerea înțeleaptă a partidului, în țara noastră are loc o profundă revoluție culturală. Acest proces de proporții uriașe este inseparabil de construirea socialismului, de dezvoltarea conștiinței socialiste a maselor.

Un moment cu o semnificație deosebită în revoluția culturală din țara noastră este reforma învățămîntului din 1948 și legată de aceasta, lichidarea analfabetismului.

Procesul de asigurare a revoluției culturale presupune în primul rînd asigurarea condițiilor materiale corespunzătoare.

Astfel, prin grija partidului și guvernului, în anii regimului democrat-popular s-a dezvoltat baza materială a învățămîntului de toate gradele. Au fost construite sute și sute de școli, săli de cursuri, laboratoare, ateliere; au fost puse la dispoziția elevilor și studenților cămine și cantine. Numai într-o perioadă scurtă — primii patru ani ai șesenalului — în orașele și satele noastre au fost construite peste 15 000 săli

de clasă, iar în centrele universitare au fost date în folosință cămine cu 19 000 locuri. Față de anul școlar 1938—1939 când cursurile erau frecventate de 1 684 000 elevi și studenți, în anul școlar 1963—1964 în învățământul de toate gradele a fost cuprins un număr de 3 443 000 elevi și studenți. S-a introdus gratuitatea manualelor pentru elevii cursurilor elementare și au fost desființate toate taxele școlare și de examene, în învățământul de toate gradele din R. P. Română.

În 1964, în urma încheierii generalizării învățământului de 8 ani, numărul elevilor va crește cu cca 340 000, iar al sălilor de clasă cu 40 %.

Nu este lipsit de semnificație faptul că în țara noastră la 10 000 de locuitori revin mai mulți studenți decât în țări cu vechi tradiții universitare ca Belgia, Italia, Anglia, Suedia.

Ca urmare a creșterii prestigiului învățământului superior din țara noastră un număr însemnat de tineri străini studiază la noi.

S-a dezvoltat rapid rețeaua de radio și televiziune. La sfârșitul anului 1963 existau 2 549 000 abonați la radio și radioficare. Numărul abonentelor la televiziune a crescut cu 64 % față de 1962.

O contribuție însemnată la ridicarea nivelului general de cultură al populației îl au teatrele, cinematografele, filarmonicile. Față de 16 teatre dramatice și 2 opere în 1938, în 1963 existau în țara noastră 126 teatre dramatice, teatre de păpuși, opere, teatre muzicale, ansambluri și orchestre simfonice. La sfârșitul anului 1963 existau 5391 cinematografe cu peste 190 milioane spectatori. Pe linia unei largi culturalizări a maselor, un rol important îl are cartea. În anul 1963 au fost editate 3268 titluri de cărți și broșuri, într-un tiraj ce depășește de peste 3 ori populația țării noastre. Tirajul anual al ziarelor și revistelor întrece cu mult 1 000 de milioane exemplare.

La sate își duc activitatea peste 10 000 de difuzori de carte, existau încă din 1963, 12 038 cămine culturale și case de citit, 8 000 de biblioteci cu un considerabil fond de cărți. Festivalul filmului la sate a întrunit ca spectatori într-un singur an peste 8 milioane țărani colectiviști.

În anul 1938 existau cca 70 coruri și 80 echipe de dans; azi activează la orașe și sate 1 milion de artiști amatori cuprinși în 35 mii formații. O dovadă a îmbunătățirii condițiilor de trai ale țărănimii muncitoare este și electrificarea pînă în 1962 a celor 4 601 sate.

Grija pentru sănătatea oamenilor muncii s-a reflectat în îmbunătățirea asistenței medico-sanitare. La sfârșitul anului 1963 funcționau 3841 de circumscripții medico-sanitare și 2043 case de naștere. În anul 1959 exista un medic la 770 locuitori, iar în 1963, 1 medic la 699 locuitori. În prezent România se situează printre primele zece țări din lume în ceea ce privește numărul medicilor ce revin la o mie de locuitori.

Numărul paturilor în spitale, sanatorii și case de nașteri, fără a socoti paturile din preventorii, casa copilului și sanatoriile balneare a sporit de aproape patru ori față de 1938. Pentru asistență medicală gratuită se cheltuiesc anual de fiecare pat, în medie cîte 19 000 lei. De asemenea, în anul 1963 au fost trimiși la odihnă și tratament în stațiunile balneo-climaterice peste 740 000 de oameni ai muncii și copii ai oamenilor muncii.

Tot datorită grijii partidului și guvernului, s-a creat o puternică bază materială pentru dezvoltarea culturii fizice și sportului. Cei 3 700 000 de membri ai asociațiilor sportive beneficiază de 15 810 baze sportive simple și complexe, de aparatură și asistență calificată. Aceasta explică succesele obținute de sportivii noștri din toate disciplinele, nu numai în țară, ci și peste hotare.

Pentru îmbunătățirea condițiilor de viață ale populației s-au făcut reale progrese în construcția de locuințe. În perioada 1960—1963, pentru construcția de locuințe s-au alocat 8,1 miliarde lei. În raport cu numărul populației, țara noastră se situează printre țările din Europa cu ritmul cel mai accelerat în construcția de locuințe. Numai în orașul București, în ultimii ani a primit locuințe noi o populație egală cu populația orașului Ploiești sau Timișoara. În șesenal se vor construi de peste trei ori mai multe apartamente decât în cei șase ani anteriori, de o calitate mai bună și un grad mai înalt de confort.

Succesele deosebite obținute de poporul nostru, pe plan intern, în dezvoltarea economiei, științei și culturii sînt încununate de prestigiul internațional ce și l-a cîștigat țara noastră.

R.P.R. duce o politică externă favorabilă micșorării încordării internaționale, „de dezvoltare a legăturilor de prietenie și colaborare frățască cu toate țările socialiste, de întărire continuă a unității lagărului socialist, de solidaritate și sprijinire hotărîtă a mișcării de eliberare a popoarelor”⁷, pentru promovarea principiilor de coexistență pașnică, pentru dezarmare generală și totală și statornicirea unei păci trainice în lume.

Partidul și guvernul român îmbină interesele naționale și ale suveranității de stat a Romîniei cu interesele internaționaliste ale întregului lagăr socialist, ale proletariatului mondial, ale tuturor popoarelor ce luptă pentru independență și pace.

Așa cum a arătat tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej politica externă a statului nostru „nu este dictată de considerente de conjunctură, ci este o orientare politică permanentă luminată de farul învățaturii marxist-leniniste, fundamentată pe aprecierea științifică a raportului de forțe și a tuturor factorilor care influențează mersul evenimentelor pe arena internațională”.

Dintre inițiativele internaționale ale statului nostru menționăm propunerile repetate ale guvernului român pentru transformarea Balcanilor într-o zonă a păcii și colaborării, lipsită de arme atomice și inițiativa de a se înscrie pe ordinea de zi a sesiunii O.N.U. a problemei „Măsuri pentru promovarea în rândurile tineretului a ideilor păcii, respectului reciproc și înțelegerii între popoare”. Împreună cu alte 25 de delegații, delegația romînă a prezentat la ultima sesiune a Adunării generale O.N.U., un proiect de declarație internațională în această problemă care urmează să fie dezbătut în vederea elaborării finale la cea de a XIX-a sesiune a Adunării generale.

⁷ „Declarația cu privire la poziția Partidului Muncitoresc Român în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale adoptată de Plenara lărgită a C.C. al P.M.R. din aprilie 1964”. Ed. Politică, 1964, p. 26—27.

La propunerea țării noastre a fost reînscrisă pe ordinea de zi a celei de a XVIII-a sesiuni a O.N.U. realizarea unor acțiuni pe plan regional în vederea îmbunătățirii relațiilor între statele europene aparținând unor sisteme sociale diferite.

R.P.R. a fost printre primele țări din lume semnatare ale Tratatului pentru interzicerea experiențelor nucleare în cele trei medii. „Partidul nostru consideră că prin aceasta și-a îndeplinit o îndatorire de cinste nu numai față de propriul popor, ci și față de toate popoarele, corespunzător spiritului Declarației din 1960, Apelului adresat de Consfătuire către popoarele din lumea întreagă, intereselor reale ale păcii și socialismului”⁸.

R. P. Română s-a pronunțat și se pronunță în continuare în favoarea încheierii Tratatului de pace german și a unui pact de neagresiune între Organizația Tratatului de la Varșovia și Pactul Atlanticului de nord, aceasta fiind o acțiune tranzitorie îndreptată spre lichidarea diviziunii dăunătoare a lumii în blocuri militare.

„Milîtînd pentru promovarea unor relații economice normale, reciproc avantajoase, fără condiții politice, fără restricții și discriminări, Republica Populară Romînă, ca și celelalte state socialiste, își dezvoltă legăturile economice cu toate statele, indiferent de orînduirea lor socială”⁹.

Coexistența pașnică și comerțul internațional sînt strîns legate și într-o relație de reciprocitate. Pe această linie se înscriu și propunerile delegației romîne la Conferința O.N.U. pentru comerț și dezvoltare. Țara noastră întretine relații comerciale cu peste 80 de state pe baza avantajului reciproc; între anii 1950—1963 a participat la 192 de tirguri și expoziții internaționale deschise în peste 60 de orașe; s-a schimbat nomenclatorul produselor exportate și importate, fapt semnificativ pentru procesul de industrializare a țării și de făurire a unor ramuri economice noi. În anul 1963, schimburile comerciale cu străinătatea au atins un volum de aproximativ 7 ori mai mare decît cel realizat în 1948. În acest an volumul comerțului exterior va fi de două ori mai mare decît în 1959, ritmul creșterii lui fiind superior celui indicat în Directive.

Mașinile și utilajele romînești sînt solicitate de firme din aproape 40 de țări. Țări cu o industrie puternic dezvoltată, cum sînt U.R.S.S., Cehoslovacia, R. F. Germană, Austria, Belgia, R. D. Germană, Franța, Italia, Anglia, Japonia importă mașini și utilaje produse în R.P.R. A fost construită o rafinărie de petrol în India, va fi instalată o fabrică de ciment cu echipament furnizat de noi în Cuba, este livrat utilaj pentru mărirea capacității sau construirea unor întreprinderi de același fel în R. D. Vietnam, R. P. D. Coreeană. A sporit volumul multor produse „tradiționale” de export: exportăm o gamă întreagă de produse petroliere; 200 de produse chimice sînt solicitate în 65 de țări; produse finite și semifinite din lemn sînt cerute de 250 de firme din 50 de țări;

⁸ Ion Gheorghe Maurer — *Temelia de neclintit a unității mișcării comuniste internaționale*, „Lupta de clasă” nr. 10, 1963, p. 17.

⁹ Declarația cu privire la poziția Partidului Muncitoresc Romîn în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale adoptată de Plenara lărgită a C.C. al P.M.R. din aprilie 1964. Ed. Politică, 1964, p. 36.

în 45 de țări sînt livrate produse ale industriei ușoare (încălțăminte, confecții, țesături de mătase naturală și bumbac).

În slujba cauzei păcii și coexistenței pașnice pledează și schimburile reciproce cu aproape 100 de state în domeniile cultural și artistic, tehnic și științific, turistic și sportiv. Reprezentanți ai țării noastre au fost prezenți și s-au afirmat la mari manifestări internaționale în aceste domenii. În anul 1963, aproximativ 1000 de oameni de știință, artă și cultură, precum și ansambluri artistice din țara noastră au participat la peste 200 de manifestări științifice și culturale de peste hotare.

Sub steagul victorios al partidului s-au realizat actul istoric de la 23 August 1944, victoria socialismului la orașe și sate, ridicarea nivelului de trai al poporului, formarea omului nou al epocii socialiste.

Toate succesele obținute în dezvoltarea socialistă a țării sînt rezultatul nemijlocit al politicii P.M.R., politică ce exprimă interesele oamenilor muncii care o apreciază ca pe propria lor politică și luptă pentru traducerea ei în practică. Realizările celor două decenii sînt rolul eforturilor eroice susținute ale poporului nostru strîns unit în jurul partidului care a descătușat talentul și energia creatoare a maselor.

Sub steagul partidului poporul nostru va îndeplini obiectivele planului de perspectivă astfel că „patria noastră va deveni în următorii 10—15 ani o țară industrială dezvoltată, cu o agricultură multilaterală și de înaltă productivitate; bogățiile ei, puse în valoare de oamenii muncii, vor permite trecerea treptată de la principiul repartiției după muncă la repartiția după nevoi, asigurînd întregului popor condiții de viață demne de epoca socialismului victorios și a construcției comunismului”¹⁰.

Sub steagul de nebiruit al Partidului, poporul nostru se îndreaptă spre comunism.

¹⁰ Gh. Gheorghiu-Dej — „Raportul C.C. al P.M.R. la Congresul al III-lea al partidului”, *Articole și cuvîntări, 1959—1961*, Ed. Politică, 1961, p. 165.

CONTRIBUȚIA ARHIVELOR STATULUI LA PUBLICAREA IZVOARELOR ISTORIEI PATRIEI

M. FĂNESCU, I. ADAM

Oamenii muncii din țara noastră sărbătoresc, plini de însuflețire, cu satisfacția năzuințelor împlinite, 20 de ani de la eliberarea României de sub jugul fascist.

23 August, cea mai mare sărbătoare națională a poporului nostru, a deschis o epocă nouă în istoria zbuciumată a României. Victoria însușirii armate, condusă și organizată de Partidul Comunist din România, a dus la răsturnarea dictaturii militare-fasciste, la scoaterea țării din războiul antisovietic, a marcat începutul revoluției populare, care a dus la profunde schimbări în structura orînduirii sociale și în viața poporului nostru.

În cursul revoluției populare a fost răsturnată monarhia, instaurată dictatura proletariatului, care „a marcat încheierea etapei strategice de desăvîrșire a revoluției burghezo-democratice și trecerea la o nouă etapă istorică — a înfăptuirii sarcinilor revoluției socialiste, a construirii socialismului în patria noastră”¹.

La baza politicii partidului de construire a socialismului a stat învățătura marxist-leninistă, aplicarea sa creatoare la condițiile concrete din țara noastră.

Fidelitatea față de marxism-leninism, studierea multilaterală și aprofundată a necesităților și posibilităților de dezvoltare a economiei, sprijinirea pe masele largi ale oamenilor muncii, asigură politicii partidului un caracter profund științific și creator. Rod al acestei politici sînt schimbările radicale cantitative și calitative în structura forțelor și relațiilor de producție, obținerea unor ritmuri înalte de creștere a producției, dezvoltarea echilibrată și armonioasă a întregii economii, creșterea bunăstării materiale a celor ce muncesc.

O cucerire de cea mai mare însemnătate obținută de poporul român sub conducerea partidului în cei 20 de ani de la eliberare — rezultat al politicii consecvente de industrializare a țării și de transformare socialistă a agriculturii — este victoria deplină și definitivă a socialismului la orașe și sate. Au fost lichidate pentru totdeauna clasele exploatare

¹ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări 1961—1962*, Ed. politică, Buc., p. 452.

și o dată cu aceasta exploatarea omului de către om. Au avut loc profunde schimbări în structura social-economică a țării, s-a făurit și dezvoltat unitatea moral-politică a poporului în jurul partidului și guvernului. Principala forță motrice a dezvoltării societății noastre în etapa actuală, alianța clasei muncitoare cu țărănimea, s-a ridicat pe o treaptă superioară. Înfăptuirea politicii partidului de construire a socialismului a dus la schimbarea din temelii a înfățișării țării. Starea de înapoiere economică e de domeniul trecutului. Republica Populară Română este în prezent o țară înaintată, cu o industrie și agricultură socialistă în plină dezvoltare, o țară în care pulsează din plin întreaga viață social-culturală. „În ajunul celei de a XX-a aniversări a eliberării — arată tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej — România socialistă se înfățișează ca o țară în continuu progres, cu o economie complexă și o cultură înfloritoare, pusă pe de-a întregul în slujba creșterii bunăstării celor ce muncesc”².

În anii puterii populare s-a desfășurat viguros revoluția culturală. Noua orinduire socială, care se bazează pe proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție și participarea directă a maselor muncitoare la întreaga viață politică, economică și socială nu se putea construi fără o cultură înfloritoare. De aceea, în desfășurarea revoluției culturale partidul a urmărit să asigure „întregii creații culturale și științifice conținutul ideologic al concepției despre lume a clasei muncitoare — ideologia marxism-leninismului“, să pună „toate valorile științei și culturii, neîngrădit la îndemîna celor ce muncesc”³.

În procesul construirii socialismului, cultura a devenit un bun al întregului popor, iar baza ei trainică o reprezintă ideologia marxist-leninistă.

Succese importante au fost dobândite în toate ramurile științei care a adus o contribuție sporită la dezvoltarea economiei naționale și a culturii și al cărei prestigiu internațional a crescut, tocmai datorită deosebitelor realizări obținute în domeniul abordării celor mai complexe probleme ale construcției socialiste și ale formării omului nou.

În tabloul acestor însemnate realizări știința istorică ocupă un loc de seamă. Cercetarea istorică, s-a dezvoltat, prin grija partidului, în direcția valorificării celor mai bune tradiții ale vechii istoriografii, a punerii într-o lumină nouă, pe baze științifice a principalelor momente din viața și lupta poporului. Viața maselor populare creatoare de bunuri materiale și culturale, procesul de producție, munca și lupta oamenilor muncii constituie atît obiectul cît și obiectivul istoricilor romîni⁴.

O condiție principală pentru dezvoltarea istoriografiei marxiste din țara noastră este descoperirea și punerea la dispoziția oamenilor de știință a unui vast material documentar, mărturie a trecutului istoric al poporului. Izvoarele istorice scrise, sau de altă natură, asigură documentația necesară pentru cercetarea fenomenelor istorice în com-

² Gh. Gheorghiu-Dej, *Cuvîntarea rostită la Conferința organizației de partid a orașului București, 15 februarie 1964*, p. 10.

³ *Congresul al III-lea al P.M.R.*, Ed. Politică, 1960, p. 367.

⁴ Studii nr. 6/1962, p. LXXXIV.

plexitatea dialectică a apariției și dezvoltării lor, a condițiilor sociale, economice și politice și interdependența dintre ele, pentru studierea existenței și dezvoltării orinduirilor sociale pe teritoriul patriei noastre.

În ansamblul izvoarelor istorice, cele scrise ocupă un loc deosebit, ele reprezentând mărturii nemijlocite și au ponderea cea mai mare în cadrul izvoarelor istoriei moderne și contemporane.

Cercetarea și publicarea izvoarelor documentare puse în slujba istoriografiei marxiste cunoaște o amplă dezvoltare în anii puterii populare și îndeosebi după Congresul al II-lea al P.M.R. care a stabilit măsuri pentru sporirea rolului institutelor de științe sociale, îmbunătățirea conducerii de către partid a întregii activități ideologice și stimularea discuțiilor creatoare asupra problemelor teoretice actuale. Congresul a trasat istoricilor sarcina de mare răspundere de a elabora „o istorie a României care să sintetizeze de pe pozițiile învățăturii marxist-leniniste, tot ce s-a realizat la noi pe tărîmul științei istorice și să însemne un pas înainte în dezvoltarea acestei științe, îndeosebi în soluționarea unor probleme de bază ale istoriei noastre — probleme ale procesului de formare a poporului român, ale istoriei contemporane, ale periodizării istoriei”⁵ precum și redactarea de către o comisie a Comitetului Central a manualului de Istorie P.M.R. care „să înarmeze pe membrii de partid și pe oamenii muncii fără partid cu cunoașterea învățămintelor istorice ale drumului de luptă parcurs de partid”⁶.

Un îndreptar prețios în cercetarea și publicarea izvoarelor documentare constituie analiza profundă, marxist-leninistă a principalelor momente din trecutul de luptă a partidului și a clasei muncitoare făcute de Congresele partidului și Plenarele C.C. al P.M.R. Pline de învățăminte sînt rapoartele prezentate de tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej la Congresele I, II și III ale partidului, expunerile făcute cu ocazia celei de a 40-a aniversări a creării P.C.R., dezbaterile Plenarei C.C. al P.M.R. din noiembrie-decembrie 1961, și „Declarația cu privire la poziția P.M.R. în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale” din aprilie 1964 care au generalizat bogata experiență a partidului și clasei muncitoare în lupta împotriva orinduirii burghezo-moșierești, pentru instaurarea puterii democrat-populare, triumful deplin al socialismului, făurirea bunăstării materiale și culturale a celor ce muncesc și contribuția sa activă la întărirea sistemului mondial-socialist și a unității și coeziunii mișcării comuniste și muncitorești internaționale.

Bilanțul istoriografiei marxiste românești este deosebit de semnificativ pentru a ilustra și prin aceasta realizările revoluției culturale și ale frontului ideologic în cei douăzeci de ani de la eliberare. Apariția volumelor I, II și IV ale tratatului de Istoria României, a manualelor de istoria patriei pentru școlile de cultură generală, numeroasele lecții, studii și monografii publicate în revistele de specialitate sînt roadele unei intense activități științifice a istoricilor.

⁵ Gh. Gheorghiu-Dej „Raportul C.C. al P.M.R. la Congresul II al P.M.R.”, *Articole și cuvîntări, 1955—1959*, Ed. politică, 1959, p. 145.

⁶ *Ibidem*.

În anii regimului democrat-popular, una din preocupările de bază ale istoriografiei noastre a fost aceea de a da la iveală noi și noi izvoare documentare ale istoriei poporului român, de a le interpreta în lumina singurei concepții cu adevărat științifice despre societate, materialismul istoric.

Datorită griii și îndrumării permanente de către partid a întregii activități ideologice, în domeniul publicării izvoarelor documentare s-au obținut o serie de succese însemnate. După înființarea Academiei R.P.R. și a Institutelor sale de istorie din București, Cluj și Iași s-au publicat colecții de documente interne consacrate epocii feudale, răscoalei de sub conducerea lui Tudor Vladimirescu din anul 1821, Unirii Principatelor, războiului de independență, problemei agrare etc.⁷

Crearea bazei documentare a făcut posibilă elaborarea a numeroase studii ce au elucidat o serie de probleme importante ale istoriei poporului român, neglijate de istoriografia burgheză. Un istoric francez, Marcel Emerit, profesor la Facultatea de Litere a Universității din Clermont-Ferrand, care recunoaște succesele importante obținute de istoriografia română după 23 August 1944, arată că în Republica Populară Română s-a format un cadru de istorici marxiști care folosesc în chip energic mijloace eficace întocmind lucrări care, prin soliditatea metodei, prin amploarea documentării, pun în evidență progresele considerabile, realizate de știința istorică a României. În continuare autorul arată că „România de dinaintea celui de-al doilea război mondial avea, desigur, istoricii de mare clasă. Însă cei de azi au mai multă răbdare decât înaintașii lor și totdeauna ei știu ce caută: explicarea nașterii, dezvoltării și descompunerii capitalismului. Spiritul de sinteză care se relevă la fiecare pagină, îi împiedică să rătăcească pe căi greșite”⁸.

În crearea bazei documentare pentru cercetarea științifică a istoriei poporului român, Arhivele Statului au adus o contribuție importantă. În depozitele Arhivelor Statului a intrat după 23 August 1944 un mare număr de fonduri arhivistice. În scopul valorificării lor s-a grăbit inventarierea documentelor, întocmindu-se instrumente de lucru atât pentru sălile de studiu (inventare, cataloage, fișiere) cât și în vederea tipăririi. Prelucrarea fondurilor arhivistice s-a făcut dându-se prioritate celor mai importante și în raport de activitatea de cercetare științifică din țara noastră. Toată această activitate a făcut posibilă punerea la dispoziția cercetătorilor în sălile de studiu ale Arhivelor Statului a unor izvoare documentare deosebit de importante. Începând din anul 1948, când s-au organizat diferitele institute de cercetări științifice, numărul cercetătorilor și al problemelor studiate, varietatea acestora, cantitatea și natura materialelor folosite au fost în continuă creștere. Dacă înainte de cel de-al doilea război mondial numărul cercetătorilor era în medie de

⁷ A. Oțetea, *Dezvoltarea științei istorice românești după 23 August 1944*, în *Studii*, XII (1959) nr. 4, p. 35—47; *15 ani de activitate a Academiei Republicii Populare Române*, ibidem, XVI (1963), nr. 3, p. 533—539; I. Ionașcu, *Publicarea textelor medievale*, ibidem, XV (1962), nr. 6, p. 1545—1567; D. Hurezeanu și A. Stan, *Publicarea izvoarelor istoriei moderne*, ibidem, p. 1653—1671; I. Apostol, *Publicarea izvoarelor istoriei contemporane*, ibidem, p. 1763—1778.

⁸ citat după „*Revista Arhivelor*“, II (1959), nr. 1, p. 273.

30—40 pe an, în 1963 numărul lor ajunge la 296, iar cel al materialelor studiate a fost de 13.842 unități de păstrare⁹. Cu ajutorul materialelor documentare păstrate în Arhivele Statului s-au putut clarifica multe probleme importante referitoare la istoria patriei.

Materialele documentare păstrate în Arhivele Statului au constituit principala sursă de documentare pentru cercetările monografice. Întocmirea monografiilor, avînd la bază materialismul istoric, oferă posibilitatea descrierii și analizării faptelor și evenimentelor în conexiunea, în interdependența lor, ajută și servesc generalizarea rezultatelor obținute. După 23 August 1944, cercetarea monografică a luat un mare avînt¹⁰. Monografiile au adus o interpretare marxistă a faptelor și „au înnoit fundamental baza de informații asupra tuturor perioadelor trecutului nostru. Această nouă temelie a istoriei țării noastre nu s-ar fi putut fundamenta fără studiul științific și complet al documentelor, care a înlocuit baza șubredă a informației vechii istoriografii burgheze”¹¹. Monografiile, fundamentate în marea lor majoritate pe materiale arhivistice inedite, au stat la baza întocmirii unor studii de sinteză sau tratate cum este *Tratatul de istoria Romîniei*.

Calea cea mai cuprinzătoare pentru a face cunoscut conținutul fondurilor și colecțiilor păstrate în Arhivele Statului este întocmirea de lucrări arhivistice științifice speciale, numite instrumente de informare științifică: *inventare, îndrumătoare, cataloage, indici cronologici*. Acestea orientează pe cercetători, îndrumîndu-i spre documentarea de care au nevoie pentru elaborarea lucrărilor, economisindu-le timpul și scutindu-i de eforturi mari ce pot fi îndreptate spre munca creatoare.

Activitatea de publicare a Arhivelor Statului începe încă din anul 1860 cînd Petrache Teulescu, „șeful Arhivei Statului” de la București, publică o culegere de documente intitulată „Documente istorice”¹². Legislația arhivistică obligă Direcția generală a Arhivelor Statului (înființată în anul 1862), să publice „în anumite intervale de timp, cataloage și indici de materialul ce se găsește în Arhivele Statului din întreaga țară, precum și orice alte scrieri ce ar putea înlesni cunoașterea și studierea acestui material”. În ciuda dispozițiilor arătate mai sus și cu toate eforturile unor figuri progresiste din istoria culturii noastre, aflate

⁹ v. C. Negulescu, *Folosirea științifică a materialelor arhivistice în sala de studii din Direcția generală a Arhivelor Statului*, în „Revista Arhivelor”, II (1959) nr. 2, p. 260—274 și Em. Postăriță, *Din activitatea sălii de studii a Direcției generale a Arhivelor Statului*, în „Revista Arhivelor”, VI (1963) nr. 1, p. 285—292; Gh. Ungureanu, *Arhivele Statului de la Iași în regimul democrat-popular*, în „Revista Arhivelor” IV (1961), nr. 1, p. 123—124; I. Mărcuș, *Arhivele Statului din regiunea Cluj în slujba științei și culturii*, ibidem, p. 307—308; *Sarcinile actuale ale activității arhivistice în lumina documentelor Congresului al III-lea al Partidului Muncitoresc Român*, ibidem, p. 22—29; 15 ani de activitate arhivistică în Republica Populară Romînă, ibidem, V (1962) nr. 2, p. 13—14.

¹⁰ Al. Bălinescu, Il. Petrescu, *Arhivele Statului și cercetarea monografică*, în „Revista Arhivelor”, VI (1963) nr. 2, p. 107—132; Gh. Stanciu, C. Botez, *Arhivele și cercetarea monografică*, ibidem, VI (1963), nr. 1, p. 56—70; P. P. Panaitescu, I. Donat, *Arhivele în sprijinul cercetării istorice*, ibidem, p. 71—83.

¹¹ P. P. Panaitescu, I. Donat, ibidem, p. 83.

¹² P. Teulescu, *Documente istorice*, seria întâi, Buc., 1860.

la conducerea Arhivelor Statului, ca de ex. Constantin Aricescu sau Bogdan Petriceicu Hasdeu¹³, în această privință s-a realizat foarte puțin pînă la 23 August 1944. Numărul publicațiilor Arhivelor Statului pînă în anul 1944 era extrem de redus. Este semnificativ din acest punct de vedere răspunsul Direcției generale a Arhivelor Statului din România la un chestionar publicat sub auspiciile Ligii Națiunilor în *Guide international des archives*¹⁴. La capitolul publicații se citau numai cele două volume de *Indice de documente* publicate de C. Aricescu în 1874—1876, cu șaizeci de ani în urmă. În afară de *Revista Arhivelor* care apărea cu multă greutate din lipsă de fonduri, aproape nimic nu se făcuse în această privință.

În anii regimului democrat-popular, concomitent cu vasta activitate de prelucrare tehnico-științifică a numeroase și importante fonduri arhivistice spre a fi date în cercetare, s-a început redactarea și publicarea unor serii de instrumente de orientare științifică cum sînt: *indici cronologici, inventare, cataloage, îndrumătoare*¹⁵ și ediții de documente.

În ce privește inventarele¹⁶ publicate menționăm lucrarea intitulată *Înaltul Divan*¹⁷. Instituția care a creat fondul arhivistic cu acest nume, a funcționat în Țara Românească ca instanță supremă de judecată între anii 1831—1847. Lucrarea prezintă interes pentru studiul începuturilor justiției moderne în Țara Românească. Procesele judecate în fața acestei instanțe sînt diferite. Marea lor majoritate sînt însă de natură funciară sau pecuniară. Astfel, dintre problemele pe care le ridică documentele publicate în această lucrare menționăm procese de vînzare și cumpărare de moșii, hotărnicii, încălcări de hotare, succesiuni, stăpiniri de munți, arenze, învoieli ale clăcașilor, procese privind proprietăți orășenești, afaceri comerciale și meșteșugărești, activități ale manufacturilor și povernilor, procese între bresle, contracte de tovărășie dintre negustori, activitatea bilciurilor, chestiuni administrative și edilitare, operații financiare (cambii, amanet). Materialele publicate demonstrează preponderența economiei agrare și începuturile dezvoltării relațiilor de producție de tip capitalist. Lucrarea oferă cercetătorilor date interesante asupra vieții

¹³ *Arhivele Statului 125 ani de activitate 1831—1956*, Buc., 1957, p. 122—126 și *Revista Arhivelor*, I (1958), nr. 1, p. 310—314.

¹⁴ *Guide international des archives*, Paris-Roma, 1934, p. 270—273.

¹⁵ Întocmirea unor astfel de lucrări s-a făcut pe baza unor norme rezultate dintr-o îndelungată experiență a arhiviștilor din țara noastră; v. de ex. A. Sacerdoțeanu, *Instrucțiuni arhivistice*, Buc., 1948; „*Instrucțiuni privitoare la întocmirea fișelor pentru evidența fondurilor arhivistice*”, Buc., 1953; Gh. Duzinchievici, *Contribuții la întocmirea fișelor de catalog și inventar la documentele din Transilvania*, în *Revista Arhivelor*, II (1959), nr. 1, p. 252—269 etc.

¹⁶ *Inventarul arhivistic*, instrument de evidență obligatoriu, este în același timp și primul instrument de informare absolut indispensabil arhivistului, deoarece prin el se consemnează existența tuturor materialelor documentare din cadrul unui fond, fiecare unitate de păstrare individualizîndu-se prin cotă, element esențial în asigurarea păstrării și folosirii materialelor documentare, fără de care nu este posibilă scoaterea din depozit și punerea lor la dispoziția cercetătorilor și citarea în lucrările ce se publică. Marea majoritate a inventarelor se folosesc în manuscris.

¹⁷ *Înaltul Divan 1831—1847*, Inventar arhivistic, Buc., 1958, 563 p. + 6 pl.; vezi și „*Studii*” XII (1959), nr. 2, p. 261 și *Revista Arhivelor*, I (1958), nr. 2, p. 337.

economice a Țării Românești, a istoriei Bucureștiului, a moravurilor și, în genere, asupra societății în perioada de destrămare a statului feudal și de trecere la cel de tip capitalist.

Arhiva orașului Brașov în care se păstrează cel mai vechi document emis de cancelaria voevodală a Țării Românești — privilegiul din 20 ianuarie 1368 acordat de Vladislav vv. Țării Românești brașovenilor — sau cel mai vechi act scris în limba romină — scrisoarea lui Neacșu din Cîmpulung — ca și atâtea alte documente importante referitoare la istoria poporului nostru și a popoarelor vecine, a format obiectul publicării unor valoroase inventare și cataloage arhivistice. Toate lucrările publicate de către Direcția generală a Arhivelor Statului pe baza materialelor acestei arhive demonstrează interdependența și strinsele relații economice, politice și culturale între Țara Românească, Moldova și Transilvania, lupta populației românești preponderente în Transilvania pentru eliberarea națională, precum și lupta sa comună cu celelalte naționalități conlocuitoare împotriva împilării și exploatarei. Un inventar al unei părți din această arhivă publicat în două volume¹⁸, cuprinde un număr de 3960 rezumate ale unor documente dintre anii 1657—1808, scrise în limbile latină, germană, maghiară și romină. Documentele prezintă interes pentru cercetarea istoriei locale a împrejurimilor vechiului Brașov, a relațiilor locuitorilor săi cu populația din Țara Birsei, pentru dezvoltarea producției de marfă și a comerțului, a agriculturii, a satelor și a așezămintelor urbane din această regiune, a relațiilor dintre locuitorii satelor iobăgești și conducerea orașului și pentru istoria Transilvaniei în general.

Un mare număr de documente se referă la dezvoltarea economică a orașului și regiunii Brașov. Se dau astfel date relativ la meșteșugurile orășenești, organizarea lor în bresle, lupta pentru menținerea monopolului de producție și de desfacere a mărfurilor meșteșugărești pe piața locală și cea internă.

Un deosebit interes prezintă actele referitoare la relațiile Brașovului cu Țara Românească și Moldova dovedind că aceste legături au fost puternice și permanente. Conceptele documentelor au valoarea actelor originale trimise de magistratul orașului în Moldova și în Țara Românească unde s-au pierdut. Materialele publicate oferă știri privind problema oierilor transilvani care treceau periodic Carpații, bucurându-se de anumite drepturi și privilegii consfințite prin tratate. Dar interesul deosebit al acestor documente constă în știrile pe care le oferă pentru studiul schimbului de mărfuri și al relațiilor variate ale Transilvaniei cu Țara Românească și Moldova și, în genere, pentru perioada de destrămare a societății feudale și a apariției capitalismului, pentru analiza contradicțiilor dintre caracterul forțelor și al relațiilor de producție în Țările Române, la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui următor.

Un alt inventar publicat este *Inventarul protocoalelor primăriei orașului Sibiu*. Lucrarea conține 1709 rezumate ale protocoalelor (proce-

¹⁸ *Arhiva Magistratului orașului Brașov. Inventarul actelor neinregistrate*, vol. I, Buc., 1959, II + 444 p.; vol. II, Buc., 1961, IV + 427 p.; vezi și „Studii”, XIII (1960), nr. 5, p. 293—294 și XV (1962), nr. 5, p. 1348—1349.

selor verbale) ale magistratului oraşului Sibiu dintre anii 1521—1700, ce „pun într-o lumină nouă o serie de probleme destul de variate din istoria oraşului Sibiu, a regiunii înconjurătoare şi chiar din istoria Transilvaniei în secolele XVI—XVII”¹⁹.

Unele acte se referă la sistemul de proprietate orăşenească din Sibiu, şi la formele acesteia, iar altele conţin date despre dezvoltarea forţelor de producţie ale oraşului. În legătură cu meşteşugurile sibiene se pot urmări principalele ramuri de producţie, adîncirea separării meşteşugurilor de agricultură, existenţa breslelor şi ierarhia în cadrul lor, comerţul sibian etc. Alte acte se referă la diferitele forme ale luptei de clasă care au culminat cu răscoala din 1645. Activitatea primăriei Sibiu, aşa cum rezultă din aceste protocoale, prezintă interes şi pentru studiul relaţiilor acestui oraş cu Ţara Romînească, începuturile dominaţiei habsburgice în Transilvania, luptele dintre biserică şi magistrat pentru dominaţia politică etc.

Un alt gen de lucrări arhivistice publicate în scopul informării cercetătorilor ştiinţifici asupra conţinutului fondurilor păstrate în depozitele Arhivelor Statului este *Indrumătorul arhivistic*. În anul 1947 Arhivele Statului Iaşi publică lucrarea *Indrumător în Arhivele Statului Iaşi*²⁰, care prezintă conţinutul atît de bogat şi interesant al fondurilor păstrate în depozitele sale²¹.

În primul volum au fost prezentate cercetătorilor importante fonduri şi colecţii documentare privind mai ales orînduirea feudală²², precum şi documente privind viaţa şi activitatea unor oameni de seamă (de ex. V. Alecsandri, Gh. Asachi, T. Burada, D. Bojinca, G. Cobălcescu, T. Codrescu, M. Kogălniceanu, V. Conta, I. Creangă, A. I. Cuza, A. Donici, M. Eminescu, N. Gane, B. P. Hasdeu, C. Hogaş, N. Iorga, M. Millo, C. Negruţi, P. Poni, A. Rusu, Gh. Sion, Al. Xenopol ş.a.).

În volumul al doilea s-au prezentat o serie de fonduri ale unor instituţii centrale ce au funcţionat în perioada de destrămare a feuda-

¹⁹ *Inventarul protocoalelor primăriei oraşului Sibiu*, 1958, 233 p.; vezi şi Studii, XIV (1961), nr. 4, p. 1115.

²⁰ *Indrumător în Arhivele Statului din Iaşi*, vol. I, Iaşi, 1947, IV + 96 p.; vol. II, Buc., 1956, 100 p.; vol. III, Buc., 1959, 183 p.; v. şi *Revista Arhivelor*, VII 2 (1947), p. 402—403. În 1950 se publică *Conspectul Arhivelor Statului Banat* (Tipografia Învăţămîntului, Buc., 1950, 75 p.). După cum se arată în prefaţă — lucrarea denumită impropriu *conspect* — „este o prezentare sumară în cifre a arhivelor din Banat, cu indicarea generală a conţinutului prin varietatea fondurilor”. Lucrarea semnalează un număr de 1492 fonduri de arhivă din această regiune (administrative, şcolare şi bisericesti) dintre anii 1717—1949.

²¹ Asupra materialelor documentare păstrate în Arhivele Statului Iaşi. v. *Indrumător*, vol. III, p. 4—8. Este deosebit de semnificativ faptul că Arhivele Statului Iaşi, în decursul îndelungatei sale activităţi de 112 ani sub regimul burghezo-moşieresc, nu a avut posibilitatea să publice sub egida sa nici un fel de lucrare în care să facă cunoscut cercetătorilor şi marelui public valoroasele sale fonduri şi colecţii.

²² De ex. Arhivele Mitropoliei Moldovei, Secretariatului de Stat sau Postelnicia, catagrafiile moldoveneşti pînă la 1860, documentele scrise pe pergament aflate în păstrarea Arhivelor Statului Iaşi, etc.

lismului în Moldova²³, unele unități de păstrare de o importanță deosebită cum sint de ex. așa-zisele „Condici Mavrocordat” sau „Condici Asachi”, precum și studii care aduc noi contribuții la istoricul arhivelor în țara noastră.

Profilul acestui gen de lucrare arhivistă s-a precizat mai bine în volumul al III-lea, în care s-a insistat uneori mai mult asupra istoricului instituției considerându-se aceasta necesar atunci cînd s-a constatat că arhiva creată de ea este în cea mai mare parte distrusă. Prezentările de fonduri arhivistice s-au făcut grupate pe probleme mari (arhive departamentale, administrative, economice, silvice, sanitare, juridice, școlare etc.). De asemenea s-a stăruit mai mult asupra prezentării conținutului unor fonduri importante păstrate în depozitele acestei arhive²⁴.

Un alt gen de instrumente de orientare și informare științifică editate de Arhivele Statului este *catalogul arhivist*²⁵. Primul volum apărut în 1947 conține rezumatele documentelor Țării Românești mai vechi de anul 1600²⁶. Din punct de vedere metodic lucrarea a constituit o experiență în elaborarea unor cataloage ce au adus o contribuție documentară temeinică la cunoașterea și elucidarea unor probleme ale istoriei poporului nostru în orînduirea feudală.

Astfel în anul 1955 se publică *Catalogul documentelor românești*²⁷, lucrarea întocmită de către Arhivele Statului Brașov. Catalogul cuprinde în prima parte (p. I—XLVII) o prefață, o amplă introducere — studiu, o listă a scriitorilor de acte românești de pe lîngă magistratul orașului Brașov, dintre anii 1578—1799 și o alta de scriitorii de acte românești din vechiul Brașov și notele la introducere. Lucrarea conține rezumatele

²³ S-au prezentat astfel fonduri arhivistice provenind de la vistieria Moldovei (1763—1861), Hătmănia Moldovei (1825—1832), Departamentul pricinilor străine (1824—1832), Ministerul de Justiție (1832—1862), Comitetul Sănătății (1832—1861) etc.

²⁴ Pentru fiecare fond prezentat în acest volum se dau următoarele elemente: denumirea fondului și numărul său, cantitatea în unități de păstrare, anii extremi, numărul inventarului, scurt istoric al instituției și al fondului, prezentarea principalelor probleme din cuprinsul său și bibliografie. Lucrarea este prevăzută cu un indice care ușurează mult cercetarea sa. S-au prezentat fonduri ca: Departamentul Secretariatului de Stat și Ministerul de Interne al Moldovei, Vornicia de obște, Prefectura și primăria Iași, Divanul domnesc, o serie de tribunale județene, Teatrul Național din Iași, unele arhive școlare etc.

²⁵ *Catalogul arhivist* constituie instrumentul de informare cel mai complet, deoarece pune la dispoziție pentru o anumită temă sau perioadă toate informațiile pe care le conțin fondurile unui depozit de arhivă. Constituind o lucrare de analiză sub toate aspectele, *catalogul* se poate alcătui pentru materialele moderne și contemporane, dar rămîne instrumentul cel mai potrivit pentru documentele feudale. Catalogul constituie instrumentul de orientare optim pentru cercetători. Cu ajutorul lui se realizează economie de timp reducîndu-se mult durata investigațiilor necesare stabilirii materialelor ce urmează a fi folosite, iar în unele cazuri, datorită faptului că rezumatele documentelor redau complet conținutul lor, studiarea lor nu mai este necesară.

²⁶ Ion Radu Mircea, *Catalogul documentelor Țării Românești 1369—1600*, Buc., 1947, XVI + 324 p.; idem, *Observații cu privire la „Catalogul documentelor Țării Românești. 1369—1600”*, în *Revista Arhivelor*, VII, 2 (1947), p. 264—277 (pentru metoda de lucru).

²⁷ *Catalogul documentelor românești...*, vol. I, Buc., 1955, XLVII + 599 p.; și *Studii*, X (1957), nr. 1. p. 236—238 și *Arhivist*, nr. 1—2 (1957), *Revista Uniunii Arhiviștilor din R.S.F. Iugoslavia*.

a 3758 documente scrise în limba română, cu alfabet cirilic sau latin dintre anii 1521—1799.

În introducere se analizează unele probleme importante care se pot studia pe baza acestui material. Menționăm următoarele : evidența arhivelor orașului Brașov pînă la 1799 ; scurt istoric al fondurilor din care fac parte documentele cuprinse în lucrare ; scriitorii de acte românești din Țara Birsei ; elemente diplomatice ale acestor acte și cuprinsul lor ; unele considerații istorice cu privire la locuitorii români din Brașov și Țara Birsei ; comerțul și marii negustori ai epocii ; meserii și bresle, dări și abuzurile dregătorilor.

Cu ajutorul acestui catalog se pot studia diferite probleme de ordin economic cum sînt de ex. producția agricolă și meșteșugărească și breslele mai ales din regiunea Brașovului. Mare parte din documente se referă la istoria comerțului. Actele relevă în această privință lărgirea pieții interne, schimbul de mărfuri, circulația monetară și camăta, activitatea unor mari negustori etc. Alte documente se referă la dările locuitorilor din Brașov și Țara Birsei, la abuzurile dregătorilor cu ocazia perceperii lor, la adîncirea contradicțiilor dintre țărănimea exploatată și reprezentanții puterii de stat și la răscoala țărănească din Transilvania din anii 1784—1785. În 23 noiembrie 1784 printr-o Proclamație a guvernatorului Transilvaniei se pune un premiu de 300 galbeni pentru prinderea capilor răscoalei (rez. nr. 1673).

O serie de documente conțin informații interesante de ordin politic și economic referitoare la istoria Țării Românești și a Moldovei.

Lucrarea evidențiază existența unui mare număr de documente scrise în limba română păstrate în arhiva veche a orașului Brașov cu ajutorul căreia se pot studia diferite aspecte ale dezvoltării feudalismului, destrămării sale și apariția relațiilor de producție de tip capitalist în regiunea Brașovului și în genere pe teritoriul țării noastre.

Un alt catalog publicat în această perioadă este acela al documentelor moldovenești²⁸. Spre deosebire de *Catalogul documentelor Țării Românești*, în care s-au publicat numai rezumatele documentelor foi volante, acest catalog este o lucrare mult mai completă cuprinzînd și rezumatele actelor transcrise în manuscrise și ale acelor din listele de documente (perilipsisuri). Avînd în vedere imensitatea materialului parcurs, lipsa lucrărilor arhivistice pregătitoare ce au trebuit făcute în același timp, greutatea informației răspindite în studii de proporții restrînse și în periodice, și fiind prima lucrare de acest fel pentru fondurile moldovenești, desigur a avut și unele lipsuri. Menționăm astfel unele rezumate necuprinzătoare, unele documente greșit datate, lipsa unor onomastice, topice și instituții din indicii săi, unele traduceri și lecturi nesigure. Dar meritul său este de a fi completat — așa cum au relevat toți recenzenții — *corpusul* de documente editat

²⁸ «I. Leonte, M. Fănescu, M. Regleanu, L. Papadopol, V. Cute», *Catalogul documentelor moldovenești*, vol. I, 1387—1620, Buc., 1957, 576 p. ; M. Regleanu, I. Gheorghian, V. Vasilescu, D. Duca, vol. II, 1621—1652, Buc., 1959, 566 p. v. și Studii, X (1957), nr. 5, p. 207—209 și Studii, XIII (1960), nr. 3, p. 273—275 ; *Romano-slavica*, Istorie, V (1962), p. 206—207 ; *Studii și cercetări de bibliologie*, III (1960), p. 339—343 și IV, p. 243—247 ; v. și I. Ionașcu, l. c. p. 1560.

de Academia R.P.R. cu un număr important de documente²⁹. Mai trebuie arătat că acest catalog, spre deosebire de ediția de documente menționată, este prevăzut cu indici compleți ce ușurează mult consultarea sa. De asemenea pentru perioada 1626—1652 s-a publicat pînă în prezent un număr restrîns de documente, răspîndite în tot felul de studii și reviste, majoritatea celor din catalog fiind inedite.

„Catalogul documentelor moldovenești din Arhivele Statului are o mare importanță ca instrument metodic de lucru pentru cercetătorii de arhive și în același timp, în lipsa publicării integrale a documentelor, constituie un mijloc de documentare istorică asupra epocii. În adevăr, grija cu care editorii au trecut în cuprinzătoare rezumate toate numele proprii, de persoane și de locuri, toate indicațiile despre instituții, pentru a le trece apoi clasificate alfabetic în indice, face ca această publicație să poată fi întrebuintată de istoricii în căutare de informații și nu numai ca un ghid pentru arhivă“...³⁰; „...acest catalog este de un prețios ajutor la detectarea materialelor nepublicate încă în *Colecția de documente privind istoria Romîniei*, care urmează să alcătuiască volumele supliment ale acestei lucrări. De asemenea cu ajutorul catalogului se pot descoperi și îndrepta unele greșeli făcute la editarea colecției amintite, ca de exemplu unele documente publicate de două ori, la date diferite, sau altele cu date greșit citite și transcrise“³¹.

Pentru cercetătorii care se ocupă cu istoria economică s-a publicat în anul 1958, pe baza actelor păstrate în Arhivele Statului Brașov, un catalog al documentelor scrise în limba greacă conținînd un bogat și valoros material inedit. Este vorba despre *Catalogul documentelor grecești*³² care cuprinde, în două volume, un număr de 4156 rezumate ale unor documente din diferite fonduri și colecții păstrate în arhivele brașovene dintre anii 1577—1854; toate documentele cu excepția a trei sînt inedite.

Catalogul prezintă o deosebită importanță pentru studiul vieții economice a țărilor romîne în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și în prima jumătate a celui de-al XIX-lea, în perioada de trecere de la feudalism la capitalism, completînd cu multe și prețioase știri inedite edițiile de documente economice publicate în țara noastră. În special rolul aromînilor în comerțul internațional, răspîndiți după distrugerea Moscovei în anii 1769 și 1788, în multe țări ale Europei, apare bine reliefat în acest catalog. În afară de comerțul de export, import și tranzit cu mărfuri turcești, brașovene, venețiene, din Țara Romînească și Mol-

²⁹ Vol. I conține 356 documente, multe originale în plus față de *corpus* pentru perioada 1387—1600, iar vol. II numai pentru perioada 1621—1625 un număr de 81.

³⁰ P. P. Panaitescu, *Studii și cercetări de bibliologie*, IV, p. 243.

³¹ *Studii*, X (1957), nr. 5, p. 207—209.

³² *Catalogul documentelor grecești*, Buc., 1958, 2 vol.: vol. I, XIII+803—(813) p.; vol. II, VII+429—(430) p.+8 facs; v. și „*Revista Arhivelor*“, I (1958), nr. 2, p. 336—337; *Studii*, XI (1958), nr. 6, p. 246—247 și XII (1959), nr. 6, p. 241—242; *Romanoslavica*, *Istorie*, V (1962), p. 231—232; E. și D. Limona, *Negustori bucureșteni la sfîrșitul veacului al XVIII-lea; relațiile cu Brașovul și Sibiul*, în *Studii*, XIII (1960), nr. 4, p. 107—140.

dova sau din alte părți, însumând citeva sute de articole — de la coloniale, bumbac, mătase, fierărie și pină la calendare și cărți — o ocupație de seamă a negustorilor aromîni a constat în specula cu efecte de comerț (polițe, cambii, vecsele etc.) și mai ales cu monede de argint sau de aur. Această operație denumită „zaraflic“ constă în cumpărarea de importante cantități de monede de diferite specii de pe diferite piețe (Sibiu, Viena, Constantinopol etc.) și vinzarea lor cu un preț mai ridicat în alte țări unde erau căutate. Astfel în epoca războaielor napoleoniene ei achiziționau din Imperiul otoman monede de argint ce le vindeau în Imperiul habsburgic, monetăriilor de Stat din Alba Iulia și Viena. Prin activitatea lor comercială negustorii aromîni au contribuit la descompunerea vechii economii feudalo-iobăgiste și au pregătit trecerea la economia capitalistă deținind prin aceasta un rol progresist, revoluționar³³.

Lucrarea mai prezintă interes și pentru studiul problemei oierilor transilvăni și al evenimentelor revoluționare de la 1821. De asemenea, termenii de corespondență comercială de origină foarte diversă (italiană, turcă, greacă, maghiară, bulgară etc.) constituie un material interesant pentru filologi. Prin evidențierea strînselor relații de ordin economic dintre popoarele din Balcani și Europa Centrală se poate afirma că acest catalog prezintă și o însemnătate științifică pentru cercetătorii din alte țări.

Un alt catalog tematic publicat pe baza materialelor documentare păstrate în arhivele brașovene este *Industria textilă din Brașov și Țara Birsei*,³⁴. Lucrarea conține 2189 rezumate documente dintre anii 1413—1820, cea mai mare parte inedite.

Dintre toate ramurile de industrie cea mai importantă nu numai în Brașov și Țara Birsei, dar în întreaga Transilvanie a fost pînă tîrziu în secolul al XIX-lea industria textilă. Produsele sale au servit nu numai pentru satisfacerea necesităților interne dar și pentru export în Țara Romînească și Moldova încă din sec. al XV-lea, după cum se poate constata din vechile privilegii acordate de voievozii celor două țări negustorilor brașoveni.

În legătură cu însemnătatea industriei textile pentru dezvoltarea capitalismului, Karl Marx scrie : „Țesutul... a fost primul fel de muncă care, datorită extinderii schimbului, a primit un imbold spre dezvoltare continuă. Țesătoria a fost cea dintîi dintre manufacturi și a rămas cea mai importantă dintre ele. Cererea de țesături pentru îmbrăcăminte care a sporit o dată cu înmulțirea populației, acumularea și mobilizarea capitalului natural care începe ca urmare a circulației accelerate, nevoia de articole de lux generată de aceasta și stimulată de extinderea treptată a schimbului în general, toate acestea au dat țesătoriei, atît cantitativ, cît și calitativ un impuls care a smuls-o din forma de producție de pînă atunci“. „Țesutul, această muncă, care în unele cazuri nu cere o înde-

³³ Vezi și K. Marx, *Capitalul*, Buc., 1956, vol. III, 2, p. 751 și III p. 324 ș.u. (pentru capitalul comercial ca factor progresist, revoluționar).

³⁴ *Industria textilă din Brașov și Țara Birsei*, Catalog de documente (1413—1820), vol. I, Buc., 1960, 595 p. + 10 pl. ; v. și *Studii*, XIV (1961), nr. 5, p. 1352—1353.

minare deosebită și care foarte curînd s-a împărțit în nenumărate ramuri, se opunea prin întreaga sa natură căușelor breslei³⁵.

Materialele publicate în catalog ilustrează diferitele stadii de dezvoltare ale acestei industrii: meșteșuguri sătești și orășenești și manufacturi la orașe și sate. Se găsesc informații importante despre diferitele produse textile, piața de desfacere și organizarea sa, despre privilegiile, statutele și regulamentele de breaslă, despre introducerea în această ramură a industriei, la începutul sec. al XIX-lea, a mașinilor. Cu ajutorul lucrării se mai poate cerceta problema consolidării capitalului comercial acumulat de marii negustori și transformarea sa în capital industrial.

Din analiza documentelor publicate în acest catalog se desprinde concluzia că în secolele XVIII—XIX în industria textilă se răspîndește munca salariată, apar manufacturile, se concretizează proprietatea privată asupra mijloacelor de producție, apar, se dezvoltă și se consolidează relațiile capitaliste³⁶.

O contribuție de seamă în domeniul studiilor de orientalistă³⁷ îl constituie *Catalogul documentelor turcești*³⁸. Acest catalog a apărut în ajunul deschiderii celui de-al XXV-lea Congres Internațional al orientaliștilor, ținut la Moscova, între 9—16 august 1960.

În introducere, autorul completează și sintetizează rezultatele cercetărilor sale anterioare privind fondurile de documente turcești din țara noastră, prezintă formeale sub care s-au transmis aceste documente și face studiul lor paleografic și diplomatic. Catalogul propriu-zis conține rezumatele a 3.045 documente dintre anii 1558—1913, clasate în ordine cronologică, după care se dă cite un rezumat în limbile rusă și franceză al principalelor probleme tratate în introducere, un glosar, un indice general și 40 facsimile.

Conținutul documentelor este variat și interesant. În special abundă informațiile cu caracter politic și mai ales economic. Lucrarea prezintă o deosebită importanță pentru studiul relațiilor multiseculare și atât de variate dintre țara noastră și Imperiul otoman. Documentele publicate ilustrează faptul că țările romine au fost timp de secole principalul centru de aprovizionare pentru Constantinopol, pentru armata și flota

³⁵ K. Marx—Fr. Engels, *Opere*, vol. III, Ed. Politică, Buc., 1958, p. 56—57.

³⁶ Studii, l.c.

³⁷ M. Guboglu, *Orientalistica romină*, în Studii și articole de istorie, Buc., 1956, p. 314—350.

³⁸ Mihail Guboglu, *Catalogul documentelor turcești*, vol. I, Buc., 1960, 683 p. + 40 facs; v. Studii, XIII (1960), 6, p. 274—277; *Ortodoxia*, Revista Patriarhiei Romine, an. XIV, nr. 4, oct.-dec. 1962, p. 559—561; Studii și cercetări științifice, Istorie, XII (1962), fasc. I, p. 153—155; *Studia et acta orientalia*, III (1960), Buc., 1961, p. 290—298.

Pentru calcularea datelor documentelor turcești publicate în catalog s-a folosit lucrarea M. Guboglu, *Tabele sincronice — Datele hegirei și datele erei noastre cu o introducere în cronologia musulmană*, Buc., 1955, LVIII + 330 p. + 3 pl.; v. recenziile: I. Matei, în Studii, IX (1956), nr. 2—3, p. 174—176; Octavian Iliescu, în Studii și cercetări de numismatică, I (1957), p. 477—478; N. Grigoraș, în Studii și cercetări științifice, Istorie, VII (1956), fasc. I, p. 182—183; V. Grumel, *Revue des etudes byzantines*, Paris 1957, p. 260—261; *Voprosi istorii*, nr. 5 (1958), p. 213—214.

turcă, monopolul turcesc asupra comerțului românesc cu produse agricole fiind desființat abia în anul 1829, prin tratatul de la Adrianopol. Cu ajutorul *Catalogului* se poate face un studiu interesant asupra diferitelor contribuții — în special tributul — și asupra numeroaselor daruri făcute periodic sau în diferite ocazii guvernului otoman ca și puzderiei sale de demnitari. Alte documente privesc răscoala poporului din 1821, condusă de Tudor Vladimirescu, revoluția de la 1848 și Unirea Principatelor. Se pot întocmi studii interesante de numismatică, despre intensă circulație și varietatea monedelor mai ales turcești, care în lipsa unei monede naționale, au circulat pe teritoriul țării noastre timp de mai multe secole.

Dar catalogul prezintă interes și pentru studiul organizării politice, juridice, economice, administrative, militare și culturale a Imperiului otoman. Cea mai mare parte din documente, se referă la perioada de destrămare a feudalismului turc ca urmare a apariției unor forțe de producție și a relațiilor de producție de tip capitalist care au dus la descompunerea vechii societăți turcești și la prăbușirea Imperiului otoman. Din acest punct de vedere conținutul documentelor catalogate confirmă și demonstrează învățătura marxistă că: „nu există nici un temei pentru a afirma că decăderea Turciei a început din momentul în care Sobieski a venit să dea ajutor capitalei Austriei. Cercetările întreprinse de Hammer dovedesc fără putință de tăgadă, ca organizarea Imperiului turcesc intrase încă de pe atunci în stare de descompunere și că de citva timp se observa că epoca de forță și măreție a otomanilor se apropie repede de sfârșitul ei”³⁹.

O serie de documente privesc istoria unor popoare din Balcani aflate sub dominația turcă (ex. revoluția greacă din 1821, încercarea de răscoală a bulgarilor de la Brăila din 1842 etc.). De asemenea lucrarea oferă informații pentru studiul cronologiei și sigilografiei otomane, pentru cercetările de toponimie, lingvistică etc.

Între anii 1947—1961 s-a publicat seria indici cronologici⁴⁰ conținând 24 titluri de lucrări⁴¹. Colecția cuprinde o serie de fonduri feudale referitoare la Țara Românească, cu excepția a două volume întocmite pentru

³⁹ Marx-Engels, Opere, vol. X, Ed. Politică, 1961, p. 282.

⁴⁰ V. lista în „Revista Arhivelor”, I (1958), nr. 1, p. 310. Fiecare lucrare din această colecție a fost elaborată după criteriul fondului arhivistic, documentele fiind clasate în ordine strict cronologică. Pentru fiecare document se reproduce data cu toate elementele sale și localitatea de emitere. Conținutul documentului este reprodus printr-un rezumat foarte succint, după care se indică cota pentru toate formele sub care s-a păstrat (original, copie, regist, rezumat, inserție, mențiune), limba și materialul pe care este scris, precum și scurte indicații bibliografice. Indexul de la sfârșitul fiecărui volum facilitează cercetarea diferitelor teme, în special pe cele de toponimie. În indicii cronologici apăruti mai recent (nr. 3 *Episcopia Buzău* și nr. 1 *Mitropolia Țării Românești*, s-a dat o mai mare dezvoltare rezumatelor. Din această cauză, în lipsa unui catalog complet al documentelor feudale din Țara Românească, ultimii indici sînt mult mai utili pentru cercetători.

⁴¹ Studii, XII (1959), nr. 5, p. 291 (pentru *Indice cronologic nr. 13*; ibidem nr. 3, p. 321 (pt. *Indice cronologic nr. 15*); Studii, XIII (1960), nr. 3, p. 275—277 (pentru *Indice cronologic nr. 4*); ibidem XV (1962), nr. 4, p. 1084—1086 și *Studia et acta orientalia*, IV (1962), Buc., 1963, p. 273—275 (pentru *Indice cronologic nr. 1*).

arhiva de registratură a *Comandamentului militar bănăţean*, dintre anii 1724—1815.

Cu ajutorul indicilor s-a pus în circuitul ştiinţific un mare volum de materiale documentare majoritatea nevalorificate încă ⁴².

Se pot astfel depista şi aduna materiale în probleme din cele mai variate: meşteşuguri, comerţ, industrie extractivă, clase sociale, organizarea financiară şi în special plata dărilor claselor exploatate, obligaţiile ţării faţă de Poartă, vechea administraţie, istoricul unui mare număr de localităţi (sate şi oraşe, unele azi dispărute), înfiinţarea de manufacturi şi fabrici, cultura (în special învăţământ, înfiinţare de şcoli şi istoria tiparului) etc.

Indicele nr. 24 semnalează un material documentar de prim ordin pentru istoria Banatului între anii 1724—1815. Pe baza indicilor cronologici s-au putut întocmi monografii în diferite probleme, mai ales de istorie locală şi s-a putut trece la redactarea unor lucrări mai complexe cum sînt cataloagele şi ediţiile de documente. Indicii cronologici au fost de un real folos pentru editarea şi completarea colecţiei *Documente privind istoria Romîniei* din care au fost omise unele documente, mai ales că pentru a se da o informaţie cît mai completă, la unii indici cronologici (nr. 3 — *Episcopia Buzău*) s-au inclus şi documentele păstrate la Biblioteca Academiei R.P.R.

Concomitent cu publicarea de instrumente de orientare ştiinţifică, începînd din anul 1957, Direcţia generală a Arhivelor Statului a reluat activitatea de editare a unor culegeri de documente care au constituit o contribuţie valoroasă la cunoaşterea şi elucidarea unor probleme importante ale istoriei Romîniei ⁴³.

În anul 1957 a apărut un volum de documente avînd ca temă meşteşugarii şi neguţătorii din trecutul Craiovei ⁴⁴. Lucrarea cuprinde un număr de 263 documente dintre anii 1666—1865 deosebit de utile pentru întocmirea unei monografii a oraşului şi pentru studiul problemelor economice şi al trecutului oraşului Craiova. Documentele conţin informaţii bogate despre istoria tîrgului Craiovei, istoria meşteşugarilor şi a neguţătorilor Craiovei din secolul al XVII-lea pînă în 1865, despre manufacturi şi fabrici, despre răscoala patentarilor din anul 1860, cultură etc. Dintre documentele mai importante publicate în acest volum, menţionăm catagrafia din 1831 a neguţătorilor şi meseriaşilor din Craiova, statistica Craiovei din 1832 şi aceea a fabricilor din acelaşi oraş în 1852 ce constituie un material de prim ordin pentru studiul dezvoltării econo-

⁴² Numai în *Indice cronologic nr. 1 Mitropolia Ţării Româneşti* s-au pus în circulaţie 16.007 documente dintre anii 1364—1880, majoritatea din orînduirea feudală. Numărul lor depăşeşte în realitate cifra de 20.000 pentru că uneori acelaşi document s-a păstrat în mai multe forme (original, copie etc.).

⁴³ În 1957 se publică în volumul „*Arhivele Statului — 125 ani de activitate*”, p. 149—216 un număr de 40 documente dintre anii 1831—1951 din arhiva Direcţiei generale a Arhivelor Statului, ca anexe la studiul *Istoricul Arhivelor Statului* (1831—1956), după ce mai înainte, în 1944, se publicase în *Revista Arhivelor*, VI, 1 (1944), p. 60—90, o parte din astfel de documente dintre anii 1831—1868.

⁴⁴ *Meşteşugari şi neguţători din trecutul Craiovei*, Buc., 1957, 573 p.; v. şi „*Studii*”, XI (1958), nr. 4, p. 155—158 şi XV (1962), nr. 6, p. 1557.

mice a oraşului Craiova în prima jumătate a secolului al XIX-lea şi pentru dezvoltarea relaţiilor capitaliste în sectorul industriei din România, în secolul al XIX-lea. Lucrarea este cu atât mai utilă cu cât în trecut în ce priveşte publicarea de documente economice, s-a făcut foarte puţin.

Cu unele lipsuri, dintre care amintim, aşa cum s-a mai observat, aceea a unor norme arheografice uniforme, lucrarea constituie totuşi o contribuţie utilă şi extrem de necesară pentru cercetătorii istoriei economice a ţării noastre şi în special a Craiovei.

În anul 1960 se publică alte două culegeri de documente din care unul tratînd despre problema oraşelor şi târgurilor în Moldova în perioada 1776—1861⁴⁵. Lucrarea *Oraşe şi târguri* conţine 586 documente — din care 310 transcrise integral iar 276 în rezumat, din perioada amintită, selecţionate dintr-un mare număr de acte referitoare la această problemă şi în marea lor majoritate inedite.

Publicarea de documente privind problema atât de importantă a formării şi dezvoltării oraşelor şi târgurilor, a diferenţierii lor de sate nu a constituit obiectul preocupărilor istoricilor burghezi care s-au limitat doar la studierea politico-juridică a oraşului, ignorînd rolul factorilor economici şi sociali în dezvoltarea lor.

Documentele constituie un ajutor preţios pentru istoricii şi economişti care se ocupă cu studiile monografice sau de sinteză relative la istoria oraşelor şi târgurilor. Se pot astfel studia probleme referitoare la proprietatea ţirgoveţilor asupra moşiei şi vetrei târgului, veniturile în natură ale ţirgoveţilor, privilegiile târgurilor, frămîntările din rîndurile locuitorilor lor şi lupta împotriva abuzurilor proprietarilor moşiilor pe care erau aşezate, ca şi împotriva aparatului fiscal al statului. Acestea se concretizează prin împotrivirea orăşenilor de a plăti obligaţii feudale, prin procese între proprietarii feudali ai târgului cu ţirgoveţii respectivi.

După pacea de la Kuciuk-Kainargi (1774), o dată cu îngrădirea monopolului economic turcesc, începe procesul de destrămare a feudalismului şi de dezvoltare a relaţiilor de producţie capitaliste, care au dus la lărgirea pieţii interne, la dezvoltarea oraşelor vechi şi înfiinţarea de oraşe noi. O dată cu dezvoltarea comerţului, a economiei de mărfuri şi a relaţiilor de schimb. orasele şi târgurile se înmulţesc. O serie de documente se referă la dezvoltarea vechilor oraşe sau la cererile destul de numeroase ale marilor proprietari pentru înfiinţare de târguri şi iarmaroace pe moşiile lor sau pentru înmulţirea zilelor de târg. Dacă în 1769 numărul oraşelor şi târgurilor în Moldova era de aproximativ 25, în 1859 ajunge la cifra de 78.

Lucrarea constituie o importantă contribuţie la istoria oraşelor şi târgurilor moldoveneşti în această epocă.

În anul 1960, Direcţia generală a Arhivelor Statului a publicat un volum de documente referitoare la înfiinţarea în anul 1859 a oficiilor

⁴⁵ *Documente privitoare la istoria economică a României. Oraşe şi târguri 1776—1861* Moldova Seria A, vol. II, Buc., 1960, IX + 549 p. + 6 pl.; v. şi „Studii”; XV (1962), nr. 1, p. 253—254 şi XV (1962), nr. 6, p. 1560.

de statistică din Țara Românească și Moldova⁴⁶. Materialele apărute în acest volum, oferă un tablou de ansamblu în ce privește înființarea, organizarea și activitatea instituțiilor oficiale de statistică în perioada unirii țărilor române precum și o serie de elemente noi privitoare la funcționarea altor instituții de stat în Țările Române în acea perioadă.

Cele 196 documente privesc :

a) înființarea instituțiilor oficiale de statistică din țările române (Biroul, apoi Oficiul de statistică din Țara Românească și Direcția Centrală de Statistică din Moldova) și contopirea lor survenită la 31 iulie 1862 ;

b) lucrările celui dintii recensământ de populație efectuat în 1859—1860 pe baze statistice în Țările Române (instrucțiuni, circulări, proclamații etc.)

c) lucrări de statistică, în special de statistică agricolă, efectuate de organele exterioare ale instituțiilor centrale.

Documentele publicate mai relevă concepția înaintată a unor statisticieni români ca D. P. Marțian și I. Ionescu de la Brad care se ridicau la nivelul statisticienilor din țările cu o statistică avansată. Materialul documentar din acest volum ilustrează modul în care cei doi înaintași ai statisticii românești au conceput instituția oficială statistică, importanța, funcțiile și activitatea ei, dar și dificultățile mari pe care aveau să le întâmpine în realizarea ideilor lor atât de înaintate față de epoca în care au trăit. În același timp se lămuresc, în cea mai parte, unele aspecte mai puțin clare și se permite o apreciere mai justă a autenticității rezultatelor recensământului din 1859.

Un eveniment de seamă ce marchează și începutul unei noi orînduiri social-economice în istoria poporului nostru îl constituie revoluția de la 1848. Tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej arată că „păstrătorii și moștenitorii adevăraților tradiții naționale ale poporului nostru, ai tradițiilor luptei sale pentru un viitor mai luminos, sintem noi, oamenii muncii, noi — partidul oamenilor muncii — și nu exponenții acelor clase care au trădat revoluția în 1848, iar apoi timp de un veac au împiedicat realizarea cerințelor ei”⁴⁷. În depozitele Arhivelor Statului se păstrează numeroase documente privind anul revoluționar 1848, în Moldova și Țara Românească. Direcția generală a Arhivelor Statului a publicat două culegeri bazate, în cea mai mare parte, pe materiale inedite. Acțiunea de publicare a acestor documente se situează pe linia preocupărilor istoriografiei noastre marxist-leniniste de a acorda atenție deosebită momentelor importante din istoria poporului nostru.

Volumul consacrat mișcării revoluționare din martie 1848 în Moldova⁴⁸ este întocmit de un colectiv de la Arhivele Statului din Iași sub conducerea lui Gheorghe Ungureanu și conține 459 documente dintre

⁴⁶ *Documente privitoare la istoria economică a României — Statistica. Țara Românească și Moldova* ; Seria B, vol. I, Buc., 1960, p. XVI + 314—(315) + XII pl. ; v. Revista de Statistică 1961, nr. 3, p. 63—66 și nr. 4 (1964), p. 4.

⁴⁷ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ediția IV-a, E.S.P.L.P., 1955, p. 169.

⁴⁸ *Documente privitoare la anul revoluționar 1848 în Moldova*, Buc., 1960, 515 p. v. și „Studii”, XIV (1961) nr. 3, p. 747—751 și „Studii și cercetări științifice”, Istorie Iași, XI (1960), nr. 2, p. 261—270, Iașul literar, XI nr. 9, (sept. 1960), p. 89—90 și „Studii”, XV (1962), nr. 6, p. 1559—1560 și 1653—1654.

anii 1832—1856 selecționate din diferite fonduri aflate în păstrarea Arhivelor Statului Iași. Materialele publicate, în marea lor majoritate inedite, privesc situația Moldovei atât înainte cât și după anul 1848, cu aspecte din cele mai variate. Astfel se publică documente cu caracter economic, sau privind relațiile agrare și frământările sociale, acțiuni de opoziție față de Mihail Sturdza, voievodul Moldovei și alte probleme diferite. Așa cum s-a remarcat, sub acest raport, volumul conține cel mai bogat material documentar cunoscut privind perioada anterioară anului 1848.

O mare parte din documente (cca. 300) ilustrează frământările social-politice când mica boierime lupta împotriva mării boierimi pentru a obține o serie de privilegii. Numeroase documente atestă măsurile luate de Mihail Sturza pentru reprimarea mișcării ca și participarea la frământările politico-sociale din acea vreme a unor mari și reprezentativi oameni de cultură ca Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Alecu Russo, Vasile Mălinescu, Gheorghe Sion, Constantin Negruți, Iordache Lambrino, A. Panu ș.a. precum și a unora mai puțin cunoscuți. Merită a fi semnalat singurul document — o scrisoare din 9 iunie 1848 a lui Al. I. Cuza către I. Lambrino — care menționează existența Asociației patriotice. Mai amintim documentele privind evenimentele de la Grozești despre încercarea a patru revoluționari fugiți peste graniță de a reveni în Moldova.

Mișcarea revoluționară din Moldova a trezit un ecou în mase. Un document publicat în acest volum (nr. 208) reprezintă un manifest redactat pe înțelesul locuitorilor de la sate, cuprinzând cele 35 puncte prezentate domnului țării, de către Comitetul revoluționar la 28 martie 1848. Autoritățile au fost cuprinse de o mare teamă de izbucnirea unei răscoale generale și documentele atestă măsurile luate în această privință. Un număr însemnat de documente se referă la lupta țăranimii împotriva exploatării feudale, la relațiile dintre proprietari și țărani și la frământările țăranilor ca urmare a lipsei de hrană, a condițiilor înrobitoare de muncă, în special în perioada 1846—1849.

Din punct de vedere arheografic volumul este superior publicațiilor anterioare referitoare la acest eveniment (de ex. *Anul 1848 în Principatele Române*, vol. I—VI, Buc., 1901—1910, M. Roller, *Anul revoluționar 1848 în Moldova*, Buc., 1950). Cu unele lipsuri, culegerea constituie un important aport dat de editori istoriografiei anului 1848. Astfel, menționăm lipsa unui studiu introductiv care să prezinte problemele esențiale ce rezultă din documentele editate. Unele documente s-au publicat numai în limba română și nu în aceea în care s-au scris (franceză, germană), iar traducerea celor din limba turcă (corespondența lui Mihail Sturdza cu Poarta) este aproximativă. În fine unele documente cu un conținut similar trebuiau să fie menționate în note în loc să fie editate integral.

Aceste lipsuri nu reduc însă valoarea științifică a culegerii în care, așa cum se arată în introducere, se prezintă mișcarea revoluționară de la 1848 în Moldova nu ca „o mișcare de protest a unor boieri împotriva abuzurilor lui Mihail Sturdza și fără nici un ecou în masele populare,

aşa cum a făcut istoriografia burgheză", ci ca pe un fenomen care îşi are origina în „frământările adânci, social-politice petrecute în Moldova după anul 1821, dar mai ales din anul 1832, după punerea în aplicare a Regulamentului organic“.

„Noul volum de documente umple un gol însemnat în istoriografia noastră. El este un instrument util care contribuie într-o măsură însemnată, la completarea informaţiilor privind anul revoluţionar 1848 în Moldova.

Ținând seama de enormul material care a trebuit să fie cercetat, de greutatea implicată în selecția celor mai reprezentative piese trebuie apreciat că arhiviștii ieșeni au depus o muncă însemnată care merită toate elogiile“⁴⁹.

În ce privește revoluția de la 1848 în Țara Românească, Direcția generală a Arhivelor Statului a publicat recent un volum conținând 639 documente din fondul „Comisia alcătuită pentru cercetarea celor amestecați în fapte revoluționare“⁵⁰. Această comisie înființată după repri-marea revoluției, printr-un decret al caimacanului Gheorghe Cantacuzino, din 18 noiembrie 1848, a funcționat între 22 noiembrie 1848 și 28 iulie 1849, când și-a încheiat lucrările. Scopul său era de a face o cercetare preliminară a celor bănuți de participare la revoluție, urmînd ca cei găsiți vinovați să fie judecați de înalta curte criminală. Culegerea de documente, întocmită de Mihail Regleanu, conține materiale ce ilustrează aspecte importante ale revoluției burghezo-democrate de la 1848 în Țara Românească, amploarea acesteia în diferite județe și în special rolul hotărîtor al maselor în înfăptuirea, menținerea și apărarea revoluției. Unele documente oferă posibilitatea de a cunoaște mai complet datele biografice și activitatea revoluționară a unor persoane care au avut un rol hotărîtor în revoluția de la 1848 ca N. Bălcescu, Gh. Magheru, I. Eliade Rădulescu ș.a., precum și ale altora, mai puțin cunoscute sau completează cu o serie de informații unele aspecte ale acestui eveniment. Astfel unele documente conțin informații despre situația din țară înainte de revoluție, iar altele completează știrile despre izbucnirea revoluției.

Printre documentele publicate se află liste de participanți sau cu cei ce au sprijinit revoluția, pe județe și orașe, din rîndurile burgheziei, armatei și țărănimii. Numeroase documente completează informațiile despre defășurarea revoluției în diferite orașe și județe ale țării, și despre activitatea cluburilor revoluționare.

De asemenea se găsesc informații interesante despre activitatea comisarilor de propagandă în județe cărora Bălcescu le acorda o mare importanță pentru răspîndirea ideilor revoluției în mijlocul poporului. Documentele publicate oferă știri despre comisari de propagandă ca Petre Cernătescu, Costache Petrescu, Costache Zaman, Gheorghe Chițu ș.a. Despre Costache Zaman, comisar de propagandă în jud. Dolj se spune că

⁴⁹ *Studii și cercetări științifice*, Iași. Istorie, XI (1960), nr. 2, p. 270.

⁵⁰ *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, Buc., 1962, 739 p.; v. și M. Regleanu, *Contribuții documentare cu privire la revoluția de la 1848 în Țara Românească, în Arhivele Statului — 125 ani de activitate*, p. 309—325 și C. Bodea, *Figuri puțin cunoscute din revoluția de la 1848*, în „Studii“, XIII (1960), 2, p. 130—164.

după reprimarea revoluției, a săvârșit în fruntea mai multor cete de țărani înarmați din acel județ „arderea prin sate a exemplarelor legilor următoare Regulamentului organic pentru datoriile reciproce între proprietari și săteni“⁵¹. Alte documente privesc activitatea unor români din Transilvania, refugiații în Țara Românească, în cea mai mare parte profesori (de ex. Florian Aaron, Ion Codru Drăgușanu, Ion Maiorescu ș.a.) care au contribuit într-o mare măsură la răspîndirea ideilor înaintate în rîndurile tineretului fiind considerați din această cauză de guvernul reacționar, instaurat după înăbușirea revoluției, ca deosebit de primejdioși.

Problema agrară, abolirea relațiilor de dependență ale țărănimii și improprietărea sa, este problema centrală a perioadei dinainte și după revoluție. Aripa moderată a revoluției, guvernul provizoriu, au trădat cauza țărănimii, dînd posibilitatea reacțiunii să înăbușe revoluția. Deosebit de semnificativă în această privință este o hotărîre a guvernului provizoriu, din 14 iulie 1848. Aici se vorbește despre întinderea revoluției în rîndurile țărănimii și trădarea intereselor acesteia de către guvernul provizoriu care dă ordin la acea dată să se trimită la sate „cite o comandă de ostași spre a aduce pe locuitori la supunere“. Din documentele publicate în acest volum rezultă că masele populare și în special țărănimea și-au îndreptat atenția asupra legilor ce consfințeau relațiile de clacă feudale. Astfel Regulamentul Organic, „codicele muncii de clacă“, cum l-a numit Marx, și instrucțiunile date pe baza acestuia, au fost primele distruse de masele revolate. În această privință materialele publicate conțin știri interesante despre arderea Regulamentului organic la București, în unele orașe și sate. Astfel Ion Rotescu, fost comisar de propagandă în jud. Brăila și Costache Zaman în jud. Dolj, sînt acuzați că au săvârșit arderea Regulamentului în satele din județele respective. Mai trebuie menționate unele documente ce dau informații despre proiectul de origină ardeleană, de înființare a unei împărății daco-romane, despre proiectul de organizare a rezistenței sub conducerea lui Gh. Magheru în Oltenia, despre hotărîrea poporului de a apăra revoluția în fața intervenției străine, despre menținerea unei atmosfere revoluționare chiar după înăbușirea revoluției și despre activitatea unor elemente reacționare sau trădătoare strecurate printre revoluționari ca D. Filișanu la Craiova, C. Halepliu la București ș.a.

Istoriografia burgheză, urmărind să diminueze importanța revoluției de la 1848 și să nege tradițiile revoluționare de luptă ale poporului, trata revoluția burghezo-democrată de la 1848 ca importată din Europa, o imitare a celei franceze, opera unor tineri intelectuali, entuziasmați de revoluțiile europene. Materialul documentar inedit și deosebit de interesant publicat în acest volum completează în mod substanțial informațiile despre revoluția de la 1848, ilustrînd încă o dată ceea ce spunea atunci marele Bălcescu că „Revoluția de la 1848 n-a fost un fenomen neregulat, efemer, fără trecut și viitor, fără altă cauză decît voința unei minorități sau mișcarea generală, europeană. Revoluția generală fu ocazia, iar nu cauza revoluției romîne. Cauza ei se pierde în zilele veacurilor.

⁵¹ Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească, p. 208.

Uneltitorii ei sînt optsprezece veacuri de trude, suferințe și lucrarea poporului român asupra lui însuși⁵².

Prin preluarea și inventarierea unui mare număr de fonduri arhivistice și prin darea lor în cercetare, prin publicarea de lucrări de orientare și informare științifică și prin editarea unor colecții de documente, Arhivele Statului și-au adus, după 23 August 1944, contribuția lor la cunoașterea adevăratei istorii a poporului român.

Activitatea intensă depusă pentru prelucrarea unor arhive importante, experiența acumulată în publicarea de lucrări științifice în cei douăzeci de ani de la eliberarea patriei ca și pregătirea unor astfel de lucrări, vor face posibil ca Arhivele Statului să acorde un sprijin și mai eficient cercetării științifice și acțiunii de editare a izvoarelor istoriei patriei.

O realizare de seamă a istoriografiei marxiste din țara noastră este tratarea multilaterală a procesului de apariție, dezvoltare și maturizare a clasei muncitoare, sublinierea faptului că încă din a doua jumătate a secolului trecut „conducerea istorică a trecut asupra proletariatului, clasă care, prin întreaga ei poziție socială, nu se poate elibera decît înlăturînd orice dominație de clasă, orice robie în genere, orice exploatare⁵³”. Pe baza unui vast material documentar au apărut numeroase studii și cercetări referitoare la principalele momente ale istoriei partidului, — componentă organică a istoriei poporului, — la lupta eroică a clasei muncitoare sub conducerea P.C.R. împotriva regimului burghezo-moșieresc, înfăptuirea insurecției armate, instaurarea orînduirii democrat-populare și construirea socialismului.

Sub conducerea partidului, cercetările cu privire la istoria mișcării muncitorești cunosc o amploare deosebită și se desfășoară în mod organizat.

O contribuție la cercetarea istoriei mișcării muncitorești aduc și Arhivele Statului. Materialul documentar din Fondul Arhivistic de Stat constituie o sursă valoroasă de informare și ajută pe cercetători în studierea și elaborarea materialelor propuse.

Venind în sprijinul cercetării istorice, Direcția generală a Arhivelor Statului a organizat o acțiune de depistare a materialelor privind istoria mișcării muncitorești.

În acțiunea de depistare tematică s-au antrenat majoritatea serviciilor deținătoare de materiale, rezultate mai bune obținîndu-se în această direcție de către serviciile regionale Iași, Banat și Oltenia. Experiența dobîndită va trebui să fie valorificată în sensul lărgirii sferei de preocupare pentru folosirea largă a materialelor documentare.

În păstrarea Arhivelor Statului se găsesc importante materiale documentare care atestă creșterea impetuoasă a mișcării muncitorești din România, intensificarea contradicțiilor sociale și a luptei de clasă, marea însemnătate a conducerii de către Partidul Comunist din România

⁵² N. Bălcescu, *Opere*, vol. I, Buc., 1953, p. 307.

⁵³ Marx—Engels, *Opere alese*, în 2 vol., Ed. Politică, 1954, vol. II, p. 174.

a luptelor revoluționare ale proletariatului care au culminat cu victorioasa insurecție armată de la 23 August 1944.

Nu ne propunem în prezentul articol să facem o analiză largă a conținutului materialelor documentare ce se referă la problemele mișcării muncitorești. Vom da însă unele exemple despre însemnătatea acestor materiale și necesitatea unei preocupări mai temeinice pentru folosirea lor.

În condițiile avântului revoluționar creat în țara noastră ca urmare a adâncirii contradicțiilor de clasă, provocate de creșterea gradului de exploatare a maselor muncitoare, de accentuare a înfeudării economice și politice a României marilor puteri imperialiste, de profunde suferințe, foamete și ruină economică, pricinuite de primul război mondial și sub influența ideilor înnoitoare ale Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, în anii 1917—1920 s-au desfășurat mari lupte revoluționare ale proletariatului. Între aceste lupte un loc deosebit îl ocupă greva generală din anul 1920, care „a ridicat la luptă aproape întregul proletariat din România, scoțind în evidență gradul de radicalizare și capacitatea de luptă revoluționară a clasei muncitoare”⁵⁴. Despre aceste mari lupte care au provocat o profundă reacție în rândurile claselor exploatare — lupte ce au putut fi înfrînte datorită liniei oportuniste a conducerii partidului socialist care a ajutat burghezia să manevreze, să înăbușe pe rînd luptele revoluționare ale proletariatului și ale țărănimii, să prelungească existența regimului burghezo-moșieresc cu un sferț de veac — găsim numeroase documente în depozitele Arhivelor Statului⁵⁵.

Învățămintele grevei generale din 1920 au arătat necesitatea ruperii definitive cu oportunismul și a creării partidului revoluționar al clasei muncitoare, capabil să conducă proletariatul în lupta hotărîită și necruțătoare împotriva tuturor forțelor capitalismului. Crearea Partidului Comunist la 8 mai 1921 a însemnat victoria istorică a leninismului asupra oportunismului și a deschis o nouă etapă în lupta maselor muncitoare.

⁵⁴ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări 1959—1961*, Buc., 1961, p. 431.

⁵⁵ Redăm unele aspecte semnificative din materialele documentare care se găsesc numai la cîteva unități ale Arhivelor Statului.

În luna aprilie 1920 are loc la Buzău o întrunire a sindicatului C.F.R. de la tracțiune care hotărîște să treacă la grevă pentru mărirea salariilor (Arh. St. Buzău, Fond Prefectura jud. Buzău, dos. 70/1920). În luna iulie a aceluiași an se trece la militarizarea șantierului naval Tr. Severin, cu scopul de a stăvili avîntul revoluționar al maselor (Arh. St. Tr. Severin, fond Șantierul construcții navale, dos. nr. O/1920). Cînd a izbucnit greva la atelierele C.F.R. Buzău au fost aduși 40 de soldați pentru continuarea lucrului. (Arh. St. Buzău fond. Pref. jud. Buzău dos. 70/1920). La întrunirea de la Arbănești, organizată în scopul pregătirii grevei generale, se propune ca: „toți socialiștii să dea leafa pe o zi pentru a ajuta greviștii de la C.F.R.... iar „cînd se va da semnalul grevei toți să lase lucrul“ (Ibidem). Muncitorii de la întreprinderea Saturn, de la C.F.R. și reprezentanții altor uzine au hotărît să manifesteze pe stradă în semn de protest contra represaliilor de la București față de lucrătorii de la Arsenalul Armatei (Ibidem). Din aceste materiale aflăm știri importante și despre reprimarea luptelor revoluționare ale proletariatului. Astfel, 129 de membri ai cercului tineretului socialist, secția Tr. Severin, participanți la greva generală din oct. 1920 au fost aduși la cazarma roșiorilor și maltratați în modul cel mai sâlbatic (Arh. St. Tr. Severin, fond Tribunalul Mehedintzi, secția I-a, dos. 3867/1929, vol. II).

De acum înainte luptele revoluționare ale proletariatului, ridicându-se pe o treaptă superioară, poartă pecetea faptului că în fruntea lor se află un conducător devotat pînă la capăt cauzei dezrobirii celor ce muncesc, hotărît să conducă la victorie lupta poporului pentru eliberarea de orice exploatare și asuprire⁵⁶.

Pagini glorioase au înscris în istoria mișcării muncitorești acțiunile revoluționare, conduse și organizate de P.C.R. în anii crizei economice, care au culminat cu eroicele lupte din ianuarie-februarie 1933 ale muncitorilor ceferiști și petroliști.

În anul 1929 se desfășoară greva muncitorilor mineri de la Lupeni, care marchează începutul unui șir de acțiuni muncitorești din perioada crizei.

Despre pregătirea și desfășurarea grevei minerilor de pe Valea Jiului din anul 1929, despre măsurile crunte de reprimare, și tabelele celor uciși și răniți găsim informații prețioase în documentele ce se păstrează la Arhivele Statului Petroșani⁵⁷. Cercetarea documentelor păstrate în Arhivele Statului din perioada mai sus-amintită scoate în evidență continuitatea luptelor revoluționare ale proletariatului împotriva încercărilor burgheziei de a ieși din criză pe seama maselor muncitoare, a curbelor de sacrificiu, mizeriei, înrăutățirii condițiilor de viață ale clasei muncitoare, împotriva înfeudării țării puterilor imperialiste, pentru a bara drumul fascismului și războiului. Luptele revoluționare cuprind toate regiunile țării și cresc în intensitate, reflectînd o puternică ascuțire a contradicției dintre muncă și capital și întărirea solidarității de clasă a proletariatului⁵⁸.

Luptele ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie -februarie 1933, care așa cum arată tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, prin înaltul lor nivel de organizare prin amploarea și spiritul lor revoluționar „au marcat un moment de cotitură în dezvoltarea partidului și a întregii mișcări muncitorești”⁵⁹, au dezlănțuit valul luptelor revoluționare în principalele centre muncitorești. Lupta eroică a muncitorilor ceferiști de la Grivița este susținută de solidaritatea de clasă a proletariatului. Studiile întreprinse cu prilejul celei de a 30-a aniversări a luptei muncitorilor ceferiști

⁵⁶ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări, 1959—1961*, Buc., 1961, p. 432.

⁵⁷ Arh. St. Petroșani, fond. nr. 10.

⁵⁸ Cauzele adîncirii contradicțiilor de clasă le găsim în înrăutățirea situației materiale a oamenilor muncii. Capitaliștii pun întreaga povară a crizei pe spina maselor muncitoare. Șomajul atinge proporții nemaîntîlnite. Astfel, la schelele petroliere din Valea Prahovei au loc concedieri în masă, fapt care provoacă creșterea nemulțumirilor muncitorilor (Arh. St. Ploiești, Fond. Pref. jud. Prahova). În ziua de 10.X.1931 se iese în conflict de muncă între lucrătorii tipografi și conducerea Inst. de Arte Grafice „Scrisul liber” din Craiova. Muncitorii protestează împotriva reducerii salariilor și cer *reprimirea* celor concediați. (Arh. St. Oltenia, fond. Inspect. Muncii dos. nr. 24/1931). La Iași, 150 de șomeri manifestează în fața corporației cerînd ajutoare. În anul 1932 au loc la Casa Poporului mai multe întruniri la care participă numeroși lucrători de la atelierele C.F.R. Nicolina. La aceste întruniri, care se caracterizează printr-o combativitate deosebită, participă Ilie Pintilie, care transmite cuvîntul partidului, chemînd muncitorii la luptă (Arh. St. Iași, Fond Inspect. Muncii, dos. nr. 1 și 3/1932).

⁵⁹ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări, 1959—1961*, Buc., 435.

și petroliști au scos încă o dată în evidență amploarea și însemnătatea lor deosebită. Muncitorii ceferiști de la Atelierele C.F.R. Nicolina-Iași, la chemarea Comitetului de Acțiune, intră în grevă în număr de peste 1400. Au loc numeroase întruniri și acțiuni de solidaritate cu muncitorii de la Grivița⁶⁰. Poliția trece la represalii. Printre cei arestați se află și Ilie Pintilie⁶¹. Asemenea acțiuni au loc și în alte părți⁶².

Sărbătorirea zilei de 1 Mai a constituit un prilej de intensificare a luptei proletare și de manifestare a solidarității internaționale a celor ce muncesc. Documentele păstrate în Arhivele Statului ne furnizează date semnificative privind pregătirea și desfășurarea acțiunilor muncitorești legate de această zi de luptă proletară. Cercetarea lor ne dă o imagine complexă asupra semnificației sărbătoririi zilei de 1 Mai în condițiile grele ale terorii regimului burghezo-moșieresc. Se organizează demonstrații, serbări cîmpenești, se răspindesc manifeste care cheamă proletariatul la luptă împotriva asupririi și exploatării, pentru ziua de muncă de 8 ore, pentru pace și libertăți democratice, împotriva fascismului și a pregătirii războiului antisovietic. Îngrozite de puternica forță a solidarității proletare, organele represive ale aparatului de stat burghezo-moșieresc sînt mobilizate în întregime pentru a împiedica manifestațiile. Dar, în ciuda terorii și a măsurilor represive, în ziua de 1 Mai steagul roșu este arborat — adesea cu prețul unor mari sacrificii — pe coșurile fabricilor, clădirilor publice, iar glasul partidului pătrunde tot mai puternic în rîndurile maselor muncitoare⁶³.

Pregătirea și conducerea de către P.C.R. a insurecției armate din August 1944 constituie obiectul unei largi cercetări istorice. Studiarea condițiilor social-politice și a cauzelor obiective care au făcut posibile

⁶⁰ Arh. St. Iași, Fond Chestura Poliției Iași, dos. nr. 12/1933.

⁶¹ Arh. St. Iași, Fond 676, dos. nr. 6/1933.

⁶² Pentru înăbușirea luptelor revoluționare ale petroliștilor, legiunea de jandarmi dislocă trupe la rafinăria Vega, Inspectoratul Muncii Ploiești, la Moreni, Cîmpina etc. (Arh. St. Ploiești, Fond Legiunea de jandarmi mobilă 5).

⁶³ Ziua de 1 Mai este sărbătorită în țara noastră încă din anul 1890. De atunci, una din tradițiile cele mai scumpe ale proletariatului este legată de sărbătorirea zilei solidarității internaționale a celor ce muncesc. Din telegrama adresată de Ministerul Afacerilor Interne în anul 1919 prefecturilor de județ, aflăm că „deși nu este recunoscută ca o sărbătoare legală”, sărbătorirea zilei de 1 Mai a fost „tolerată întrucît și interzicerea ei absolută ar putea mai mult dăuna decît profita ordinii publice” (Arh. St. Buzău, Fond. Prefectura jud. Buzău).

Poliția și siguranța sînt mobilizate de fiecare dată pentru a împiedica răspîndirea de manifeste și broșuri. Astfel, în preajma zilei de 1 Mai 1935, fiind sesizată că la Iași „organizațiile comuniste au primit manifeste ce urmează a fi împărțite la 30 aprilie și că se vor scrie pe ziduri și garduri lozinci comuniste, Chestura Poliției interzice manifestațiile pe stradă, portul steagurilor roșii, a cadelor alogorice, întrunirile sindicatelor unitare, serbările cîmpenești. (Arh. St. Iași, Circa IV Poliție, dos. 3/1935). Cu toate măsurile de pază și supraveghere în noaptea de 29 spre 30 aprilie comuniștii reușesc să răspîndească manifeste și să șabloneze lozinci, deși după cum rezultă din raportul comisariatului IV Poliție „personalul polițienesc și-a făcut datoria”. (Arh. St. Iași, Fond. Circa IV Poliție, dos. 3/1935). În ciuda intenselor măsuri polițienești, în noaptea din preajma zilei de 1 Mai 1936, apar pe străzile Iașului manifeste, steaguri roșii cu inscripția „Trăiască 1 Mai, zi de luptă”, imprimată împreună cu secera și ciocanul. La Casa Poporului s-a ținut o întrunire publică la care au participat 500 persoane (Arh. St. Iași, Fond Tribunalul Militar, dos. 18/1936).

victoria insurecției armate, sînt de neconceput fără cercetarea izvoarelor documentare.

La studierea stării de spirit antifasciste a maselor în preajma insurecției armate Arhivele Statului aduc un sprijin real. Numeroase materiale documentare atestă ura crescîndă a poporului față de hitlerismul german cîmpitor și dictatura militară-fascistă antonesciană, povara grea a războiului ce apăsa pe umerii maselor muncitoare, dorința de a ieși din războiul hitlerist. Trupele hitleriste se comportau pe teritoriul țării noastre în mod barbar. Trenurile germane care se retrăgeau erau încărcate cu obiecte de valoare și materiale provenite din jafuri. Din datele raportate de prefectul județului Iași, date ce au „fost luate cu toată discreția“, pentru a nu le da în vileag în fața maselor, care nutreau o ură profundă față de cîmpitorii hitleriști⁶⁴ și care nici pe departe nu reflectă realitatea, rezultă că pagubele pricinuite de trupele germane numai în acest județ se ridicau la 56.709.950 lei. Unități militare germane sau ostași germani izolați au ridicat în mod abuziv alimente, vite și alte bunuri de la locuitori⁶⁵.

Silniciile, abuzurile săvîrșite de trupele hitleriste se adaugă la jefuirea de către Germania a bogățiilor țării, și se îmbină cu nemulțumirile soldaților romîni de pe front în urma tratamentului inuman și sfidător la care erau supuși din partea „aliaților“.

Starea de spirit antifascistă a maselor se adîncește și ca urmare a intensificării exploatării, a creșterii scumpetei, a bombardamentelor repetate și a înăsprii terorii în interiorul țării⁶⁶.

În aceste condiții se desfășoară lupta politică și organizatorică a partidului pentru înfăptuirea insurecției armate.

Nu putem considera desigur că cele arătate epuizează tematica materialelor documentare ce se găsesc în păstrarea Arhivelor Statului care trebuie în viitor să aducă o contribuție și mai mare la sprijinirea cercetărilor și la elaborarea lucrărilor privind trecutul glorios de luptă al partidului și al clasei muncitoare, pentru educarea maselor în spiritul patriotismului socialist, al dragostei și atașamentului fierbinte față de partid și popor, față de cauza socialismului și comunismului.

O contribuție la popularizarea materialelor documentare din Fondul Arhivistic de stat și punerea lor în slujba istoriografiei marxiste a adus

⁶⁴ Arh. St. Iași, Fond Prefectura jud. Iași, dos. nr. 118/1944.

⁶⁵ Arh. St. Ploiești, Fond Prefectura jud. Prahova, dos. nr. 318/1944.

⁶⁶ Într-un raport al Prefecturii Iași se arată că populația nu iese la munca cîmpului și se cere concursul armatei. Se dă ordin ca „acei recalcitranti să fie puși de jandarmi la munca cîmpului sub stare de arest“ (Arh. St. Iași, Prefectura jud. Iași, dos. 4/1944). Lucrătorii exploatărilor petrolifere își manifestă nemulțumirea din cauza salariilor foarte mici (în timp ce salariul lunar era de 5000 lei, o pereche de bocanci costa 10.000 lei), a lipsei de îmbrăcăminte și încălțăminte etc. Într-un raport se arată că „starea de spirit a populației este îngrijorătoare“ (Arh. St. Prahova, Fond. Prefectura jud. Prahova, dos. 255/1944).

„Revista Arhivelor“. Reapărută în anul 1958⁶⁷, în condițiile avântului general al revoluției socialiste, al înfloririi științei și culturii, când activitatea ideologică ia o amploare deosebită, „Revista Arhivelor“ este chemată să joace un rol din ce în ce mai important în viața arhivistică din țara noastră. Sarcina sa este de a fi o tribună activă în dezbaterile problemelor de teorie și practică arhivistică și să contribuie la generalizarea experienței pozitive.

În „Revista Arhivelor“ s-au publicat o serie de articole despre unele probleme ale activității arhivistice cum sînt de ex. prelucrarea tehnico-științifică și selecționarea materialelor documentare, prezentînd cu acest prilej aspecte concrete din practica și experiența arhiviștilor⁶⁸.

Revista s-a preocupat de asemenea într-o anumită măsură de evidența, prelucrarea și folosirea materialelor documentare la arhivele instituțiilor și organizațiilor și de felul cum se desfășoară munca de control și îndrumare la acestea⁶⁹.

Au existat și unele preocupări pe linia abordării teoretice a diferitelor laturi ale activității arhivistice⁷⁰. Toate materialele care tratează problemele muncii arhivistice sînt bine venite deoarece contribuie la generalizarea experienței pozitive și la pregătirea arhiviștilor.

O sarcină importantă a revistei este aceea de a face cunoscut cercetătorilor materialele arhivistice prin prezentarea de fonduri și documente. S-au publicat prezentări de fonduri și documente de un

⁶⁷ Revista Arhivelor are o vechime de aproape 90 de ani. Cea dintîi încercare de editare a fost „Revista Arhivelor Statului Român“ Seria I, din care nu au apărut decît 24 de pagini. Data nu se poate preciza, deoarece tipărirea sa nu s-a terminat. A doua publicație a fost „Revista Istorică a Arhivelor Romîniei“, editată de C. D. Aricescu, din care au apărut între anii 1873—1876 trei fascicule — două de indici și una cuprinzînd condica vistieriei lui Constantin Brîncoveanu. Între anii 1924—1947 a apărut „Revista Arhivelor“ (v. *Arhivele Statului — 125 de ani de activitate 1831—1956*, pag. 124, adnotarea 1), iar din anul 1958 se editează semestrial seria nouă a „Revistei Arhivelor“.

⁶⁸ Din articolele ce tratează tema de mai sus cităm: Gh. Ungureanu, *Cu privire la selecționarea arhivelor și selecționarea materialelor nefolositoare* „Revista Arhivelor“, II (1959 nr. 1, p. 91—108; Gh. Duzinchievici, *Contribuții la tehnica întocmirii fișelor de catalog și inventar la documentele din Transilvania*; ibidem, p. 252—269, M. Soveja, M. Lăzărescu, *Prelucrarea tehnico-științifică a materialelor documentare din Fondul arhivistic de stat*, ibidem, V (1962) nr. 2, p. 219—246; M. Regleanu, *Ordonarea și inventarierea documentelor feudale din Țara Românească și Moldova*, ibidem p. 247—264; I. Mărcuș, *Prelucrarea tehnico-științifică a materialelor documentare create de instituțiile din Transilvania*, ibidem, p. 265—280; V. Coman, A. Slivăț, *Punerea în lucru a fondurilor din epocile modernă și contemporană*, ibidem, IV (1963), nr. 2, p. 80—88, etc.

⁶⁹ Vezi Gh. Ungureanu, *Evidența și folosirea materialelor documentare la instituțiile și întreprinderile din regiunea Iași*, ibidem, IV (1961) nr. 2, p. 13—33; I. Comănescu, *Îndrumarea și controlul muncii de arhivă la instituții, întreprinderi și organizații*, ibidem, VI (1963) nr. 1, p. 189—196.

⁷⁰ Vezi I. Mărcuș, *Probleme de terminologie a materialelor documentare create pe teritoriul Transilvaniei*, ibidem, VI (1963) nr. 2, p. 67—79.

deosebit interes pentru cercetările istorice⁷¹ și pentru cei care studiază istoria economiei naționale⁷², istoria statisticii⁷³, dezvoltarea învățămîntului în țara noastră⁷⁴, istoria artei⁷⁵ și alte probleme.

Prin publicarea acestor materiale, Revista își aduce contribuția sa la ușurarea activității de cercetare, face cunoscute principalele probleme pe care le conțin fondurile și documentele prezentate, atrage atenția asupra importanței și ajută la interpretarea lor științifică. Este de dorit ca și această activitate să cunoască în viitor o sferă mai largă, un cuvînt hotărîtor revenind în primul rînd arhiviștilor care fac prelucrarea tehnico-științifică și deci cunosc cel mai bine conținutul fondurilor.

Alături de articolele privind prelucrarea tehnico-științifică și folosirea multilaterală a materialelor documentare, în paginile revistei s-au publicat articole consacrate unor momente importante din istoria poporului nostru, aducînd cu acest prilej la lumină materiale documentare inedite. Remarcăm din acest punct de vedere contribuția Revistei la cercetarea unor probleme privind cauzele și importanța revoluției burghezo-democrate de la 1848, participarea activă a maselor țărănești și rolul unor conducători de seamă în organizarea și desfășurarea revoluției⁷⁶.

⁷¹ G. Părnuță, *Două documente inedite de la Matei Basarab*, ibidem, II (1959) nr. 2, p. 284—292; G. Porcescu, *O scrisoare necunoscută a lui M. Kogălniceanu*, ibidem, IV (1961) nr. 2, p. 179—182; C. Turcu, *O traducere necunoscută a unui document de la Ștefan cel Mare*, ibidem I (1958) nr. 2 p. 272—274; Al. Teodorescu, *Scrisori inedite ale lui C. Conachi către P. D. Kiselev*, ibidem, VI (1963) nr. 2, p. 252—256; Fl. Boeraș, M. Soveja, *Fondul „Resortul de Interne” din arhiva „Consiliului Dirigent” din Transilvania (1917—1922)*, ibidem III (1960) nr. 1, p. 93—106; I. Petrescu, *Arhiva inspectoratului Minier Craiova*, ibidem III (1960) nr. 1, p. 250—256; I. Bozac, *Arhiva lui Horea*, ibidem IV (1961) nr. 2, pag. 151—178; M. Guboglu, *Arhiva insulei „Ada-Kale” și importanța ei*, ibidem V (1962) nr. 1, p. 117—147; Tr. Rus, *Președinția Consiliului de Miniștri*, ibidem VI (1963) nr. 2, p. 188—200, etc.

⁷² Valerian Popovici, *Un important document privind începuturile industriei de hirtie din Moldova*, ibidem, I (1958) nr. 1, p. 227—233; I. Leonte, *Palma lui Șerban Vodă și a lui Constantin Brîncoveanu*, ibidem I (1958) nr. 1, p. 217—219; I. Saizu, D. Sandru, *Din istoricul fabricii „Textila Roșie” Iași*, ibidem, III (1960) nr. 1, p. 62—92; Gh. Stanciu, C. Botez, *Istoricul băncii „Prima societate de economie din Iași” (1871—1948)*, ibidem, VI (1963) nr. 2, p. 157—179; Ec. Zaharia, *Arhiva Băncii Comerciale Italiană și Romînă*, ibidem, III (1960) nr. 2, p. 79—85; M. Fănescu, *Arhiva Societății de credit funciar urban din București (1874—1948)*, ibidem, III (1960) nr. 2, p. 109—128; R. Ionescu, *Fondul „Banca Romînească S. A. 1910—1951*, ibidem, V (1962) nr. 1, p. 148—160; V. Axenciuc, M. Dogaru *Fondul Uniunea generală a idustriașilor din Romînia*, ibidem, VI (1963) nr. 1, p. 307—318 etc.

⁷³ Gh. Ungureanu, *Documente statistice dintre anii 1820—1859 aflate la Arhivele Statului Iași*, ibidem, VI (1963) nr. 1, p. 205—221 etc.

⁷⁴ Gh. Ungureanu, *Documente inedite. Știri despre cursul de inginerie ținut de Gh. Asachi la Școala domnească din Iași*, ibidem, VI (1963), nr. 2, p. 250—251, etc.

⁷⁵ M. Apostol, *Din trecutul muzical al orașului Ploiești*, ibidem IV (1962), nr. 1, p. 239—254, etc.

⁷⁶ Vezi în acest sens articolele: M. Regleanu, *Aaron Florian ca participant la revoluția din 1848 în Țara Romînească*, în *Rev. Arhivelor*, I (1958), nr. 2, p. 32—50; C. Turcu, *Știri despre revoluția din anul 1848 în orașul Iași*, ibidem, I (1958) nr. 2, p. 193—194; Gh. Părnuță, *Figuri de dascăli revoluționari de la anul 1848*, ibidem, III (1960), nr. 2, p. 150—167; D. Berindei, *Noi documente privind revoluția din 1848*, ibidem, V (1962), nr. 1, p. 194—220; A. Stan, *Participarea*

Un merit al acestor cercetări constă în faptul că ele scot în evidență, pe baza materialului documentar, noi date privind rolul maselor populare în evenimentele anului revoluționar 1848.

Sărbătorirea centenarului unirii principatelor a constituit pentru istorici un prilej deosebit de cercetare a însemnătății acestui eveniment pentru destinele poporului român. „Revista Arhivelor” și-a adus contribuția prin publicarea unei serii de articole în care sînt popularizate noi documente privind mișcarea unionistă din Țara Românească și Moldova, rolul maselor țărănești în lupta pentru unire etc.⁷⁷

În paginile revistei au apărut articole privind istoria mișcării muncitorești din țara noastră, în care sînt prezente materiale documentare care atestă lupta proletariatului, în frunte cu partidul său marxist-leninist de avangardă, împotriva exploatării, pentru instaurarea puterii democrat-populare și construirea socialismului.

Aceste materiale ne dau informații valoroase cu privire la ecoul Comunei din Paris în publicațiile muncitorești socialiste din România⁷⁸, primele începuturi ale mișcării muncitorești din țara noastră, luptele din perioada avîntului revoluționar din anii 1917—1922⁷⁹. Mai multe articole sînt consacrate luptei P.C.R. împotriva fascizării țării, a pregătirii războiului antisovietic, împotriva dictaturii militare-fasciste, organizării și conducerii de către P.C.R. a insurecției armate victorioase de la 23 August 1944⁸⁰.

Lupta maselor populare conduse de P.C.R. pentru zdrobirea împotrivirii forțelor reacționare și instaurarea puterii democrat-populare este oglindită în unele articole care tratează aceste momente importante din istoria Partidului nostru⁸¹. Trebuie să remarcăm, de asemenea, reflec-

țărănimii muncitoare la revoluția de la 1848 în lumina unor noi documente, ibidem, V (1962), nr. 1, p. 221—238; Gh. Platon, *Una din formele de luptă a maselor țărănești împotriva exploatării feudale din Moldova în preziua și în timpul revoluției de la 1848. Fuga peste hotare*, ibidem, VI (1963), nr. 1, p. 141—151.

⁷⁷ Articole închinete acestui eveniment sînt: N. Corivan, *Două documente inedite din Arhivele Ministerului de Externe de la Paris din epoca Unirii*, ibidem, I (1958), nr. 2, p. 177—187; Gh. Ungureanu, *Semnalarea unor documente inedite din perioada unirii principatelor*, ibidem, p. 261—264; Gh. Ungureanu, *Țărănimea din Moldova și Unirea Țărilor Române*, ibidem, II (1959), nr. 1, p. 125—134 etc.

⁷⁸ Vezi articolul: Al. Porțeanu, A. Iordache, P. Cîncea *Ecoul Comunei din Paris în publicațiile muncitorești socialiste din România (1871—1909)*, în „Revista Arhivelor”, V (1962) nr. 2, p. 43—76.

⁷⁹ Referitor la acestea cităm articolele: M. Alexandrescu *Procesul țărănilor răsculați în anul 1907 din comunele Lacul lui Boban, Dealul Lung și Glăbeasca*, ibidem, III (1960) nr. 2, p. 86—92; *Documente privitoare la influența Revoluției Socialiste din Octombrie asupra mișcării muncitorești din țara noastră*, ibidem, II (1959) nr. 2, p. 3—45; N. Dumitrașcu *Din istoria mișcării muncitorești din Buzău în preajma creării P.C.R.*, ibidem, IV (1961) nr. 1, p. 129—144 și altele.

⁸⁰ Vezi articolele: *Documente privitoare la lupta maselor muncitoare conduse de P.C.R. împotriva războiului antisovietic și a ocupației hitleriste și pentru pregătirea condițiilor care au dus la înfăptuirea actului revoluționar de la 23 August 1944*, ibidem, II (1959) nr. 1, p. 3—34; M. Apostol, *Din contribuția maselor populare de pe Valea Prahovei sub conducerea P.C.R., la insurecția armată de la 23 August 1944*, ibidem, IV (1961), nr. 1, p. 179—193.

⁸¹ Vezi M. Fătu, *Lupta maselor populare conduse de P.C.R. pentru zdrobirea complotului reacțiunii din august și noiembrie 1945 — moment important în consolidarea regimului democrat popular*, ibidem, V (1962) nr. 2, p. 139—156.

tarea în paginile revistei a unor aspecte importante din lupta antimonarhică a poporului nostru ⁸², însemnătatea actului revoluționar de naționalizare a principalelor mijloace de producție, realizările obținute în anii puterii populare în dezvoltarea diferitelor ramuri ale economiei naționale ⁸³.

Prin publicarea de articole de specialitate, de studii și documente, Revista Arhivelor a contribuit la cunoașterea materialelor documentare din depozitele Arhivelor Statului și la dezvoltarea istoriografiei noastre marxiste ⁸⁴. „Revista Arhivelor“ a adus o contribuție efectivă la publicarea a numeroase mărturii privind lupta maselor pentru libertate și progres, pentru socialism, faptele cuprinse în coloanele ei slujind la elaborarea unei literaturi de interpretare tot mai bogată și mai temeinică. Încă de la primul număr al seriei noi, „Revista Arhivelor“ a ilustrat noua etapă în arhivistică, pusă în slujba sarcinilor de informare necesare diferitelor compartimente ale științei, ale practicii construirii socialismului“ ⁸⁵.

În cei douăzeci de ani de la eliberarea patriei noastre Arhivele Statului au adus o contribuție reală la dezvoltarea istoriografiei românești. Sarcinile trasate de către Congresul al II-lea al Partidului Muncitoresc Român istoricilor din țara noastră de a elabora o istorie a României, și Institutului de Istorie al Partidului de a elabora un manual care să înarmeze pe membrii de partid și pe oamenii muncii fără partid cu cunoașterea învățămintelor istorice ale drumului de luptă parcurs de partid, au fost sprijinite efectiv de către Arhivele Statului prin prelucrarea unor importante fonduri și prin punerea lor la dispoziție în sălile de studiu, precum și prin publicarea de instrumente de informare științifică și ediții de documente.

Dezvoltarea istoriografiei este tot mai mult condiționată de lărgirea bazei sale documentare. Bogatul tezaur al Fondului arhivistic de stat — nesecat izvor de studiu și documentare — va trebui să fie pus mai din plin la dispoziția cercetării istoriei. În acest scop o preocupare principală a Arhivelor Statului este de a termina prelucrarea tehnico-științifică a unor fonduri deosebit de importante pentru studierea istoriei contemporane ce conțin materiale documentare valoroase privind dezvoltarea socială, economică și politică a României în perioada dintre cele două războaie mondiale, lupta clasei muncitoare în frunte cu partidul său revoluționar de avangardă, împotriva exploatării și asupririi, condițiile organizării și conducerii de către P.C.R. a insurecției armate de la

⁸² Al. Porțeanu, *Din tradițiile antimonarhice ale mișcării muncitorești oglindite în presa și publicațiile socialiste*, ibidem, V (1962) nr. 2, p. 39—64; M. Dogaru, *Aspecte din politica antinațională și antipopulară a monarhiei*, ibidem, VI (1963) nr. 2, p. 22—45.

⁸³ Vezi C. Olteanu, *Din activitatea P.C.R. pentru etatizarea B.N.R. și pentru folosirea ei în opera de redresare economică a țării*, ibidem, VI (1963) nr. 2, p. 46—66.

⁸⁴ Studii, XI (1958) nr. 4, p. 149—151, XIII (1960) nr. 1, p. 197—208, XV (1962) nr. 2, p. 474—483.

⁸⁵ *Analele Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.*, nr. 2. (1964), p. 138.

23 August 1944, rolul monarhiei ca principal stîlp al reacţiunii, promotorul politicii antinaţionale şi antipopulare a regimului burghezo-moşieresc. Terminarea prelucrării acestor fonduri şi punerea inventarelor la dispoziţia cercetătorilor în sălile de studiu va face accesibil un material documentar de un interes deosebit.

Un mijloc de bază în sprijinirea cercetării istorice îl constituie publicarea instrumentelor de informare ştiinţifică. Editarea pe baza unui plan de perspectivă a unor publicaţii cît mai variate pentru cunoaşterea cît mai completă a conţinutului materialelor documentare din Fondul arhivistic de stat al Republicii Populare Romîne (inventare, îndrumătoare, indici, cataloage etc.) constituie o sarcină de cea mai mare importanţă pentru Arhivele Statului.

Activitatea de publicare a materialelor documentare prin editarea de colecţii de documente, va putea da rezultate mai rodnice prin organizarea unei colaborări mai strînse cu Institutul de Istorie al Academiei R.P.R. şi alte institute de cercetări ştiinţifice, prin elaborarea unor norme arheografice uniforme şi prin coordonarea planurilor de publicaţii.

Asigurarea unei astfel de colaborări este necesară pentru o mai justă orientare a activităţii de depistare tematică, a stabilirii fondurilor care să fie puse cu prioritate în lucru, pentru o conlucrare mai bună în toate direcţiile.

Alături de celelalte instituţii, Arhivele Statului vor trebui să aducă o contribuţie din ce în ce mai mare la dezvoltarea istoriografiei patriei noastre, la educarea patriotică a maselor, la dezvoltarea conştiinţei socialiste şi la formarea omului nou.

COMUNICĂRI ȘI NOTE

DIN LUPTA MASELOR POPULARE SUB CONDUCEREA PARTIDULUI PENTRU PREGĂTIREA ȘI ÎNFĂPTUIREA ACTULUI ISTORIC DE LA 23 AUGUST 1944, INSTAURAREA REPUBLICII ȘI CONSTRUIREA SOCIALISMULUI

AGRAVAREA SITUAȚIEI ECONOMICE A ROMÂNIEI ÎN ANII 1943—1944

V. ARIMIA

Se împlinește anul acesta un sfert de veac de cînd omenirea a fost atrasă în vîltoarea celui de-al doilea război mondial. Pregătit de cercurile monopoliste, cu mult timp înainte, războiul, început în septembrie 1939, a cuprins aproape întregul glob pămîntesc, s-a desfășurat pe spații imense, a ridicat armate de milioane de oameni, a mobilizat toate resursele economice ale țărilor beligerante. În același timp, el a adus popoarelor nenumărate nenorociri și suferințe.

Deși a fost dezlănțuit de fascismul german, imperialismul mondial, în ansamblu, poartă răspunderea pentru pieirea în război a zeci de milioane de oameni, pentru distrugerea unor uriașe valori materiale și culturale create prin munca multor generații.

Esența războiului o constituia lupta pentru piețe de desfacere, surse de materii prime și noi sfere de investiții de capital, pentru asuprirea altor popoare, pentru dominația mondială.

În scurt timp după dezlănțuirea războiului, Germania hitleristă a ocupat aproape toate țările Europei. La 22 iunie 1941, ea a atacat în mod perfid Uniunea Sovietică, ale cărei popoare s-au ridicat la luptă hotărîtă pentru apărarea patriei, pentru înfrîngerea agresorilor și salvarea omenirii de pericolul fascismului.

România, ale cărei cercuri guvernante în frunte cu monarhia, au dus la instaurarea fascismului la noi în septembrie 1940, ocupa un loc și un rol însemnat în planurile agresive ale Germaniei hitleriste. Prin poziția ei geografică, prin resursele însemnate de materii prime și forțele umane necesare mașinii de război, România prezenta unul din principalele obiective ale hitleriștilor. Tocmai de aceea hitleriștii, avînd consimțămîntul imperialiștilor anglo-franco-americani, și-au îndreptat atenția asupra țării noastre încă cu mult timp înainte de 1940. Pactul economic încheiat cu Germania hitleristă la 23 martie 1939 de către dictatura regală a deschis porțile invadatorilor germani, iar tratatele ulterioare au pus bazele trecerii economiei naționale pe făgașul planurilor agresive ale monopolurilor hitleriste.

Cercurile reacționare ale burgheziei și moșierimii l-au adus la conducerea statului pe I. Antonescu, au sprijinit întrutotul politica „sal-

vatorului“ intereselor lor, sprijinindu-se pe echipa lor de șoc — legionarii. Cu ajutorul acestora, în țară s-a instaurat o teroare cumplită împotriva maselor muncitoare, împotriva elementelor cinstite, care nu susțineau dictatura legionară antonesciană, au fost adoptate o serie de măsuri de pe urma cărora beneficiau din plin capitaliștii și moșierii, marii negustori și afaceriști.

Odată cu instaurarea dictaturii antonesciene, cu concursul partidelor burghezo-moșierești și al monarhiei, procesul de subjugare economică și politică s-a accelerat. Prin noile „acorduri economice“ întreaga economie a țării era pusă sub controlul Germaniei hitleriste iar prin aderarea la pactul tripartit germano-italo-japonez în octombrie 1940, trupele germane intră în țară și odată cu acestea vin și „economiiștii, financiarii, capitaliștii, marii potențați ai industriei și comerțului nemțesc“¹, care urmăreau să asigure funcționarea în bune condițiuni a mașinii de război germane cu bogățiile și sudoarea poporului român.

Până în primăvara anului 1941, Germania hitleristă reușise să-și subordoneze România atît sub raport economic cît și politico-militar.

Jaful organizat de hitleriști, sprijiniți de echipa guvernamentală a lui Antonescu, războiul în care România a fost tirată împotriva voinței poporului și exploatarea crîncenă au făcut ca situația maselor populare să se înrăutățească considerabil, să aducă țara, în cele din urmă, la un pas de dezastru.

Documentele vremii oferă cercetătorilor date interesante cu privire la situația grea prin care a trecut poporul nostru în perioada războiului, cifre care arată politica antipopulară și antinațională dusă de clasele dominante, demonstrează trădarea conștiință a intereselor și aspirațiilor poporului nostru.

Unul din sectoarele cel mai mult vizate de hitleriști a fost industria petrolieră ca sursa cea mai însemnată pentru alimentarea cu combustibil a mașinii de război germane.

Prin cantitățile jefuite, România a fost epuizată de rezervele sale de petrol. S-a practicat o producție intensivă prin care s-au produs pierderi în valoare de peste 35 miliarde lei. Livrările de petrol s-au făcut la prețuri antebelice deși România n-a primit armament nici pentru valoarea egală, nici pe prețurile prevăzute de Oel Pakt².

Guvernul lui Antonescu era conștient că de pe urma cîrdășiei cu hitleriștii secătuiește bogățiile țării și sărăcește în gradul cel mai înalt masele, dar a mers cu trădarea pînă la capăt. Că își dădea seama de perspectiva continuării războiului și a legăturilor cu Germania hitleristă ne-o dovedesc însăși documentele „România continuînd să intensifice producția de petrol numai în interesul german și al războiului, să vindă petrolul pe un preț redus, să finanțeze atît producția cît și exporturile de petrol german, să finanțeze nevoile militare germane de cca. 6 miliarde anual, pe lîngă cca. 1 miliard și jumătate lei cereri pentru unitățile aviației (recent formulate) ...merge sigur la o gravă criză economică a

¹ Procesul Marii trădări naționale, Ed. Eminescu, Buc., 1946, p. 27.

² Arh. St. Buc. fond. Președ. Cons. de Miniștri, Cabinetul civil M. Antonescu, dos. 283/1943, f. 4.

producției, iar inflația în care a intrat, datorită finanțării nevoilor germane, amenință cu dezechilibrul întregul aparat de stat și ordinea socială”³.

Cu toate acestea, prin protocolul din 11 ianuarie 1943, guvernul antonescian se obliga să livreze în anul 1943, noi cantități de petrol⁴. În scrisoarea adresată ministrului hitlerist al economiei, Funk, la 12 ianuarie 1943 M. Antonescu scria : „Luăm imediat toate dispozițiile legale pentru micșorarea consumului intern prin obligarea celor interesați la transformarea instalațiilor lor”⁵. Măsurile nu au întârziat. La 19 februarie s-au făcut propuneri pentru restrângerea la maxim a consumului intern de petrol și intensificarea exploatării spre a se putea exporta cât mai mult în Germania.

La 27 februarie 1944 au avut loc convorbiri la castelul Klessheim unde, printre altele, s-a discutat și problema sporirii exportului de produse minerale în Germania față de cel din 1943”⁶ după care a avut loc un schimb de telegrame și scrisori între căpeteniile hitleriste și cele antonesciene.

La 5 martie 1944 Ribbentrop se adresa lui I. Antonescu cerându-i să-i comunice ce rezultat a avut examinarea posibilităților unei restrângeri a consumului intern român și dacă va fi posibilă punerea la dispoziția Germaniei „pentru scopurile speciale ce vi s-au comunicat din rezerva română de produse minerale, o cantitate anumită de peste 50 000 tone benzină, precum și benzină de aviație și anume fără prejudicierea furnizărilor în Germania”⁷.

Referindu-se la creșterea producției și la sporirea exportului, Ribbentrop îl înștiințează pe Antonescu că va trimite doi specialiști (care de altfel au și venit imediat n.a.) pentru „a clarifica la fața locului... toate neclaritățile ce ar mai exista și a putea conveni un program pentru măsurile necesare spre sporirea producției”, precum și faptul că mijloace de transport sînt suficiente*.

La 15 martie, Antonescu răspunde că : „Guvernul român înțelege să facă tot ce-i stă în putință pentru a asigura livrarea de produse petroliere către Germania ca și în trecut”, fapt pentru care a dat dispoziții să se aducă „imediat o nouă contribuțiune pozitivă pe acest teren”⁸.

³ Ibidem, f. 6.

⁴ Procesul Marii trădări naționale. Ed. Română 1946, pag. 29, vezi și pag. 258. Vezi și Fond. Președ. Cons. de Miniștri, dos. 1062/1943, vol. II.

⁵ Arh. St. Buc. Președ. Cons. de Miniștri, Cabinetul civil, M. Antonescu, dos. 283/1943, f. 56.

⁶ Ibidem, dos. 291/1944, f. 3.

⁷ Ibidem, f. 4.

* Germania hitleristă dispunea în 1943 și 1944 de mijloace de transport suficiente pentru expedierea de produse minerale din România. Astfel, pe Dunăre avea 400 nave cisterne, iar pe uscat vagoane cisterne pentru 8 trenuri. Toate acestea puteau transporta cca. 380.000 tone lunar, adică aproape 4.600.000 tone anual. Dacă se compară cantitatea care putea fi transportată cu cea la care s-a angajat Antonescu să o livreze, cu producția din anul 1943 de 5.314.000 tone, ne putem da seama mai exact de cât petrol a fost jefuit țara.

⁸ Arh. St. Buc., Fond Președ. Cons. de Miniștri, Cabinetul civil M. Antonescu, dos. 291/1944, f. 8—9, 39—40.

Și acest răspuns se da de către guvernul trădător atunci cînd știa că „stocurile de benzină absolut necesare ...sînt la limită și nu ar putea fi reduse sub nici un cuvînt fără grave consecințe...”⁹ cînd epuizarea zăcămintelor de petrol era o perspectivă apropiată. În această situație grea pentru țara noastră, Antonescu a dat principala noastră bogăție naturală pe mîna lui Hitler, pentru a putea lovi în însăși interesele poporului român care era carne de tun în războiul hitlerist.

Cantitățile de petrol livrate Germaniei hitleriste au adus profituri uriașe monopolurilor germane atît pe calea jefuirii sălbatrice a zăcămintelor de petrol cît și pe aceea a acaparării produselor petroliere la prețuri derizorii. Prin convenția din martie 1940, România se obliga să vîndă petrolul la un preț mediu de 3 000 lei tona față de cca. 7 000 lei cît erau prețurile curente. Această diferență nu numai că s-a menținut, dar ea a crescut considerabil în anii următori. În timp ce populația din țara noastră plătea benzina cu 14 lei și petrolul cu 4 lei litru (care de altfel se găseau foarte rar), monopolistii germani plăteau benzina cu 2,85 și petrolul cu 2,41 lei¹⁰. La aceasta se adăuga faptul că sumele cuvenite pentru exporturile în Germania erau blocate în așa-zisul „cont de clearing” de la Berlin, care ajunsese în 1944 la peste 94 miliarde lei — sumă egală cu bugetul țării pe doi ani.

O altă cale de jefuire era regimul special de care beneficiau monopolistii germani la impozite și taxe care, cu toate că erau extrem de scăzute, nici acestea nu erau plătite. La 23 August 1944, statul român avea de primit numai din taxele vamale neplătite la produsele petroliere livrate Germaniei peste 47 miliarde lei¹¹.

Participanți la jefuirea țîțeiului românesc în anii războiului au fost atît monopolurile americane, engleze, franceze cît și capitaliștii romîni. Capitalurile lor investite în industria petrolieră le-au adus profituri sporite în fiecare an de pe urma exploatării nelimitate a muncitorilor petroliști și a celorlalte categorii de muncitori.

Politica de jaf atît în domeniul petrolului, cît și al industriei metalurgice și miniere, al agriculturii etc. au fost dirijate de la Berlin cu concursul lui Antonescu și al slugilor lui prin instituirea unor societăți monopoliste care controlau producția, transporturile și exportul. Astfel, industria petrolieră era controlată de „Oil H. G.”, „Rogifer” controla industria metalurgică, iar „Solagra” și filialele sale au acaparat producția agricolă¹².

Aceste societăți, în afară de faptul că erau lipsite de capitalul necesar utilizînd capitalul românesc, au efectuat un jaf organizat care a creat o situație foarte grea pentru masele populare din țara noastră și au influențat grav dezorganizarea economiei romînești.

Documentele păstrate în arhive relevă multe aspecte despre modul cum era jefuită țara noastră de către aceste societăți. Un studiu făcut

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem, Fond. Președ. Cons. de Miniștri dos. 1147/1943.

¹¹ Vezi Gh. Ravaș „Din istoria petrolului românesc, E.S.P.L.P. Buc. 1957, p. 297.

¹² Procesul Marii trădări naționale, Ed. „Eminescu”, Buc. 1946, p. 30.

din însăși dispozițiile guvernului cu privire la organizarea, colectarea, finanțarea și desfacerea recoltei anului 1943 discutat în cadrul unor conferințe cu ministrii de resort este edificator în acest sens. Balanța comercială cu Germania, stabilită la 2 februarie 1943, arăta că la 30 septembrie 1943 Germania urma să datoreze României o sumă de cca. 200 milioane mărci în plus, peste cele circa 450 milioane mărci pe care le datora la 30 septembrie 1942. În lei emisiune, pe care România urma să o facă în 1943 pentru a acoperi aceste sume fabuloase, ar fi fost de 10,8 miliarde (luînd pentru o marcă cursul mediu de 54 lei : mărcile pentru petrol a 50 și celelalte a 60 lei pentru o marcă¹³). „În realitate, se arăta în acest document, se poate prevedea de pe acum (aprilie 1943 — n.a.), că suma de mărci pentru care va trebui să decontăm lei descoperiți, pînă la 30 septembrie 1943 va fi nu de 200 milioane mărci ci de 700 milioane, probabil chiar mai mult...”

Reiese că dacă ar fi fost executate numai schimburile de mărfuri prevăzute în acordul din februarie 1943 România ar fi trebuit să emită lei pentru mărci în sumă de minimum 40 miliarde lei. „Acestea sînt perspectivele minime de emisiune suplimentară de lei în cursul anului curent, numai din cauza schimburilor deficitare cu Germania”¹⁴ se arată în document s.a.).

Cu aceste schimburi se ocupau societățile germane. Economia României era împinzită cu tot felul de societăți germane colectoare și distribuitoare de mărfuri, cu firme de export și de import prin ai căror pori se scurgeau miliardele absorbite din sudoarea poporului nostru. Datorită libertății de acțiune de care se bucurau aceste societăți, din partea guvernului antonescian, pe lângă faptul că înmagazinau cantități uriașe de produse agricole * ceea ce lipsea populația de posibilitățile de aprovizionare, prin prețurile oferite scumpeau foarte mult aceste produse, făceau să crească specula.

Dar aceste societăți exportatoare care erau „toate străine” și cărora li s-a permis să plătească orice prețuri¹⁵, nu se mulțumeau numai cu atît. Ele foloseau și alte metode care urmau să le aducă venituri și mai mari. O astfel de metodă era decontarea. Societățile cumpărau produse la 250 000—350 000 lei vagonul și le decontau la 600 000. La floarea soare-

¹³ Arh. St. Buc., Fond Președ. Cons. de Miniștri, Cabinetul civil M. Antonescu, dos. 157 1943, f. 13—14.

¹⁴ Ibidem, f. 15.

* În discuțiile purtate asupra raportului amintit la ședința din 25 mai 1943 la care au participat ministrul Finanțelor, ministrul subsecretar de stat al aprovizionării armatei și populației civile, ministrul subsecretar de stat al industriei comerțului și minelor, ministrul comisar general al prețurilor, guvernatorul Băncii naționale, s-a arătat printre altele : „societățile străine care au funcționat și funcționarea lor a avut efectul cunoscut, adică societățile străine care fie că au avut autorizație fie că nu, au cumpărat și au stocat... au stocat mazăre numai la Banca Românească pentru un miliard și jumătate, apoi la Banca comercială și la Banca de Credit a fost la fel. La cele trei bănci este vorba de cca. 4—5 miliarde lei băgați în mazăre stocată. Fără să țină seama de interesele țării, s-au repezit pe recoltă, zece sau nu știu cîte societăți începînd să se concureze între ele și să ridice astfel prețurile fiind ajutate și de unele bănci în vederea stocajului” (Vezi dos. cit. f. 53 și 63).

lui, de exemplu acestea cumpărau cu 250 000 lei vagonul, iar prețul pe care-l decontau era de 600 000 lei¹⁵, sau „cînd au cumpărat cu 600 000 au venit la decontare cu 900 000 lei“¹⁶.

De unde erau luate aceste sume enorme ne-o spun miniștrii de resort. „*Acele prețuri mari pe care se presupune că le plătește Germania, în realitate, în cazul Germaniei și Italiei le plătește în definitiv Banca Națională a noastră, deci indirect consumatorul român...*“¹⁷. (n.a.)

Este numai un aspect, un exemplu tipic de modul cum au fost jefuite bogățiile țării noastre, munca poporului nostru care în acel timp făcea sacrificii pentru o cauză străină intereselor sale.

Asupra poporului nostru apăsau, în afară de greutățile războiului și cele produse de staționarea trupelor hitleriste, de tranzitul lor sau de retragerea în urma puternicilor lovituri ale armatelor sovietice.

Este cunoscut faptul că, începînd din toamna anului 1940, România a fost invadată de diviziile hitleriste. Aduse în țară de Antonescu, mai întîi sub forma unei „Misiuni militare“ ele se concentrează în centrele importante din punct de vedere economic, politic și strategic, urmărind bineînțeles ca și pe această cale să dispună de situația din România.

Într-un memorandum adresat la 10 ianuarie 1943 lui Hitler se arăta cu cît a plătit poporul nostru această măsură a lui Antonescu. Deși dictatura antonesciană inițial avea obligația de a da 100 milioane lei lunar pentru misiunea militară germană, totuși, prin cereri succesive începute în faza premergătoare războiului antisovietic, România a finanțat, pînă la sfîrșitul anului 1942, cu 35 miliarde lei nevoile armatei germane intrate pe teritoriul său. „Și aceasta fără nici o convenție sau garanție care de doi ani se discută“¹⁸ recunoșteau chiar conducătorii antonescieni.

Dar pretențiile hitleriste creșteau de la lună la lună, iar guvernul le satisfăcea mereu. La 29 aprilie 1944 se discuta într-un Consiliu de miniștri cererea conducătorilor hitleriști de a se da pentru aprovizionarea trupelor germane 11 miliarde lei lunar¹⁹, ceea ce însemna că față de 1940 trebuia să plătească de peste 10 ori mai mult pe lună, pînă la 23 August 1944 au fost finanțate trupele hitleriste cu circa 67 miliarde lei de către dictatura militaro-fascistă.

Datorită faptului că toate domeniile vieții economice și de stat erau înțesate cu „experți“ și „Consilieri“ germani, de bogățiile țării dispunea în fond Germania hitleristă cu ajutorul slugilor sale din România. În afară de marile cantități de mărfuri expediate în Germania, o cantitate însemnată era luată de către trupele ce se aflau în România, sau în trecere dinspre și înspre front.

La începutul anului 1944 situația se înrăutățește și mai mult. Cei aproape 3 ani de război au provocat imense pagube materiale și umane.

¹⁵ Ibidem, f. 28.

¹⁶ Ibidem, f. 54.

¹⁷ Ibidem, f. 28.

¹⁸ Arh. St. Buc. Fond Președ. Cons. de Miniștri, Cabinetul civil M. Antonescu, dos. 283/1943.

¹⁹ Procesul Marii trădări naționale. Ed. Eminescu, Buc., 1946, p. 28—29, 254.

Ofensiva armatelor sovietice făcea ca frontul să se apropie de granițele României și apoi să intre pe teritoriul țării noastre. Mutarea teatrului de operațiuni în nordul Moldovei, însemna, în afară de distrugerile cauzate de lupte, retragerea trupelor germane în interiorul României. Aceștora trebuie să li se pună la dispoziție întregul sector al transporturilor, precum și hrana, cazarea etc. Toate acestea impuneau poporului nostru greutăți uriașe. Chiar în aceste condiții, guvernul antonescian mergea mai departe pe calea dezastrului în mod conștient*.

Față de situația creată, guvernul adoptă noi măsuri pentru continuarea jefuirii maselor populare. La începutul lui martie 1944 se trimit prefectilor instrucțiuni referitoare la „hrănirea armatelor germane pe teritoriul României” cerându-se măsuri pentru aplicarea lor.

Subsecretariatul de stat al aprovizionării a întocmit o situație „după criterii de strictă economie” stabilind cantitatea aproximativă de produse alimentare și diverse pentru aprilie-iulie 1944 care însuma oca. 7 miliarde lei. În același timp, din analiza situației anterioare, reieșea că armata germană jefuise după bunul plac**, folosindu-se de următoarele mijloace: „bonuri de cumpărare speciale, bonuri de rechiziție tip românesc, bonuri de mînă, luarea cu forța etc. Cantitatea și valoarea mărfurilor și serviciilor dobîndite de armata germană pe aceste căi „...nu se cunoaște încă exact”²⁰ și chiar ce se cunoștea n-a fost achitată niciodată.

Din aceste date se putea prevedea încă de la început care va fi soarta „instrucțiunilor” trimise prefectilor. Și într-adevăr, organele teritoriale locale raportau zilnic despre jaful trupelor germane care „au ridicat alimente, vite, vehicule și diferite materiale de la locuitori și producători fără a avea acest drept și fără a îndeplini vreuna din formele prevăzute în aranjamentul referitor la aprovizionarea trupelor germane”²¹, sau că luau tot ce găseau iar ce nu puteau lua, distrugeau, mergînd pînă la asasinarea locuitorilor.

* Într-un document „Asupra situației ce se creează prin replierea frontului pe Bug și așezarea formațiunilor de servicii ale grupurilor de armate „A” și „Sud” germane pe teritoriul românesc” se analizau consecințele acestei situații de ordin economic, politic, militar etc. Pentru România „Pătrunderea unor formațiuni importante germane pe teritoriul românesc va provoca numeroase greutăți de ordin administrativ, polițienesc etc. ...Creșterea efectivelor germane precum și transporturile militare germane pe teritoriul românesc vor cere o contribuție foarte importantă pentru aprovizionarea acestor trupe...” ceea ce „...vor aduce noi pagube economiei naționale... desfășurarea operațiunilor vor duce la distrugerile de lucrări de artă”. Vezi Arh. St. Buc., Președ. Cons. de Miniștri, Cabinetul civil M. Antonescu, dos. nr. 295/1944, f. 3—6.

** În timp ce populația țării era lipsită de pîine, alimente etc., trupele germane aveau din abundență, și chiar însemnate cantități stocate. La începutul anului 1943, de exemplu, în depozitele misiunii militare germane se aflau 4296 tone porumb. Cum aprovizionarea pieții cu produse alimentare suferea, Ministerul Economiei Naționale a cerut cu titlu de împrumut Legației germane acest porumb. Drept răspuns, aceasta a ordonat eliberarea unei autorizații de export pentru cantitatea respectivă. Vezi Arh. St. Buc. Fond Președ. Cons. de Miniștri, dos. 1186/1943, f. 61—62.

²⁰ Arh. St. Buc., Fond Prefect. jud. Ilfov, dos. 272/1944, Adresa Ministerului de Finanțe nr. 559 din 6 mai 1944.

²¹ Ibidem, dos. 356/1944 f. 181—182.

Iată ce consemnau documentele vremii. Primarul de la Huși raporta la 31 iulie 1944 : „Este o imposibilitate de înțelegere între primăria orașului și armata germană ; îmi distrug conductele de aducție a apei, distrug și infectează casele de apă, tancurile și camioanele cu șenilele distrug pavajul și asfaltul²². Prefectura orașului Bacău raporta la 24 aprilie cazuri de împușcare mortală a unor persoane în diferite comune²³ ; Prefectura județului Constanța raporta la 21 mai despre devastările făcute de soldații germani²⁴.

Ca o caracteristică generală este faptul că pretutindeni unde apăreau, ofițerii și soldații hitleriști se dedau la jafuri deșănțate. Ei scotoceau casele și gospodăriile cetățenilor distrugând și arzând tot ceea ce nu puteau lua. Furau îmbrăcăminte, încălțăminte, ceasuri, vase de bucătărie, haine, rufărie, blănuri etc. Ei jefuiau magazine încărcând tot ce găseau în camioane militare²⁵, iar acolo unde întâmpinau rezistență recurgeau la focurile de armă și asasinarea celor ce se opuneau.

Hitleriștii au demontat o serie de mașini din principalele întreprinderi pentru a le transporta în Germania, au minat uzine și fabrici, poduri și căi ferate, spitale etc. cu scopul de a le arunca în aer. Dezastrul total a putut fi evitat numai datorită faptului că muncitorii din întreprinderi s-au opus cu hotărîre și în August 1944 poporul nostru condus de Partidul Comunist a pus capăt acestei situații, întorcînd armele împotriva adevăratului său dușman, Germania hitleristă.

Populația țării noastre s-a pronunțat de la început împotriva cîrdășiei cu Germania hitleristă, împotriva aducerii trupelor germane în țară. Ea nu uitase încă jaful și atrocitățile pe care le săvîrșiseră imperialiștii și armata germană în perioada primului război mondial, condițiile înrobitoare ale păcii de la Buftea și București care urmau să transforme România într-o colonie germană. Ea știa că Ungaria hortistă a obținut ciopîrtirea teritoriului național al Romîniei cu ajutorul hitleriștilor. De aceea încă din această perioadă în rîndul populației era creată o stare de spirit antihitleristă, antifascistă. Din diferite părți ale țării, organele siguranței informau despre ura cu care oamenii muncii priveau pe militarii germani. Încă de la 5 aprilie 1941 chestura poliției municipiului Alba Iulia informa că „discuțiile care se angajează între călători, civili și militari sînt cu subiect ostil Germaniei comentîndu-se scumpetea și lipsa pe care toți o atribuie armatelor germane care au venit în Romînia în număr atît de mare cauzînd prin consumația lor, lipsa resimțită de populația Romînească“²⁶.

²² Ibidem, Fond. M.A.I. Cabinetul ministrului, dos. 1.940, f. 464—465.

²³ Ibidem, f. 115, 116, 122—123, 130, 184 și altele.

²⁴ Ibidem, f. 230.

²⁵ Comisariatele de poliție au întocmit în mai 1944 tabele nominale de pagubele prin ridicări silite și fără nici o formă făcute de trupele germane, care confirmă această situație. Vezi de exemplu Arh. St. Iași, Fond. Chestura poliției Iași, dos. 78.1944, f. 4—12.

²⁶ Arh. St. Hunedoara — Alba Iulia, Fond Inspectoratul regional de poliție Mureș Alba Iulia, dos. nr. 28/1941, f. 169.

Masele populare au fost nevoite să suporte greutățile impuse de război, de existența trupelor germane, dar în rindul populației creștea și mai mult ura. se auzeau tot mai dese glasuri de protest și duceau chiar acțiuni contra fasciștilor sau a unor subunități hitleriste și contra războiului. „Parte din populație — se raporta în februarie 1943 din Timiș Torontal — manifestă ideea încheierii păcii indiferent de rezultatul războiului“. La formarea acestei „idei“ au contribuit și cei sosiți de pe front care povesteau că „germanii s-au purtat în mod neomenos cu soldații români, le-au refuzat accesul în trenuri, în ambulanțele aeriene, îi bruschează etc.“²⁷.

Nemulțumiți de politica guvernului și de viitorul pe care îl prezenta continuarea războiului, un grup de 66 profesori de la facultățile din București, Iași, Cluj „martori ai exodului populației și ai devastării satelor și orașelor românești, transformate în cimpuri de bătălie după îndelungată chibzuință“ au hotărât să protesteze contra politicii guvernului antonescian de continuare a războiului. În memoriul din aprilie 1944 se arată că „în actualele împrejurări, tăcerea noastră ar însemna o crimă... noi nu ne putem resemna ca statul român să fie desființat. Continuarea războiului ar însemna în mod necesar evacuarea întregii populații valide pe fâșia de pământ rămasă în Ardeal și distrugerea totală a țării... Interesele vitale ale statului și poporului nostru cer imediata încetare a războiului, oricare ar fi greutățile acestui pas. Sacrificiile pe care România ar trebui să le facă vor fi incomparabil mai mici și mai puțin dureroase decât continuarea războiului“²⁸.

Creșterea urei maselor populare împotriva ocupanților hitleriști s-a văzut și mai mult în zilele imediat următoare lui 23 August cind au sprijinit cu toate eforturile lupta pentru dezarmarea și lichidarea subunităților hitleriste mulți cetățeni plecînd să lupte voluntar contra fasciștilor germani.

Continuarea războiului alături de Germania hitleristă, jaful organizat de monopolurile germane și române cu ajutorul dictaturii antonesciene, au avut urmări dezastruoase asupra economiei naționale și asupra situației maselor populare. Venitul național se redusese în 1944 aproape la jumătate comparativ cu cel de dinainte de război.

Au crescut considerabil prețurile tuturor categoriilor de mărfuri ceea ce a dus la scumpirea de la lună la lună a vieții. Din însuși Buletinul Informativ al Ministerului de Finanțe, întocmit în iulie 1943, reiese că indicele prețurilor de detaliu și indicele de cost al vieții²⁹ luînd ca bază 1939 — 100, se prezenta astfel :

²⁷ Arh. Sfatului popular al regiunii Banat, Fond Inspectoratul general Administrativ, Timișoara, dos. 41/1943.

²⁸ Arh. St. Buc., Fond Casa Regală, Buletin săpt. de presă 23 august 1944—15 aprilie 1945 f. 9—10.

²⁹ Ibidem, Fond Președ. Cons. de Miniștri, Cabinetul civil M. Antonescu, dos. 155, 1943, f. 33.

Anul	Indicele prețurilor de detaliu	Indice de cost al vieții
1940—1941	222,9	196,7
1941—1942	416,1	289,7
1942—1943	610,2	409,9

Aceasta este media anuală pe țară. Situația era și mai grea în centrele mai populate unde piața era lipsită de mărfuri unde populația (mai ales cea nevoiașă) o ducea cel mai greu. Iată de exemplu câteva date în legătură cu indicele costului vieții în București, luând anul 1938 = 100 la unele mărfuri ³⁰.

	Alimente	Îmbrăcăminte și încălțăminte	Combustibil	Diverse
1940	145	152,8	174,3	139,4
1942	387,4	470,5	328,7	382,6
1943	539,0	692,1	385,0	570,6
1944	815,0	1 215,4	688,7	775,2

Din toate colțurile țării veneau știri și rapoarte despre viața grea a oamenilor muncii, despre creșterea permanentă a prețurilor față de „înghețarea” salariilor, despre creșterea nemulțumirii maselor împotriva războiului și a dictaturii antonesciene. „Salariile nu asigură minimul de existență. Pensiile acordate de asigurările sociale sînt mult prea mici, atît față de nevoile existenței cît și față de salariile în vigoare. În adevăr, pensiile cele mai mari ce se plătesc astăzi foștilor asigurați ating 20% din salariul cel mai mic în vigoare. Rația de făină integrală zilnică e mică” ³¹ se informa de la Petroșani în decembrie 1943.

De la Brașov se comunica la 16 decembrie 1943 că muncitorii „sînt foarte nemulțumiți cu situația lor din cauza salariilor ce sînt extrem de mici în raport cu standardul de viață ridicat”. Reiese din calculele făcute că unui lucrător îi era absolut necesar pentru chirie, hrană, îmbrăcăminte etc. un salariu de cel puțin 15 000 lei lunar în timp ce în realitate se primea 9 000—10 000 lei pe lună. Chiar organele siguranței recunoșteau că „din cele cunoscute de noi rezultă că nemulțumirile lucrătorilor sînt destul de juste” ³².

În afară de faptul că muncitorilor li se plătea un salariu de mizerie, și acesta era grevat de o serie de impozite. „Sînt săptămîni care după toată munca animalică nu primești nici un ban, dar nu ai unde să te plîngi fiindcă nu ți se face nici o dreptate” ³³.

³⁰ „Comunicări statistice” nr. 19 din 31.01.1948, p. 17.

³¹ Arh. St. Petroșani, Fond. Soc. Petroșani, dos. 1/1943, f. 13—14.

³² Arh. St. Brașov, Legiunea de Jandarmi Brașov, dos. 430/1943, f. 294.

³³ Ibidem, Fond Chestura poliției Brașov, pach. 187, dos. 1/1944, f. 8—9.

Din Valea Jiului, comandantul militar al societății Petroșani, informând despre starea de spirit a celor peste 13 000 muncitori, arăta că se agravează datorită salariilor mici în timp ce „viața se scumpește în ritm foarte accelerat”. Aici este dat un exemplu de felul cum erau jefuiți salariații printr-o serie de impozite* din care reiese că la un salariu de 12 000 lei lunar trebuia să plătească la sfârșitul lunii 12 220 lei. Dacă se are în vedere faptul că aici nu este cuprinsă decât o familie din 3 persoane, că nu figurează îmbrăcăminte, încălțăminte, alte cheltuieli inerente unei gospodării într-o lună de zile, reies și mai clar greutățile mari prin care treceau muncitorii în această „Vale a plingerii”. De altfel, însuși reprezentantul dictaturii antonesciene de aici recunoștea: „Este caracteristică că la majoritatea muncitorilor mineri se poate observa o stare sanitară generală care *denotă o slabă alimentare*” (s.a.). Toate acestea fac ca starea de spirit să fie mai rea ca în trecut, datorită insuficienței salariilor, scumpetei, sarcinilor mari bănești, impozitelor, împrumuturilor etc.³⁴. Din Timișoara se raporta despre starea de spirit a populației în raport cu „greutățile din ce în ce mai mari ale vieții” precizându-se că „Forme mai accentuate ale unei depresii morale evidente se observă la funcționarii statului ale căror salarii au ajuns într-o disproporție atât de alarmantă față de prețurile în continuă ascensiune încât viața lor devine din zi în zi mai insuportabilă”. Despre creșterea prețurilor se arată că la articolele de îmbrăcăminte și încălțăminte, acestea „sînt exasperant de urcate din care cauză funcționarii și populația cu modeste mijloace de trai nu-și pot procura aceste articole”³⁵. „Muncitorilor aceste articole le sînt complet inaccesibile”. „Acest fenomen se observă chiar la compartimentul produselor indigene (fructe, zarzavaturi

* Iată tabelul reprodus :

Salariu brut lunar	12 000
Rețineri : cotizații de boală (asig. sociale)	450
T.B.C.	25
Pensie	65
Casa Construcțiilor	4
Ajutor muncitori pensionari	3
Asociația de înmormîntare	10
la Cult	60
Alimente și manufact. pt. familie	6 475
Biblioteca muncit.	5
Muzică—sport	70
Impozit	1 036
Aeroclub	7
Locuința	1 080
Combustibilul	540
Luminat, baie	150
Orfani de război	40
Împrumut Apărare Naț.	2 200
	12 220 Total

³⁴ Arh. St. Petroșani, Fond. Soc. Petroșani, dos. 1/944, f. 118—119.

³⁵ Arh. Sfatului Popular regional Banat, Fond. Inspectoratul general administrativ, dos. 2801/1944, dos. 41/1943.

etc.) care se oferă la prețuri cu adevărat inaccesibile... deși timpul favorabil a asigurat o producție însemnată“³⁶.

Cu toate că populația era lipsită de posibilități de aprovizionare în unele centre „lipsind complet pîinea“ ceea ce „provoca multă neliniște și agitație în rîndul maselor“³⁷ guvernul a luat măsura încă în 1942 de a se lăsa populației rurale numai cite 60 kg grîu pentru fiecare locuitor.

În orașul și județul Arad, „lipsa de alimente produce o tot mai mare îngrijorare în rîndurile populației ...care e disperată văzînd că nu e satisfăcută nici cu mălai așa cum ar trebui și nici cu alimente“. De remarcat e faptul că județele din Banat aveau în general recoltă bogată și totuși, lipseau produsele de bază, deoarece cantități tot mai mari erau trimise în Germania sau hrăneau armatele hitleriste pe front. Autoritățile plăteau de exemplu porumbul ridicat de la locuitori cu 2 000 lei 100 kg. În schimb atunci cînd ei trebuiau să-l cumpere îl plăteau cu 4 500 lei. Această situație a făcut ca în multe locuri țărani să se sustragă de la obligațiile impuse de stat sau chiar să se opună ridicării porumbului și grîului de către autorități. Astfel în comunele Livada și Glogovăț (Plasa Aradul Nou) unde erau blocate 14 vagoane de porumb, locuitorii „au făcut front și s-au opus la ridicarea porumbului de către autorități și numai grație ajutorului armatei (deci a fost adusă armata pentru a înăbuși în singe pe cei ce-și apărau truda lor — n.a.) s-au putut ridica 2 vagoane“³⁸.

Din toate centrele țării se raporta că „agricultorii sînt revoltați din cauză că de la dinșii se ridică tot (cai, furaje, grîu, porumb etc.), iar în schimb nu primesc nimic“³⁹. „Se impun grabnice măsuri pentru a se împiedica o revoltă a mulțimii care continuă să se manifeste împotriva regimului de azi“, raportau organele siguranței.

În general, atît la orașe cit și la sate situația funcționarilor publici nu era nici ea mai bună. „Din salar nu li se ajunge pentru îmbrăcăminte și hrană. Lipsa mărfurilor standard *, ca stofă și alte articole de primă necesitate îngreunează de tot viața familiilor funcționarilor publici. Aceeași suferință o împărtășesc alături de aceștia și pensionarii și muncitorii“⁴⁰.

În interesul războiului hitlerist guvernul Antonescu a răpit pîinea zilnică a poporului, a introdus „cartele“ și a micșorat rațiile de pîine la 1,5 kg pe săptămînă. În provincie de mult dispăruse pîinea, iar mălaiul era un articol de lux...⁴¹, se arată într-un document al P.C.R.

³⁶ Arh. Procuraturii regiunii Banat, Fond Parchetul general al Curții de Apel Timișoara, Inv. 7, dos. 1/1942.

³⁷ Arh. Sfatului popular oraș Sibiu. Fond Prefectura jud. Sibiu, inv. 1, 1942, f. 14.

³⁸ Arh. Sfatului Popular al regiunii Banat, Fond Inspectoratul general administrativ Timișoara, dos. nr. 41/1943, Buletinul informativ pe ianuarie 1943.

³⁹ Ibidem, vezi Raportul plășii Aradul Nou.

* Despre stofe și încălțăminte „standard“ se raporta că se pot afla numai în vitrine cu afișele „marfa standard din vitrină conform dispozițiilor legii nu se poate vinde“, iar în prăvălie cînd erau cerute se răspundea că nu sînt astfel de mărfuri în depozit.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ Documente din Istoria P.C.R., Ed. II, Buc., 1953, p. 354—355.

Politica antipopulară și antinațională a guvernului antonescian reprezenta o primejdie reală pentru poporul nostru; continuarea războiului hitlerist aducea suferințe înzecite, crea o situație de nesuportat. Politica progermană a dus România la o criză gravă și în pragul dezastrelui, iar prelungirea alianței cu Germania hitleristă însemna condamnarea la sinucidere națională și fizică a poporului.

În aceste condiții deosebit de grele, exprimînd interesele vitale ale poporului nostru și continuînd tradițiile luptei sale patriotice clasa muncitoare sub conducerea P.C.R. a ridicat sus steagul luptei împotriva dictaturii militare-fasciste, a aservirii și jefuirii țării de către Germania hitleristă, a războiului. Încă la începutul războiului, din adîncă ilegalitate, partidul comunist demasca singeroasa agresiune a Germaniei hitleriste și a slugilor ei împotriva Uniunii Sovietice și chema poporul la luptă pentru zdrobirea fascismului și eliberarea țării.

Prin circulara C.C. al P.C.R. din 8 iulie 1941 se arăta că sarcina și răspunderea istorică a partidului comunist față de poporul român consta în organizarea luptei pentru zdrobirea fascismului german și a slugilor sale, pentru alungarea ocupanților fasciști din România și doborîrea dictaturii militare fasciste „pentru România liberă și independentă”.

Îndeplinirea acestor sarcini a călăuzit întreaga activitate desfășurată de comuniști, de elementele patriotice în timpul războiului. În nenumărate rînduri, pe diferite căi partidul comunist s-a adresat poporului chemîndu-l la luptă hotărîtă împotriva cîmpitorilor hitleriști și a războiului, pentru doborîrea dictaturii antonesciene. „Pînă în prezent Partidul comunist, partidul muncitorilor este singurul dintre partidele romînești care a dus și continuă să ducă cu hotărîre lupta pentru eliberarea țării de sub jugul hitlerist”⁴² se arată în hotărîrea C.C. al P.C.R. din iunie 1943.

Conștient de răspunderea pe care o avea, P.C.R. a chemat toate forțele naționale la făurirea Frontului patriotic antihitlerist în care scop a propus o platformă pe baza căreia să se acționeze⁴³. În iunie 1943 datorită luptei partidului comunist s-a creat Frontul patriotic antihitlerist la care au participat, alături de P.C.R., Frontul plugarilor, Uniunea patrioților, Madosz-ul, unele organizații locale ale Partidului Social-Democrat și Partidul Socialist Tărănesc.

Răspunzînd chemărilor P.C.R., oamenii muncii sabotau tot mai hotărît producția de război, pe sustrăgeau diferitelor obligații impuse de guvern, dezertau de pe front sau nu se prezentau la concentrare.

Creșterea luptei forțelor patriotice din țara noastră precum și înfrîngerile suferite pe front stîrneau derută în rîndul guvernanților antonescieni și în aparatul de stat. Această situație făcea ca dictatura militară-fascistă să devină tot mai subredă și mai nesigură chiar pe organele sale administrative, cu toate că măsurile pe care le luau erau tot mai drastice. Se creau deci condiții favorabile trecerii la răsturnarea regimului antonescian. Pentru organizarea și conducerea activității forțelor patriotice în vederea doborîrii dictaturii antonesciene era necesară

⁴² Ibidem, p. 370.

⁴³ Ibidem, p. 371—372.

stabilirea unei linii tactice juste, coordonarea acțiunilor pe baza unui plan concret, ceea ce s-a realizat în august 1943. Cadrele de bază ale partidului comunist, sub conducerea tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej, pe baza unei analize profunde a situației interne și internaționale pe plan politic și militar, au elaborat planul de pregătire și organizare a insurecției armate, singura cale posibilă pentru doborârea dictaturii militare-fasciste de către forțele patriotice.

În vederea realizării obiectivelor insurecției, planul prevedea o serie de măsuri, printre care : înlăturarea cliii trădătoare a lui Foriș din conducerea partidului, realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare, unirea tuturor forțelor patriotice, a tuturor partidelor și grupărilor nefasciste interesate în ieșirea României din războiul hitlerist, organizarea formațiunilor de luptă patriotice și a grupelor de partizani, atragerea armatei de partea forțelor patriotice⁴⁴.

Înfăptuirea acestui plan a început prin înlăturarea din conducerea partidului a elementelor trădătoare și capitulante. În acest sens activul de partid din lagăre, în frunte cu tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, a întocmit un plan concret de măsuri în vederea înlăturării lui Foriș și a complicilor săi, plan care, în condiții deosebit de grele, a fost realizat la 4 aprilie 1944. Acest „act îndrăzneț și istoric pentru partidul nostru“ a avut o deosebită importanță pentru întărirea partidului comunist și pentru îndeplinirea rolului și misiunii sale istorice, pentru mobilizarea tuturor forțelor partidului în vederea lărgirii frontului antihitlerist și pregătirea răsturnării guvernului antonescian.

La scurt timp după această dată, în scrisoarea trimisă tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej și celorlalte cadre din lagărul de la Tg. Jiu se arătau măsurile preconizate în vederea întăririi partidului : „...Grija noastră centrală o formează familia (adică partidul). A doua grijă fundamentală este stabilirea legăturilor și în interiorul familiei și prin ea cu mediul ei natural de creștere (clasa muncitoare) prin prezența în toate compartimentele conducătoare, începînd de sus și pînă jos a elementului muncitoresc. Prin întărirea familiei pe aceste baze și prin ancorarea ei vie în clasa care o alimentează și susține, putem trece la căutarea și încheierea de alianțe fie firești, fie vremelnice, fără pericol de a ne pierde ființa și rolul îndrumător. Urmează problema lichidării trecutului... Sfaturile voastre ne vor ușura și în această muncă“. În aceste cîteva fraze este expus un întreg plan de măsuri în vederea întăririi partidului.

Deși se aflau încă în închisoare, cadrele de bază țin o strînsă legătură cu activul din afară îndrumînd și conducînd activitatea partidului. În scrisoarea de răspuns a tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej din 25 aprilie 1944⁴⁵ se dădeau îndrumări deosebit de importante pentru organizarea activității partidului, îndrumări care au fost aplicate în practică cu succes.

⁴⁴ Vezi Analele Inst. de istorie a partidului din pe lângă C.C. al P.M.R. nr. 4/1962, p. 10.

⁴⁵ „Scinteia“, anul XXVII, nr. 4300, din 22 august 1958, p. 3.

Avînd clară perspectiva și obiectivul precis ce urma să fie realizat, comuniștii, în pofida celor mai groaznice măsuri de represiune luate de dictatura antonesciană și de Gestapou, au mobilizat și condus masele la acțiune. Un rol important în această direcție l-a avut realizarea Frontului unic muncitoresc la 1 mai 1944. Realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare era o condiție esențială pentru îndeplinirea rolului ei de conducător al luptei poporului nostru. Clasa muncitoare trebuia să acționeze strîns unită și în jurul ei să strîngă celelalte forțe antihitleriste și să le conducă în lupta pentru „răsturnarea guvernului de dictatură fascistă, formarea unui guvern de uniune națională din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste din țară, trecerea Romîniei de partea coaliției antihitleriste, reforme democratice”⁴¹.

Înlăturarea din conducerea partidului a clicii trădătoare a lui Foriș a făcut posibilă trecerea la îndeplinirea celorlalte sarcini din planul insurtecției. Una din aceste sarcini a fost crearea formațiunilor de luptă patriotice, forțe înarmate și instruite, devotate luptei împotriva fascismului, formate în cea mai mare parte din muncitori conștienți și hotărîți să lupte cu arma în mînă împotriva dictaturii militare fasciste și a coterpitorilor hitleriști. Cu toate că aceste acțiuni se desfășurau în adîncă ilegalitate, cînd țara era împînzită de agenți ai Siguranței și Gestapoului, comuniștii au reușit să îndeplinească și această sarcină. A fost creat Comandamentul formațiunilor de luptă patriotice care, cu sprijinul celulelor de partid din marile întreprinderi, a organizat formațiuni de luptă, a organizat puncte de sprijin în țară și organe regionale în Ploiești, Dobrogea, Moldova, Țara Birsei, Oltenia și Banat, a creat baze de aprovizionare cu muniții și armament în principalele orașe din țară, pregătind pentru luptă echipe de șoc. În capitală, de exemplu, numărul echipelor de luptă a ajuns între 20 iunie și 23 august 1944 la 50.

Concomitent cu organizarea și pregătirea formațiunilor patriotice de luptă și-au adus contribuția în acțiuni de aruncare în aer a trenurilor ce transportau armament pentru hitleriști, de sabotare a producției destinate susținerii războiului hitlerist, de tăiere a legăturilor telefonice ale unităților militare hitleriste.

Prin acțiunile lor hotărîte au zădărnicit încercările hitleriștilor de a evacua în Germania mașinile și o parte din muncitori. Toate acestea au dat lovituri serioase aparatului de stat fascist și mașinii de război.

Încercările dictaturii fasciste antonesciene de a stăvili lupta anti-fascistă prin teroare cruntă, arestări zilnice, schingiuri și condamnarea la moarte a patrioților, sau la ani grei de închisoare nu au putut să-și atingă scopul. Sub îndrumarea și conducerea comuniștilor, s-au întărit loviturile împotriva mașinii de război hitleriste, și a dictaturii militare fasciste luînd forme variate: sabotajele în întreprinderi, sustragerea de la îndeplinirea diferitelor obligații impuse de autorități, acțiuni de partizani, dezertări din armată.

⁴¹ Gh. Gheorghiu-Dej „A 15-a aniversare a eliberării Romîniei de sub jugul fascist”, *Articole și cuvîntări, 1959—1961*, Ed. Politică, Buc. 1961, p. 9.

Din diferite localități organele siguranței informau zilnic despre activitatea desfășurată de comuniști în rîndul maselor și despre succesele pe care aceștia le obțineau ⁴⁷.

Cu ocazia zilei de 1 Mai 1944 au fost răspîndite în toate centrele industriale manifeste editate de P.C.R. prin care masele erau chemate la luptă împotriva dictaturii antonesciene și a războiului hitlerist, pentru eliberarea țării și alianță cu Uniunea Sovietică. Din Valea Jiului, de exemplu, se făcea cunoscut că „cu cîteva zile înainte de 1 Mai au fost găsite în mină afișate la loc vizibil 3 afișe cu îndemnuri de refuz de serviciu suplimentar“, și care chemau la luptă pentru schimbarea regimului antonescian și pentru încheierea păcii cu Uniunea Sovietică, să protesteze contra războiului ⁴⁸. „Se constată în interiorul țării o activitate din ce în ce mai accentuată... în scopul minării ordinii de stat și paralizării întregii activități în spatele frontului“, se arată într-un document al siguranței la 1 iulie 1944. Pe lîngă propaganda desfășurată verbal și în scris „sînt indicii puternice că se fac pregătiri în stil mare“ pentru organizarea muncitorilor în vederea întreprinderii „la momentul oportun“ de acțiuni concrete. „În acest scop se fac depozite de arme, munițiuni, alimente uscate, articole de îmbrăcăminte etc. în special în zona industriilor de război sau acelor care lucrează direct pentru apărarea națională (!?) alegîndu-se locurile cele mai puțin frecvente, de preferință pădurile“... ⁴⁹

„Mișcarea comunistă, se raporta de la Timișoara la începutul lui iulie 1944, a dezvoltat în ultimul timp o activitate foarte intensă căutînd să atragă la acțiunea ei, pe majoritatea muncitorilor...“.

S-a observat în special o desfășurare foarte accentuată a propagandei comuniste în rîndurile muncitorilor și lucrătorilor de la Atelierele și depoul C.F.R. trecînd și la acțiuni fățișe, caz întîmplat în noaptea de 31 mai spre 1 iunie cînd s-a procedat la răspîndirea în mai multe sectoare ale Municipiului Timișoara de manifeste comuniste, semnate „Comitetul Bănățean de luptă“. Cuprinsul lor „este pur comunist și se îndreaptă împotriva regimului actual“ cerîndu-se ruperea alianței cu Germania, iar alte manifeste îndeamnă muncitorimea să se abțină de la împrumutul pentru apărarea națională lansat de guvern.

În cursul lunii au fost cercetați 10 comuniști de către organele polițienești care au fost înaintați Curtii Marțiale a corpului 7 teritorial.

De la Galați se semnala la 5 iulie 1944 că mișcarea comunistă a pornit la o acțiune mult mai susținută ca înainte „utilizînd toate mijloacele posibile pentru realizarea scopului urmărit : ruperea legăturilor Romîniei cu Germania — deci încetarea războiului —, organizarea muncitorilor în fabrici și uzine și constituirea Frontului unic muncitoresc în vederea

⁴⁷ Arh. St. Petroșani Fond „Societatea Petroșani“, dos. 6/1939, 1/1941, Arh. St. Hunedoara Alba-Iulia, Fond Chestura Poliției Deva, dos. 1/1944 și Inspectoratul regional de poliție, dos. 15 (18 vol. II/1944—45).

⁴⁸ Arh. Sfat. Pop. al reg. Banat, Fond Inspectoratul general administrativ., dos. nr. 2801/2950/1944.

⁴⁹ Arh. St. Birlad, Fond Poliția oraș Focșani, dos. 7/1944, f. 309.

combaterii măsurilor luate de comandamentele militare din întreprinderi, organizarea acțiunilor de sabotaj în spatele frontului etc.”⁵⁰.

Activitatea intensă dusă de partidul comunist dădea roade, concretizându-se în acțiuni din ce în ce mai hotărâte și mai puternice în diferite localități din țară. Creștea starea de spirit și avântul maselor populare. În fața acestei situații conducătorii partidelor „istorice” încep a se gândi foarte serios la soarta regimului burghezo-moșieresc.

Ani de zile P.C.R. a propus tuturor forțelor politice acțiuni comune împotriva dictaturii militare fasciste, dar ele au rămas fără rezultat. Când în 1944 se conturau perspectivele unei noi situații, conducătorii partidelor Național-țărănesc și Național-liberal temându-se să nu rămână în afara evenimentelor și în izolare totală au acceptat crearea, împreună cu Partidul Comunist din România și Partidul Social-Democrat a Blocului național-democrat pe baza unei platforme largi elaborate de P.C.R. Maniu și Brătianu au continuat însă legăturile cu Antonescu refuzând alăturarea efectivă la acțiunea de înlăturare a lui. Închegarea B.N.D. era încă un exemplu de folosire a contradicțiilor ce apăruseră în rîndul claselor dominante, în vederea izolării guvernului antonescian și a înfăptuirii insurecției armate.

O mare atenție a acordat partidul comunist atragerii armatei la luptă în vederea asigurării victoriei insurecției. Prin manifeste adresate ostașilor, prin comuniștii ce se găseau în armată cît și prin elementele patriotice, militarii erau chemați să treacă de partea poporului, să întoarcă armele împotriva ocupanților hitleriști. Rezultatul acestei activități dusă ani de zile în rîndul armatei a contribuit la creșterea stării de spirit antihitleriste și antifasciste, iar atunci cînd dictatura militară fascistă a fost răsturnată, întreaga armată a întors armele, luptînd eroic pînă la victoria finală asupra Germaniei hitleriste.

Activitatea patriotică desfășurată de partidul comunist a făcut ca în țară să se dezvolte o puternică mișcare de rezistență contra dictaturii antonesciene și a hitleriștilor. Această mișcare a fost cu atît mai importantă, cu cît, deși România era invadată pînă la ultimul colț de forțele naziste și agenții siguranței, mișcarea a putut totuși să dureze, să se dezvolte și să ducă la înfăptuirea actului de la 23 August 1944.

Dar ocupanții hitleriști și guvernul antonescian care se obligase să meargă alături de ei, erau interesați să nu scape din mînă o asemenea sursă de materii prime, poziția strategică și o furnizoare de carne de tun cum era România.

Multe organe de presă, comentatori ai posturilor de radio străine și chiar cuvîntări ale unor demnitari străini relevau în primăvara lui 1944, ce rol însemnat juca România în sud estul Europei, „...o prăbușire sau o retragere a Romîniei ar însemna pierderea Balcanilor pentru Germania. Față de acest pericol, Germania nu va consimți niciodată la o pierdere a Romîniei ocupată de ea și care în prezent reprezintă cartierul general german pentru operațiunile frontului oriental”⁵¹. Și cu toate acestea

⁵⁰ Ibidem, f. 336.

⁵¹ Arh. St. Buc., Fond Casa Regală, Buletin săptămînal de presă, 23 August 1944—15 aprilie 1945, f. 14.

poporul român, în rîndul căruia clocotea ura și mînia pentru soarta ce i-o rezervase clica antonesciană, a dat peste cap planurile hitleriștilor dovedindu-se demn de tradițiile sale de luptă, de rolul său în apărarea libertății și independenței naționale.

Perioada 1940—1944 a fost una din cele mai grele din istorie pentru poporul nostru deoarece era în joc însăși existența națiunii, ființa poporului român. Deznodămîntul era așteptat cu înfrigurare de toate forțele sociale. Dar ca să întreprindă măsuri concrete pentru a scăpa țara din situația catastrofală în care o aduseseră clasele dominante, în afară de P.C.R. nici una nu a întreprins nimic. Timp de 4 ani comuniștii au dat jertfe grele, dar în permanență au chemat la luptă, au organizat și condus masele. Platformele de luptă propuse celorlalte forțe patriotice, demascarea politicii dictaturii militaro-fasciste, acțiunile organizate pentru sabotarea mașinii de război, pentru răsturnarea dictaturii antonesciene și alungarea cotropitorilor hitleriști sînt mărturia activității Partidului comunist.

Tocmai politica sa clar văzătoare, măsurile întreprinse, forța și autoritatea sa crescîndă au făcut din P.C.R. principala forță politică, singura capabilă să organizeze ieșirea Romîniei din situația în care se găsea.

Dacă 23 August 1944 a putut fi înfăptuit, acesta este meritul P.C.R. și, în același timp, rezultatul muncii și luptei plină de abnegație a clasei muncitoare, a întregului popor care la chemarea Partidului comunist și-au adus contribuția hotărîtoare. În fiecare zi, săptămîină sau lună, în fiecare raport informativ sau dare de seamă din perioada războiului este concretizată activitatea comuniștilor sau a luptătorilor devotați poporului. Din analiza celor consemnate în aceste documente se poate urmări cum creșteau rîndurile celor influențați de propaganda comunistă, cum se înmulțeau acțiunile „contra siguranței statului”, cum pozițiile dictaturii militare fasciste deveneau tot mai nesigure ca rezultat al acțiunilor maselor. În pofida măsurilor tot mai drastice ale guvernului, marele torent al luptei maselor în fruntea cărora era P.C.R. a crescut în permanență, iar la 23 August 1944 a înlăturat pentru totdeauna dictatura militară fascistă. Lupta eroică a poporului nostru, jertfele date pentru apărarea intereselor celor ce muncesc, pentru apărarea independenței și suveranității naționale au fost încununate de succes o dată cu victoria insurecției armate care a marcat începutul revoluției populare. În cei 20 de ani care au trecut, sub conducerea încercatului nostru partid — Partidul Muncitoresc Român — poporul român a devenit stăpîn pe destinele sale, a construit socialismul și a trecut la marea operă de desăvîrșire a construirii socialismului.

DIN ACȚIUNILE DE SABOTAJ ALE MASELOR POPULARE IMPOTRIVA MAȘINII DE RĂZBOI FASCISTE

P. PALIU

În pragul aniversării a două decenii de la eliberarea patriei noastre de sub jugul fascist se cuvine să evocăm și una din multiplele forme ale luptei eroice a maselor populare din țara noastră, conduse de Partidul Comunist din România, în dramatica perioadă a celui de-al II-lea război mondial imperialist — acțiunile de sabotare a mașinii de război fasciste.

Documentele vremii atestă grozăviile, suferințele și pagubele incalculabile, materiale și umane, prin care a trecut și țara noastră în această perioadă fără precedent în istorie.

Deși au trecut 20 de ani de atunci, poporul nostru nu a uitat, și nici peste multă vreme încă nu va putea uita, situația dezastruoasă în care se afla România în timpul războiului antisovietic, declanșat de Hitler și de acoliții lui. Țara era militarizată. Întreaga economie și politica au fost subordonate de burghezia și moșierimea română imperialismului german printr-o serie de acorduri umiltoare și înrobitoare. Bogățiile țării erau exploatate pînă la secătuire de monopolurile germane. Iată doar cîteva exemple : industria metalurgică era jefuită prin concernul „Hermann Göring Werke“ ; producția de petrol secătuită prin intermediul societății „Oël A. G.“ ; în agricultură, „Solagra“ controla, exploata și jefuia cea mai mare parte a produselor agricole. Rezumînd, monopolurile germane controlau aproape întreaga producție și exporturile produselor românești. Cu ajutorul acestor societăți, hitleriștii scoteau din țară cantități uriașe de materii prime și semifabricate, produse industriale și agroalimentare. În timp ce produsele industriale luau drumul Germaniei hitleriste, muncitorii, trudind din greu, primeau un salariu de mizerie cu care nu-și puteau asigura nici cele mai minime condiții de trai : produsele alimentare și îmbrăcămintea, ce se vindeau la prețuri foarte mari, de cele mai multe ori lipseau. În timp ce griul și celelalte produse alimentare aveau aceeași destinație, țărănilor li se lăsau din propria lor recoltă (de exemplu în anul 1942), doar 60 de kg de griu pe an, de persoană. Creșteau prețurile și specula. Regiuni întregi duceau o lipsă acută de porumb, făină, zahăr, ulei etc. Pe măsură ce se intensifică exploatarea oamenilor muncii, ce crește jaful și ruina economică, pe măsură ce mașina de război înghite tot mai

multe fonduri, starea de mizerie se adâncește și mai mult, devine generală. Înrobirea și jefuirea economică a României de către Germania și atragerea țării în război au lovit grav în masele largi populare. Odată însă cu adâncirea mizeriei, cu înrăutățirea accentuată a situației economice, au crescut ura, spiritul revoluționar și amploarea luptei maselor împotriva războiului antisovietic și a ocupanților hitleriști.

Exprimînd interesele vitale ale poporului, clasa muncitoare, sub conducerea partidului comunist, a ridicat sus steagul luptei împotriva fascismului, împotriva dictaturii militare-fasciste, a asupririi și jefuirii economice de către Germania hitleristă.

În situația creată de prezența în țară a trupelor hitleriste și apoi de participarea României la războiul antisovietic Partidul Comunist din România a indicat forme corespunzătoare, adecvate de luptă. Pe o bază profund științifică, partidul a elaborat linia politică de luptă națională antifascistă și antirăzboinică. Toate forțele democratice și patriotice au fost chemate să lupte pentru realizarea frontului patriotic antihitlerist, împotriva războiului, a dictaturii militare-fasciste și a ocupanților hitleriști. „Partidul — subliniază tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej — chema pe toți patrioții să lupte cu arma în mînă împotriva mașinii de război fasciste, să saboteze producția de război, transporturile de trupe, arme și muniții pentru războiul lui Hitler”¹.

Platforma Partidului Comunist din România, din 6 septembrie 1941, arăta printre altele în legătură cu sarcinile partidului în mobilizarea poporului la luptă pentru libertate și independență națională: „Lupta patrioților români împotriva războiului criminal al lui Hitler și a slugilor sale este în creștere. Comunicatele trădătorului Antonescu, date din ordinul Gestapoului fascist asupra executării a 50 de patrioți români pentru fiecare ciine fascist german omorît și 25 de patrioți români după fiecare act de sabotaj, stîrnesc ura și revolta și mai hotărîtă a poporului român împotriva asupritorilor fasciști”².

Regimul antonescian urmărea să stăvilească și să înăbușe prin teroare lupta revoluționară a maselor populare conduse de partid. Însă chiar în aceste condiții de teroare forța de rezistență a maselor, determinată de ura împotriva războiului antisovietic și a ocupanților hitleriști, s-a intensificat. Vorbînd despre eroismul și jertfele de care au dat dovadă comuniștii în această luptă, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej arăta: „Înfruntînd teroarea sălbatică, comuniștii, devotați cauzei partidului și înșuflețiți de patriotism fierbinte, au dus o luptă neînfrîcată pentru mobilizarea maselor împotriva dictaturii și a ocupanților hitleriști, au organizat numeroase acțiuni de sabotare a mașinii de război fasciste”³.

Avînd în frunte pe comuniști, masele au întreprins numeroase acțiuni concrete de subminare a mașinii de război încă din perioada premergătoare declanșării acestuia. La sfîrșitul anului 1940 de pildă,

¹ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și Cuvîntări*, ed. a IV-a, ESPLP., Buc., 1956, p. 381.

² *Documente din istoria Partidului Comunist din România 1917—1944*, ed. a II-a, Buc., 1953, p. 343.

³ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și Cuvîntări 1959—1961*, Ed. Politică, Buc., 1961, p. 437.

3.- În noaptea de 20/21 August, indolzi
- neidentificați până în prezent - au tăiat în
orasul Roman, pe Bulevardul Ferdinand (în spa-
tele uzinei electrice a orașului), cablul tele-
fontic german, care făcea legătura principală,
pe linia: Bacău - Roman - Iași.

- Se fac cercetări, pentru descoperi-
rea autorilor teroriști.
- S'au luat măsuri, pentru repararea
cablului.

(Ministerul Afacerilor Interne).

4.- Comandantul Militar al Societății de
Telefoane București raportează, că - în ziua de
15 August - s'a produs un incendiu la Palatul
telefoanelor, etajul VII. la apartamentul ingi-
nerilor.

- Focul a fost stins, în circa 30
minute.
- A ars mobilierul, în valoare de
câteva milioane lei.

Se menționează, că în apartamentul
incendiat se aflau planurile tuturor rețelelor
telefonice din țară. Acestea însă, au scăpat
neatinse.

Cercetările sunt în curs.

Deși măsurile de represiune și teroare se intensificau, acțiunile de
sabotaj deveneau tot mai numeroase.

Direcția generală C.F.R., secția L.T., semnala că, în scopul dezorganizării transportului de armament și trupe, au fost deteriorate o serie de circuite telefonice între București—Mărășești, București—Galați și R. C. București—Ploiești, precum și alte legături telefonice între Scroviștea și Periș și între cantoanele C.F.R. 24—25⁴.

Prin aceste acte de sabotaj se urmărea să se creeze perturbații în transporturile C.F.R. de orice natură: arme, muniții, trupe, alimente etc. pentru ducerea războiului antisovietic, pe care se pregăteau să-l dezlănțuie cât mai grabnic Hitler și Antonescu.

Numeroase documente, din care unele descoperite recent în depozitele Arhivelor Statului, la servicii regionale, filiale și în arhivele unor instituții, contribuie la cunoașterea amploarei luată de acțiunile de sabotaj, întreprinse la chemarea partidului de mase largi de muncitori și țărani.

La sfârșitul lunii aprilie 1942, organizația P.C.R. a Capitalei a răspîndit manifeste în care se cerea încetarea imediată a războiului. Adresîndu-se maselor muncitoare, manifestele chemau: „...nu plecați la moarte în războiul lui Hitler... Împiedicați transporturile de alimente, arme și armament... nici o fărîmă de piine hitleriștilor”⁵!

Conștienți de răspunderea mare ce le revenea în îndeplinirea acestei misiuni, comuniștii au dus cuvîntul partidului pînă în cele mai îndepărtate colțuri ale țării, au fost tot timpul în fruntea maselor, s-au dovedit buni organizatori, sufletul mișcării revoluționare a clasei muncitoare din țara noastră.

Punîndu-și viața în primejdie, comuniștii, dovedind un înalt spirit patriotic, au mobilizat masele din întreaga țară la acte de sabotaj în uzine, ateliere, mine, gări, depozite de armament, de alimente, aeroporturi etc., lovind necruțător și producînd pierderi grele, uneori ireparabile, mașinii de război, dezorganizau aprovizionarea frontului, transportul de alimente și materiale strategice.

Astfel, într-un document se arată că în dimineața zilei de 20 septembrie 1941, la uzina de electricitate din Iași a fost provocat un incendiu de mari proporții. Întreaga uzină a fost mistuită de flăcări, deși au intervenit organele de poliție și pompierii. Ca urmare a acestui incendiu, rămînînd fără energie electrică, numeroase întreprinderi din raza orașului și-au încetat activitatea⁶.

Un sabotaj de asemenea proporții nu a însemnat desigur numai stagnarea producției de armament și echipament militar ca un fapt în sine. Scopul urmărit prin astfel de sabotaje era slăbirea aprovizionării frontului și acela al lovirii capitaliștilor, care, în goana lor după obținerea unui cît mai mare profit de pe urma războiului, intensificau la maximum exploatarea maselor muncitoare.

După cum s-a văzut, încă din perioada pregătirii și mai ales din momentul declanșării războiului antisovietic, Partidul Comunist din România, pe lîngă toate celelalte măsuri luate în vederea organizării

⁴ Arh. St. Crișana, fond Legiunea de jandarmi, dos. 108/1941.

⁵ Arh. Institutului de istorie a C.C. al P.M.R., dos. 1361, f. 11.

⁶ Arh. St. Iași, Tribunalul Militar, tr. 1883, dos. 44/1941—1942, f. 121.

luptei forțelor patriotice împotriva ocupanților hitleriști, a indicat membrilor de partid din întreaga țară, prin organele locale, cum trebuie organizată și desfășurată concret activitatea de sabotaj. Conducerea regională P.C.R. Brașov de exemplu a indicat organizațiilor de partid din uzinele producătoare de armament să desfășoare acțiuni concrete în rîndul muncitorilor : să se lucreze încet pentru a se întîrzia livrarea de avioane și armament ; să se toarne nisip în forme pentru ca piesele produse să fie defecte. La avioane, să se perforizeze radiatoarele de trecere a uleiului, fapt care, sesizat în timpul probei, să implice demontarea motorului. Operația de demontare, reparare și montare avea să dureze aproximativ 5—6 ore, timp în care războiul și frontul vor fi lipsite de avionul respectiv ⁷.

Împotriva acțiunilor hotărîte care au avut loc sub conducerea P.C.R., regimul dictatorial al lui Antonescu a luat o serie de măsuri cu scopul de a înăbuși lupta maselor. Astfel, la numai cîteva luni de la înfăptuirea criminalului act de atragere a Romîniei în războiul imperialist, regimul burghezo-moșieresc, temîndu-se de starea de spirit antirăzboinică existentă, de creșterea avîntului revoluționar, dă un decret-lege (2 octombrie 1941), care prevedea că orice încetare de lucru individuală sau colectivă fără încuviințarea comandantului militar sau a directorului stabilimentului militar va fi pedepsită cu temniță grea de la 5 la 20 de ani ⁸.

Deși teroarea era în creștere, masele, avînd în frunte pe comuniști, au întreprins acțiuni largi de sabotare a producției și de impunere în același timp patronilor a unor revendicări cum ar fi : sporirea salariilor, suprimarea orelor suplimentare de muncă, renunțarea la metodele de intensificare a muncii, îmbunătățirea aprovizionării cu articole de hrană și îmbrăcăminte.

În sabotarea mașinii de război erau folosite diferite metode care dădeau un caracter permanent acțiunilor de sabotaj. Astfel, minerii din Valea Jiului rcurgeau la asemenea metode ca : lipsa de la lucru, încetinirea extracției de cărbuni, întîrzierea transportului vagonetelor la suprafață etc. Ca urmare, producția de cărbuni pe întregul bazin carbonifer scădea, transportul feroviar și naval aveau de suferit. Aceste acțiuni își sporeau eficiența grefindu-se pe o stare deficitară, accentuată în industria cărbunelui încă înaintea intrării Romîniei în război. În aprilie 1941, de exemplu, producția carboniferă înregistra un serios declin ; la mina Petrila ea a scăzut cu 49,7 la sută ; la Aninoasa cu 45,5 la sută, iar la Lupeni cu 39 la sută ⁹. Reiese că în această lună la cele trei mari exploatări carbonifere producția de cărbune a scăzut aproape la jumătate, pierderile ajungînd la 107 240 de tone ¹⁰.

Acțiunile minerilor erau sprijinite activ de muncitorii ceferiști. În Valea Jiului, în aceeași perioadă, „transporturile au scăzut la 14%” ¹¹.

⁷ Arh. C.C. al P.M.R., fond. 1, dos. 272, f. 387.

⁸ Monitorul Oficial, p. I-a, nr. 233, din 2 octombrie 1941. Citat de M. Covaci și Fl. Dragne, în „Revista Arhivelor”, nr. 2/1962, p. 88—89.

⁹ Filiala Arh. St. Petroșeni, fond „Soc. Petroșani”, dos. nr. 2/1941, f. 367.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Ibidem.

Față de această stare de lucruri conducerea Societății — militarizată, ca și celelalte societăți miniere din Valea Jiului, în urma Decretului-lege nr. 151, din 25 ianuarie 1941 — a cerut aplicarea celor mai drastice măsuri împotriva muncitorilor care sabotau producția în mină. În consecință a fost întărită paza și supravegherea fiecărui sector de muncă, au fost trimiși în judecată muncitori care nu se supuneau regimului de muncă impus și au fost folosite diverse procedee de intimidare a celor ce refuzau produsele puse în vânzare de conducerea societății miniere respective. În acest sens este edificator următorul exemplu. În urma refuzului muncitorilor mineri de a cumpăra opinci și saboți de cauciuc, societățile miniere au primit un ordin din partea comandamentului militar al regiunii Petroșani în care se spunea : „Cum astăzi bocanci cu talpă de piele nu se mai pot procura cu atîta ușurință, din cauza împrejurărilor în care ne aflăm, *consider acest refuz al muncitorilor ca un act de sabotaj*, pentru că, prin faptul că nu cumpără încălțăminte care se găsește azi de vânzare la consumuri, urmăresc lipsa de la lucru, *contribuind prin aceasta la scăderea producției de cărbune*“¹². Mai departe, în ordin, se menționa „Dacă muncitorul refuză ceea ce i s-a repartizat, atunci comandantul militar va încheia imediat un proces-verbal de constatare a acestui refuz, dresîndu-i acte de trimitere în judecată pentru sabotaj...“¹³.

Dintre acțiunile organizate cu succes de mineri amintim și pe cele de dinamitare a cărbunilor. Astfel, în noaptea de 31 mai 1941, la uzina electrică a societății „Creditul Carbonifer“ din Comănești-Bacău, în cărbunii ce urmau a fi folosiți la încălzirea motoarelor a fost descoperit un cartuș de dinamită¹⁴. Constatări asemănătoare s-au făcut și în cărbunii descărcați în gări, porturi și depozite¹⁵.

Anul 1942 a marcat un avînt deosebit al luptei maselor muncitoare împotriva dictaturii militare-fasciste și a ocupațiilor hitleriști.

Făcînd o analiză profundă a situației grele în care se afla țara noastră în această perioadă, a condițiilor mizere de muncă și viață ale poporului român, Rezoluția C.C. al P.C.R., din ianuarie 1942, sublinia faptul că : „Este datorită fiecărui muncitor față de poporul român, să lupte prin metodele sabotajului... pentru dezorganizarea și oprirea producției de război a fascismului german“¹⁶.

Chemarea partidului a avut un larg ecou în rîndurile maselor muncitoare care intensifică acțiunile de sabotare și subminare a producției de război. Asemenea acțiuni au avut loc — potrivit tacticii P.C.R. — mai ales în centrele de bază ale industriei de război.

Sub conducerea comuniștilor, minerii continuă să întreprindă o serie de acte de sabotaj. Astfel, Marele Stat Major, secția a 2-a, biroul

¹² Ibidem, dos. nr. 5.1942, f. 64.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Arh. St. Buc., fond Președinția Consiliului de Miniștri, pach. 63, dos. 3, f. 204.

¹⁵ Ibidem, vezi și „Revista Arhivelor“, nr. 1/1959, f. 7.

¹⁶ *Documente din istoria Partidului Comunist din România 1917—1944*, ed. a II-a Buc., 1953, p. 361.

Comandantul Pieții București raportează următoarele:

1/.- Azi ora 13.10, la Fabrica de mine anti-tank Mogoșoaia (proprietatea inginerilor Lăzărescu și Soculescu), a luat foc o magazie în care erau depozitate 1.000 mine.-

Posturile de pompieri Bonaparte, Sft. Gheorghe și Regele Ferdinand, au fost trimise pentru localizarea incendiului.

Comandantul Pieții a mers la fața locului.-

2/.- La orele 14.25 incendiul a fost stins.
A ars acoperișul magaziei în care erau depozitate minele anti-tank, provocând explozia lor.

3/.- S'au operat trei arestări.
Se crede că focul a fost pus. Se fac cercetări.

4/.- Fabrica lucrează pentru armată.-

3. III

—ooo—

Incendiatele depozitelor alimentare
în militaria și în muniții. Nu mai
trebuie să așteptăm la se în curaj
la lucru este organizat și este dirijat.
Ministrul de Interne va face tot
posibilul, M. A. N. în Inspectorat.
Tandemul este stabilit în fața
de a se putea face în prima a depozit de
armament, din care se

Un obiectiv important al acțiunilor de sabotaj îl constituiau depozitele de armament și alimente, care erau tot mai des incendiate.

contrainformații, prin ordinul din 24 iulie 1943, făcea cunoscut că la minele de cărbuni Cozla-Drencova „au fost dezizolate 2 fire electrice și apoi legate cu o sirmă pentru a produce un scurt circuit în mină”¹⁷, iar „la carele de extracție ale puțurilor s-au găsit lemne puse cruciș pentru a produce dărîmarea unei porțiuni din puțul de producție, ruperea carului și a liniei de extracție...”¹⁸. Cazurile semnalate, se arăta în încheiere în ordin „evidențiază rezultatul unei acțiuni dirijate de mișcarea comunistă care activează conform instrucțiunilor...”¹⁹.

Unul din centrele industriale de primă importanță pentru aprovizionarea frontului era Valea Prahovei, împînțită de societățile petroliere, cu sonde și rafinării, traseul a numeroase drumuri, poduri, stații C.F.R., ateliere și triaje, fabrici de armament etc. Partidul indica comuniștilor din acest puternic centru industrial al țării să desfășoare o muncă neobosită în vederea întăririi legăturilor cu muncitorii, a mobilizării unui număr sporit de muncitori la îndeplinirea indicațiilor și instrucțiunilor C.C. al P.C.R. cu privire la producerea actelor de sabotaj, luînd în același timp cele mai corespunzătoare măsuri pentru a nu cădea pe mîna organelor represive. Prin intermediul postului de radio ilegal „România liberă”, care desfășura o susținută activitate de clarificare politică a maselor, de mobilizare a lor la luptă, se indicau metode de sabotaj dintre cele mai diferite. Astfel, unele dintre ele se refereau și indicau modul de închidere a valvelor, înlocuirea rapidă a sapelor de foraj, întîrzierea scoaterii coloanelor, amestecarea benzinei cu apă, distrugerea instalațiilor de cracare, de stabilizare, de cocs, de dezbenzinare, deteriorarea instalațiilor pentru furnizarea energiei electrice, de aprovizionare cu apă etc.

După cum rezultă din informațiile făcute într-o ședință a delegaților Serviciului securității interne din rafinării incendiul de la rafinăria „Orion”, de la 13 iulie 1941, a fost provocat în scop de sabotaj²⁰. Asemenea acțiuni, avînd o influență serioasă asupra mersului producției, provocau mari pagube și întîrzieri în alimentarea mașinii de război.

Sabotajul organizat de muncitorii petroliști a creat panică și furie pînă în cele mai înalte cercuri patronale și organe de stat. După cum se constată dintr-o adresă a Asociației industriașilor de petrol din România, lui Antonescu i se raportau o serie de cazuri grave de sabotaj cum ar fi amestecul de apă și benzină la motoare²¹. Luînd cunoștință de ele Antonescu a pus în mișcare întregul aparat represiv în scopul descoperirii și pedepsirii celor vinovați de îndeplinirea „crimei”.

Gestapoul și organele de poliție au aplicat cele mai stricte măsuri de întărire a pazei și au intensificat acțiunile de reprimare a luptei muncitorilor petroliști. În același timp au fost date „dispozițiuni catego-

¹⁷ Arh. St. Filiala Petroșeni, fond „Soc. Petroșani”, dos. nr. 2 bis, 1943, f. 523.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Arh. St. Ploiești, fond. Soc. „Concordia”, rafinăria „Vega”, inventar 24, 1943, f. 199.

²¹ Ibidem, fond Soc. „Xenia-Redevența” inv. 16, 1941, f. 37.

rice pentru o strictă supraveghere pentru a se împiedica amestecul benzinei, fapt care produce mari pagube armatei..."²².

Însă muncitorii petroliști au continuat și intensificat lupta atât în sectoarele de prelucrare cât și în cele de extracție și expediere a produselor petroliere.

Ura maselor și indignarea împotriva dictaturii militare-fasciste, a cotropitorilor fasciști creșteau din zi în zi, cuprindeau tot ce era mai cinstit în popor. Pe măsură ce războiul aducea alte suferințe și nenorociri poporului, sporea și atitudinea maselor potrivnică războiului. Paralel cu numeroasele acte săvârșite contra dictaturii și a războiului antisovietic, la îndemnul partidului, acțiunile de sabotaj au luat amploare. Această amploare era stimulată și de faptul că pe front armata sovietică dădea lovituri tot mai puternice agresorilor. În manifestul C.C. al P.C.R., lansat cu ocazia zilei de 1 Mai 1943 se spunea printre altele: „Muncitori și muncitoare! Sabotați producția pentru războiul lui Hitler, lucrați încet, distrugeți mașinile, stricați produsele de război..."²³

De asemenea, în hotărîrea C.C. al P.C.R. din iunie 1943, privind problema consolidării frontului patriotic antihitlerist, masele populare erau chemate la „Oprirea imediată a livrării de petrol, cereale, alimente și material pentru Germania și războiul lui Hitler. Subminarea mașinii de război nemțești prin sabotarea și distrugerea producției și a transporturilor”²⁴.

Ca urmare a indicațiilor date de partid în această direcție, organele regionale de partid au trecut la noi acțiuni concrete, folosind cele mai eficace mijloace. În regiunea Ploiești de pildă, s-a întărit activitatea în celulele de partid, de tineret, au fost atrase la luptă toate forțele patriotice. Actele de sabotaj au fost numeroase și bine organizate. Muncitorii petroliști de la Societatea „Creditul Minier” au distrus un motor Diesel de 240 C.P., un motor de 120 C.P. și au executat cu mare întârziere și și de slabă calitate fundațiile pentru motoarele și mașinile de foraj²⁵. În cursul lunii februarie 1943, la trenurile petroliere încărcate la rafinăria „Vega”, destinate exportului pentru Germania, s-a constatat că lipseau patru tuburi de la frinele „Vestinghouse”²⁶, montarea lor provocând întârzierea transportului. Conform unei comunicări a Biroului italian de transporturi — Oficii di trasporto Italiano — în cisternele goale au fost puse bombe care, în momentul sau după umplerea lor cu produse petroliere, au explodat provocând pagube și distrugerii în rafinării și la rampele de încărcare²⁷. În zilele de 8 și 9 august elementele comuniste au provocat la rafinăria „Unirea”, două incendii de mari proporții²⁸. „Misterul (în legătură cu producerea acestor incendii — se

²² Ibidem.

²³ Arh. Institutului de istorie a C.C. al P.M.R., cota a XXVII.

²⁴ *Documente din istoria Partidului Comunist din România 1917—1944*, ed. a II-a, Buc., 1953, p. 371.

²⁵ Vezi M. Covaci și Fl. Dragne, în „Revista Arhivelor”, nr. 2.1962, p. 99.

²⁶ Arh. St. Ploiești, fond soc. „Concordia”-rafinăria „Vega”, inv. nr. 24 943, f. 107.

²⁷ Ibidem, f. 158.

²⁸ Ibidem, fond Comisariatul Slănic-Prahova, dos. nr. 57.1943, f. 22, 23.

Au fost distruse aproximativ 30 atașe de motocicletă și diverse materiale, iar 30 moto-ciclete noi și 3 mașini mari - care se găseau în garaj - au fost salvate, datorită intervenției unor ostași români și germani.

Sentinela, care păzea garajul și cel doi lucrători din ateliere, au fost reținuți pentru cercetări, care sunt în curs.

(Ministerul Afacerilor Interne).

8.- În seara de 24 Decembrie - ora 20,30 - a luat foc depozitul de furaje al garnizoanei Bârlad, în care se aflau circa 8 vagoane fân, care au ars aproape în întregime.

Se bănuiește că focul a fost pus.

Se fac cercetări.

(Statul Major al Armatei).

9.- La 26 Decembrie - ora 4,50 - s'a declarat un incendiu la fabrica Soc. pentru INDUSTRIA TEXTILĂ DIN IASI, arzând un corp de clădire - parter și etaj. -

Alte cazuri de sabotaj, care determinau organele de siguranță să întreprindă cercetări acerbe pentru descoperirea vinovaților.

arăta într-o notă a siguranței — n.a.) nu poate fi lămurit decât după arestarea conducătorilor organizației comuniste din Ploiești, acțiune care formează obiectul unei atente și permanente preocupări ale organelor noastre”²⁹.

Represiunile întreprinse de către reacțiune împotriva comuniștilor deveneau tot mai numeroase și mai sălbatice și erau susținute și ajutate de elemente trădătoare aflate în partid, în frunte cu Foriș, care au dat pe mâinile siguranței pe cei mai devotați fii ai clasei muncitoare — comuniștii. „Trădătorii — spunea tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, referindu-se la loviturile grele suferite de partid în această perioadă — desfășoară o acțiune perfidă și criminală de descompunere și lichidare a organizațiilor de partid, predau pe mâinile siguranței și gestapoului cadrele de bază ale partidului și denunță acțiunile de sabotaj și de partizani organizate de comuniști”³⁰.

Acțiunile trădătoare și dușmănoase ale acestor elemente contrarevoluționare au avut grave consecințe și asupra desfășurării luptei maselor în rîndul cărora de multe ori se produceau confuzie și dezorientare care frînau avîntul de luptă.

Hotărîrea patriotică a comuniștilor de sabotare a mașinii de război n-a putut fi însă zădărnicită deși teroarea dezlănțuită de siguranță și gestapou devenise tot mai sălbatcă.

De exemplu, în noaptea de 23 spre 24 aprilie 1943 a fost provocat un incendiu la un depozit german de alimente din Constanța. În urma acestui incendiu au fost arestați 16 comuniști³¹.

Potrivit datelor cuprinse într-un buletin asupra situației interne, întocmit de Ministerul Justiției pe baza rapoartelor parchetelor generale și parchetelor tribunalelor, în perioada 10—16 mai 1943 au fost arestați și condamnați la ani grei de muncă silnică un număr de 51 de membri ai partidului comunist³².

Dintr-o situație asupra condamnărilor pentru sabotaj, dezertări și spionaj, întocmită de Direcția relațiilor cu departamentele a Președinției Consiliului de Miniștri, rezultă că în perioada 1 iulie 1941—1 iulie 1943 Curțile Marțiale au condamnat la moarte un număr de 158 de persoane³³. Într-un raport statistic, înaintat lui Antonescu de către ministrul Justiției, se arată că în anul 1943 numărul celor judecați definitiv a fost cu 10 la sută mai mare față de 1942³⁴. În același raport ministrul sublinia: „Numărul celor condamnați definitiv de instanțele speciale în 1943 reprezintă o creștere de 15 la sută față de 1942, ceea ce învederează o mai severă represiune...”³⁵.

²⁹ Ibidem.

³⁰ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și Cuvîntări*, ed. a IV-a, ESPLP, Buc., 1956, p. 382.

³¹ Procuratura regiunii Cluj, fond Parchetul general al Curții de Apel, Cluj—Sibiu, dos. nr. 4/943, f. 115.

³² Ibidem, f. 81.

³³ Arh. St. Buc., fond Președinția Consiliului de Miniștri, Serv. Contencios, dos. 7/1943—1944, f. 160.

³⁴ Ibidem, dos. 7/1944, f. 26.

³⁵ Ibidem.

Dar, după cum s-a mai arătat, chiar în aceste condiții, deosebit de grele, comuniștii, înfruntând curajos teroarea sălbatică a gestapoului și siguranței, devotați cauzei poporului și partidului, nu au renunțat la luptă, ci, cu prețul unor mari jertfe, intensificau acțiunile împotriva mașinii de război.

Consecvent principiilor și luptei sale cu un profund conținut patriotic, partidul a mobilizat prin toate mijloacele masele împotriva războiului lui Hitler și Antonescu continuând sabotajul.

În condițiile creșterii luptei pentru crearea Frontului patriotic anti-hitlerist, ca urmare a adâncirii tot mai accentuate a contradicțiilor interne ale regimului burghezo-moșieresc și a influenței cauzată de înfringerile pe care le provocau agresorilor armata sovietică, partidul nostru a intensificat acțiunile de luptă împotriva hitleriștilor, lovind necruțător spatele frontului lor.

Mase tot mai largi de oameni ai muncii s-au alăturat cu entuziasm chemării patriotice a partidului de a sabota și distruge mijloacele materiale de război, prin subminarea producției și a transporturilor pentru front. Într-un raport al Parchetului general al Curții de Apel din Timișoara, din 2 octombrie 1943, se arată că în ziua de 23 septembrie 1943 la Uzinele Reșița a izbucnit un incendiu care a produs pagube în valoare de 200 000 000 de lei ³⁶.

Referindu-se la alte cazuri de sabotare a producției de război, un ordin circular către secțiile și posturile de jandarmi, din 26 februarie 1944, semnala: „Muncitorii din Reșița au provocat de mai multe ori scurt circuit, au stricat tunuri, tancuri și mașini foarte scumpe. La Bocșa Montană... au tăiat fire de înaltă tensiune, au stricat motoare, lucrează încet, pornind la organizarea unei acțiuni comune cu muncitorii de la Reșița... La Simeria muncitorii lucrează încet...” ³⁷.

Sabotarea producției de război de către muncitorii de la Simeria era o armă de luptă deosebit de eficace și căpătase un caracter sistematic. Astfel, într-un raport al Comitetului regional P.C.R. Banat se arată că în anul 1943, mergând pe linia sabotării producției de război, muncitorii de la Simeria, încetinind ritmul de muncă, au determinat scăderea producției cu 30 la sută ³⁸. Toate aceste acțiuni nu puteau fi nici ascunse, nici trecute cu vederea de organele de represiune.

Apropierea momentului de trecere la înfăptuirea practică a planului insurecției armate, elaborat de partid, a determinat orientarea acțiunilor de luptă a maselor spre paralizarea aprovizionării armatei germane în retragere și spre dezorganizarea și distrugerea mijloacelor de transmitere a ordinelor pe front.

În acest scop, P.C.R. a încredințat comuniștilor și muncitorilor ceferiști sarcini de mare răspundere.

³⁶ Arhiva Procuraturii regiunii Timișoara, fond Parchetul general al Curții de Apel, dos. nr. 1 1943.

³⁷ Arh. St. Crișana, fond Legiunea de jandarmi, dos. nr. 1553 1944, f. 382.

³⁸ Arhiva C.C. al P.M.R., dos. 43047, f. 62. Citat de M. Covaci și Fl. Dragne în „Revista Arhivelor”, nr 2 1962, p. 96.

Și cu acest prilej, ceferiștii, căliți în luptele revoluționare, și-au îndeplinit cu cinste misiunea încredințată. Documentele atestă o serie de acte de sabotaj provocat de ei în această perioadă.

O adresă trimisă Inspecției a 5-a întreținere, de către delegatul Marelui Stat Major la Inspecția a 5-a exploatare C.F.R. Timișoara, face cunoscut că au fost întrerupte mai multe circuite telefonice de mare importanță pentru armată: la 7 iulie 1944, orele 21,25 a fost tăiat cablul cauciucat între gara Bărlad și centrala telefonică germană pentru transporturi³⁹; la 9 iulie, orele 13, acest cablu a fost din nou tăiat; la 8 iulie 1944, orele 16,40, în clădirea C.F.R. Arad au fost tăiate legăturile telefonice între cablu și distribuitor⁴⁰.

**Trenul cu locomotiva Nr.1501077, cu 40
cisterne capacitate de 1000 tone benzină, rafinație
de avioane, cu destinația Berlin s'a incendiat în
gara Posada Valea Largă.
Au ars complet vag.1 depozit de lemne de
construcții 1000 cubi.
Au fost omorâți hitleriștii din garda trenu-
lui din 2 vagoane.**

Incendierea garniturilor cisterne cu benzină era una din formele eficace de sabotare a mașinii de război.

În această perioadă, pe lângă multiplele acțiuni desfășurate în scopul împiedicării transporturilor spre front sau spre Germania s-a folosit cu succes și metoda incendierii trenurilor care transportau produse petroliere. Partidul a coordonat acțiunile muncitorilor ceferiști cu cele ale muncitorilor petroliști, în vederea unor acțiuni comune. În felul acesta s-au obținut însemnate succese. O mare eficacitate a avut incendierea vagoanelor cisterne încărcate cu benzină. În ziua de 13 iulie 1944, la cantonul nr. 91, o mașină infernală a explodat la un vagon cisternă, incendiind 4 vagoane cu benzină⁴¹. În timp ce același tren, care avea destinația Berlin, staționa în stația Valea Largă a explodat o altă mașină infernală incendiind alte 3 vagoane, de la care focul s-a întins la o stivă de lemne, unde au ars cca. 200 de vagoane, proprietatea fermei Bibescu, precum și numeroase butoaie de benzină și ulei⁴². La numai ctieva zile, la 25 iulie 1944, între gara Băicoi și Cimpina, a fost semnalat un alt incendiu la un tren cu 46 vagoane cisternă încărcate cu benzină⁴³. Tot

³⁹ Arh. Direcției regionale C.F.R. Banat, fond nr. 1, dos. 15, nr. 1012/din 26 iulie 1944.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ Arh. St. Ploiești, fond Prefectura jud. Prahova, inv. nr. 255/1944, f. 63.

⁴² Ibidem.

⁴³ Ibidem.

în acest interval, în gara Racoși, a fost incendiat un tren care a provocat pagube evaluate — numai la vagoane — la suma de 2 452 560 de lei⁴⁴.

În anii grei ai războiului antisovietic partidul a împletit lupta antifascistă a clasei muncitoare cu lupta țărănimii muncitoare împotriva condițiilor extrem de grele de muncă și de viață impuse de dictatura militară-fascistă.

Ca și muncitorii, țărănimea suferea din greu de pe urma exploataării intensificate de regimul dictatorial în timpul războiului. Satele erau jefuite pentru aprovizionarea cu alimente a frontului. Prin amenințări și samavolnicii țăranii erau forțați să producă numai anumite culturi, să suporte impozitele grele directe și indirecte, rechizițiile de produse agricole etc. Neîndeplinirea acestor obligații de nesuportat avea grave consecințe pentru țărani: procese, arestări, confiscarea pământurilor.

Cu toate amenințările și samavolniciile organelor de poliție și jandarmerie, țăranii, sub conducerea comuniștilor, au desfășurat o serie de acțiuni de împotrivire față de măsurile impuse de ocupanții hitleriști și de dictatorul Antonescu.

Prin numeroasele acte de împotrivire țăranii au sabotat producția agricolă, rechizițiile forțate de cereale, transporturile de produse agricole, animale, precum și transporturile de altă natură.

În legătură cu refuzul țăranilor de a respecta planul de culturi, impus prin decretul-lege pentru mobilizarea agricolă, precum și prin dispozițiunile și ordinele date de Ministerul Agriculturii și Domeniilor, într-un proces-verbal, din 14 mai 1941, încheiat în comuna Dragomireștii din Deal, județul Ilfov, se spune: „Astăzi, data de mai sus, deplasându-ne la fața locului, am constatat că urmăritorii locuitori din această comună (urmează o listă întreagă de nume — n.a.) numai din neglijență și rea voință nu și-au executat lucrările agricole nici pînă în prezent... făcîndu-se pasibili de pedeapsă cu amendă de la 1 000—10 000 lei“⁴⁵.

De asemenea, într-un ordin al M.A.I. — Direcția Administrației de stat, din 13 martie 1942, către prefecții de județe și Inspectoratul general al Jandarmeriei se spune: „Subsecretariatul de Stat al aprovizionării armatei și populației civile, vă face cunoscut prin adresa nr. 944/1942, că la ridicarea cerealelor disponibile, în comunele rurale de către organele Institutului Național al Cooperăției și Centralei cooperatiste din import și export, locuitorii refuză să predea disponibilul ce li s-a stabilit și nu dau concursul necesar nici la transportul cerealelor“⁴⁶.

La 27 iulie 1942, Prefectura județului Arad a trimis o adresă Inspectoratului general Administrativ Timișoara, însoțită de o notă informativă a Legiunii de jandarmi Arad, în care se semnalează nemulțumirile agricultorilor din județ, sporite de noul regim al cerealelor:

⁴⁴ Arhiva generală a Ministerului Transporturilor și Telecomunicațiilor Direcția Mișcare, Comisia superioară pentru judecarea accidentelor, Buc., 1944. Citat de M. Covaci și Fl. Dragne în „Revista Arhivelor“ nr. 2/1962, p. 101.

⁴⁵ Arh. St. Buc., fond Prefectura jud. Ilfov, Serv. Adm., dos. 31/1941.

⁴⁶ Arh. Sfatului popular reg. Banat, fond. Insp. General Ad-tiv Timișoara, dos. 9/1942.

„...Agricultorii, luînd cunoștință de instrucțiunile Subsecretariatului de Stat al Aprovizionării, referitor la noua recoltă de grîu, au început să-și manifeste nemulțumirea, mai ales cînd au aflat că nu li se vor lăsa pentru consum decît 60 kg de grîu de persoană, pe an”⁴⁷.

În urma acestui decret, țărani din comunele județului Arad, strîns uniți, înfruntînd pericolul ce-i amenința, își făceau singuri dreptate. Numeroși țărani transportau în timpul nopții snopii de grîu de pe cîmp acasă, îi băteau cu ciomege, iar cantitatea de grîu rezultată în urma acestui „treieris” o ascundeau cu scopul de a o sustrage de la control⁴⁸.

Subliniind necesitatea luării celor mai drastice măsuri pentru respectarea și îndeplinirea acestui ordin al lui Antonescu, în vederea aprovizionării frontului antisovietic, într-un ordin al Ministerului Afacerilor Interne se atrage atenția în mod deosebit că, în informațiile transmise de Ministerul de Justiție și din cele primite de la organele acestui minister, rezultă că organele de administrație și poliție nu au acționat la timp pentru a preveni ca „răuvoitorii” și „elementele dizolvante”, care erau destul de numeroase în mijlocul populației rurale, să nu aibă prilejul de a defăima măsurile guvernului, îndemnînd locuitorii la neascultare și propagînd chiar ideea de opunere⁴⁹. Mai departe, în ordin se spune : „...țăranii dintr-un județ au amenințat cu mișcări de rebeliune dacă se va menține măsura cu grîul”⁵⁰. În alte părți, cum ar fi în comuna Rovine-Arad, țărani au treierat înainte de a fi autorizați, cu scopul de a sustrage grîul de la control, iar militarii veniți în permisie, instigați de „elemente rele” ale comunei s-au pronunțat cu hotărîre că „...dacă se ia grîul de la familiile lor, nu se mai întorc pe front”⁵¹.

Aceste exemple dovedesc ura țăranilor împotriva războiului și a acelor care l-au provocat, aducînd sărăcie și lacrimi poporului român. De aceea ei considerau că sînt datori să lupte cu hotărîre pentru apărarea și păstrarea recoltei pentru ei și pentru popor.

Documentele relevă că sub influența luptei dusă de către clasa muncitoare și ca urmare a activității desfășurate de comuniști în rîndurile țărănimii, aceasta a fost atrasă la tot mai multe acțiuni de împotrivire fătîșă contra dictaturii fasciste și a măsurilor luate de organele represive.

Astfel, la Filipești-Tîrg, județul Prahova, în anul 1940, locuitorii au refuzat să pună la dispoziția armatei căruțele lor pentru transportul alimentelor⁵². În septembrie 1941, țărani din comunele Lișteava, Zăvala, Comoșteni, Ostroveni, Govăștie, Bechet, Grindeni etc., care erau obligați să transporte zilnic 30—40 de care de balast și pietriș pe Șantierul Bechet, unde se construia un obiectiv militar german, sabotau această obligație încărcînd carele doar pe jumătate sau multe descărcîndu-le pe traseu, iar nu pe șantier. În felul acesta, în două luni de zile au fost transportate pe șantier abia 300 m³ de balast și pietriș față de 1 000 m³

⁴⁷ Ibidem, dos. 28/1942.

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ Ibidem.

⁵⁰ Ibidem.

⁵¹ Ibidem.

⁵² Arh. St. Ploiești, fond Poliția orașului Filipești, dos. nr. 15/1940, f. 32.

cît era prevăzut să se transporte⁵³. Acest act de sabotaj a neliniștit serios organele însărcinate cu lucrările de șantier, întrucît „urmau să sosească montorii din Germania iar betonul nu era nici măcar turnat“⁵⁴.

Autoritățile statului burghez interveneau cu brutalitate și reprimau cu cruzime orice manifestare care ar fi zădărnicit scopurile clicii fasciste. Aceasta reiese chiar dintr-un ordin al Ministerului Afacerilor Interne în care se spunea : „Guvernul nu înțelege să tolereze nimănui nici o abatere și nici o încercare de a frămînta locuitorii prin acțiuni dăunătoare ordinii și siguranței statului și a hotărît a aplica măsuri drastice de represiune, oriunde se va produce o încercare de răzvrătire în fața autorității, mergînd pînă la confiscarea pămîntului“⁵⁵. Exemplul acesta, ca și cele prezentate mai sus, dovedește cît de puternic lovea regimul politic fascist din România în interesele poporului, ale clasei muncitoare și ale țărănimii.

Au fost prezentate în acest material doar unele din numeroasele acțiuni de sabotaj organizate și conduse de P.C.R. împotriva mașinii de război fascist, care se adaugă lanțului de manifestări de ostilitate, revoltă și lupte împotriva dictaturii antonesciene și a cotropitorilor hitleriști.

Acțiunile de sabotaj s-au intensificat pe măsura creșterii mizeriei, a nemulțumirii și urii maselor față de dictatura militară-fascistă și de ocupanții hitleriști și nu au putut fi stăvilite de valul de represiuni împotriva clasei muncitoare și a țărănimii nemulțumite. Sub conducerea partidului, acestea au căpătat un caracter variat cuprinzînd sectoare largi ale producției și transporturilor și s-au bucurat de simpatia și sprijinul maselor largi.

Acțiunile de sabotaj n-au provocat numai imense pagube mașinii de război fasciste și derută în rîndurile fasciștilor și clicii antonesciene ; succesul lor a contribuit la întărirea încrederii poporului în victoria forțelor patriotice, la mobilizarea și participarea activă a maselor la lupta P.C.R. împotriva fascismului și războiului, pentru libertate și independență națională.

⁵³ Arh. Sfatului popular reg. Oltenia, fond Prefectura Dolj, Serv. Au-tiv ; dos. nr. 1, vol. 5/1941, f. 256.

⁵⁴ Ibidem.

⁵⁵ Arh. Sfatului popular al regiunii Banat, fond Insp. general, Ad-tiv Timișoara, dos. nr. 9/1942.

ACȚIUNI ALE MUNCITORILOR C.F.R.-IȘTI ÎMPOTRIVA EXPLOATĂRII, A DICTATURII MILITARE-FASCISTE ȘI A RĂZBOIULUI HITLERIST (1940—1944)

M. COVACI,

GH. MOLDOVEANU

Luptele muncitorilor ceferiști din anii 1940—1944 constituie parte integrantă a luptei eroice a întregului nostru popor împotriva exploatării, a dictaturii militare-fasciste, a războiului hitlerist.

Continuând tradițiile glorioase ale luptelor din ianuarie-februarie 1933¹, muncitorimea ceferistă și-a adus aportul său prețios în lupta grea și eroică organizată și condusă de către P.C.R. pentru doborârea dictaturii fasciste și eliberarea patriei noastre de sub jugul fascist.

Instaurarea dictaturii militare-fasciste la 6 septembrie 1940 și atragerea României în războiul hitlerist, a înrăutățit considerabil condițiile de trai ale întregului popor, a dus la intensificarea măsurilor teroriste împotriva maselor muncitoare.

Mișcarea muncitorească din țara noastră, supusă unui regim de asuprire și îngrădită de o legislație fascistă, a cunoscut în anii dictaturii militare-fasciste și ai războiului hitlerist condiții extrem de grele. Starea de asediu, suspendarea Constituției, decretele-lege date de I. Antonescu imediat după instaurarea dictaturii au lichidat orice urmă de libertăți pentru masele populare. Decretul-lege nr. 314 interzicea orice acțiune politică. În toamna anului 1940 au fost desființate breslele cu scopul de a înlătura orice posibilitate legală, orice drept de asociere și întrunire. Dictatura militară-fascistă, prin decretul-lege nr. 687 din 17 septembrie 1942, extinde pedeapsa cu moartea asupra acelor care sub o formă sau alta loveau producția de război.

Printr-o serie de legi draconice, dictatura antonesciană încerca să înfrângă rezistența poporului și în primul rînd a clasei muncitoare cu scopul de a putea traduce în fapt politica sa antinațională și anti-populară.

Conduse și organizate de Partidul Comunist din România, masele populare, în frunte cu clasa muncitoare, nu s-au lăsat intimidare de măsurile represive luate împotriva lor, ci s-au ridicat cu hotărîre la

¹ Vezi Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și Cuvîntări 1959—1961*, Ed. politică, Buc., 1961, p. 435—436.

luptă, folosind toate mijloacele și posibilitățile. Credincios aspirațiilor sociale și naționale ale poporului român, P.C.R. a mobilizat și condus masele asuprite la acțiuni pentru cucerirea revendicărilor economice, pentru doborîrea dictaturii militare-fasciste, pentru ieșirea Romîniei din războiul hitlerist și întoarcerea armelor împotriva Germaniei fasciste, pentru independența și suveranitatea poporului român.

Pentru doborîrea dictaturii militare-fasciste și scoaterea țării din războiul hitlerist, P.C.R. arăta că este necesară strîngerea tuturor forțelor democratice și patriotice în frunte cu clasa muncitoare pentru realizarea unui front unic național împotriva cîmpitorilor hitleriști și a clicii fasciste a lui Antonescu, pentru lupta comună alături de Uniunea Sovietică.

În acest scop, P.C.R. a cerut comuniștilor să intensifice lupta pentru crearea F.U.M. Această activitate eroică a P.C.R. s-a desfășurat în condițiile deosebit de grele ale terorii siguranței și gestapoului. La aceasta se adăogă activitatea criminală a clicii trădătoare în frunte cu Foriș, strecurată în conducerea partidului.

Deși suferințele și pierderile erau deosebit de mari, multe acțiuni ale comuniștilor soldindu-se cu arestarea, schingiuirea și chiar cu asasinarea unora dintre ei de către organele de represiune, cadrele de bază ale partidului din închisori, din lagăre și din afară au fost în permanență în centrul activității, organizînd și conducînd lupta revoluționară a maselor.

La lupta împotriva ocupanților hitleriști și a dictaturii militare-fasciste, alături de masele populare, a participat activ și muncitorimea ceferistă, detașament important al clasei muncitoare din țara noastră. Regimul de teroare și jaf al clicii antonesciene a împins timp de aproape 4 ani muncitorimea ceferistă într-o stare de mizerie nemaipomenită².

În vederea împiedicării oricărei acțiuni a muncitorimii ceferiste, care ar fi adus daune războiului tîlhăresc, guvernul fascist a recurs la cele mai sălbatice măsuri de teroare și de exploatare.

La C.F.R. cei peste 50 000 de muncitori³ din ateliere, tracțiune și mișcare se găseau într-o situație foarte grea.

În ateliere și secții peste 21 000 de muncitori lucrau în baza legii muncii în condițiile de război. Teroarea se înăsprise la maxim, ziua de muncă era de 10—12 ore⁴. Într-o situație similară se aflau și muncitorii de la serviciul de mișcare unde lucrau peste 12 500 de angajați permanenți și peste 3 200 de lucrători temporari, precum și cei de la tracțiune unde lucrau aproape 11 000 de salariați⁵.

În baza statutului personalului C.F.R., adoptat de direcția generală a C.F.R. — în iunie 1941 — erau fixate salariile de mizerie pentru lucrători. Statutul C.F.R. a lovit puternic în condițiile de viață ale acestora prin aceea că masa mare a muncitorilor, cei care duceau greul,

² „Scînteia”, nr. 2, an I, din 22 sept. 1944.

³ *Un deceniu de realizări*, C.F.R., Buc., 1940, p. 10.

⁴ Arh. C.C. al P.M.R., fond 5, dos. nr. 999, f. 26.

⁵ *Un deceniu de realizări*, C.F.R., Buc., 1940, p. 8.

au fost încadrați în clasele și categoriile de salarizare ce nu depășeau media salariului lunar de 5 000 lei⁶. Cel mai prost retribuiți erau muncitori necalificați — curățitorii și încărcătorii⁷.

Pe deasupra, nivelul de trai era în continuă scădere din cauza urcării vertiginoase a prețurilor la produsele de primă necesitate. La această stare de mizerie se adăugau numeroase rețineri și impozite grele pe salarii, plus amenzile care se aplicau sistematic.

Ca urmare a decalajului în continuă creștere dintre salarii și prețuri, în România s-a adâncit mizeria generală a clasei muncitoare. În anul 1944, prețurile produselor de larg consum erau cu 1392,8% mai mari decât în anul 1938, în schimb salariile în aceeași perioadă nu au crescut decât cu 275,5%⁸. Puterea de cumpărare a maselor muncitoare a scăzut deci în perioada 1939—1944 de mai bine de 5 ori.

Cu toate că aveau interesul să ascundă realitatea, această situație este recunoscută chiar și de către organele de informare antonesciene. Astfel, într-un raport din 3 iulie 1941 se sublinia că aprovizionarea cu alimente de strictă necesitate a muncitorilor se face în condiții deosebit de grele deoarece prețurile sînt foarte ridicate; 1 kg de carne de vită se vindea cu 120 lei kg, de porc cu 140 lei kg, slănina cu 150 lei kg, cașul de oi 130 lei kg, mezelurile de tip popular cu 160 lei kg și nu se găseau⁹.

Disproporțiile dintre salarii și prețuri la produsele de strictă necesitate în anii 1940—1944 și creșterea considerabilă a acestora nu au putut fi trecute cu vederea nici de unii sociologi ai vremii. N. N. Matheescu, în lucrarea sa „Salariile și costul vieții în anii 1942—1943”, a fost nevoit să recunoască disproporția (dintre salarii și nivelul prețurilor la produsele de strictă necesitate n.n.) simțitoare, costul vieții fiind de 3,5 ori mai mare decât puterea de cumpărare¹⁰. Într-o altă lucrare — „Scara mobilă a salariilor în economia românească”, publicată în 1943, N. N. Matheescu arăta că „sîntem în fața unui sistem de salarizare rigid. Rigiditatea aceasta a dus la proteste...”¹¹ din partea masei largi de muncitori. De asemenea, ziarul elvețian „Neue Zürichen Zeitung” observa, în februarie 1944, că în nici o țară din lume prețurile nu s-au ridicat așa de mult ca în România. Dacă o pereche de ghetе costa în 1939 — 1 000 lei, la începutul anului 1944, costul ei se ridicase la 10—15 mii lei. În același timp, prețul unui metru de stofă se ridicase de la 750 pînă la 5—6 000 lei¹². Cu privire la situația generală a Romîniei din acești ani, același ziar

⁶ „Revista C.F.R., nr. 4—8, anul XXVIII, aprilie—august, 1941.

⁷ Arh. C.C. al P.M.R., fond 5, dos. 999, f. 26.

⁸ „Scînteia”, nr. 2, an I, din 22 sept. 1944, p. 3.

⁹ Arh. Ministerului Sănătății și Prevederilor Sociale, dos 1301/1941, f. 37.

¹⁰ „Revista de Studii Sociologice și Muncitorești”, anul X, nr. 37, iulie—septembrie 1941, p. 9.

¹¹ N. N. Matheescu „Scara mobilă a salariilor în economia românească”, studii de economie socială, Buc., 1943, p. 72.

¹² „Neue Zürichen Zeitung” din 23 februarie 1944, vezi Arhiva M.A.E., fond Romînia.

619
C.L.

PREFECTURA POLIT. DE CAPITALA

27 Septembrie 1941.

Nr.208.

MUNCITOREȘTI.

Restricțiunile impuse de actuala etapă de război au început să dea la iveală neajunsuri în rândurile muncitorilor ceferiști.

Aceștia spun că după ce au început să se obișnuieșcă cu lipsa de carne, astăzi nu mai găsesc nici pâine, fiind nevoiți să facă coada zilnic la brutăriile de pe cel. Griviței, din care cauză stând ore întregi sunt amenințați să părăsească și lucrul sau pleacă tot fără pâine.

Muncitorii spun că în asemenea situație ei nu vor mai putea rezista vieții din ateliere unde trebuie să lucreze peste puteri, chiar dacă nu se hrănesc.

Totodată ei se plâng și că nu au cu ce încălzi deoarece lefurile sunt blocate de aprovizionările cu lemn, în rumături la Casa Muncii, etc.

De cantina nu se pot folosi motivând că pregătirile sunt rezervate în raport cu posibilitățile lor.

- sigur -

Report in care înșiși reprezentanții orînduirii burgheze erau nevoiți să recunoască starea de mizerie în care trăiau muncitorii ceferiști

sublinia că „Țara Românească este o țară de gravă teroare economică și politică”¹³.

Descriind situația muncitorimii ceferiste „Presa liberă” din Banat publica o scrisoare a unui muncitor de la C.F.R. în care se arăta că „În adevăr salariile muncitorimii ceferiste nu numai că au rămas mult în urma scumpetei nemaipomenite a vieții, dar ele sînt scăzute în mod considerabil printr-o mulțime de rețineri și impozite grele, plus amenzile care se aplică cu nemiluita”¹⁴.

Despre sistemul de salarizare de la C.F.R. chiar și organele fasciste recunoșteau că este „un regim de salarizare într-adevăr ingrat”¹⁵.

Un alt factor care a îngreunat deosebit de mult situația muncitorilor ceferiști erau condițiile de lucru. Muncitorii erau obligați să lucreze în hale descoperite și ateliere neîncălzite aproape dezbrăcați, fapt ce a dus la îmbolnăvirea unui însemnat număr de muncitori. Despre protecția muncii la C.F.R. în această perioadă nu se putea vorbi. Edificațiile sînt atît memoriile muncitorilor, cît și constatările oficiale ale Ministerului Muncii. Relatîndu-se despre condițiile de muncă ale muncitorilor de la Depoul Chitila Triaj se spunea că „numeroși lucrători sînt bolnavi pentru că nu au cu ce se îmbrăca și lucrează în remize neîncălzite”¹⁶, iar despre condițiile de trai și învățătură a ucenicilor de la atelierele Timișoara se spunea că „Peste 150 de ucenici — copii, au drept locuință un dormitor nespațios ce a fost odată magazie pentru materiale. Baia și closetul se află în imediata vecinătate a dormitorului. Dormitorul are geamuri extrem de mici și aerisirea se face deosebit de anevoios etc.”¹⁷.

Nici asistența sanitară nu era mai bună. Deși muncitorilor permanenți și temporari li se rețineau sume însemnate pentru asigurări în caz de boală, cînd aceștia solicitau serviciile secțiilor medicale, nu primeau ajutorul necesar. În materialele privind situația sanitară, se relatează că în raza inspectoratelor C.F.R. Arad, Timișoara, Craiova exista un număr foarte mare de muncitori bolnavi de T.B.C.

Bolnavii care urmau a fi internați în sanatorii erau trimiși la serviciu prescriindu-li-se rețete scumpe pe care nu le puteau cumpăra. Spitalizarea se acorda numai în cazuri foarte grave, iar ajutorul medical era zadarnic. La farmaciile dispensarelor unde erau îndrumați bolnavii T.B.C. nu se găseau medicamentele necesare¹⁸.

Paralel cu această situație economică și socială, dictatura militară-fascistă a recurs pe plan politic la cele mai teroriste măsuri asupra muncitorilor ceferiști.

Căile ferate au fost militarizate, iar comandant militar a fost numit colonelul OGREZEANU. În atelierele C.F.R. centrale și de zonă circulau

¹³ Ibidem.

¹⁴ „Presa liberă”, Banat, din 24 septembrie 1941.

¹⁵ Arh. Ministerului Sănătății și Prevederilor sociale, dos. 1306/1941, f. 100.

¹⁶ Arh. C.C. al P.M.R., fond 5, dos. 998, f. 435.

¹⁷ „Presa Liberă”, Banat, din 4 septembrie 1941.

¹⁸ Arh. St. Buc., fond Președinția Consiliului de Miniștri, dos. nr. 304/1941.

2.- Ministerul Afacerilor Interne semnalează următoarele:

a). În rândurile micilor funcționari dela Căile Ferate Române, s'a creiat un curent de nemulțumire, din cauza suspendării gratuităților pe care le aveau membrii familiilor lor, pe calea ferată.

Ceferiștii se plâng, că din această cauză au ajuns în imposibilitate de a face față nevoilor existentei, deoarece scările lor nu se mai pot deplasa la sate, spre a se aproviziona cu cele necesare, la prețuri eftine.

b). Deasemenea, muncitorii ceferiști dela Atelierele Gripiți cși manifestă nemulțumirile, pe lora:

- insuficientei salariilor ce primesc și
- a desființării asociațiilor profesionale,

Unul din numeroasele documente care dovedesc manifestările de nemulțumire ale ceferiștilor față de condițiile grele în care erau siliți să trăiască

patrulare militare care supravegheau pe muncitori ^{19*}. Ca și în întreprinderile care produceau pentru război și la C.F.R. a fost introdusă pedeapsa cu carceră. Pentru cele mai mici greșeli în producție sau pe linii, muncitorii erau amendați și în mare parte deferiți Curților Marțiale, judecați și condamnați la ani grei de închisoare, sau trimiși în lagăre de muncă pe baza legilor fasciste adoptate în anii 1941, 1942 și 1943 ²⁰.

În anul 1943 în nodurile de cale ferată se iau o serie de măsuri de ordin militar. Cu privire la cei 2 500 de muncitori din atelierele C.F.R. Pașcani se spune că „Starea de spirit a muncitorilor și lucrătorilor de la C.F.R. din atelierele Pașcani — în timpul programului de lucru este supravegheată și urmărită de către postul de jandarmi C.F.R. care ființează pe lângă acel atelier în mod expres. Comisariatului de poliție din orașul Pașcani îi revine sarcina numai de a desfășura supravegherea cuvenită pe timpul când meseriașii se află în afara atelierelor pe la domiciliul lor” ²¹. În vara anului 1944, într-o notă a Președinției Consi-

¹⁹ „Buletinul Capitalei” 7 iunie, 1944, nr. 5, an I.

* Din ordinul Marelui Stat Major, Secția 6-a Transporturi cu nr. 24646 f., din 29 ianuarie 1941, se dau o serie de dispoziții care urmăreau împiedicarea oricărei acțiuni a salariaților C.F.R.

În conformitate cu Decretul-Lege nr. 4012/10.XII.1940 și ordinul Marelui Stat Major nr. 28687/1941 s-a instituit militarizarea Regiei Autonome C.F.R.

Cu onoare se aduce la cunoștință că întreg personalul C.F.R. este justițiabil în fața jurisdicțiilor militare și după legile militare. Ca urmare veți dispune ca toate unitățile C.F.R. să ne semnaleze :

1. Orice acțiune din partea personalului C.F.R. săvârșită sau numai concepută, care prejudiciază sau ar putea prejudicia exploatarea sau interesele administrației C.F.R.

2. Orice manifestare având caracter politic, la serviciu sau în afara serviciului, ca participare la discuțiuni și întruniri politice, propagandă politică, activitate într-o grupare politică, etc., toate acestea fiind complet interzise personalului C.F.R.

3. Orice act de insubordonare la adresa șefilor ierarhici sau față de regulamentele și instrucțiunile și ordinele, având caracter obligatoriu, care sînt elaborate de către Direcția Generală C.F.R., Direcții Centrale, Inspecții, Divizii și toți conducătorii C.F.R. în subordine.

4. Tot ca act de insubordonare se va socoti și insupunerea față de instrucțiunile și ordinele date de Secția 6-a a Marelui Stat Major de către Delegații Marelui Stat Major.

Toate cazurile ce vi se vor semna de către organele C.F.R. cum și pe acelea identificate de dv., le veți deferi Tribunalului Militar.

Seful Secției,
ss/ Col. I. Lovinescu

Seful Biroului,
ss/ Col. Fl. Ciochină

(Arh. Direcției Regionale C.F.R. Banat, fond L, dos. P. 6, nr. 100/1943, f. 238).

²⁰ Decretul-lege din 2 octombrie 1941 prevedea pedepsirea cu 5—20 de ani temniță grea pentru încetarea lucrului în colectiv sau individual (Monitorul Oficial, p. I-a, nr. 233, din 2 octombrie 1941). La 17 sept. 1942 se instituie pedeapsa cu moartea prin decretul-lege nr. 687 publicat în Monitorul Oficial nr. 217 din 27 sept. 1942 „asupra celor care sub diferite forme loveau producția de război”. În anul 1943 prin decretul-lege nr. 509 pedeapsa cu moartea se extinde chiar și asupra acțiunilor de stînjenerie a activității normale” a întreprinderilor care produceau pentru războiul hitlerist. (Monitorul Oficial, p. I, 179, 3 august 1943).

²¹ Arh. C.C. al P.M.R., dos. 999, fond 5, f. 282.

liului de Miniștri, cu nr. 121835 din 20 iulie către inspectoratul de jandarmi, se cere înființarea unei unități speciale pentru paza trenurilor petroliere, pentru a evita acțiunile de sabotaj ale muncitorilor ceferiști și a grupelor de partizani. În notă se spunea : „Avind în vedere evoluția evenimentelor actuale și faptul că agenții sabotori inamici au trecut la masive acțiuni de sabotaj, cred că este cazul a se lua în discuție problema înființării unei unități speciale de jandarmi care să trimită pe traseu echipe din cca. 5 oameni pentru însoțirea fiecărei garnituri petroliere”²².

În vederea înăbușirii oricărei încercări de rezistență a muncitorimii și în special a citadelei ceferiștilor — Atelierele C.F.R. Grivița — guvernul dictaturii militare-fasciste recurge la o serie de măsuri cum ar fi dispersarea muncitorilor din București în alte centre feroviare ale țării²³.

Dictatura militară-fascistă sprijinită de elementele naționaliste, legionare, a căutat să creeze și la C.F.R. organizații așa-zis muncitorești cum era „Frontul Muncii”, însă acestei acțiuni ceferiștii i s-au opus prin neaderarea la această organizație fascistă²⁴. Toate măsurile luate la C.F.R. de dictatura militară-fascistă atât pe plan politic cât și economic s-au lovit de lupta hotărâtă și dîră a muncitorilor.

Un rol de seamă în mobilizarea muncitorilor în lupta contra hitleriștilor, a războiului hitlerist l-au avut organizațiile regionale P.C.R. precum și organizațiile de partid de la C.F.R. În cele mai multe centre de cale ferată, P.C.R. avea celule de partid. Existau celule de partid la Atelierele C.F.R. Grivița, Gara de Nord-București, la Iași și Pașcani, la Brașov și Ploiești, Atelierele C.F.R.-Timișoara, la Atelierele C.F.R. din Arad, Deva și Simeria etc.²⁵. În această perioadă o contribuție însemnată în mobilizarea tineretului de la C.F.R. la acțiuni revoluționare alături de cei vîrstnici au avut-o celulele U.T.C. care au activat pe lângă celulele P.C.R. în aproape toate centrele feroviare²⁶.

Comuniștii de la C.F.R. au desfășurat o intensă muncă de propagandă în rândurile muncitorimii. Pornind de la nevoile zilnice ale acestora și îmbinîndu-le cu sarcinile generale politice care stăteau în fața poporului român, comuniștii au reușit să ridice la luptă mase de lucrători de la căile ferate. Ei și-au desfășurat activitatea în condiții deosebit de grele.

Trăgînd învățăminte din experiența luptelor din ianuarie-februarie 1933, comuniștii au acționat în această perioadă în direcția unirii muncitorilor într-un singur suvoi al luptei pe baza Frontului unic de jos.

Pornind de la cerințele fiecărei categorii în parte s-a reușit să fie atrași în front comun de luptă muncitori, tehnicieni, funcționari, care sub diferite forme și-au manifestat ura față de dictatura militară-fascistă, de războiul hitlerist și 'e ocupanții fasciști.

²² Arh. C.C. al P.M.R., dos. 42960, (nenumărat).

²³ Ibidem, fond. 5, dos. 999, f. 457.

²⁴ Arh. Ministerului Sănătății și Prevederilor Sociale, dos. 176/1941, f. 447.

²⁵ Arh. C.C. al P.M.R., dos. 286, f. 11, 15—16, 35, 36, 61, 66, 77; Arhiva Centrală a M.T.T. Dir. Mișcare, fond Comisia Superioară de Judecare a Accidentelor.

²⁶ Ibidem, f. 11—16.

Comisarariatul de Politie Petroşeni
Biroul de Siguranţa

Nr. 4114 din 27 Iulie 1943.

52

Catre

Politia de "asedinta

D e v a

La Ordinul Dv Nr. 8409 din 17 Iulie 1943. referitor la nemulţumirea mecanicilor de locomotive cfr. pe tema orolor de serviciu.

Am ocazie a raporta ca in gara cfr din localitate verificand cele semnalate prin ordinul de mai sus, am constatat ca, intradevar exista o nemulţumire între mecanici si fochisti de locomotive cfr. pentru urmatoarele considerente:

Fiecare mecanic si fochist de locomotive cfr. sunt in-cadrati respective repartizati cu serviciul pe locomotive anuate si presteaza serviciul in cazurile si la data cand locomotiva respectiva, dupa mersul trenurilor isi face din nou aparitia in gara locala.

In timpul cand locomotiva se afla in repaus adica se afla in receptarea turatiei, mecanicul si fochistul deaseme-na se afla in repaus.

Ori, se intampla cazuri dese cand atat mecanicul cat si fochistul in timpul cand sunt liberi sunt luati si trimisi cu alte locomotive cand cand li se plateste si ore suplimentare in majoritatea cazurilor inea mecanici si fochisti in timpul cand sunt liberi sunt luati si repartizati la ateliere in care caz, dupa munca prestate nu primesc nici un spor de calar sau vreo ora suplimentara.

Se intampla cazuri dese cand vreunul dintre mecanici sau fochisti nu este gasit acasa spre a i se comunica ordinu de a intra in serviciul extraordinar si atunci daca nu prezinta justificare, se amendeaza.

Seful Comisarariatului
Comisar sef
Serban Virigi

[Signature]

Seful Bir. Sig.
Comisar
Vasile Valeriu

[Signature]

Raport din care rezultau nemulţumirile mecanicilor si fochistilor din Petroşeni faţă de abuzurile administraţiei C.F.R. din localitate.

În condițiile terorii ce se aplica la C.F.R., muncitorimea precum și o parte a salariaților din birouri, organizați și conduși de comuniști, au luptat activ folosind diverse forme, începând de la memorii pînă la participarea cu arma în mînă în grupele de partizani și în timpul insurjecției armate din august 1944.

Una din formele de luptă și organizare a muncitorimii ceferiste, mai ales la începutul războiului, a fost aceea a alegerii și trimerii de delegați care să protesteze în fața administrației atelierelor pentru satisfacerea revendicărilor.

Chiar în primele zile ale războiului la diferite noduri de cale ferată din țară, la tracțiune-miscare sau în ateliere, muncitorii au întreprins, sub conducerea comuniștilor, numeroase acțiuni revendicative.

Astfel de acțiuni s-au întreprins de către muncitorii ceferiști din gările aflate în raza județului Suceava²⁷. La Simeria muncitorii și meseriașii din atelierele C.F.R. manifestau pentru pîine și împotriva salariilor foarte mici.

În fruntea luptei pentru satisfacerea acestor revendicări se aflau fochiștii, frinarii și mecanicii²⁸. În afară de faptul că salariile erau foarte mici, lucrătorii ceferiști trebuiau să suporte și o serie de greutăți provocate de Direcția C.F.R. care în mod vădit își făcuse o practică de a întîrzia plata salariilor. Împotriva acestei acțiuni s-au ridicat cu hotărîre ceferiștii de la Atelierele C.F.R.-Nicolina Iași²⁹, cerind plata salariilor la data fixă. Paralel cu aceasta au loc o serie de manifestări pe tema scăderii salariilor, a reducerii rației de pîine, pentru împiedicarea mutărilor „disciplinare” ale lucrătorilor de la „BC” și „BM”, de la depourile de locomotive București³⁰. Impunerea unui program neomenesc de lucru și a unui șir de amenzi apăsătoare a dus la ascuțirea stării de spirit și în rîndul mecanicilor de locomotivă din inspectoratele regionale C.F.R.-Ploiești, Iași, Craiova, Galați, Alba Iulia, Brașov³¹.

Alături de muncitori, după cum atestă documentele oficiale ale vremii, erau revoltați și funcționarii de la C.F.R. În gara Războieni, unde lucrau cca. 110 funcționari, aceștia au cerut mărirea salariului, iar în caz că nu le va fi satisfăcută cererea, amenințau că vor face grevă. Alături de ei se aflau lucrătorii calificați și necalificați care luptau pentru aceleași revendicări³².

Aplicarea Statutului personalului C.F.R. din iunie 1941 a stîrnit nemulțumiri și agitații în rîndurile diferitelor categorii de salariați C.F.R. mai ales că cerințele unor lucrători, cu privire la mărirea salariilor, nici nu au fost luate în considerare³³. Personalul auxiliar (angajații temporari) de la serviciul mișcării și întreținere, de pildă, nu a obținut nici o îmbu-

²⁷ Ibidem, fond nr. 5, dos. 995, f. 100.

²⁸ Ibidem, fond 5, dos. 999, f. 28.

²⁹ Ibidem, dos. 998, f. 37.

³⁰ Ibidem, dos. 999, f. 26, 272, 286.

³¹ Ibidem, f. 294, 197.

³² Ibidem, dos. 998, f. 463.

³³ Arh. Ministerului Sănătății și Prevederilor Sociale, fond Ministerul Muncii, dos. 177, f. 67 ; dos. 190, f. 359.

nătățire, ci, din contră, salariile lor au fost chiar reduse³⁴. Au început acțiuni de protest. La acestea au participat în masă și impiegații de mișcare, care în front comun cu muncitorii din ateliere cer cu hotărîre Direcției mărirea salariilor. Această stare de fapt a alarmat organele centrale ale C.F.R. care afirmau că „nemulțumirea aceasta în rîndurile ceferiștilor permanenți și mai ales printre impiegații de mișcare ce au conducerea acestui personal, starea de spirit este destul de agitată și chiar primejdioasă”³⁵.

Muncitorii ceferiști au înaintat nenumărate memorii prin care au protestat contra sistemului inuman de salarizare stabilit prin noul statut.

Acțiuni hotărîte ale salariaților C.F.R. împotriva condițiilor grele de viață au loc în diferite centre din țară. În luna octombrie 1941 de exemplu, la Atelierele principale C.F.R. Timișoara, unde celula de partid se afla în centrul acțiunilor muncitorilor, muncitorii au formulat o serie de revendicări economice, numind în același timp și delegați care să ceară direcțiunii satisfacerea lor. Delegația muncitorilor din secția locomotive a cerut în primul rînd mărirea salariilor³⁶.

În anul 1942, în ciuda intensificării terorii fasciste, lupta muncitorimii capătă un caracter mai ascuțit. Revendicările economice care figu-
rau și pînă atunci în memoriile înaintate direcțiilor C.F.R. sînt însoțite de unele revendicări cu caracter politic.

Muncitorii ceferiști cereau :

1. Ridicarea prețurilor de acord în raport cu prețurile de pe piață.
2. Ridicarea tuturor salariilor ce nu intrau în sistemul de acord, în raport cu scumpetea de pe piață.

3. Aprovizionarea cu alimente și articole de primă necesitate în mod suficient și distribuirea lor în mod echitabil pentru toți angajații administrației C.F.R.

4. Reducerea orelor de lucru la program normal *.

5. Reducerea chiriei la media stabilită după chiriile efective plătite proprietarilor de case.

6. Îmbunătățirea condițiilor de muncă și igienă în ateliere.

În vederea atingerii acestor obiective în luna februarie 1942, muncitorii feroviari aleg și trimit noi delegați la conducerile administrative ale atelierelor, cerînd satisfacerea revendicărilor enunțate. În fruntea acestei acțiuni au fost muncitorii din București, Timișoara, Brașov, Simeria, Iași etc.

Condițiile grele ale aprovizionării au determinat pe muncitorii de la atelierele din Teiuș ca, în front unic, să protesteze și să ceară serviciului de aprovizionare al C.F.R.-ului să le asigure cele necesare existenței. Memoriul a fost semnat de un număr de 154 de ceferiști din

³⁴ Ibidem, f. 67.

³⁵ Ibidem, dos. 190, f. 359.

³⁶ „Presa Liberă”, Banat din 24 noiembrie 1941.

* Prin aceasta lucrătorii de la C.F.R. se ridicau împotriva orelor suplimentare impuse de guvernul fascist în condițiile războiului. Această acțiune a lucrătorilor avea un caracter politic prin consecințele ei atât în procesul de producție, lînd în mașina de război, cît și sub aspectul nesupunerii față de legile statului fascist.

Teiuș³⁷. Muncitorii ceferiști din gara Cîmpina și Cîmpinița, din aceleași motive au demonstrat în fața primăriei din Cîmpina pentru a primi alimente³⁸.

Concomitent cu trimiterea de delegații pentru satisfacerea revendicărilor economice, muncitorii au protestat împotriva măririi zilei de lucru la 10 ore. Ei s-au ridicat cu hotărîre la lupta împotriva legii prin care repausul duminical era suspendat, muncitorii ceferiști fiind obligați ca în această zi să lucreze 8 ore³⁹.

Astfel, la 14 februarie 1943, muncitorii de la atelierele C.F.R. Palas au protestat deschis împotriva hotărîrii luate de Direcția Ateliereleor care impunea 10 ore de lucru zilnic, iar duminicile cîte 8 ore. Prin delegația aleasă și trimisă la Direcția ateliereleor, muncitorii cereau ca hotărîrea cu privire la prelungirea duratei zilei de muncă să fie anulată⁴⁰.

Ca urmare a acestor acțiuni sistematice și hotărîte ale muncitorilor, în vara anului 1942, guvernul a fost obligat să satisfacă, deși parțial și temporar, unele revendicări ale ceferiștilor⁴¹.

P.C.R. a desfășurat o susținută muncă de propagandă în rîndul ceferiștilor. Prin manifestele răspîndite în ateliere, în trenuri, în cartierele ceferiștilor se arăta că pentru atingerea obiectivelor mari — politice — și pentru satisfacerea revendicărilor economice era necesar întreprinderea unor acțiuni hotărîte de a împiedica producția de război, transporturile de muniții, armament și armate pentru asupritorii sîngeroși ai poporului român, de a se întreprinde acțiuni de sabotaj și lupte de partizani⁴². Comuniștii chemau pe ceferiști ca, sub toate formele, să practice sabotajul, să dezorganizeze transporturile pentru război.

În anul 1942, muncitorii ceferiști sporesc acțiunile de sabotaj, provocînd incendierea sau deraierea trenurilor. Folosind ca metode schimbarea luminilor de semnalizare, a materialelor incendiare și explozibile, lucrătorii ceferiști au reușit să provoace pagube serioase mașinii de război fasciste⁴³.

În scopul sabotării frontului, în diferite stații sau noduri de cale ferată, lucrătorii ceferiști dădeau comenzi greșite la multe trenuri militare sau cu materiale de război, împiedicînd circulația și provocînd înfrîzirea plecării trenurilor. La 29 septembrie 1941, în stația Podoleni, pe linia Piatra Neamț—Bacău, a avut loc un accident între două trenuri. Unui tren i „s-a dat intrare pe linia ocupată” de un tren german cu muniții ce trebuia să meargă pe front. În urma acestei acțiuni, trenul german a fost avariat, iar circulația pe această linie ferată deosebit de

³⁷ Arh. C.C. al P.M.R., fond 5, dos. 999, f. 279.

³⁸ Ibidem, f. 12.

³⁹ Ibidem, f. 212.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ „Romînia Liberă”, din 16 februarie 1942.

⁴² *Documente din Istoria P.C.R., 1917—1944*, Ed. a II-a, E.S.P.L.P., Buc. 1953, p. 439.

⁴³ Arh. Direcției regionale C.F.R. Banat, fond L, dos. P. 5/14/020 din 9 martie 1942, f. 163.

importantă pentru front a fost întreruptă de la orele 20,58 pînă la orele 3,30 în ziua de 30 septembrie 1941⁴⁴.

La Nicolina-Iași, în ziua de 11 martie 1942, a fost provocată deraierea altor două trenuri germane. Ambele trenuri efectuau transporturi militare germane spre front. Urmările acestei acțiuni au constat în aceea că, pe lângă pagubele materiale ambele trenuri au avut întârziere de 180 minute⁴⁵, paralizînd timp de trei ore circulația spre front.

Luptînd pentru traducerea în viață a indicațiilor partidului privind acțiunile de sabotaj, comuniștii din sectorul IV verde din București și-au intensificat zi de zi activitatea⁴⁶. La 10 august 1942 ora 17,20 s-a produs în stația Chitila ciocnirea unui convoi de 22 vagoane remorcate de o locomotivă Diesel a misiunii germane cu un tren de marfă în apropierea liniei de garaj „Luftpark“. În documentele oficiale ale vremii se subliniază că „responsabil se face impieगतul de mișcare din stația Chitila care a îndrumat convoiul misiunii germane, deși știa că linia a fost ocupată de convoiul C.F.R. care nu se înapoiase“ și mai departe se arată că : „...a permis plecarea convoiului misiunii germane cu 22 de vagoane deși nu avea nici un om la frînă“⁴⁷. În urma acestei acțiuni s-au adus pagube serioase convoiului misiunii militare germane.

La Iași, în ziua de 13 septembrie 1942, a fost provocată ciocnirea a două trenuri în gara Socola-Iași, în urma căreia circulația în acest nod de cale ferată, deosebit de important pentru front, a fost întreruptă timp de 12 ore. Au fost deteriorate ambele locomotive⁴⁸. În ziua de 21 septembrie 1942, în gara Buzău, a fost provocată ciocnirea unui tren de 62 vagoane cisterne pline cu petrol destinat Germaniei, cu un alt tren ce se afla pe linia în direcția unde fusese dirijat trenul german. S-au produs pagube materiale însemnate la trenul destinat Germaniei⁴⁹. Această metodă de a organiza deraierea și ciocnirea trenurilor a fost aplicată cu mult succes și în alte părți ale țării. Pe baza chemărilor P.C.R. din anul 1943 în care se spunea : — „Muncitori ceferiști, din porturi și industrie, sabotați prin toate mijloacele fabricarea armamentului și transportul pentru războiul hitlerist. Voi scurtați astfel războiul și salvați vieți românești“⁵⁰ — se intensifică acțiunile de sabotaj, sînt provocate tot mai des deraieri și ciocniri de trenuri, cum ar fi cele de la stația Palas, Constanța⁵¹ etc.

Răspunzînd chemării P.C.R. de a sabota pe toate căile mașina de război fascistă, ceferiștii au folosit și metoda incendierii și aruncării în aer a trenurilor încărcate cu material strategic sau alimente destinate frontului și Germaniei hitleriste.

⁴⁴ Arh. C.C. al P.M.R., fond 8, dos. 1626, f. 720.

⁴⁵ Arh. Ministerului Transporturilor și Telecomunicațiilor, fond C.F.R., Insp. General, dos. probl. 4/1941, nenumărat.

⁴⁶ Ibidem, fond 1, dos. 274, f. 56.

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ Arh. C.C. al P.M.R., fond 8, dos. 1626, f. 747.

⁴⁹ Ibidem, fond 5, dos. 999, f. 55.

⁵⁰ „România Liberă“, nr. 1, din ianuarie 1943.

⁵¹ Arh. Centrală a M.T.T., fond C.F.R.-Direcția mișcării — comisia de judecare a accidentelor.

În acest scop, la 2 august 1942, a fost pus sub un pod de cale ferată material explozibil, între stațiile Bacău—Roșiești⁵². Asemenea acțiuni s-au repetat destul de des. Pe traseul căii ferate Grajduri și Bîrlad s-au găsit de la 1 octombrie 1941 pînă la 30 august 1942 numeroase materiale explozibile puse sub șinele de tren. Acțiunile de sabotaj organizate de comuniști și ceferiști au produs panică în rîndul organelor statului. În nota Marelui Stat Major trimisă Inspecției a 7-a Mișcare C.F.R. Iași, se făcea constatarea că prin toate acestea se urmărește să se paralizeze sau cel puțin să se stingherească transporturile pe calea ferată⁵³.

Ca urmare a creșterii stării de spirit antihitleristă și antifascistă în rîndul întregului popor, P.C.R. lansează în 1943 lozincă: „Zădărniciți transporturile destinate Germaniei”⁵⁴ iar prin manifestul din martie 1944 P.C.R. arată că: „Comunicațiile directe ale armatei lui Mainstein cu Germania au fost tăiate. Ea se poate servi numai de liniile noastre ferate. Trebuie să vă faceți datoria din plin fără ezitare, orice tren deraiat, orice locomotivă stricată, orice întreprindere a căilor de comunicație este o lovitură de măciucă în capul bestiiilor hitleriste”. Manifestul sublinia: „Ceferiști! arătați-vă demni urmași ai luptătorilor de la Gri- vița. Ajutați la scurtarea războiului și la izgonirea fiarelor fasciste din țară”⁵⁵.

Însuflețiți de aceste chemări muncitorii ceferiști intensifică lupta. La București și Brașov, în atelierele C.F.R., sub conducerea celulelor de partid, muncitorii de la revizie-vagoane puneau nisip în cutiile cu unsoare de la roțile vagoanelor producînd încălzirea și topirea cuzinetelor și ca urmare scoaterea din circulație a vagoanelor și întîrzierea trenurilor, producînd perturbări în circulație. Muncitorii din ateliere, turnătorie și strungărie executau piese cu defecte, făcîndu-le inutilizabile⁵⁶.

Muncitorii ceferiști au participat și la numeroase acțiuni de sabotaj organizate în comun cu muncitorii din alte ramuri de producție. Astfel, muncitorii feroviari din Brașov au organizat o acțiune de sabotaj în comun cu muncitorii de la „Astra-Vagoane”—Brașov unde se fabrica armament. După ce pe un tren a fost încărcată o baterie de artilerie antiaeriană calibru 75 mm „Wickers” pentru a fi expediată pe front, prin schimbarea acului de la linia ferată ce lega uzina de gară, la pornirea trenului, a avut loc deraierea vagoanelor. Această acțiune s-a soldat cu pagube și stricăciuni mari. O parte din armament fiind distrusă n-a mai ajuns la destinație⁵⁷.

În urma acțiunilor combinate ale muncitorilor ceferiști cu cele ale muncitorilor din diverse ramuri ale economiei țării a fost provocată incendierea mai multor trenuri ce transportau provizii spre front sau în Germania. Muncitorii ceferiști împreună cu muncitorii petroliști, de

⁵² Arh. C.C. al P.M.R., fond 8, dos. 1626, f. 728.

⁵³ Ibidem, dos. 1656, f. 744.

⁵⁴ Ibidem, fond 11, dos. 2849, f. 62.

⁵⁵ „Romînia Liberă”, din 22 martie 1944.

⁵⁶ Arh. Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R., fond Memorii, dos. 115/120, Brașov — nenumărat.

⁵⁷ Ibidem.

exemplu, au organizat la Ploiești-Triaș acțiuni de sabotaj ce au provocat aruncarea în aer a mai multor vagoane încărcate cu armament german, destinate frontului⁵⁸. În iunie 1944 în gara Rakosî a fost incendiată o garnitură de tren. Au ars toate butoaiile de benzină. Pagubele provocate de incendiu numai la vagoane a atins cifra de 2 452 560 lei⁵⁹. Acțiunile de sabotaj întreprinse la C.F.R. în anii războiului hitlerist au arătat creșterea conștiinței muncitorimii ceferiste, demni urmași ai eroicilor luptători de la Grivița din 1933. Nici ordinul lui I. Antonescu din august 1941, în care se prevedea condamnarea pentru acțiuni de sabotaj⁶⁰ și nici amenințările reprezentanților Direcției Generale a C.F.R.-ului, de trimitere în fața Curților Marțiale pentru cea mai mică abatere din producție, nu au speriat masele de muncitori ceferiști.

În vara anului 1944 au avut loc numeroase acțiuni de sabotaj la centralele telefonice din diferite stații C.F.R. De pildă, într-o notă a Marelui Stat Major, cu nr. 875080/1944, se arată că „în ultimul timp au fost avariate prin acte de sabotaj mai multe circuite telefonice de mare importanță”⁶¹.

În afară de faptul că muncitorii ceferiști sub conducerea comuniștilor au organizat acțiuni de sabotaj ei au organizat și greve, ca formă mai înaltă de luptă împotriva exploatarei și asupririi.

În ciuda măsurilor teroriste care au fost luate, muncitorii au desfășurat sub conducerea partidului o susținută luptă grevistă. Deși regimul fascist a interzis prin lege grevele⁶², muncitorii au practicat această formă de luptă în vederea satisfacerii revendicărilor lor economice și pentru a lovi mașina de război fascistă.

Greva era una din formele cu mare eficacitate în sabotarea aprovizionării frontului antisovietic. Grevele care au avut loc în diferite ramuri ale economiei naționale, indiferent dacă au fost organizate în întreprinderi mai mari sau mai mici, au constituit acțiuni patriotice, de subminare a dictaturii fasciste.

Încă din primele luni ale războiului hitlerist, alături de celelalte forme ale luptei de clasă, muncitorii au declarat greve care au avut o importanță deosebită prin consecințele lor pe plan economic și politic. Grevele au unit în luptă patriotică comună un mare număr de muncitori indiferent de concepțiile lor politice, constituind o manifestare a creșterii combativității și urii clasei muncitoare împotriva fascismului și a războiului hitlerist. În octombrie 1940 a avut loc greva muncitorilor mineri de la Anina, iar în aprilie-mai 1941 a avut loc greva muncitorilor mineri din Valea Jiului și de la Asău-Comănești⁶³. În anul 1942 numărul grevelor este mai mare. Au loc greve ale muncitorilor de la Uzinele de

⁵⁸ Arhiva C.C. al P.M.R., dos. 42960, f. 20.

⁵⁹ Arhiva Centrală a M.T.T. — Direcția mișcare — Comisia Superioară de judecare a accidentelor, București, 1944.

⁶⁰ „Curentul”, din 24 august 1941.

⁶¹ Arh. Direcției regionale C.F.R.-Banat, fond L, dos. P. 5, nr. 101.

⁶² „Monitorul Oficial”, p. I, nr. 233, din 2 octombrie 1941; Monitorul Oficial p. I, nr. 179/3, august 1943.

⁶³ Arh. St. Buc., fond M.A.I., dos. 542/1941.

armament „Astra“ Arad⁶⁴, întreprinderii textila Arad⁶⁵, precum și ale muncitorilor de la Uzinele de armament Concordia Ploiești⁶⁶. În anul 1943 și 1944 izbucnesc numeroase greve la Turda, la Societatea „Solvay“⁶⁷, la Uzinele Române de reparat vagoane — Ploiești⁶⁸, precum și la rafînăriile din Moreni și de pe Valea Prahovei⁶⁹. Alături de lupta grevistă a muncitorilor din diferite ramuri ale economiei naționale s-a desfășurat și acțiunea grevistă a muncitorilor ceferiști din București de la Atelierele C.F.R. Grivița, din 1 iulie 1942⁷⁰.

Cerințele mereu crescînde ale Germaniei hitleriste față de România, ca aceasta să asigure din plin frontul cu cele necesare (trupe, muniții), a atras după sine intensificarea exploatarei și a terorii din partea regimului fascist asupra muncitorilor ceferiști forțîndu-i pe aceștia să muncească mai mult în condiții mizerabile fapt ce a dus la intensificarea luptei acestora.

În vara anului 1942 situația economică a muncitorilor ceferiști din țară și mai ales la atelierele C.F.R. Grivița era grea ca urmare a decalajului mare dintre nivelul prețurilor la produsele de strictă necesitate și cel al salariilor. Muncitorul primea în mină sume infime cu care nu putea face față cheltuielilor de hrană, chirie, îmbrăcăminte etc.

Situația materială grea cît și măsurile teroriste ce se aplicau asupra muncitorilor în ateliere, au fost cauzele acțiunii greviste de la 1 iulie 1942 de la Atelierele C.F.R. Grivița. Această acțiune a avut însă cauze imediate care au făcut ca ea să înceapă la 1 iulie 1942. La plata avansului de la 30 iunie 1942 s-au reținut lucrătorilor anumite sume pentru împrumut de război și apărare pasivă, precum și sumele datorate la cooperativă pentru alimente și lemne luate încă în toamna anului 1941⁷¹ și pentru care nu li se mai reținuse nici o rată. La 30 iunie muncitorii au primit ca avans sume variînd între 700—1 500 lei, bani cu care trebuiau să facă față cheltuielilor timp de două săptămîni. În această situație muncitorii ceferiști în frunte cu comuniștii au organizat în ziua de 1 iulie la ora 12 o grevă demonstrativă în fața administrației Atelierele. La grevă au participat 700 de muncitori de la secția montaj, cerînd mărirea salariilor și anularea măsurii luate la 30 iunie de a se reține integral datoriile.

Față de această acțiune a muncitorilor de la secția montaj — inginerul șef a refuzat să stea de vorbă cu greviștii și i-a amenințat că dacă nu se vor întoarce în ateliere va solicita intervenția jandarmilor de la legiunea C.F.R. Această atitudine a inginerului a îndîrjit pe cefești. Aceștia nu au reluat lucrul. Temîndu-se de furia muncitorilor și de posibilitatea generalizării grevei, în cele din urmă inginerul a vorbit muncitorilor, făcîndu-le cunoscut că s-a intervenit pentru mărirea sala-

⁶⁴ Ibidem, fond nr. 5, dos. 856, f. 56.

⁶⁵ Arh. Uzinelor „30 Decembrie“ Arad, dos. Istoricul fabricii, 1936—1944.

⁶⁶ Arh. St. Buc., fond M.A.I., pach. 1—4/1942.

⁶⁷ Ibidem, dos. 848, f. 282.

⁶⁸ Arh. St. Buc., fond M.A.I., pach. 1—4/1943.

⁶⁹ Arh. Comitetului regional P.M.R. Ploiești, fond 16, dos. 186.

⁷⁰ Arhiva C.C. al P.M.R., fond 5, dos. 999, f. 15.

⁷¹ Ibidem, fond 1, dos. 274, f. 59—63.

riilor, însă aceasta a fost doar o manevră menită să împiedice extinderea grevei și să liniștească muncitorii din secția montaj. Ca urmare a promisiunii de satisfacere a revendicărilor cerute, lucrătorii reiau munca în aceeași zi. În încheiere inginerul a avertizat însă pe muncitorii de la secția montaj că s-au făcut vinovați de încălcarea legilor statului în condiții de război, părăsind lucrul în grup și manifestând pentru mărirea salariului în fața direcției atelierelor ⁷².

Greva demonstrativă de la 1 iulie 1942 de la C.F.R. Grivița deși de scurtă durată are o însemnătate deosebită. Prin această acțiune grevistă muncitorii ceferiști și-au manifestat ura față de dictatura militară-fascistă, față de războiul antisovietic, ridicându-se împotriva împrumutului de război și a taxelor de apărare pasivă. Aceste revendicări au imprimat grevei un caracter patriotic. Mai mult chiar, cu toate că existau legile draconice cu privire la regimul muncii, în condițiile războiului, ei s-au ridicat cu curaj contra terorii, pentru satisfacerea revendicărilor.

Greva ca formă principală de luptă practică de muncitori în anii 1940—1944 a fost folosită și de lucrătorii concentrați la C.F.R. la muncile de terasament pe linie. Astfel, la 1 august 1941 muncitorii concentrați la C.F.R. — stația Brad ⁷³, în număr de circa 300—350, au refuzat să intre la lucru. Ei au cerut să fie desconcentrați pentru că le-a expirat termenul, iar la 31 august 1942 ⁷⁴ la șantierul C.F.R. Minom-Caras muncitorii concentrați au protestat împotriva reținerilor ilegale ce li se făceau. Aceste acțiuni ale muncitorilor concentrați au fost susținute și sprijinite de muncitorii ceferiști.

În urma creșterii stării de spirit antifasciste a muncitorilor de la C.F.R., a acțiunii greviste din București, Caras și Brad, regimul fascist intensifică teroarea.

La sfârșitul anului 1941 sînt arestați și judecați de către Curtea Marțială din București comuniști și lucrători de la C.F.R. Grivița ⁷⁵. La 4 martie 1942 sînt arestați, în urma percheziției făcute de către Parchetul Militar și Legiunea de Jandarmi, 20 de lucrători de la C.F.R.-Brașov pentru activități antifasciste ⁷⁶.

În toamna anului 1942 la Atelierele C.F.R. din Timișoara au fost arestați pentru activitatea revoluționară un număr de 32 de comuniști și necomuniști de la C.F.R. Procesul ceferiștilor de la Timișoara s-a judecat la 24 martie 1943 de către Curtea Marțială a corpului 7 teritorial. Prin sentința pronunțată 18 au fost condamnați cu pedepse de pînă la 6 ani de detențiune, iar 14 au fost achitați ⁷⁷.

Arestările în rîndurile ceferiștilor se țin lanț. La începutul anului 1943 la Simeria au fost arestați un număr de 6 comuniști ce lucrau la atelierele C.F.R. din localitate. Procesul s-a judecat la Curtea Marțială

⁷² Ibidem, fond 5, dos. 999, f. 15.

⁷³ Ibidem, fond 77, dos. 7393, f. 83.

⁷⁴ Ibidem, fond 78, dos. 6838, f. 147.

⁷⁵ Ibidem, fond 1, dos. 275, f. 241, 244.

⁷⁶ Ibidem fond nr. 1, dos. 274, f. 45.

⁷⁷ Analele Institutului de istorie a Partidului nr. 4/1962, p. 68.

din Timișoara, în martie 1943, în urma căruia cei judecați au fost condamnați la temniță grea⁷⁸.

Cu toate aceste măsuri teroriste, starea de spirit a muncitorilor ceferiști devine din ce în ce mai combativă.

În gări și pe trenuri se puteau citi, în cele mai diverse locuri, lozincile „Afară cu nemții ! Jos războiul“⁷⁹. Ca urmare a chemării partidului comunist muncitorii ceferiști scriau pe trenurile ce transportau bunuri din România spre Germania lozinca : „Lucruri furate din România“⁸⁰. Mai mult chiar, în rîndul muncitorilor ceferiști era des comentată situația de pe front. La Timișoara și Arad, ceferiștii spuneau că „hitleriștii nu vor mai putea face față ofensivei Armatei Roșii“⁸¹. În rîndul muncitorilor ceferiști din cartierul „Steaua“ București se discuta asupra stării frontului și asupra situației politice în general arătîndu-se situația dezastruoasă pentru armatele fasciste⁸². În documentele oficiale ale vremii se constată numeroase relatări privind starea de spirit și poziția muncitorilor ceferiști față de război. Astfel, într-o notă a Siguranței din martie 1943 se spunea că : „În rîndurile muncitorilor ceferiști din Timișoara, Arad, Simeria se manifestă neîncrederea în victoria axei“⁸³.

Cu privire la activitatea și starea de spirit a muncitorilor ceferiști din Pașcani, Galați, Iași și Tr. Severin se arăta că aceștia discută intens și despre situația de pe front, subliniindu-se că muncitorii ceferiști în discuțiile pe care le poartă spun că „sovieticii nu vor face rău“. În vederea unei propagande cît mai rodnice unii muncitori ceferiști foloseau chiar și hărțile — subliniază nota — pentru a demonstra desfășurarea operațiunilor de pe front⁸⁴. La Curtici-Arad muncitorii ceferiști, comuniști și necomuniști, sub conducerea celulei de partid din localitate, discutau cu interes planul unor acțiuni de sabotaj asupra trenurilor în care erau bunuri luate din țară pentru Germania⁸⁵.

Activitatea comunistilor, a muncitorilor ceferiști transferați de la Grivița în alte centre de cale ferată a influențat în anii 1943—1944 asupra stării de spirit a maselor ceferiste.

Organele fasciste consemnau că „În ultimul timp se observă o recrudescență a propagandei filosovietice în rîndurile ceferiste“.

Starea de spirit antifascistă, antirăzboinică a muncitorilor ceferiști s-a oglindit și prin poziția acestora față de prizonierii sovietici care lucrau în atelierele C.F.R. sau treceau prin gări. Muncitorii din depoul C.F.R. Craiova, Timișoara, Arad, Brașov, Turda, cu toate măsurile teroriste din ateliere, aveau strînse legături cu prizonierii sovietici ce lucrau aici. Muncitorii ajutau cu alimente și îmbrăcăminte pe prizonieri. Aceiași atitudine aveau și muncitorii ceferiști din țară, care la sosirea trenurilor cu prizonieri, cu toată paza severă, găseau posibilități

⁷⁸ Arhiva C.C. al P.M.R., fond 16, dos. 3873, f. 57, 72.

⁷⁹ Arh. St. Buc., fond M.A.I., dos. 1—4/1941—1944.

⁸⁰ Arh. C.C. al P.M.R., fond 11, dos. 2849, p. 62.

⁸¹ Ibidem, fond 11, dos. 2597, p. 7.

⁸² Ibidem, fond 5, dos. 999, f. 163.

⁸³ Ibidem, f. 219.

⁸⁴ Ibidem, f. 328, dos. 998, f. 371, 460.

⁸⁵ Ibidem, fond 11, dos. 2849, f. 553.

de a da acestora alimente strînse special pentru ei, dîndu-le explicații asupra locului unde se găsesc și chiar înlesnindu-le evadarea⁸⁶.

Acțiunile desfășurate de masele populare din țara noastră, în frunte cu clasa muncitoare, sub conducerea P.C.R., arătau că oamenii muncii urau de moarte dictatura fascistă. Hotărîrea acestora, și în primul rînd a clasei muncitoare de a nu mai suporta regimul fascist, era atît de pregnantă încît chiar autoritățile fasciste erau obligate să recunoască că în rîndul maselor muncitoare domnește o stare revoluționară⁸⁷. Activitatea comuniștilor a contribuit ca starea de revoltă a maselor, ura lor față de dictatura fascistă și ocupanții hitleriști să se transforme în luptă activă pentru salvarea țării.

În vara anului 1943, în urma unei analize multilaterale și profunde a situației economice, politice și militare a Romîniei cadrele de bază ale partidului în frunte cu tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, au ajuns la concluzia că singura cale posibilă pentru doborîrea dictaturii militare fasciste de către forțele patriotice și salvarea Romîniei era insurecția armată. În luna august 1943, cadrele de bază ale partidului au elaborat planul de organizare a insurecției armate, pentru răsturnarea dictaturii militare fasciste, scoaterea țării din războiul hitlerist și alăturarea ei la coaliția antihitleristă, formarea unui guvern democratic.

În vederea atingerii obiectivelor insurecției armate, partidul a elaborat un plan concret de acțiune, stabilindu-se măsurile cu caracter politic și militar, fără realizarea cărora nu se puteau îndeplini obiectivele insurecției. Printre măsurile cu caracter politic menite să asigure succesul insurecției au fost: întărirea partidului prin curățirea rîndurilor sale de elemente trădătoare care se strecuraseră în conducerea sa, realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare, organizarea formațiunilor de luptă patriotice și a grupelor de partizani, unirea tuturor forțelor patriotice, a tuturor partidelor și a grupărilor nefasciste interesate în ieșirea Romîniei din războiul hitlerist, procurarea de armament și muniții, atragerea armatei de partea forțelor patriotice la îndeplinirea insurecției armate. Din lagăr, comuniștii, în frunte cu tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, au arătat cum vor trebui îndeplinite aceste măsuri și acțiuni concrete și cum va trebui desfășurată activitatea următoare în condițiile legalității⁸⁸.

În cadrul acestor măsuri un rol de seamă și o importanță deosebită se acordă clasei muncitoare, hegemonul luptei contra fascismului.

În toamna anului 1943 și în anul 1944, paralel cu organizarea acțiunilor clasei muncitoare contra războiului, a dictaturii militare-fasciste și a ocupanților hitleriști, P.C.R. acordă o atenție deosebită formelor de organizare a clasei muncitoare, cu ajutorul cărora să imprime un profund conținut revoluționar luptei ce se desfășura.

La 4 aprilie 1944 au fost demascate și înlăturate elementele trădă-

⁸⁶ Arh. St. Brașov, Chestura Poliției Brașov, Biroul Siguranței, nota nr. 2241/1944.

⁸⁷ Arh. C.C. al P.M.R., dos. 9486/70, f. 380, vezi și Arh. M.A.E. dos. 27, fond Romînia.

⁸⁸ „Scînteia”, nr. 5374, din 10 decembrie 1961, dezbaterile Plenarei C.C. al P.M.R. din 30 noiembrie—5 decembrie 1961.

toare și capitulante din conducerea partidului în frunte cu Foriș. Întregul partid și-a strins rîndurile într-o unitate de monolit în jurul conducerii P.C.R.

Una din problemele de bază de care s-a preocupat partidul a fost problema vieții interne de partid și a stringerii legăturilor sale cu masele. P.C.R. a acordat o atenție deosebită stringerii legăturilor cu masele muncitoare și asigurării unei compoziții juste a rîndurilor sale, asigurării preponderenței elementelor muncitorești în organele conducătoare.

Însuflețirea muncii politice a P.C.R. în rîndul maselor după curățirea rîndurilor sale de elementele trădătoare, a dat roadele așteptate.

În primăvara anului 1944, în condițiile creșterii și adîncirii luptei revoluționare, a ascuțirii crizei politice și militare a regimului fascist, se punea cu deosebită tărie problema realizării unității de acțiune a clasei muncitoare.

P.C.R. a considerat întotdeauna lupta pentru făurirea unității de acțiune a clasei muncitoare drept sarcină de capetenie în asigurarea succesului în luptă. Partidul era conștient de rolul hotărîtor pe care-l joacă proletariatul unit în lupta contra fascismului. În nenumărate rînduri partidul a subliniat că unitatea de acțiune a clasei muncitoare „ridică considerabil puterea de luptă a proletariatului, mărindu-i moralmente tăria, ușurînd organizarea acțiunilor, sporind puterea de rezistență, sporind încrederea maselor neorganizate, înlesnind conducerea unitară și slăbind considerabil curajul de atac al burgheziei”⁸⁹.

În anii războiului hitlerist, lupta desfășurată de P.C.R. în rîndul clasei muncitoare a dus nemijlocit la realizarea Frontului unic muncitoresc la 1 mai 1944.

Subliniind însemnătatea acestui act, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej arăta : „La 1 Mai 1944 pe baza înțelegerii intervenite între Partidul Comunist din România și Partidul social-democrat, a fost înfăptuit F.U.M. Aceasta a avut o mare însemnătate pentru activitatea desfășurată de partid în vederea stringerii laolaltă a tuturor forțelor antihitleriste pe baza unei platforme care prevedea : răsturnarea guvernului de dictatură fascistă, formarea unui guvern de uniune națională din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste, ieșirea României din războiul antisovietic, izgonirea armatelor hitleriste din țară, trecerea României de partea coaliției antihitleriste „reforme democratice”⁹⁰.

Platforma pe baza căreia s-a încheiat Frontul Unic Muncitoresc, editată în manifestul de 1 Mai 1944, exprima linia politică și tactică elaborată de P.C.R. ; în ea era oglindită lupta perseverentă a partidului comunist pentru întărirea și dezvoltarea pe mai departe a luptei clasei muncitoare contra fascismului și războiului, proletariatului revenindu-i rolul de hegemon al luptei antifasciste.

⁸⁹ *Documente din Istoria Partidului Comunist din România, 1923—1928, E.S.P.L.P., p. 340.*

⁹⁰ Gh. Gheorghiu-Dej, „A 15-a aniversare a eliberării României de sub jugul fascist” în „Articole și cuvîntări”, 1959—1961, Ed. politică, Buc., 1961, p. 9.

CĂTRE TOATĂ LUMEA C.F.R.-ISTĂ.

C.F.R.-IȘTI!

RAZBOIUL de jaf și de cotorpire al lui Hitler și Antonescu a împins țara la dezastru.

SUTE DE MII de români au căzut și continuă să cada jertfă războiului tâlhăresc al lui Hitler și Antonescu.

DATORITA continuării fără rost a acestui război pierdut, orașele și satele noastre sunt supuse celor mai crâncene bombardamente aeriene.

MII DE C.F.R.-IȘTI — frați de ai noștri — au căzut jertfă acestor bombardamente.

PENTRUCĂ ACEASTA, FRAȚI C.F.R.-IȘTI?

PENTRUCĂ Hitler și Antonescu, prin prelungirea războiului, vor să amâne ziua judecării.

ANTONESCU, din porunca lui Hitler, a pus noui biruri pe capul poporului român.

NOI C.F.R.-IȘTI suntem cei mai greu loviți: casele noastre distruse, hainele arse, salariul de foame, viața veșnic în pericol, trăind în nesiguranța zilei de mâine, și peste toate acestea guvernul ne ia salariul pe o lună, pentru susținerea mai departe a războiului tâlhăresc al lui Hitler și Antonescu.

AJUNGE! FRAȚI C.F.R.-IȘTI!

TREBUE să eșim imediat în fața administrației și să cerem:

MĂRIREA SALARIULUI în raport cu scumpetea și introducerea indexului lunar!

AJUTORAREA IMEDIATĂ a sinistraților!

APROVIZIONAREA C.F.R.-IȘTILOR cu alimente și lemne!

NICI O ORĂ SUPLIMENTARĂ pentru timpul pierdut cu alarma!

NICI UN BAN din salariul nostru pentru susținerea mai departe a războiului tâlhăresc al lui Hitler și Antonescu!

FRAȚI C.F.R.-IȘTI!

SALVAREA NOASTRĂ din această nenorocire sta în organizarea grupurilor de patrioți antihitleriști pentru:

EȘIREA IMEDIATĂ DIN RAZBOI și încheierea păcii cu Naț. Unite!

RĂSTURNAREA guvernului Antonescu și formarea unui guvern din reprezentanții tuturor grupurilor antihitleriste!

FRAȚI C.F.R.-IȘTI!

NICI UN TREN SPRE FRONT cu muniții, armată și alimente!

TRAIASCA UNIUNEA PATRIOTICĂ!

TRAIASCA FRONTUL UNIC al întregii clase muncitoare!

JOȘ RAZBOIUL HITLERIST!

AFARĂ CU NEMȚII DIN ȚARĂ!

**COMITETUL PATRIOTIC
C.F.R.-IST**

Apelul la luptă împotriva războiului, a condițiilor grele de muncă și viață, pentru răsturnarea dictaturii militare-fasciste, adresat de Comitetul patriotic C.F.R. către toți lucrătorii ceferiști.

<https://biblioteca-digitala.ro> / <http://arhivelenationale.ro>

În aceste împrejurări comuniștii au acordat o atenție deosebită și acțiunilor muncitorilor ceferiști. În primăvara anului 1944 acționând în vederea pregătirii insurecției armate, P.C.R. hotărăște întărirea muncii partidului la C.F.R. prin cadre devotate, capabile să ridice muncitorimea ceferistă în lupta contra războiului și a hitleriștilor. În urma acestei măsuri își desfășoară munca la C.F.R. activiști ai P.C.R. printre care și comunistul erou al clasei muncitoare Vasile Tudose⁹¹.

În urma întăririi cu cadre de partid lupta muncitorimii ceferiste, a comuniștilor care își desfășurau activitatea în cadrul celulelor de partid sau în rîndul organizațiilor democratice de masă ce activau ilegal la C.F.R.⁹² este ridicată pe o treaptă superioară. Răspunzînd chemării partidului muncitorii din toate direcțiile C.F.R. au trecut la organizarea comitetelor patriotice de acțiune. Ele au desfășurat muncă concretă de propagandă în rîndul muncitorilor și a altor pături antifasciste de la C.F.R., au editat manifeste care aveau la bază linia generală politică a P.C.R., acestea ducînd la întărirea și lărgirea Frontului unic muncitoresc. În Manifestul Comitetului patriotic ceferist din București editat în iunie 1944 se demasca caracterul războiului hitlerist și se arăta forțelor anti-hitleriste că singura salvare „din această nenorocire stă în organizarea grupurilor de patrioți antihitleriști, care să lupte pentru ieșirea imediată din război și încheierea păcii cu Națiunile Unite. Răsturnarea guvernului Antonescu și formarea unui guvern din reprezentanții tuturor grupărilor antihitleriste“⁹³.

Manifestul dădea indicații cu privire la formele de organizare și mijloacele de luptă împotriva exploatării și asupririi. Se cerea : „Mărirea salariului în raport cu scumpetea, ajutorarea imediată a sinistratilor, aprovizionarea ceferiștilor cu alimente și lemne, nici o oră suplimentară pentru timpul pierdut cu alarma aeriană, nici un ban din salariul vostru pentru susținerea mai departe a războiului tîlhăresc a lui Hitler și Antonescu“⁹⁴. În manifest se cerea intensificarea luptei pentru sabotarea frontului, indicîndu-se ca nici un tren cu muniții, armată și alimente să nu plece spre front. Manifestul se încheie cu lozincile : Trăiască F.U.M. al întregii clase muncitoare ; Jos războiul hitlerist ; Afară cu nemții din țară !

Pe baza chemărilor comuniștilor și ale Comitetului patriotic de la C.F.R. lupta ceferiștilor se intensifică atît în ce privește acțiunile cît și formele de organizare. Muncitorii ceferiști au refuzat în masă în anul 1944 să subscrie la împrumutul lansat de guvernul fascist și să mai presteze ore suplimentare, pentru orele pierdute în timpul alarmelor aeriene sau bombardamentelor.

În timpul bombardamentului din 4 aprilie 1944 au fost omorîți peste 1 500 de muncitori de la C.F.R. București⁹⁵. În urma acestei situații P.C.R. răspîndește în rîndul muncitorilor ceferiști lozincă : „Muncitori ceferiști apărați-vă viața ! Părăsiți atelierele imediat ce a sunat pre-

⁹¹ „Luptători pentru pace și socialism“, Ed. politică, Buc., 1956, p. 367.

⁹² Arh. C.C. al P.M.R., fond 1, dos. 274, f. 159.

⁹³ Ibidem, dos. 2119, f. 16.

⁹⁴ Ibidem, f. 16.

⁹⁵ Buletinul Capitalei, nr. 4, anul 1, din iunie 1944, p. 5.

alarmă!⁹⁶ În fața situației care s-a creat în vara anului 1944 ca urmare a bombardamentelor, muncitorii de la C.F.R. au întreprins numeroase acțiuni. Iată una din acestea: „Lucrătorii ca să poată fugi mai repede nu-și mai schimbă hainele de stradă cu cele de lucru“. Direcția a găsit că aceasta scade randamentul lucrului și a luat măsuri teroriste înconjurând atelierele cu soldați și amenințând pe muncitori cu trimiterea pe front. Înși cu toate acestea într-una din zile când directorul amenința pe muncitori că n-au voie să părăsească atelierele, a sunat alarma, muncitorii n-au ținut seama de presiunea directorului și au părăsit atelierele⁹⁷.

Măsurile politice luate de P.C.R. au avut ca rezultat organizarea în marile centre feroviare a ceferiștilor în cadrul grupelor patriotice constituite pe baza Frontului unic muncitoresc.

În anul 1944 muncitorii ceferiști s-au încadrat în comitete de Front unic muncitoresc și în grupe patriotice care au stat la baza constituirii formațiunilor de luptă patriotice. Atât în capitală cât și în provincie s-au constituit formațiuni de luptă patriotice⁹⁸. La Arad a fost creată, înainte de 23 August 1944, în rîndul ceferiștilor „grupa patriotică a impegatilor“, care, alături de alte grupe din localitate, s-au încadrat în formațiunile de luptă patriotică și au luptat împotriva hitleriștilor în timpul insurecției armate⁹⁹.

O dată cu organizarea și înarmarea muncitorilor în cadrul formațiunilor de luptă patriotică, muncitorii ceferiști participă sub diferite forme la mișcarea de partizani. Muncitorii ceferiști au participat fie direct în cadrul grupelor de partizani cum a fost participarea muncitorilor ceferiști din Timișoara în frunte cu comunistul ceferist Ștefan Plăvăț¹⁰⁰ * la grupul de partizani „Mărăști“ care își avea sediul pe

⁹⁶ Ibidem.

⁹⁷ „Buletinul Capitalei“ nr. 1/1944: „România liberă“, din 22 iunie 1944.

⁹⁸ Arh. C.C. al P.M.R., fond 1, dos. 262, f. 21.

⁹⁹ Ibidem, f. 26.

¹⁰⁰ Ibidem, fond 11, dos. 2858, f. 77.

* Din procesul-verbal de constatare întocmit de Inspectorul conducător al Ateliereilor C.F.R. Timișoara cu privire la Ștefan Plăvăț rezultă următoarele:

Proces-verbal

Dresat astăzi 1 iulie 1944 la controlul inspecției Ateliereilor C.F.R. Timișoara:

Obiect

Lipsă nemotivată de la serviciu a timplarului Plăvăț Ștefan matricol nr. 58028.

Constatare

Subsemnatul ing. Dr. Vlădescu Ion, în calitate de Inspector conducător al Atelierului principal C.F.R. Timișoara, asistat de D-l Bojin Dănilă, șeful Biroului personal și D-na Alberta Angela avînd în vedere procesul-verbal încheiat la 26 iunie 1944 de către Secția V-a Regie din aceste ateliere, am constatat următoarele:

Timplarul Plăvăț Șt. Ștefan, ** matricolul nr. 58028 angajat al regiei autonome C.F.R. la data de 1.X.1927 în cadrul definitiv cu salariul de 14,50 lei ora, născut la 24.14.1913 în comuna Eșalvița, jud. Severin, fiind mobilizat la lucru în anul 1944/1945 cu ord. de mobilizare nr. 895/8433 eliberat de către cercul 7 terit. Timișoara, avînd ultimul domiciliu în Timișoara IV, str. Tudor Vladimirescu nr. 28, lipsește nemotivat de la serviciu de la data de 15 iunie 1944. Avînd în vedere cele de mai sus precum și ordinele în vigoare prin care se prevede că meseriașii ajutoari și lucră-

muntele Semenici, fie prin ajutorarea materială cu alimente sau găzduirea partizanilor ¹⁰¹.

În vara anului 1944, în ciuda tuturor greutăților, muncitorii ceferiști s-au ridicat alături de toți muncitorii din țară la lupta decisivă contra fascismului.

La 23 August 1944 sub conducerea P.C.R. forțele patriotice sprijinite de masa poporului au organizat insurecția armată și au răsturnat guvernul fascist.

„Insurecția armată victorioasă din august 1944 — subliniază tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej — a deschis o eră nouă în istoria poporului român, a însemnat începutul revoluției populare, care a schimbat din temelii viața țării” ¹⁰².

În asigurarea victoriei insurecției armate muncitorimea ceferistă a avut o contribuție importantă. Muncitorii ceferiști din capitală au participat activ, cu arma în mână, împotriva hitleriștilor în luptele de la Băneasa ¹⁰³, precum și la apărarea Atelierelelor C.F.R. Grivița. Alături de ceilalți muncitori din capitală, muncitorii ceferiști au luptat în cadrul grupelor patriotice la salvarea celor loviți de pe urma bombardamentelor hitleriste din 24 și 25 august 1944.

În comuna Teliu, jud. Brașov, lucrătorii ceferiști de la halta din sat au luptat cu arma în mână, alături de alți patrioți, împotriva hitleriștilor ce se retrăgeau spre nord prin acest sat ¹⁰⁴.

La Comarnic, în ultimele zile ale lunii august 1944, muncitorii ceferiști, alături de alți lucrători și de țăranii din localitate, au ridicat baricade la podurile de pe șoseaua Ploiești-Brașov și luptând cu arma în mână au împiedicat retragerea trupelor hitleriste spre Transilvania ¹⁰⁵.

La chemarea P.C.R., încă în primele zile după 23 August 1944, ceferiștii din depourile Arad, Ploiești etc. au organizat evacuarea materialului rulant și în primul rînd a locomotivelor și mașinilor unelte etc.

Muncitorii ceferiști din Ploiești au participat la acțiunea de împiedicare a trupelor hitleriste de a se retrage spre Brașov. Astfel, pentru a-i împiedica pe hitleriști să folosească trenurile, mecanicii au format un convoi de locomotive și le-au scos din Ploiești-Triaș, ducându-le în

torii C.F.R. mobilizați sau nemobilizați la lucru nu pot părăsi serviciul și conform ordinelor nr. 67/1941 și ordinul nr. 15091 al. 3 din F. OF 1451 propune trimiterea sus-numitului în judecata Curții Marțiale pentru absențe nemotivate de la serviciu. (Arhiva atelierelelor centrale C.F.R. Timișoara. Atelier de zonă. Dosar Ștefan Plăvăț p. 3).

** În literatura de specialitate și presă numele lui Ștefan Plăvăț a circulat și sub Ștefan Plavăț.

¹⁰¹ Arh. Institutului de istorie a partidului a C.C. al P.M.R. fond, Memorii, dos. 115/1920, Brașov (nenumărat).

¹⁰² Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări 1959—1961*, Ed. politică, Buc., 1961, p. 440.

¹⁰³ „Scînteia”, nr. 4599/12 august 1959.

¹⁰⁴ Arh. Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R. — fond Memorii, dos. 115/120 Brașov — nenumărat.

¹⁰⁵ „Din lupta P.C.R. pentru încheierea alianței clasei muncitoare cu țăranimea muncitoare în bătălia pentru reforma agrară din 1944—1945”, vol. I, E.S.P.L.P., Buc., 1955, p. 232.

stația Băicoi, unde le-au scăzut presiunea pînă ce cazanele s-au răcit. După aceea, toți mecanicii s-au deplasat în comunele învecinate din Călinești, Florești etc.¹⁰⁶ În felul acesta ei au pus în imposibilitate pe hitleriști să folosească parcul de vagoane și locomotive. La fel au acționat și muncitorii ceferiști din Arad.

Personalul Stației C.F.R. Cilibia-Buzău a împiedicat trupele hitleriste să atace orașul Buzău.

În primele zile ale insurecției, în stația Cilibia a staționat un tren hitlerist cu 69 de vagoane cu 700 soldați și ofițeri și o cantitate însemnată de armament. Trenul urma să plece din stația Cilibia fără oprire pînă la Buzău unde hitleriștii intenționau să dezlănțuie atacul. În aceste împrejurări, personalul stației C.F.R. Cilibia trebuia să acționeze.

În urma unei scurte consfătuiri, șeful stației, acarii, picherul cabinei I și mecanicii de la locomotivele ce se aflau în stație, plini de ură față de hitleriști, au hotărît să distrugă garnitura „să împiedice încercarea nemților de a se apropia de orașul Buzău. Pe de altă parte, acțiunea lor avea să permită capturarea trupelor hitleriste de către formațiunile de luptă patriotice și unitățile armatei romine din zonă.

Una din primele măsuri a constat în tăragănarea plecării trenului din gară. În al doilea rînd, ceferiștii au luat măsura ca trenul să nu poată fi alimentat cu cantitatea de apă necesară parcurgerii distanței de la Cilibia la Buzău și în felul acesta trenul să rămînă în cîmp, timp necesar pentru a semnală deplasarea trenului spre Buzău. De asemenea, s-au luat măsuri pentru provocarea unor deranjamente pe linie. În vederea realizării acestui plan, sub pretextul că un grup de patru lucrători din stație merg să inspecteze linia, aceștia s-au deplasat la o distanță de 4 km de stație. Cei patru ceferiști, deplasați pe linie pentru „verificare“ au demontat tirfoanele de la o margine de șină pe lungime de cîteva zeci de metri. La orele 8,45 trenul cu trupele hitleriste a părăsit stația Cilibia. În momentul trecerii trenului peste locul unde linia fusese demontată s-a produs accidentul. S-au răsturnat locomotiva I-a și a II-a. Trenul a fost imobilizat. Hitleriștii plini de furie au luat ce au putut cu ei iar trenul a fost incendiat. În cursul aceleiași zile, pentru a se răfui cu personalul din stația Cilibia, hitleriștii s-au reîntors în stație pentru a-i reprima pe ceferiști. Muncitorii ceferiști, care se aflau la datorie, le-au răspuns cu hotărîre, purtînd lupte cu aceștia. În luptele grele cu hitleriștii unul dintre ceferiști a fost ucis. Dînd dovadă de curaj neîțarmurit, de fierbinte patriotism, atît mecanicii ce au pus în mișcare locomotivele cît și personalul din stația Cilibia, care au împiedicat atacarea de către hitleriști a orașului Buzău, au ușurat capturarea unui mare număr de fasciști de către formațiunile de luptă patriotică și unitățile militare romine. De asemenea, cu sacrificiul vieții, ceferiștii au apărut cu eroism stația C.F.R. Cilibia¹⁰⁷.

Pentru victoria deplină a forțelor patriotice în lupta contra trupelor hitleriste, muncitorii ceferiști din comuna Adeluța, de pe Valea Trotu-

¹⁰⁶ Arhiva C.C. al P.M.R., fond. 11, dos. 112, f. 27 — vezi Analele Institutului de istorie 4/1962, p. 114—115.

¹⁰⁷ Arhiva Institutului de istorie a P.M.R., fond 2, dos. 28, f. 28—29 ; 35—36.

sului, și-au adus și ei contribuția la înfrângerea hitleriștilor, jertfindu-și chiar viața.

Trupele hitleriste, în retragere, descoperind în comuna Adeluța două locomotive destinate muncii forestiere, au dat dispoziție să fie puse în funcțiune la vagoanele în care se aflau soldați și ofițeri nemți. Pentru acest fapt 3 lucrători ceferiști Ion Petcu, mecanic de locomotivă, fiul său Dumitru, fochist și tânărul Haralambie Pricop, frătar, escortați de SS-iști, au fost forțați să urce pe una din locomotive și să-i transporte pe hitleriști. Hotărâți să împiedice fuga acestor trupe hitleriste, ei au defec-tat locomotiva. Un ofițer hitlerist a dat dispoziție ca locomotiva să fie reparată și pusă în funcțiune în termen de 15 minute. Cei trei ceferiști nu s-au grăbit, știind că în foarte scurt timp se vor apropia trupele romine și sovietice și-i vor captura pe hitleriști. Înțelegând scopul cefe-riștilor, ofițerul neamț, cu câteva rafale de pistol automat i-a împușcat pe loc. Moartea eroică a celor trei lucrători nu a fost zadarnică. Neputînd să mai plece cu trenul, hitleriștii au fost ajunși de unitățile romine și sovietice și făcuți prizonieri ¹⁰⁸

Acțiunile muncitorilor ceferiști erau determinate de sentimentul patriotic de a contribui sub toate formele la înfrângerea hitleriștilor și la doborîrea dictaturii militare fasciste.

Folosind diferite forme de luptă, ca proteste individuale și colective împotriva condițiilor grele de viață și muncă, acțiuni de sabotaj, mani-festări antifasciste și antihitleriste, greve, participarea în grupele de partizani, înrolarea în rindurile formațiunilor de luptă patriotice, mun-citorii ceferiști, alături de întreaga clasă muncitoare, organizată și con-dusă de P.C.R., au contribuit la răsturnarea dictaturii militare-fasciste, la eliberarea patriei de sub jugul fascist.

Întreaga activitate desfășurată de cadrele de bază ale partidului, de organizațiile regionale și locale ale P.C.R., de comuniști în anii celui de-al doilea război mondial, orientarea lor justă în momentele cele mai grele, zdrobesc și demască atitudinea dușmănoasă, antipartinică și calom-nioasă a grupului Pauker-Luca care au dezaprobat faptul că partidul a organizat insurecția armată, răspîndind o concepție aventuristă și provo-catoare dușmănoasă intereselor vitale ale poporului român, susținînd că înfăptuirea insurecției ar fi fost o greșeală

Evoluția evenimentelor și victoriile obținute de poporul nostru în timpul insurecției armate, precum și succesele din anii care au trecut de la victoria insurecției armate au arătat în fond justetea politicii P.C.R. în această problemă de mare însemnătate istorică pentru țara noastră.

¹⁰⁸ „Scinteia”, nr. 4605 din 20 august 1959. Vezi și „Analele” Institutului de istorie a C.C. P.M.R. nr. 4/1962, f. 44.

ROLUL PRESEI ILEGALE CONDUSE DE P.C.R. ÎMPOTRIVA DICTATURII MILITARE-FASCISTE, PENTRU SCOATEREA ROMÂNIEI DIN RĂZBOIUL HITLERIST ȘI ALĂTURAREA EI COALIȚIEI ANTIHITLERISTE (iunie 1941 — august 1944)

S. CUTIȘTEANU

Călăuzindu-se după indicațiile leniniste privitoare la rolul presei în lupta partidului, P.C.R. a acordat acestuia o atenție deosebită încă din primele zile ale constituirii sale. În cele două decenii de activitate ilegală, în ciuda tuturor greutăților, privațiunilor și riscurilor, Partidul Comunist din România a tipărit și răspândit în rândurile maselor muncitoare, zeci de ziare și reviste, cotidiene și săptămânale, bilunare și lunare destinate diferitelor categorii de oameni ai muncii.

Prin coloanele presei sale, P.C.R. se adresa în permanență clasei muncitoare, țăranilor muncitori, intelectualilor, soldaților, își făcea cunoscută poziția sa în cele mai diferite probleme care frământau mișcarea muncitorească și comunistă internă și internațională. Fiind strâns legată de viața și lupta muncitorilor și țăranilor, presa comunistă exprima întotdeauna năzuințele lor. Purtătoare de opinii, stegarul fidel al celor mai înaintate idei, presa comunistă din țara noastră a mobilizat masele muncitoare la luptă împotriva regimului burghezo-moșieresc. Îndrumate și conduse de partid, ziarele și revistele comuniste reflectau continuu în paginile lor linia politică a partidului. Cu sprijinul presei, partidul înarma clasa muncitoare și celelalte păături de oameni ai muncii cu lozincile și schimbările tactice care surveneau în activitatea sa determinate de momentul istoric concret.

Scrise cu pasiune, izvorite din convingerea justetei cauzei comuniste articolele apărute în presa comunistă constituiau un model de slujire a intereselor clasei muncitoare, un model de luptă neînfricăată pentru binele poporului muncitor. Ducînd cu consecvență cuvîntul partidului revoluționar al clasei muncitoare în mase, chemîndu-le la acțiuni de luptă pentru apărarea intereselor economice și politice, împotriva fascismului și războiului, presa comunistă și-a îndeplinit cu cinste rolul ei, așa cum l-a definit V. I. Lenin, de propagandist, agitator și organizator colectiv¹.

¹ V. I. Lenin, *Opere*, vol. 5, E.S.P.L.P., 1953, p. 10.

În paginile presei revoluționare legale și ilegale au fost demascate cu curaj și convingător toate fărâdelegile regimului burghezo-moșieresc din țara noastră. Paralel cu dezvăluirea racilelor caracteristice orînduirii capitaliste, presa de partid populariza larg, sub diferite forme, ideile înaintate ale socialismului științific.

În articolul de față ne propunem să ne ocupăm de contribuția de seamă ce a dat-o presa ilegală apărută între anii 1941—1944 în mobilizarea maselor populare sub conducerea Partidului Comunist din România la lupta pentru demascarea și doborîrea dictaturii militare-fasciste, scoaterea țării din războiul antisovietic și întoarcerea armelor împotriva hitleriștilor. Pe parcursul articolului ne vom referi la majoritatea dintre cele peste 20 de titluri de organe de presă care au apărut în acești ani ².

În vara anului 1941, la 22 iunie, clica militară-fascistă antonesciană, sub oblăduirea monarhiei și a celor mai reacționare cercuri ale claselor dominante, a împins România în război alături de Germania hitleristă. Împotriva voinței și intereselor vitale ale poporului român, armata romină a fost trimisă pe front alături de trupele hitleriste, pentru a sluji drept carne de tun intereselor imperialismului german și ale exploataților romîni.

Tirirea Romîniei în acest război antinațional și antipopular a fost rezultatul politicii reacționare îndelungate promovate de către clasele exploatare și partidele burghezo-moșierești.

Ca și pînă atunci, după declanșarea războiului antisovietic Partidul Comunist din România a fost unicul partid politic care s-a ridicat imediat și cu hotărîre la lupta pentru salvarea țării și a poporului român de la catastrofa spre care fuseseră împins. Partidul comunist își desfășura activitatea în condiții deosebit de grele, sub teroarea sîngeroasă dezlănțuită de dictatura militară-fascistă și de Gestapoul hitlerist, în urma căreia o parte a cadrelor de bază ale partidului au fost închise în lagăre și închisori sau asasinate. Condițiile în care P.C.R. își desfășura lupta erau mult îngreunate și de faptul că în conducerea sa se strecurase o clică de elemente trădătoare, în frunte cu Foriș, vechi agent în slujba dușmanului de clasă. Clica de trădători a desfășurat o acțiune perfidă și criminală de descompunere și lichidare a organizațiilor de partid, de descompirare în fața Siguranței a numeroase cadre de partid devotate, a încercat prin toate mijloacele să împiedice organizarea loviturilor împotriva mașinii de război fasciste, a luptei active împotriva hitleriștilor.

În pofida condițiilor extrem de aspre în care acționa P.C.R., cadrele de bază din închisori și lagăre, împreună cu cadrele devotate partidului din afară, sub îndrumarea și conducerea tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej, au luptat pentru apărarea partidului împotriva loviturilor perfide ale dușmanului, pătruns în rîndurile sale, pentru demascarea și curățirea partidului de elemente trădătoare și întărirea unității sale, îndrumînd

² Date sumare privitoare la presa ilegală ce a apărut în anii 1941—1944 (titlurile complete, anul apariției, numere apărute etc.) au fost publicate în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.”, nr. 6/1960, p. 98—99.

întregul partid pe calea luptei active și hotărâte, insuflînd comuniștilor un puternic spirit de fermitate în luptă, de încredere neclintită în victoria asupra fascismului. Însuflețiți de un fierbinte patriotism, comuniștii au fost stegarii luptei pentru eliberarea țării de sub jugul fascist, pentru independența și suveranitatea ei națională. „În aceste clipe grele pentru țară și popor, — arată tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej — partidul comunist a fost acela care a organizat lupta maselor împotriva dictaturii militare-fasciste și a războiului antisovietic. Nici o clipă nu s-a clătînat dragostea de patrie a comuniștilor, convingerea lor că forțele democrației și socialismului, în frunte cu Uniunea Sovietică, vor triumfa asupra ciumei fasciste, încrederea lor în victoria cauzei eliberării poporului”³.

În acele momente grele, în fața comuniștilor stătea sarcina de a dezvălui în fața întregului popor caracterul nedrept și prădalnic al războiului hitlerist. În condițiile celei mai crunte terori, trebuia acționat imediat și cu toate forțele posibile, pentru a opune propagandei minciunoase hitleriste, adevărul despre caracterul și cauzele acestui război. În acest scop circulara din 8 iulie 1941 a C.C. al P.C.R. arăta că prima sarcină a comuniștilor era de a desfășura o intensă activitate pentru a explica maselor cauzele războiului dezlănțuit de hitleriști, scopurile urmărite de Germania hitleristă și de clica fascistă din țară în acest război, precum și căile prin care poporul român putea pune capăt războiului, să dobîndească pacea, libertatea și independența națională⁴.

În realizarea acestor sarcini puse în fața comuniștilor, un rol important i-a revenit presei ilegale, inițiată, îndrumată și condusă de partidul comunist. Dînd dovadă de un înalt spirit de sacrificiu și eroism, comuniștii însărcinați de partid cu redactarea, tipărirea și răspîndirea presei au izbutit să asigure ca chemările partidului în organizarea luptei antihitleriste, adevărul despre mersul războiului să ajungă în mase.

Primejduindu-și viața la fiecare pas, comuniștii „...chemau prin ziarele și manifestele ilegale întregul popor la luptă pentru răsturnarea clicii antonesciene, pentru ieșirea Romîniei din criminalul război antisovietic și alăturarea ei la coaliția antihitleristă”⁵.

Încă din primele zile după împingerea țării în războiul hitlerist, presa ilegală a desfășurat o puternică campanie de demascare a caracterului prădalnic, străin și potrivnic intereselor poporului român, al acestui război. Astfel, într-un număr al ziarului patriotic „Presa liberă” se demască cu vehemență clica antonesciană, care pentru poftele ei de jaf și cotopire trimitea sute de mii de soldați romîni la moarte sigură. Răspunzînd la întrebarea arzătoare a momentului respectiv: „Ce are de făcut poporul român?” ziarul chema întregul popor la luptă împotriva cotoptorilor hitleriști⁶.

Presa ilegală a combătut cu vehemență, cu argumente luate din realitatea concretă, propaganda fascistă ce încerca să „justifice” tîrîrea

³ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări 1959—1961*, Ed. politică, Buc. 1961, p. 7.

⁴ Arh. Institutului de istorie a partidului, cota A XXV 10, nr. inventar 1580.

⁵ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări 1959—1961*, Ed. politică, Buc. 1961, p. 7.

⁶ „Presa liberă” (Timișoara), 1941.

țării în războiul hitlerist. Așa, de pildă, în articolul intitulat : „*Pe cine să credem?*“, apărut în ziarul patriotic „România liberă“ se demascau rezultatele nefaste ale politicii pactizării reacțiunii din România cu hitleriștii : dictatul de la Viena, prezența trupelor hitleriste în țară, jefuirea bogățiilor țării și aruncarea ei în războiul hitlerist⁷.

Paralel cu demascarea caracterului agresiv al războiului hitlerist, presa ilegală acorda o mare atenție propagării în mase a încrederii nestrămutate în victoria coaliției antihitleriste în război și a înfrîngerii inevitabile a Germaniei. În timp ce toată propaganda fascistă continuă să facă reclamă mult trîmbițatului „război fulger“, ascunzînd loviturile deja primite de armatele fasciste în fața Moscovei, presa patriotică scria cu convingerea : „cel din urmă cetățean al acestei țări să înțeleagă că Germania a pierdut de pe acum partida...“⁸.

După împingerea Romîniei în război alături de Germania hitleristă, P.C.R. a demascat imediat și cu vehemență caracterul antinațional al acestui război, chemînd întregul popor la luptă pentru salvarea țării. În acest scop el a elaborat Platforma din 6 septembrie 1941 pe care a adresat-o partidelor, grupărilor și personalităților politice, precum și tuturor patrioților.

Dorînd să atragă pături cît mai numeroase și diferite în lupta anti-hitleristă, platforma sublinia că : „*Partidul Comunist din România e gata să colaboreze cu toate partidele, grupările, persoanele politice și cu toți patrioții romîni pentru realizarea oricărei revendicări din platformă, punînd ca singurul criteriu al colaborării : atitudinea față de ocupanții hitleriști, de slugile lor trădătoare de țară și de războiul contra Uniunii Sovietice*“⁹.

Lupta consecventă desfășurată de P.C.R. pentru realizarea unui larg front patriotic împotriva fascismului și a războiului este puternic oglindită și în paginile presei ilegale. În coloanele ei au apărut în toți anii războiului numeroase articole care chemau la unirea tuturor forțelor democratice din țară împotriva cîmpitorilor hitleriști. „Să ducem lupta comună cu oricine care ar vrea să facă pînă și cel mai mic lucru pentru eliberarea popoarelor, pentru pace și contra terorii fasciste“ — se spunea într-unul din articolele apărute în ziarul patriotic „Presa liberă“ curînd după declanșarea războiului antisovietic¹⁰.

În lupta pentru organizarea unui larg front care să cuprindă masele populare, comuniștii au dat o mare atenție popularizării pe toate căile posibile a conținutului platformei din 6 septembrie 1941. Așa, de pildă, în articolul intitulat : *La luptă contra hitlerismului barbar cîmpitor* sînt publicate în întregime punctele platformei, iar pe baza lor se lansează o chemare la formarea de comitete ale frontului unic de luptă în uzine.

⁷ „România liberă“, nr. 4 din 15 aprilie 1943.

⁸ „România liberă“, foaie de informație a Frontului unic național de luptă pentru independență, democrație, pace, pîine, din 20 aprilie 1942 (Arhiva C.C. al P.M.R., fond 1, dos. 161, f. 174).

⁹ *Documente din istoria Partidului Comunist din România 1917—1944*, ed. a II-a, Buc., 1953, p. 347.

¹⁰ „Presa liberă“ nr. 4 din 26 iulie 1941 ; vezi și „Presa liberă“ din 24 ianuarie 1942, în care a apărut un amplu articol cu privire la necesitatea închegării Frontului patriotic antihitlerist.

cazărmi, cartiere, sate ¹¹. Popularizarea și chemarea pentru transpunerea în viață a prevederilor Platformei P.C.R. din septembrie 1941 se face și în alte articole ce au apărut în presa ilegală ¹².

Presa ilegală a informat pe cititorii ei de fiecare succes obținut în lupta măreață de organizare a forțelor dornice și capabile să lupte pentru eliberarea țării. Astfel, numeroși oameni ai muncii, care citeau cu mult interes rindurile presei ilegale, au aflat prin articolul *Uniunea Patrioților cheamă la luptă*, apărut în ziarul ilegal „România liberă”, despre constituirea organizației Uniunea Patrioților, organizație de masă creată și condusă de P.C.R. ¹³. Sub titlul *Ce vrea Uniunea Patrioților*, un alt număr al „României libere” populariza țelurile profund patriotice ale acestei organizații care se călăuzea după Platforma P.C.R. din septembrie 1941 ¹⁴. Ca rezultat al luptei îndelungate și consecvente desfășurate de P.C.R. pentru unirea forțelor patriotice, a fost creat în iunie 1943, Frontul patriotic antihitlerist.

Prin paginile presei ilegale, comuniștii au dezvăluit în fața poporului poziția antinațională pe care s-au situat conducătorii așa-numitelor partide „istorice” ale burgheziei și moșierimii: Partidul Național Țărănesc și Partidul Național Liberal, care se autodizolvaseră încă din timpul dictaturii regale. Refuzând să contribuie la formarea unui front larg, care să lupte împotriva clicii fasciste și a războiului hitlerist, aceștia făceau în realitate jocul trădătorilor de patrie. Demascând manevrele josnice ale acestora, organul ilegal „Buletinul” avertiza: „Răspunderea nu cade numai asupra ticăloșilor care au vîndut hitleriștilor țara, ci și asupra celor care prin inactivitate contribuie la catastrofa națională pe care o văd venind” ¹⁵.

Pentru a-și asigura puncte de sprijin, cu care după sfîrșitul războiului să poată salva de la pieire regimul burghezo-moșieresc, liderii P.N.Ț. și P.N.L. redactau și trimiteau lui Antonescu memorii, cu caracter formal, demagogic.

Împotriva acestor manevre, care de fapt încurajau continuarea politicii fasciste, s-au ridicat cu fermitate comuniștii. Ei au denunțat în fața maselor substratul demagogic ce se ascundea în spatele „memoriilor” trimise din cînd în cînd guvernului fascist de șefii partidelor burgheze. Așa de pildă, în articolul intitulat *Memoriul domnilor Iuliu Maniu și I. C. Brătianu* se arată că „Președinții partidelor liberal și național țărănesc ...au datoriat măcar în acest ultim moment să înțeleagă că singura posibilitate de a satisface dorința fierbinte a poporului este lupta și nu memoriile” ¹⁶.

Un loc central l-au ocupat în presa ilegală din anii războiului hitlerist articolele și materialele care chemau masele populare la luptă

¹¹ „România liberă”, Timișoara, din 16 februarie 1942. În perioada anilor 1941—1944, sub denumirea „România liberă”, au apărut două ziare ilegale — unul la București și altul la Timișoara.

¹² „România Liberă”, Timișoara, din septembrie 1942.

¹³ Ibidem, an. 1 nr. 1, din 28 ianuarie 1943.

¹⁴ Ibidem, nr. 4 din 15 aprilie 1943.

¹⁵ „Buletin” din 5 decembrie 1942.

¹⁶ Ibidem, din 4 septembrie 1943.

împotriva clicii fasciste din fruntea țării și a contropitorilor hitleriști. Ele reflectau viu linia Partidului Comunist din România care a arătat, imediat după declanșarea războiului antisovietic, că : „Sarcina și răspunderea istorică a Partidului Comunist din România față de poporul român constă în organizarea în România a luptei — alături de marele popor sovietic și de celelalte popoare cotate — pentru zdrobirea fascismului sîngeros german și a slugilor sale din toate țările, pentru alungarea ocupanților din România, pentru doborîrea bandei de trădători de la cîrma țării în frunte cu generalul Antonescu, pentru eliberarea țării de sub jugul sîngeros german, pentru victoria Uniunii Sovietice, pentru România liberă și independentă...”¹⁷.

Legat de aceste sarcini nobile puse de P.C.R., presa ilegală arăta maselor că de lupta lor hotărîită depinde viitorul lor și al țării, că în această luptă grea trebuie folosite toate resursele și mijloacele pentru a lovi fără cruțare în acei care au tîrît țara pe drumul periculos al războiului. „Poporul român — se arăta într-un articol publicat în „România liberă” — poate și trebuie să răstoarne pe trădătorii care sînt astăzi la putere. Poporul român poate și trebuie să se elibereze și să se salveze”¹⁸.

Călăuzindu-se după indicația dată de C.C. al P.C.R., în circulara din iulie 1941, care arăta că muncitorimea „trebuie să se pună în fruntea întregului popor în lupta pentru alungarea ocupanților fasciști din țară și pentru doborîrea bandei fasciste a generalului Antonescu”¹⁹, presa ilegală a acordat mobilizării muncitorimii o atenție deosebită. Ea a publicat cu regularitate numeroase materiale și articole prin care muncitorii din fabrici și uzine erau chemați să lovească pe orice cale în dușmanii poporului român.

Într-unul din articole, subliniindu-se rolul hotărîtor ce revenea în această luptă grea, dar măreață, clasei muncitoare în fruntea căreia se aflau neînfricații comuniști, se arăta : „Muncitorii romîni, uniți între ei, uniți cu toți patrioții de la orașe și sate în marele front patriotic în lupta pentru interesele lor naționale, sînt o forță de neînvins. Victoria va fi a lor !”²⁰. Într-un alt articol, intitulat *Muncitorii romîni și Uniunea Sovietică*, se arăta că în fața muncitorilor din țara noastră stătea o sarcină dublă, aceea de a lupta cu hotărîre împotriva hitleriștilor, pentru eliberarea națională a țării, cît și aceea internaționalistă de sprijinire a țării socialismului, pentru înfrîngerea agresorilor germani²¹.

Pentru a lovi în mașina de război fascistă, comuniștii au dat o mare atenție mobilizării la luptă a muncitorilor din fabricile și ramurile direct legate de război. Orientarea acțiunilor de sabotaj îndeosebi spre sectoarele cheie cum erau : transporturile, fabricile de armament și echipament militar este puternic reflectată în paginile presei ilegale. Ea arăta că organizarea sabotajului antihitlerist era o datorie patriotică a fiecărui om cinstit din țara noastră, că în fruntea acestei misiuni mărețe trebuia

¹⁷ *Documente din istoria Partidului Comunist din România 1917—1944*, ed. a II-a, E.P.L.P., Buc., 1953, p. 345.

¹⁸ „România liberă”, nr. 1 din 28 ianuarie 1943.

¹⁹ Arhiva Institutului de istorie a partidului, cota A XXV—10, inv. 1580.

²⁰ „Buletin” din 1 ianuarie 1942.

²¹ Ibidem, din 1 noiembrie 1942.

să se situeze muncitorii din fabrici și uzine, că fiecare lovitură dată regimului fascist, mașinii sale de război, contribuia la scurtarea războiului, la înfrângerea agresorilor fasciști. Astfel, în vibranta chemare adresată muncitorilor ceferiști în articolul *Datoria patriotică a ceferiștilor*, se spu-

ROMÂNIA LIBERĂ !

DISTRUGEȚI MAȘINA DE RĂZBOI HITLERISTĂ !

Fabrica de armament din Avrig, de pe șoseaua Lagarăș-Siblu, a sărit în aer. Cantități mari de muniții, destinate războiului hitlerist, au fost astfel distruse împreună cu tot utilajul.

În gara Ploești-Tricaj au explodat mai multe vagoane încărcate cu armament nemesc pentru front.

Pe linia București-Constanța a deralat un tren militar încărcat cu soldați nemți. Nu cunoaștem numărul victimelor.

În regiunea petroliferă din jud. Prahova și Dâmbovița au luat foc o serie de sonde. Serviciul de protecție hitlerist pretinde că e vorba de sabotaj.

Trenuri întregi încărcate cu avioane I. A. R. s'au întors de pe front la Brașov. Avioanele n'au putut fi utilizate din cauza unor defecte de construcție.

Într-o mare uzină de tunuri, mai multe mașini importante s'au defectat și producția a fost întreruptă câteva săptămâni.

Muncitorii ceferiști, din porturi și industrie ! Sabotați prin toate mijloacele fabricarea armamentului și transportul pentru războiul hitlerist ! Voi scurtați astfel războiul și salvați vieți românești !

Chemare publicată într-un număr din „România liberă” care îndeamnă pe muncitorii ceferiști, din porturi și industrie să contribuie la distrugerea mașinii de război fasciste.

nea : „...Pe căile noastre ferate nemții ne scot bogățiile din țară, trimit arme și trupe pe front pentru războiul lor. Datoria patriotică a ceferiștilor este să contribuie la paralizarea mașinii de război hitleriste... Să formăm comitete ilegale care să conducă acțiunea noastră”²². Adresându-se muncitorilor din industria de armament, ziarul ilegal „Buletin” arăta : „Muncitorii din uzinele de armament să saboteze producția, să nu mai fabrice armele cu care vor fi omorâți frații lor”²³.

²² Ibidem, din 20 decembrie 1942.

²³ „Buletin” (fără dată, probabil că a apărut în mai 1943).

Paralel cu îndemnul la lupta antihitleristă, numeroase articole apărute în presa ilegală informau cititorii despre o seamă de acțiuni curajoase ale muncitorilor, care neprecupețindu-și viața loveau cu ură în mașina de război fascistă. Astfel, în presa patriotică aflăm că muncitorii din Valea Prahovei au desfășurat încă din primele zile ale declanșării războiului hitlerist acțiuni energice de sabotare a mașinii de război²⁴. În primul număr al ziarului „România liberă” se anunța aruncarea în aer a fabricii de armament de la Avrighiu, explozia unor vagoane cu armament destinat frontului în gara Ploiești-Triaia, „deraierea” unui tren militar încărcat cu soldați hitleriști, aprinderea unor sonde petrolifere în județele Prahova și Dâmbovița, rebutarea avioanelor I.A.R. din cauza „defectelor” de construcții, întreruperea activității pe citeva săptămâni într-o uzină unde se fabricau tunuri din cauza „defectării” unor mașini speciale etc.²⁵. Din paginile presei ilegale au aflat cu satisfacție numeroși oameni ai muncii despre lupta pentru sabotarea mașinii de război hitleriste desfășurată de muncitorii din portul Giurgiu, care în noiembrie 1942 au dat foc unui număr de 19 tancuri petroliere²⁶, de incendierea arsenalului din Tîrgoviște unde au ars arme, mașini și instrumente de precizie²⁷.

În centrul atenției presei ilegale a stat în anii războiului hitlerist propagarea chemării P.C.R. la întoarcerea armelor împotriva hitleriștilor, lupta pentru salvarea de la un dezastru total a armatei române. În numeroase articole presa ilegală a chemat masele largi ale poporului să lupte împotriva repetatelor mobilizări pentru front ordonate de clica fascistă cu scopul de a completa mereu efectivele distruse. Așa de pildă, ea a demascât cu indignare mobilizările din toamna anului 1941, ce aveau menirea să înlocuiască trupele sacrificate pînă atunci din ordinul hitleriștilor²⁸.

O susținută campanie împotriva mobilizării pentru front a desfășurat presa ilegală și în primăvară anului 1942, cînd la ordinele Berlinului, clica militară-fascistă s-a declarat gata să trimită la moarte alte zeci și sute de mii de soldați. Demascînd aceste acțiuni odioase ale guvernanților fasciști și chemînd la luptă fătîșă împotriva trădătorilor, articolul intitulat : *Mobilizarea ordonată de călăul Hitler nu trebuie să reușească*, arăta : „Mobilizarea din primăvară nu trebuie să reușească... Ea trebuie să fie sabotată. Prin părăsirea unităților militare cu arma în mînă, prin refuzul supunerii la ordinul de mobilizare, prin lovire, pe cale armată, a hidrei fasciste, așa vom salva patria”²⁹. Sub titlul „*Trebuie să împiedicăm ca Hitler să adune din nou armată dintre noi*”, ziarul patriotic „Libertatea poporului” scria : „Trebuie să refuzăm trimiterea

²⁴ Ibidem, din 26 iulie 1941.

²⁵ „România liberă” din 28.I.1943. Vezi și Arhiva C.C. al P.M.R., fond 96, dos. nr. 1633, f. 43.

²⁶ „Buletin” din 5 dec. 1942.

²⁷ „Buletin informativ pentru lupta patriotică a tineretului român” nr. 4, din 4 iulie 1942.

²⁸ „Presa liberă”, din 24 septembrie 1941.

²⁹ „România liberă”, Timișoara, din 20 martie 1942.

pe front. *Trebuie să ne întoarcem armele contra lacheilor hitleriști și contra armatelor hitleriste*³⁰ (s. a.).

Presa ilegală a popularizat larg poziția militarilor care refuzau să lupte pentru interesele hitleriștilor. Ea chema toți ostașii să urmeze exemplul lor, iar populația din orașe și sate să le acorde sprijinul lor nelimitat. Ca urmare a acestei chemări numeroși ostași au refuzat să mai lupte. Unii din ei au căzut însă în mîna organelor de represiune. Din ziarul „Lupta patriotică” aflăm că la Curtea marțială din Timișoara erau închiși la începutul anului 1944 un număr de 170 militari condamnați la moarte, pe care fasciștii nu îndrăzneau însă să-i execute datorită stării de spirit antirăzboinice, atmosferei generale antihitleriste ce domnea în țară și în rindurile armatei romîne³¹.

În lupta pentru zdrobirea regimului fascist terorist, pentru alungarea hitleriștilor și salvarea țării de la dezastru prin scoaterea ei din război, P.C.R. a acordat o mare atenție și mobilizării maselor țărănești. Subliniind aportul pe care țărănimea era chemată să-l dea în această mare luptă a poporului nostru, într-un document al C.C. al P.C.R. se arată că „Țărănimea trebuie să lupte alături de muncitori pentru zdrobirea lui Hitler și a guvernului Antonescu”. Același document de partid chema țărănimea la sabotarea aprovizionării cu produse agrare a războiului hitlerist³².

În sprijinul acestor indicații date de partid, presa a publicat numeroase articole prin care țărănimea era chemată să se ridice cu hotărîre la luptă pentru a pune capăt odiosului regim fascist și consecințelor acestuia. Ea îndemna pe țărani să împiedice pe orice cale jaful hitlerist, să ascundă cerealele pentru a nu încăpea pe mîna fasciștilor, să rupă ordinele de chemare, refuzînd să lupte pe front pentru interesele hitleriștilor. Astfel, chiar în primele luni ale războiului ea populariza faptul că în toamna anului 1941 numeroși țărani sabotau aprovizionarea războiului hitlerist cu cereale și alte produse agrare³³. Popularizînd sabotarea de către țărani a războiului hitlerist, articolul intitulat *Vorbele și faptele țărănești* arăta că, în satele din jurul Devei, țăranii și-au ascuns în pămînt griul pentru a-l salva de la trimiterea în Germania pentru aprovizionarea lui Hitler³⁴.

Presa patriotică a desfășurat o vie și perseverentă campanie de demascare a clicii antonesciene care dădea bogățiile țării pe mîna hitleriștilor în timp ce poporul român suferea de foame. Demascînd tranșacția guvernanților fasciști de a da hitleriștilor cea mai mare parte din griul ce urma să fie recoltat în vara anului 1942, ziarul patriotic „Buletin” chema pe țărani să zădărnicească punerea în practică a acordului de înfometare a poporului român. În acest scop, ziarul dădea indicații concrete în care se spunea că țăranii să treiere pe ascuns și să depoziteze

³⁰ „Libertatea poporului”, din martie 1943. A apărut și în limba maghiară sub denumirea „Nepszabadsag”.

³¹ „Lupta patriotică”, din aprilie—mai 1944.

³² Arh. Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R., cota A XXV—10, inv. 1580.

³³ „Presa liberă” din 24 noiembrie 1941.

³⁴ Ibidem, din 1 ianuarie 1942.

grîul din pătule în gropi bine camuflate, iar pe agenții agricoli să-i primească cu topoare și cu coase. Lozinca țăranilor trebuie să fie : „Nici un bob de grîu pentru cîrmuirea lui Antonescu și războiului nemțesc”³⁵. Înflăcărate chemări la luptă împotriva înfometării poporului, împotriva jefuirii bogățiilor țării au continuat să apară în paginile presei ilegale în toți anii războiului. Ele explicau țăranilor legătura nemijlocită ce exista între sabotarea aprovizionării cu alimente a frontului și mersul general al războiului. „Agricultori scurtați războiul și salvați țara nemai-dînd nici un bob de grîu lui Hitler și Antonescu” se arăta într-una din aceste numeroase chemări³⁶.

Presa ilegală a luat poziție fermă împotriva marelui număr de procese ce se înscenau țăranilor care refuzau să dea grînele pentru asupritorii hitleriști (numai la tribunalul din Timișoara se judecau zilnic circa douăzeci de asemenea procese), chemînd pe locuitorii satelor să apere și să sprijine pe cei condamnați³⁷.

În pofida marilor greutăți ce le comporta informarea continuă și operativă, P.C.R. a desfășurat o intensă activitate pentru a ține la curent pe oamenii muncii cu situația reală de pe front. Un rol de cînstă i-a revenit și presei patriotice din anii 1941—1944 în informarea veridică a maselor populare cu privire la mersul războiului. Sarcina dată comuniștilor ce lucrau în domeniul presei era de mare răspundere. Prin paginile presei patriotice trebuia suplinită măcar în parte lipsa de informații obiective care caracteriza întreaga presă fascistă. Ne putem imagina la ce grad de dezinformare ajunsese presa fascistă dacă pînă și M. Antonescu, unul din căpeteniile guvernului fascist, a fost nevoit să recunoască în ședința Consiliului de miniștri din 3 iulie 1941 că presa fascistă publica o serie de informații „departe de realitate”³⁸. Tot în acele zile politicianul burghez reacționar C. Argetoianu nota în caietele sale personale că nu poate fi informat despre mersul evenimentelor prin „gazete răsuflete”³⁹.

În aceste condiții, încă în primele luni ale războiului presa ilegală dădea cititorilor săi știri despre mersul luptelor de pe front, cît și despre luptele de partizani desfășurate în diferite țări împotriva cîmpitorilor hitleriști. Rubricile „*Situația internațională*”, „*Știri de pe front*”, „*Popoarele luptă împotriva lui Hitler*” și altele devin prezente în fiecare număr. Astfel, la una din aceste rubrici, cititorii ce așteptau cu nerăbdare știri despre mersul războiului aflau la sfîrșitul lunii noiembrie 1941 că „Pe frontul de est, ofensiva de amploare anunțată de Hitler a eșuat”. Tot aici ei au aflat că „Partizanii din țările ocupate își întăresc lupta lor în contra fascismului cîmpitor”⁴⁰.

³⁵ „Buletin”, din august 1942.

³⁶ „Romînia liberă” din 28 ianuarie 1943.

³⁷ Ibidem, Timișoara, din iulie 1943; vezi și E. Cimponeriu, *Presa ilegală din Banat editată și îndrumată de partid în anii 1941—1944*, „Studii” nr. 5, 1962, p. 1184.

³⁸ Arhiva C.C. al P.M.R., fond. nr. 103, mapa 96, p. 55.

³⁹ Ibidem, fond 104, dos. 8635, f. 9562.

⁴⁰ „Presa liberă”, din 24 septembrie 1941.

Informând cititorii despre marea amploare a ofensivei armatelor sovietice din iarna anului 1942—1943, „Buletinul informativ“ arăta: „Rușii sînt în ofensivă coordonată pe un front de 3 000 km“⁴¹. Marilor lupte victorioase ale armatelor sovietice le este consacrat și articolul *Leningrad și Stalingrad*⁴². Tot în aceste zile cînd popoarele din lumea întreagă urmăreau cu atenție știrile privind înfrîngerile suferite de hitleriști, „Romînia liberă“ vestea nimicirea trupelor fasciste germane încercuite la Stalingrad, azi Volgograd⁴³. Cu mare însuflețire au întîmpinat patrioții romîni și știrea popularizată prin intermediul „Romîniei libere“ că „În Italia fascismul s-a prăbușit“⁴⁴.

Mult interes a trezit ediția specială a ziarului „Romînia liberă“ care a apărut în primele zile ale lunii decembrie 1943. Ea publica comunicatul conferinței de la Teheran a celor trei mari puteri — U.R.S.S., S.U.A. și Anglia — declarația adoptată de conferință precum și diferite declarații comune date de conferința miniștrilor de Externe care a precedat întîlnirea șefilor de guverne⁴⁵.

Un spațiu larg l-au ocupat în paginile presei ilegale apărută în anii războiului numeroasele articole, chemări și informații consacrate și destinate tineretului și femeilor. Acordînd o mare atenție lămuririi maselor largi de tineri asupra caracterului tilhăresc al războiului antisovietic, mobilizării acestora la lupta activă împotriva lui și a cotropitorilor hitleriști, uteciștii au organizat cu sprijinul partidului comunist tipărirea și răspîndirea unor ziare destinate exclusiv tineretului. Presa tineretului patriotic a propagat în rîndurile tinerilor din fabrici, uzine, școli, facultăți și sate dragostea și datoria de a lupta cu abnegație pentru o patrie liberă și independentă. Astfel, în articolul intitulat: *Datoriile tineretului în ceasul de față*, apărut într-unul din buletinele destinate tineretului, se arată că în fața tinerei generații stătea sarcina de onoare de a se ridica cu toată hotărîrea împotriva dictaturii crîncene și a războiului, de a organiza sabotarea mașinii de război fasciste, de a refuza în masă să plece la moarte pentru hitleriști⁴⁶.

Arătînd că războiul hitlerist avea în același timp un caracter anti-național, că guvernării fasciști de la putere au vîndut hitleriștilor pe lîngă bogățiile țării și viața tineretului romîn, „Buletinul informativ pentru lupta patriotică a tineretului romîn“ publică *Apelul petroliștilor*, vibrantă chemare la luptă antihitleristă, lansată de tinerii petroliști. Apelul chema tinerii muncitori din toate ramurile de producție să se ridice imediat la luptă curajoasă împotriva războiului dezlănțuit de Hitler. „Noi ne obligăm să facem totul ca petrolul romînesc să nu ajungă la el, să-l înghită pămîntul, să-l ardă flăcările, dar să nu ajungă la el“ spuneau în apelul lor tinerii petroliști⁴⁷.

⁴¹ „Buletinul informativ“, din 21 ianuarie 1943.

⁴² „Buletinul“, din 23 ianuarie 1943.

⁴³ „Romînia liberă“, nr. 1 din 28 ianuarie 1943.

⁴⁴ Ibidem, nr. 5 din 8 august 1943.

⁴⁵ „Romînia liberă“, ediție specială, decembrie 1943.

⁴⁶ „Buletin informativ pentru lupta patriotică a tineretului romîn“, nr. 1 din 15 aprilie 1942.

⁴⁷ Ibidem, nr. 4 din 4 iulie 1942.

Frăți români din această țară
Alungați pe nemți afară
Căci deor sta mai mult pe aci
Toți de loame vom muri

383

BULETINUL

INERETULUI PATRIOT

Aprilie 1943

19. IV 1943

Un facsimil al Buletinului tineretului patriotic.

Considerînd ca o datorie de onoare și cinste de a se situa în fruntea luptei pentru salvarea poporului român, comuniștii și uteciștii au luptat pe toate căile, inclusiv prin coloanele presei ilegale, împotriva politicii criminale de distrugere fizică și morală a tineretului. Glasul ferm al comuniștilor s-a făcut auzit cu tărie și atunci cînd sub masca așa-zisei specializări, clica fascistă căuta să ademenească pe unii tineri muncitori pentru a-i trimite să robească în fabricile de armament din Germania.

Antetul numărului 2 al ziarului „Tinărul patriot”, organ de luptă al tineretului patriotic din România.

Dezvăluind adevăratele scopuri pe care le urmăreau hitleriștii, „Presa liberă” scria: „Refuzați să plecați în Germania unde vă așteaptă o nemiloasă exploatare și otrăvire a sufletelor voastre tinere cu barbara ideologie fascistă”⁴⁸.

Presa tineretului dădea știri din ce în ce mai numeroase despre contribuția tineretului nostru la lupta antihitleristă. Așa, de pildă, într-un articol apărut în „Buletinul tineretului patriotic” se popularizează figura luminoasă a utecistului Filimon Sîrbu care și-a dat viața pentru libertatea și fericirea poporului român, constituind pentru toți tinerii „o pildă vie a sacrificiului și a jertfei pusă în slujba popoarelor”⁴⁹.

În paginile presei ilegale a tineretului au apărut de asemenea știri prețioase despre organizarea luptei tineretului din diferite țări împotriva fascismului și războiului. Așa, de pildă, din articolul: *Al doilea congres al tineretului sovietic antifascist din 7 iunie 1942 de la Moscova*, tinerii patrioți români au aflat despre lucrările acestui congres, despre participanții lui, cît și fragmente din cuvîntările unor delegați sovietici și străini. În presa patriotică a apărut încă în toamna anului 1943 o amplă relatare a faptelor eroice săvîrșite în lupta împotriva cotropitorilor hitleriști de membrii organizației comsomoliste ilegale „Tinăra gardă”⁵⁰.

În pofida condițiilor grele în care apărea și se difuza presa patriotică, ea a reușit să mențină legătura cu numeroși cititori, iar prin ei cu masele largi de oameni ai muncii. Prin discuții verbale, corespondențe ale cititorilor, redactorii presei ilegale aflau știri despre viața și lupta muncitorilor din întreprinderi, pe care le popularizau apoi în ziarele respective. Așa, de pildă, sub titlul *Știri din Prahova, Uzinele Concordia*, „Tinărul patriot” publică o amplă și interesantă corespondență a unui tînăr muncitor de la uzinele „Concordia” din Ploiești. În corespondență,

⁴⁸ „Presa liberă” din 24 septembrie 1941.

⁴⁹ „Buletinul tineretului patriotic” din 25 septembrie 1942.

⁵⁰ „Buletin” din 1 octombrie 1943.

tinărul muncitor arată că în ciuda amenințărilor, muncitorii vîrstnici și tineri au declarat grevă împotriva înflămnării lor și a familiilor lor. La încercările comandantului militar al uzinei de a-i forța pe muncitori să reia lucrul, „...tineri și bătrîni au răspuns că nu vrem să muncim flămînzi, mai bine murim, dar nu cedăm...” Tot aici tinărul corespondent dădea știri prețioase privind împletirea luptei împotriva foamei și a terorii cu lupta antihitleristă⁵¹.

Presa ilegală a acordat o mare atenție mobilizării maselor de femei în lupta împotriva mizeriei și războiului. Ea a publicat numeroase articole și chemări consacrate în mod special luptei antihitleriste a femeilor. Femeile erau chemate să organizeze manifestații și proteste colective împotriva trimeriei la moarte a soților și fiilor lor⁵², să organizeze în fabrici și la sate sabotarea prin orice mijloc a războiului hitlerist. Primul număr ilegal al ziarului „România liberă” a publicat chemarea intitulată *Femei, la luptă pentru pîine și pace!* În acest articol care îndemna femeile, „rămase fără sprijin, maltratate și batjocorite”, la luptă alături de întregul popor, se popularizau în același timp curajoasele manifestații împotriva foametei organizate de femeile din București în fața morilor Gagel, Comercială și Doamnei⁵³.

Înfruntînd primejdia de a-și da viața la fiecare pas, în ciuda faptului că erau urmăriți de agenții Siguranței și ai Gestapoului, comuniștii au făcut totul ca chemările partidului, știrile reale privind mersul războiului să ajungă în mijlocul maselor populare. Numeroase documente de arhivă vin să confirme că în anii grei ai dictaturii militare-fasciste și ai războiului hitlerist presa ilegală inițiată, îndrumată și condusă de P.C.R. a fost răspîndită în rîndurile oamenilor muncii. În ianuarie 1942, de pildă, o notă a Siguranței raporta că „Buletinul informativ” editat de P.C.R., în care se dădeau știri de pe front, era „...răspîndit pe întreg cuprinsul capitalei”⁵⁴. Difuzarea aceluiași „Buletin” în diferite cartiere ale Bucureștiului (Șoseaua Iancului, Șoseaua Vitan, Șoseaua Crîngăși, Bulevardul Dinicu Golescu, Bulevardul Mărășești, Mihai Vodă, str. Diane, str. Nicolae Filimon etc.) a continuat să se facă în lunile următoare cu și mai mare intensitate⁵⁵.

De o largă circulație s-a bucurat în rîndurile oamenilor muncii din capitală, precum și printre numeroase cercuri de intelectuali, ziarul ilegal „România liberă”. Tipărit în format mic, într-un tiraj apreciabil — ținînd cont de condițiile de cruntă teroare în care apărea — ziarul „România liberă” pătrundea număr după număr în fabrici și uzine, școli și facultăți, în cartierele muncitorești ale Bucureștiului⁵⁶. În anul 1944, în București, concomitent cu intensificarea răspîndirii organelor de presă ce au apărut în anii anteriori, se difuzează și „Buletinul capitalei”⁵⁷.

⁵¹ „Tinărul patriot”, organ de luptă al Tineretului patriotic, nr. 2 din 23 noiembrie 1943. Vezi și Arhiva C.C. al P.M.R. fond 79, dos. 7666, f. 458.

⁵² „România liberă”, Timișoara, din 16 februarie 1942.

⁵³ „România liberă” din 28 ianuarie 1943.

⁵⁴ Arhiva C.C. al P.M.R. fond 1, dos. nr. 290, f. 492—493.

⁵⁵ Ibidem, fond 96, dos. 680/1, f. 105, 110 și dos. nr. 685 f. 32, 34, dos. nr. 687, f. 45.

⁵⁶ Ibidem, fond 47, dos. nr. 4750, f. 62—79.

⁵⁷ Ibidem, fond. 1, dos. nr. 364, f. 37—106 și dos. nr. 7956, f. 3.

Presă ilegală se difuza și în numeroase localități din provincie. La Timișoara, „România liberă“ era difuzată „...din mână în mână în rândurile muncitorilor din fabrici“, iar la atelierele C.F.R. din localitate era distribuită printre muncitori „...între 1—5 ale fiecărei luni“⁵⁸. „România liberă“ ilegală a fost de asemenea larg răspândită și printre muncitorii petroliști din Ploiești⁵⁹, printre cei de la Șantierul Naval din Constanța⁶⁰ etc. Presă ilegală adresată tineretului a cunoscut și ea o intensă răspândire în București, Ploiești (la uzinele Concordia-Armament) și alte centre ale țării⁶¹.

În anul 1943 lupta poporului nostru sub conducerea P.C.R. pentru înlăturarea dictaturii militare-fasciste și împotriva războiului antisovietic a intrat într-o nouă fază. În țară regimul antonescian era măcinat de criza politică și militară în care intrase, de contradicțiile interne tot mai ascuțite ale regimului burghezo-moșieresc, cât și de creșterea vertiginoasă a nemulțumirilor și spiritului de luptă al maselor largi populare. Pe front armatele fasciste suferiseră grele înfringeri.

Supunând unei analize multilaterale situația internă și internațională pe plan politic și militar, cadrele de bază ale partidului sub conducerea tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej au trecut încă în luna august a anului 1943 la elaborarea planului de organizare a insurecției armate. Orientarea P.C.R. spre insurecția armată a avut o însemnătate deosebită și a influențat puternic lupta maselor populare pe drumul eliberării naționale. Înarmat cu planul politic-militar de organizare a insurecției armate, partidul a început imediat lupta pentru traducerea lui în practică.

Un rol de seamă în lupta pentru propagarea în mase a sarcinilor concrete stabilite de partid în noile condiții interne și externe ale celei de-a doua jumătăți a anului 1943 l-a avut presa ilegală. Număr după număr era consacrat mobilizării tuturor forțelor patriotice la lupta pentru salvarea țării pe calea sigură indicată de partidul comunist. Chemarea la lupta armată deschisă, împotriva dictaturii militare și a cotropitorilor hitleriști străbate de la un capăt la altul paginile presei patriotice din această perioadă. „Tradițiile noastre cele mai sfinte ne învață că dacă e necesar trebuie să cucerim libertatea noastră *cu arma în mână*“ (s.a.) — arăta unul din numeroasele articole care chemau la luptă pentru eliberarea României⁶².

Orientarea spre lupta fățișă inclusiv pe calea armelor se reflectă și în presa destinată tineretului patriotic. Uteciștii chemau masele de tineri să lupte cu abnegație pentru crearea unei Românie libere și democratice. În vibranta chemare la lupta antihitleristă: *Situația actuală și*

⁵⁸ Ibidem, fond 1, dos. nr. 319, f. 72, 96, 361.

⁵⁹ Ibidem, dos. nr. 364, f. 74.

⁶⁰ Ibidem, fond. 96, dos. nr. 2187, f. 158—160.

⁶¹ Ibidem, fond 1, dos. nr. 371, f. 48 și dos. nr. 365, f. 179. Referitor la răspândirea presei ilegale în diferite localități din țară vezi și E. Cimponeriu, Presă ilegală din Banat editată și îndrumată de partid în anii 1941—1944 „Studii“, nr. 5, an. XV, 1962, p. 1174.

⁶² „România liberă“, Timișoara, din octombrie 1943.

octombrie 1943.

Nu mai lupta unită a forțelor patriotice ne poate salva
de la pieirea sigură

(Noul apel al Partidului Comunist, partidul muncitorilor)

Sub loviturile concentrate ale Națiunilor Unite, regimul banditesc al hitleriștilor, urât de lumea întreagă, se găsește în toată Europa în fața prăbușirii. Ce face în acest timp nemernicul Antonescu și banda lui de la cîrma țării ? Îl asigură pe Hitler că îi vor rămîne credincioși pînă la ultimul soldat român .

Nu mai un singur răspuns poate exista la acest atentat mișelesc: lupta unită neîmpedată a întregului popor împotriva bandiților hitleriști și complicilor lor. Este datoria supremă a fiecărui patriot, a fiecărui om cinstit, ca să ia parte prin toate mijloacele la subminarea mașinii de războiu hitleriste și la doborîrea guvernului vinovat. Acela care nici acum, în ceasul din urmă, nu-și schimbă atitudinea pasivă față de trădătorii de la cîrma țării, acela merită să dea socoteala împreună cu aceștia pentru pieirea țării noastre.

Partidul Comunist, partidul muncitorilor, care de la începutul robiei noastre naționale luptă pentru înfăptuirea Frontului Patriotic Antihitlerist al poporului român și al minorităților naționale, și care duce singur dintre toate partidele țării de la început o luptă hotărîită pentru eliberarea noastră națională, spelează din nou la poporul țării. În acest apel propune tuturor partidelor și organizațiilor patriotice formarea unui Comitet Național de Luptă, care să mobilizeze și să unească toate forțele vii ale țării, fără deosebire de clasă și de religie, pe baza următorului program.

sarcinile tineretului nostru ziarul „Tinărul patriot“ spunea : „Tineri români, acum în ceasul al 12-lea ridicăți-vă. Nu ne așteaptă decât moartea de la nemți. La luptă hotărâtă *pe viață și pe moarte* (s.a.) pentru a-i distruge noi pe ei. La luptă tineri români ! Pentru eliberarea țării, pentru nimicirea cotropitorilor !“⁶³.

Întrucît P.C.R. lupta pentru a polariza în jurul lui toate forțele patriotice, antifasciste, toate grupările și cercurile politice, care indifereent de motiv se pronunțau pentru ieșirea României din războiul hitlerist, presa ilegală a continuat să publice numeroase materiale consacrate unirii tuturor forțelor patriotice într-un larg front național de eliberare. În paginile ei se popularizează apelul partidului comunist adresat tuturor partidelor și grupărilor patriotice în toamna anului 1943, care chema la constituirea urgentă a Comitetului național de luptă⁶⁴.

Șefii partidelor burgheze au continuat însă să refuze orice activitate concretă în vederea închegării unui larg front de eliberare națională. Prin prelungirea războiului, conducătorii partidelor burgheze, cît și cercurile palatului în frunte cu regele, sperau că va fi realizată așa-numita „variantă balcanică“ a lui Churchill, prin care se urmărea ocuparea României și a altor țări din Balcani de către trupele anglo-americane. De altfel, Maniu își motiva refuzul său de a participa la încheierea unui front care să unească toate partidele politice din țară, folosind ca argument că „Anglia și S.U.A. sînt de acord cu poziția sa“⁶⁵.

Dezvăluind atitudinea antinațională a politicienilor burghezi, „Buletin“ scria : „Poporul nu va recunoaște drept conducători ai săi decât pe aceia care, în ceasurile cele mai grele, au fost alături de el și în fruntea sa, pe cînd de la falsii conducători, care se eschivează sub diferite pretexte de la luptă, îngreunează și tergiversează lupta, ajutînd astfel pe Hitler și Antonescu, poporul va cere socoteală și îi va trage la răspundere“⁶⁶.

Lupta pentru transpunerea în viață a planului politico-militar de organizare și conducere a insurecției armate a început cu înlăturarea din conducerea partidului a trădătorilor în frunte cu Foriș, aflați în slujba Siguranței. Înlăturarea agenturii burgheziei din conducerea partidului a pus capăt acțiunilor provocatoare ale acesteia, care făcea totul să împiedice aplicarea platformei de acțiune a P.C.R. în timpul războiului, să denatureze și să falsifice linia revoluționară a partidului⁶⁷. Aceasta a permis mobilizarea tuturor forțelor partidului pentru lărgirea frontului antihitlerist și pregătirea răsturnării guvernului antonescian.

În această etapă, comuniștii și-au intensificat munca pentru atragerea armatei de partea forțelor patriotice. Sprijinind realizarea acestei sarcini de mare importanță, presa patriotică a continuat să publice numeroase articole și materiale destinate armatei. La sfîrșitul lunii ianuarie 1944 ziarul patriotic „România liberă“ publica *Chemarea Frontului Patrio-*

⁶³ „Tinărul patriot“. Organ de luptă al Tineretului Patriotic din România, nr. 3 din 20 decembrie 1943.

⁶⁴ „România liberă“, Timișoara, din octombrie 1943.

⁶⁵ „Buletin“ din 14 octombrie 1943.

⁶⁶ Ibidem.

⁶⁷ „Scinteia“, nr. 5381 din 17 decembrie 1961.

tic care, în paragraful adresat soldaților și ofițerilor, arăta : „Datoria voastră este să vă uniți cu poporul și să întoarceți armele împotriva cotropitorilor nemți și a trădătorilor de la cîrma țării“ (s.a.)⁶⁸. În numărul următor al aceluiași ziar apare chemarea adresată întregii armate romine intitulată : *Către comandanții de mari unități. Către generalii, ofițerii și soldații armatei noastre*, în care se spunea printre altele : „Armata e chemată să joace un rol de frunte. Antonescu trebuie doborât. Pentru aceasta armata trebuie să se unească cu toți patrioții. Nici o clipă nu e de pierdut. E momentul acțiunii“⁶⁹. Sub titlul *Ostași ! Țara vă cere să luptați contra hitleriștilor !*, „Buletinul Capitalei“ a publicat o vibrantă chemare către armată de a întoarce armele împotriva cotropitorilor hitleriști⁷⁰.

Lupta neobosită desfășurată de P.C.R. pentru realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare a înregistrat la 1 Mai 1944 un mare succes, prin realizarea F.U.M. între P.C.R. și P.S.D.

Înfăptuirea Frontului Unic Muncitoresc, arată tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej „...a avut o mare însemnătate pentru activitatea desfășurată de partid în vederea strîngerii laolaltă a tuturor forțelor anti-hitleriste...“⁷¹.

Presa ilegală a salutat și subliniat importanța realizării unității de acțiune a clasei muncitoare. Sub titlul *Frontul Unic Muncitoresc*, ziarul „Romînia liberă“ vestea cititorilor patrioți realizarea acestui măreț act⁷², publicînd în întregime manifestul *Către întreaga clasă muncitoare ! Către poporul român !* lansat de F.U.M. la 1 Mai 1944, care chema clasa muncitoare și poporul întreg la luptă hotărîită pentru salvarea țării⁷³.

În lunile hotărîitoare din vara anului 1944 au fost formate, sub îndrumarea organizațiilor de partid, pe baza Frontului Unic Muncitoresc, în numeroase întreprinderi, ca Atelierele C.F.R. „Grivița“. Uzinele „Malaxa“, „Lemaitre“, S.T.B., S.E.T., și altele, comitete ale F.U.M. sau comitete patriotice. Presa patriotică a popularizat în paginile ei constituirea acestor comitete, precum și unele hotărîri ale acestora. Ea a publicat integral sau parțial manifestele lansate de comitetele F.U.M. și patriotice⁷⁴.

Continuînd să informeze cititorii despre acțiunile hotărîte anti-hitleriste ce aveau loc în toată țara, ziarul „Romînia liberă“ arăta că, la București, populația din cartierul Gării de nord a atacat cu pietre pe soldații hitleriști, că la Ploiești muncitorii petroliști organizau după fiecare bombardament manifestații împotriva cotropitorilor și a războiului și că în Moldova partizanii își sporeau rîndurile și loviturile împotriva transporturilor și convoaielor hitleriste⁷⁵.

⁶⁸ „Romînia liberă“, an II, nr. 1 din 28 ianuarie 1944.

⁶⁹ Ibidem, an. II, nr. 2 din 22 martie 1944.

⁷⁰ „Buletinul Capitalei“, nr. 5 din 1 iulie 1944.

⁷¹ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări, 1959—1961*, Ed. politică, Buc. 1961, p. 9.

⁷² „Romînia liberă“, nr. 3, din 9 mai 1944.

⁷³ Ibidem, nr. 4 din 26 mai 1944.

⁷⁴ Ibidem, an. II, nr. 6 din 26 noiembrie 1944.

⁷⁵ „Romînia liberă“, nr. 3 din 9 mai 1944.

Același ziar patriotic dădea știri privitoare la lupta antihitleristă a maselor țărănești, sub forma unor scurte informații intitulate „La țară“, „Țărănimea română“ etc. Astfel cititorii patrioți au aflat cu satisfacție că sătenii de la Polonogi au refuzat să răspundă ordinelor de mobilizare ⁷⁶, că la Țigănești țărani au cerut primarului să scoată hitleriștii din satul lor, iar la Alexeni i-au bătut pe cițiva nemți. Popularizând aceste acțiuni antihitleriste de la sate, ziarul îndemna țărani să urmeze pilda celor din Polonogi, Alexeni și Țigănești ⁷⁷. Pentru a ridica întregul popor la luptă fățișă împotriva cotropitorilor hitleriști, un alt articol arăta : „Hitleriștii nu pot fi înblinziți, decît zdrobindu-li-se capul. Numai izgonindu-i dintre noi vom scăpa de acest război distrugător“ ⁷⁸.

Conștient că în acțiunea nobilă de mobilizare a întregului popor pentru salvarea țării, presei îi revenea un rol important, P.C.R. a luat o seamă de măsuri menite să sporească eficiența și influența acesteia. Sub îndrumarea și conducerea sa directă, în ciuda condițiilor aspre, apar noi organe de presă. Așa, de pildă, apar în cursul anului 1944 : „Buletinul Apărării Patriotice“, „Buletinul Capitalei“ (în București), ziarele „Chemarea“, „Bänsági Magyar Szó (Cuvîntul Maghiar din Banat) și altele. Paginile acestor organe, ca de altfel ale întregii prese, îndrumate și conduse de P.C.R., militau cu cea mai mare ardoare pentru a scoate țara din războiul hitlerist și de sub jugul cotropitorilor hitleriști. Ziarul „Chemarea“, care a apărut cu numai o lună înaintea declanșării insurecției armate de la 23 August 1944, scria : „Chemarea“ apare în ceasul cel mai hotărîtor al vieții poporului român, în ceasul în care începe răfuiala finală... Poporului român îi trebuie pacea și libertatea : acestea nu se pot cîștiga decît prin lupta grea și eroică. Pentru ele au căzut mii din cei mai buni fii ai poporului, unii asasinați mișelește de către zbirii lui Antonescu, alții zac în închisori și lagăre. Eliberarea lor neîntîrziată este o datorie de onoare pentru poporul român“.

Adresîndu-se diferitelor pături ale populației cu îndemnul de a contribui la lupta pentru eliberarea țării, „Chemarea“ scria : „Fiecare patriot român, din locul pe care-l ocupă poate și trebuie să distrugă cîte un șurub al mașinii de război hitleriste, să lovească de moarte pe neamțul cotropitor și slugile lui trădătoare de la guvern.

Soldații și ofițerii care au armele în mină să le îndrepte împotriva dușmanilor lor hitleriști...“

Muncitorii să împiedice ieșirea din fabrici și uzine a oricărui fel de armament sau munițiuni care duc la moartea fraților și prelungesc chinurile războiului.

Țărani să-și ascundă recolta pentru ei și copii lor. Să se opună cu forța jafului în folosul lăcustelor nemțești... Tinerii să refuze să moară în acest ultim moment pentru războiul pierdut al lui Hitler. Să se ascundă în munți unde să se grupeze în detașamente de partizani...

⁷⁶ „Romînia liberă“, an II, nr. 5 din 16 iunie 1944.

⁷⁷ Ibidem, nr. 6 din 26 iunie 1944.

⁷⁸ Ibidem.

În fuga lor, nemții trebuie să simtă că poporul român nu uită tot răul pe care i l-au făcut. Să li se taie retragerea, să fie loviți de moarte pe toate drumurile, din toate părțile”⁷⁹.

Prin paginile „României libere”, care a publicat declarația de constituire a Blocului Național Democrat, patrioții români au aflat că, în sfârșit, când prăbușirea dictaturii militare-fasciste era iminentă, conducătorii partidelor național-țărănesc și național-liberal au acceptat la 20 iunie 1944 încheierea unui acord cu partidele din Frontul Unic Muncitoresc pentru crearea B.N.D. Dar și în cadrul B.N.D. care avea la bază acordul ce prevedea înlăturarea dictaturii fasciste, instaurarea unui regim democrat, eliberarea țării de sub ocupația hitleristă, șefii partidelor burgheze au încercat să împiedice organizarea luptei active, antihitleriste. Ascunzându-se în spatele unor pretexte neverosimile, aceștia urmăreau să împiedice orice acțiune concretă menită să ducă la realizarea practică a acordului pe care în mod formal și din interese meschine l-au acceptat.

Partidul Comunist din România era conștient că partidele burghezo-moșierești au consimțit să încheie acordul pentru constituirea B.N.D. datorită faptului că devenise evident că regimul fascist își trăia ultimele zile în România și mai ales pentru a trage foloase de pe urma acestuia după terminarea războiului. „Partidul nostru — arăta tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej — a considerat însă necesară formarea Blocului național-democrat în vederea coalizării tuturor forțelor antihitleriste. În același timp, el a dus o acțiune consecventă de combatere a duplicității și pozițiilor reacționare ale partidelor „istorice”, militând pentru unirea tuturor forțelor patriotice și pentru formarea unui guvern din reprezentanții tuturor partidelor și grupărilor politice democratice”⁸⁰.

Ridicându-se împotriva acelor care, în zilele hotărâtoare din ajunul declanșării insurecției armate, încă mai cutezau să se ocupe cu diferite manevre de culise ce aveau ca scop salvarea regimului burghezo-moșieresc, ziarul „România liberă” într-un articol intitulat *Blocul Partidelor și datoria României în ceasul de față* arăta: „Un program politic nu este nimic, dacă nu este un program de luptă și dacă nu se traduce imediat în fapt...”⁸¹

În pofida voinței lui Maniu și Brătianu care, în cadrul Blocului, s-au împotrivit continuu ideii întoarcerii armelor împotriva Germaniei hitleriste, P.C.R. a propagat și a luat măsuri concrete în același timp pentru a merge pe calea demnă și nobilă a luptei armate împotriva cotropitorilor hitleriști. Îndemnul spre întoarcerea armelor împotriva adevăraților dușmani ai poporului român, cotropitorii hitleriști, a străbătut ca un fir roșu fiecare număr al ziarelor patriotice în aceste zile

⁷⁹ „Chemarea”, organ al Comitetului Central al Uniunii Patriotice, nr. 1 din 22 iulie 1944.

⁸⁰ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvântări 1959—1961*, Ed. politică, Buc. 1961, p. 9.

⁸¹ „România liberă”, an. II, nr. 9 din 10 august 1944.

decisive. „Alungarea nemților este singura salvare de la moarte și catastrofă. Revolta maselor românești împotriva jefuitoarelor și asasinilor hitleriști trebuie să se transforme în lupta cu arma în mână contra lor” scria ziarul ilegal „România liberă”⁸².

Reluând aceeași idee, a luptei armate antihitleriste, numărul următor al „României libere”, care a apărut în preziua începerii insurecției armate, sublinia: „...POPORUL ROMÂN ȘI ARMATA SA trebuie să se răscoale și cu arma în mână să alunge uneltele nemțești de la guvern și trupele nemțești din țară” (s. a.). Tot în acest număr patrioții români au citit că Armatele sovietice au declanșat, la 20 august 1944, o ofensivă impetuoasă pe frontul Iași—Chișinău⁸³.

Apreciind că principalele măsuri cu caracter politic și militar pentru pregătirea insurecției armate au fost realizate, că condițiile prielnice pentru declanșarea ei s-au format, P.C.R. a acționat cu cea mai mare hotărâre, pe baza planului ce-l elaborase, începând insurecția armată.

Și în aceste clipe de importanță hotărâtoare, presa patriotică îndrumată și condusă de P.C.R. a fost la datorie. În paginile ei oamenii muncii au citit cu emoție chemarea înflăcărată adresată lor de către C.C. al P.C.R. imediat după declanșarea insurecției armate de a lupta pe viață și pe moarte împotriva cotropitorilor hitleriști, pentru a zădărnici încercările acestora de a-și menține pozițiile. Chemarea C.C. al P.C.R. arăta că „În ciocnirea inevitabilă cu forțele hitleriste, Partidul Comunist din România cheamă muncitorimea, țărănimea, intelectualii și pe toți cetățenii României la luptă fără cruțare, cu toate armele împotriva dușmanului de moarte al poporului român, pentru asigurarea viitorului său”⁸⁴.

Tot la 24 august 1944 apare ediția specială a ziarului „România liberă” care publică chemarea Comandamentului formațiunilor de luptă patriotice, organizat și condus de partid, intitulată: *Către toți cetățenii Capitalei! Români patrioți!*, care vestea că a fost realizată „cea mai arzătoare dorință a întregului popor român — PACEA CU ALIAȚII”. Chemarea mobiliza masele populare la lupta pentru izgonirea hitleriștilor, demasca atacul criminal dezlănțuit de aceștia împotriva capitalei noastre. „VIAȚA NOASTRĂ E ÎN PERICOL! CU TOȚII LA ARME!” — spunea chemarea răspicat, mobilizând întregul popor la luptă”⁸⁵.

Răspunzând chemărilor partidului comunist, formațiunile de luptă patriotice, la care s-au alăturat masele de muncitori și țărani, întreaga armată română, care a întors armele împotriva ocupanților hitleriști, au luptat eroic pentru victoria și consolidarea insurecției.

Prin victoria insurecției armate din august 1944, lupta curajoasă a poporului român, condus de partidul comunist pentru doborârea dicta-

⁸² Ibidem.

⁸³ „România liberă”, an. II, nr. 10 din 22 august 1944.

⁸⁴ Ibidem, nr. 11 din 24 august 1944.

⁸⁵ Ibidem, ediție specială din 24 august 1944.

turii militare-fasciste, scoaterea României din războiul antisovietic și întoarcerea armelor împotriva trupelor hitleriste a fost încununată de succes. Principalele obiective pentru care a luptat cu abnegație Partidul Comunist din România au fost realizate.

În această luptă, înfruntând nenumărate greutăți, presa ilegală inițiată, îndrumată și condusă de P.C.R. a adus un aport prețios. Cauza nobilă pentru care ea a militat cu pasiune și curaj în coloanele sale a fost cîștigată.

„Insurecția armată victorioasă din august 1944 — arată tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej — a deschis o eră nouă în istoria poporului român, a însemnat începutul revoluției populare, care a schimbat din temelii viața țării”⁸⁶.

⁸⁶ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări, 1959—1961*, Ed. politică, Buc. 1961, p. 440.

ACTIVITATEA DESFĂȘURATĂ DE P.C.R. CU PRILEJUL ZILEI DE 1 MAI PENTRU ORGANIZAREA LUPTEI OAMENILOR MUNCII IMPOTRIVA DICTATURII MILITARE-FASCISTE ȘI A RĂZBOIULUI HITLERIST (1941—1944)

O. MATICHESCU

Instaurarea dictaturii militare-fasciste a constituit, prin urmările sale politice și social-economice, o nouă și grea lovitură dată poporului român. Expresie a politicii antipopulare și antinaționale a celor mai reacționare vîrfuri ale burgheziei și moșierimii românești, dictatura militară-fascistă a contribuit la înrăutățirea la maximum a condițiilor de viață ale maselor populare. Pe de altă parte, pe plan extern, prin concesiile economice și politice făcute Germaniei hitleriste, dictatura militară-fascistă a dus la pierderea independenței și suveranității de stat a României, la împingerea țării în războiul hitlerist.

În aceste împrejurări grele „Partidul Comunist a fost singura forță politică care s-a ridicat în apărarea intereselor naționale, pentru ieșirea României din acest război și întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste”¹.

Grea și plină de sacrificii a fost lupta desfășurată de comuniști în această perioadă. Pentru a înăbuși orice mișcare revoluționară a clasei muncitoare, la adăpostul baionetelor hitleriste, dictatura militară-fascistă antonesciană a înăsprit neconținut exploatarea, teroarea și samavolnicia asupra maselor populare. A fost decretată „interzicerea” luptei de clasă, s-a introdus pedeapsa cu moartea împotriva oricărei manifestări sau acțiuni politice cu caracter antifascist și antirăzboinic, țara a fost împinșă de închisori și lagăre de concentrare. O mare parte din cadrele de bază ale partidului comunist au fost întemnițate, numeroși comuniști și luptători antifasciști au fost asasinați de către organele represive antonesciene în colaborare cu Gestapoul.

Condițiile în care Partidul Comunist și-a desfășurat activitatea în această perioadă au fost, pe de altă parte, mult îngreunate și de faptul că în conducerea sa se strecurase o clică de elemente trădătoare, care au dus o activitate distructivă, „de descompunere și distrugere a organi-

¹ Gh. Gheorghiu-Dej, „Articole și cuvîntări”, 1959—1961, Ed. Politică, Buc., 1961, p. 437.

zațiilor de partid, de compromitere, izolare sau predare pe mîna siguranței a cadrelor partidului”².

Este un merit deosebit al Partidului Comunist, a cadrelor sale de bază că au reușit în aceste condițiuni să imprime partidului o orientare tactică potrivită, în conformitate cu interesele sociale și naționale fundamentale ale întregului nostru popor. Pe baza unei analize temeinice a situației economice, sociale și politice concrete, create prin instaurarea dictaturii militare-fasciste și împingerea Romîniei în războiul hitlerist, ținînd cont de poziția și interesele diferitelor clase și pături sociale, Partidul Comunist a desfășurat în această perioadă o susținută muncă propagandistică și de organizare a tuturor păturilor sociale, vital interesate în doborîrea dictaturii militare-fasciste și scoaterea Romîniei din război, pentru unirea lor într-un larg Front patriotic antihitlerist.

În ciuda teroarei fasciste singeroase, a greutăților create de elementele trădătoare din conducerea P.C.R., comuniștii s-au aflat în această perioadă în fruntea maselor populare, organizînd și conducînd pe oamenii muncii la importante acțiuni cu un puternic caracter politic, revoluționar, de sabotare și subminare a mașinii de război hitleriste, pentru doborîrea dictaturii militare-fasciste.

Din tabloul general al acestor lupte se desprind, ca momente însemnate și specifice, campaniile politice ale Partidului Comunist pentru organizarea și conducerea unor acțiuni revoluționare ale clasei muncitoare cu prilejul zilei internaționale a celor ce muncesc — 1 Mai.

Fără a neglija organizarea și conducerea unor acțiuni revoluționare și de sabotaj, organizațiile de partid au pus în această perioadă un accent deosebit pe editarea și răspîndirea materialului propagandistic al partidului închinat zilei de 1 Mai, pe desfășurarea muncii de lămurire, mobilizare și organizare a oamenilor muncii. Din acest punct de vedere acțiunile revoluționare ale Partidului Comunist, organizate în acești ani întunecați cu prilejul zilei de 1 Mai, fac parte din mișcarea generală de rezistență a oamenilor muncii, se identifică întru totul cu sarcinile principale puse de P.C.R. în fața poporului romîn — lupta pentru crearea unui larg Front Patriotic în vederea doborîrii dictaturii militare-fasciste, scoaterea țării din război și întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste.

★

Urmărind să înăbușe orice activitate a comuniștilor de organizare și conducere a luptei maselor populare împotriva regimului dictaturii militare-fasciste, a politicii sale antipopulare și antinaționale, în preajma zilei de 1 Mai 1941 organele aparatului represiv antonescian au luat o serie de măsuri excepționale. La adăpostul stării de asediu și tribunalelor militare autoritățile antonesciene au dezlănțuit o puternică teroare împotriva maselor populare, a tuturor elementelor patriotice antifasciste și antirăzboinice. Măsurile represive au fost îndreptate cu precădere împotriva clasei muncitoare, a forței sale de avangardă — Partidul Comunist.

Avînd mereu în față exemplul acțiunilor precedente ale oamenilor muncii din Romînia, desfășurate cu prilejul zilei de 1 Mai, în special

² „Scinteia”, nr. 5381, 17 decembrie 1961.

în anii 1939—1940, când partidul a organizat și condus în această zi importante întruniri și demonstrații de stradă ale oamenilor muncii împotriva exploatării capitaliste, a pericolului fascist și de război, autoritățile represive au decretat interzicerea în întreaga țară a oricărei acțiuni muncitorești cu ocazia zilei de 1 Mai³.

Numeroase ordine și circulare trimise în ajunul zilei de 1 Mai pe adresa prefecturilor de județe cereau organizarea unei strînse colaborări între toți factorii aparatului de stat (poliție, jandarmerie, armată ș.a.m.d.) pe de o parte în scopul împiedicării și reprimării acțiunilor întreprinse de comuniști pentru organizarea și conducerea întrunirilor și demonstrațiilor muncitorești îndreptate împotriva dictaturii militare-fasciste, iar pe de altă parte pentru împiedicarea răspîndirii materialului de propagandă al partidului, pentru zădărnicierea muncii sale propagandistice de la om la om etc.⁴. În acest scop, capitala și principalele centre muncitorești din țară au fost împărțite în zone militare de pază și control, acordîndu-se o atenție specială cartierelor muncitorești cu un proletariat numeros⁵. Echipa specială de agenți de poliție și siguranță au primit dispozițiuni să patruleze în jurul cazărnilor și instituțiilor militare, pentru a opri orice contact dintre soldați și oamenii muncii.

În preajma zilei de 1 Mai 1941 în întreaga țară au fost efectuate numeroase razii polițienești care s-au soldat cu arestarea unui număr mare de muncitori și activiști ai Partidului Comunist. Organele represive din Bacău raportau în această direcție, că numai în noaptea de 30 aprilie — 1 mai au fost efectuate în oraș „21 de descinderi domiciliare la comuniști”⁶.

Teroarea și măsurile represive nu au putut însă împiedica activitatea organizațiilor de partid. Comuniștii au desfășurat în cadrul campaniei de 1 Mai 1941 o susținută activitate propagandistică de la om la om, demascînd caracterul și politica antinațională și antipopulară a guvernului dictaturii militare-fasciste antonesciene, subliniind necesitatea luptei unite a întregului popor împotriva acestei dictaturi, a planurilor sale de împingere a României în război, pentru alungarea din țară a armatelor hitleriste și redobîndirea independenței de stat a țării noastre.

Celulele de partid au primit consemnul ca în cadrul campaniei de 1 Mai să militeze pentru centralizarea nemulțumirilor oamenilor muncii din diferite întreprinderi și ateliere și prezentarea lor în memorii revendicative administrațiilor respective⁷. Membrii și activiștii de partid au dus muncă de lămurire în rîndurile muncitorimii în vederea neprezentării la lucru în ziua de 1 Mai și pentru a organiza ieșiri colective în împrejurimile localităților respective unde membri de partid urmau să organizeze întruniri și să țină discursuri în aer liber, cerînd drepturi

³ Arhiva C.C. al P.M.R., fond nr. 5, dos. nr. 1150, f. 402.

⁴ Arhiva C.C. al P.M.R., fond nr. 8, dos. nr. 1697, f. 198 ; fond nr. 5, dos. nr. 1150, f. 403—404.

⁵ Arhiva C.C. al P.M.R., fond nr. 5, dos. nr. 1150, f. 488.

⁶ Arhiva C.C. al P.M.R., fond nr. 8, dos. nr. 1697, f. 208.

⁷ Arhiva C.C. al P.M.R., fond. nr. 9, dos. nr. 2411, f. 224 ; fond nr. 47, dos. nr. 4628, f. 106.

economice și libertate politică pentru clasa muncitoare, alungarea hitleriștilor din România și menținerea păcii⁸.

În diferite centre muncitorești din țară s-au ținut ședințe conspirative ale organizațiilor locale ale P.C.R., U.T.C. și M.O.P.R.-ului, în vederea organizării acțiunilor concrete pentru ziua de 1 Mai⁹. La aceste ședințe activiștii de partid au primit material de propagandă, s-au fixat concret grupele de popularizare a manifestelor, stegulețelor, fluturașilor etc. Au fost confecționate șabloane cu lozincile P.C.R. : „Jos fascismul italo-german !”, „Jos regimul fascist” !, „Vrem alianță cu U.R.S.S. !” etc., s-au fixat locuri unde lozincile trebuiau șablonate ș.a.m.d.¹⁰.

Având în vedere că la 8 Mai 1941 se împlineau 20 de ani de la crearea Partidului Comunist din România, organele și organizațiile de partid au primit sarcina de a populariza în cadrul campaniei de 1 Mai, în rândurile maselor, însemnătatea și semnificația istorică a acestui important eveniment din istoria mișcării muncitorești din țara noastră. Această preocupare a fost evidentă în înseși materialele de propagandă editate și difuzate de unele organizații ale P.C.R. cu prilejul zilei de 1 Mai. în acest an.

Străduindu-se să mențină în permanență legătura cu masele populare, organizațiile de partid au acordat în această perioadă atenția cuvenită editării și difuzării materialului propagandistic de partid. „Punându-și la fiecă pas viața în primejdie, — arăta tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, referindu-se la această activitate în cuvântarea rostită cu ocazia celei de a 15-a aniversări a eliberării României de sub jugul fascist — comuniștii... chemau prin ziarele și manifestele ilegale întregul popor la luptă pentru răsturnarea cliiei antonesciene, pentru ieșirea României din criminalul război antisovietic și alăturarea ei la coaliția antihitleristă”¹¹. În ciuda măsurilor represive luate de organele de stat fasciste și a activității distructive desfășurate de elementele trădătoare din partid, manifestele, broșurile, fluturașii și alte materiale de propagandă ale P.C.R., au cunoscut o largă circulație în rândurile oamenilor muncii din țara noastră. Semnificativ în această direcție este faptul că în ajunul zilei de 1 Mai 1941, Direcția Generală a Poliției cerea organelor represive locale să treacă la „*imediată arestare a tuturor acelor care răspîndesc manifeste comuniste*”¹².

În București cu toate că, așa după cum recunoșteau înseși organele de stat, în noaptea de 30 spre 1 Mai, „*patrulare militare au efectuat razii foarte serioase în tot orașul*”, în diferite întreprinderi și cartiere muncitorești comuniștii au răspîndit broșura intitulată : „*De la regimul*

⁸ Arhiva C.C. al P.M.R., fond nr. 5, dos. nr. 1154, f. 175.

⁹ Ibidem, dos. nr. 1154, f. 170.

¹⁰ Arhiva C.C. al P.M.R. fond nr. 8, dos. nr. 1697, f. 196 ; fond nr. 5, dos. nr. 1154, f. 170 ; dos. nr. 1150, f. 414—418.

¹¹ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări, 1959—1961*, Ed. Politică, Buc., 1961, p. 7.

¹² Arhiva C.C. al P.M.R., dos. nr. 1150, f. 387.

legionar, la dictatura militară" ¹³. Broșura a avut circulație și în alte centre muncitorești din țară.

Pornind de la analiza factorilor social-economici și politici care au generat instaurarea dictaturii militare-fasciste, Partidul Comunist demasca în fața maselor adevăratul caracter al regimului antonescian.

În broșură era subliniat faptul că pe lângă trădarea independenței și suveranității naționale a țării, pe plan intern regimul dictaturii militare fasciste a dezlănțuit un adevărat război împotriva clasei muncitoare, militarizând întreprinderile și aparatul de stat în scopul de a înăbuși prin teroare lupta poporului român pentru o viață mai omenească, pentru pace și independență națională. Demascând caracterul noilor legiuri fasciste, materialul arăta că prin intermediul lor „clasele stăpînitoare vor să extermină pe cei mai buni fii ai poporului român, care luptă în fruntea lui pentru pîine, pace, pămînt și libertate. Ei vor să nimicească Partidul Comunist, avangarda poporului român” ¹⁴.

Material propagandistic închinat zilei de 1 Mai 1941 a fost editat și de organizațiile regionale ale P.C.R. Astfel, sub semnătura Comitetului Teritorial din Ardeal și Banat al P.C.R. a apărut și circulat în centrele muncitorești din aceste regiuni manifestul intitulat: „*Muncitori, țărani, naționalități asupraite...*” ¹⁵.

După ce prezintă importanța și semnificația istorică a zilei de 1 Mai, manifestul se oprește asupra situației catastrofale în care politica antipopulară și antinațională, promovată ani îndelungați de clasele dominante au adus poporul român. „Scumpetea, foametea, jefuirea populației prin impozitele nemărginite și rechiziții, ațîțarea șovină și teroarea nemaipomenită, iată unde am ajuns în țara pîinii, a petrolului și a altor atîtor bogății, în țara unde au singerat atîția luptători pentru libertate”. Condamnînd cu vehemență politica trădătoare a regimului dictaturii militare-fasciste, comuniștii avertizau masele prin acest manifest, arătînd că singura soluție salvatoare pentru poporul român constă în doborîrea dictaturii militare-fasciste și izgonirea hitleriștilor din țară. Motorul acestei acțiuni trebuia să fie unitatea proletariatului, a tuturor păturilor sociale subjugate și oprite de regimul fascist, încadrarea lor activă în luptă sub conducerea Partidului Comunist.

„*Un singur partid reprezintă interesele poporului și acesta este Partidul Comunist, care vă cheamă la luptă solidară — se arăta în manifest. Valurile de sînge ale războiului de jaf, care înecă țările lumii capitaliste nu se opresc decît la voința de unire a maselor muncitorești*” ¹⁶. Manifestul chema masele de oameni ai muncii să folosească ziua de 1 Mai — care prin însăși semnificația sa istorică reprezenta ziua solidarității de clasă a celor ce muncesc — pentru ca în uzine și fabrici, pe ogoare să-și strîngă rîndurile și în front comun să lupte pentru dobo-

¹³ Ibidem, dos. nr. 1154, f. 177. Deși a fost editată anterior, după rebeliunea legionară din ianuarie 1941, broșura a fost folosită drept material propagandistic al P.C.R. pentru ziua de 1 Mai.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Arhiva C.C. al P.M.R., fond nr. 1, dos. nr. 1245, f. 72—74; Arhiva Institutului de istorie a P.M.R., cota AXXV-15.

¹⁶ Ibidem.

rîrea regimului dictaturii militare-fasciste și instaurarea unui guvern care să militeze pentru salvarea păcii, pentru prietenie cu Uniunea Sovietică, pentru eliberarea deținuților comuniști și antifasciști, capabil să asigure clasei muncitoare, întregului popor, pace, pîine și libertate¹⁷.

Un manifest asemănător de 1 Mai, închinat însă prin conținutul său și celei de a 20-a aniversări de la crearea P.C.R., a fost editat și difuzat în orașele Moldovei de către Comitetul regional din Moldova al P.C.R. Manifestul este intitulat sugestiv „Cu prilejul zilei de 1 Mai 1941, 20 de ani de existență a P.C.R. în slujba poporului. Muncitori, țărani, soldați și intelectuali din Moldova” și face o succintă trecere în revistă a condițiilor social-economice și politice interne și internaționale în care a fost creat cu douăzeci de ani în urmă Partidul Comunist din România, precizînd, în același timp, importanța și semnificația istorică a acestui eveniment pentru istoria poporului român¹⁸.

Detășament de avangardă al clasei muncitoare, P.C.R. și-a închinat întreaga sa activitate intereselor maselor populare, poporului român, năzuințelor sale de emancipare economică și socială¹⁹. Enumerînd multiplele acțiuni și lupte revoluționare ale oamenilor muncii din România organizate și conduse de P.C.R., în manifest sînt amintite, în primul rînd, luptele muncitorilor mineri din Valea Jiului din vara anului 1929, eroicele lupte ale muncitorilor ceferiști și petroliști din ianuarie—februarie 1933, care au constituit un moment de cotitură în activitatea P.C.R. și a mișcării noastre muncitorești. „Neuitate vor rămîne aceste lupte ale poporului muncitor pentru dezrobire, în care și-au dat viața cei mai buni fii ai săi” — se arăta în material²⁰. Printre cei mai vrednici apărători ai poporului, membri și militanți de frunte ai partidului comunist, manifestul citează numele tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej și a altor luptători comuniști care și-au jertfit libertatea în lupta pentru dezrobirea economică și socială a clasei muncitoare, pentru independență și suveranitatea poporului român²¹. În manifest se subliniază faptul că în acele timpuri de restriște pentru poporul nostru cînd jugul dictaturii militare-fasciste apăsa greu pe umerii maselor populare, cînd era pusă în joc însăși soarta și ființa de stat a țării noastre, după 20 de ani de la crearea P.C.R. comuniștii se găseau, așa după cum au fost în permanență, în fruntea maselor populare. Exemplul nobil și înălțător al celor mai buni activiști ai P.C.R. întemnițați în lagăre și închisori — se arăta în manifest — trebuia să constituie un imbold pentru fiecare muncitor și patriot cinstit, o chemare la lupta de transformare a zilei de 1 Mai într-o măreață zi de unitate a întregului popor, de luptă hotărîtă împotriva dictaturii militare-fasciste, pentru pace și prietenie cu Uniunea Sovietică²².

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Arhiva C.C. al P.M.R., dos. nr. 6458—151, f. 297; Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R., cota AXXV-18.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem.

²² Ibidem.

În afara manifestelor de partid, cu prilejul zilei de 1 Mai comuniștii au răspândit în acel an în întreaga țară numeroși și variați fluturași, conținând diferite lozinci ale partidului ca : „*Trăiască Partidul Comunist Român. 20 de ani în luptă pentru popor*!“ „*Jos teroarea fascistă*!“, „*Pace*“, „*Jos Germania hitleristă și vînduții lor*!“, „*Trăiască România liberă*!“ „*Jos lagărele de concentrare. Lupta pentru amnistierea luptătorilor clasei muncitoare*: Gheorghe Gheorghiu-Dej, Chivu Stoica și ceilalți!“ și numeroase alte lozinci ale P.C.R.²³.

Trebuie menționat de asemenea ca un succes al organizațiilor de partid în cadrul campaniei politice de 1 Mai, faptul că în această zi marea majoritate a muncitorimii din țară nu a lucrat manifestîndu-și în acest fel nemulțumirea și revolta față de politica regimului dictaturii militare-fasciste. Pentru Iași, de exemplu, organele represive raportau că „întreaga muncitorime nu a lucrat în ziua de 1 Mai“²⁴.

Neputîndu-se întruni și manifesta în orașe din cauza prigoanei și măsurilor represive, muncitorii din București, Valea Jiului, Reșița, Galați au organizat excursii în împrejurimile localităților respective, unde membri de partid le-au vorbit despre teroarea dezlănțuită de guvernul dictaturii militare-fasciste asupra clasei muncitoare, despre scumpete, salariile de mizerie, intensificarea exploatării și oprîmării proletariatului, despre pregătirile de împingere a Romîniei în război ș.a.m.d. În București asemenea ieșiri cu ocazia zilei de 1 Mai au fost organizate sub conducerea comuniștilor cu muncitorii din fabrici și ateliere²⁵. Trecînd peste dispozițiile conducerii reacționare a întreprinderii și ale autorităților, muncitorii de la Atelierele C.F.R. „Grivița“ au hotărît să nu lucreze în ziua de 1 Mai, să sărbătorească acest eveniment prin ieșire în colectiv în pădurea Chitila. Vădînd grijă și respect față de tovarășii lor închiși, muncitorii ceferiști au hotărît cu această ocazie să strîngă bani și ajutoare materiale pentru „familiile comuniștilor condamnați sau a celor internați în lagărele de concentrare“²⁶.

Muncitorii au folosit în ziua de 1 Mai și alte forme și mijloace de manifestare a nemulțumirii și revoltei lor față de regimul antonescian. Astfel, autoritățile din Alba-Iulia anunțau că în această zi grupuri compacte de „tineri și tinere au ieșit pe străzi purtînd cravate și fulare roșii“²⁷. Au fost arestați și judecați pentru această acțiune șase muncitori²⁸. La Bacău în ziua de 1 Mai a fost arestat un muncitor pentru simplul motiv că a fost surprins ascultînd la un post de radio străin, „*Internaționala*“²⁹.

Teroarea fascistă din interior, creșterea nelimitată a exploatării și samavolniciei asupra clasei muncitoare, jaful sistematic al monopolurilor germane asupra bogățiilor țării noastre, scumpetea, lipsurile de pe piață

²³ Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R., fond Fluturași, mapele nr. 57, 58.

²⁴ Arhiva C.C. al P.M.R., fond nr. 8, dos. nr. 1697, f. 205.

²⁵ Ibidem, fond nr. 5, dos. nr. 1154, f. 175, 177.

²⁶ Ibidem, fond nr. 1, dos. nr. 318, f. 225, 244.

²⁷ Ibidem, fond nr. 4, dos. nr. 1154, f. 184.

²⁸ Ibidem, f. 190.

²⁹ Ibidem, dos. nr. 1150, f. 424.

împletite cu pierderile umane catastrofale, au produs puternice nemulțumiri în sinul maselor largi populare, accentuând ura întregului popor față de dictatura militară-fascistă și sprijinatorii săi — armata hitleristă. În aceste condiții a avut loc campania politică a partidului de organizare și conducere a acțiunilor muncitorești cu prilejul zilei de 1 Mai în anul următor — 1942.

Cu mult timp înainte de 1 Mai, autoritățile represive antonesciene au decretat-o zi de muncă și „cumpătare”³⁰. Pe de altă parte, având în vedere experiența anului 1941 când o măsură similară rămăsese fără efect, aceleași autorități au căutat să inducă în eroare clasa muncitoare, declarând că ziua de 1 Mai va putea fi sărbătorită sub auspiciile organizației „Muncă și lumină”³¹, în ziua de duminică 3 mai³². În același timp, pentru a împiedica orice acțiune de organizare a clasei muncitoare de către comuniști și mai ales pentru a împiedica cu orice preț răspîndirea materialului de propagandă, guvernării antonesciene au înăsprit măsurile represive. Astfel, ca și în anul precedent în perioada 28 aprilie—3 mai pe teritoriul întregii țări au fost efectuate zeci și sute de razii și descinderi domiciliare; uzinele, fabricile și cartierele muncitorești au fost împinzite de agenți de poliție și patrulare militare, s-au efectuat controale și razii polițienești în hoteluri, în trenurile de persoane, pe vapoare, autobuze, tramvaie, în grădinile publice și alte numeroase instituții și obiective economice vizate de autorități că ar face obiectivul activității propagandistice și organizatorice a membrilor P.C.R.³³.

Echipe speciale de agenți de poliție aveau misiunea de a supraveghea îndeaproape activitatea celor suspectați de a fi comuniști sau simpatizanți ai partidului și care se mai găseau încă în libertate³⁴.

P.C.R. a rezistat însă măsurilor teroriste și represive adoptate de guvernării și a învins în același timp împotrivirea și acțiunile dușmănoase ale elementelor oportuniste și trădătoare strecurate în conducerea partidului, care mergînd pe linia subminării activității P.C.R. au dat în ajunul zilei de 1 Mai o serie de directive contradictorii și provocatoare menite să producă confuzii și derută în masa membrilor de partid³⁵.

³⁰ Arhiva C.C. al P.M.R., fond nr. 8, dos. nr. 1697, f. 257, 258.

³¹ Organizație cu caracter propagandistic cultural înființată de guvernării antonesciene pentru a masca politica lor antimuncitorească și pentru a propovădui și răspîndi ideologia fascistă în rîndurile muncitorimii. (Vezi „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.” nr. 6, 1963, p. 78).

³² Arhiva C.C. al P.M.R., fond nr. 2, dos. nr. 1154, f. 22.

³³ Arhiva C.C. al P.M.R., fond nr. 5, dos. nr. 1150, f. 438, 445—449, 452, 463 etc.

³⁴ Ibidem, f. 438.

³⁵ În această direcție e caracteristic faptul că în ajunul zilei de 1 Mai elementele dușmănoase din conducerea partidului în frunte cu trădătorul Foriș, au dat o serie de directive potrivit cărora era suspendată orice activitate politică a partidului cu ocazia zilei de 1 Mai pentru „a feri” chipurile pe militanți de a fi arestați de organele represive. În aceste directive provocatoare trimise unor organizații ale partidului din țară se arăta clar că „nu se pregătește nimic pentru 1 Mai, mișcarea ia *vacanță* (subl. a.) pînă după 1 Mai, încetînd orice activitate” (Arhiva C.C. al P.M.R., fond nr. 8, dos. nr. 1697, f. 248; fond. nr. 5, dos. nr. 1150, f. 432).

Astfel, Partidul Comunist, activul său cinstit, atașat clasei muncitoare și poporului român a reușit să inițieze o serie de măsuri politice și organizatorice menite să imprime zilei de 1 Mai și în acest an adevărata sa semnificație istorică de zi a solidarității și luptei unite a clasei muncitoare împotriva regimului dictaturii militare-fasciste, pentru apărarea intereselor întregului popor.

Bazați pe nemulțumirea generală a întregii muncitorimi față de măsura samavolnică a guvernanților de a interzice sărbătorirea zilei internaționale a celor ce muncesc, comuniștii, organizațiile de partid au desfășurat în cadrul campaniei politice de 1 Mai 1942 o susținută muncă propagandistică în fabrici, ateliere și cartiere muncitorești, lămurind și convingând pe muncitori să nu se prezinte la lucru în ziua de 1 Mai, să protesteze împotriva regimului dictaturii militare-fasciste, să-și revendice prin petiții și memorii drepturile economice în fața autorităților civile și militare, din fabrici și întreprinderi ³⁶.

Organizația locală a P.C.R. din Capitală a inițiat din timp o serie de măsuri în vederea răspîndirii materialului de propagandă al partidului, fixînd în acest scop și echipele muncitorești de difuzare ³⁷. S-a hotărît, de asemenea, ca echipe de muncitori comuniști din diferite întreprinderi ale Capitalei și în special de la Atelierele C.F.R. „Grivița“, să se deplaseze în ziua de 1 Mai la cimitirele unde erau înmormîțați luptătorii clasei muncitoare, căzuți pe frontul luptei de clasă, cu sarcina de a vorbi în fața participanților despre luptele desfășurate de clasa muncitoare sub conducerea partidului comunist, despre activitatea și împrejurările în care au fost asasinați acești luptători. În același scop a fost formată o gardă muncitorească pentru apărarea vorbitorilor ³⁸.

Pentru ieșirile tradiționale în pădurile din jurul Capitalei s-au format echipe de muncitori din uzine și fabrici fixîndu-se totodată și vorbitorii care trebuiau să dezbată în fața participanților diferite probleme ce interesau masele muncitorești : scumpetea, lipsa de alimente, teroarea din fabrici, prelungirea zilei de muncă, necesitatea formării Frontului Patriotic Antihitlerist, a doborîrii regimului antonescian și ieșirea Romîniei din război ș.a.m.d. ³⁹. În scopuri conspirative și pentru a deruta autoritățile represive s-a hotărît ca aceste echipe să fie înzestrate cu material sportiv și instrumente muzicale, fixîndu-se totodată și punctele concrete de plecare : Piața Sf. Gheorghe, Grădina Icoanei, Piața Victoriei, Cartierul Belu, Mandravela, Oborul Vechi, Podul Lemaître și Piața Coșbuc ⁴⁰.

Membrii organizației „Ajutorul Roșu“ (M.O.P.R.) din Capitală au primit instrucțiuni de a răspîndi etichete cu lozinci în vederea zilei de 1 Mai : „Trăiască 1 Mai ziua muncii !“, „Afară cu nemții din România !“, „Vrem pace cu U.R.S.S. !“ ș. a. ⁴¹. M.O.P.R.-ul a primit indicații de a

³⁶ Arhiva C.C. al P.M.R., fond. nr. 5, dos. nr. 1154, f. 205, 206 ; fond nr. 8, dos. nr. 1697, f. 247 ; fond nr. 16, dos. 387, f. 42.

³⁷ Arhiva C.C. al P.M.R., fond nr. 5, dos. nr. 1154, f. 200.

³⁸ Ibidem, f. 201—202.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Ibidem, f. 202 ; dos. nr. 150, f. 433—437.

⁴¹ Ibidem, fond nr. 5, dos. nr. 1154, f. 203 ; fond nr. 4, dos. nr. 716, f. 465.

strânge ajutoare în bani și în natură, pentru comuniștii din lagăre și închisori ⁴².

Având în vedere importanța în timp de război a transporturilor C.F.R. și necesitatea organizării acțiunilor de sabotaj, în cadrul campaniei de 1 Mai, comuniștii au pus un accent deosebit pe activitatea organizatorică și de lămurire a muncitorilor feroviari ⁴³.

Ținând cont de condițiile deosebit de grele în care activau comuniștii, de existența în conducerea P.C.R. a elementelor oportuniste și trădătoare care, acaparând organul operativ al partidului — secretariatul, sabotau în special organizarea acțiunilor concrete ale clasei muncitoare, se poate aprecia că, în general, activitatea organizatorică desfășurată de comuniști în mijlocul maselor muncitorești și-a găsit confirmare și în practica unor acțiuni revoluționare desfășurate de oamenii muncii din România cu prilejul zilei de 1 Mai 1942.

În primul rînd trebuie subliniat faptul că în pofida tuturor măsurilor represive și de pază ordonate de guvernanții fasciști, în preajma și în ziua de 1 Mai, comuniștii au reușit să răspîndească un bogat material de propagandă închinat acestui eveniment. Astfel, în București și în celelalte orașe și centre muncitorești din țară a fost răspîndit manifestul intitulat „*Către poporul român! Muncitori și muncitoare, patrioți din România!*” ⁴⁴. Pentru a avea o cît mai largă circulație, manifestul, camuflat sub reclama medicamentului „Iawol”, a fost difuzat și prin intermediul oficiului poștal ⁴⁵. Vorbind despre importanța internațională a zilei de 1 Mai, ca zi de luptă a clasei muncitoare din lumea întreagă împotriva exploatarei și teroarei capitaliste și referindu-se la situația oamenilor muncii din România, manifestul arăta: „1 Mai 1942 ne găsește în flăcările nimicitoare ale războiului mondial dezlănțuit de sîngerosul Hitler și banda sa de tîlhari fasciști. Trădătorul Antonescu și haita lui de bandiți hitleriști ne-au prefăcut pe noi și întregul popor în carne de tun și robi muncitori de foame pentru războiul de cîtopire și de jaf al fascismului german” ⁴⁶. Sublinind ostilitatea întregului popor față de criminalul război hitlerist, care a adus cu sine ruina economică, foamete, jaf și teroare, îndoliind sute de mii de familii de pe întreg cuprinsul țării, manifestul preciza dorința poporului român de a ieși din această situație, de a împiedica și preveni catastrofa națională în spre care cercurile guvernante fascisto împingeau România, în folosul unei cauze criminale, străine de interesele întregului popor.

Sabotajul era arma care în acele condiții istorice trebuia folosită de fiecare luptător și patriot cinstit. De aceea manifestul se adresa tuturor categoriilor de oameni ai muncii de la orașe și sate să folosească cu curaj această armă în scopul subminării mașinii de război hitleriste

⁴² Ibidem, fond nr. 5, dos. nr. 1156, f. 203.

⁴³ Ibidem, f. 206.

⁴⁴ Ibidem, f. 462, fond nr. 1, dos. nr. 361, f. 150; dos. nr. 245, f. 150; Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R., cota A.XXVI-I.

⁴⁵ Arhiva C.C. al P.M.R., fond nr. 68, dos. nr. 6286, f. 4, 6, 7, fond nr. 5, dos. nr. 1150, f. 458.

⁴⁶ Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R., cota A. XXVI-1.

Catre **poporul român!**

să ascundă cerealele, furajele și celelalte bunuri materiale jefuite în folosul lăcustelor hitleriste ș.a.m.d.⁴⁷

În altă ordine de idei manifestul îndemna masele muncitoare ca în ziua de 1 Mai să-și manifeste solidaritatea lor de luptă cu deținuții politici comuniști și antifasciști, pentru eliberarea lor din lagăre și închisori, cu poporul sovietic și în general „cu toate popoarele iubitoare de libertate care duc războiul împotriva teroarei hitleriste, pentru libertatea și independența țărilor cوتropite, pentru salvarea omenirii de barbaria fascistă“⁴⁸.

Camuflate sub reclama cremei de ghețe „Gladys“⁴⁹, o altă serie de manifeste au fost difuzate de către comuniști în capitală și în alte centre muncitorești.

Problema editării materialului de propagandă închinat zilei de 1 Mai a stat și în atenția organizațiilor regionale de partid. Astfel, la Brașov organizația locală a P.C.R. a editat și răspândit cu ocazia zilei de 1 Mai diferite materiale care se ocupau, printre altele, de evoluția luptelor și înfringerile suferite de Germania hitleristă pe frontul sovietic⁵⁰. La Iași și în alte centre din Moldova, a avut largă circulație manifestul intitulat : „*Către muncitori, țărani, soldați, intelectuali, femei și tineri. Către toți patrioții cinstiți și iubitori de țară*“, semnat Comitetul Frontului Patriotic din Moldova⁵¹.

Materialul se remarcă prin caracterul său de puternică demascare a situației mizere în care ajunsese poporul nostru după un an și jumătate de guvernare antonesciană⁵². „Pe umerii voștri apasă răspunderea istorică de a vă salva patria, familia și cultura națională pîngărită de hitleriști“ — arăta manifestul adresîndu-se maselor Populare. „1 Mai 1942 să fie chemarea la lupta patriotică a întregului popor român din toate straturile sociale, fără deosebire de sex, stare materială, vedere politică, religie sau concepție de viață, într-un puternic *Front patriotic*, capabil să răstoarne clica trădătorului Antonescu, să elibereze România de sub jugul hitlerist“⁵³.

O atenție deosebită este acordată în material lămuririi soldaților romîni asupra caracterului nejust al războiului purtat alături de Germania hitleristă, îndemnîndu-i totodată să nu mai lupte pentru Hitler și Antonescu, să părăsească frontul și să întoarcă armele împotriva propriilor lor dușmani din interiorul țării. „*Oprîți-vă !* — se arăta în manifest în acest sens. Nu vă legați soarta de acești asasini și tîlhari pe care îi blestemă milioane de invalizi, văduve și orfani de război. Poporul

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ Arhiva C.C. al P.M.R., fond nr. 74, dos. nr. 4745, f. 14, 15—17, fond nr. 47, dos. nr. 4743, f. 27—30.

⁵⁰ Arhiva C.C. al P.M.R., fond nr. 8, dos. nr. 1697, f. 267.

⁵¹ Ibidem, dos. nr. 1639, f. 236 ; dos. nr. 1697, f. 248 ; fond nr. 5, dos. nr. 1154, f. 214—215, 231 ; fond nr. 1, dos. nr. 118, f. 203.

⁵² Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R., cota K.XXVI-4.

⁵³ Ibidem.

sovietic nu vă este dușman, dușmanul vostru este Hitler și Antonescu căci ei vă mină în război“⁵⁴.

Pentru editarea și răspîndirea acestui manifest comuniștii din Moldova au plătit un greu tribut. 12 membri și simpatizanți ai P.C.R. au fost arestați de către organele represive ale regimului fascist antonescian⁵⁵.

Un conținut similar, îndreptat împotriva regimului dictaturii militare-fasciste pentru ieșirea României din război și alungarea armatelor hitleriste din țară, îl au și fluturașii răspîndiți în acest an cu ocazia zilei de 1 Mai, în diferite centre muncitorești din țară. „*Nemții au adus în România, bombardamente, moarte, pribegia!*“, „*Numai izgonind pe nemți din țară, romîni, vom avea pace iară!*“ ș.a.m.d.⁵⁶.

O altă serie de fluturași se adresa femeilor muncitoare chemîndu-le să lupte pentru pace, pîine, împotriva scumpetei, pentru dezrobirea națională a poporului nostru⁵⁷.

Activitatea organizatorică și propagandistică desfășurată de organizațiile partidului comunist în mijlocul maselor în cadrul campaniei de 1 Mai și-a găsit de asemenea — pe lîngă importanța sa pentru organizarea acțiunilor generale ale maselor populare — concretizarea directă în unele acțiuni revoluționare desfășurate de oamenii muncii din diferite centre muncitorești din țară cu ocazia acestui eveniment.

În această direcție trebuie amintită în primul rînd greva muncitorilor mineri de la Societatea „Mica“-Brad. Potrivit relatărilor organelor represive din localitate, muncitorii de la principalele mine — „Musariu“, „Valea Arsului“ și „Rada Brad“ — aparținînd acestei societăți au refuzat în masă în ziua de 1 Mai să intre la lucru⁵⁸ cu toate că autoritățile militare și civile i-au anunțat din timp că „ziua de 1 Mai este zi de lucru și că în baza legiuirilor de război sînt obligați să intre în mine“⁵⁹.

Căutînd cauzele care au determinat pe cei aproximativ 800 de muncitori de la aceste mine să nu lucreze în ziua de 1 Mai, organele represive subliniază pe lîngă nemulțumirea și revolta generală a muncitorilor mineri față de situația lor materială deosebit de grea⁶⁰ și activitatea de organizare și îndrumare a luptei muncitorilor mineri, desfășurată

⁵⁴ Ibidem.

⁵⁵ Arhiva C.C. al P.M.R., fond 5, dos. 1154, f. 231—232.

⁵⁶ Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R., fond Fluturași, cutia nr. 57.

⁵⁷ Ibidem.

⁵⁸ Arhiva C.C. al P.M.R., fond nr. 7, dos. nr. 4708, f. 57—58; f. nr. 5, dos. nr. 1154, f. 211; fond nr. 6, dos. nr. 3874, f. 312.

⁵⁹ Arhiva C.C. al P.M.R., fond nr. 16, dos. nr. 3874, f. 312; fond nr. 5, dos. nr. 1154, f. 211.

⁶⁰ Așa după cum consemnează rapoartele autorităților locale, muncitorii de la această întreprindere se găseau de mai multă vreme „în conflict cu direcțiunea minelor asupra salarizării și a articolelor alimentare și de îmbrăcăminte“. Repe-tatele demersuri făcute de muncitorii mineri pe lîngă diferite foruri ale autorităților antonesciene pentru mărirea salariilor lor, aflate cu mult sub nivelul prețurilor de pe piață și care nu le îngăduiau să-și asigure nici măcar minimum de existență, pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă extrem de grele și altele, au rămas zadarnice, conducerea reacționară a întreprinderii miniere „Mica“-Brad în frunte de fascistul I. Gigurtu refuzînd sistematic satisfacerea oricărei revendicări.

de membri și simpatizanții partidului comunist. Trebuie amintit în această direcție că, cu toată teroarea dezlănțuită ulterior împotriva muncitorilor, numeroasele „investigații” și „cercetări” ale jandarmeriei locale, eforturile autorităților de a identifica pe muncitorii comuniști au rămas zadarnice. Muncitorii mineri au rămas fermi pe poziții, arătând că refuză să lucreze în ziua de 1 Mai fiind o sărbătoare a clasei muncitoare, „și dacă ar fi lucrat în această zi, atunci pentru viitor, nu avea să mai existe ziua de 1 Mai pentru muncitori”⁶¹. (subl. a.).

Greva de la 1 Mai de la „Mica”-Brad constituia doar un avertisment pentru conducătorii întreprinderii, muncitorii fiind „hotărâți și pregătiți” — așa după cum consemnează aceleași rapoarte — „să declare grevă generală” în caz că revendicările lor nu vor fi satisfăcute și conducerea societății „Mica”-Brad se va situa pe aceleași poziții reacționare⁶².

Din aceleași surse de informații, aflăm că în ziua de 1 Mai, situându-se pe aceleași poziții ca și muncitorii mineri din Brad, au refuzat să reia lucrul și muncitorii de la diferite fabrici și întreprinderi din Mediaș⁶³.

În centrele muncitorești în care din cauza teroarei muncitorimea a fost nevoită să lucreze în ziua de 1 Mai, comuniștii au găsit alte forme de a organiza rezistența muncitorimii față de regimul dictaturii militare-fasciste. Astfel, pe lângă protestul unanim al muncitorilor către autoritățile civile și militare din fabrici și întreprinderi, cauzat de interzicerea sărbătoririi zilei de 1 Mai⁶⁴, sub conducerea membrilor de partid, muncitorii au organizat forma de luptă a „rezistenței pasive”, prezentându-se la lucru dar nemuncind, ceea ce în acele condițiuni echivala cu sabotajul organizat împotriva mașinii de război hitleriste. Caracteristic în acest sens este felul cum muncitorii feroviari din Timișoara s-au comportat în ziua de 1 Mai. Redăm în această direcție următorul pasaj apărut sub titlul: „Un 1 Mai victorios la C.F.R.”, în ziarul „România liberă” din mai 1942. „Muncitorii ceferiști din Timișoara conștienți de rolul lor în lupta de eliberare a poporului român, au decretat lupta împotriva lui Hitler: 1 Mai, ziua pentru care a curs atîta sînge muncitoresc, pentru care s-au adus atîtea jertfe, ceferiștii au sărbătorit-o prin sabotaj”⁶⁵. Astfel, la Atelierele C.F.R. Timișoara, deși muncitorii „au lucrat”, totuși nu au produs. În mai multe secții muncitorii au cerut să fie lăsați să plece acasă. La secția a III-a ceferiștii au protestat în masă condamnînd poziția maistrului hitlerist care se opunea⁶⁶. Muncitorii au organizat în incinta atelierelor o întrunire la care unul dintre ei a ținut o cuvîntare despre importanța și semnificația politică a zilei de 1 Mai pentru proletariatul internațional și din țara noastră⁶⁷. „De la om la om, din atelier în atelier — arăta în continuare „România liberă” — 1 Mai a pătruns

⁶¹ Arhiva C.C. al P.M.R., fond nr. 77, dos. nr. 7408, f. 58.

⁶² Ibidem, f. 66.

⁶³ Ibidem, fond nr. 5, dos. nr. 1154, f. 211; dos. nr. 1150, f. 479.

⁶⁴ Ibidem, fond nr. 8, dos. nr. 1697, f. 259.

⁶⁵ „România liberă”, Banat, mai 1942.

⁶⁶ Ibidem.

⁶⁷ Ibidem.

la C.F.R., fiind un moment înălțător în care muncitorii au jurat să intensifice lupta, ajutînd la distrugerea dușmanului lor hitlerismul“⁶⁸.

Cu același prilej muncitorii feroviari din Timișoara au format delegații pe secții cerînd conducerii atelierelor satisfacerea unor revendicări economice ca : mărirea salariilor în raport cu scumpetea, procurarea de încălțăminte și alimente ș.a.⁶⁹. Luate prin surprindere autoritățile au

Un 1 Mai victorios la CFR.

Muncitorii ceferiști din Timișoara conștienți de rolul lor în lupta eliberare a poporului român, au decretat lupta împotriva lui Hitler. 1 Mai, ziua pentru care a curs atîta sînge muncitoresc, pentru care s-a adus atîtea jertfe, ceferiștii au sărbătorit-o cu sabotaj. Astfel, la atelierele CFR Timișoara, deși s-a "lucrat", totuși nu s-a produs. La mai multe secții muncitorii au cerut să fie lăsați acasă la orele 11,30. La Secția III muncitorii au protestat în masă împotriva maestrului hitlerist care nu a admis muncitorilor să meargă acasă. Un muncitor a luat cuvîntul arătînd înscăntătatea zilei de 1 Mai. De la om la om, din atelier în atelier, 1 Mai a pătruns la CFR, fiind un moment înălțător în care muncitorii au jurat să intensifice lupta, ajutînd la distrugerea dușmanului lor, hitlerismul.

Articol apărut în ziarul ilegal „Romînia liberă“ (Banat), în mai 1942, referitor la acțiunile muncitorilor feroviari din Timișoara, din ziua de 1 Mai 1942.

promis că vor „studia“ doleanțele muncitorilor. Referindu-se la aceste promisiuni ziarul „Romînia liberă“ avertiza însă pe muncitorii ceferiști din Timișoara să fie vigilenți și să-și continue mai departe lupta, singura cheazășie pentru satisfacerea revendicărilor lor. „Ceferiști !... continuați-vă acțiunile, cereți mărirea salariilor, cereți alungarea hitleriștilor din mijlocul vostru, demonstrați împotriva războiului sîngeros al călăului Hitler. Fiți ca întotdeauna dirzi în acțiune, neînfricați în luptă !“⁷⁰.

Agravarea mizeriei, exploatării și teroarei îndreptate împotriva maselor populare, calamitățile tot mai mari pricinuite de războiul hitlerist asupra economiei noastre, jaful sistematic și sîngeros al Germaniei hitleriste, au contribuit în perioada ce a urmat pînă la 1 Mai 1943, la ascuțirea contradicțiilor de clasă din țara noastră și, în primul rînd, a contradicției dintre masele de bază ale poporului român și dictatura mili-

⁶⁸ Ibidem.

⁶⁹ Ibidem.

⁷⁰ Ibidem.

tară-fascistă, care era contradicția principală a României în acea perioadă⁷¹. Stringînd în jurul ei toate forțele progresiste clasa muncitoare sub conducerea P.C.R. și-a intensificat activitatea în vederea ieșirii României din războiul hitlerist și a înlăturării dictaturii militare-fasciste.

În linii generale, pregătirile organizatorice și activitatea propagandistică a comuniștilor în vederea zilei de 1 Mai s-au desfășurat în acest an în mod asemănător cu cele din anul precedent și în condițiile existenței aceluiași măsuri represive (razii, percheziții, arestări, paza stabilimentelor militare și Publice etc.) cu singura deosebire că în acest an crescuseră ca amploare și intensitate⁷².

Ca elemente specifice ale activității de propagandă desfășurată de organizațiile de partid în cadrul campaniei politice de 1 Mai 1943, amintim intensificarea, spre deosebire de anii precedenți, a acțiunilor de lămurire în rândurile maselor de soldați și recruți, folosind în această direcție puternica stare de spirit antifascistă și antihitleristă a maselor populare, ostilitatea lor față de războiul hitlerist⁷³.

La această acțiune au fost atrase și organizațiile de masă aflate sub conducerea partidului, în special Uniunea Tineretului Comunist⁷⁴. S-au inițiat de asemenea pentru ziua de 1 Mai o serie de acte de sabotaj în diferite centre și întreprinderi economice care produceau pentru război. Astfel de acte de sabotaj au fost pregătite de partid la Galați, Brașov, Constanța și în special la Ploiești⁷⁵. În această ultimă localitate acțiunea de sabotaj pentru 1 Mai a fost pregătită de către muncitorii comuniști de la diferite rafinării, printre care „Astra Romînă”^{*}.

În ceea ce privește problema răspîndirii materialului de propagandă al P.C.R. cu prilejul zilei de 1 Mai 1943, trebuie precizat în primul rînd că această acțiune a început cu mult înainte de 1 Mai. Acesta este un alt element specific al campaniei politice de 1 Mai în acest an. Rapoartele organelor de siguranță semnalau în această direcție manifestele P.C.R. de 1 Mai răspîndite în București, Ploiești, Constanța și alte localități din țară.

Dintre materialele cu cea mai largă circulație în preajma zilei de 1 Mai amintim manifestul intitulat: „Către poporul romîn”⁷⁶.

După un larg expozeu asupra desfășurării evenimentelor de pe front, subliniind înfringerile catastrofale suferite de armatele hitleriste și de aliații lor, manifestul se oprește la situația deosebit de grea în care

⁷¹ „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.”, nr. 6 1963, p. 83.

⁷² Arhiva C.C. al P.M.R., fond nr. 74, dos. nr. 4745, f. 9—12; fond nr. 5, dos. nr. 1150, f. 484, 490—491; fond nr. 8, dos. nr. 1994, f. 3; fond nr. 47, dos. nr. 4743; f. 13, 14, 16, 21.

⁷³ Ibidem, fond nr. 8, dos. nr. 1994, f. 4; fond nr. 47, dos. nr. 4743, f. 13, 14, 16, 21.

⁷⁴ Ibidem, fond nr. 5, dos. nr. 1154, f. 245.

⁷⁵ Ibidem, fond nr. 1, dos. nr. 214, f. 169.

^{*} Din materialele folosite nu avem știri dacă această acțiune a fost dusă sau nu la îndeplinire. Ea este totuși interesantă ca măsură de pregătire politică a comuniștilor în vederea zilei de 1 Mai.

⁷⁶ Arhiva C.C. al P.M.R., fond 1, dos. nr. 214, f. 190; fond nr. 9, dos. nr. 2341, f. 42—45; Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R., conta A.XXVII-9.

ajunsesse poporul nostru ca urmare a împingerii sale în războiul hitlerist. „Se apropie ceasul nimicirii crotopitorilor hitleriști”⁷⁷ — se arăta în manifest, subliniindu-se în același timp pericolul ce-l reprezentau planurile criminale și trădătoare ale guvernanților fasciști din România care, răspunzând ordinelor date de Hitler, pregăteau mobilizarea generală. „*Timpul nu așteaptă*” — se adresa manifestul, chemând masele la luptă unită în ziua de 1 Mai. Ridicați-vă la luptă împotriva mobilizării totale, a mobilizării agricole și a evacuărilor. Nici un soldat, nici o piine și nici un kg de benzină mai mult pentru războiul lui Hitler”⁷⁸.

Comuniștii s-au preocupat de răspîndirea acestui manifest în rîndurile maselor de soldați. Exemplare din el au fost găsite cu ocazia unui control efectuat de organele represive într-un tren militar care venea de la Odesa⁷⁹.

La Ploiești organizația locală a P.C.R. care, așa după cum erau nevoite să recunoască organele represive, în jurul zilei de 1 Mai 1943 avea o largă sferă de acțiune „pe întreg teritoriul urban și rural al județului Prahova”, a reușit să răspîndească un bogat material de propagandă închinat zilei de 1 Mai⁸⁰.

Pe lângă manifestul amintit, organizația locală de partid Prahova a editat o serie de manifeste închinat zilei de 1 Mai apărute sub semnătura „Frontul patriotic”⁸¹. „Concomitent cu aceste manifeste tipărite — se arăta în rapoartele organelor represive — s-au găsit pe raza municipiului Ploiești manifeste șapilografiate, executate de către resortul tehnic al Comitetului (Local — n. a.) Tineretului Comunist...”⁸², printre care și „Buletinul tineretului”⁸³. Aceste materiale ale partidului au fost răspîndite de echipe speciale de muncitori comuniști în ajunul zilei de 1 Mai „prin curțile și străzile din jurul rafinăriei „Astra-Română” și „Standard”, în jurul și curtea fabricii de armament „Concordia”⁸⁴.

Concomitent cu răspîndirea de manifeste în București și alte centre din țară, din inițiativa organizațiilor de partid cu ocazia zilei de 1 Mai, au fost răspîndiți și fluturași. Printre cei mai semnificativi amintim: „*Romîni! Germanii nu mai pot cîștiga războiul. Nu luptați contra intereselor voastre, pentru cauza Germaniei hitleriste!*”, „*Vrem pace cu U.R.S.S.!*”, „*Jos războiul fascist!*”, „*Vrem pace, piine, libertate!*”, „*Mame, soții, surori! Nu vă lăsați bărbații pe front să moară pentru Hitler! Salvați copiii voștri de foamete! Cereți mai multă piine! Vrem pace cu U.R.S.S. și aliații ei!*”. Prin conținutul altor categorii de fluturași, comuniștii îndemneau populația țării la organizarea rezistenței contra

⁷⁷ Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R., cota A.XXVII-9.

⁷⁸ Ibidem.

⁷⁹ Arhiva C.C. al P.M.R., fond nr. 9, dos. nr. 2341, f. 42—45.

⁸⁰ Ibidem, fond nr. 47, dos. nr. 4750, f. 47, 52; fond nr. 1, dos. nr. 214, f. 190.

⁸¹ Ibidem, fond nr. 47, dos. nr. 4750, f. 47.

⁸² Ibidem, fond nr. 1, dos. nr. 214, f. 190.

⁸³ Ibidem, f. 48.

⁸⁴ Arhiva C.C. al P.M.R., fond nr. 47, dos. nr. 4750, f. 50; fond nr. 1, dos. nr. 214, f. 170, 190, 191; Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R., fond presă, „Buletin” din mai 1943.

lipsei de semințe, invalizii, orfanii de război și vădulele să manifesteze pentru pace, cerînd alimente, îmbrăcăminte ș.a.m.d. Postul de radio ilegal „Romînia liberă” arăta că ziua de 1 Mai trebuie să evidențieze, pe lîngă lupta oamenilor muncii pentru satisfacerea revendicărilor lor sociale, economice și politice, „voința de pace a poporului romîn”⁸⁷.

Dar, ca și în anii precedenți, activitatea partidului de organizare și conducere a oamenilor muncii în ziua de 1 Mai s-a resimțit de pe urma acțiunilor dușmănoase și distructive ale elementelor oportuniste și trădătoare strecurate în conducerea sa.

Astfel, datorită activității elementelor oportuniste și trădătoare de a împiedica organizarea acțiunilor muncitorești, organizații regionale ale partidului, ca de exemplu Brașov, Oltenia ș.a., nu au primit nici un fel de instrucțiuni privitoare la organizarea și natura acțiunilor de 1 Mai⁸⁸.

Alte organizații locale ale P.C.R. au primit instrucțiuni contradictorii și de ultim moment pentru ca practic Comitetele regionale să nu mai aibe timpul necesar organizării unor acțiuni concrete pentru ziua de 1 Mai⁸⁹.

Cu toate aceste greutăți create de elementele distructive și trădătoare din conducerea sa, Partidul Comunist, membri săi conștienți și atașați cauzei clasei muncitoare și poporului nostru au reușit totuși să organizeze și să conducă masele de oameni ai muncii la unele acțiuni concrete în ziua de 1 Mai 1943, care, deși nu au fost generalizate la scara întregii țări, au imprimat și în acest an adevăratul caracter și adevărata semnificație istorică zilei internaționale a celor ce muncesc.

Muncitorii dintr-o serie de întreprinderi au protestat pe lîngă autoritățile civile și militare pentru faptul că erau siliți să lucreze în ziua de 1 Mai. Astfel, muncitorii de la întreprinderea „Nitrogen” din Tîrnăveni au desemnat din rîndurile lor o delegație care s-a prezentat la conducerea întreprinderii și la biroul militar protestînd „contra interzicerii sărbătoririi de către muncitori a zilei de 1 Mai”⁹⁰. Aceeași poziție au luat-o și muncitorii de la uzinele din Cugir, care au hotărît să nu lucreze în ziua de 1 Mai spunînd că „este ziua muncii” și să ceară cu acest prilej autorităților să le achite la timp salariile⁹¹.

Sub conducerea organizației locale de partid, muncitorii mineri din Valea Jiului „nu au lucrat în ziua de 1 Mai”, sub pretextul lipsei de vagoane⁹².

La Tr. Severin deși, după cum am arătat, nu existau instrucțiuni concrete privind acțiunile de 1 Mai, comuniștii au desfășurat muncă de lămurire de la om la om, pentru a-i determina să nu se prezinte în ziua de 1 Mai la lucru. Această acțiune nu a rămas fără rezultate. În ziua de 1 Mai la Atelierele C.F.R. din această localitate au lipsit de la lucru

⁸⁷ Ibidem.

⁸⁸ Ibidem, f. 174, 195.

⁸⁹ Ibidem, fond nr. 5, dos. nr. 1150, f. 493.

⁹⁰ Ibidem, f. 173.

⁹¹ Ibidem, f. 176.

⁹² Ibidem, f. 177.

un număr mare de muncitori, „fapt neobișnuit în celelalte zile lucrătoare”⁹³.

Același lucru s-a întâmplat la Brăila, unde cu toate ordinele autorităților și cu toate măsurile represive luate împotriva clasei muncitoare, „numeroși muncitori din întreprinderile brăilene nu s-au prezentat la lucru în ziua de 1 Mai”⁹⁴. În rapoartele lor către superiori, agenții de siguranță erau nevoiți să recunoască că în rîndurile muncitorimii din portul Brăila „există o nemulțumire generală, adoptată și de cealaltă populație a municipiului (de păturile mijlocii ale populației — *n.a.*), adică prin faptul că de la o vreme a început să lipsească de pe piețele publice și din prăvălii alimentele de primă necesitate”⁹⁵. Referindu-se în continuare la cauzele care au determinat pe muncitorii din Brăila să nu lucreze în ziua de 1 Mai, aceleași rapoarte consemnau, pe de altă parte, activitatea desfășurată în rîndurile muncitorimii din port de către muncitorii comuniști, „care au activat și în trecut în mișcarea de stînga”⁹⁶. Față de aceștia se cerea de către autorități adoptarea unor severe măsuri represive deoarece prin activitatea lor, avînd „și un bun teren de propagandă, ar putea influența muncitorimea din port în sens periculos față de actuala stare politică”⁹⁷.

O acțiune muncitorească de mai mare amploare care a neliniștit serios organele represive ale dictaturii militare-fasciste* a avut loc la Arad cu prilejul zilei de 1 Mai⁹⁸. Sub conducerea organizației P.C.R. din localitate, comuniștii și simpatizanții partidului au desfășurat în ajunul zilei de 1 Mai o susținută activitate propagandistică și organizatorică în rîndurile muncitorimii din principalele întreprinderi din Arad, în scopul organizării în ziua de 1 Mai a unor întruniri de protest împotriva dictaturii militare-fasciste, pentru obținerea îmbunătățirii condițiilor de muncă, a salarizării ș.a.m.d. „În această regiune — se arăta în raportul organelor represive locale către Direcția Generală a Poliției și Siguranței din București — cu două zile înainte de 1 Mai, în 29 și 30 aprilie 1943, s-a putut observa aproape în general la toate fabricile din această regiune și mai mult la fabrica „Astra” unde se găsesc aproape 5 700 muncitori, că starea de spirit este agitată, muncitorii comuniști și simpatizanți ai partidului căutînd prin toate mijloacele posibile să facă propagandă și chiar să organizeze întruniri”⁹⁹. Pentru activitatea propagandistică făcută în preajma zilei de 1 Mai, autoritățile represive au făcut arestări în rîndurile muncitorilor de la fabrica „Astra”¹⁰⁰. Încercările

⁹³ Ibidem, f. 195.

⁹⁴ Ibidem, f. 192.

⁹⁵ Ibidem, f. 193.

⁹⁶ Ibidem.

⁹⁷ Ibidem.

* Acest lucru reiese și din repetatele ordine ale Direcției generale a Poliției și Siguranței către organele represive din Arad privind relatarea amănunțită a acțiunilor desfășurate de muncitori cu prilejul zilei de 1 Mai în acest oraș.

⁹⁸ Ibidem, f. 186.

⁹⁹ Ibidem.

¹⁰⁰ Ibidem.

muncitorilor de a organiza întruniri în întreprinderi în dimineața zilei de 1 Mai au fost zădărnice de autorități prin împinzirea fabricilor și atelierelor din Arad cu armată și personal polițienesc. Față de această situație „observind că nu au nici o posibilitate de întrunire în uzină“, în ziua de 1 Mai muncitorii „au părăsit lucrul“ în masă, îndreptându-se spre cartierele muncitorești din oraș, cu scopul de a organiza aici întruniri și, împreună cu familiile lor „să pornească la demonstrație de stradă”¹⁰¹. Dar și de data aceasta muncitorimea s-a lovit de intervenția brutală a aparatului represiv. „Încercările lor (ale muncitorilor *n.a.*) de a căuta să se întrunească și să țină discursuri, — arătau aceleași rapoarte — să răspindească manifeste și să facă propagandă, după cum aveau ca scop, au fost zădărnice de organele polițienești și militare din această localitate”¹⁰². Muncitorii nu s-au lăsat însă intimidați. Îndrumați și conduși de comuniști, au hotărât să se întrunească în afara orașului pentru a sărbători ziua de 1 Mai și a discuta cu această ocazie situația lor materială deosebit de grea, necesitatea organizării luptei împotriva regimului dictaturii militare-fasciste, pentru revendicări economice și libertăți politice. La locul întrunirii, situat la aproximativ 6 km de oraș, apucaseră să vină deja un număr mare de muncitori împreună cu familiile lor, când a intervenit din nou armata și detașamentele polițienești, împrăștiindu-i cu brutalitate¹⁰³.

Muncitorii arestați cu acest prilej, bătuti și torturați de organele represive, au arătat deschis că după întrunire erau „pregătiți să facă manifestație, în semn de nemulțumire față de soarta lor, căci sînt rău plătiți față de situația de astăzi și de viața așa de scumpă”¹⁰⁴.

Desfășurate sub semnul unității de luptă a maselor populare, acțiunile oamenilor muncii de la 1 Mai 1943 au ajutat la crearea de către P.C.R., în iunie 1943 a Frontului patriotic antihitlerist, în care alături de P.C.R. au intrat și unele organizații democratice — Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioților, M.A.D.O.S.Z.-ul, unele organizații locale ale P.S.D. și Partidul Socialist Țărănesc. Crearea Frontului patriotic antihitlerist a stimulat, în perioada ce a urmat, intensificarea acțiunilor revoluționare desfășurate de masele populare sub conducerea Partidului Comunist împotriva dictaturii militare-fasciste, pentru ieșirea României din război. Pe de altă parte, această activitate a fost puternic influențată în sens pozitiv de schimbările survenite în viața partidului comunist prin demascarea și înlăturarea din conducerea partidului a elementelor oportuniste și trădătoare, care au subminat și sabotat activitatea desfășurată de P.C.R., aducînd grave prejudicii partidului, în special în perioada criminalului război hitlerist.

Actul istoric de la 4 aprilie 1944 efectuat sub îndrumarea și conducerea cadrelor de bază ale P.C.R. în frunte cu tovarășul Gheorghe

¹⁰¹ Ibidem.

¹⁰² Ibidem.

¹⁰³ Ibidem, f. 180.

¹⁰⁴ Ibidem.

Gheorghiu-Dej a reprezentat un moment de mare însemnătate în lupta partidului pentru curățirea rîndurilor sale de elementele dușmănoase, oportuniste, fracționiste. Înlăturarea agenturii dușmănoase „...a făcut posibilă mobilizarea tuturor forțelor partidului pentru lărgirea frontului antihitlerist și pregătirea răsturnării guvernului antonescian”¹⁰⁵. La indicația cadrelor de bază ale partidului și, în primul rînd, punînd în practică indicațiile tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej, după 4 aprilie s-au luat măsuri pentru îmbunătățirea muncii de propagandă și agitație a partidului pe linia lichidării politicii de cadre a elementelor trădătoare și promovarea în conducerea partidului a unor cadre cinstite și revoluționare ieșite din mijlocul clasei muncitoare¹⁰⁶.

Noua situație favorabilă creată în activitatea partidului după înfăptuirea actului de la 4 aprilie s-a făcut resimțită și în cadrul campaniei politice desfășurată de partid cu ocazia zilei de 1 Mai 1944. Urmărind pas cu pas îndeplinirea obiectivelor sale din această perioadă: doborîrea dictaturii militare-fasciste antonesciene, ieșirea Romîniei din război și întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste, partidul a pus un accent mare în acest an, în cadrul campaniei de 1 Mai, pe desfășurarea activității organizatorice și propagandistice în rîndul maselor, de lămurire și mobilizare a tuturor păturilor sociale pentru încadrarea lor în Frontul patriotic antihitlerist, pentru realizarea Frontului unic muncitoresc.

În această direcție, în cadrul campaniei de 1 Mai 1944, partidul a trecut la lărgirea componenței și activității Frontului patriotic antihitlerist, creînd comitete de cartiere și de străzi de Front patriotic¹⁰⁷. Datorită activității desfășurate de comuniști în cadrul acestor formațiuni ale Frontului patriotic, s-a reușit atragerea în cadrul lor a unui însemnat număr de membri de rînd ai partidelor istorice — P.N.T. și P.N.L., ai căror șefi reacționari refuzau sistematic propunerile P.C.R. de raliere a acestor partide la Frontul patriotic antihitlerist. Succese mai însemnate a obținut Partidul Comunist în direcția lămuririi și mobilizării membrilor P.S.D., fapt ce a constituit de altfel baza închegării unității de acțiune a clasei muncitoare și de sus, prin acordul la care s-a ajuns în această direcție între P.C.R. și P.S.D.

Aplicînd în practică indicațiile cadrelor de bază ale P.C.R. privind întărirea și reorganizarea muncii de propagandă, factor important pentru realizarea obiectivelor amintite ale P.C.R. și în primul rînd închegarea F.U.M., organele și organizațiile de partid au atras în munca organizatorică și propagandistică de 1 Mai numeroși membri și activiști ai organizațiilor de masă de sub conducerea partidului: U.T.C., Uniunea patrioților, Apărarea patriotică, Frontul popular antihitlerist ș.a.

În capitală pentru organizarea acestei activități partidul a alcătuit 4 comisii pe sectoare însărcinate cu organizarea și conducerea acțiunilor

¹⁰⁵ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări, 1959—1961*, Ed. Politică, Buc., 1961, p. 438.

¹⁰⁶ „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.”, nr. 4/1962, p. 14.

¹⁰⁷ Arhiva C.C. al P.M.R., fond nr. 5, dos. nr. 1150, f. 509.

de 1 Mai ¹⁰⁸. La rîndul lor aceste comisii au creat grupe de cartier și de stradă însărcinate cu transpunerea în practică a măsurilor preconizate de partid pentru această zi, adică : activitatea de lămurire a muncitorimii, de răspîndire a materialului de propagandă al partidului (manifeste, fluturări, șablonări de lozinci) ș.a.m.d. ¹⁰⁹.

Dezbătînd în rîndurile oamenilor muncii o serie de probleme concrete în legătură cu situația grea a poporului nostru ca urmare a împingerii lui în războiul hitlerist, lipsa alimentelor, scumpetea, jaful hitlerist, teroarea, pierderile enorme suferite pe front, necesitatea ridicării la luptă a întregului popor pentru doborîrea regimului dictaturii militare-fasciste și ieșirea Romîniei din război, aceste organisme create de partid pentru conducerea și organizarea acțiunilor concrete de 1 Mai 1944 au contribuit la accentuarea în rîndurile tuturor păturilor sociale a urii și stării de spirit ostile regimului antonescian și războiului hitlerist, la formarea unității de acțiune a clasei muncitoare. Una din problemele cele mai larg abordate în cadrul activității propagandistice desfășurate de aceste comitete cu prilejul zilei de 1 Mai în acest an, atît prin publicațiile partidului cît și prin propaganda orală, se referă la demascarea pregătirilor făcute de regimul antonescian în vederea mobilizării generale pentru războiul hitlerist, precum și la încercarea de a stoarce de la masele populare sărăcite și jefuite noi contribuții în cadrul așa-numitului „împrumut al apărării naționale” ¹¹⁰.

Partidul a dat instrucțiuni comuniștilor din comisiile de organizare și conducere a acțiunilor de 1 Mai să se preocupe din timp de formarea unor echipe de propagandiști comuniști care aveau sarcină ca în ziua de 1 Mai să organizeze scurte întruniri în piețele publice și în alte locuri de mare aglomerație, unde să vorbească mulțimii despre situația dezastruoasă a țării, despre scumpete, lipsurile de tot felul, mărirea impozitelor, sfătîind masele să ia poziție împotriva mobilizării generale, a împrumutului „apărării naționale”, să lupte pentru pace cu aliații și izgonirea armatelor hitleriste din țară ¹¹¹. În vederea aceluiași scop grupele de cartier și străzi ale P.C.R. însărcinate cu organizarea zilei de 1 Mai împreună cu comitetele similare ale Frontului patriotic și membri ai altor organizații de masă, trebuiau să mobilizeze și să conducă populația muncitorească, din cartierele periferice spre centru, unde aveau să se țină aceste întruniri ¹¹².

Alte echipe de muncitori comuniști au primit sarcina de a se deplasa în pădurile din jurul capitalei (Andronache, Pantelimon, Crîngași, Băneasa etc.), unde aceleași grupe de partid din cartiere și străzi însărcinate cu organizarea zilei de 1 Mai trebuiau să mobilizeze masele de muncitori în caz că întrunirile din oraș nu ar fi posibile ¹¹³.

O atenție specială au acordat-o comuniștii în cadrul propagandei orale de 1 Mai populației din cartierele care au avut mult de suferit în

¹⁰⁸ Ibidem, fond nr. 1, dos. nr. 3365, f. 454.

¹⁰⁹ Ibidem, f. 398—400 ; fond nr. 11, dos. nr. 3055, f. 140.

¹¹⁰ Arhiva C.C. al P.M.R., fond nr. 1, dos. 365, f. 400.

¹¹¹ Ibidem, fond nr. 5, dos. nr. 1150, f. 511.

¹¹² Ibidem.

¹¹³ Ibidem, fond nr. 5, dos. nr. 1150, f. 511.

urma bombardamentelor, precum și refugiaților, arătând muncitorimii că nenorocirile ce s-au abătut asupra lor și a întregului popor se datoresc guvernului dictaturii militare-fasciste care a împins țara noastră în criminalul război hitlerist ¹¹⁴.

Pe lângă propaganda orală, în acest an Partidul Comunist a obținut succese însemnate pe linia editări și răspindirii materialului scris (manifeste, fluturași, șablonări de lozinci).

Caracteristica principală a acestei activități față de anii precedenți constă în faptul că ea s-a întins pe o perioadă îndelungată înainte cît și după ziua de 1 Mai. Din inițiativa organizațiilor de partid, a comisiilor de organizare a zilei de 1 Mai s-au format echipe speciale de muncitori care, avînd asupra lor cazmale, lopeți, sape și tîrnăcoape pentru a da impresia că sînt echipe de salvare, au reușit să răspîndească în întreaga Capitală și în diferite alte orașe un bogat material de propagandă închinat zilei de 1 Mai ¹¹⁵.

Referindu-se la conținutul materialelor de propagandă editate și difuzate de P.C.R. în acest an cu prilejul zilei de 1 Mai, organele siguranței raportau neliștite că prin aceste manifeste Partidul Comunist „urmărește coalizarea întregului popor românesc, pentru ca să determine răsturnarea actualului regim, izgonirea germanilor din țară și apropierea de Uniunea Sovietică” ¹¹⁶.

În București și în orașele din provincie a fost difuzat în număr mare manifestul C.C. al P.C.R. închinat zilei de 1 Mai intitulat : „*Către poporul român ! Muncitori, muncitoare, țărani, intelectuali, soldați și ofițeri. Patrioti din România !*” Alături de el a fost difuzat manifestul Frontului unic muncitoresc, intitulat : „*Către întreaga clasă muncitoare, către poporul român*” ¹¹⁷.

Din cuprinsul manifestelor iese în evidență poziția patriotică a P.C.R. care, făcînd bilanțul victimelor umane enorme pricinuite poporului român de criminalul război hitlerist, se adresa tuturor claselor sociale, tuturor formațiunilor politice și forțelor patriotice, îndemnîndu-le să treacă la organizarea unor puternice acțiuni de luptă pentru doborîrea dictaturii militare-fasciste și ieșirea Romîniei din război ¹¹⁸. „*Ajunge !* — se arăta în manifestul C.C. al P.C.R. — ...A venit ceasul cînd trebuie să alegem între drumul distrugerii complete și drumul păcii, al libertății democratice, al refacerii țării. Și drumul salvării de la catastrofa națională este : *Unirea tuturor partidelor, organizațiilor și patrioților în Frontul Patriotic antihitlerist al poporului și formarea Comitetului Național de luptă pentru salvarea patriei, care să mobilizeze și să unească toate forțele, fără deosebire de clasă, partid sau religie*”, în vederea doborîrii dictaturii militare-fasciste și ieșirea Romîniei din război ¹¹⁹. Precizînd drumul pe care trebuia să-l urmeze clasa muncitoare, întreg poporul

¹¹⁴ Ibidem.

¹¹⁵ Arhiva C.C. al P.M.R., fond nr. 1, dos. nr. 365, f. 400.

¹¹⁶ Ibidem, fond nr. 5, dos. nr. 1150, f. 510.

¹¹⁷ Ibidem, fond nr. 1, dos. 379, f. 152—154.

¹¹⁸ Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R., cota A.XXVIII-3.

¹¹⁹ Ibidem.

român, pentru salvarea țării de la o adevărată catastrofă națională, în manifest se arăta : „*Popor român ! Salvează-te de la catastrofă ! Părăsește războiul criminal nemțesc. Doboară clica trădătorului Antonescu ! Luptă pentru pace ! Alungă cu arma în mână cotropitorii hitleriști de pe pământul pîngărit al Patriei ! Luptă pentru eliberarea fraților din Ardealul de nord ! Alătură-te Armatei Roșii eliberatoare și de popoarele iubitoare de libertate*“¹²⁰.

Prin conținutul său de analiză a situației interne și internaționale și a sarcinilor care stăteau în fața poporului român, manifestul C.C. al P.C.R. de 1 Mai constituie o adevărată declarație publică a P.C.R. privind situația internă și internațională a țării noastre în acele condiții istorice și sarcinile ce stăteau în fața poporului român¹²¹.

În noaptea de 30 aprilie spre 1 mai comuniștii au răspîndit manifeste în atelierele de montaj și tancuri din cadrul uzinelor Malaxa, prin care îndemneau muncitorimea să saboteze producția de război prin acte directe de sabotaj și prin neparticiparea la lucru în ziua de 1 Mai¹²². Manifeste cu conținut asemănător au fost răspîndite în cartierul „Grivița“, „Foișorul de Foc“ ș.a.¹²³.

Activitatea de răspîndire a materialului propagandistic al P.C.R. a luat o asemenea amploare în această perioadă, încît organele represive își manifestau deschis totala lor neputință de a o împiedica. Într-un asemenea raport găsim mențiunea că manifeste ale P.C.R. închinete zilei de 1 Mai 1944 au fost răspîndite pînă și în curtea locuinței lui I. Antonescu¹²⁴.

Concomitent au fost răspîndiți numeroși fluturași, cu un conținut foarte variat, pe diferite străzi din majoritatea cartierelor bucureștene „Tei“, „Grivița“, „Panduri“, „Bonaparte“ (str. Toamnei și V. Stroescu), „Ștefan cel Mare“, „Cotroceni“, „Piața Națiunii“ ș.a.¹²⁵. Deși mulți dintre ei purtau semnătura U.T.C.-ului, Uniunii Patriotilor, Tineretului Patriotic, Frontului Patriotic antihitlerist, conținutul lor reflectă elementul comun imprimat de lozincile Partidului Comunist, popularizate prin intermediul lor în mijlocul maselor populare. Astfel, în mii de exemplare, au fost răspîndiți fluturași de diferite mărimi și forme conținînd următoarele lozinci : „*Nu mai vrem să murim pentru nemți. Afară cu asasinii hitleriști și cu antoneștii trădători. Să facem imediat pace cu aliații !*“, „*De vrem să avem pace iară, să izgonim pe nemți din țară !*“, „*Jos cu Hitler, vrem pace și pîine !*“ (în cartierele „Tei“ și „Ștefan cel Mare“) ; „*Nu mai vrem bombe, vrem pace*“, „*Romîni ! Trădătorii de la guvern culeg acum roadele vînzării ! Jos războiul ! Afară cu nemții !*“, „*Singura salvare este să dăm afară pe nemți și să facem pace cu aliații. Trăiască România liberă !*“

¹²⁰ Ibidem.

¹²¹ „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.“, nr. 4 1962, p. 13.

¹²² Arhiva C.C. al P.M.R., fond nr. 1, dos. nr. 379, f. 216.

¹²³ Arhiva C.C. al P.M.R., fond nr. 1, dos. nr. 365, f. 402—403, 425.

¹²⁴ Ibidem, fond nr. 1, dos. 379, f. 152—154.

¹²⁵ Arhiva C.C. al P.M.R., fond nr. 1, dos. nr. 365, f. 395—397, 402—403, 406—407 ; dos. nr. 362, f. 82, 88—89, 185—194 ; dos. nr. 379, f. 96, 98, 102, 104, 105, 110, 112, 117, 150, 151 ; Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C. C. al P.M.R., fond Fluturași, mapele 57, 58.

(în Piața Națiunii, cartierele „Cotroceni” și „Grivița”); „Nu mai vrem să murim pentru nemți!”, „Nu mai vrem război!”, „Nu mai vrem să fim bombardati!”, „Jos trădătorii!”, „Afară cu nemții din țară!”, „Jos antoneștii!”, „Vrem pace imediată cu aliații!”, „Români la luptă împotriva nemților!”, „Intrați în rândurile noastre!” (semnate — „Tineretul patriotic român” și difuzate în cartierul „Foișorul de Foc”); „La luptă alături de noi în Frontul patriotic antihitlerist”, „Manifestați pentru pace!”, „Frontul patriotic de luptă contra nemților!”, „Moarte nemților!”, „Afară cu lăcustele germane care ne-au înfometat țara!” (în cartierul „Grivița”).

Alte categorii de fluturași îndemneau poporul român să opună rezistență împrumutului forțat lansat de Antonescu pentru continuarea războiului criminal hitlerist: „Nici un ban trădătorului Antonescu pentru continuarea războiului!”, „Jos împrumutul de război nemțesc!”, „Fiecare ban dat pentru împrumutul lui Antonescu prelungește suferințele noastre!”, „Împrumutul de război lovește în neamul românesc!”, „Români! Antonescu execută porunca dată de Hitler pentru nimicirea poporului român. Antonescu sluga lui Hitler ne aduce moarte, jale și doliu. Salvați-vă patria și poporul! Manifestați pentru pace imediată cu aliații! Ofițeri și soldați! Treceți de partea poporului în lupta pentru eliberarea patriei! Afară cu nemții din țară! Faceți comitete patriotice în armată, uzine și cartiere, pentru alungarea nemților din țară. Trăiască Frontul Patriotic, singura nădejde de salvare a patriei!”¹²⁶.

Fluturașii editați de Partidul Comunist și de organizațiile de masă de sub conducerea sa îndemneau de asemenea clasa muncitoare, întregul popor, să-și manifeste în ziua de 1 Mai solidaritatea lor cu neînfricații luptători comuniști și antifasciști aflați în lagăre și închisori: „Închisorile sînt pline de luptători pentru pîine, pămînt, pace și libertate. Eliberați-i!”, „Jos condamnările la moarte! Cerem amnistia generală!”, „Cereți eliberarea deținuților politici comuniști și antifasciști!” ș.a.¹²⁷.

Comisiile pe sectoare însărcinate cu organizarea acțiunilor de 1 Mai, grupele lor de cartiere și străzi au desfășurat cu această ocazie o însemnată activitate de șablonări de lozinci în diferite cartiere din Capitală. Referindu-se la această activitate, o notă a organelor represive din 2 mai 1944 cerea deplasarea unor echipe de polițiști pentru înlăturarea lozincilor șablonate pe diferite străzi. Erau indicate în această direcție 11 străzi din capitală, printre care: Calea Victoriei, Calea Moșilor, Ana Ipătescu, str. Senatului, Armenească ș.a.¹²⁸.

Comisiile pe sectoare și grupele de cartier și străzi și-au continuat activitatea propagandistică și după 1 Mai. „Comuniștii continuă să difuzeze în toate cartierele capitalei manifeste ale Partidului Comunist din România. Manifestele sînt închise în plicuri de culoare roșie și aruncate în curți”, arătau în această direcție rapoartele Siguranței¹²⁹.

Aceeași bogată activitate propagandistică orală și de răspîndire a materialului scris al P.C.R. cu prilejul zilei de 1 Mai 1944 a fost des-

¹²⁶ Ibidem.

¹²⁷ Ibidem.

¹²⁸ Arhiva C.C. al P.M.R., fond nr. 1, dos. nr. 365, f. 448.

¹²⁹ Ibidem, dos. nr. 379, f. 152.

fășurată, sub directa îndrumare și conducere a organizațiilor regionale și locale de partid și în alte centre muncitorești din țară¹³⁰. Astfel, manifestele amintite au fost răspândite la Galați, Ploiești, în regiunea Banat, Valea Jiului ș.a.¹³¹.

Noile condiții de activitate a P.C.R., după înlăturarea elementelor trădătoare strecurate în conducerea P.C.R., a permis extinderea activității partidului în cadrul campaniei de 1 Mai și la sate. Manifeste ale P.C.R., precum și ordinul de zi al Comandamentului Sovietic transmis cu ocazia zilei de 1 Mai au fost răspândite în Ploiești și diferite comune din raza acestui oraș¹³². Parte din aceste materiale erau camuflate sub coperta reclamei Loteriei de Stat¹³³. Ajunse în mîna unor muncitori ceferiști aceste materiale au avut apoi o sferă largă de circulație fiind cunoscute și popularizate și în alte centre și orașe muncitorești din țară¹³⁴.

Rapoartele Siguranței semnaleză că, cu prilejul zilei de 1 Mai 1944 materialul propagandistic al P.C.R. a fost răspândit și în comunele din jurul Bucureștiului (comuna Joița, de exemplu) și din acest material Partidul Comunist chema masele de țărani muncitori jefuiți și aduși la sapă de lemn, să contribuie prin toate mijloacele la salvarea țării, prin încadrarea lor activă alături de clasa muncitoare în marea luptă de dezrobire a țării din lanțurile dictaturii militare-fasciste, pentru ieșirea României din războiul hitlerist și redobîndirea, pe această bază a independenței și suveranității noastre naționale¹³⁵.

Răspunzînd indicațiilor P.C.R., în cadrul campaniei de 1 Mai 1944, organizațiile regionale și locale de partid s-au preocupat la rîndul lor de editarea și difuzarea materialelor de propagandă cu caracter local, legat de problemele specifice ale regiunii sau întreprinderii respective.

Comitetul regional din Banat al P.C.R. a editat și difuzat cu prilejul zilei de 1 Mai două materiale. Manifestul intitulat „*Romîni! Patrioți! Muncitori! Țărani! Intelectuali! Bănățeni iubitori de pace și libertate!*” se adresa clasei muncitoare, tuturor păturilor sociale să se încadreze în Frontul popular antihitlerist și să saboteze prin toate mijloacele posibile producția de război. „Comitetul Regional din Banat al Partidului Comunist din România, partidul muncitorilor — se arăta în manifest — se adresează tuturor partidelor democratice să se alăture Frontului patriotic antihitlerist al poporului”. „Toate forțele muncitorimii, se arăta în continuare, și ale țărănimii, care constituie baza luptei de eliberare națională, trebuie mobilizate... pentru distrugerea mașinii de război hitleriste”. „*1 Mai ne cheamă! Să întărim munca! Să demonstrăm împotriva războiului hitlerist și antonescian! Vrem pace cu Uniunea Sovietică, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii! Moarte*

¹³⁰ Ibidem, dos. nr. 365, f. 406.

¹³¹ Arhiva C.C. al P.M.R., fond nr. 1, dos. nr. 379, f. 117; dos. nr. 365, f. 406—407; fond nr. 74, dos. nr. 4750, f. 314—318; fond nr. 11, dos. nr. 3035, f. 331.

¹³² Arhiva C.C. al P.M.R., fond nr. 74, dos. nr. 4750, f. 314—318.

¹³³ Ibidem.

¹³⁴ Ibidem, f. 314, fond nr. 47, dos. nr. 4743, f. 37.

¹³⁵ Arhiva C.C. al P.M.R. fond nr. 1, dos. nr. 365, f. 395—397.

ROMÂNII PATRIOTII
MUNCITORII TARĂMII INTELLECTUALII
ROMÂNII ÎMBUTORI DE PACE ȘI LIBERTATEI

Pe 1 Mai, ziua solidărității de luptă a muncitorilor este azi și ziua solidărității întregului popor în lupta sa de eliberare națională. Nemții au prefiut țara noastră în teatru de război. Trădătorii dela guvern, la ordinul Berlinului, aruncă ultimele resturi ale armatei române pe front, să facă cu pieptul lor stavilă tancurilor sovietice pentru așezarea retragerii hoardelor nemțești. Nemții în fuga lor jefuiesc și ard orase întregi și aruncă pe drumul pribegiei sute de mii de oameni. Populația istovită din dosul frontului e pusă la muncă silnică sau trimisă ca rob în Germania. Centrele noastre industriale, șilele noastre de comunicație servesc exclusiv interesele armatei de jaf hitleriste și, drept concediul, sunt și vor fi bombardate și și noaptea de către forțele aeriene alierte. Cei mai buni fii ai patriei sunt arestați, singurându-și și viața de către fiarele Gestapoului. Valii 88, chemați în țară de nemeritul Antonescu și bandele înarmate pribesti, pregătesc pogromuri mângâroase contra evreilor, ca pe urmă desbinând forțele poporului, să masacreze fără deosebire pe patrioții antihitleristi și să ocupe țara militariste.

PATRIOTII: Ora hotărârii supreme a sosit. Germania lui Hitler a pierdut partida. Hoardele crotropitoare hitleriste, care au invadat Uniunea Sovietică până la Volga, sunt acum în plină fugă până la Carpați. Glorioasa Armată Roșie urmărește-le a trecut hotarele noastre și ne vine în ajutor în lupta noastră de eliberare. Guvernul sovietic ne-a asigurat, că nu are intențiunea nici să anexeze teritorii aparținând României, nici să erigă ordinea socială de aici, lăăsându-ne întreaga libertate pentru cârmuirea noastră.

PATRIOTII: Timpul vorbelor goale a trecut. Acel care în aceste momente decisive în lăsa de viață și lăsa să propovăduie pasivitate, politică de acceptare sau kanavreașă a războiului și a oportunistărilor boalești, sunt trădătorii. Iată ai luptei noastre patrioțe și vor fi trași la răspundere cu ei complicități joase ai crotropitorilor nemți. Armata nemțească, adrebită în războiul mai e în stare să înfrunte țara noastră, dacă noi suntem hotărâți să ne apărăm libertatea cu arma în mână.

COMITETUL REGIONAL DIN BANAT AL PARTIDULUI COMUNIST DIN ROMANIA, partidul muncitorilor, ne adresează tuturor partidelor democratice și libertate, fără deosebire de convingere politică, naționalitate, religie, sau clasă, să ne alăturăm **FRONTULUI PATRIOTIC ANTİ HITLERIST** al poporului. Toate forțele muncitorilor și ale țărănimii, care constituie baza luptei de eliberare națională, trebuie mobilizate. Toate organizațiile cu adevărat patriotice, împreună cu armata, trebuie să pornească războiul sfânt pentru curățirea țării de spăciolimea nemțească. Toate acțiunile trebuie coordonate de un singur **COMITET NAȚIONAL DE LUPȚĂ**, compus din fruntașii partidelor democratice și antihitleriste, cari au înțeles, că numai prin luptă ne putem salva de catastrofa națională. **SE FORMĂZĂ PREZENTĂM ÎN GRUPURI SECRETE PATRIOTICE**, cari sub conducerea Comitetului de luptă, să organizeze detașamente de partizani și acțiuni de sabotaj pentru distrugerea mașinii de război hitleriste, pentru înăbușirea senților crotropitori și pedepsirea trădătorilor. Cu cât mai repede acțiunile, cu atât mai repede scăpăm țara de pieire.

SOLDAȚII ȘI OFITERII REFUGIAȚI: plecați pe front, desertanți cu arma în mână și organizații în detașamente de partizani, din munți și păduri stăpâniți, să strănăscă, să transportați și să depozitați de arme hitleriste!

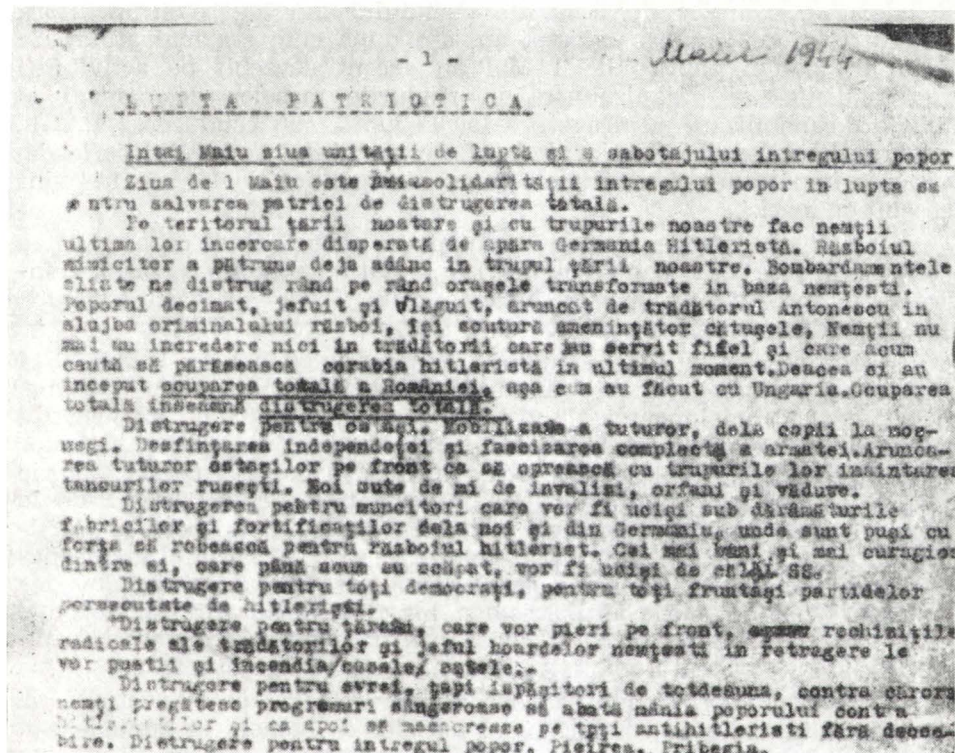
Fragment din manifestul editat de Comitetul regional din Banat al Partidului Comunist din România cu ocazia zilei de 1 Mai 1944.

*cotropitorilor nemți! Moarte trădătorilor! Vrem România liberă și independentă!*¹³⁶.

Un material asemănător a fost publicat în „Lupta patriotică”, ziar ilegal editat de Regionala Banat a P.C.R. Titlul său „*Înții Mai ziua unității de luptă și a sabotajului întregului popor*”¹³⁷ este destul de semnificativ pentru ilustrarea conținutului său de idei.

În cadrul campaniei politice de 1 Mai, pe lângă manifestele amintite, pe teritoriul acestei regiuni a mai fost difuzat ziarul ilegal „România liberă”¹³⁸.

Regionala de partid Banat a dat instrucțiuni organizațiilor locale ale P.C.R. din regiune să convoace ședințe speciale în toate organizațiile, mergînd pînă la celulele de partid, în care să prelucrez materialele de propagandă editate de P.C.R. cu prilejul zilei de 1 Mai, pentru a înarma

Fragment din articolul închinat zilei de 1 Mai 1944
de ziarul ilegal „Lupta patriotică” din Banat.

¹³⁶ Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R., cota A.XXVIII-2.

¹³⁷ „Lupta patriotică”, aprilie 1944.

¹³⁸ Arhiva C.C. al P.M.R., fond nr. 11, dos. nr. 3055, f. 331.

pe membri de partid și a le ușura în acest fel „acțiunea de organizare a Comitetelor de Front patriotic, în cartiere, fabrici și ateliere”¹³⁹. Un alt manifest editat de organizația locală a P.C.R. din Valea Jiului a fost răspândit în localitatea minieră Aninoasa, pe străzi și în mină¹⁴⁰. Manifestul demasca condițiile deosebit de grele în care munceau și trăiau muncitorii mineri, siliți să lucreze un număr mare de ore pe zi pentru un salariu de mizerie, chemînd muncitorimea minieră să se organizeze în vederea unei lupte decisive împotriva dictaturii militare-fasciste, să saboteze producția de război printre altele și prin neprezentarea lor la lucru în ziua de 1 Mai, să lupte pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă, mărirea salariilor, pentru pace cu Uniunea Sovietică ș.a.m.d.¹⁴¹. Alături de manifeste în această localitate au fost răspândiți și fluturași¹⁴².

Fără a minimaliza importanța unor acțiuni deschise de sabotare a mașinii de război hitleriste de către oamenii muncii în ziua de 1 Mai, la indicațiile cadrelor de bază ale partidului din lagăre și închisori, Partidul Comunist a pus în acest an, așa după cum s-a mai arătat, în cadrul campaniei politice de 1 Mai un accent deosebit pe activitatea propagandistică și organizatorică în rîndurile maselor de oameni ai muncii, de mobilizare și atragere a lor la luptă, sub conducerea P.C.R., pentru îndeplinirea obiectivelor de bază ale partidului în această perioadă. De aceea importanța și rezultatele campaniei politice de 1 Mai 1944 sînt deosebit de mari.

În această direcție trebuie subliniat, în primul rînd, că activitatea desfășurată de P.C.R. pentru realizarea unității de luptă a clasei muncitoare, intensificată în special după 4 aprilie 1944, și-a găsit concretizarea în cadrul campaniei politice de 1 Mai prin crearea F.U.M.

Realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare la 1 Mai 1944 constituie o victorie istorică obținută de Partidul Comunist din România, un rezultat al îndelungatei și neobositei sale activități de strîngere a legăturilor dintre partid și mase, de luptă pentru apărarea revendicărilor economice, sociale și politice ale întregului nostru popor. Această victorie a P.C.R. evidențiază din nou marea importanță a actului istoric de la 4 aprilie 1944, justetea orientării politice a nucleului de bază al Partidului Comunist. Pe de altă parte realizarea F.U.M., primul mare pas pe drumul lichidării dezbinării clasei muncitoare din România, dovedea creșterea stării de spirit antifasciste a maselor, încadrarea lor tot mai activă sub conducerea P.C.R. la luptă pentru doborîrea dictaturii militare-fasciste și ieșirea Romîniei din criminalul război hitlerist.

Crearea F.U.M. a dus la consolidarea forțelor proletariatului, la întărirea rolului său de conducător al maselor de oameni ai muncii, fapt care a avut o mare importanță în lupta desfășurată de partid pentru concentrarea tuturor forțelor patriotice și îndeplinirea insurecției armate din august 1944.

¹³⁹ Ibidem.

¹⁴⁰ Ibidem, fond nr. 1, dos. nr. 365, f. 402—403, 406—407.

¹⁴¹ Ibidem, fond nr. 1, dos. nr. 365, f. 402—403, 406—407; dos. nr. 379, f. 100, 150, 151.

¹⁴² Ibidem.

Apreciind importanța realizării unității de luptă a clasei muncitoare, pentru înfăptuirea insurecției armate din august 1944, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej arată că F.U.M. a avut „...o mare însemnătate pentru activitatea desfășurată de partid în vederea strîngerii laolaltă a tuturor forțelor antihitleriste pe baza unei platforme care prevedea : răsturnarea guvernului de dictatură fascistă, formarea unui guvern de uniune națională din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste, ieșirea Romîniei din războiul antisovietic, izgonirea armatelor hitleriste din țară, trecerea Romîniei de partea coaliției antihitleriste, reforme democratice“ ¹⁴³.

Frontul Unic Muncitoresc a editat cu ocazia zilei de 1 Mai două manifeste ¹⁴⁴ sub titulatura „*Manifestul Frontului Unic Muncitoresc, Către întreaga clasă muncitoare ! Către poporul romîn !*“ ¹⁴⁵.

Manifestul trece în revistă situația din țara noastră în cel de-al 4-lea an de război alături de Germania hitleristă, oprindu-se în special la situația disperată în care ajunsese clasa muncitoare. „Toate drepturile pe care voi le-ați dobîndit printr-o îndelungată luptă și pentru care voi ați manifestat în toate sărbătorile de 1 Mai, v-au fost răpite de regimul lui Antonescu. Organizațiile voastre au fost desființate, orele de lucru mărite pînă la epuizarea forțelor voastre, demnitatea omenească înjosită“. De aceea, continua manifestul, „În plin război, clasa muncitoare din Romînia își afirmă de 1 Mai cerințele ei de viață, pe care numai unită și prin luptă poate să le impună“ ¹⁴⁶.

Precizînd apoi poziția Frontului Unic Muncitoresc — și care constituia de fapt esența rezultatelor la care s-a ajuns în urma tratativilor dintre P.C.R. și P.S.D. — în problemele luptei pentru doborîrea dictaturii militare-fasciste și ieșirea Romîniei din războiul hitlerist, în manifest se arată : „În ziua de 1 Mai, ziua ei de luptă și de speranță muncitorimea organizată, unită, de la comuniști pînă la social-democrați, cheamă întreaga clasă muncitoare, pe toți muncitorii organizați și neorganizați, întreg poporul romîn, toate clasele și păturile sociale, toate partidele și organizațiile indiferent de culoare (vedere — *n.a.*) politică, credință religioasă și apartenență socială, la luptă hotărîtă pentru : *pace imediată, răsturnarea guvernului Antonescu, formarea unui guvern național din reprezentanții tuturor forțelor antifasciste, izgonirea armatelor hitleriste din țară, sabotarea și distrugerea mașinii de război germane, sprijinirea armatelor roșii eliberatoare, alianță cu Uniunea Sovietică, Anglia și Statele Unite, pentru o Romînie liberă, democratică și independentă*!“ ¹⁴⁷.

Activitatea organizatorică și propagandistică desfășurată de P.C.R. în cadrul campaniei politice de 1 Mai 1944 constituie, prin rezultatele sale concrete, o nouă și însemnată victorie obținută de Partidul Comu-

¹⁴³ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări, 1959—1961*, Ed. Politică, Buc., 1961, p. 9.

¹⁴⁴ De fapt este vorba de două variante ale aceluiași manifest publicate ulterior și în „Romînia liberă“, an II, nr. 4, 26 mai 1944.

¹⁴⁵ Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R., cota L.XXVIII-3 ; vezi și „Romînia liberă“, an II, nr. 4, 26 mai 1944.

¹⁴⁶ Ibidem.

¹⁴⁷ Ibidem.

FRĂȚI MUNCITORI ȘI TINERI MUNCITORI!

Puneți-vă în fruntea luptei de eliberare și pentru pacea poporului Român!
 În plin război, clasa muncitoare din România își afirmă de acest 1 Mai cerințele ei de viață, pe care numai unită și prin luptă poate să le impună. Aceste cerințe imediate sunt:

Ziua de lucru de 8 ore!

Sporirea imediată a salariilor pe măsura scumpetei;

Imediata demilitarizare a întreprinderilor;

Asigurarea dreptului la liberă organizare sindicală și politică;

Libertatea de gândire, a scrisului și a cuvântului;

Eliberarea tuturor celor închiși sau internați pentru convingerile lor și pentru lupta patriotică antihitleristă;

**Autonomia și reorganizarea Asigurărilor Sociale sub control muncitoresc;
 Școli gratuite, spitale gratuite, locuințe ieftine și igienice pentru toți
 cei ce muncesc.**

ROMÂNII!

Pacea pe care întreaga națiune o dorește trebuie cucerită prin lupta poporului, care trebuie să ia în propriile sale mâini soarta sa.

Muncitorimea își strânge astăzi rândurile în Front Unic, la noi ca pretutindeni.

În ziua de 1 Mai, ziua ei de luptă și de speranță, muncitorimea organizată, unită de la comuniști până la social-democrați, chiamă întreaga clasă muncitoare, pe toți muncitorii organizați și neorganizați, întreg poporul Român, toate claselor și păturile sociale, toate partidurile și organizațiile indiferent de culoarea politică, credința religioasă și apartenență socială, la lupta hotărâtă pentru:

Pace imediată.

Răsturnarea guvernului Antonescu, formarea unui guvern național, din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste.

Izgonirea armatelor hitleriste din țară, sabotarea și distrugerea mașinii de război germane!

Sprijinirea Armatei Roșii eliberatoare.

Alianță cu Uniunea Sovietelor, Anglia și Statele Unite.

Pentru o Românie liberă, democratică și independentă!

Trăiască 1 Mai, ziua de înfrățire în semnul păcii și de unire a clasei muncitoare!

1 Mai 1944

FRONTUL UNIC MUNCITORESC

CITEȘTE!

**...și dă-i mai
 departe!**

nist, în direcția unirii și mobilizării clasei muncitoare, a întregului popor la marea luptă condusă de P.C.R. pentru doborârea regimului dictaturii militare-fasciste, ieșirea României din război, pentru redobândirea independenței și suveranității naționale a patriei noastre.

Activitatea organizatorică și propagandistică desfășurată de Partidul Comunist din România în cadrul campaniilor politice de 1 Mai în anii 1941—1944, acțiunile oamenilor muncii din țara noastră de sabotare și subminare a mașinii de război hitleriste desfășurate cu acest prilej, se înscriu ca parte integrantă în lupta generală desfășurată de masele populare sub conducerea comuniștilor în această perioadă grea din istoria poporului nostru, împotriva dictaturii militare-fasciste și războiului hitlerist.

În ciuda măsurilor teroriste și represive adoptate de regimul dictaturii militare-fasciste împotriva clasei muncitoare, în ciuda greutăților create în activitatea P.C.R. de elementele oportuniste și trădătoare, comuniștii au reușit să desfășoare cu prilejul zilei de 1 Mai în acești ani o susținută muncă de propagandă în rîndurile maselor muncitorești, să organizeze cu acest prilej o serie de acțiuni concrete de sabotare și subminare a mașinii de război hitleriste.

Constituind momente propice pentru o largă și variată activitate politică în rîndul maselor, campaniile politice ale P.C.R. prilejuite de Ziua internațională a celor ce muncesc, au contribuit la menținerea și întărirea legăturilor dintre partid și masele populare, la înțelegerea și sprijinirea de către acestea a politicii partidului, pusă în slujba intereselor sociale și naționale ale întregului popor.

Formele și metodele multiple folosite de P.C.R. în cadrul campaniilor de 1 Mai, începînd cu agitația și propaganda orală, cu editarea și difuzarea materialelor de partid, care au găsit un larg ecou în rîndul maselor și sfîrșind cu organizarea concretă a diferitelor acțiuni — subliniază marea capacitate organizatorică a Partidului Comunist, justetea liniei sale politice, autoritatea și prestigiul de care partidul se bucura în fața întregului popor.

Toate acestea ne îndreptătesc să desprindem concluzia că alături de celelalte numeroase acțiuni revoluționare ale oamenilor muncii din țara noastră, organizate și conduse de comuniști, activitatea desfășurată de P.C.R. în cadrul campaniilor politice de 1 Mai, precum și acțiunile concrete ale muncitorimii din diferite întreprinderi și centre muncitorești care au avut loc cu acest prilej și-au adus contribuția la marea luptă organizată și condusă de Partidul Comunist în vederea doborîrii regimului dictaturii militare-fasciste și scoaterii României din războiul hitlerist, la îndeplinirea insurecției armate din August 1944, act istoric care, prin importanța sa, a deschis o nouă eră în viața și istoria poporului nostru.

ACȚIUNI ALE MASELOR MUNCITOARE DIN REGIUNEA ARGEȘ IMPOTRIVA DICTATURII MILITARE-FASCISTE

C. TAMAȘ
E. RĂCILĂ,

Instaurarea dictaturii militare-fasciste în țara noastră și împingerea României în război au contribuit la accentuarea înrăutățirii situației maseilor populare în perioada 1940—1944.

Valul de nemulțumire și ură manifestat în popor, ca urmare a acțiunilor întreprinse de cele mai reacționare vîrfuri ale burgheziei și moșierimii, a fost întâmpinat cu puternice măsuri de reprimore întreprinse de către dictatura militară-fascistă.

Orice încercare de apărare a drepturilor cetățenești, orice manifestare care nu era în sprijinul politicii fasciste agresive a devenit obiectul măsurilor represive ale siguranței antonesciene și ale Gestapoului hitlerist. În țară au fost create lagăre de concentrare, în care luptătorii antifasciști au fost supuși la torturi bestiale, la chinuri și infometare.

Tocmai de aceea, dictatura militară-fascistă a fost privită cu o profundă indignare și ură de către masele muncitoare, chiar de la instaurarea ei.

În frontul de luptă al maselor populare împotriva dictaturii militare-fasciste și a războiului hitlerist s-au încadrat și oamenii muncii din regiunea Argeș. Referindu-se la starea de spirit a populației din județul Muscel, Legiunea de jandarmi raporta, la 9 octombrie 1940, că și „actuala conducere este privită cu ochi răi de către masele muncitoare”¹.

Ca și în restul țării, clasa muncitoare din regiunea Argeș a cunoscut un regim dintre cele mai grele. Majoritatea întreprinderilor au fost militarizate, iar în fruntea acestora au fost puși comandanți militari care dispuneau de dreptul de a aplica muncitorilor crunte pedepse. La nemulțumirile muncitorilor de la întreprinderea de confecționare de efecte militare din orașul Curtea de Argeș se răspundea prin încarcerări și bătaie².

Ziua de muncă a fost mărită la 12—14 ore, cu dreptul comandanților militari de a o putea prelungi.

¹ Arh. St. Argeș, Legiunea de Jandarmi Muscel dos. 54/1940, f. 262.

² Ibidem, Subinspectoratul Muncii Pitești, dos. 60/1943.

La fabrica de mașini și turnătorie „G. Nicht“ din Pitești, muncitorii erau constrânși să lucreze zilnic peste 12 ore pentru a se putea executa comenzile militare la timp³, lucru constatat și la restul întreprinderilor din regiune⁴.

La fabrica de cherestea „D. Atanasiu“ din Rucăr, fostul jud. Muscel, se lucra câte 12 ore pe zi⁵, iar la Antrepriza „Emil Prager“ din Merișani, muncitorii erau constrânși să lucreze de la ora 5—19 cu o singură pauză de o oră între orele 12—13⁶.

La Brutăria Populară din Pitești, numărul orelor de muncă efectuate de lucrători se ridica la 14—15 în mod permanent⁷, iar la moara și brutăria „Viața“, tot din Pitești, muncitorii lucrau câte 19 ore zilnic⁸.

În timpul dictaturii militare-fasciste antonesciene s-a folosit pe scară largă în întreprinderi munca minorilor care era exploatată la maximum. La întreprinderea forestieră din orașul Slatina, a societății „Carpatina“, lucrau în 1942 un număr de 21 de copii și tineri sub 18 ani⁹. La Fabrica de paste făinoase „Aluta“ Slatina exista în același an un număr de 21 fete și 5 băieți sub 18 ani care lucrau în condiții foarte grele, fiind în același timp plătiți extrem de prost¹⁰. Pentru a-și putea mări profiturile de pe urma exploatării muncii copiilor, Întreprinderea de industrie și comerț de pielărie „N. Dumitrescu“ din Găvana-Pitești, cerea, la 22 februarie 1943, forurilor superioare deslegare pentru a putea folosi personal minor la executarea comenzilor pentru armată și care „să depășească programul de lucru de 8 ore, deoarece, chipurile, n-ar avea „personal major“¹¹.

Manifestînd indiferență față de condițiile de viață și de trai ale muncitorilor, patronii nu le acordau nici un fel de asistență socială¹². Cînd muncitorii deveneau incapabili de muncă din cauza bolilor care îi măcinau, datorită condițiilor proaste de trai și muncă, istovitoare, erau asvîrliți în stradă fiind concediați fără a li se acorda mijloace de existență. așa cum se întîmpla cu mulți muncitori de la „Țesătoria romînă“ din Pitești¹³. Pe această cale erau lăsați pradă foametei și mizeriei nu numai lucrătorii concediați ci și familiile acestora destul de numeroase¹⁴. De exemplu un muncitor maestru a fost dat afară fiind lăsat muritor de foame împreună cu 3 copii și soția¹⁴.

Atitudinea direcțiilor întreprinderilor față de lucrătorii cu sănătatea subredă, rezultă clar și dintr-un raport al Subinspectoratului Muncii Pitești către forul tutelar, înaintat la 9 septembrie 1942, în care se arată

³ Ibidem, dos. 106/1943.

⁴ Ibidem, dos. 59/1942, f. 84.

⁵ Ibidem, dos. 36/1941, f. 27.

⁶ Ibidem, dos. 92/1942, f. 194.

⁷ Ibidem, dos. 60/1943 (nepag.).

⁸ Ibidem, dos. 104/1943, f. 3.

⁹ Ibidem, dos. 22/1942, f. 173.

¹⁰ Ibidem, f. 142.

¹¹ Ibidem, dos. 59/1943, f. 110.

¹² Ibidem, Legiunea de Jandarmi Muscel, dos. 54/1940, f. 183.

¹³ Ibidem, Subinspectoratul Muncii Pitești, dos. 18/1941.

¹⁴ Ibidem, dos. 23/1941, f. 34.

că muncitorii care se îmbolnăvesc la „Țesătoria română“ Pitești, sînt concediați pentru a nu li se plăti ajutoarele necesare ¹⁵.

Aceeași situație o întîlnim la toate întreprinderile din regiune ¹⁶.

Condițiile grele de muncă și de trai, uneltele rudimentare de lucru, numărul mare de ore prestate, abuzurile săvîrșite de patroni sau personalul de conducere și multe altele, făceau viața muncitorilor de nesuportat.

Lipsa totală a celor mai elementare măsuri de protecția muncii, expuneau zilnic zeci și sute de muncitori la accidente de pe urma cărora deveneau incapabili de muncă sau își pierdeau viața.

Din unele situații statistice parțiale întocmite de către Subinspectoratul Muncii Pitești, rezultă că în cursul anului 1940 la minele din cadrul Bazinului de exploatare carboniferă Schitu Golești, jud. Muscel s-au înregistrat 39 cazuri de accidente de muncă, dintre care 3 mortale ¹⁷; la întreprinderile industriale din raza orașului Pitești au avut loc 269 accidente dintre care 14 mortale ¹⁸; la întreprinderile industriale din orașul Curtea de Argeș s-au înscris 56 accidente de muncă, dintre care 5 mortale ¹⁹. Conducerea unităților arunca pe seama „neglijenței muncitorilor“ ²⁰ producerea accidentelor reușind în felul acesta să se eschiveze de la obligațiile ce le reveneau față de familiile acestora.

Utilajul primitiv din întreprinderi, lipsa de instalații tehnice în mine, îngreunau munca lucrătorilor, periclitîndu-le securitatea și îngrădindu-le posibilitățile de cîștig.

Astfel la Societatea „Combustibilul“ din Godeni-Muscel, minerii lucrau în condiții foarte grele, fără nici un fel de instalații tehnice în galerii, transportînd cărbunele cu brațele la locul de încărcare și ridicînd vagonetele la suprafață tot cu ajutorul forței manuale ²¹.

În timpul dictaturii militare-fasciste antonesciene, situația muncitorilor devenise insuportabilă din cauza mizeriei și a foametei. Muncitorii de la „Textila romînească Găvana-Argeș“ arătau într-o petiție, adresată în 1942 forurilor superioare, că nu mai pot suporta mizeria în care trăiesc, că situația lor în fabrică este de plîns ²².

Sărăcia și mizeria, lipsa de alimente și îmbrăcăminte cuprindeau familii din ce în ce mai numeroase.

La 20 octombrie 1941, un grup de femei, soții ale mobilizaților din orașul Rm. Vilcea, făcea cunoscut Prefecturii jud. Vilcea că nu mai pot îndura mizeria în care trăiesc, nefiind în stare să facă față greutăților de aprovizionare cu hrană și îmbrăcăminte din cauza scumpetei și a lipsei de bani, fiind nevoite să cîrpească toate lucrurile vechi pentru a le mai putea folosi ²³.

¹⁵ Ibidem, dos. 19/1942, f. 9.

¹⁶ Ibidem, dos. 18/1942.

¹⁷ Ibidem, Subinspectoratul Muncii Pitești, dos. 4/1941 (nepag.).

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem, dos. 44/1941, f. 23—24.

²² Ibidem, dos. 19/1942, f. 39.

²³ Arh. St. filiala Rm. Vilcea, Prefectura jud. Vilcea, dos. 219/1941.

Situația muncitorilor era agravată și din cauza bombardamentelor care își îndreptau atacurile distrugătoare, în special, asupra cartierelor muncitorești din orașe, asupra instituțiilor de sănătate, de cultură, ori a monumentelor culturale.

Pe baza unor date statistice, întocmite imediat după război, a rezultat că numai în orașul Pitești pagubele provocate de bombardamente s-au ridicat la valoarea de 1 941 262 325 lei²⁴, distrugând peste 1898 case²⁵.

Un alt aspect al situației grele pe care a cunoscut-o populația în timpul dictaturii militare-fasciste a fost lipsa de alimente, ridicarea prețului acestora.

Ca urmare a decalajului între nivelul salariilor și prețuri, acestea nu ajungeau nici pentru procurarea obiectelor de primă necesitate. Însăși conducerea Prefecturii jud. Muscel era nevoită să recunoască într-o adresă către Subinspectoratul Muncii Pitești, la 21 martie 1941, că la mai multe exploatare miniere din bazinul carbonifer Schitu Golești și întreprinderi din orașul Pitești, nu s-au majorat salariile muncitorilor în raport cu scumpirea traiului²⁶.

Majoritatea cantinelor pentru muncitori, din cadrul întreprinderilor au fost desființate din cauză că nu puteau fi aprovizionate cu alimente, iar patronii trebuiau să le plătească mai scump, ceea ce nu le convenea²⁷.

În timp ce masele populare sufereau de foame din cauza lipsei de alimente, din țară se scoteau pentru a fi trimise în Germania cantități însemnate de cereale și semințe precum și animale. Astfel între 1940 și august 1944 au fost trimise în Germania 1 378 450 tone de cereale și semințe, 75 147 tone de animale și produse animale. Alte cantități de produse agroalimentare luau drumul Germaniei sub forma pachetelor de alimente expediate acasă de sutele de mii de soldați și ofițeri hitleriști²⁸. La aceasta se mai adaugă cantitățile masive de produse agroalimentare consumate de armata hitlistă care se găsea în România și care, numai la începutul anului 1941, depășea numărul de 500 000 de oameni²⁹.

În perioada dictaturii militare-fasciste a început la orașe și sate o puternică speculă care a contribuit și mai mult la înrăutățirea situației clasei muncitoare. Astfel la 4 aprilie 1941, Legiunea de jandarmi a jud. Olt raporta Prefecturii jud. Olt că ceea ce agită foarte mult spiritele în rândul populației este scumpirea vieții din cauză că majoritatea produselor agroalimentare se vînd numai la speculă³⁰, iar într-un raport din 1942 al Prefecturii jud. Olt, adresat Inspectoratului Administrativ IX Pitești se face cunoscut că întreg județul este plin de per-

²⁴ Ibidem, dos. 9310/1945.

²⁵ Ibidem.

²⁶ Ibidem, Subinspectoratul Muncii Pitești, dos. 17/1941, f. 9.

²⁷ Ibidem, dos. 12/1941, f. 4 și dos. 36/1941, f. 61.

²⁸ Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R., nr. 6/1963 p. 90.

²⁹ Ibidem.

³⁰ Arh. St. Argeș, Legiunea de Jandarmi Olt, dos. 30/1941, f. 3.

soane care practică specula din care cauză se creează mari nemulțumiri în rîndurile maselor³¹.

Încă din 1941, produsele alimentare de pe piața orașului Cimpulung-Muscel au început să se scumpească enorm din cauză că se vindeau la speculă³² și tot din aceeași cauză prețurile la alimentele de la cantinele muncitorilor minieri din cadrul Bazinului de exploatare carboniferă „Schitu Golești“, jud. Muscel, erau și mai mari decît pe piață³³, ceea ce lovea greu în situația muncitorilor³⁴.

Acestea sînt doar cîteva din numeroasele exemple care oglindesc situația grea pe care a cunoscut-o clasa muncitoare, alături de ceilalți oameni ai muncii din regiunea Argeș, în timpul dictaturii militare-fasciste și a războiului hitlerist.

Nenumăratele pierderi de vieți omenești în război, distrugerile uriașe de bunuri materiale, jefuirea economiei naționale de către hitleriști, creșterea exploatării maselor, lipsa oricăror drepturi politice pentru majoritatea poporului și sărăcirea în proporții nemaîntîlnite pînă atunci a maselor, toate acestea au făcut să crească mereu mînia și revolta diferitelor pături ale populației împotriva hitleriștilor și a slugilor lor din țară, precum și împotriva războiului care, de la începutul lui, a fost un război urît de popor.

În această perioadă P.C.R. a fost singura forță politică, care a mobilizat masele la luptă pentru răsturnarea dictaturii fasciste și pentru cucerirea independenței naționale a țării. El cuprindea în rîndurile sale pe cei mai deștoinici și mai devotați fii ai poporului. Referindu-se la aceasta, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej arăta că : „În anii întunecați ai dictaturii militaro-fasciste, cînd cercurile conducătoare ale reacțiunii romîne au înfeudat țara Germaniei hitleriste și au împins-o în criminalul război antisovietic, comuniștii, întruchipînd cele mai înalte năzuințe ale poporului nostru pentru libertate și independență națională, au înfruntat cu bărbăție și spirit de sacrificiu teroarea cea mai sălbatică, dînd nenumărate jertfe, au mobilizat masele împotriva robiei fasciste și jafului nazist, pentru răsturnarea clicii antonesciene, scoaterea Romîniei din războiul antisovietic și alăturarea țării noastre la coaliția antihitleristă pentru zdrobirea Germaniei hitleriste“³⁵.

Mobilizînd masele populare la luptă împotriva dictaturii militare-fasciste antonesciene și a războiului hitlerist, P.C.R. a elaborat la 6 septembrie 1941 o platformă în care se stabilea linia de luptă a partidului, prin unirea tuturor forțelor patriotice în cadrul „Frontului Unic Național“ pentru înlăturarea dictaturii militare-fasciste, scoaterea Romîniei din războiul antisovietic și îndreptarea armelor împotriva Germaniei hitleriste.

³¹ Ibidem, Insp. general Ad-tiv Pitești, dos. 34/1942, f. 154.

³² Ibidem, Subinspectoratul Muncii Pitești, dos. 36/1941, f. 61.

³³ Ibidem.

³⁴ Ibidem.

³⁵ Gh. Gheorghiu-Dej, *A XVII-a aniversare a eliberării Romîniei* de sub jugul fascist, în „Scînteia“ din 23 August 1961.

Urmind linia trasată de partid, comuniștii s-au situat în fruntea luptei poporului nostru pentru revendicări economice și politice, împotriva dictaturii militare-fasciste și a războiului hitlerist. Cu toate că un număr însemnat de comuniști, elemente proletare cu stare de spirit revoluționară se aflau închiși de către regimul burghezo-moșieresc, aceștia au reușit totuși, în pofida elementelor dușmănoase în frunte cu. Foriș, să creeze o puternică legătură cu exteriorul, să fie la curent cu toate problemele care frământau poporul nostru. Comuniștii asigurau pătrunderea cuvîntului partidului pretutindeni, chiar și acolo unde măsurile luate de siguranță erau foarte drastice.

Munca și lupta plină de abnegație a comuniștilor au contribuit în mare măsură la trezirea în rîndurile muncitorilor cinstiți a sentimentelor de încredere în justețea cauzei pentru care luptau. În felul acesta, partidul comunist a reușit să organizeze o serie de acțiuni de luptă împotriva dictaturii fasciste și a războiului hitlerist.

Desfășurînd o luptă intensă, mobilizatoare, în rîndurile maselor, comuniștii și alți patrioți scriau pe ziduri lozinci și semne comuniste. Astfel de semne se puteau vedea în 1941, foarte bine pe podul ce traversa riul Olt lîngă Rm. Vilcea³⁶. În orașul Rm. Vilcea pe pereții cabinei electrice de lîngă stația C.F.R. în apropiere de un regiment era desenată „secera și ciocanul”³⁷. Organele de jandarmerie, alarmate de apariția acestor „semne periculoase”³⁸, raportau că autorii au „știut să aleagă locurile vizibile publicului”³⁹.

Clasa muncitoare organizată de P.C.R. intensifică tot mai mult lupta împotriva acelor care aruncaseră țara, împotriva voinței poporului, în război.

Pe baza indicațiilor trasate de către partid⁴⁰, comuniștii din fiecare întreprindere, mină sau atelier trebuiau să desfășoare o intensă activitate pentru ca muncitorii să fie pregătiți în vederea oricărui sacrificiu la care vor fi chemați; să stabilească legături cu curierii din fabrici; să facă colecții pentru a tipări manifeste în care să se ia atitudine împotriva manifestărilor cu tendințe antisovietice și antisemite; să pregătească terenul pentru cei care vor veni să cîștige drepturile clasei muncitoare⁴¹.

Pentru a frîna lupta elementelor comuniste se iau, de către siguranța antonesciană, măsuri urgente de urmărire și descoperire a acestora prin concentrarea tuturor mijloacelor și forțelor în centrele muncitorești în vederea arestării, judecării și condamnării sau internării lor în lagăr⁴².

Măsurile luate de organele antonesciene nu au putut stăvili lupta muncitorilor, în frunte cu comuniștii, împotriva dictaturii militare-fasciste antonesciene, a războiului hitlerist și pentru eliberarea națională.

³⁶ Ibidem, Legiunea de Jandarmi Argeș, dos. 991/1941, f. 230.

³⁷ Ibidem.

³⁸ Ibidem.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Ibidem, Subinspectoratul Muncii Pitești, dos. 20/1941.

⁴¹ Ibidem.

⁴² Ibidem.

În timpul războiului, P.C.R. și-a intensificat continuu munca prin organizarea de acțiuni multiple și variate. Una dintre acestea era și tipărirea și răspîndirea de ziare și manifeste care chemau la luptă întregul popor pentru răsturnarea dictaturii antonesciene, pentru ieșirea României din războiul antisovietic și alăturarea ei la coaliția anti-hitleristă.

În 1940, sub podul de peste riul Argeș, de la liziera orașului Pitești, s-a găsit un pachet care conținea material „cu caracter comunist, revoluționar”⁴³.

În urma celor întîmplate, legiunea de jandarmi dă ordin șefilor de secții și posturilor de jandarmi „să intensifice serviciile de informațiuni pentru identificarea dușmanilor”⁴⁴.

Posturile de jandarmi Ștefănești și Mărăcineni jud. Muscel în apropierea cărora s-au descoperit manifestele, urmau să facă intense investigații pentru a descoperi cît mai neîntîrziat pe autorii tipăririi și răspîndirii acestor manifeste⁴⁵. Posturile Mihăești, Stîlpeni, Racoviță și Domnești, precum și secțiile de jandarmi Ștefănești, Stîlpeni și Domnești, jud. Muscel, pe raza cărora existau comuniști, trebuiau „să ia măsuri de supravegherea lor, urmărindu-i pas cu pas în orice moment”⁴⁶. Postul de jandarmi Mărăcineni mai avea ordin de a intensifica serviciul de patrulare și de informații la podul de la liziera orașului Pitești, făcînd pîndă și controlînd persoanele suspecte pentru a descoperi autorii răspîndirii manifestelor⁴⁷.

Cu toate măsurile luate de autorități, aceia care au difuzat materialele de propagandă comunistă nu au putut fi descoperiți.

În vederea ridicării la luptă a muncitorilor, comuniștii au intensificat propaganda în rîndurile lor. Au fost lansate chemări care porneau de la revendicările cele mai arzătoare și imediate ale muncitorilor, s-a intensificat răspîndirea de manifeste înflăcărate care cuprindeau lozincile de luptă ale partidului.

Răspîndirea de manifeste care chemau masele la luptă împotriva fascismului și a exploatării, a constituit un mijloc puternic de propagandă folosit cu mult succes de către comuniști. Autoritățile deveneau tot mai alarmate pentru motivul că se sesizau numeroase cazuri de răspîndire de manifeste.

Legiunea de jandarmi Muscel era sesizată în 1944 că pe raza mai multor posturi s-au găsit manifeste comuniste intitulate „Pîine“, „Pace“, „Libertate”⁴⁸. Pe baza cercetărilor efectuate s-a constatat că manifestele au fost răspîndite dintr-un tren de către ceferiști⁴⁹.

În vederea mobilizării țărănimii la luptă s-au răspîndit numeroase manifeste și în lumea satelor.

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ Ibidem, Legiunea de Jandarmi Muscel, dos. 53/1940, f. 84.

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ Ibidem, Postul de Jandarmi Merișani, dos. 1/1944, f. 77.

⁴⁹ Ibidem.

Secția de jandarmi Valea Mare Pravăț jud. Muscel, raporta în aprilie 1944 că pe teritoriul comunelor Stîlpeni, Bălilești, Retevoești și Petroșani, au fost găsite numeroase manifeste comuniste⁵⁰. La 7 mai 1944, Postul de jandarmi Corbi-Muscel, raporta de asemenea, Legiunii Muscel că pe raza comunei Corbi au fost descoperite manifeste comuniste⁵¹.

Ca urmare a activității comuniștilor și a influenței mișcării muncitorești în rîndurile maselor țărănești, lupta împotriva dictaturii militare-fasciste și a mașinii de război hitleriste, capătă forme tot mai organizate. Țăranii sabotau livrările forțate, rechizițiile de cereale și vite destinate Germaniei hitleriste și se opuneau cu tot mai multă îndrăzneală plății impozitelor care erau majorate în mod sistematic de către guvernul reacționar antonescian⁵².

În perioada 1940—1944 clasa muncitoare, sub conducerea P.C.R. a continuat în mod susținut lupta pentru revendicările economice. Lupta pentru mărirea salariului, pentru reducerea timpului de lucru, pentru condiții omenești de muncă și de trai, pentru dreptul la concedii, la întruniri, străbate ca un fir roșu întreaga perioadă de dictatură, manifestîndu-se sub diferite forme de acțiune.

Astfel, muncitorii de la Întreprinderea minieră „Lignitul” Schitu Golești, jud. Muscel, manifestîndu-și nemulțumirea din cauza salariilor prea mici față de munca grea pe care o executau, cereau conducerii întreprinderii, la sfîrșitul anului 1940, să le mărească salariile în raport cu munca ce o prestează⁵³. Muncitorii forestieri din cadrul Ocolului Silvic Jibla, jud. Argeș își manifestau în repetate rînduri nemulțumirea față de conducere pentru motivul că, deși erau plătiți foarte prost, li se mai rețineau bani și pentru unelte⁵⁴. La depozitul de carburanți Dăești, jud. Argeș, starea de spirit a lucrătorilor era foarte agitată din cauza măsurilor care au fost luate de către administrația unității respective de a li se micșora plata în bani pe oră precum și pentru faptul că la pontaj erau înșelați, trecîndu-li-se cu cîte o oră-două mai puțin⁵⁵. Ceea ce impulsiona mult lupta muncitorilor pentru drepturi la această unitate era faptul că aici existau foarte multe elemente cu idei înaintate, comuniste⁵⁶ care erau venite de la unități mai mari, cu „trecut revoluționar, mai ales de la Atelierele Grivița, unde era focarul comunist”⁵⁷. În decembrie 1941, Subinspectoratul Muncii Pitești făcea cunoscut Inspectoratului general Central că la toate întreprinderile din raza sa de activitate starea de spirit a muncitorilor era foarte agitată „din cauza salariilor mici și a lipsei de îmbrăcăminte și alimente”⁵⁸. Datorită

⁵⁰ Ibidem, Secția de Jandarmi V. Mare Pravăț, dos. coresp. confidențială pe anul 1944.

⁵¹ Ibidem, Legiunea de Jandarmi Muscel, dos ordine telefonice pe 1944, f. 80.

⁵² Arh. St. filiala Slatina, Prefectura jud. Olt, dos. 83/1942, f. 15.

⁵³ Ibidem, Legiunea de Jand. Muscel, dos. 54/1940, f. 304.

⁵⁴ Ibidem, Legiunea de Jand. Argeș, dos. 1991/1940, f. 16.

⁵⁵ Ibidem, f. 154.

⁵⁶ Ibidem.

⁵⁷ Ibidem.

⁵⁸ Arh. St. Argeș, Subinspectoratul Muncii Pitești, dos. 17/1941, f. 47.

amplorii pe care o luase nemulțumirile muncitorilor, autoritățile îngrijorate au trecut la introducerea în rândul lucrătorilor a unor agenți cu ajutorul cărora să descopere pe „agitatori”⁵⁹ pentru a lua măsuri împotriva acestora. Cu toate măsurile de teroare luate de către regimul reacționar antonescian, pentru a stăvili lupta clasei muncitoare, aceasta a luat o amploare tot mai mare, căpătînd în același timp un caracter mai accentuat în ceea ce privește creșterea combativității și a urii împotriva fascismului.

Deși mic, salariul de mizerie al muncitorilor nu era plătit nici la timp, achitarea lui făcîndu-se după luni de zile de întîrziere, iar muncitorii și familiile lor fiind lăsați să sufere de foame. Asemenea nemulțumiri din cauza neachitării salariului la timp întîlnim în rândul muncitorilor de la minele de cărbuni din Godeni⁶⁰, „Bătaia” și „Drăgana”, jud. Muscel⁶¹, la uscătoria de cărbuni a societății Petroșani—Muscel⁶² etc.

Nemulțumiri puternice s-au înregistrat în rândul muncitorilor și din cauză că nu li s-au acordat concediile de odihnă.

În decembrie 1940, Legiunea de jandarmi Muscel făcea cunoscut Subinspectoratului Muncii Pitești că, la toate minele de cărbuni de pe raza județului, s-a constatat că muncitorii sînt foarte nemulțumiți pentru motivul că li se încalcă drepturile de concedii⁶³. Legiunea a fost determinată să facă această sesizare din cauza neliniștii provocată de acțiunea colectivă a minerilor din Bazinul carbonifer Schitu Golești, jud. Muscel, care, la 20 noiembrie 1940, au intervenit în scris la Camera de muncă Cîmpulung-Muscel, arătînd că nu li s-au acordat concedii de odihnă de mai mulți ani și nu li se plătesc orele suplimentare⁶⁴.

O stare și mai gravă o întîlnim la Șantierul carbonifer „Valea Borei”—Poenari, jud. Muscel care făcea parte din cadrul Societății „Concordia” și unde în decembrie 1940, a fost redus simțitor numărul minelor⁶⁵.

Reducerea numărului minerilor a provocat revoltă în rândurile muncitorilor, ceea ce a determinat autoritățile să ia măsuri de replasare a celor concediați⁶⁶.

În condițiile grele ale terorii fasciste-antonesciene, lupta muncitorilor din regiunea Argeș s-a manifestat prin acțiuni protestatare față de conducerile întreprinderilor, trimiterea de delegați sau înaintări de memorii către forurile superioare spre a-și cere drepturile și în unele locuri prin trecerea la acțiuni greviste.

Clasa muncitoare din țara noastră, la chemarea partidului comunist, a început să acționeze în direcția sabotării mașinii de război hitleriste.

Muncitorii au întreprins acțiuni pentru scoaterea din funcțiune a unor centrale electrice, distrugerea liniilor de legătură, incendiind și

⁵⁹ Arh. St. filiala Slatina, Legiunea de Jand. Argeș, dos. 1991/1940, f. 16.

⁶⁰ Arh. St. Argeș, Legiunea de Jand. Muscel, dos. 54/1940, f. 304.

⁶¹ Ibidem, f. 324.

⁶² Ibidem, f. 243, 346.

⁶³ Ibidem, Subinspectoratul Muncii Pitești, dos. 53/1940, f. 39.

⁶⁴ Ibidem, f. 20.

⁶⁵ Ibidem, dos. 23/1940, f. 12.

⁶⁶ Ibidem.

aruncînd în aer depozitele cu materiale de război ș.a. Astfel, organele jandarmeriei sînt alarmate de faptul că, în ziua de 19 aprilie 1942, în orașul Rm. Vilcea a fost tăiat, pe o distanță de 100 metri, un fir de bronz de la circuitul antiinductat folosit de administrația P.T.T. Romînă și de armata germană pentru multiplele legături telefonice și telegrafice ⁶⁷.

În aceeași zi, s-a produs un act de sabotaj asupra liniilor telefonice din Pitești, fiind tăiat pe o distanță de 250 metri un fir de bronz care asigura importante legături telefonice ⁶⁸.

Autoritățile polițienești și ale jandarmeriei devin și mai neliniștite din cauză că numai după cîteva zile, la 24 aprilie 1942, din nou a fost întrerupt circuitul antiinductat în stația C.F.R. Rm. Vilcea, din cauza căruia s-au produs grave deranjamente pentru un timp îndelungat a legăturilor telefonice ⁶⁹.

Față de această situație și dată fiind importanța circuitelor care asigurau legături interne și internaționale, ce interesau atît armata cît și siguranța statului fascist, aceste acțiuni au fost apreciate chiar de autoritățile antonesciene ca fiind grave acte de sabotaj ⁷⁰.

Pentru prevenirea actelor de sabotaj de acest gen s-au luat măsuri de supravegherea și controlul circuitelor telefonice și telegrafice de către unități militare pentru a descoperi pe „răuvoitori” și a se evita pe viitor acte de asemenea natură ⁷¹.

Cu toate acestea, actele de sabotaj la liniile telefonice se întetesc producînd prin aceasta mari greutăți în transmiterea de către misiunea germană din țară mai ales a ordinelor importante cu caracter urgent privind operațiunile de război.

Din această cauză, în 1943 misiunea militară germană din România se vede nevoită să intervină în mod direct la Marele Stat Major, arătînd actele de sabotaj care se comit în mod sistematic, în special, asupra rețelei telefonice germane din țară cu scopul de a paraliza orice legătură telefonică ce servea războiului ⁷².

În fața acestei situații, Marele Stat Major dă un ordin circular, la 26 septembrie 1943, către legiunile de jandarmi, pentru a se lua măsuri urgente de supraveghere a arterelor telefonice de către posturile de jandarmi ⁷³, al căror efectiv să fie mărit prin recrutarea de premilitari și folosirea lor, împreună cu jandarmii, la descoperirea și prinderea vinovaților.

Sabotajele asupra liniilor telefonice nu au putut fi însă stăvilit cu toate măsurile luate de siguranța statului antonescian.

Dimpotrivă, numărul lor a luat proporții. În zilele de 7, 8 și 9 iulie 1944, pe linia Pitești—Craiova au fost tăiate legăturile telefonice de mare importanță care asigurau efectuarea unor însemnate convorbiri

⁶⁷ Arh. St. Argeș, Legiunea de Jand. Argeș, dos. 3/1942, f. 564.

⁶⁸ Ibidem.

⁶⁹ Ibidem.

⁷⁰ Ibidem, f. 584.

⁷¹ Ibidem.

⁷² Ibidem, dos. 9/1943, f. 44.

⁷³ Ibidem.

interne și internaționale⁷⁴. La 31 mai 1944 au fost tăiate liniile telefonice, de mare interes militar care asigurau legătura între Cîmpulung Muscel și Brașov⁷⁵, iar la 30 iulie 1944 s-a înregistrat același fapt asupra liniilor telefonice pe direcția Rucăr—București⁷⁶.

Acele de sabotaj ale muncitorilor nu s-au oprit numai aici. Urmînd indicațiile date de P.C.R. ele au îmbrăcat diferite forme, pentru zădărnirea războiului și subminarea politicii agresive internaționale a dictaturii militare-fasciste. La 8 martie 1942, un grup de tineri, pentru a împiedica transporturile de lemne destinate Germaniei hitleriste, au produs avarierea unor trenuri cu astfel de încărcături, barînd calea ferată în apropiere de stația C.F.R. Curtea de Argeș⁷⁷.

Pentru împiedicarea alimentării mașinii de război cu produse petroliere, mecanicii de locomotive au îndreptat 2 garnituri de vagoane cisterne pe aceeași linie care, tamponîndu-se, au provocat mari avarii⁷⁸. Sub conducerea organizațiilor locale comuniste, muncitorii au întreprins importante acțiuni de sabotaj în atelierele de confecții pentru efecte militare.

Pentru a zădărnici producția de război, la îndemnul comuniștilor, s-a organizat provocarea unor puternice incendii la depozitele de carburanți din regiune, care au dus la importante pierderi⁷⁹.

Un incendiu puternic s-a înregistrat în noaptea de 27—28 noiembrie 1943 la stivele de lemne de la Arsenalul Armatei din gara Bascov-Argeș cu scopul de a arunca în aer depozitul militar de carburanți din apropiere⁸⁰. Cu mare greutate și numai la intervenția a 40 de ostași, focul a putut fi localizat, după ce mistuise aproape întreaga cantitate de lemne⁸¹.

La Fabrica „Apaca” Curtea de Argeș, cu ocazia recepției întreprinse de comisia militară asupra unor comenzi de efecte militare, au fost respinse 1000 perechi pantaloni, nefiind executați corespunzător⁸². Cercetările întreprinse pentru descoperirea muncitorilor care au sabotat producția nu au dat rezultate⁸³.

În septembrie 1943 s-au descoperit în stația Piatra Olt sticle cu lichid inflamabil și material explosibil, ceea ce a dus la alarmarea întregii rețele jandarmerești și la luarea de măsuri drastice de prevenire a unor asemenea manifestări pe viitor⁸⁴.

Ca semn al miniei și revoltei muncitorilor, în frunte cu comuniștii, față de cei care contribuiau la alimentarea mașinii de război hitleriste, în noaptea de 5 spre 6 iulie 1944 a izbucnit un incendiu la întreprinderea

⁷⁴ Ibidem, Postul de Jand. Băiculești, dos. 2/1944.

⁷⁵ Ibidem, Legiunea de Jand. Muscel, dos. 183/1944, f. 141.

⁷⁶ Ibidem.

⁷⁷ Ibidem, Postul de Jand. Băiculești, dos. 6/1942.

⁷⁸ Ibidem, Prefectura jud. Argeș, dos. 8003/1943.

⁷⁹ Ibidem, Legiunea de Jand. Argeș, dos. 114/1943 (nepag.).

⁸⁰ Ibidem, dos. 113/1943.

⁸¹ Ibidem.

⁸² Ibidem; Poliția oraș Curtea de Argeș, dos. 395/1944, f. 78.

⁸³ Ibidem.

⁸⁴ Ibidem, Legiunea de Jand. Argeș, dos. 111/1943, f. 424.

„Aluta“ Slatina Olt care furniza cantități însemnate de produse făinoase pentru trupele hitleriste⁸⁵.

Un aspect al luptei de rezistență a muncitorilor în timpul dictaturii militare-fasciste, ni-l oferă și întârzierea sub diferite pretexte a comenzilor de materiale destinate trupelor hitleriste.

Dintr-un document, aflat în fondul Prefecturii jud. Argeș, rezultă că, în 1941, din cauza întârzierii unei comenzi de benzină, trupele germane nu au putut fi alimentate un timp foarte îndelungat⁸⁶.

Din cauză că erau plătiți foarte prost, în raport cu scumpirea costului vieții, și pentru că nu se luau măsuri de îmbunătățirea salariilor, muncitorii de la minele din cadrul Bazinului de exploatare carboniferă Schitu Golești, jud. Muscel au hotărât să părăsească lucrul⁸⁷. Minerii au declarat în mod deschis în fața autorităților că nu se vor reîntoarce la lucru până ce nu li se vor mări salariile⁸⁸.

La societatea „Combustibilul“ Godeni, jud. Muscel, muncitorii mai erau nemulțumiți și de faptul că lucrau câte 14 ore pe zi și nu li se considerau decît 8 ore⁸⁹... Ca urmare a presiunilor făcute de muncitori, Subinspectoratul Muncii Pitești a efectuat un control la minele din Bazinul carbonifer Schitu Golești, jud. Muscel constatînd că într-adevăr salarizarea lucrătorilor mineri era foarte proastă, necorespunzînd cu situația economică creată și cu scumpirea traiului. Se recomanda a se lua grabnice măsuri pentru liniștirea spiritelor⁹⁰. Nemulțumirea muncitorilor mineri era provocată și de faptul că cei care erau mobilizați pe loc pentru lucru erau exploatați și mai crunt⁹¹. Din acest motiv, Legiunea de jandarmi Muscel se vede nevoită să intervină la Subinspectoratul Pitești, spre a se lua măsuri urgente în vederea liniștirii spiritelor și pentru suprimarea specele⁹².

Nemulțumirile muncitorilor mineri din cadrul Bazinului carbonifer Schitu Golești erau provocate și de numeroasele rețineri din salariu pe care conducerea societăților carbonifere le efectua. Documentele existente arată că în sarcina muncitorilor erau aruncate toate cheltuielile pe care societatea le efectua în procesul de extracție a cărbunelui, ceea ce făcea ca muncitorul să primească mult mai puțin de jumătate din salariu și așa destul de mic⁹³. Acest lucru devenea tot mai clar pentru muncitori, datorită, mai ales, elementelor înaintate, comuniste, din rîndurile lor, care arătau cine sînt adevărații vinovați de situația grea a maselor populare și care cheamă pe muncitori la luptă.

În urma presiunii muncitorilor de la „Textila romînească“ Găvana, conducerea fabricii a fost determinată să dispună mărirea salariilor muncitorilor cu 20%⁹⁴ și pentru a nu-și știrbi veniturile provenite din

⁸⁵ Ibidem, Inspectoratul gen. Ad-tiv IX Pitești, dos. 170/1944, f. 108.

⁸⁶ Ibidem, Prefectura jud. Argeș, dos. 6773/1941, f. 93.

⁸⁷ Ibidem, Subinspectoratul Muncii Pitești, dos. 44/1941, f. 53.

⁸⁸ Ibidem, f. 55.

⁸⁹ Ibidem, f. 18.

⁹⁰ Ibidem, f. 65.

⁹¹ Ibidem, dos. 17/1941, f. 4.

⁹² Ibidem.

⁹³ Ibidem, dos. 44/1941, f. 14.

⁹⁴ Ibidem, dos. 9/1941, f. 26.

exploatarea muncitorilor, a luat măsura de a nu mai plăti orele suplimentare. Aceasta a determinat o creștere și mai mare a nemulțumirilor.

În februarie 1941, muncitorii de la C.A.P.S., Stîlpeni, jud. Muscel, cu ocazia venirii la întreprindere a unor reprezentanți ai Ministerului Muncii, s-au prezentat în masă, arătînd situația grea în care se găseau, salariul mic pe care-l primeau, amenințînd că în caz că nu se vor lua măsuri de îndreptare a lucrurilor, vor părăsi cu toții fabrica⁹⁵.

În martie 1941, muncitorii de la fabrica „Textila romînească” din Găvana-Pitești, au făcut un memoriu către Ministerul Muncii prin care cereau micșorarea duratei zilei de lucru și mărirea salariilor, din cauză că sînt plătiți foarte prost și nu au cu ce să-și întrețină familiile⁹⁶. Ei au relevat faptul că patronii aveau două rînduri de liste de plată, pentru a induce în eroare unele organe de control⁹⁷.

În martie 1942, muncitorii de la aceeași fabrică fac din nou un memoriu către Ministerul Muncii în care arătau că „nu mai pot suporta mizeria în care trăiesc”, că „situația lor în fabrică este de plîns”, că „salariile lor sînt foarte mici”, iar dacă au cerut să li se mărească, directorul fabricii le-a răspuns, prin numeroase înjurături, amenințîndu-i că îi va „trimite pe front”⁹⁸. La acestea, muncitorii au răspuns că preferă să plece pe front, decît să moară de foame la fabrică⁹⁹. O astfel de preferință nu putea să o aibă decît niște oameni ajunși la disperare din cauza mizeriei și a foametei.

Intervențiile scrise ale muncitorilor către organele centrale nu au dat, după cum era și de așteptat, nici un fel de rezultat. Autoritățile reacționare antonesciene n-au adoptat măsuri menite să îmbunătățească condițiile de muncă și de viață ale clasei muncitoare. Dimpotrivă, dictatura militară-fascistă urmărea aplicarea celei mai crunte exploatare față de clasa muncitoare și de restul maselor populare, precum și a celor mai înfricoșătoare măsuri de teroare și subjugare.

La începutul anului 1943 întîlnim mari nemulțumiri și în rîndurile muncitorilor de la Fabrica de cherestea din Curtea de Argeș pentru faptul că erau chemați să lucreze și duminica, erau plătiți foarte prost și n-aveau de loc timp de repaus¹⁰⁰.

În iulie 1943, muncitorii de la Fabrica forestieră C.A.P.S. Pitești, s-au dus în grup la Subinspectoratul Muncii Pitești unde au cerut să se intervină pentru a li se mări salariile, deoarece cu salariile mici pe care le aveau nu mai puteau face față cheltuielilor¹⁰¹, iar în august 1943 un număr de 1550 muncitori mineri și-au trimis delegați la același subinspectorat, pentru a prezenta condițiile grele în care trăiau și lucrau,

⁹⁵ Ibidem, dos. 54/1941, f. 16.

⁹⁶ Ibidem, dos. 18/1941.

⁹⁷ Ibidem.

⁹⁸ Ibidem, dos. 19/1942, f. 39.

⁹⁹ Ibidem.

¹⁰⁰ Ibidem, dos. 60/1943, f. 315.

¹⁰¹ Ibidem, dos. 104/1943.

arătînd că salariile sînt foarte mici „și nu mai pot face față greutăților vieții”¹⁰².

La sfîrșitul anului 1943, Legiunea de jandarmi Argeș se arăta foarte îngrijorată din cauza numeroaselor nemulțumiri ale muncitorilor de la toate întreprinderile din cadrul județului, care se manifestau sub diferite forme, și „care — arăta Legiunea —, s-ar putea canaliza de către agitatari încă ascunși (comuniști), ca la momentul oportun să se dedea la acte de dezordine”¹⁰³.

Lupta muncitorilor pentru mărirea salariilor, pentru condiții mai bune de muncă și viață s-a intensificat îmbrăcînd diferite forme¹⁰⁴.

În urma unui puternic conflict de muncă la întreprinderile de fabricare a piinii din orașul Cîmpulung Muscel, muncitorii au reușit să încheie, în decembrie 1940, un contract colectiv între ei și patroni prin care se asigurau condiții ceva mai bune de muncă, majorarea salariilor și ziua de lucru de 8 ore¹⁰⁵.

În februarie 1941, muncitorii de la Societatea carboniferă „Concordia” Schitu Golești, jud. Muscel, au denunțat vechiul contract de muncă, și au intensificat lupta pentru obținerea unor condiții mai bune de lucru și majorarea salariilor în raport cu scumpirea vieții¹⁰⁶.

Luptînd pentru mărirea salariilor, 214 muncitori de la mina „Bătaia”, din cadrul bazinului carbonifer Schitu Golești-Muscel, au semnat pentru denunțarea vechiului contract colectiv de muncă, refuzînd să ridice salariile pînă la încheierea unui nou contract colectiv care să cuprindă stipulațiile pretinse de ei¹⁰⁷.

În urma unei lupte intense pentru mărirea salariilor, muncitorii de la Fabrica de cherestea Slatina Olt reușesc să încheie, în noiembrie 1941, cu Societatea „Carpatina” de care aparținea fabrica, un contract colectiv în care se consemna mărirea salariilor pentru muncitori¹⁰⁸.

În noiembrie 1940, lucrătorii croitori din Pitești au încetat lucrul, pe motivul că patronii au refuzat să le accepte mărirea salariilor¹⁰⁹.

Nemulțumindu-se cu promisiunile vagi, formale ale patronilor lucrătorii croitori din Pitești au reușit să încheie la 2 decembrie 1940 între ei și patroni un contract colectiv de muncă în care se consemna majorarea salariilor și ziua de lucru de 8 ore¹¹⁰. Succesul obținut de lucrătorii croitori din Pitești le-a dovedit că numai prin luptă colectivă și hotărîtă pot obține condiții mai bune de muncă.

La centrul de exploatare C.A.P.S. Stilpeni — jud. Muscel, muncitorii au hotărît declanșarea unei greve prin încetarea lucrului pe data de 1 aprilie 1941, pentru motivul că nu s-au luat nici un fel de măsuri pentru a li se mări salariile¹¹¹.

¹⁰² Ibidem.

¹⁰³ Ibidem, Legiunea de Jand. Argeș, dos. 117/1943, f. 432.

¹⁰⁴ Ibidem, Postul de Jand. Stilpeni, dos. 5/1944, f. 3.

¹⁰⁵ Ibidem, dos. 5/1940 (nepag.).

¹⁰⁶ Ibidem, dos. 36/1941, f. 53.

¹⁰⁷ Ibidem, Subinspectoratul Muncii Pitești, dos. 17/1941, f. 22.

¹⁰⁸ Ibidem, f. 48—49.

¹⁰⁹ Arh. St. Argeș, Postul de Jandarmi Stilpeni dos. 6/1940, p. 6.

¹¹⁰ Ibidem, p. 9.

¹¹¹ Ibidem, Legiunea de Jandarmi a jud. Muscel, dos. 56/1941, f. 50.

Această măsură a fost luată de către muncitori la îndemnul „elementelor înaintate”¹¹² din rîndurile lor, după ce intervenise de 4 ori cu cereri și memorii către conducerea întreprinderii, fără a obține vreun rezultat pozitiv¹¹³.

O altă formă de luptă a muncitorilor în această perioadă, împotriva dictaturii militare-fasciste antonesciene, era și părăsirea de către aceștia a întreprinderilor militarizate. Această formă de luptă a căpătat un caracter așa de accentuat încît se ajunsese ca, în 1942, întreprinderile militarizate să intre într-o mare criză de forțe de muncă¹¹⁴. Din această cauză, Subinspectoratul Muncii Pitești a primit ordin, în februarie 1942, de a lua măsuri urgente pentru desființarea, pe de o parte a întreprinderilor mici¹¹⁵, iar pe de altă parte, de a se concedia în masă muncitorii de la întreprinderile mai mari nemilitarizate¹¹⁶, obligînd în felul acesta pe muncitori să se îndrepte către întreprinderile militarizate.

Față de valul crescînd de nemulțumire și de luptă al muncitorilor, în frunte cu comuniștii, unele întreprinderi, prezentînd serioase temeri, luau măsuri de înarmare. Astfel, sediul Societății „Concordia” din bazinul carbonifer Schitu Golești, era asigurat cu mitraliere pe care le ținea camuflate într-o magazie¹¹⁷.

În condițiile grele ale teroarei fasciste, înfruntînd cu mult curaj și bărbăție măsurile luate de siguranță, comuniștii, riscîndu-și libertatea și deseori chiar viața, au condus clasa muncitoare la luptă hotărîtă împotriva dictaturii militare antonesciene și a războiului antisovietic.

Numeroasele acțiuni de luptă ale muncitorilor din regiunea Argeș erau organizate și conduse de către comuniști care, urmînd linia trasată de partid, se aflau mereu în fruntea maselor.

Despre prezența comuniștilor în rîndurile muncitorilor, precum și despre activitatea lor curajoasă de luptă în fruntea maselor ne vorbesc multe din documentele vremii.

Astfel, dintr-o notă informativă a Legiunii de jandarmi Argeș aflăm că în 1940 exista în orașul Pitești un puternic nucleu comunist format din muncitori de la „Textila romînească” Găvana, de la Tipografie și de prin unele ateliere¹¹⁸, care se întruneau și discuteau chestiuni privind organizarea luptei muncitorilor în întreprinderi¹¹⁹.

În rîndurile muncitorilor de la „Textila romînească” Găvana, comuniștii desfășurau o susținută agitație — scoțînd în evidență starea grea în care se găseau oamenii muncii¹²⁰. Conducerea fabricii era foarte îngrijorată din cauză că nemulțumirile în rîndurile muncitorilor luau o mare amploare datorită unor „agenți nedescoperiți”¹²¹.

¹¹² Ibidem.

¹¹³ Ibidem.

¹¹⁴ Ibidem, dos. 11/1942, f. 7.

¹¹⁵ Ibidem.

¹¹⁶ Ibidem, dos. 59/1942, f. 4.

¹¹⁷ Ibidem, dos. 53/1941, f. 48.

¹¹⁸ Ibidem, Legiunea de Jand. Argeș, dos. 1991/1940, f. 326.

¹¹⁹ Ibidem.

¹²⁰ Ibidem.

¹²¹ Ibidem, Subinspectoratul Muncii Pitești, dos. 19/1942, f. 9.

Chiar din primele zile după declanșarea războiului, P.C.R. a mobilizat masele la luptă pentru salvarea țării din catastrofa în care a fost împinsă.

Teroarea sălbatică, desfășurată împotriva maselor muncitoare nu a putut împiedica pe muncitori să lupte pentru revendicări economice, luptă ce privea, în același timp și sarcinile politice cele mai actuale.

P.C.R. a acordat o atenție deosebită activității în rindurile armatei, unde creștea ura împotriva dictaturii militare-fasciste, a cotropitorilor hitleriști și a războiului hitlerist.

Datorită muncii susținute, desfășurată de partid în rindurile armatei, ostașii români ajungeau tot mai mult la convingerea că războiul în care luptau este un război nedrept, dus pe seama lor, cu scopul de îmbogățire a clicii fasciste și de satisfacere a poftelor hrăpărețe de acaparare de teritorii și subjugare de popoare de către hitleriști.

Urmind chemările partidului comunist, numeroși soldați refuzau, într-un fel sau altul, să mai lupte în războiul dezlanțuit de Germania hitleristă, fie că părăseau frontul la cea dintâi ocazie favorabilă, fie că se predau armatei sovietice sau treceau la grupele de partizani.

La 21 august 1942, postul de jandarmi Oești, jud. Argeș, înainta doi soldați dezertori prinși în comună care aveau arme asupra lor¹²² și se îndreptau spre munte. Cazuri asemănătoare erau tot mai frecvente.

Față de armata hitleristă care cauzase atâtea nenorociri țării, ostașii români manifestau adânci sentimente de ură și dispreț. Astfel în gara Stolnici, jud. Argeș, la 20 noiembrie 1943, în timp ce staționa un tren militar german ce avea destinația București, soldații germani din acel tren au fost huiduiți de mai mulți ostași români desconcentrați care treceau cu alt tren personal în direcția Timișoara și care le-au strigat nemților: „*Pentru voi și Hitler al vostru trebuie să ne sacrificăm noi*”¹²³.

Criza politică și militară în care intrase regimul antonescian, ascuțirea tuturor contradicțiilor interne ale regimului burghezo-moșieresc, creșterea spiritului de luptă în rîndul celor mai largi mase ale poporului, precum și înfringerile suferite de armatele fasciste pe front, arătau că în țara noastră erau create în anul 1944 condiții pentru a se trece la măsuri efective în vederea răsturnării dictaturii militare-fasciste.

Călăuzindu-se după învățătura marxist-leninistă în privința fixării momentului insurecției armate cît și a desfășurării ei, Partidul Comunist Român a hotărît potrivit planului, declanșarea insurecției armate în ziua de 23 August 1944, prin arestarea guvernului fascist antonescian care a fost transportat de către formațiunile de luptă patriotice într-o casă conspirativă a partidului.

În vederea înfăptuirii insurecției, Partidul Comunist Român a acționat cu cea mai mare hotărîre, mobilizînd și conducînd la luptă formațiunile patriotice și unitățile militare.

Principalele instituții centrale și punctele strategice au fost ocupate încă în noaptea de 23—24 august de către formațiunile de luptă patriotice și unitățile militare. Formațiunile de luptă patriotice, sprijinite de

¹²² Ibidem, Legiunea de Jand. Argeș, dos. 171/1942.

¹²³ Ibidem, dos. 114/1943, f. 317.

masele de muncitori și țărani, armata română care a întors armele împotriva ocupanților hitleriști, au creat acea forță revoluționară care a dat un caracter larg popular insurecției armate și a asigurat condițiile pentru victorie.

Paralel cu acțiunile întreprinse de către forțele patriotice, conduse de partid, în capitală, insurecția armată s-a desfășurat în toate regiunile țării, printre care și regiunea Argeș.

Imediat după ce s-a primit ordin, au fost ocupate, de către forțele patriotice, principalele instituții din fostele capitale de județe ca : Pitești, Cîmpulung-Muscel, Rm. Vilcea, Slatina și orașe cum sînt : Găești, Curtea de Argeș și Drăgășani.

Armatele hitleriste erau urmărite pas cu pas, capturate și dezarmate de către gărzile patriotice locale, în colaborare cu armata.

În retragerea ei, armata hitleristă căuta să distrugă tot, dedîndu-se la acte de violență și jaf. Astfel, la 24 August 1944, soldații care erau cantonați în comuna Jiblea jud. Argeș, fugind spre Piatra Olt, au minat 3 motoare și multe alte aparate¹²⁴. În ziua de 26 august 1944, o coloană de 12 camioane, cu circa 300 militari germani, au ajuns pe teritoriul comunei Serbceni jud. Argeș¹²⁵. Aici, soldații fasciști, s-au dedat la acte de barbarie și violență, trăgînd cu mitralierele și distrugînd casele¹²⁶. A intervenit însă un detașament al garnizoanei Pitești, de la Divizia a III-a infanterie, care împreună cu gărzile patriotice înarmate i-au dezarmat, i-au făcut prizonieri și i-au internat în lagărul improvizat de la Școala normală de fete din orașul Pitești¹²⁷.

Soldații germani ce se aflau în județul Vilcea, pentru diferite lucrări de interes militar, precum și cei care se retrăgeau¹²⁸ au fost dezarmați și internați între 24 și 28 august de către formațiuni de luptă patriotice în colaborare cu armata română¹²⁹.

În comuna Reciu, cu ajutorul populației care era anunțată de garnizoana Pitești, au fost prinse și capturate trupe germane care se îndreptau spre nord¹³⁰.

În pădurile de lingă comuna Dragoslavele, jud. Muscel, o unitate a forțelor patriotice a prins, la 26 august, un număr de 8 soldați germani care au fost dezarmați și duși la postul de jandarmi¹³¹.

Lupte mai importante, care au necesitat intervenția armatei pentru lichidarea trupelor fasciste, existente pe teritoriul regiunii Argeș, au fost la Găești, Costești și Slatina.

Însemnătatea istorică deosebită a insurecției armate din august 1944 constă în aceea că ea a dus la doborîrea dictaturii fasciste-antonesciene,

¹²⁴ Ibidem, Legiunea de Jand. Argeș, dos. 171/1944.

¹²⁵ Ibidem, dos. 107/1944.

¹²⁶ Ibidem.

¹²⁷ Ibidem.

¹²⁸ Momente din Istoria Partidului Muncitoresc Român, Ed. Politică, Buc., 1963.

¹²⁹ Arh. St. Argeș, Insp. Gen. Ad-tiv, IX, Pitești, dos. 170/1944, f. 112.

¹³⁰ Ibidem, Prefectura jud. Argeș, dos. 107/1944.

¹³¹ Ibidem, Secția de Jand. Valea Mare Pravăț, dos. coresp. confidențială pe anul 1944.

la scoaterea României din războiul imperialist antisovietic și la întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste.

Ea a constituit un răspuns firesc la năzuințele de eliberare pe care le-au nutrit zeci de ani masele muncitoare. Ea a fost rodul îndelungatului proces al luptei social-politice din țara noastră în decursul căruia Partidul Comunist Român s-a dovedit singura forță politică capabilă să strângă în jurul său și să organizeze masele largi ale poporului român în frunte cu clasa muncitoare, să le conducă în luptă pentru răsturnarea dictaturii militare-fasciste și izgonirea cotropitorilor hitleriști din țara noastră.

Vigoarea cu care s-a desfășurat insurecția și succesul ei s-au datorat faptului că, atât pregătirea cât și desfășurarea ei s-au făcut sub conducerea și îndrumarea directă a partidului comunist.

Insurecția armată din august 1944 a marcat începutul revoluției populare în țara noastră, constituind un moment hotărâtor în zbuciumata istorie a poporului nostru, începutul unor adânci transformări revoluționare care au dat maselor populare putința să instaureze regimul democrat popular și să pășească la construirea socialismului.

Anii care au trecut de la eliberarea patriei noastre reprezintă o perioadă scurtă, dar bogată în evenimente și realizări ! Și regiunea Argeș este o pildă vie a transformărilor înfăptuite ca urmare a politicii partidului de dezvoltare a regiunilor ținute altădată în înapoiere.

Realizările obținute în dezvoltarea economică și social-culturală a regiunii Argeș sînt rodul politicii juste a partidului, a grijii conducerii sale pentru ridicarea potențialului economic al regiunilor mai puțin dezvoltate. Ele sînt rezultatul activității creatoare desfășurate de oamenii muncii din regiune, sub conducerea organelor și organizațiilor de partid.

DATE PRIVITOARE LA SITUAȚIA SOCIAL-ECONOMICĂ ȘI UNELE ACȚIUNI ALE MASELOR POPULARE DIN JUDEȚELE ALBA, HUNEDOARA, SIBIU ȘI TURDA—CLUJ ÎN PERIOADA PREGĂTIRII ÎNSURECȚIEI ARMATE DIN AUGUST 1944

AL. MATEI

Un factor însemnat în pregătirea și înlăptuirea de către Partidul Comunist Român a insurecției armate a fost nemulțumirea și ura maselor de pe întreg cuprinsul țării împotriva regimului fascist antonescian.

Într-o situație grea se aflau și masele populare din fostele județe Alba, Hunedoara, Sibiu și Turda-Cluj¹, regiune în care existau exploatarea miniere din Valea Jiului, Argeșului și de la Brad, întreprinderile metalurgice de la Hunedoara, Cugir și Cîmpia Turzii, precum și celelalte întreprinderi industriale din Ocna Mureșului, Orăștie și Turda — acestea reprezentînd dezvoltate centre muncitorești ale țării.

Ca și în celelalte regiuni ale țării, acțiunile maselor populare din această regiune — ca parte integrantă a luptei antifasciste generale, organizate și conduse de P.C.R. —, s-au desfășurat în condițiile stării de asediu și a legislației fasciste în virtutea căreia fusese interzisă orice activitate politică, a militarizării întreprinderilor publice și particulare mai importante în condițiile celor mai crunte persecuții și a permanentei amenințări de concediere și tirie în fața curților marțiale. În pofida dorinței organelor locale ale regimului fascist antonescian, teroarea și torturile greu de descris la care erau supuși comuniștii și ceilalți luptători antifasciști, n-au dus nici la „restabilirea ordinii” și „siguranței statului” și nici la „potolirea stării de spirit”, ci dimpotrivă la noi și noi acțiuni, tot mai largi, ale maselor de oameni ai muncii.

Teritoriul bogat al regiunii de care ne ocupăm a fost martorul suferințelor tot mai accentuate, al luptei grele și neînfricate duse împo-

¹ Teritoriul fostelor județe Alba, Hunedoara, Sibiu și Turda-Cluj — conform împărțirii teritorial-administrative în vigoare de la 1 ianuarie 1961 — este cuprins astăzi în regiunea Hunedoara, iar cîte o parte, în sudul regiunii Cluj (raioanele Aiud, Cîmpeni, Turda și jumătatea sudică a raionului Huedin) și vestul regiunilor Brașov (jumătatea vestică a raionului Sibiu) și Mureș-Autonomă Maghiară (raionul Luduș).

triva regimului dictaturii militare-fasciste și împotriva războiului hitlerist de către masele populare din fostele județe Alba, Hunedoara, Sibiu și Turda-Cluj, avînd în frunte minerii Văii Jiului, metalurgiștii Hunedoarei și pe ceilalți muncitori din întreprinderile existente atunci pe acest teritoriu².

Studierea condițiilor de muncă și de trai, precum și lupta dusă de masele populare din această regiune, permite să se urmărească modul cum, după elaborarea de către P.C.R., în august 1943, a planului insurtecției armate, acțiunile acestora au crescut în intensitate și au cuprins mase tot mai largi de oameni ai muncii.

Deosebit de grea era situația muncitorilor. Prin militarizarea întreprinderilor și aplicarea unor măsuri legislative fasciste, întreprinderile s-au transformat în adevărate închisori, unde bătaia și carcera erau la ordinea zilei. Este semnificativ în acest sens cazul petrecut la 25 septembrie 1942 la Uzinele de armament „Copșa Mică”-Cugir, unde, fără nici un motiv, un muncitor a fost bătut pînă la sînge și călcat cu cizmele de unul din conducătorii militari ai uzinei. Aceasta — se arată în declarația unui muncitor — s-a petrecut în fața întregului personal din atelier, care s-a oprit din lucru în fața scenei de sălbăticie³. Plîngerea muncitorului maltratată adresată Curții marțiale a Corpului VI Armată Sibiu — susținută de toți tovarășii lui de muncă și reprezentînd un protest al muncitorilor acestei uzine față de felul barbar în care erau tratați — a fost „clasată”⁴.

La aceeași uzină, pentru o singură absență de la serviciu un muncitor a primit 12 zile de închisoare⁵. Conducerea militară a societății „Astra” a luat de asemenea măsuri represive împotriva muncitorilor. „Din rîndurile muncitorilor din circumscripția acestui tribunal — se arăta în raportul Parchetului Tribunalului Deva-Hunedoara din 2 octombrie 1943 către Ministerul Justiției — se semnalează nemulțumirea muncitorilor de la întreprinderea „Astra” din Orăștie, în urma introducerii

² Dintre întreprinderile mai importante amintim: Exploatarea miniere aurifere *Abrud*, Exploatarea minieră *Baia de Arieș*, Întreprinderea metalurgică *Aiud*, Fabrica de săpun „I. Brekner” *Alba Iulia*, Salina și Uzinele „Solvay” *Ocna Mureșului*, Fabrica de ciorapi „G.B.L.” *Sebeș*, Societatea minieră „Industria Romînească de aluminiu” *Zlatna* (județul Alba); Fabrica de conserve „Transilvania” *Deva*, Industria ceramică „*Barul-Mare*”, Atelierele C.F.R. și Depoul de locomotive *Simeria*, Uzinele de fier ale statului-*Hunedoara*, Uzinele „Astra” și „Rieger” *Orăștie*, Uzinele de armament „*Copșa-Mică*” *Cugir*, Societatea minieră „*Petroșani*” *Petroșeni*, *Aninoasa*, *Lupeni*, *Vulcan* (județul Hunedoara); Fabrica de amidon „Amylon” *Sibiu*, Fabrica „Rieger”, Fabrica de arcuri „A. Datky”, Fabrica de construcții de fier „*Fabritius*” *Sibiu*, Fabrica de mătase *Cisnădie* (județul Sibiu); Uzinele „Industria sîrmei” *Cîmpia Turzii*, Fabrica „Cimentul”, „Solvay” și Fabrica de sticlărie *Turda*, Cariera de piatră *Săndulești* (județul Turda-Cluj).

³ Procuratura regiunii Cluj, fondul 5. Parchetul general al Curții de Apel Cluj-Sibiu, dos. 14/1944, f. 33.

⁴ „Această plîngere, făcînd obiectul dosarului nr. 7984/C/1942 a acestei Curți Marțiale, a fost clasată cu referatul din 31 mai 1943, aprobat de Domnul General Comandant al Corpului 6 Armată”, *Ibidem*, f. 31.

⁵ Vezi și *Revista Arhivelor*, nr. 2/1962, p. 88.

unor măsuri disciplinare militare, pentru lipsurile nemotivate și abaterile în timpul serviciului. Se susține — conchide primul procuror — că măsura nu este justificată...⁶.

Pentru a înfringe rezistența muncitorilor față de înrăutățirea continuă a condițiilor de muncă și de trai, sub pretextul reglementării muncii, dictatura militară-fascistă a organizat o adevărată ofensivă pentru prelungirea zilei de lucru a muncitorilor. Decretul-lege din 2 octombrie 1941⁷, prevedea mărirea zilei de muncă la 10 ore, comandantii militari ai întreprinderilor avînd dreptul s-o mărească pînă la 12 ore. De fapt se lucra cîte 14 și chiar 16 ore pe zi. Așa, de exemplu, în mai 1944 — după cum va fi nevoit să recunoască însuși Inspectoratul regional al muncii Timișoara — lucrătorii de la exploatarea carbonifere din Valea Jiului erau obligați să muncească 16 ore pe zi⁸.

O altă formă de exploatare a muncitorilor, extinsă tot mai mult în ultimii ani ai dictaturii militare-fasciste și resimțită din plin de muncitori, a fost intensificarea muncii, în condiții sanitare și de securitate a muncii care lăsau foarte mult de dorit. În exploatarea miniere din Valea Jiului, Arieșului și de la Brad, accidentele de muncă au făcut numeroase victime. Astfel, în accidentele care au avut loc la mina Lupeni la 13 decembrie 1940 și la 3 mai 1944 — „prin omisiuni și neglijențe grave, respectiv prin nerespectarea [de către conducerea Societății „Petroșani” — *n.a.*] regulamentelor privitoare la prevenirea accidentelor și exploziilor de metan” —, și-au pierdut viața 83 de mineri⁹. Iar la exploatarea miniere Brad, în acești ani, în urma celor 1 185 de accidente de muncă au avut de suferit peste 3 400 de persoane¹⁰.

În asemenea cazuri conducerile întreprinderilor aruncau vinovăția tot asupra victimelor. Rareori organele însărcinate cu anchetarea cazurilor recunoșteau adevăratele cauze ale atîtor accidente foarte grave, unele mortale. Așa, de exemplu, într-o dare de seamă din noiembrie 1943, Chestura poliției municipiului Sibiu arăta că, printre alte accidente, produse chipurile de „neatenția victimelor”, „s-a mai înregistrat un accident mortal de muncă din cauza fabricației defectuoase a lamei circulare a fierăstrăului la care victima lucra și care spărgîndu-se în mai multe bucăți, o schije l-a lovit mortal”¹¹.

Salariile muncitorilor au înregistrat în acești ani scăderi continue, ceea ce a dus la o înrăutățire tot mai accentuată a situației materiale a acestora. Așa-zisele ridicări de salariu, efectuate sub presiunea luptei muncitorilor, n-au adus îmbunătățiri reale a situației lor materiale, prețurile alimentelor, încălțămintei și îmbrăcăminte crescînd de peste 3—4 ori. Astfel, în județul Sibiu „prețul făinei și al pîinii a fost simțitor majorat prin ordonanța nr. 1181, din 3 martie 1943, a Prefecturii județului Sibiu, față de cel anterior și față de cel stabilit pentru municipiul

⁶ Procuratura regiunii Cluj, *idem*, dos. 9/1943, f. 20.

⁷ La 1 octombrie 1941, Decretul-lege nr. 2741 asupra regimului muncii în timp de război.

⁸ *Analele Institutului de istorie a partidului nr. 5/1962*, p. 69.

⁹ Procuratura reg. Cluj, *idem*, dos. 20/1941, f. 11 și dos. 38/1944, f. 20.

¹⁰ *Analele Institutului de istorie a partidului nr. 5/1962*, p. 71.

¹¹ Procuratura reg. Cluj, *idem*, dos. 10/1943, f. 171.

București... Astfel, la făina integrală de grâu, prețul pentru București este fixat la 39,10 lei kg, iar pentru Sibiu 51,16 lei kg; prețul pîinii pentru București este de 19 lei, iar pentru Sibiu 23 lei bucata de 500 gr.¹² În cursul aceluiași an, prețul ouălor s-a majorat, ajungînd de la 10 lei, cît costa un ou la începutul anului 1943, pînă la 15 lei în mai și la 25 de lei în noiembrie¹³, iar al untdelemnului, în decembrie, era de 450 lei kg¹⁴. Această politică a Prețurilor lovea în oamenii muncii a căror situație se înrăutățea și ca urmare a reținerii de noi impozite, contribuții și împrumuturi de război forțate și o sumedenie de alte obligații și taxe impuse direct de către întreprinderile capitaliste. Într-un raport al Chesturii de poliție a orașului Deva se arată că „impozitul statistic și subscrierile la împrumutul de înzestrare, provoacă nemulțumiri în rîndurile muncitorilor și populației nevoiașе”¹⁵.

Primul procuror din Hațeg, referindu-se la măsurile luate de conducerea exploatărilor minere din Valea Jiului pentru „îmbunătățirea salariilor minerilor”, arăta următoarele :

Societatea „Petroșani” a adus la cunoștința muncitorilor proiectul unui nou sistem de salarizare. Deși, conform proiectului, salariilor li s-au adus unele majorări, aceasta nu a produs nici o mulțumire muncitorilor pentru că, pe de o parte, Proiectul nu a fost legiferat și contractul colectiv nu a fost încheiat (e vorba de mijlocul lunii februarie 1943 — *n.a.*), iar pe de altă parte, pentru că noul sistem de salarizare obliga pe muncitori la plata locuinței, luminatului, încălzirii și băii pentru fiecare zi a lunii, inclusiv a zilelor nelucrătoare, fiind obligat să plătească chirie, încălzit, luminat și baie și în caz de boală, deci indiferent dacă cîștiga sau nu¹⁶.

Reținerile făcute muncitorilor în baza acestui „nou sistem de salarizare”, din anul 1943 pînă în august 1944 de către Societatea „Petroșani”, pe care muncitorii o vor sili să le restituie încă în primele luni de după eliberare¹⁷, s-au ridicat la suma de 477 milioane lei.

Trei luni mai tîrziu, muncitorii de la Uzinele de Fier din Hunedoara și-au manifestat nemulțumirea că în ajunul sărbătorilor, după primirea de la Consum a articolelor alimentare, o parte din ei nu au mai avut de primit nimic din salariu¹⁸. Semnificativ pentru felul cum înțelegeau patronii să se achite de obligațiile lor față de muncitorii care își cîștigau drepturile în urma unor susținute acțiuni revendicative, era starea de nemulțumire manifestată în primăvara anului 1943 la Uzinele metalurgice F. Rieger din Orăștie, din cauză că, așa cum se arată într-o dare de seamă a Chesturii poliției municipiului Sibiu, „deși reprezentanții lor (ai muncitorilor — *n.a.*) au primit cîștig de cauză la

¹² *Ibidem*, dos. 7/1943, f. 20.

¹³ *Ibidem*, dos. 8/1943, f. 100 și dos. 10/1943, f. 182.

¹⁴ *Ibidem*, dos. 10/1943, f. 56.

¹⁵ *Ibidem*, dos. 5/1944, f. 481.

¹⁶ *Ibidem*, dos. 7/1943, f. 178.

¹⁷ Arhiva Combinatului carbonifer „Valea Jiului”, Petroșeni, fond nr. 1, dos. 46/1946, f. 235 (vezi și *Analele Institutului de istorie a partidului* nr. 4/1962, p. 98).

¹⁸ Procuratura reg. Cluj, *idem*, dos. 8/1943, f. 156.

Comisia Superioară de Arbitraj-București în ce privește salariile și alte drepturi, totuși această decizie nu a ajuns încă la direcțiunea fabricii, muncitorii fiind încredințați că direcțiunea întreprinderii ar fi făcut intervenții ca această comunicare să parvină cât mai târziu cu scopul de a-i frustra de drepturile lor¹⁹.

Consecința directă a rămînerii în urmă a salariului real față de creșterea vertiginoasă a prețurilor Produselor de strictă necesitate este înrăutățirea continuă a condițiilor de viață ale muncitorilor. „Salariile primite nu acopere în totul necesitățile traiului zilnic, la unele categorii fiind în raport invers proporțional cu scumpetea mereu crescândă”²⁰, arăta Parchetul tribunalului Deva-Hunedoara într-un raport înaintat forului său superior. Și într-adevăr, salariul nominal net, calculat chiar de organele oficiale ale timpului, pentru minerii Văii Jiului cu cea mai mare categorie de salarizare, nu reprezenta decît circa 66% din minimul necesar de trai²¹, fără a mai vorbi de celelalte categorii — în care era cuprinsă marea masă a minerilor — și ale căror salarii nu acopereau nici măcar jumătate din aceste necesități. Se mai cunoaște de asemenea, că nici situația muncitorilor metalurgiști din Hunedoara²², Cugir²³, Orăștie²⁴, Sibiu²⁵, Turda²⁶, Simeria²⁷ și din celelalte centre industriale ale regiunii, în ceea ce privește acoperirea cheltuielilor din salariile primite nu era cu nimic mai bună.

„Atît muncitorii cît și funcționarii publici — semnala organul de poliție din Deva — o duc greu în lupta pentru existență, deoarece salariile lor au rămas mult în urmă, în raport cu scumpetea”²⁸. Merită însă a fi subliniat în mod deosebit faptul că asemenea aprecieri se întîlnesc tot mai des în cursul anului 1943 și pînă în vara anului 1944, pentru toate exploatarea miniere și celelalte centre muncitorești la care ne referim.

La toate acestea mai trebuie adăugat felul defectuos în care erau achitate salariile muncitorilor. Așa, de exemplu, în toți acești ani, muncitorilor de la Hunedoara li se achita salariul cu multe luni întîrziere. Astfel, muncitorii metalurgiști au primit salariul pe luna decembrie 1943, la 5 martie 1944²⁹.

Aspecte reflectînd exploatarea tot mai accentuată a clasei muncitoare se găsesc și în diferite alte materiale documentare: „Alimentele de primă necesitate se scumpesc zilnic”...³⁰, „în domeniul încălțămîntei și al articolelor de îmbrăcăminte, aprovizionarea se face în condiții grele și scumpe, fapt resimțit mai ales de populația mai săracă...”³¹, „piinea

¹⁹ *Ibidem*, f. 45.

²⁰ *Ibidem*, dos. 5/1944, f. 291.

²¹ *Analele Institutului de istorie a partidului* nr. 5/1962, p. 80.

²² *Procuratura reg. Cluj, idem*, dos. 4/1944, f. 482.

²³ *Ibidem*, dos. 8/1943, f. 154 etc.

²⁴ *Ibidem*, dos. 10/1943, f. 40.

²⁵ *Ibidem*, dos. 7/1943, f. 249.

²⁶ *Ibidem*, dos. 8/1943, f. 123.

²⁷ *Ibidem*, dos. 10/1943, f. 225.

²⁸ *Ibidem*, dos. 4/1944, f. 482.

²⁹ *Ibidem*, dos. 4/1944, f. 281.

³⁰ *Ibidem*, dos. 5/1944 f. 414.

este insuficientă în raport cu nevoile populației și publicul consumator a primit cu nemulțumire introducerea a două zile de mămăligă și a uneia de cartofi pe săptămână...³².

În raportul său „strict-confidențial” înaintat Ministerului Justiției, primul procuror al Parchetului Deva-Hunedoara arăta fără ocol că de fiecare dată cu ocazia plății salariilor, o mare parte dintre mineri rămân datori la consumurile respective. Adică — precizează raportul — salariul nu acoperea prețul alimentelor cumpărate sau al altor articole achiziționate de la aceleași consumuri³³, din care cauză, se recunoaște tot într-un document secret, de data aceasta însă al Comandamentului militar al regiunii minere a Văii Jiului, că minerii au ajuns „să se hrănească numai cu varză acră, ceapă și mămăligă”³⁴.

În ceea ce privește aprovizionarea cu alimente a muncitorilor, nici în celelalte centre muncitorești din regiunea de care ne ocupăm situația nu era mai bună. Așa, spre exemplu, într-un raport confidențial din aprilie 1943 se arăta fără înconjur că de mai mult timp, „pentru plasa Baia de Arieș ...nu au mai sosit nici un fel de alimente”³⁵. La începutul lunii iunie 1944, muncitorilor de la Uzinele din Hunedoara li s-a adus la cunoștință că nu li se vor mai distribui alimente și alte produse pe credit, urmînd să facă rețineri din salarii pentru plata restanțelor datorate³⁶, iar o lună mai tîrziu este semnalată „lipsa uleiului comestibil, a cărui distribuire pe bază de cartele nu s-a mai făcut de 7 luni”³⁷ la Sibiu.

În pofida celor care le-au alcătuit, asemenea documente sînt semnificative în privința cauzei crizei de alimente. Masele comentau cu nemulțumire faptul că, în timp ce populația suferea mari lipsuri alimentare, industria locală din Sibiu prelucra intens, iar abatoarele sacrificau un mare număr de animale pentru armata germană și pentru exportul în Germania³⁸. Și față de această situație, primul procuror al Parchetului tribunalului Deva-Hunedoara, arăta superiorului său din București că „problema (aprovizionării cu alimente a populației — *n.a.*) nu poate fi rezolvată decît prin *majorarea prețurilor maxime*”³⁹.

Greutăți mari stăteau în fața muncitorilor și în ceea ce privește aprovizionarea cu îmbrăcăminte și încălțăminte, cunoscînd faptul că de

³¹ *Ibidem*, dos. 10/1943, f. 95.

³² *Ibidem*, dos. 8/1943, f. 179.

³³ *Ibidem*, dos. 7/1943, f. 141.

³⁴ *Analele Institutului de istorie a partidului* nr. 5/1962, p. 83

³⁵ Procuratura reg. Cluj, *idem*, dos. 8/1943, f. 276.

³⁶ *Ibidem*, dos. 5/1944, f. 482.

³⁷ *Ibidem*, f. 369.

³⁸ *Ibidem*, dos. 9/1943, f. 452. Sînt elocvente următoarele cifre: în a treia săptămînă a lunii iunie 1943 în orașul Sibiu au fost tăiați 203 porci pentru armata germană, 151 în cadrul industriei de mezeluri și pentru exportul în Germania și numai 72 pentru publicul consumator (*Ibidem*, f. 441). Raportul general este de 354 la 72, respectiv de aproape 5 la 1. Acest exemplu este concludent pentru a înțelege cauza adevărată pentru care dictatura militară-fascistă a fixat rația de carne pentru o persoană la 250 gr. pe săptămînă, pe cînd în Germania această rație ajungea pînă la 1000 gr. (vezi *Analele Institutului de istorie a partidului*, nr. 5/1962, p. 82).

³⁹ Procuratura reg. Cluj, *idem*, dos. 4/1944, f. 56.

cele mai multe ori, plătind cheltuielile făcute pentru alimente, nu le mai rămăneau nimic din salariu⁴⁰. Vorbind despre îngrijorarea provocată de lipsa posibilităților de aprovizionare cu încălțăminte ce se manifesta deosebit de acut la sfârșitul anului 1943, autorii constatării arată că această lipsă este resimțită de „muncitorii de la întreprinderile mai mari, între care se numără și aceia de la Atelierele C.F.R. și Depoul de Locomotive etc. din stația Simeria unde lucrează cca. 3000 de muncitori, capi de familie”⁴¹. Referindu-se la orașul Deva și împrejurimi, în raportul aceleiași autorități se arată că „articolele de îmbrăcăminte și încălțăminte — dacă se mai pot găsi pe cale clandestină — de asemenea sînt foarte scumpe, în raport cu starea materială (a muncitorilor — *n. a.*), cînd un costum de haine de calitate mijlocie costă pînă la 35 000 lei”⁴², iar salariul mediu al unui muncitor din întreprinderile acestei regiuni nu întrecea suma de 10 000 de lei. Consecința acestor stări de lucruri, reflectînd situația muncitorilor din orașul Deva la sfârșitul anului 1943 și începutul lui 1944, este bine caracterizată într-un raport al poliției din localitate, care, referindu-se la „cadourile” făcute de unele firme cu prilejul sărbătorilor de la sfârșitul anului, arăta fără ocol că unii copii ai muncitorilor nu s-au putut prezenta să-și primească darurile, lipsindu-le îmbrăcăminte⁴³.

Deosebit de proaste erau pentru muncitori și condițiile de locuit, iluminat și încălzit. În ceea ce privește „igiena la domiciliu, era nevoit să recunoască chiar un organ al poliției, în special la muncitorii necalificați și cu familii grele, lasă de dorit”⁴⁴, iar în iernile aspre copiii acestora stau în frig pentru că, așa cum se recunoaște într-un alt document secret, „lemnele lipsesc complet din depozite... transporturile ce se aduc cu vagoanele, se distribuie în cantități mari, de la un stînjîn în sus, direct din stație, astfel că pot fi aprovizionați numai locuitorii cumpărători cu dare de mînă”⁴⁵.

În anii 1943 — august 1944 s-a înrăutățit foarte mult și situația țărănimii, care a avut de suferit și ea de pe urma politicii antipopulare dusă de clasele diriguitoare, de pe urma jafului și războiului hitlerist.

Legiuirile fasciste îndreptate împotriva maselor populare de la orașe, a clasei muncitoare, au lovit și marea masă a țărănimii. N-au lipsit însă nici legiuirile îndreptate direct împotriva țărănimii, elaborate încă în primii ani ai dictaturii fasciste antonesciene cu scopul vădit de a intensifica exploatarea țărănimii muncitoare și a ușura jaful săvîrșit de hitleriști în țara noastră. Lipsurile materiale de care sufereau țărani creșteau ca urmare a intensificării exploatarei și jafului, a agravării continue a disproporției dintre prețurile produselor agricole și ale celor industriale.

Într-un raport secret al poliției din Sibiu se arată că scumpetea și resursele minime de cîștig fac ca greutățile vieții să fie resimțite mai

⁴⁰ *Ibidem*, dos. 4 1944, f. 11.

⁴¹ *Ibidem*, dos. 10/1943, f. 225.

⁴² *Ibidem*, f. 263.

⁴³ *Ibidem*, f. 32.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 170.

⁴⁵ *Ibidem*, f. 50.

ales de muncitori și funcționari; de asemenea, și de țărani, în deosebi în urma ridicării prețului la unele articole de monopol considerate de necesitate absolută, iar diferențele de prețuri la articolele agricole și cele industriale, agravează și mai mult această situație.

În timp ce majoritatea bărbaților erau pe front, soțiile și membrii de familie rămași acasă, sufereau cele mai mari lipsuri materiale de pe urma exploatarei la care erau supuși de către chiaburi și moșieri, de pe urma abuzurilor organelor fasciste. Multe dintre familiile celor plecați pe front și-au vândut pînă și ultima bucățică de pămînt. La mulți dintre aceștia ultima sursă ce le-a mai rămas pentru asigurarea existenței era inventarul agricol și vitele. „Pătura săracă (a țărănimii — n.a.) a început să-și vîndă diferite lucruri, precum și vitele spre a-și asigura existența”⁴⁶.

Abuzurile împotriva maselor sărace ale țărănimii se țîn lanț în acești ani. Locuitorii comunei Sălașul de Sus, jud. Hunedoara, „oameni pașnici, săraci și necăjiți”, au avut de suferit tot felul de abuzuri din partea jandarmilor și a șefilor de post, ce s-au perindat pe aci în anii 1942—1944, precum și din partea primarului acestei comune. „Jandarmii duceau oamenii din sat cu căruțele la pădure, tăiau lemnele și le transportau la postul de jandarmi... aducînd sub forma aceasta mai multe lemne pe care (șeful de post — n.a.) le-a vîndut apoi cu vagonul”. Și din pădurea satului Mălăești locuitorii i-au adus nenumărate transporturi de lemne „fără să le plătească ...spunînd că așa este ordinul Cercului Teritorial Deva... deși aceste lemne au fost transportate în interesul Firmei (indescifrabil), la București... Altora șeful de post, împreună cu primarul, le-a luat cu forța grîul de la gura copiilor”⁴⁷.

Țăranii săraci erau dați în judecată, aruncați fără nici o milă în temniță și lagăre. O țărancă din comuna Cărpiniș, județul Hunedoara, avînd soțul de aproape trei ani mobilizat pe front, pentru vina de a fi cumpărat 2 măsuri de grîu cu 2 000 lei — adică mai scump decît prețul maximal — cerînd să i se transforme pedeapsa cu închisoarea, în sancțiune bănească deoarece avea de îngrijit mai mulți copii minori, a fost amendată cu suma de 40 000 lei, iar vînzătoarea a fost obligată, prin transformarea pedepsei, la plata sumei de 10 000 lei. Neputînd plăti amenda, țărancă a trebuit să execute pedeapsa cu închisoarea⁴⁸. Altei femei sărace, din comuna Săcel, județul Sibiu, fiind amendată cu suma de 5 600 lei pentru că în vara anului 1943 i-au scăpat vitele în pădure, îi este categoric respinsă cererea adresată procurorului general al Curții de apel Sibiu de a-i amîna executarea acestui mandat, pentru a putea merge în comună de unde urma să primească banii ce i se cuveneau pentru păzitul vitelor în timpul verii⁴⁹.

Greutăți deosebite au resimțit în acești ani și intelectualii, marea masă a funcționarilor, pensionarilor și celelalte pături de slujbași. „Mare parte dintre intelectuali — se arată într-o dare de seamă pe luna decembrie 1943 a Biroului poliției de siguranță din Sibiu — fiind

⁴⁶ *Ibidem*, dos. 7/1943, f. 203.

⁴⁷ *Ibidem*, dos. 27/1944, f. 27—32.

⁴⁸ *Ibidem*, dos. 22/1943, f. 67.

⁴⁹ *Ibidem*, f. 156.

funcționari ai statului, duc o existență destul de grea în urma disproporției dintre salarii și scumpete⁵⁰. Acest adevăr este confirmat de zeci și sute de asemenea documente secrete în care, prin forța lucrurilor, chiar organele represive ale statului, ajungând uneori să se supravegheze reciproc, nu pot să ascundă adevărul și să nu prezinte unele aspecte ale vieții intelectualilor în acești ani. Exemplul următor este cât se poate de grăitor în această privință. Astfel, primul procuror al Parchetului tribunalului Deva-Hunedoara, referindu-se la o informație primită din partea Biroului poliției de siguranță Deva, arată printre altele că funcționarii de stat sînt demoralizați din cauza salariului scăzut care îi pune în imposibilitate de a mai putea face față cerințelor zilnice. Funcționarilor care au copii, le este și mai greu. Apropierea toamnei îi îngrijorează că nu vor avea cu ce să-i mai întrețină la școală, îmbrăcăminte fiind foarte scumpă. Un costum de haine pentru băieți costă cca. 15 000 lei. Neputînd achita împrumuturile contractate la diverse instituții bancare, orice credit le era refuzat⁵¹.

Față de urcarea continuă a prețurilor, inclusiv ale mărfurilor maximalizate, prin diferitele decizii ale Comisariatului prețurilor sau prin ordonanțele date de primării și prefecturi, începînd de la 1 septembrie 1943, salariile în loc să crească, după cum au crescut la militari, au scăzut prin subscrierea obligatorie la împrumutul amintit (seria din 1944 a împrumutului înzestrării — *n.a.*), iar conform art. 21 din Legea 237 din 23 aprilie 1944⁵² pentru majorarea unor impozite, taxe etc. și pentru înființarea unui impozit statistic, salariații statului mai trebuiau să plătească pînă la 30 iunie 1944, impozitul statistic de 1 000 de lei, impozit ce se achita și în funcție de membri de familie care împliniseră vîrsta de 21 de ani. Acest impozit — se spune într-un alt document oficial — constituie de asemenea o sarcină grea pentru această perioadă, cînd funcționarilor li se reține un salariu întreg⁵³.

Populația orășenească este mult preocupată de agonisirea celor necesare traiului zilnic — este fraza nelipsită din rapoartele săptămînale ale parchetelor din circumscripția Parchetului general al Curții de apel Sibiu, iar economatele, înființate la sfîrșitul anului 1942 și începutul lui 1943, cuprinzînd ca membri „funcționari și pensionari de stat, apoi văduve, orfani și invalizi din războiul trecut și actual”⁵⁴, nu-și pot duce la îndeplinire „misiunea” pentru care au fost înființate datorită activității lor „foarte redusă”⁵⁵. De aceea, nu mai surprinde concluzia că unii „funcționari de stat ...au ajuns să se subalimenteze. Și ca aspect exterior aceștia lasă foarte mult de dorit⁵⁶, ...funcționarii și pensionarii statului duc o existență cît se poate de grea”⁵⁷.

⁵⁰ *Ibidem*, dos. 10/1943, f. 168.

⁵¹ *Ibidem*, dos. 9/1943, f. 378.

⁵² *Vezi Monitorul oficial*, partea a I-a, nr. 95, 23 aprilie 1944, p. 3665.

⁵³ Procuratura reg. Cluj, *idem*, dos. 4/1944, f. 35.

⁵⁴ *Ibidem*, dos. 8/1943, f. 92.

⁵⁵ *Ibidem*, dos. 8/1943, f. 24, 92, 103; dos. 9/1943, f. 12, 39, 471; dos. 10/1943, f. 263.

⁵⁶ *Ibidem*, dos. 8/1943, f. 156.

⁵⁷ *Ibidem*, dos. 4/1944, f. 239.

Asemenea aspecte ale situației maselor populare atestă o înăsprire nemaiîntilnită a exploatării, sărăciei și mizeriei clasei muncitoare și, în general, a maselor de oameni ai muncii. Toate acestea au dus la creșterea nemulțumirilor și la înmulțirea acțiunilor împotriva regimului fascist și a războiului hitlerist. Începînd mai ales cu anul 1943, clasa muncitoare și ceilalți oameni ai muncii în frunte cu comuniștii, au intensificat lupta împotriva politicii teroriste dusă prin organele represive, împotriva intensificării exploatării și a scăderii necontenite a salariului real, împotriva creșterii nestăvilite a mizeriei și a jafului săvîrșit de hitleriști, împotriva războiului nedrept și a regimului dictaturii antonesciene.

Împotriva tuturor acestor stări de lucruri, asemeni întregului popor român, masele populare din regiunea cuprinsă între orașele Hațeg, Hunedoara, Deva, Brad — la vest și Sibiu — la est, de Lupeni, Vulcan, Petroșeni, Petrila — la sud, trecînd prin Orăștie, Cugir, Alba-Iulia, Aiud, Ocna Mureș, Baia de Arieș, Cîmpia Turzii pînă la Turda — la nord, sub conducerea organizațiilor P.C.R., au participat la diferite acțiuni. În prima perioadă a războiului, cînd activitatea politică a organizațiilor de partid era orientată mai ales în direcția lămuririi maselor asupra caracterului nedrept, de jaf al războiului antisovietic și a împotrivrării față de dictatura militară-fascistă, începînd cu anul 1943 — și mai ales din toamna acestuia — întreaga muncă a fost desfășurată în spiritul planului de pregătire și înfăptuire a insurecției armate. Acest lucru a devenit practic posibil și a putut fi pus în centrul activității P.C.R. pentru că atitudinea de nemulțumire față de regimul fascist și față de continuarea războiului hitlerist devenise generală, iar dorința de a înlătura această stare de lucruri lua forme tot mai concrete.

Teama de care au fost cuprinse autoritățile fasciste în fața acestei situații le-a determinat să încerce prevenirea revoluției și aplanarea conflictelor de clasă în creșterea, prin satisfacerea unor cereri ale maselor. Numai așa se explică, de altfel, propunerea făcută în toamna aceluiași an de primul procuror al Parchetului tribunalului Deva-Hunedoara, către forul său central din București : „muncitorii sînt în așteptarea îmbunătățirii situației lor materiale, ceea ce ar trebui să se facă cît mai repede și echitabil, conform propunerilor acestora, *prevenind astfel* — se explică în raport — *pretexte de agitație și uneltiri contra siguranței statului*”⁵⁸.

Lupta muncitorilor desfășurată sub îndrumarea organizațiilor P.C.R. în această regiune, ca și în întreaga țară, s-a manifestat prin nemulțumiri și conflicte de muncă, greve și sabotaj împotriva mașinii de război și a conducerii întreprinderilor militarizate, prin refuzul de a plăti cotele „împrumutului de înzestrare” și părăsirea lucrului, executarea înceată sau de proastă calitate a comenzilor și refuzul de a lucra peste 8 ore, prin acțiuni în vederea pregătirii insurecției care vor trece împreună cu munca pentru făurirea frontului patriotic antifascist, pentru unirea frământărilor țărănești și a protestelor intelectualității cu acțiunile muncitorești într-un front larg antifascist, antihitlerist. De aceea, așa cum

⁵⁸ *Ibidem*, dos. 9/1943, f. 81.

se observă și în documentele organelor de stat ale timpului, P.C.R. acorda o atenție deosebită fabricilor, satelor, fără a neglija nici pe intelectuali⁵⁹.

Documentele atestă faptul că P.C.R., aflat în ilegalitate, în toate acțiunile purtate s-a folosit cu mult succes de muncitorii fără de partid, dar cu o conștiință mai înaintată și o experiență bogată, „ca vechi elemente sindicaliste cu trecere în fața muncitorilor“, care căutau să-i atragă pe aceștia în mișcare și dovedindu-se adevărații reprezentanți ai muncitorimii în conflictele de muncă ce survineau⁶⁰.

Acțiunilor elementelor trădătoare i-a căzut victimă la 11 octombrie 1943 și organizația din Sibiu a P.C.R. când au fost arestați un număr de 55 comuniști și simpatizanți⁶¹. O dată cu membri organizației P.C.R., au fost arestați și o serie de intelectuali democrați, și cadre didactice de la Universitatea din localitate, în urma încercării de constituire a frontului popular antifascist⁶².

În urma arestării membrilor organizației din Sibiu a P.C.R. au fost identificate organizațiile și conducătorii organizațiilor P.C.R. din Sebeș, Alba Iulia, Aiud, Rm.-Vilcea și Brașov⁶³. Totodată a fost identificată secția organizației U.T.C. din Sibiu, precum și unii activiști ai organizației „Ajutorul roșu“ din localitate⁶⁴.

Aceștea sunt însă singurele victime din acest an. În prima jumătate a lunii mai, tot în Sibiu, în str. Șurei nr. 5 au mai fost arestate 10 persoane, printre care se găseau și câțiva studenți și elevi din localitate și de la Școala de meserii din Săliște⁶⁵. După câteva cercetări sumare, 5 dintre aceștia au fost judecați și condamnați de Curtea marțială a Corpului 6 Armată Sibiu⁶⁶ „pentru deținere de material de propagandă interzisă“, „și uneltire împotriva ordinii politice și sociale existentă în stat“⁶⁷.

În cursul săptămânii de la 17 la 23 ianuarie 1943 fuseseră, de asemenea, arestați un număr de 25 de muncitori de la fabricile „Solvay“ și „Cimentul“ din Turda, despre care existau informații că ar fi organizat un nucleu comunist care să ducă activitate printre muncitori⁶⁸. Rezultatul cercetărilor, arătau că unii dintre ei activau în ilegalitate, făcând „propagandă comunistă printre muncitori“⁶⁹, fapt pentru care au

⁵⁹ *Ibidem*, dos. 10/1943, f. 170.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ *Ibidem*, f. 158, 170, 173 etc.

⁶² *Ibidem*, f. 329.

⁶³ *Ibidem*, f. 339.

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ *Ibidem*, dos. 8/1943, f. 52.

⁶⁶ Aceste date completează informațiile cunoscute până în prezent în legătură cu teroarea fascistă din România în anul 1943 și publicate în *Analele Institutului de istorie a partidului* nr. 6/1963, p. 107.

⁶⁷ Procuratura reg. Cluj, *idem*, dos. 8/1943, f. 52.

⁶⁸ *Ibidem*, dos. 7/1943, f. 280.

⁶⁹ *Ibidem*.

fost deferiți Curții marțiale din Sibiu. Același lucru se întâmplase spre sfârșitul anului 1942 și cu o serie de comuniști din Valea Jiului⁷⁰.

Dintre cei arestați la Sibiu în octombrie 1943, 38 au fost trimiși în fața Curții marțiale a Corpului 6 Armată Sibiu, judecați și condamnați la moarte 2 muncitori, la muncă silnică alții 9, la temniță grea 8 ș.a.m.d.⁷¹ Rolul nefast pe care l-a jucat grupul trădător în frunte cu Foriș în aceste arestări și pierderi de vieți omenești, de activiști de seamă ai partidului, reiese cât se poate de clar din darea de seamă a Siguranței din Sibiu pe luna noiembrie 1943 în care se spune: chiar în sinul Comitetului Central s-a ivit sciziunea care a avut repercursiuni asupra tuturor elementelor subordonate.

„Astfel — se aduce precizarea finală — și în organizația Sibiu s-a produs o dizidență, această fracțiune preconizând formula „Frontul Patriotic”⁷². Aceasta confirmă totodată justetea acțiunii din 4 aprilie 1944 — moment important în pregătirea insurecției armate — când au fost înlăturate din conducerea partidului elementele dușmănoase, oportuniste și lașe.

Acțiunile trădătoare față de partid săvârșite de elementele amintite, fără a lichida activitatea organizațiilor P.C.R. în regiunea la care ne referim s-a răsfrint în ultimă instanță asupra muncii de pregătire a insurecției armate din august 1944 pe acest teritoriu. O consecință directă a fost aceea că partidul a fost lipsit în această parte a țării de posibilitatea de a pregăti formațiuni patriotice care să ducă acțiuni împotriva cotropitorilor hitleriști și să fie apte de luptă în momentul declanșării insurecției, așa cum s-a petrecut în unele regiuni ca Banat⁷³ și Brașov⁷⁴.

Un aspect la care ne vom opri în treacăt este activitatea unuia dintre organele de spionaj și represiune ale armatei fasciste germane — partidul nazist al germanilor din România ale cărui acțiuni criminale desfășurate în interesul și sub directa conducere a Gestapoului, a fost resimțită în regiunea la care ne referim în urma intensei propagande național-socialiste desfășurată în rîndurile sașilor⁷⁵.

Însă din anul 1943, datorită mai ales muncii duse de celulele P.C.R. și de către antifasciștii germani, a început un proces de clarificare politică în rîndurile sașilor care se lăsaseră înșelați de propaganda fascistă. Acest fenomen va fi observat și de organele de siguranță. Astfel, Poliția de siguranță Sibiu, în darea sa de seamă pe luna mai 1943, relatează că „în ultimul timp s-au înregistrat cazuri cînd aceștia (membri Grupului etnic german — *n.a.*) refuzau plata contribuțiilor” (pentru sprijinirea

⁷⁰ „Scinteia” nr. 5380, 16 decembrie 1961.

⁷¹ Procuratura reg. Cluj, *idem*, dos. 10/1943, f. 173.

⁷² *Ibidem*, f. 169.

⁷³ *Studii* nr. 5/1962, p. 1191 și *Analele Institutului de istorie a partidului* nr. 4/1962, p. 69 și urm.

⁷⁴ *Studii*, nr. 6/1963, p. 1283 și urm.

⁷⁵ În legătură cu activitatea acestui partid și a propagandei naziste desfășurată fără nici o piedică de către conducătorii acestuia, subliniem că — așa cum ne-o dovedesc documentele existente — masa sașilor nu s-a confundat cu organizația Grupului etnic german din România (Deutsche Volksgruppe Rumaniens) sau cu formațiile S.S., formate din membri G.E.G.

activității G.E.G. — *n.a.*) sau că „recrutările pentru S.S. nu au fost acceptate cu bucurie de toți membri Grupului Etnic German, mulți căutând a se sustrage de la aceste recrutări”⁷⁶. Într-un alt document al aceluiași organ, din luna iunie 1943, în care se vorbește despre „importanta acțiune a... recrutării populației minoritare săsești pentru trupele S.S. germane” și continuarea ținerii de „adunări în vederea educării membrilor comunității în spirit național-socialist”, se recunoaște că sustragerile înregistrate de la recrutări și refuzul sașilor „a determinat conducerea Grupului să păsească cu energie față de recalcitranți”⁷⁷.

Același lucru se desprinde și din darea de seamă a organelor de poliție și siguranță Deva, în care se spune clar : „Operațiunea recrutării Sașilor a fost efectuată cu concursul G.E.G. și a fost mai mult forțată decât benevolă”⁷⁸. Și, în fine relatarea primului procuror din Sibiu asupra unor „mijloace de terorizare” folosite împotriva celor care se opuneau recrutărilor „voluntare” așa cum s-a întâmplat, de pildă, în comuna Miercurea (jud. Sibiu — *n.a.*) unde cei care nu plecau erau acuzați că sînt comuniști⁷⁹.

Spre sfîrșitul anului 1943, cînd și evenimentele ce au avut loc pe plan internațional în tot cursul anului, evident defavorabile Germaniei hitleriste, au grăbit procesul de clarificare politică în sînul populației germane⁸⁰, s-au înmulțit actele de nesupunere. Iată, în acest sens, o relatare semnificativă a unei autorități din Sibiu : „sașii nu mai respectă obligațiunile pe care și le-au luat cînd s-au înrolat voluntari în armata germană, unii dezertează de la unitățile lor aflate în diferite țări ale Europei, iar alții cînd vin în concediu, nu se întorc... din care cauză sînt dați dezertori și urmăriți la noi în țară de Poliția secretă de companie germană”⁸¹.

Pe baza unor materiale documentare provenind de la instanțele judecătorești, vom încerca să clarificăm unele aspecte ale rolului jucat de aceste instanțe.

La începutul anului 1943, Ministerul Justiției se vede nevoit să ia noi măsuri represive, de constrîngere, indicînd organelor în subordine (parchete, tribunale, cabinete de instrucție, judecătorii), că în fața creșterii combativității maselor „se impune ca o condițiune esențială realizarea unei represiuni penale prompte, exemplare și eficace”, atrăgînd totodată atenția că orice mică „indulgență” nu va fi socotită numai ca „o înțelegere greșită a misiunii lor (a magistraților — *n.a.*) ca organe ale justiției represive”, ci mai mult, ca „ușurință sau neînțelegere a vremurilor pe care le trăim”⁸².

În ordinul circular nr. 73252 din 4 iunie 1943 către toate organele în subordine, Ministerul Justiției sublinia că „o bună justiție penală trebuie să-și armonizeze activitatea cu cerințele vremii și să procedeze

⁷⁶ Procuratura reg. Cluj, *idem*, dos. 8/1943, f. 44.

⁷⁷ *Ibidem*, dos. 9/1943, f. 454.

⁷⁸ *Ibidem*, f. 523.

⁷⁹ *Ibidem*, f. 520.

⁸⁰ *Ibidem*, dos. 10/1943, f. 302.

⁸¹ *Ibidem*.

⁸² *Ibidem*, f. 25.

la o represiune drastică... să aplice infractorilor un tratament cât mai sever..."⁸³.

Evident, ținta represiunilor erau comuniștii, oamenii muncii, cei care se ridicau împotriva regimului fascist și a mașinii de război hitleriste.

Pentru caracterizarea activității instanțelor de judecată ca organe represive ale regimului fascist, deosebit de semnificative sînt propunerile înaintate Ministerului de Justiție, în urma unui ordin al acestuia din 2 iunie 1943⁸⁴, de către Parchetul general al Curții de apel Sibiu, „în vederea alcătuirii unui dicționar propriu Ministerului ...cuprinzînd cuvintele și expresiunile uzitate în corespondența instanțelor⁸⁵, din care desprindem, pentru exemplificare, cîteva cuvinte caracteristice.

Cuvintele : „starea de spirit“, exprimau zi de zi ofensiva maselor populare împotriva dictaturii militare-fasciste și a războiului hitlerist.

Alături de acestea, au fost propuse cuvinte menite să aducă „liniștea“, „ordinea și siguranța“ : a interveni cu autoritate ; a liniști spiritele agitate ; a lua măsurile cele mai energice ; a descoperi complotul ; a aresta pe turburători ; a aresta pe rebeli etc.⁸⁶.

Ținta organelor represive erau : capii turburătorilor ; capii rebelilor ; capul insurgenților ; etc.

Urmează apoi cuvintele : luați măsuri de executare ; a asista la executare ; a fost împușcat ; în interesul statului ; a menține ordinea publică⁸⁷ ; a baricada străzile ; în împrejurări critice ; cuvinte care vor fi folosite tot mai des.

⁸³ *Ibidem*.

⁸⁴ *Ibidem*, dos. 1/1943, f. 26.

⁸⁵ *Ibidem*, f. 45—46.

⁸⁶ Întregul teritoriu, de la Deva, Hațeg, Alba Iulia, Sibiu pînă la Abrud și terminînd cu penitenciarul „central“ din Aiud, era împînzit cu lagăre și temnițe. Deși capacitatea închisorilor a fost mărită an de an, în 1943, cînd măsurile de represiune împotriva creșterii combativității și luptei maselor s-au intensificat, închisorile erau supraincărcate. Iată ce raporta conducerea penitenciarului din Sibiu către organele de justiție în legătură cu posibilitățile de „cazare“.

„Penitenciarul nostru (Sibiu — n.a.), a cărui capacitate este de 150 oameni, cazează astăzi (raportul este datat : 10 martie 1943 — n.a.) 247 deținuți avînd și destinația specială de penitenciar pentru minori de drept comun din țară, care sînt în prezent în număr de 67 și care din lipsă de spațiu dorm cîte 2 sau 3 într-un pat, aceasta pentru a se face loc marelui număr de condamnați majori“. (*Ibidem*, dos. 14 1943, f. 53).

Iar situația penitenciarului Sibiu nu era singulară.

⁸⁷ Pentru asigurarea „liniștei“, în afara pedepsei capitale, regimul fascist a folosit mai ales metoda internării adversarilor în lagăre sau închisori. Astfel, în momentul declanșării insurecției armate din august 1944, numai în „penitenciarul principal“ din Aiud se găseau deținuți aproape 700 comuniști și alți luptători antifasciști. Iată unele dintre cauzele pentru care au fost închiși : — 102 pentru „crima“ de a fi depus „activitate politică interzisă“, pentru desfășurare de „propagandă contra ordinii publice“, „constituirea și participarea la ședințele organizațiilor interzise de lege“, „participarea la organizații clandestine cu scopul de a primejdui ordinea în stat“, „îndemn și uneltiri contra ordinii sociale“, „activitate subversivă“, „participarea la ședințe comuniste conspirative“ etc. ;

Acest limbaj, caracteristic tuturor organelor represive fasciste este prezent și în textul telegramelor cifrate⁸⁸ și al ordinelor⁸⁹, prin care se făcea coordonarea întregii activități de apărare a „ordinei și siguranței” statului împotriva ofensivei maselor populare.

În ciuda existenței tuturor acestor organe represive și a înăspriirii terorii fasciste, masele populare din această regiune, ca și întregul popor român, au desfășurat largi acțiuni revoluționare, care au lovit regimul fascist antonescian și mașina de război hitleristă, contribuind astfel la reușita insurecției armate din august 1944 și în această parte a țării.

Ca urmare a intensificării activității desfășurate de comuniști în rândurile maselor, începînd din anul 1943 acțiunile vor căpăta un tot mai pronunțat caracter politic. Aceasta este concluzia la care a fost silit să ajungă și primul procuror al Parchetului Deva, care în urma anchetei întreprinse la sfîrșitul lunii iunie 1943 printre minerii Văii Jiului, nemulțumiți de neluarea în considerare a memoriului lor, a arătat că majoritatea muncitorilor nutresc idei comuniste, așteptînd doar momentul oportun pentru manifestații⁹⁰.

O dovadă a creșterii combativității muncitorilor este și greva organizată și condusă de comuniști la cariera de piatră din comuna Săndulești, lângă Turda, la 30 ianuarie 1943⁹¹.

Acțiunile de sabotare a producției în întreprinderile militarizate s-au manifestat prin neprezentarea sistematică la lucru, părăsirea locului de muncă etc. Astfel, în cursul lunii mai 1944, autoritățile sînt alarmate deoarece la exploatarea minieră Roșia Montană, județul Alba, minerii părăsesc lucrul în mod organizat. Acest lucru determină cercetări serioase⁹².

O altă formă de luptă a muncitorilor, des întîlnită, a fost manifestarea deschisă a nemulțumirilor prin adunări în curtea întreprinderilor sau în fața direcțiunii. Astfel, au manifestat la începutul lui decembrie 1943, muncitorii fabricii „Astra” din Orăștie, cerînd majorarea salariilor⁹³. Împotriva creșterii tarifelor de transport au manifestat la 2 aprilie 1943 muncitorii fabricii de armament din Cugir⁹⁴, ceea ce a

- 13 pentru că au scris și răspîndit manifeste subversive ;
- 32 pentru vina de a fi cunoscut și a nu fi denunțat autorităților și organelor de poliție pe unii participanți la activitatea unor organizații interzise ;
- 38 pentru sabotaj în spatele frontului, distrugere de efecte și mașini militare ;
- 66 pentru trădare și înaltă trădare ;
- 314 pentru dezertare din armată, pentru „nesupunerea la mobilizare, concentrare, încorporare, chemare, pentru automutilare, răzvrătire, refuz de executare de ordine, insubordonare etc. ;
- 22 pentru că au răspîndit „știri alarmiste, defetiste” ;
- 54 pentru critici și ofense la adresa conducătorului statului, ofensă și lovirea superiorilor, pentru ofensa armatei etc. etc. (*Ibidem*, dos. 47/1944, f. 88—111, 115—116, 121—130, 179—182 ș.a.).

⁸⁸ *Ibidem*, dos. 1/1943, f. 28, 43—44.

⁸⁹ *Ibidem*, dos. 4/1943, 1, 4/1944.

⁹⁰ *Ibidem*, dos. 9/1943, f. 287.

⁹¹ *Revista Arhivelor* nr. 2/1962, p. 107 și urm.

⁹² Procuratura reg. Cluj, *idem*, dos. 4/1944, f. 141.

⁹³ *Ibidem*, dos. 10/1943, f. 40.

⁹⁴ *Ibidem*.

silit pe conducătorii uzinei să suporte diferența de tarif pe timp de o lună.

În această perioadă, au avut loc dese conflicte de muncă cu scopul rezolvării unor revendicări economice, a fost organizată și desfășurată lupta pentru scăderea producției și, implicit, sabotarea mașinii de război. Astfel, la Fabrica „Rieger” din Sibiu, după ce patronul a respins dezi-deratele muncitorilor — plata ajutoarelor de familie, acordarea concediilor cu plată, plata orelor suplimentare etc., iar Comisia de arbitraj târăgăna rezolvarea acestui conflict, toți muncitorii au trecut la luptă pentru a impune soluționarea revendicărilor lor⁹⁵. Asemenea conflicte au mai avut loc la Exploatarea minieră „Mica”-Brad, ca urmare a salariilor deosebit de scăzute în luna februarie 1943⁹⁶, la Fabrica „Datky”-Sibiu⁹⁷, Uzinele metalurgice „Fabritius” și întreprinderea „Deropa”, tot din Sibiu⁹⁸. La majoritatea acestor întreprinderi, după aparente apăsări, conflictele reizbucnesc cu mai multă tărie la sfârșitul anului 1943 și începutul celui următor⁹⁹.

O mare amploare a luat conflictul de muncă existent între muncitorii mineri și Societatea „Petroșani”¹⁰⁰, conflict care a îmbrăcat cele mai diferite forme, de la ducerea tratativelor de către o delegație de reprezentanți ai muncitorilor și pînă la alcătuirea și susținerea prin manifestații deschise a unui amplu memoriu către Ministerul Muncii, prin care s-au cerut pînă și modificări în unele texte de legi și decizii guvernamentale¹⁰¹.

În afara acțiunilor amintite, sînt cunoscute acțiuni de sabotare directă a mașinii de război fasciste. Au fost provocate o serie de explozii la întreprinderile de armament și la cele care lucrau pentru armată distrugîndu-se cantități apreciabile de materiale destinate frontului. Amintim exploziile care au avut loc în toamna anului 1943 la Uzinele „Astra” din Orăștie¹⁰². Exploziile care au urmat la Reșița — unde funcționa tot o secție a uzinelor „Astra” — dovedesc faptul că aceste acțiuni erau bine organizate. Grupe de sabotaj formate din muncitorii cei mai înaintați au activat și la Cugir¹⁰³ și în alte centre din regiune.

Paralel cu sabotarea producției de război, a avut loc și dinamitarea depozitelor de armament, carburanți etc. Astfel, în seara zilei de 15 februarie 1944, un incendiu izbucnit într-un depozit-remiză al Regimentului 35 Artilerie din Sibiu, a distrus un însemnat număr de tunuri, chesoane, mașini militare și mari cantități de muniții și alte materiale de război¹⁰⁴.

Cu riscul libertății și al vieții lor, muncitorii organizau acțiuni de sustragere a materialelor explozibile în scopul sabotării mașinii de război.

⁹⁵ *Ibidem*, dos. 7/1943, f. 380—381.

⁹⁶ *Ibidem*, f. 42.

⁹⁷ *Ibidem*, f. 176.

⁹⁸ *Ibidem*, dos. 8/1943, f. 45.

⁹⁹ *Ibidem*, dos. 9/1943, f. 189, 274, 305.

¹⁰⁰ *Ibidem*, dos. 7/1943, f. 15—16.

¹⁰¹ *Ibidem*, dos. 8/1943, f. 227—229. Vezi și *Revista Arhivelor* nr. 2/1962, p. 96.

¹⁰² Procuratura reg. Cluj, *idem*, dos. 9/1943, f. 10.

¹⁰³ *Revista Arhivelor* nr. 2/1962, p. 98.

¹⁰⁴ Procuratura reg. Cluj, *idem*, dos. 4/1944, f. 381.

Cei care erau prinși, așa cum s-a întâmplat cu un număr de 44 de muncitori de la exploatarea minieră Roșia Montana¹⁰⁵, erau deferiți imediat Curților marțiale.

Alături de aceste acțiuni, amintim activitatea de popularizare în rîndurile maselor a documentelor de partid, a hotărîrilor luate în perioada pregătirii insurecției armate¹⁰⁶, precum și munca propriu-zisă de organizare.

Ca urmare a acestei intense activități, în preajma declanșării insurecției armate a crescut combativitatea maselor, adîncindu-se tot mai mult prăpastia dintre dictatura fascistă și popor.

În lupta dusă în acești ani împotriva fascismului și a războiului antisovietic, alături de muncitori s-au ridicat mase din ce în ce mai largi de țărani și alte pături sociale. Acest lucru a fost observat și de către organele antonesciene. Este semnificativă, de pildă, relatarea oficială de la 24 iunie 1944, a unei autorități locale: „*se observă mari nemulțumiri în rîndurile muncitorilor din orașul Hunedoara și din alte localități și centre urbane și muncitorești, — ba chiar și în alte straturi*”¹⁰⁷. În ceea ce privește masa țărănimii, Chestura poliției de siguranță Sibiu raportează că în rîndurile țărănimii „*se observă nemulțumirii...*”¹⁰⁸.

Alături de muncitori și țărani, starea de spirit antifascistă a cuprins un număr din ce în ce mai mare de intelectuali. În rîndul reprezentanților de frunte ai intelectualității din țara noastră care au protestat împotriva războiului hitlerist, au fost și intelectuali ardeleni care au semnat memoriul către Antonescu.

Nemulțumiri¹⁰⁹ și acțiuni antifasciste au avut loc și în rîndul studenților¹¹⁰. Mulți profesori universitari sînt puși sub supravegherea organelor siguranței pentru vederile lor democratice și de stînga și pentru manifestarea unei atitudini de protest și de dezaprobare a jafurilor săvîrșite de autoritățile fasciste românești pe teritoriul vremelnice ocupat din răsărit¹¹¹. „*Printre intelectualii romîni — se arată într-o dare de seamă a Siguranței din Sibiu — se menține un curent favorabil dușmanilor (coaliția antihitleristă — n.a.) la unii observîndu-se chiar înclinări spre stînga*”¹¹².

¹⁰⁵ *Ibidem*, f. 500.

¹⁰⁶ Manifestele rîspîndite în regiune, mai ales începînd din vara anului 1943, se referă în principal la două probleme: demascarea în continuare a dictaturii militare-fasciste și a războiului nedrept antisovietic și îndemnul adresat maselor de a lupta împotriva regimului fascist, precum și pregătirea maselor pentru „*revoluție*”, singura în stare să pună capăt stării de lucruri existente. De ex., unul din manifestele rîspîndite în Cîmpia Turzii la începutul lunii august 1943, în care se vorbește despre situația grea a muncitorilor, se arată că pentru îndreptarea lucrurilor „*o revoluție trebuie să avem*” (*Ibidem*, dos. 9/1943, f. 267). În septembrie al aceluiași an, la Sibiu au fost rîspîndite „manifeste comuniste cu lozinci contra războiului” și îndemn la înlăturarea guvernului Antonescu (*Ibidem*, f. 69).

¹⁰⁷ *Ibidem*, dos. 5/1944, f. 410.

¹⁰⁸ *Ibidem*, dos. 10/1943, f. 78.

¹⁰⁹ Procuratura reg. Cluj, *idem*, dos. 8/1943, f. 175.

¹¹⁰ *Ibidem*, dos. 4/1944, f. 348.

¹¹¹ *Ibidem*, dos. 7/1943, f. 219.

¹¹² *Ibidem*, dos. 10/1943, f. 78.

În urma aderării organizației Frontul Plugarilor la Frontul patriotic antihitlerist, dr. Petru Groza a fost arestat, în momentul în care se întorcea la locuința sa din Deva ¹¹³.

O mare însemnătate pentru pregătirea și înfăptuirea insurecției armate a avut creșterea stării de spirit antirăzboinice, antihitleriste. Evoluția acestui proces, începând din anul 1943 până în august 1944, în cadrul regiunii la care ne referim este dovedită și de unele documente aparținând autorităților locale ¹¹⁴.

Despre starea de spirit a populației din circumscripția Curții de apel Sibiu ¹¹⁵ relatează și procurorul general din Sibiu într-un raport al său „strict-confidențial” înaintat Ministerului Justiției: „Se vorbește că soldații români au fost obligați să lupte acolo unde a fost mai greu, fără armamentul necesar, tratați fără considerație și stimă și că atunci când comandanții români ar fi protestat, au fost împușcați de ofițerii germani...” ¹¹⁶.

Masele populare au început să înțeleagă tot mai bine că privațiunile la care au fost supuse se datoresc — așa cum recunoștea o oficialitate locală — contribuției României nu numai în domeniul militar, dar și în cel economic, în cadrul căruia avuțiile solului românesc au fost puse fără preocupare la dispoziția armatelor axei ¹¹⁷.

Toate acestea făceau ca ura maselor populare împotriva cotropitorilor hitleriști să crească și zi de zi ele să se opună noilor măsuri luate de guvernul lui Antonescu pentru „sporirea potențialului de război al puterilor axei”. „Apariția recruților încălțați cu opinci — relata într-un raport Parchetul Deva-Hunedoara — a produs în rândurile populației o impresie penibilă, dând naștere la comentarii și zeflemeli pe socoteala mobilizării generale” ¹¹⁸.

Din conținutul unei note informative din 29 aprilie 1944, aparținând Biroului Siguranței Deva, reiese cum realitatea a dejucat planurile dictaturii fasciste, cu toate măsurile luate de către organele poliției, siguranței și ale jandarmeriei „pentru împiedicarea răspîndirii ideilor comuniste” ¹¹⁹, masele populare începând să-și manifeste tot mai deschis dorința de a vedea sfârșit acest război ¹²⁰, alungate din țară trupele hitleriste, iar guvernul fascist antonescian răsturnat.

Potrivit planului elaborat de P.C.R., insurecția armată a început în ziua de 23 august 1944 prin arestarea guvernului Antonescu și ocuparea principalelor instituții publice și militare din capitală, acestea fiind semnalul începerii luptelor care aveau să fie duse de formațiunile de luptă patriotice și militare în capitală și împrejurimi. La rîndul lor, aceste lupte au reprezentat un puternic impuls pentru forțele patriotice

¹¹³ *Ibidem*, f. 40.

¹¹⁴ *Ibidem*, f. 112.

¹¹⁵ Este vorba de județele Hunedoara, Turda-Cluj, Alba și Sibiu.

¹¹⁶ Procuratura reg. Cluj, dos. 7/1943, f. 192.

¹¹⁷ *Ibidem*, f. 313.

¹¹⁸ *Ibidem*, dos. 8/1943, f. 156.

¹¹⁹ *Ibidem*, dos. 4/1944, f. 84.

¹²⁰ *Ibidem*, f. 392.

și militare din țară, inclusiv a celor din regiunea fostelor județe Alba, Hunedoara, Sibiu și Turda-Cluj.

La aflarea veștii răsturnării odioasei dictaturi, masele au manifestat cu entuziasm. „Întreaga populațiune românească atât a orașului Sibiu cât și cea din județ a primit cu un entuziasm nemărginit noua stare de lucruri intervenită în ziua de 23 August a. c., menită să asigure țării noastre liniștea de care are atita nevoie după zbuciumul în care a fost ținută în acești ani din urmă și totodată eliberarea fraților noștri din Ardealul cotoplit“¹²¹.

În zilele insurecției armate numeroși oameni ai muncii din această regiune s-au alăturat luptei ostașilor români pentru victoria insurecției armate, pentru alungarea cotoptitorilor hitleriști. Datorită sprijinului dat de populație, cele cinci detașamente germane aflate în diferite puncte ale județului Hunedoara au putut fi dezarmate mai ușor¹²² încă la 28 august 1944, cele din județul Alba, în zilele de 24—31 august¹²³ și apoi din Turda, de pe Valea Arieșului — unde populația a trecut la luptă directă împotriva încercărilor de pătrundere spre sud a unor trupe hitleristo-hortiste — precum și din comunele Tăureni, Copăceni etc.¹²⁴. După întoarcerea armelor împotriva Germaniei fasciste, trupele germane existente sau în trecere pe teritoriul regiunii la care ne referim „au fost dezarmate și internate în lagărul din comuna Mihai-Viteazul, jud. Cluj-Turda“¹²⁵.

Prin acțiunile desfășurate în perioada pregătirii și desfășurării insurecției armate din august 1944 masele populare în frunte cu muncitorii din Valea Jiului, Hunedoara, Simeria, Sibiu, Cîmpia Turzii și-au adus contribuția lor la lupta eroică și grea pe care Partidul Comunist din România a organizat-o în adâncă ilegalitate în vederea răsturnării dictaturii militare-fasciste, a ieșirii țării din războiul hitlerist, pentru pace și un viitor luminos.

După victoria insurecției armate „s-a trecut imediat la reorganizarea partidului în condițiile noi create, la mobilizarea tuturor forțelor sale în vederea organizării clasei muncitoare în sindicate unice revoluționare, la desfășurarea unei intense munci de masă în rîndurile țărănimii și tineretului, la mobilizarea întregului popor pentru susținerea războiului antihitlerist, la lupta pentru instaurarea unui regim democratic“¹²⁶.

¹²¹ Procuratura reg. Cluj, *idem*, dos. 5/1944, f. 185.

¹²² *Ibidem*, f. 177.

¹²³ *Analele Institutului de istorie a partidului* nr. 4/1961, p. 116.

¹²⁴ *Ibidem*, nr. 4/1962, p. 47 și urm.

¹²⁵ Procuratura reg. Cluj, dos. 5 1944, f. 191.

¹²⁶ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări, 1961—1962*, Ed. Politică, București, 1962, p. 199.

ASPECTE ALE LUPTEI MASELOR POPULARE DIN MOLDOVA CONDUSE DE P.C.R. PENTRU INSTAURAREA PUTERII POPULARE

(23 August 1944 — 6 Martie 1945)

C. BOTEZ
D. BOŢESCU

Revoluția populară în țara noastră a început prin insurecția armată organizată și condusă de P.C.R., care a răsturnat dictatura fascistă antonesciană. „Insurecția armată victorioasă din august 1944 a deschis o eră nouă în istoria poporului român, a însemnat începutul revoluției populare, care a schimbat din temelii viața țării”¹. 23 August 1944 a adâncit criza regimului politic al claselor exploatoare și a creat condițiile pentru rezolvarea acestei crize în conformitate cu interesele maselor, pentru instaurarea unui regim democratic. Succesul insurecției armate a creat condiții și „...a deschis poporului român calea spre victoria asupra claselor exploatoare, victorie care i-a dat putința să făurească o nouă Românie înfloritoare, socialistă”².

Partidul Comunist Român a chemat întregul popor să-și unească forțele în jurul clasei muncitoare, pentru lichidarea împotrivirii claselor exploatoare, a urmărilor războiului, pentru redresarea economiei naționale. „Prima etapă a revoluției a avut un caracter agrar, antifeudal și antiimperialist.

Prin conținutul ei de clasă, prin forțele ei motrice și obiectivele ei, această etapă a însemnat desăvârșirea sarcinilor revoluției burghez-democratice.

În această etapă a fost instaurat regimul democrat-popular, formă a dictaturii revoluționar-democratice a proletariatului și țărănimii, sub conducerea proletariatului”³.

În desfășurarea revoluției populare, alături de clasa muncitoare și principalul aliat al acesteia — țărăimea muncitoare, doreau transformări social-economice păturile mijlocii ale căror interese fuseseră lovite

¹ Gh. Gheorghiu-Dej, „40 de ani de luptă a partidului”, *Articole și cuvintări*, 1959—1961, Ed. Politică, Buc., 1961, p. 440.

² Gh. Gheorghiu-Dej, „A XV-a aniversare a eliberării României de sub jugul fascist”, *Articole și cuvintări*, 1959—1961, Ed. Politică, Buc., 1961, p. 13.

³ Gh. Gheorghiu-Dej, „Raportul C.C. al P.M.R. la Congresul al II-lea al partidului”, *Articole și cuvintări*, 1955—1959, Ed. Politică, Buc., 1960, p. 20.

de dictatura fascistă. Potrivit cu situația existentă în acel moment, P.C.R. a folosit temporar și rezerve indirecte, cum a fost gruparea ce reprezenta o parte a burgheziei liberale.

Astfel a fost creat un larg front democratic, „Frontul național-democrat, care reunea partidele și grupările democratice sub conducerea partidului nostru”⁴ și al cărui proiect de platformă a fost elaborat de P.C.R. și publicat încă din septembrie 1944. Mobilizînd activ masele la viața politică, Frontul național-democrat reprezenta nu numai o largă grupare de masă, ci și o școală politică vie, combativă.

În perioada imediat următoare insurecției armate, opoziția dintre scopurile și interesele urmărite de forțele democratice conduse de P.C.R. și scopurile reacțiunii coalizate în jurul partidelor „istorice” și monarhiei, se manifesta fățiș în ceea ce privește calea de dezvoltare pe care România trebuia s-o urmeze în noile condiții istorice. P.C.R. a început o puternică campanie de demascare a politicii antipopulare și antinaționale a partidelor „istorice”. *Uriășele mitinguri și demonstrații politice de stradă din orașe, frământările și acțiunile maselor țărănești pentru împărțirea pămînturilor moșierești peste capul autorităților ostile și alte forme de luptă se îmbinau cu presiunea de sus exercitată prin reprezentanții forțelor populare din guvernele dintre 23 August 1944 — 6 Martie 1945.*

Lupta maselor populare organizate în F.N.D. și conduse de partid a cunoscut și în orașele și satele Moldovei o uriașă intensitate.

În urma prăbușirii frontului hitlerist administrația, instituțiile au fost evacuate.

Măsurile asemănătoare au contribuit la dezorganizarea vieții economico-sociale din Moldova și la crearea unei atmosfere de nemulțumire și nesiguranță în această regiune a țării. Astfel, în unele județe, pe baza unui ordin sosit la 22 martie 1944, jandarmii au ridicat cu forța băieți între 15 și 20 ani⁵.

În retragerea lor trupele hitleriste acționînd potrivit tacticii pămîntului pirjolit, au pricinuit pagube imense. O parte din întreprinderile industriale care nu fuseseră evacuate au fost aruncate în aer. Orașe și țîrguri ca Iași, Galați, Pașcani, Țîrgu Frumos, Podul Iloaie, Botoșani, Siret, Băcești au suferit mari distrugereri. Astfel, 300 de sate și 17 000 de imobile din Moldova au fost distruse, au fost incendiate recoltele și depozitele de grîne, numeroase sate au fost deposedate de vitele de tracțiune, peste 40 000 ha pămînt arabil a fost minat⁶.

Într-o cerere adresată noului prefect al județului Iași, locuitorii satului Tăușești arătau că „sîntem distruși definitiv, neavînd nimeni nici o casă”, iar cei din Miroslava spuneau că „în comună nu mai există decît o pereche de boi și 14 perechi de cai”⁷ din cele peste 200 perechi

⁴ Gh. Gheorghiu-Dej, „Raportul C.C. al P.M.R. la Congresul al II-lea al partidului”, *Articole și cuvîntări, 1955—1959*, Ed. Politică, Buc., 1960, p. 21.

⁵ „Clopotul”, 12 februarie 1945.

⁶ Arh. Comitetului Regional P.M.R. Iași, fond 1, dos. 1, f. 11; vezi și „Graiul liber”, 19 iunie 1946.

⁷ Arh. St. Iași, dos. 4 A, vol. I, 1944, Fond Prefectura jud. Iași, f. 172 și 98.

animale mari cîte existau înainte de război.

La Ițcani hitleriștii au aruncat în aer fabrica de zahăr⁸. În gara Dîngeni sute de vagoane cu zahăr, grîu și spirt au fost incendiate de o companie hitleristă de vînători de munte rămasă special în acest scop⁹. Pe moșia boierească din comuna Mihălășeni, județul Botoșani, vâtafii au dat foc hambarelor și magaziilor în care se găseau zeci de vagoane de grîne, pentru ca populația să fie lipsită de ele.

Pe linia ferată Iași-Dorohoi-Botoșani opera un detașament special de distrugere. Arhivele primăriilor și a celorlalte instituții de stat au fost evacuate sau distruse, iar în unele comune au existat încercări de incendiere a primăriilor¹⁰.

Orașul Iași a suferit distrugerii în proporție de două treimi. Unele mari instituții și locuri de care sînt legate pagini scumpe din istoria poporului nostru, ca localul Universității „Al. I. Cuza“, Teatrul Național „Vasile Alecsandri“, Biblioteca Centrală Universitară „M. Eminescu“, Grădina Copou au fost grav deteriorate. Așa cum relatează un document al timpului, la societatea petrolieră Distribuția din Iași, toate produsele depozitate în cisterne avînd o capacitate totală de 200 vagoane, au fost lăsate de o mînă criminală să se piardă prin vărsare¹¹.

Orașul Galați a cunoscut de asemenea vandalismul fasciștilor. Începînd cu arterele principale ale acestui oraș, o parte din port, triajul C.F.R. au fost grav deteriorate de trupele fasciste în retragere. Datorită luptei muncitorilor înarmați conduși de organizația locală P.C.R. împotriva distrugătorilor, o parte din obiective au putut fi scoase din zona lor de acțiune.

La Bacău trupele geniste germane au dinamitat una din cele mai moderne vâmi din țară, în care erau înmagazinate alimente, îmbrăcăminte, mașini, echipament tehnic industrial în valoare de miliarde de lei. În orașul Bîrlad diferite clădiri mai importante printre care și localul vechii școli normale au fost aruncate în aer de trupele fasciste.

Transporturile rutiere și feroviare din Moldova au suferit mari pagube. La Iași funcționau numai cinci vagoane de tramvai¹². Stația C.F.R. Pașcani, care împreună cu atelierele, depoul, triajul din Vatra Pașcani ocupau 42 km², dispuneau puțin timp după 23 August 1944 de numai 8 km² de instalații. Podul de cale ferată peste Siret pe lîngă Pașcani fusese aruncat în aer. Linia Iași-Crasna-Huși era minată din doi în doi metri; calea ferată Iași-Cucuteni-Larga-Jijia, împreună cu tunelul de la Movileni fuseseră de asemenea distruse. Între Iași și Vaslui nu exista nici o legătură feroviară¹³. În orașul Iași a fost distrusă complet legătura feroviară, telegrafică, telefonică și poștală¹⁴. Pe liniile ferate Bacău-Adjud și Iași-Pașcani sute de vagoane de mărfuri și persoane au fost incendiate, rămînînd din acestea doar scheletul metalic.

⁸ „Graiul liber“, 19 iunie 1946.

⁹ „Clopotul“, 8 martie 1945.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Arh. St. Iași, dos. 4 A, vol. I, 1944, Fond Prefectura jud. Iași, f. 22 și 24.

¹² Arh. Comitetului Regional P.M.R. Iași, vol. II, fond. I, f. 76.

¹³ Ibidem, f. 83.

¹⁴ Arh. St. Iași, Fond Inspectoratul General Statistic, dos. 16/ 1948, f. 110.

Moldova a cunoscut în toate domeniile de activitate economică lovituri deosebit de grele.

Urmările s-au răsfrânt asupra populației care a suferit o cumplită mizerie. Orașe și sate întregi au fost părăsite în mare parte de populație; în orașul Iași din circa 100 000 de locuitori, au rămas mai puțin de 40 000, în majoritate oameni nevoiași¹⁵. Articole de primă necesitate ca: pâinea, sarea, zahărul, petrolul lampant lipseau sau erau oferite de speculanți la prețuri exorbitante. Lipsurilor materiale de tot felul li s-au adăugat epidemiile, greu de combătut în condițiile lipsei de farmacii și de personal sanitar. În județul Iași existau doar 17 circumscripții medicale cu numai cîte un singur medic. În județul Suceava un medic revenea la 36 895 locuitori, iar în județele Baia și Rădăuți la 18 892 locuitori¹⁶. Orașul și județul Iași, după grelele încercări prin care trecuse, se afla într-o situație precară. Orașul era amenințat de epidemii din cauza murdăriei și gunoaielor depozitate pe străzi și în curți, a cadavrelor și hoiturilor de animale care pe alocuri nu erau îngropate¹⁷.

Guvernele Sănătescu și Rădescu, care s-au succedat la conducerea țării pînă la 6 martie 1945, acționînd în conformitate cu interesele burgheziei și moșierimii, au dus o politică de sabotare a normalizării vieții economice și politice din Moldova. Reacțiunea căuta să slăbească influența P.C.R. și a organizațiilor democratice în rîndul maselor, să creeze impresia că starea economică grea a Moldovei se datorește forțelor democratice și nu burgheziei și moșierimii.

În pofida greutăților provocate de război și de sabotajul la care se dedau elementele dușmănoase, noile organe democratice impuse de masele muncitoare, îndrumate de organele P.C.R. au știut să coordoneze și să rezolve competent problemele politice. Memoriul adresat la 19 octombrie 1944 Comisiei aliate din Iași cuprindea o critică vehementă la adresa reacțiunii din guvern. „De la data de 23 august, data semnării armistițiului și pînă astăzi 19 octombrie 1944, Iașul a fost lăsat în părăsire absolută de către guvern... Iașul nu este ajutat din punct de vedere financiar de către guvern, nu ni se trimit alimente, nu ni se dau medicamente ci din contră...”¹⁸.

Guvernul nu a luat nici o măsură pentru reîntoarcerea întreprinderilor industriale evacuate, fapt care a generat șomaj de mari proporții. Din cele 64 ateliere și fabrici cîte existau în Iași, la începutul anului 1945 numai 8 unități, ai căror patroni fugiseră din țară, își reluasera activitatea de producție și aceasta ca urmare a inițiativei muncitorilor ieșeni¹⁹. Aceste 8 unități cuprindeau doar 250 muncitori, în timp ce peste 10 000 de muncitori de la „CAM”, „Textila”, „Țesătura” și din alte întreprinderi industriale șomau²⁰. De asemenea, la uzinele textile din Buhuși din cei cîteva mii, aveau de lucru doar 40 de lucrători²¹.

¹⁵ Arh. Comitetului Regional P.M.R. Iași, fond 23, dos. 3, f. 1.

¹⁶ Ibidem, fond 1, dos. 41, f. 26.

¹⁷ Arh. St. Iași, Fond Prefectura jud. Iași, dos. 4 A, vol. I, 1944, f. 107.

¹⁸ Ibidem, f. 86.

¹⁹ Arh. St. Iași, Fond Prefectura jud. Iași, dos. 33/1944, f. 412.

²⁰ „Finanțe și Industrie” nr. 16. 23 ianuarie 1945.

²¹ Arh. Comitetului Regional P.M.R. Iași, fond 1, dos. 2, f. 52.

Pierderile suferite de pe urma războiului și acțiunea de sabotare a normalizării vieții au provocat creșterea avântului revoluționar. În Moldova ca și în întreaga țară, primele măsuri și acțiuni inițiate de P.C.R. pentru refacerea economică a țării s-au împletit cu activitatea de demascare a politicii guvernelor cu majoritate reacționară.

Guvernul Sănătescu a trimis în Moldova vechiul aparat de stat cu scopul de a-și asigura acolo opoziția necesară față de forțele democratice. Aici însă, forțele democratice conduse de P.C.R. își aleseseră reprezentanții lor în conducerea administrației, iar la sate fuseseră create comitete țărănești. Totodată în majoritatea comunelor din județele Bacău, Roman, Iași, Tutova a fost organizată paza comună formată din grupe de cîte 10 oameni aleși dintre locuitorii satelor, activitatea acestor grupe fiind coordonată de un comandament al poliției rurale²².

În momentul reîntoarcerii vechiului aparat de stat din refugiu, în majoritatea orașelor și satelor Moldovei funcționau prefecți, pretori și primari aleși de mase fără consimțămîntul Ministerului de Interne din guvernele cu majoritate reacționară. Lupta pentru înlăturarea definitivă și totală a vechilor unelte ale reacțiunii din cadrul aparatului de stat a îmbrăcat forme ascuțite.

Conduse de organizațiile locale de partid, masele populare au apărut cu hotărîre organele democratice alese și au respins elementele impuse de guvernele de pînă la 6 martie 1945.

Din inițiativa P.C.R., consiliile locale F.N.D. au organizat pe lîngă prefecturile de județe, comisii de triere a vechiului aparat de stat reînțors²³. În multe locuri vechile unelte ale reacțiunii, prefecți, subprefecți, pretori și jandarmi împuterniciți de guvern au fost siliți, sub presiunea maselor, să părăsească în grabă posturile²⁴. În locul lor au continuat să funcționeze în aparatul de stat aleșii maselor.

Alături de masele populare din întreaga țară, reunite în cadrul F.N.D. și îndrumate permanent de P.C.R., zeci de mii de oameni ai muncii din orașele și satele Moldovei au participat la întruniri și demonstrații împotriva măsurilor antidemocratice ale reacțiunii din guvern. Astfel, la Botoșani, în ziua de 10 octombrie 1944, peste 5000 de demonstranți au manifestat pe străzile orașului împotriva retrimiterii vechiului aparat de stat antonescian²⁵. La Iași cei peste 10 000 de participanți la mitingul organizat de F.N.D. în ziua de 22 octombrie 1944, au cerut de asemenea, anularea măsurilor de retrimiteri a vechiului aparat de stat²⁶.

La mitingul din 25 octombrie 1944, care a avut loc la Bacău, 5 000 de cetățeni din acest județ au adoptat o moțiune care sublinia că : „1) adunarea aderă cu însuflețire la F.N.D. ; 2) ea cere participarea cît mai hotărîtă la războiul împotriva hitlerismului și lupta necruțătoare în interior împotriva tuturor elementelor trădătoare ; 3) ea cere satisfac-

²² Arh. St. Iași, Fond Prefectura jud. Iași, dos. 4 A, vol. I, 1944, f. 223.

²³ „Clopotul“, 2 noiembrie 1944

²⁴ Ibidem.

²⁵ Ibidem, 12 octombrie 1944.

²⁶ „Scinteia“, 24—28 octombrie 1944.

cerea imediată a tuturor revendicărilor muncitorilor, țăranilor, intelectualilor și a tuturor păturilor nevoiașe... 4) pentru îndeplinirea acestor hotărâri, adunarea cere imediată demitere a actualului guvern și înlocuirea lui cu un guvern F.N.D. care să realizeze noua Românie liberă și democratică”²⁷.

Presa democratică locală a sprijinit substanțial revendicările revoluționare ale oamenilor muncii. Un articol publicat în ziarul „Înainte” din Bacău, sublinia : „În loc de pedepsele din plin meritate pentru toate ticăloșiile trecute, domnii din fosta administrație revin surizând. Băcăoanii însă nu i-au uitat. Ei știu ce se ascunde sub masca lor de azi. Ei știu că vin ocrotiți de șefii lor din minister... Domnii care se reîntorc nu mai au ce căuta aici”²⁸.

Cîteva zile mai tirziu, la 30 octombrie 1944, din inițiativa organizației locale P.C.R., F.N.D. a organizat tot la Bacău o puternică demonstrație împotriva readucerii vechiului aparat de poliție și de siguranță. „Ura împotriva unor oameni din vechea poliție ce a asuprit atît de mult pe cetățenii pașnici ai acestui oraș, suferințele acestor oameni ce se citesc pe fiecare față, a făcut să fie posibil ca într-un timp atît de scurt să se strîngă atîta lume, care a părăsit lucrul din fabrici, casa, serviciu, ca să iasă în stradă să împiedice a se cocoșa înapoi în posturile de conducere pe acei ce n-au nimic comun cu acest popor obidit de ani și ani de zile”²⁹.

Ura nemărginită a maselor împotriva reprezentanților exploatare- rilor a determinat arestarea acestora în gara Bacău. „Toți ticăloșii au fost percheziționați și conduși spre localul poliției” unde „mulțimea aștepta nerăbdătoare scandînd : jos guvernul care patronează pe acești călăi, vrem arestarea lui Aldea, să fie pedepsiți vinovații”³⁰.

După cum menționează documentul citat „rechinii poliției locale au fost urcați în balconul poliției pentru ca cei adunați să-i poată vedea mai bine... Vociferările la adresa celor expuși în balcon nu se opresc. Mulțimea nu vrea să plece pînă nu se vor pune cătușe lui Manea (un feroce agent al vechii siguranțe)”³¹. Cererea maselor a fost satisfăcută.

Astfel de fapte ca și cele asemănătoare ocupării la 28 octombrie 1944 a primăriei orașului Galați și a prefecturii județului Covurlui de către masele populare conduse de P.C.R., dovedesc spiritul revoluționar în care se desfășura lupta pentru democratizarea aparatului de stat³². Impunerea unor reprezentanți ai poporului în organele locale ale puterii de stat constituie începutul înlocuirii aparatului de stat burghezomoșieresc.

La Dorohoi, P.C.R. a organizat în ziua de 1 octombrie 1944, o mare manifestație la care au participat peste 4 000 de oameni. Participanții au cerut și au reușit să impună la prefectura județului un prefect demo-

²⁷ „Înainte”, anul I, nr. 4, 26 octombrie 1944.

²⁸ Ibidem.

²⁹ Arh. St. Iași, Fond Inspectoratul de Jandarmi Iași, dos. 9, presă, ordonanțe, reformă agrară, 1945, f. 10 și 128.

³⁰ Ibidem.

³¹ Ibidem

³² „Scînteia” nr. 40 din 30 octombrie 1944.

crat³³. Tot în luna octombrie, populația orașului Vaslui a ales un nou primar în locul celui reacționar pe care l-a alungat, iar două luni mai târziu, în decembrie, a fost înlăturat și prefectul reacționar³⁴. Un caz similar s-a petrecut și la Suceava. Acționînd conform dispozițiilor guvernului, prefectul pusese în disponibilitate pe toți funcționarii numiți după eliberare, înlocuindu-i cu funcționari antonescieni, întorși din refugiu. Sub conducerea organizației locale P.C.R., masele populare din Suceava au impus demisia prefectului reacționar alegînd în locul lui un prefect care să țină seama de voința poporului³⁵.

În unele localități ciocnirea dintre vechile autorități și mase a căpătat forme acute. Astfel, la Fălticeni, în urma dispozițiilor prefectului orașului armata și jandarmii au înconjurat prefectura pentru a împiedica manifestația populației care cerea înlocuirea prefectului. Cu toate acestea, populația a reușit să manifesteze trecînd peste cordonul de jandarmi, iar armata, în loc să tragă în manifestanți — așa cum i se ordonase — a fraternizat cu aceștia. Masele au silit pe prefectul reacționar să demisioneze, iar în locul lui a fost ales un prefect capabil să răspundă pozitiv cerințelor maselor³⁶.

Acolo unde reprezentanții reacțiunii continuau să se mențină la conducere, elementele dușmănoase desfășurau acțiuni de terorizare a maselor și de compromitere a elementelor democratice noi alese. Astfel, la Cîmpulung, de la numeroase sesizări venite din partea oamenilor muncii împotriva elementelor reacționare, prefectul județului răspundea cu cinism: „ce să vă fac dacă sînteți comuniști“ ?³⁷. Ca și în alte regiuni ale țării, guvernele reacționare au căutat și în Moldova să folosească situația economică grea a orașelor și satelor, pentru a impune reprezentanții lor în organele locale.

În acest sens este deosebit de semnificativă atitudinea generalului Rădescu față de delegația de oameni ai muncii din Fălticeni, venită în audiență pentru a cere ajutoare grabnice. Rădescu a condiționat acordarea ajutorului de renunțarea la administrația locală democratică și schimbarea acesteia cu cea veche trimisă de el³⁸.

În planurile pentru recîstigarea de către guvern a pozițiilor pierdute în Moldova, un rol important îl avea folosirea jandarmeriei și a elementelor reacționare din armată pentru organizarea de provocări în scopul intimidării maselor.

Pretutindeni însă, revenirea vechiului aparat, odios maselor, a provocat indignarea și împotrivirea populației. În articolul „Vigilența antifascistă la sate“ publicat în ziarul „Moldova liberă“ se arăta: „Destul de frecvente sînt în ultimul timp manifestările contrarii spiritului demo-

³³ Arh. Comitetului Regional P.M.R. Iași, fond 23, dos. 6, f. 76.

³⁴ Ibidem, dos. 7, f. 39.

³⁵ Arh. St. Suceava, Fond Prefectura jud. Suceava, dos. 822, 1945; „Moldova liberă“, anul II, nr. 124, 21 februarie 1945.

³⁶ Arh. St. Suceava, Fond Prefectura jud. Suceava, dos. 822/1945; vezi și Arh. Centrală a Institutului de Istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R., fond 1, dos. 304, f. 8.

³⁷ „Moldova liberă“, anul I, nr. 67, 7 decembrie 1944.

³⁸ „Înainte“, anul I, 17 decembrie 1944.

cratic din partea jandarmeriei întoarse în ținuturile noastre. Trebuie să acordăm întreaga noastră atenție acestor fapte adinc neliniștitoare. Ne este prea scumpă libertatea noastră, sint prea vii și prea dureroase amintirile suferințelor în provocarea cărora jandarmii au avut o importantă parte de răspundere pentru ca noi să rămânem nepăsători“³⁹. Tot mai dese deveneau sesizările, cererile și protestele oamenilor muncii adreseate organelor locale prin care se declarau împotriva jandarmilor și cereau înlăturarea lor, deoarece „jandarmii nu au ce căuta la noi, fiindcă poporul nu are nevoie de ei“⁴⁰.

Organele democratice locale, exprimînd starea de nemulțumire și ură a țărănimii muncitoare împotriva samavolniciilor comise de jandarmi, au cerut în repetate rînduri plecarea acestora de la sate. Într-o adresă către legiunea de jandarmi Iași, în numele oamenilor muncii, prefectul județului cerea următoarele: „Vă invit să retrageți cît mai degrabă jandarmeria rurală și vă pun în vedere că sinteți răspunzători pentru cele ce vor urma, dacă nu-mi veți satisface cererea“⁴¹. În comuna Miroslava din același județ, în urma avertismentului categoric dat de comitetul comunal, jandarmii au fost nevoiți să părăsească satul, punîndu-li-se în vedere că, dacă nu vor pleca de bună voie, vor fi dezarmați⁴². În alte comune din Moldova jandarmii au fost dezarmați de țărani ajutați de muncitori, în momentul cînd urmăreau să împiedice activitatea comitetelor țărănești sau a primarilor aleși de mase⁴³. În orașul Fălticeni, jandarmii au trecut la represalii deschise. Astfel, „în seara zilei de 18 februarie 1945 jandarmii au împresurat prefectura de județ, înarmați fiind cu mitraliere și puști. Jandarmii, comandați de maiorul Brăescu au deschis focul asupra poliției (democrate *n.a.*) care păzea prefectura“⁴⁴. Dar atitudinea mereu trează a maselor a căror indignare crescuse⁴⁵, a paralizat această încercare reacționară.

Lupta maselor din Moldova sub conducerea directă a organizațiilor locale P.C.R. a cunoscut și alte forme. Oamenii muncii încadrați în F.N.D. au participat la numeroase mitinguri de protest împotriva politicii anti-populare a guvernelor cu majoritate reacționară. În județele Moldovei, Rădescu a încercat să-și pună în aplicare planul cu ajutorul elementelor reacționare de la Corpul 4 Teritorial. Cîteva zile după discursul lui Rădescu de la „Aro“. Corpul 4 Teritorial a emis faimoasa ordonanță nr. 1 din 20 februarie 1945, către întreaga populație a Moldovei, prin care se dădea o lovitură directă libertăților democratice. Întocmită pe baza odiosului decret nr. 1793 din 21 iunie 1941, referitor la mobilizarea armatei, emis de Antonescu, ordonanța nr. 1 a fost dată sub pretextul

³⁹ „Moldova liberă“, an. I, nr. 29, 24 octombrie 1944.

⁴⁰ „Înainte“, an. I, nr. 68, 28 noiembrie 1944; vezi și „Moldova liberă“ an. I, nr. 67, 10 decembrie 1944.

⁴¹ „Moldova liberă“, an. I, nr. 67, 10 decembrie 1944.

⁴² Arh. Comitetului Regional P.M.R. Iași, fond 27, dos. 3, f. 411.

⁴³ Arh. Centrale a Institutului de Istorie a Partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R., fond 1, dos. 36, f. 2.

⁴⁴ Arh. St. Iași, Fond Inspectoratul de jandarmi, dos. 9, presă, ordonanțe, reforma agrară, f. 17.

⁴⁵ Ibidem.

așa-zisei „garantări a siguranței armatei, apărării țării și a ordinii publice”⁴⁶. Ordonanța nr. 1 anunța că „se interzice orice întrunire sau adunare în piețele publice sau case particulare, localuri închise, cu excepția reuniunilor familiare, ...fără aprobarea prealabilă a comandanților de garnizoane”⁴⁷. Ordonanța mai prevedea, de asemenea, că „circulația pietonilor și a vehiculelor este permisă la orașe între orele 6—22, iar la sate între 5—20, peste ora fixată este permisă (circulația *n.a.*) numai militarilor în interes de serviciu”⁴⁸. Nerespectarea ordonanței atrăgea după sine trimiterea în fața Curții Marțiale a corpului 4 teritorial⁴⁹.

Era evident că traducerea în fapt a prevederilor ordonanței nu însemna altceva decât introducerea stării de asediu. De aceea, masele populare au văzut în această ordonanță o provocare deschisă ce urmărea să netezească drumul spre restaurarea regimului burghezo-moșieresc.

Întregul conținut al politicii reacționare cultivată și încurajată de Rădescu în timpul guvernării sale se reflectă fidel în această ordonanță. Aplicarea ei într-o regiune greu încercată de război, în care masele ciștigaseră drepturile prin luptă dîră, țintea împotriva tuturor cuceririlor democratice ale acestora. Ea constituia o verigă într-un întreg lanț de măsuri provocatoare ale reacțiunii împotriva forțelor revoluționare și democratice. De aceea valul de proteste împotriva ordonanței nr. 1 a cuprins întreaga Moldovă chiar în ziua publicării ei. În mișcunea votată la adunarea tuturor comitetelor sindicale din Iași, se spunea: „Protestăm împotriva acestei ordonanțe și cerem anularea ei”⁵⁰.

Sub conducerea organizației locale de partid, F.N.D. din Iași a organizat o uriașă campanie de demascare a conținutului antidemocratic al ordonanței, campanie la care a fost antrenată aproape întreaga populație a orașului, cu care s-a solidarizat și populația celorlalte orașe din Moldova. Afișele cu această ordonanță au fost rupte și prin manifestații de mare amploare s-a cerut anularea ei⁵¹.

În fața luptei hotărîte a maselor, reacțiunea a fost nevoită să renunțe la aplicarea ordonanței. Reacțiunea devenea tot mai neputincioasă, deși avea sprijinul vechiului aparat de represiune.

Călăuzit de învățătura leninistă despre alianța proletariatului și a țărănimii, ca forță principală în revoluție, P.C.R. s-a preocupat în mod deosebit de încheierea acestei alianțe, socotind-o ca o sarcină de seamă în lupta pentru putere.

Tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej arată că: „Sarcina făuririi alianței între clasa muncitoare și masele țărănești, sub conducerea clasei muncitoare, a fost rezolvată în focul luptei pentru o reformă agrară democratică, pentru exproprierea moșierilor și împroprietărirea, fără plată, a țăranilor

⁴⁶ Arh. Comitetului Regional P.M.R. Iași, fond. I, dos. 74, f. 1.

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ Ibidem.

⁵⁰ „Moldova liberă”, an. II, nr. 126, 23 februarie 1945.

⁵¹ Arh. Comitetului Regional P.M.R. Iași, fond 1, dos. 42, f. 3.

fără pământ și cu pământ puțin”⁵². Alături de lozinca „Totul pentru front, totul pentru victorie”, lozinca reformei agrare a constituit una din principalele chemări ale partidului menite să orienteze masele spre realizarea obiectivelor perioadei revoluționare respective. De aceea, chiar din primele zile după răsturnarea dictaturii antonesciene, partidul a trecut la organizarea comitetelor țărănești, a căror sarcină principală era înfăptuirea reformei agrare de jos, paralel cu alungarea elementelor reacționare din cadrul organelor administrative.

Așa cum arată V. I. Lenin, «comitetele țărănești înseamnă îndemnul ca țăranii să se răfuiească ei înșiși imediat și direct cu funcționarii și moșierii în modul cel mai hotărât. Comitetele țărănești înseamnă îndemnul ca poporul asuprit de rămășițele iobăgiei și de rânduilele polițienești să lichideze aceste rămășițe „în mod plebeian”, cum spunea Marx»⁵³.

Ca și în întreaga țară chemarea vie a partidului a găsit un larg răspuns și în Moldova. Mii de activiști de partid și ai organizațiilor de masă conduse de partid, nenumărate echipe de muncitori au plecat la sate pentru a lămuri masele de țărani muncitori asupra drumului ce-l aveau de urmat. În satele Moldovei au fost organizate adunări populare și alese comitete țărănești de acțiune.

O vie activitate în acest sens s-a desfășurat în nordul Moldovei. În octombrie 1944 numai în județul Botoșani fuseseră constituite 65 de asemenea comitete care au preluat administrația moșilor părăsite, au organizat muncile agricole și au desfășurat o largă activitate obștească pe linie social-culturală⁵⁴.

Tot în luna octombrie au luat ființă comitete țărănești în comuna Lungani care cuprindea satele Lungani, Goiești, Crucea, Mădărjești și Cotărgaci, în comuna Lețcani cu satele Lețcani și Bogonos, în comuna Gropnița cu satele Săveni și Sănger, în comuna Podul Iloaie și comuna Holboca, toate din județul Iași⁵⁵. Aceeași acțiune s-a desfășurat și în unele comune din județele Neamț, Bacău, Vaslui, Covurlui, Tutova și Roman.

Împotriva comitetelor țărănești s-au coalizat toate forțele reacțiunii. Cadrele din Ministerul Agriculturii nu numai că s-au opus comitetelor țărănești și acțiunii pentru realizarea reformei agrare, ci au sabotat culesul recoltei și însămînțările din toamna celui an, în scopul adîncirii haosului economic și înfometării maselor. La această situație s-au adăugat lipsa de vite de muncă, de unelte și brațe de muncă, faptul că suprafețe mari de terenuri erau minate.

În asemenea condiții recolta nu a putut fi strînsă decît în parte și foarte tîrziu; în toamna anului 1944 însămînțările în această parte a țării nu reprezentau nici a cincea parte comparativ cu anii anteriori, fapt eloc-

⁵² Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări, 1955—1959*, „Raportul C.C. al P.M.R. la Congresul al II-lea al P.M.R.”, Ed. Politică, Buc., 1960, p. 21.

⁵³ V. I. Lenin, *Opere*, vol. 10, E.S.P.L.P., Buc., 1956, p. 269.

⁵⁴ Vezi în acest sens și lucrarea: „Lupta maselor populare pentru reforma agrară” de P. Nichita, M. Ionescu și T. Udrea, în *Studii și referate privind istoria Romîniei*, p. II, 1954.

⁵⁵ Arh. St. Iași, Fond Prefectura jud. Iași, dos. 3, vol. I, 1944, f. 227, 350—354.

vent pentru politica de înfometare pusă la cale și pentru anul următor de „cadrele” din Ministerul Agriculturii.

În majoritatea județelor din Moldova, administrația democratică a orașelor, plășilor, comunelor, ajutată de comitetele țărănești au opus rezistență în fața acestor manevre. Numeroase documente de arhivă dovedesc lupta organizată pentru recoltarea porumbului, pentru însilozarea unei părți necesare populației de la orașe, pentru crearea unui stoc necesar însămințărilor etc. Edificatoare în acest sens este circulara prefecturii dată la 4 septembrie, către primarii din județul Iași și către Camera Agricolă. În circulară se indica : „vă invităm să dați tot concursul plugarilor pentru ducerea la bun sfârșit a recoltării”⁵⁶. La numai câteva zile, la 7 septembrie 1944, Camera Agricolă arată că s-a trecut operativ la sprijinul direct al recoltatului și treieratului recoltei din „șesul dintre Chirișoia și Hârpășești, ...din localitățile Dumești, Păușești, Doroșcani, Sinești, Popești, Zmeu, Bocița, Crucea, Goiești, Lungani, Erbiceni, Spinoasa, Scobâlteni și Cristești, o parte din aceste comune făcînd parte din moșiile familiilor Olga Sturdza, Mișu Ștefănescu, C. Deleanu, Gh. și Mihai Popovici, Petrachi Rusovici, mulți dintre ei plecați la București”⁵⁷.

În alte comune reprezentanții moșierilor — administratori, împu-terniciți sau vechi — s-au opus la recoltatul porumbului. Împotriva abuzurilor acestora, în sprijinul maselor de țărani, au intervenit comuniștii, muncitorii de la orașe, organele democratice, reprezentanții Frontului Plugarilor. Astfel, împotriva samavolniciei administratorului moșiei Onești, proprietatea prințului Barbu Știrbey, masele de țărani organizați au hotărît a „ridica recolta de către acela care a lucrat pămîntul — 2 părți (adică de țărani muncitori — *n.a.*), iar o parte va fi lăsată prefecturii de județ”⁵⁸. La Podul Iloaie, specula și exploatarea tipic feudală l-a care se dădea împuțernicitul moșiei din Lungani, au stîrnit de asemenea nemulțumirea adîncă a țăranilor muncitori care l-au alungat afirmînd : „grîul nu este al proprietarului (pămîntului — *n.a.*) ci al celor care l-au muncit”⁵⁹.

În județul Dorohoi, ordonanța nr. 18 a prefectului instalat de popor stabilea : „Toate bunurile părăsite din județ trec în administrarea Serviciului Bunurilor de pe lîngă prefectură. Aceste bunuri vor fi păstrate, administrate și exploatate prin comitetele țărănești”.

Totuși în unele comune, acolo unde moșierii și apărătorii lor au putut împiedica lucrările de recoltare, populația a cunoscut chinurile foametei. La Poenești în județul Vaslui, Baloșești și Brabana din județul Bacău, mare parte din recoltă s-a risipit și s-a degradat pe cîmp⁶⁰. Din toamna celui an există documente — cereri de ajutor din partea țăranilor — care consemnează o tristă realitate : „a sosit timpul de semănat grîu. dar nu avem nici grîu și nici pluguri cu ce să arăm”⁶¹.

⁵⁶ Arh. St. Iași, Fond Prefectura jud. Iași, dos. 4 A, vol. I—1944, f. 13.

⁵⁷ Ibidem, f. 29.

⁵⁸ Ibidem, f. 80.

⁵⁹ Ibidem, f. 29.

⁶⁰ Arh. Comitului Regional P.M.R. Iași, fond. 27, dos. 148, f. 37 ; „Universul”, 1 februarie 1945.

⁶¹ Arh. St. Iași, Fond Prefectura jud. Iași, dos. 3, vol. I, 1944, f. 41.

În scopul inducerii în eroare și dezorientării țărănimii, pentru a zădărnici acțiunea de ocupare a pământurilor moșierești și pentru a crea impresia că problema împroprietăririi se află în centrul preocupărilor guvernului, generalul Rădescu a instituit la 16 decembrie 1944, o comisie pentru „studiul problemei reformei agrare”. Majoritatea membrilor comisiei erau reprezentanți ai partidelor „istorice”, mari moșieri, adversari ai reformei agrare sau chiar foști membri ai cabinetului antonescian⁶², dornici să împiedice rezolvarea problemei agrare în favoarea țărănimii și să mențină vechea stare de lucruri. Semnificativ este faptul că delegației marilor proprietari din Moldova venită la Ministerul Agriculturii i s-a promis înapoierea pământurilor și inventarului părăsit de moșieri și pe care organele locale le dăduseră în folosință țăranilor⁶³.

Țărani!

Treceți imediat la
lucru, confiscați
moșiile boierești.

O chemare adresată țăranilor pentru confiscarea pământurilor moșierești.

Demascînd activitatea sterilă a așa zisei comisii pentru studierea problemei agrare, ziarul „Scînteia” scria „...pînă acum s-a discutat, s-a scris, s-au ținut discursuri, acum e timpul de trecut la fapte. Comitetele sătești au de îndeplinit unul din cele mai mari și mai grele roluri, să înfăptuiască reforma agrară... Țăranii cunosc toate moșiile, cunosc și cît de mari sînt,

⁶² Arh. Comitetului Regional P.M.R. Iași, fond I, dos. 42, f. 3.

⁶³ „Finanțe și industrie”, 5 ianuarie 1945, p. 33.

trecerea pământului în miinile plugarilor poate și trebuie deci făcută acum fără nici o târâgănare”⁶⁴.

Însuflețită de lozinca — „Pământ țăranilor“, lansată de P.C.R., lupta țăranilor muncitori din Moldova pentru preluarea pământurilor moșierești s-a desfășurat în chip revoluționar.

Raportul la conferința regională a P.C.R. din august 1945, sublinia că țăranii muncitori din Moldova au fost printre primii care au luat în stăpânire pământurile moșierești, astfel că majoritatea împrumuturilor s-a făcut pînă în februarie 1945, peste capul și împotriva reacțiunii din guvern⁶⁵.

Procesul de înfăptuire a reformei agrare s-a desfășurat în condițiile unei intense lupte de clasă. În focul luptei pentru înfăptuirea reformei agrare se călea astfel forța revoluționară care avea să răstoarne de la putere clasele exploatatoare și să instaureze regimul democrat-popular.

Partidul comunist a desfășurat o largă muncă organizatorică și politică de masă pentru mobilizarea maselor muncitoare în sprijinirea marelui proces revoluționar de înfăptuire a reformei agrare.

Pentru a da un și mai mare imbold mișcării de la sate, pentru o mai puternică unitate în acțiune a țăranilor muncitori, concomitent cu lupta revoluționară susținută de comitetele țărănești a fost orientată unirea acestora în organizația Frontului Plugarilor.

Istoria luptelor cu caracter politic și economic din Moldova desfășurată sub conducerea P.C.R. în perioada 23 august 1944—6 martie 1945 aduce exemple din cele mai elocvente pentru felul cum, la îndemnul muncitorilor comuniști, țăranii muncitori și-au făcut singuri dreptate. Astfel, în articolul intitulat „Frontul Plugarilor la fapte“ se arată cum în toamna anului 1944 țăranii din comuna Văleni județul Roman „au scos plugurile și au arat și însămînțat moșia boierului Stîrcea, că la fel au procedat țăranii din comuna Miron Costin cu proprietatea baronului Gh. Capri, precum și sătenii comunei Strunga din același județ”⁶⁶.

Peste 10 000 de țărani de pe Valea Trotușului și-au împărțit între ei moșia familiei Sturdza, care însuma 56 000 ha. În comunele Tescani, Romîni, Bălănești, Letea Veche, Viforeni și în alte comune din județul Bacău, țăranii au împărțit între ei pământurile moșierilor⁶⁷. La 24 februarie 1945 a fost împărțită moșia familiei Ghica-Comănești de circa 12 000 ha⁶⁸. Pînă la aceeași dată, în județul Roman masele de țărani au împărțit 37 de moșii, însumînd aproximativ 12 500 ha.⁶⁹ În județul Botoșani, de asemenea pînă la începutul anului 1945, țăranimea preluase 183 de moșii, 138 iazuri, 81 livezi, 42 de vii și 60 de mori, iar în județul Dorohoi, fuseseră ocupate și împărțite 176 moșii cu o suprafață de

⁶⁴ „Scînteia“, 16 februarie 1945.

⁶⁵ Arh. Comitetului Regional P.M.R. Iași, fond 1, dos. 1, f. 17, 41.

⁶⁶ Ziarul „Descătușarea“, Roman, an. I, nr. 15, 10 decembrie 1944.

⁶⁷ „Romînia liberă“, 2 martie 1945.

⁶⁸ „Frontul Plugarilor“, 28 februarie 1945; vezi și ziarul „Înainte“, Bacău, 28 februarie 1945.

⁶⁹ Arh. Sfatului Popular regiunea Bacău, Procese verbale din 25 februarie 1945.

36 000 ha. Acțiuni asemănătoare au avut loc și în județul Vaslui⁷⁰. Împotriva avântului revoluționar al țăranilor muncitori care luptau pentru drepturile lor legitime, au fost chemate de urgență companii de jandarmi pentru represiune. Acest fapt n-a putut împiedica lupta organizată pentru ocuparea moșiilor⁷¹.

Cu toată opoziția cunoscută în unele părți ale județului Bacău, în comuna Scorțeni, moșiile Missir de peste 600 ha și Zăloaia de 14 000 ha, cu un bogat inventar agricol, au fost împărțite în loturi.

În plasa Moinești o dată cu împărțirea pământului arabil, peste 200 000 ha păduri aparținând familiilor Ghica, Rosetti și Știrbey au trecut în proprietatea comunelor Agăș, Asău, Brusturoasa, Bucșești, Dărmănești, Comănești, Goioasa, Lăloaia, Lucăcești, Palanca și Poduri⁷².

La 22 februarie 1945 peste 2 000 de țărani muncitori adunați la primăria comunei Podul Iloaie ascultau cu multă înfrigurare cuvântul înflăcărat al reprezentantului P.C.R. și al reprezentantului Confederației Generale a Muncii, care au subliniat că prin actul revoluționar la care participă direct masele, se înfăptuiește „dreptatea așteptată de veacuri”. Coloana de țărani s-a deplasat spre moșia marelui moșier Rusovici fugit cu trupele germane în retragere. Primul lot parcelat a fost predat în mod solemn unui bătrîn, părintele unui ostaș aflat pe frontul antifascist. Cu acest prilej s-a spus: „Acest pământ stropit de singele strămoșilor noștri este dat soldatului luptător Procochie Gh. Ioan spre folosință și deplină proprietate”⁷³. În aceeași atmosferă s-au împărțit țăranilor și moșiile de peste 2 100 ha din plasa Bahlui⁷⁴.

Tot în cursul lunii februarie 1945, țăranii din județul Vaslui au fost împroprietăriți prin împărțirea moșiilor boierești din comunele Oprișța, Hirșova, Poienesti. Astfel prefectul, reprezentant al poporului telegrafia la București „... Trăiesc cele mai frumoase clipe din viața mea, căci pe plaiurile județului Vaslui, vrednicii urmași ai lui Ștefan cel Mare, împart ostașilor de pe front, celor din cazărmi, văduvelor, invalizilor și țăranilor lipsiți de pământ moșiile boierilor asupritori și criminali”⁷⁵.

Paralel cu lupta pentru redresarea economică și pentru împărțirea pământurilor, în Moldova a fost dusă și o susținută activitate în vederea redeschiderii cursurilor în învățământul de toate gradele, sector în care situația era de asemenea grea. Raportul la Conferința regională P.C.R. Moldova menționa că „localurile școlilor au fost în cea mai mare parte distruse, mobilierul evacuat”⁷⁶. În urma eforturilor susținute ale intelectualilor cinstiți conduși de comuniști, învingînd mari greutăți, în octombrie 1944 majoritatea școlilor au fost redeschise. La sate multe școli

⁷⁰ „Scînteia”, 31 octombrie și 8 decembrie 1944; vezi și „Revista Arhivelor”, nr. 2/1962, p. 185—186.

⁷¹ „Înainte”, 24 februarie 1945.

⁷² Arh. St. Iași, Fond Prefectura de jandarmi, Presă, ordonanțe și reforma agrară, anul 1945, dos. 9, f. 59.

⁷³ Ibidem, f. 22.

⁷⁴ Ibidem, f. 21.

⁷⁵ Arh. St. Iași, Fond Inspectoratul de jandarmi, Presă, ordonanțe, reforma agrară, 1945, dos. 9, f. 58.

⁷⁶ Arh. Comitetului Regional P.M.R. Iași, fond 1, dos. 1, f. 14.

fiind distruse în timpul războiului, cursurile s-au deschis în diverse conace boierești. Astfel, la Goiești, organele locale din care făceau parte elemente alese de popor, au hotărât ca „...școala primară... să funcționeze în conacul moșiei, ...până ce localul școlii va fi reparat”⁷⁷. La Belcești, s-a hotărât „refacerea școlii de agricultură în interesul plugarilor din Moldova”⁷⁸, la Socola, cu sprijinul administrației spitalului s-a deschis o școală „pentru copii funcționarilor administrației spitalului și ai sătenilor de prin împrejurimi”⁷⁹.

În pofida opoziției reacțiunii din guvern, în luna decembrie 1944, datorită sprijinului activ al Comitetului Central al P.C.R., cursurile Universității din Iași au fost reluate⁸⁰. Ca un protest la adresa guvernanților reacționari un document din acei ani arată că este o necesitate națională peste care nu se poate trece, ca Moldova, provincia care a fost cel mai crunt lovită de urgia războiului și care este astăzi lăsată în părăsire de către forurile superioare să aibă în sinul ei o instituție de importanța Universității⁸¹.

În județele Neamț, Baia, Tutova, Bacău, Vaslui, Covurlui, Iași, cadrele didactice și elevii au desfășurat o prodigioasă activitate de refacere a clădirilor și a inventarului școlar. Eforturi deosebite au depus de asemenea profesorii și studenții democrați ai Universității ieșene pentru reamenajarea sălilor și laboratoarelor⁸².

Numeroase documente de arhivă atestă manifestări de orientare democratică în învățămînt. Astfel menționăm atitudinea deschis protestatară a studenților și elevilor manifestată la 21 februarie 1945 cu prilejul întrunirilor împotriva „corifeilor reacțiunii în frunte cu generalul Rădescu care a uzat de forța armată, plasîndu-se astfel pe aceeași linie politică greșită din trecut pe care poporul nu a tolerat-o și nici nu o va îngădui niciodată”⁸³.

Datorită unor asemenea exemple devine tot mai evidentă legătura între lupta pentru instaurarea unui guvern democratic, pentru curățirea aparatului de stat, pentru rezolvarea problemelor economice de la orașe, pentru realizarea revoluționară a reformei agrare, precum și pentru soluționarea problemelor de interes social-cultural. Alături de masele muncitoare din întreaga țară, masele din Moldova au susținut lupta împotriva majorității reacționare din guvern de-a lungul întregii perioade de la 23 august 1944 pînă la 6 martie 1945. Programul elaborat de F.N.D. din inițiativa și sub conducerea P.C.R. a fost susținut pretutindeni, la orașe și sate. Toate adunările și acțiunile oamenilor muncii se desfășurau sub lozinci revoluționare. De pildă, la adunarea din Botoșani a celor peste 25 000 de cetățeni, din care jumătate erau locuitori ai comunelor înveci-

⁷⁷ Arh. St. Iași, Fond Prefectura jud. Iași, dos. 3, vol. I, 1944, f. 215

⁷⁸ Ibidem, f. 673.

⁷⁹ Ibidem, f. 586.

⁸⁰ Arh. Universității „Al. I. Cuza”, dos. 1051, intrare, octombrie-decembrie 1944.

⁸¹ Ibidem.

⁸² „Moldova liberă”, 25 octombrie 1944.

⁸³ Arh. St. Iași Fond Inspectoratul de jandarmi, Presă, ordonanțe, reforma agrară, dos. 9, 1945, f. 20.

Frontul Plugarilor

Organizația Jud. Neamț

33

**Chemăm țărani din județ la adunarea
dela 18 Februarie 1945 ce va avea loc
la Piatra-Neamț**

Frați țărani dela Tezlu,
Dela Piatra la Râșu,
Din Dobreni la Râucești,
Și de ori și unde ești !

Scoborâți cu toți la vale,
Veniți frați cu mic cu mare,
Din pădure, de pe lunecă,
Dela sfânta noastră muncă !

Fie că ești tu plutaș,
Ai tu plug, ori ești palmaș,
Ai pământ ori dacă n'ai,
Vino frate dacă vrei,
Să dobori pe moșieri
Pe tâlhari și pe bancheri,
Și să fii și tu odată,
Ora întreg dintr'o bucată !

Vrem să ai și tu moșie,
Casa ta, casă să fie
Și să ai pădurea ta,
Frate nu mai aștepta !

Hai la drum, la adunare,
Optsprezece Februarie

Este ziua în care noi
Vrem să spunem la ciocoi :
Măi boeri ! Măi liberali !
Țărăniști — pantalonari !
De dreptatea ta-s sătul !
Jugul jos ! L'am dus destul !

**Frate țăran, vino la marea adunare a Frontului
Plugarilor care va avea loc la Piatra-N. în
sala Teatrului Comunal**

**Duminică 18 Febr. 1945
ora 10 dimineața**

Chemarea la adunarea organizată în sala Teatrului Comunal, din 18 februarie 1945.

nate, care a avut loc la 13 februarie 1945, lozinca manifestației a fost : „Astăzi nu mai cerem, astăzi înfăptuim“⁸⁴.

Dezaprobarrea și ura maselor populare împotriva politicii reacțiunii din guvern creștea neîncetat. La Iași peste 6 000 de țărani muncitori alături de muncitorii din fabrici au adoptat o moțiune prin care-și afirmau hotărîrea de a lupta împotriva majorității reacționare și pentru înfăptuirea revoluționară a reformei agrare⁸⁵.

Împotriva acestor acțiuni de masă guvernul Rădescu a cerut prefectilor democrați din județele Moldovei să ia măsuri de pedepsire a țăranilor care ocupaseră — se motiva — „fără nici un drept“⁸⁶ pămînturile moșierești. Atitudinea guvernului a produs puternice manifestații de protest.

La ședința organizației Frontului Plugarilor din Plasa Bucium, din februarie 1945, la care au participat toți președinții acestei organizații și primarii din comunele plășii, s-a protestat energic împotriva provocărilor lui Rădescu la adresa intereselor și drepturilor maselor populare, cerîndu-se un guvern F.N.D., recunoașterea neîntîrziată a împrumutării țăranilor⁸⁷. De asemenea, la adunarea de la 20 februarie 1945 a țăranilor, văduvelor și orfanilor de război din comuna Mănăstirea Cașin, județul Bacău, s-a cerut cu insistență demiterea lui Rădescu și legiferarea reformei agrare⁸⁸.

La conferința prefectilor din Moldova care a avut loc la 15 februarie 1945, în numele tuturor locuitorilor s-a votat o moțiune pentru înlăturarea lui Rădescu și legiferarea reformei agrare⁸⁹. Sub conducerea P.C.R. organizațiile F.N.D., au pregătit, ca și în întreaga țară, mari demonstrații de stradă în toate orașele din Moldova. Coloane nesfîrșite de manifestanți din Bacău, Iași, Botoșani, Bîrlad, Suceava, Piatra Neamț, Rădăuți etc. purtau lozinci prin care cereau „jos criminalul Rădescu, cerem arestarea lui“, „moarte fasciștilor“, „vrem pămînt pentru țărani“, „vrem guvern F.N.D.“⁹⁰.

La 25 februarie, în ultimele zile de guvernare a lui Rădescu, un număr special al ziarului „Moldova liberă“ a publicat la loc de frunte articolul „Sub zidurile palatului regal a curs sîngele poporului“ și convoacă „întreaga populație a orașului Iași — mic și mare, tineri și bătrîni“, la o adunare pentru a face „...să se audă pînă la București glasul Moldovei care strigă : „Asasinul Rădescu să fie arestat ; să fie demis guvernul călău Rădescu, vrem un guvern F.N.D.“

Mitingul de protest care a avut loc la Iași împotriva crimelor lui Rădescu (atacul armat sîngeros împotriva cetățenilor capitalei, care manifestau pentru un guvern democrat) s-a desfășurat sub lozinca „să nu înceteze lupta pînă la distrugerea definitivă a fascismului“⁹¹. În moțiunea

⁸⁴ „Clopotul“, 15 februarie 1945.

⁸⁵ Arh. Comitetului Regional P.M.R. Iași, fond 27, dos. 148, f. 22.

⁸⁶ „Moldova liberă“, anul II, nr. 9, 20 ianuarie 1945.

⁸⁷ Arh. Comitetului Regional P.M.R. Iași, fond 27, dos. 131, f. 1.

⁸⁸ Ibidem, fond 23, dos. 6, f. 258.

⁸⁹ „Moldova liberă“, anul II, nr. 123, 19 februarie 1945.

⁹⁰ Arh. Comitetului Regional P.M.R. Iași, fond 11, dos. 212, f. 32.

⁹¹ „Moldova liberă“, anul II, nr. 129, 28 februarie 1945.

de protest votată la acest miting, cei 10 000 de participanți au hotărât : „Ne legăm cu jurământ să ducem lupta pînă la capăt, cu orice sacrificiu, pentru victoria democrației, pentru o Romînie liberă, independentă și puternică și pentru distrugerea totală a hitlerismului“⁹².

Ofițeri și Subofițeri,

Nu trebuie să mai fiți unelte ale celor care duc țara la prăpastie. Puneți-vă în slujba poporului, solidarizați-vă cu lupta lui pentru o viață liberă, pentru o viață mai bună.

Soldași Muncitori,

Dacă vreți o viață mai bună !

Dacă vreți libertate !

Dacă vreți să nu fiți bătuți !

Nu vă lăsați înșelați de dușmanii voștri, nu trageți în frașii voștri nu trageți în popor !

Soldași Țărani,

Dacă vreți pământ !

Dacă vreți ca sudoarea voastră să nu mai curgă pe brazda boerilor !

Dacă vreți pentru copiii voștri un trai mai bun decât al vostru ! Nu trageți în cei ce luptă pentru drepturile voastre alăturați-vă luptei lor.

Astfel veți dovedi că sunteți în adevăr armata poporului român și nu armata moșierilor și a criminalilor de războiu.

Trăiască lupta ostașilor și a muncitorilor pentru o viață mai bună !

Trăiască lupta ostașilor și a țăranilor pentru improprietărire !

Tineretul Progresului

Fragment dintr-o chemare la solidaritate cu lupta muncitorilor și țăranilor pentru crearea unui guvern al F.N.D. adresată soldaților, subofițerilor și ofițerilor.

Paralel cu lupta pentru înlăturarea lui Rădescu și a celorlalți reprezentanți ai reacțiunii din guvern, Partidul Comunist a popularizat intens în toate județele, programul de guvernare F.N.D. În județele Bacău, Roman, Neamț, Tutova, Iași și plasa Siret din județul Rădăuți, la chemarea F.N.D. zeci de mii de oameni au manifestat cu un deosebit entuziasm pentru un guvern democratic⁹³.

Datorită muncii susținute depusă de cadrele organizațiilor de partid, la acțiunile revoluționare au fost atrase și cadre de bază din armată. Organizația regională P.C.R. Moldova a obținut mari succese în această muncă. Procesul de radicalizare, care s-a conturat în armată încă înainte de 23 august, a evoluat în această perioadă pe o treaptă superioară. Un exemplu în acest sens este solidarizarea armatei cu forțele democratice la mitingul din Iași de la 25 februarie 1945⁹⁴.

De asemenea, la Botoșani, Roman, Fălticeni, Galați, Vaslui și în alte localități din Moldova ca și din întreaga țară unde unitățile militare au primit ordinul generalului Rădescu de a deschide focul asupra maselor de

⁹² Arh. Comitetului Regional P.M.R. Iași, fond 11, dos. 212, f. 32—33.

⁹³ Ibidem, fond 1, dos. 40, f. 26—28 ; fond II, dos. 212, f. 31.

⁹⁴ Ibidem.

manifestanți, soldații au refuzat să tragă, solidarizându-se cu demonștrării⁹⁵. Urmind exemplul celor șase generali din București în frunte cu comandantul Corpului 5 Armată și a altor ofițeri superiori care s-au desolidarizat de Rădescu, comandamentul Corpului 4 Teritorial Iași, a trecut complet de partea poporului⁹⁶.

În fața torentului revoluționar condus de P.C.R., planurile reacțiunii din jurul lui Rădescu au suferit un eșec total. La 28 februarie 1945 Rădescu a fost silit să demisioneze.

Victoria obținută de forțele democratice, conduse de P.C.R. a întărit și mai mult hotărîrea maselor populare de a lupta pentru rezolvarea cît mai grabnică a crizei de guvern prin aducerea la cîrma țării a unui guvern democrat.

În telegrama trimisă Comitetului Central al F.N.D. de către oamenii muncii din Iași se arăta : „Cetățenii din orașul Iași vă felicită pentru succesul obținut ...prin înlăturarea criminalului Rădescu. Cerem arestarea lui și un guvern al F.N.D., chează salvării țării. Cetățenii județului sînt alături de voi și cer să continuați lupta pînă la capăt“⁹⁷.

În perioada 1—6 martie 1945, masele populare conduse de P.C.R. au susținut cu energie, prin manifestații și mitinguri, formarea unui guvern F.N.D. Peste 20 000 de cetățeni ai județului Iași au susținut în cadrul unui mare miting organizat în ziua de 6 martie, instaurarea unui guvern democratic, atașat năzuințelor poporului. În moțiunea votată la acest miting se arată că : „Însărcinarea dată d-lui Petru Groza de a forma un guvern de concentrare democratică, care să cuprindă toate forțele ce sînt gata să se pună cîstit în serviciul democrației și al țării, corespunde aspirațiilor întregului popor și exprimă exact voința sa“⁹⁸.

Mari manifestații au avut loc și în alte centre și localități importante din Moldova, în cadrul cărora cetățenii au cerut instaurarea imediată a unui guvern democrat, pe care au declarat că-l vor sprijini pentru traducerea în viață a măsurilor democratice⁹⁹.

În raportul prezentat la Congresul al II-lea al P.M.R. tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej sublinia că : „Masele populare de la orașe și sate au hotărît soarta bătăliei pentru putere, instaurînd la 6 martie 1945 puterea democrat-populară“¹⁰⁰.

Astfel, 6 martie 1945 reprezintă un moment important în dezvoltarea țării noastre pe un nou făgaș. „Instaurarea la 6 martie 1945 a guvernului democratic, condus de dr. Petru Groza, a deschis drum liber unor profunde transformări revoluționare în viața economică și social-politică a Romîniei“¹⁰¹.

⁹⁵ „Scînteia“, 1 și 2 martie 1945 ; vezi și Arhiva Centrală a Institutului de Istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R., fond I, dos. 36, f. 8.

⁹⁶ Arh. Comitetului Regional P.M.R. Iași, fond II, dos. 212, f. 71.

⁹⁷ Ibidem, f. 34.

⁹⁸ „Moldova liberă“, anul II, nr. 136, 8 martie 1945.

⁹⁹ Ibidem, nr. 137, 9 martie 1945 ; vezi și Arh. Comitetului Regional P.M.R. Iași, fond I, dos. 40, f. 58 și 169.

¹⁰⁰ Gh. Gheorghiu-Dej, „Raportul C.C. al P.M.R. la Congresul al II-lea al partidului“ ; *Articole și cuvîntări, 1955—1959, Ed. Politică, Buc. 1960, p. 22.*

¹⁰¹ Gh. Gheorghiu-Dej, „40 de ani de luptă a partidului“, *Articole și cuvîntări, 1959—1961, Ed. Politică, Buc., 1961, p. 441.*

DIN LUPTA MASELOR POPULARE CONDUSE DE PARTIDUL COMUNIST ROMIN PENTRU REFACEREA ECONOMIEI NAȚIONALE IN PERIOADA 1945 — 1947

C. OLTEANU

Insurecția armată din august 1944, organizată și condusă de Partidul Comunist Român, „a constituit începutul revoluției populare, a cărei sarcină de bază era lichidarea rămășițelor feudale și desăvârșirea revoluției burghezo-democratice, înfăptuirea unui sir de reforme democratice care să deschidă larg drumul progresului economic și social”¹.

Concomitent cu lupta pentru desăvârșirea sarcinilor revoluției burghezo-democratice, în fața partidului comunist și a poporului nostru s-a ridicat ca o necesitate deosebit de importantă și grea, problema refacerii și dezvoltării economiei naționale.

Deși refacerea economică nu era în genere o sarcină a desăvârșirii revoluției burghezo-democratice, în condițiile de atunci ale țării noastre ea a constituit o necesitate imperioasă. Scoaterea țării din situația grea economică pricinuită de război și de întreaga politică economică dusă de burghezie și moșierime, avea ca scop întărirea și dezvoltarea regimului democrat-popular, intensificarea efortului de participare la războiul anti-hitlerist, asigurarea îmbunătățirii condițiilor de viață ale maselor muncitoare, crearea premiselor materiale care să asigure independența și suveranitatea națională, trecerea de la desăvârșirea revoluției burghezo-democratice la revoluția socialistă. Așadar, refacerea și dezvoltarea economiei naționale era o problemă vitală care se impunea și se împlenea în mod organic cu sarcinile desăvârșirii revoluției burghezo-democratice și crearea condițiilor trecerii la revoluția socialistă. În felul acesta, refacerea economiei naționale purta în sine o profundă semnificație politică. Aceasta contribuia la consolidarea pe plan economic a victoriilor obținute în domeniul politic.

La sfârșitul anului 1944 și începutul anului 1945 economia României prezenta un tablou dezastruos, urmare a jafului săvârșit de către Germania hitleristă și a participării țării la criminalul război antisovietic. Numai

¹ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvântări, 1959—1961*, Ed. Politică, Buc., 1961, p. 11.

pagubele pricinuite economiei românești de către Germania hitleristă s-au ridicat la uriașă cifră de 10.000 miliarde lei în valoarea lor din 1945, ceea ce reprezenta bugetul țării pe mai mult de 12 ani². Cele mai mari distrugerii s-au înregistrat la căile ferate și în industria petrolieră. Astfel, au fost distruse 1.900 km de linii de cale ferată, 3.000 km linii curente și de garaj, 42 linii și triaje cu o lungime de 2.800 km, iar triajele din București, Ploiești și Brașov au fost scoase complet din funcțiune. De asemenea, au fost distruse multe tuneluri, clădiri, gări, instalații, utilaje etc. În noiembrie 1944 nu mai erau în funcțiune decât 50% din parcul de locomotive și 68% din cel de vagoane³. Cît privește industria petrolieră, din cauza distrugerilor suferite în timpul războiului, aceasta și-a redus capacitatea de prelucrare în rafinării: cu 58% la distilare și cu 82% la cracking. Producția de petrol a scăzut în 1944 la 3.505.000, față de 5.273.000 tone în 1943, ceea ce reprezintă o scădere de o treime⁴. Mari pagube a suferit și industria metalurgică. Au fost distruse sau avariate cele mai mari întreprinderi: Malaxa, Reșița, șantierele navale Galați, șantierele T. Severin, I.A.R. și alte zeci de întreprinderi importante. Ca urmare, producția de fontă scăzuse cu 19% față de 1943; cea de oțel cu 31%, iar la laminate cu 40%. Nici situația agriculturii nu era mai bună. Comparativ cu anul 1941, șeptelul se redusese la bovine cu 26%, la cabaline cu 40%, la ovine cu 51%, la porcine cu 59%, recolta de grâu și porumb fusese cea mai slabă din ultimii 45 de ani⁵.

Guvernul democrat, instaurat la 6 martie 1945, și-a început activitatea în aceste condiții deosebit de grele, la care se adăuga sabotajul reacțiunii și al monarhiei. Pierzînd puterea politică, reacțiunea și-a concentrat eforturile principale în sectorul economic, unde deținea poziții hotărîtoare. Ea căuta ca prin speculă și sabotaj, prin evaziune fiscală, inflație etc., să adîncească dezorganizarea producției și creditului, să provoace în țară un val de nemulțumiri pe care să-l folosească în scopul răsturnării guvernului democratic. „Din primul moment — arăta tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej — s-a văzut clar că reacțiunea, care pierduse o bătălie pe teren politic, își va concentra toate forțele și va folosi toate resursele pentru a înfrînge guvernul pe plan economic”⁶. În aceste condiții zdrobirea acțiunilor sabotoare ale clasei exploatare și refacerea economiei naționale constituiau principala sarcină a guvernului. Problema economică devenise astfel piatra de încercare a poziției guvernului democratic⁷. Partidul Comunist Român a explicat maselor că lupta pentru lichidarea distrugerilor provocate de război, împotriva speculei și a sabotajului, pentru ridicarea producției, era în esență o luptă politică, de victorie careia depindeau în acea perioadă în mod hotărîtor întărirea

² Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, E.S.P.L.P., Buc., 1956, p. 39.

³ *Ibidem*, p. 41.

⁴ *Ibidem*, p. 41, 42.

⁵ Vezi, *Analele Romîno-sovietice*, nr. 4/1962 (seria economie), p. 67.

⁶ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, E.S.P.L.P., Buc., 1956, p. 37.

⁷ Arh. C.C. al P.M.R., fond 49, dosar 143, f. 288.

noului regim și posibilitățile de a se trece la înfăptuirea unor noi transformări revoluționare.

Guvernul democratic a luat, din inițiativa P.C.R., la scurt timp după instaurarea sa, o serie de măsuri cu caracter economic, menite să contribuie la normalizarea situației din economia națională. Printre aceste măsuri au fost : legiferarea reformei agrare prin decretul-lege din martie 1945 ; înființarea Consiliului Interministerial Economic pentru coordonarea activității economice a diferitelor departamente economice în cadrul guvernului ; introducerea unor norme privind repartizarea creditelor și a materiilor prime către întreprinderi, prelucrarea și desfacerea anumitor produse. Au fost luate măsuri pentru impunerea excepțională a îmbogățirilor de pe urma războiului, precum și pentru introducerea impozitului progresiv pe venitul global și altele.

O măsură deosebit de importantă, care s-a impus ca o necesitate în lupta pentru refacerea economiei naționale, împotriva speculei și sabotajului burgheziei a constituit-o controlul muncitoresc⁸. În introducerea controlului muncitoresc Partidul Comunist Român s-a călăuzit neabătut după învățătura leninistă aplicînd-o în condițiile concret istorice ale țării noastre. „Calea spre salvarea de la catastrofă — arăta V. I. Lenin — este numai stabilirea unui control cu adevărat muncitoresc asupra producției și repartiției produselor“⁹.

În țara noastră au apărut elemente ale controlului muncitoresc încă din perioada premergătoare instaurării regimului democrat-popular. Asemenea forme de început ale controlului muncitoresc au fost : controlul obștesc exercitat de sindicate prin comisiile de producție și contractele colective. Conducătorii întreprinderilor erau obligați să discute în comisiile de producție toate problemele ce priveau mersul producției, salariile muncitorilor și funcționarilor etc. Întrucît sindicatele aveau un rol important în exercitarea acestor forme de control, pe lângă Comitetul Central al Confederației Generale a Muncii s-a înființat „Comisia de documentare și îndrumare a producției“ cu scopul de a mobiliza în folosul refacerii economice a țării toate forțele productive, de a stimula inițiativele, de a sprijini eforturile muncitorimii în această direcție¹⁰. Această comisie a jucat rolul unui organ centralizator pe țară.

Pe măsura adîncirii procesului revoluționar, controlul muncitoresc s-a extins tot mai mult. După instaurarea regimului democrat-popular, pe lângă formele folosite anterior, apar și forme noi ca : brigăzile economice împotriva speculei, controlul economic cetățenesc, iar apoi, în 1947, oficiile industriale și controlul economic de stat. „Folosind aceste forme de control, statul a obținut rezultate însemnate în lupta împotriva speculei. Au fost descoperite mari stocuri de mărfuri ascunse, care au fost confiscate și predate economatelor și cooperativelor spre distribuire“¹¹. Așa de exemplu, comitetul județenei P.C.R. Arad raporta că, pe luna mai 1945, numai comitetele cetățenești au descoperit și confiscat mărfuri dosite sau

⁸ Vezi E. Hutira „Controlul muncitoresc din România“, în „Studii“, nr. 3/1957.

⁹ V. I. Lenin, *Opere*, vol. 24, Ed. politică, Buc., 1959, p. 512.

¹⁰ Arh. C.C.S., fond secția treburi, dos. 2/1946, f. 225.

¹¹ *Zece ani de la Conferința Națională a P.C.R., E.S.P.L.P.*, Buc., 1956, p. 135.

speculate în valoare totală de circa 300 milioane lei, printre care principalele au fost : textile, produse C.A.M., produse alimentare, medicamente, sare, zahăr, sodă, carne, ouă, drojdie de bere, pielărie, săpun, băuturi spirtoase ¹².

Un rol important în lupta împotriva speculei, în organizarea și exercitarea controlului muncitoresc l-au avut și legile din 3 mai 1945 *. Cele cinci legi economice din mai 1945 au format laolaltă un tot, aducând o contribuție de seamă la reglementarea vieții economice a țării noastre. Pe baza lor s-au acordat alocații de scumpete muncitorilor și funcționarilor și au fost înființate economatele pentru aprovizionarea lor la un preț redus ; s-a introdus controlul asupra produselor de la intrarea materiilor prime în fabrică pînă la ajungerea mărfii fabricate la consumator ; s-au luat măsuri pentru punerea în circulație a materiilor prime și a mărfurilor ascunse de burghezie, au fost limitate profiturile industriașilor și comercianților.

Organizațiile de partid și cele sindicale au desfășurat o intensă activitate explicînd maselor conținutul legilor și însemnătatea lor ¹³, mobilizîndu-le să sprijine aplicarea în viață a prevederilor legilor din mai prin intensificarea eforturilor de sporire a producției, controlul producției și circulației mărfurilor. „S-au înființat organe de control — raporta comisia sindicală locală din Bacău în iunie 1945 — formate din muncitori, la fiecare fabrică în parte. Aceste organe controlează producția, intrarea și ieșirea mărfurilor din fabrică” ¹⁴. La rîndul său, Comisia locală sindicală din Capitală raporta că în toate fabricile mari, muncitorii controlează intrarea și ieșirea mărfurilor ¹⁵.

În lupta maselor populare, conduse de P.C.R., în vederea consolidării regimului democrat-popular, în vederea ducerii pînă la capăt a tuturor sarcinilor primei etape a revoluției populare și pregătirea condițiilor necesare trecerii la etapa socialistă a revoluției, un loc de o deosebită însemnătate istorică l-a ocupat Conferința națională a P.C.R.

Conferința națională a partidului comunist a făcut o profundă analiză marxist-leninistă a situației economice și social-politice a Romîniei și, pe această bază, a elaborat programul refacerii economice a țării și tactica partidului în vederea desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice. Conferința a stabilit că principala sarcină de viitor a partidului, a guvernului și a întregului popor era concentrarea eforturilor pentru lichidarea situației dezastruoase în care se afla economia. Subliniind importanța deosebită a refacerii economiei naționale, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej arăta în raportul prezentat la Conferință că „Aceste sarcini sînt toate legate de problema ridicării producției și refacerii țării sub toate

¹² Arh. C.C. al P.M.R., fond 1, dos. 18, f. 46.

* La 3 mai 1945 au fost promulgate 5 legi : a) Decret-lege pentru reglementarea salariilor și înființarea economatelor ; b) Decret-lege pentru reglementarea regimului prețurilor și circulației mărfurilor ; c) Decret-lege pentru aducerea în circulație a mărfurilor ; d) Decret-lege pentru reprimarea speculei ilicite și a sabotajului economic ; e) Decret-lege pentru înființarea organelor de control cetățenesc.

¹³ Arh. C.C. al P.M.R., fond 1, dos. 438, f. 22.

¹⁴ Ibidem, f. 168.

¹⁵ Ibidem, f. 4.

aspectele și în toate domeniile vieții economice : industrie, transporturi, agricultură, comerț, prețuri, credit, finanțe publice“¹⁶.

În cadrul acțiunii de refacere și dezvoltare a întregii economii naționale veriga principală a constituit-o refacerea și dezvoltarea industriei, în primul rând a industriei grele, întrucît o industrie grea, puternică, era considerată ca fiind pivotul în jurul căruia întreaga economie a țării urma să se dezvolte, de ea depinzînd aproape toate problemele economice care se ridicau în fața poporului nostru pentru viitor¹⁷.

Necesitatea obiectivă a refacerii, în primul rând a industriei grele, era determinată de faptul că numai pe această cale puteau fi refăcute și celelalte ramuri ale industriei, transporturile, precum și înzestrarea agriculturii cu mașinile și uneltele necesare, care să asigure o creștere a producției și productivității muncii, puteau fi puse în valoare toate bogățiile naturale ale țării.

Elaborînd programul refacerii economice a țării prin refacerea și dezvoltarea industriei și în primul rând a industriei grele, Partidul Comunist Român dovedea în felul acesta capacitatea sa de a aplica în mod creator, în condițiile Romîniei, ale etapei respective a revoluției, indicația leninistă cu privire la rolul industriei și îndeosebi al industriei grele în dezvoltarea întregii economii naționale. Trasînd această linie directoare, esențială pentru acțiunea de refacere a economiei naționale, partidul a avut în vedere și faptul că țara noastră dispunea de materiile prime de bază : cărbune, minereuri, petrol, lemn, produse agricole.

Conferința națională a stabilit ca una din sarcinile de bază refacerea principalelor complexe industriale cum au fost : furnalele din Hunedoara, minele de cărbuni din Valea Jiului, Uzinele Reșița, precum și complexul Titan-Calan-Nadrag. „Urmărilor realizării acestui plan — se sublinia în raportul prezentat la Conferință — vor influența întreaga evoluție a economiei noastre. Este calea cea mai sigură pentru refacerea țării noastre și pentru asigurarea ridicării ei“¹⁸.

În strînsă legătură cu refacerea economiei naționale și cu dezvoltarea ei, la Conferință au fost tratate unele sarcini de viitor în domeniul electrificării. Punînd problema industrializării și electrificării țării, P.C.R. răspundea atît cerințelor arzătoare ale refacerii și reconstrucției economice cît și necesităților dezvoltării în perspectivă a țării noastre spre socialism.

Conferința națională a acordat o atenție deosebită refacerii tuturor mijloacelor de transport și în special transportului feroviar, care a suferit cele mai multe distrugerii de pe urma războiului. Pentru transportul feroviar au fost stabilite ca sarcini principale mărirea parcului de locomotive și vagoane, refacerea și mărirea triajelor, terminarea construcției unor linii ferate etc.

Sarcinile trasate de Conferința națională a P.C.R. pentru dezvoltarea agriculturii erau următoarele : desăvîrșirea reformei agrare, intensificarea

¹⁶ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, E.S.P.L.P., Buc., 1956, p. 60.

¹⁷ *Ibidem*, p. 63.

¹⁸ *Ibidem*, p. 67.

acțiunii începute pentru organizarea centrelor de închiriat mașini și tractoare, organizarea și dezvoltarea schimbului dintre oraș și sat.

Fundamentind în mod științific, multilateral, realist și cu perspectivă programul refacerii și dezvoltării economiei naționale, indicind principalele direcții ale luptei pentru îndeplinirea lui, P.C.R. a arătat și factorii economici, politici și sociali care trebuiau să stea la baza acestei activități. Factorul hotărâtor în îndeplinirea acestor sarcini grele și complexe de refacere și dezvoltare a economiei naționale, îl constituia asigurarea rolului conducător al partidului marxist-leninist al clasei muncitoare. „Partidului nostru — sublinia tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej în raportul prezentat la Conferința națională a P.C.R. — îi revine sarcina de a se alinia ca un singur om în vederea realizării acestui scop și de a constitui motorul acestei acțiuni, căreia numai cei care nu doresc ridicarea țării nu i se vor alătura”¹⁹.

După instaurarea regimului democrat-popular, Partidul Comunist Român, prin întreaga sa activitate, a îndeplinit rolul unui partid de guvernământ, partid conducător în sistemul dictaturii revoluționar-democratice a proletariatului și țărănimii. Bazându-se pe pozițiile din guvern și apoi și din parlament, sprijinit în toate acțiunile sale de masele largi populare pe care le-a organizat și condus în lupta revoluționară, P.C.R. determina, din ce în ce mai mult, orientarea politicii interne și externe a statului. Organizând și conducând lupta pentru refacerea economică a țării, partidul comunist a inițiat măsurile economice și politice în vederea lichidării marasmului din industrie și agricultură, a haosului provocat de reacțiune. Rolul conducător al P.C.R. își găsea expresia în faptul că problemele refacerii economiei naționale se rezolvau în lumina inițiativelor și măsurilor propuse de partidul comunist, în conducerea concretă de către organizațiile de partid a maselor largi și mobilizarea lor în lupta politică și economică. Prin lupta patriotică și eroică a maselor muncitoare în frunte cu comuniștii, au fost învinse treptat, treptat greutatea determinate de distrugerile provocate de război, agravate de secetă, au fost demascate și înfrînte actele de sabotaj ale reacțiunii, obținându-se importante succese în opera de refacere economică a țării în prima etapă a revoluției populare.

Refacerea economiei naționale cerea mari eforturi și încordare a forțelor întregului popor. În fruntea acestei mari bătălii economice era chemat să stea proletariatul, partea cea mai înaintată și mai combativă a poporului, hegemonul revoluției populare, singurul în stare să polarizeze în jurul lui toate celelalte forțe, să înfrângă rezistența clasei exploatoare. Oamenilor muncii le revenea „...marea sarcină de a șterge urmele trecutului, de a reface țara noastră, de a normaliza viața economică și prin aceasta a ridica buna stare materială a tuturor celor ce muncesc cu brațele și cu mintea”²⁰.

Pornind de la caracterul etapei revoluției pe care o străbătea țara noastră, de la faptul că refacerea economiei naționale era o sarcină demo-

¹⁹ *Ibidem.*

²⁰ Gh. Gheorghiu-Dej, *O politică românească de realizări democratice*, Ed. P.C.R., Buc., 1946, p. 137.

cratică, Partidul Comunist Român arată că „Tot ce este activ, energic și competent în țara noastră trebuie chemat să contribuie la realizarea acestui plan de refacere și ridicare a țării noastre”²¹. În același timp, P.C.R. ținea seama de faptul că o parte a burgheziei nu avea o poziție monistă față de refacerea economică a țării. De aceea, partidul comunist a indicat ca acei întreprinzători care nu înțelegeau că era în interesul lor să participe la acțiunea de refacere, să fie convinși și atrași. Față de acei întreprinzători care înțelegeau că pentru a-și spori profiturile trebuiau să producă cit mai mult, dar care din motive politice, din ură față de regimul democrat-popular, preferau să nu câștige sau chiar să piardă, sabotând producția, trebuiau găsite mijloacele potrivite pentru a-i obliga să se încadreze efortului comun al refacerii²². Exprimând într-o formă concisă forțele sociale, care trebuiau să îndeplinească sarcinile programului de refacere a economiei naționale, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej arată că întreaga muncitorime, întreaga țărănime, întreaga intelectualitate, industriașii, comercianții, oamenii de finanțe, tot ce era cinstit și patriot în țară să se încadreze în marea operă de refacere economică a țării, în opera de valorificare a bogățiilor imense pe care le posedă România, în opera de ridicare a nivelului general de viață al întregului popor²³. Toate aceste forțe trebuia să-și desfășoare activitatea sub conducerea clasei muncitoare în frunte cu partidul comunist.

În afară de semnificația ei politică, lupta pentru refacerea economiei naționale a îmbrăcat și un aspect ideologic. Astfel, elaborind programul refacerii și dezvoltării industriei cu veriga sa principală industria grea, P.C.R. a combătut și zdrobit teoriile reacționare emise, în primul rând de conducătorii partidelor „istorice”, care susțineau că România era o țară „eminamente agricolă”. Potrivit acestor „teorii”, accentul în politica economică trebuia pus nu pe industrie, ci pe producția agricolă și pe exportul de cereale. „Împotriva acestor teoreticieni reacționari, care căutau să facă din țara noastră un apendice al marilor state industriale, ne-am ridicat din totdeauna noi marxiștii, comuniștii, susținând că progresul țării noastre este în directă și nemijlocită legătură cu progresul industrializării țării și că de tăria industrială a țării noastre depinde în mare măsură însăși independența statului nostru”²⁴.

Negînd necesitatea dezvoltării industriei și îndeosebi a industriei grele în țara noastră, P.N.Ț. susținea că aceasta este „...o industrie de sacrificiu, o activitate deficitară. Legitimă numai sub anumite aspecte de apărare națională și exclusiv în anumite perioade de timp. Dar însemnînd cu vremea un capitol greu, menținut în dauna mării majorități a populației, cu foarte puține excepții, industria grea nu a făcut decît să îngreuneze bugetul individual al fiecărui cetățean și implicit bugetul statului în general”²⁵. Prin teze demagogice, pe de-a-întregul antiștiințifice,

²¹ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, E.S.P.L.P., Buc., 1956, p. 67.

²² *Ibidem*, p. 61.

²³ *Ibidem*, p. 80.

²⁴ *Ibidem*, p. 62.

²⁵ „Dreptatea”, nr. 329, din 18 aprilie 1947.

infirmate de însăși dezvoltarea societății capitaliste, maniștii căutau să obțină un efect demobilizator și în același timp să apară că ei punind accentul pe „...o politică de industrializare agricolă potrivită caracterului specific și țărănesc”²⁶ se îngrijeau chipurile, în mod direct de bunăstarea maselor.

Gruparea liberală, participantă la guvern și parlament, susținea că refacerea economică a țării este o acțiune de lungă durată „...la care vor trebui să lucreze mai multe generații”²⁷. „Ceea ce s-a distrus în șase ani de război — spuneau liberalii — va cere secole de muncă și de capitalizări pentru a se reface”²⁸. Partidele burgheze ignorau posibilitățile noastre interne, energiile creatoare ale maselor și susțineau că refacerea economică a țării depindea aproape exclusiv de capitalul străin.

Exprimînd punctul de vedere burghezo-liberal, că refacerea economică a țării nu este posibilă fără apelul la capitalul străin, ziarul „Drapelul” scria că „Oricît s-ar încerca să se evite conlucrarea cu capitalurile disponibile de pe marile piețe financiare, această încercare este destinată pretutindeni eșecului cu grele consecințe pentru cine ar practica”²⁹. Mai mult decît atît, liberalii condiționau înfăptuirea oricăror măsuri economice, de folosirea capitalului străin, apreciind că respingerea acestuia ar însemna o mare greșală. Ei spuneau că „...o măsură pe care am credea-o justă, luată în funcție de interesele imediate de ordin social și politic ar putea îndepărta pentru multă vreme pe cei care ar fi avut intenția să fie prezenți în acțiunea de refacere economică cu aportul lor financiar”³⁰.

Susținînd că refacerea economiei naționale nu se poate face fără participarea cercurilor financiare imperialiste, partidele burgheze își dădeau pe față încă o dată atitudinea lor de renunțare la independența și suveranitatea națională, tendința de a subordona România trusturilor imperialiste.

Toate aceste teorii cu privire la refacerea economică a țării noastre și la dezvoltarea industriei grele, au fost combătute și zdrobite. Sub conducerea P.C.R., masele muncitoare au dat o bătălie hotărîită reușind să înfrîngă sabotajul reacțiunii și să scoată țara din situația grea în care se afla.

Lupta pentru refacerea economică a țării se desfășoară în condiții deosebit de grele determinate de starea de înapoiere a forțelor de producție, de dezorganizarea economică-financiară și sabotajul forțelor reacționare, în condițiile unei lipse acute de materii prime și combustibil necesare industriei de utilaje și piese de schimb, mijloace de transport etc. Din această cauză, fabricile și uzinele lucrau numai cu o mică parte din capacitatea lor, iar producția sporea foarte încet și numai la anumite ramuri unde și aici prezenta dese oscilații.

La aceste greutăți se adăugau cele determinate de seceta din anii 1945—1946. Din cauza recoltelor foarte slabe, agricultura nu putea să aprovizioneze industria cu o serie de materii prime trebuincioase și mai

²⁶ Ibidem, nr. 359, din 27 mai 1947.

²⁷ „Drapelul”, nr. 620, din 18 ianuarie 1947.

²⁸ Ibidem.

²⁹ Ibidem, nr. 622, din 19 ianuarie 1947.

³⁰ Ibidem.

ales nu puteau să asigure decît în măsură foarte mică, aprovizionarea populației cu produse alimentare. În anul 1946 recolta de porumb reprezenta abia 28% dintr-o recoltă normală. Pentru ajutorarea celor din regiunile lovite de secetă a trebuit să fie luate măsuri energice, comuniștii fiind în fruntea acestei lupte, organizînd-o și conducînd-o.

La chemarea Partidului Comunist Român, s-a început campania de colectări de cereale, îmbrăcăminte, încălțăminte, diferite alte obiecte; s-au organizat cantine, cămine pentru copii, s-au luat măsuri pentru strîngerea furajelor necesare animalelor etc.

În vederea sprijinirii regiunilor lovite de secetă statul democratic-popular a trebuit să facă mari eforturi financiare. S-au pus la dispoziția acestor regiuni fonduri speciale din bugetul statului, astfel că pe lângă fondurile ordinare și extraordinare din bugetele departamentelor, s-au creat următoarele fonduri speciale: a) pentru valorificarea animalelor din județele lipsite 100 de miliarde lei; b) pentru aprovizionarea cu alimente și furaje 200 miliarde lei; c) pentru aprovizionarea cu semințe 98 miliarde lei; d) pentru lucrări publice în Oficiul Reconstrucției Moldovei 15 miliarde lei³¹.

În această situație grea, cînd lipseau materiile prime, alimentele, în condiții de speculă și sabotaj din partea reacțiunii, clasa muncitoare, mobilizată și condusă de P.C.R., a luptat cu dirzenie pentru sporirea producției, înscriind adevărate pagini de eroism în istoria țării. De aceea, fiecare succes cît de mic obținut în unele din ramurile economiei naționale a fost meritul maselor muncitoare și în primul rînd al proletariatului. „Muncitorimea, dînd ascultare lozincilor partidului nostru pentru refacerea țării, a depus cele mai mari eforturi pentru activarea și sporirea producției, cu toate lipsurile duse de materii prime și auxiliare, precum și în combustibil“³².

Subliniind lupta eroică a oamenilor muncii pentru refacerea economiei naționale, în tezele C.C. al P.C.R., cu privire la sărbătorirea zilei de 1 Mai 1946 se arată: „Clasa muncitoare și întregul popor întîmpină 1 Mai în munca de refacere a țării. Întrecerile patriotice de la orașe și sate, sînt mărturia patriotismului constructiv și frățesc al muncitorilor, țăranilor și intelectualilor. Muncitorimea și întregul popor din România întîmpină 1 Mai 1946 în lupta grea dar curajoasă pentru reconstrucția și mărirea producției“³³.

Forța organizatoare, conducătoare și însuflețitoare a acestei eroice lupte a fost Partidul Comunist Român. Comuniștii nu se temeau de greutăți și nu ascundeau poporului situația grea în care se afla țara. Dimpotrivă, comuniștii arătau muncitorilor, țăranilor, întregului popor, drumul spre ieșire din situația creată, acela al luptei pentru sporirea producției industriale și agricole, al întăririi disciplinei în muncă, contra speculanților și sabotajilor. Organizațiile de partid duceau o activitate susținută cu masele de muncitori și tehnicieni pentru a le mobiliza în lupta de sporire a producției. În adunările de partid și sindicale, în

³¹ Arh. C.C. al P.M.R., fond 1, dos. 381, f. 92.

³² Ibidem, dos. 17, f. 99.

³³ Tezele C.C. al P.C.R. cu privire la sărbătorirea zilei de 1 Mai 1946. Arhiva Comitetului regional P.M.R. Hunedoara, fond 1, dos. 10, f. 7.

adunări cu muncitorii, inginerii și tehnicienii, se dezbătea, ca problemă principală, sporirea producției.

Traducînd în viață indicațiile Conferinței naționale, organele și organizațiile de partid au acordat o mare atenție luptei pentru sporirea producției în marile centre și întreprinderi industriale: Valea Prahovei, Valea Jiului, Hunedoara, Reșița, București, Brașov etc., care erau chemate să joace un rol important în acțiunea de refacere economică a țării. Sarcina noastră de bază — raporta Comitetul regionalei P.C.R. Valea Jiului, în februarie 1946, — este concentrarea muncii asupra centrelor importante din punct de vedere al reconstrucției țării, pentru mărirea producției. În Valea Jiului — se sublinia în continuare în raport — am reușit să ridicăm producția de cărbune față de luna ianuarie cu 340 tone, media pe zi 6.050 t. Aceasta se datorește în primul rînd muncii de mobilizare a partidului nostru ³⁴. Aceeași regională raporta în luna iunie 1946, că producția zilnică de cărbune este de 6.300—6.500 tone. Numai mina Aninoasa dădea o producție medie zilnică de 2.000 tone ³⁵. „Din planul de muncă — raporta Comitetul de partid de la Lupeni — sarcina cea mai principală a fost mărirea producției“. Această problemă a fost dezbătută în ședințele birourilor organizațiilor de partid, în adunările generale cu toți membrii de partid, în adunările sindicale, precum și în adunările cu muncitorii. Ca urmare a activității depuse, producția a început să crească de la 1.400 tone pe zi, la peste 1.800 tone ³⁶.

Pentru menținerea producției de cărbune și creșterea ei, Comitetul regional P.C.R. Valea Jiului a organizat la 2 iunie 1946 o consfătuire la care au participat toți șefii de grupe, de echipe, tehnicieni și ingineri. Cu acest prilej au fost dezbătute măsurile politice și organizatorice pentru creșterea producției de cărbune ³⁷. Mobilizați de comuniști, muncitorii mineri au intensificat eforturile pentru a extrage mai mult cărbune organizînd echipe de șoc, posturi voluntare etc.

Ținînd seama de importanța cărbunelui pentru refacerea marilor întreprinderi metalurgice, pentru organizarea transportului pe calea ferată, P.C.R. a luat o serie de măsuri în vederea creșterii extracției. Din însărcinarea C.C. al P.C.R. tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej a mers în Valea Jiului încă la sfîrșitul anului 1944 pentru a arăta minerilor situația aprovizionării cu cărbune și pentru a-i mobiliza în lupta de sporire a producției. Doși flămînzi, într-o stare de mizerie nemaipomenită, urmare a exploatării capitaliste și a războiului, minerii au răspuns atunci printr-o muncă plină de avînt la chemarea partidului și în scurt timp producția de cărbune a început să crească zi de zi și lună de lună, cu tot sabotajul criminal al burgheziei ³⁸.

În sprijinul muncitorilor mineri, amenințați de foame, au fost chemați muncitorii din celelalte ramuri industriale, întregul popor. Au fost colectate produse alimentare, articole de încălțăminte, bani. În multe

³⁴ Arh. C.C. al P.M.R., fond 1, dos. 144, f. 16.

³⁵ Arh. Comitetului regional P.M.R. Hunedoara, fond 1, dos. 2, f. 55.

³⁶ Ibidem, fond 2, dos. 33, f. 53.

³⁷ Ibidem.

³⁸ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, E.S.P.L.P., Buc. 1956, p. 475.

întreprinderi muncitorii lucrau ore peste program și cu banii economisiți ajutau pe mineri. Într-un apel al comitetului de inițiativă din Arad, pentru sprijinirea minerilor din Valea Jiului, se arată : „Cetățeni de la orașe. Frați plugari de la sate ! Este o datorie de conștiință patriotică să răspundeți cu dărnicie... la acest apel pentru a dovedi că înțelegeți și apreciați munca fără precupețire a acelor care ne procură, cu sudoarea frunții lor, cărbunele produs de bază al industriei noastre și al întregii vieți economice”³⁹.

Dînd dovadă de un fierbinte patriotism și conștiință de clasă, minerii au arătat că, deși ei erau aceia care îndurau mari lipsuri și greutăți, au reușit să se ridice la nivelul intereselor superioare ale poporului nostru⁴⁰, înzecind eforturile în lupta pentru sporirea producției.

O muncă eroică pentru creșterea producției au depus muncitorii din marile centre metalurgice : Hunedoara și Reșița. Referindu-se la aceasta, comitetul de partid de la Hunedoara în raportul său pe august-septembrie 1946 arăta că problema sporirii producției a fost și rămîne una dintre sarcinile de bază ale comuniștilor hunedoreni, deoarece ei sînt conștienți că de U.F.H. depinde foarte mult întreaga industrie metalurgică din țară⁴¹. Același comitet raporta că ridicarea producției „fiind una din problemele de bază, i-am acordat toată atenția și într-adevăr se vede o îmbunătățire a situației”⁴². În adunările de activ ale organizațiilor de bază și grupelor, în adunările sindicale și cu tehnicienii, pretutindeni se dezbătea ca obiectiv principal creșterea producției. Un succes al comuniștilor hunedoreni l-a constituit punerea în funcțiune a furnalului nr. 3 și a două cuptoare Martin în lunile august—septembrie 1946, fapt care a dus la sporirea tonajului global de fontă brută și de oțel⁴³.

Datorită muncii neobosite duse de muncitori sub conducerea comuniștilor, la Reșița și în alte uzine mari, producția cunoștea progrese. Astfel, comitetul de partid de la Uzinele Călan raporta că pe august 1946 producția a fost de 253 tone față de 192 tone în luna iulie. Furnalul înalt a dat în luna iulie în medie 17 șarje, iar în luna august s-a ajuns la 25 șarje⁴⁴. Înțelegînd că mărirea producției de la U.F.H. depinde în cea mai mare măsură de materiile prime, minerii de la minele de fier Ghelar au sporit producția în luna iulie 1946 cu 70 % față de cea din iunie, iar în septembrie cu 83 % față de august⁴⁵.

În anul 1946 au fost obținute o serie de realizări importante și în domeniul transporturilor și în primul rînd la transporturile pe calea ferată. Calea ferată a reușit să satisfacă mai bine necesitățile de transport ale diferitelor sectoare din economia națională, astfel că în ultimul trimestru al anului transporturile de călători și mărfuri a fost în ușoară creștere. S-a continuat cu aceeași intensitatea acțiunea de reparare a

³⁹ Arh. C.C.S., fond secția treburî, dos. 1/1946, f. 175.

⁴⁰ Gh. Gheorghiu-Dej, *O politică romînească de realizări democratice*, Ed. P.C.R., Buc., 1946, p. 42.

⁴¹ Arh. Comitetului regional P.M.R. Hunedoara, fond 7, dos. 1274, f. 68.

⁴² Ibidem, f. 79.

⁴³ Ibidem, dos. 1273, f. 12.

⁴⁴ Ibidem, fond 5, dos. 615, f. 14.

⁴⁵ Ibidem, fond 7, dos. 1283, f. 22, 24.

parcului de locomotive și vagoane, a liniilor, clădirilor, podurilor și instalațiilor distruse. Astfel, calea ferată și-a ameliorat instalațiile și utilajul distruse și degradate de pe urma războiului și a întreținerii insuficiente a acestora⁴⁶. La sfârșitul anului 1946 lungimea rețelei de cale ferată (socotind și liniile de garaj, iar liniile duble de două ori) a fost de 14.233 km și lungimea totală a liniilor de exploatare de 10.234 (linie curentă).

Eforturile oamenilor muncii pentru creșterea producției au cunoscut o mare intensitate în cinstea alegerilor generale din noiembrie 1946.

În timp ce clasa muncitoare lupta cu eroism pentru a duce înainte producția, pentru a îndeplini sarcinile trasate de partid, burghezia nu numai că nu a răspuns apelului adresat de P.C.R. de a participa la opera de refacere, dar a trecut la intensificarea sabotajului cu sprijinul direct al imperialiștilor. „Regele și conducătorii partidelor „istorice“, — arată tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej — clasele exploatare, care aveau în mîna lor toate pîrghiile economice, folosindu-se de urmările economice dezastruoase ale războiului și de efectele secetei din anii 1945—1946, au recurs la măsuri de sabotare a refacerii țării, de dezorganizare a producției, de provocare a haosului și inflației“⁴⁷. Din această cauză opera de refacere economică a țării era foarte grea și anevoioasă.

Sabotajul reacțiunii era îndreptat în primul rînd spre micșorarea producției prin închiderea totală sau parțială a fabricilor, prin reducerea capacității de producție a întreprinderilor, folosind degradarea forțată a utilajului, refuzînd să facă investiții de capital pentru susținerea și creșterea producției, apoi folosirea capitalurilor în scopuri speculative, mărirea conștientă din partea capitaliștilor a rebuturilor, tîrăgînd trecerea întreprinderilor de la producția de război la cea de pace etc.⁴⁸. Așa de exemplu, la Uzinele de fier din Hunedoara deși capacitatea lor era foarte mare, producția de fontă era numai de 10% din capacitatea totală⁴⁹, funcționînd în 1945 doar un singur furnal din cinci cîte erau. La fabrica de textile „Stan Rîzescu“ din Brănești, din 800 de războaie funcționau numai 196. Patronul refuza să facă investiții și să ridice cota de materii prime sub pretextul că nu are bani⁵⁰.

Urmărind să împiedice creșterea producției de cărbune și să lovească în condițiile de viață ale minerilor, reacțiunea a folosit cele mai diferite metode; împiedicarea aprovizionării cu alimente a muncitorilor, neacordarea echipamentului necesar, distrugerea utilajelor și instalațiilor, sabotarea lucrărilor de deschidere și de pregătire a minelor, împiedicarea oricăror investiții etc.⁵¹.

⁴⁶ Arh. C.C. al P.M.R., fond 1, dos. 448, f. 1—3.

⁴⁷ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări 1961—1962*, Ed. politică, Buc., 1962, p. 449.

⁴⁸ E. Hutira: „Despre controlul muncitoresc în România“, în „Studii“ nr. 3, 1957, p. 45.

⁴⁹ Arh. Comit. regional P.M.R. Hunedoara, fond 1, dos. 2, f. 47.

⁵⁰ Raportul comisiei locale din Tîrgoviște. Arhiva C.C. al P.M.R., fond 1, dos. 438, f. 163.

⁵¹ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, E.S.P.L.P., Buc., 1956, p. 475.

Sprijinită de capitalul internațional, concentrându-și toate eforturile pentru a menține haosul economic și a organiza sabotarea producției, ascunderea mărfurilor și a extinde specula, reacțiunea în frunte cu partidele „istorice” ducea o luptă aprigă pentru a împiedica mersul înainte al țării noastre. Toate aceste acțiuni ale burgheziei au fost zădărnice prin lupta și vigilența maselor muncitoare.

O acțiune contrară intereselor maselor muncitoare a desfășurat și gruparea liberală participantă la guvern, care a deținut conducerea Ministerului Economiei Naționale până în noiembrie 1946 și a Ministerului de Finanțe, până în noiembrie 1947. Folosind funcțiile pe care le dețineau, liberalii au ușurat investirea unor fonduri în sectoare neproductive, speculative, au făcut înlesniri burgheziei în legătură cu plata impozitelor etc.

Cu sprijinul direct al trusturilor imperialiste, reacțiunea română a organizat sabotajul în industrie, în marile întreprinderi, care erau chemate să-și aducă o contribuție substanțială în lupta de refacere. Cu deosebită furie au căutat să lovească trusturile imperialiste și burghezia internă în principala ramură a industriei noastre grele — industria petrolieră — unde imperialiștii americani și englezi ocupau încă poziții importante. Ei, care jefuiseră zeci de ani zăcămintele de petrol ale României, au văzut pierdută această posibilitate după instaurarea regimului democrat-popular. De aceea, au inițiat și organizat acțiuni de spionaj, sabotaj și diversiuni împotriva statului democrat-popular român, a economiei naționale. „Scopurile urmărite de conducerea societăților petroliere cu capital anglo-american — declara mai târziu unul din participanții activi la organizarea și desfășurarea sabotajului — erau ca să provoace în teritoriul țării o micșorare a producției și nemulțumirea populației printr-o aprovizionare neîndestulată cu petrol”⁵².

Acțiunile de sabotaj întreprinse în societățile petroliere erau îndeaproape sprijinite de elementele grupării liberale din guvern. Al. Alexandrini recunoștea mai târziu că, în luna martie 1946, a dat societăților petroliere Astra-Română, Unirea, Steaua-Română și Romîno-Americană, fără aprobarea Consiliului de Miniștri, 210 miliarde lei cu titlul de avans asupra majorării de prețuri⁵³.

Deși au fost obținute rezultate însemnate, totuși la sfârșitul anului 1946 situația economică a țării noastre continua să fie grea. Producția industrială și agricolă, chiar și la începutul anului 1947 continua să fie cu mult sub nivelul dinainte de război. Fabricile și uzinele nu fuseseră refăcute în întregime; se simțea o lipsă acută de materii prime, combustibil și alimente; circulația mărfurilor era dezorganizată; bugetul deficitar. Astfel, numai în trei din cele mai mari întreprinderi industriale din industria siderurgică și metalurgică (Reșița, Hunedoara, Titan-Calan-Nădrag producția pe 11 luni ale anului 1946, reprezenta numai 61.419 tone fontă, față de 115.000 în 1939; 146.277 tone oțel, față de 206.000 în 1939; 116.450 tone laminate, față de 258.000 în 1939; 44.900 tone cocs,

⁵² „România Liberă”, nr. 2600 din 10 februarie 1953.

⁵³ Ibidem.

față de 85.000 în 1939 ; 129.817 tone cărbuni, față de 219.000 în 1939 ; 103.474 tone minereu, față de 100.000 în 1939 ⁵⁴.

Producția agricolă de asemenea, era scăzută. În loc de 300.000 vagoane porumb, cum se preconizase, s-au recoltat doar 100.000 vagoane ; din 15.000 vagoane fasole nu s-au recoltat decât 2.000 vagoane ; la foarea-soarelui, din 20.000 vagoane necesare s-au recoltat numai 3.500 vagoane, iar cartofi din 120.000 vagoane, s-au recoltat numai 70.000 vagoane etc. ⁵⁵.

Toate acestea se resfrîngeau în mod negativ asupra nivelului de viață al maselor. Astfel, în anul 1946, costul vieții a fost mai ridicat, comparativ cu veniturile populației, în aprilie de cca 4 ori, în noiembrie de cca 4,41 ori, iar în decembrie de cca 5,58 ori ⁵⁶. Referindu-se la situația creată, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej arăta cu ocazia instalării sale la conducerea Ministerului Economiei Naționale în noiembrie 1946 : „Noi nu subapreciem aceste greutăți. Dimpotrivă, dacă vrem să ducem la bun sfârșit sarcina grea de a repune viața economică a țării pe drumul dezvoltării și progresului, este bine și este necesar să cunoaștem tot ce ne lipsește, tot ce nu merge, tot ce e de făcut“ ⁵⁷.

Partidul Comunist Român arăta că pentru învingerea acestor greutăți, trebuia urmată cu hotărîre calea sporirii producției, întăririi disciplinei în muncă, a luptei împotriva burgheziei speculante și sabotoare. În fruntea acestei lupte era chemată să stea mai departe clasa muncitoare. „Muncitorimea noastră — spunea tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej cu același prilej — a făcut multe eforturi și are un mare merit în tot ce s-a realizat pînă acum. Tot muncitorimea va fi aceea care, mobilizîndu-și toate forțele va duce și mai departe munca grea de reconstrucție“ ⁵⁸.

După victoria forțelor democratice în alegerile parlamentare, s-au creat condiții noi pentru luarea unor măsuri care să ducă la intensificarea luptei pentru redresarea economică și la crearea condițiilor necesare trecerii la revoluția socialistă. Aceste măsuri urmăreau, pe de o parte, să lovească puternic în pozițiile economice ale burgheziei, să i le slăbească, să-i înfrîngă rezistența, iar pe de altă parte, să ducă la învingerea greutăților economice și financiare prin care trecea țara noastră, la îmbunătățirea condițiilor de viață a maselor muncitoare.

Pe această linie se înscriu și măsurile cu caracter anticapitalist, care au avut o mare importanță în lupta maselor populare conduse de partid pentru redresarea economiei naționale, desăvîrșirea sarcinilor revoluției burghezo-democratice și trecerea la etapa socialistă a revoluției.

Seria acestor importante transformări a fost începută prin smulgera Băncii Naționale a Romîniei din mîinile vîrfurilor monopoliste reac-

⁵⁴ *Situația economică actuală, Buc., 1947, p. 9.*

⁵⁵ *Ibidem.*

⁵⁶ Arhiva C.C.S., fond 1, secția economică a C.G.M., dos. 1, 1947.

⁵⁷ Cuvîntarea tovarășului Gh. Gheorghiu-Dej, cu prilejul instalării sale la M.E.N., „Scînteia“, nr. 694 din 4 dec. 1946.

⁵⁸ *Ibidem.*

ționare și trecerea ei în proprietatea statului democrat-popular, în decembrie 1946⁵⁹.

Data fiind situația economică grea a țării, P.C.R. a pornit, la sfârșitul anului 1946 și începutul anului 1947, la o largă activitate de lămurire a maselor și de mobilizare a acestora la intensificarea luptei de sporire a producției, combaterea speculei și sabotajului burgheziei, pentru întărirea disciplinei în muncă.

Pentru a explica maselor muncitoare situația economică în care se afla țara noastră, cauzele acestei situații, a le înarma cu linia ce trebuia urmată, Partidul Comunist Român a desfășurat o intensă activitate politică și organizatorică. În acest scop au avut loc adunări ale activului de partid de la regiuni și județene, adunări ale organizațiilor de partid și sindicale din uzine, mine și instituții, adunări pe centre muncitorești, în care erau dezbătute măsurile ce trebuiau luate pentru învingerea greutăților și intensificarea bătăliei economice. În cadrul acestor adunări luau cuvântul membri ai C.C. al P.C.R., membri ai comitetelor regionale și județene de partid. Astfel, Comitetul regional P.C.R. Mureș raporta că în prima jumătate a lunii ianuarie 1947 a ținut o ședință cu activul de bază din regiune, unde au fost dezbătute problemele economice, sarcinile organelor și organizațiilor de partid în mobilizarea maselor de muncitori la acțiunea de sporire a producției, singura cale de a ieși din situația creată. „O asemenea ședință — se arăta în raport — s-a ținut și la data de 17 ianuarie 1947, cu participarea activului de partid din comitetele de fabrică și cu conducătorii sindicatelor”⁶⁰. La fel, Comitetul regionalei P.C.R. din Valea Prahovei arăta că, la plenara Comitetului regional „...au participat și membrii comitetului județean, secretarii de plăși industriale, unde s-a dezbătut, în urma rapoartelor date, felul cum trebuie dusă munca pentru mărirea producției, întărirea disciplinei...”⁶¹. La rîndul său, comitetul regionalei P.C.R. Banat raporta că „Sau ținut adunări cu activul de partid din fiecare județeană, după care s-au ținut 3 adunări în Caraș cu membrii de partid : la Bocșa, Oravița și Reșița”⁶² în cadrul cărora a fost dezbătută situația economică, au fost demascate acțiunile elementelor reacționare⁶³.

O intensă activitate au desfășurat și comitetele de partid județene de plăși și ale organizațiilor de bază, pentru a dezbate cu masele problemele economice. „În decursul lunii februarie, raporta Comitetul județean Timiș-Torontal, activitatea organizației partidului nostru am desfășurat-o în direcția care preocupă întregul popor și care este problema arzătoare — cea economică. În această privință munca noastră în special a fost prelucrarea și lămurirea maselor asupra situației economice prin care trece poporul nostru, explicînd că de rezultatul luptei noastre economice, pe care trebuie s-o dăm, depinde însăși existența noastră ca popor liber

⁵⁹ Vezi articolul : „Din activitatea Partidului Comunist Român pentru etatizarea B.N.R. și pentru folosirea ei în opera de redresare economică a țării”, în „Revista Arhivelor”, nr. 2/1963.

⁶⁰ Arh. C.C. al P.M.R., fond 1, dos. 242, f. 167.

⁶¹ Ibidem, dos. 252, f. 58.

⁶² Ibidem, dos. 242, f. 6 ; dos. 250, f. 10.

⁶³ Arh. Comitetului regional P.M.R. Banat, fond 6, dos. 1459, f. 8—9.

...accentuînd în special responsabilitatea pe care o are partidul nostru în direcția problemelor economice⁶⁴. O atenție deosebită au acordat organele de partid dezbaterii problemelor economice cu tehnicienii pe întreprinderi în centre industriale. Într-o serie de regiuni ca : Oradea, Brăila, București, Hunedoara, Brașov, Galați etc. au fost organizate consfătuiri de producție cu inginerii și tehnicienii⁶⁵.

Problemele economice au fost dezbătute și cu masele largi de muncitori cuprinși în sindicate, în care scop au avut loc adunări ale organizațiilor sindicale în întreaga țară⁶⁶.

Cu prilejul acestor adunări muncitorii și tehnicienii luau cuvîntul și arătau greutățile de care se lovesc în acțiunea de sporire a producției, venind cu o serie de propuneri concrete pentru înlăturarea lor. De asemenea, muncitorii și tehnicienii își luau angajamente cu privire la intensificarea luptei de creștere a producției și întărirea disciplinei în muncă.

Indicînd calea pentru ieșirea din situația grea economică, P.C.R. se afirma tot mai mult ca forță conducătoare a maselor, făcînd să crească influența lui. Comuniștii au știut să țină treaz în rîndurile clasei muncitoare și a poporului muncitor spiritul de luptă, pentru învingerea greutăților⁶⁷.

În condițiile lipsei de materii prime, de alimente și îmbrăcăminte, în condițiile sabotajului și speculei burgheziei, muncitorii și-au înzecit eforturile în muncă. În fruntea acestei lupte grele se aflau comuniștii, forța organizatoare, conducătoare și mobilizatoare a poporului muncitor. „În guvern și parlament, în aparatul de stat, în întreprinderi și pe ogoare — se spunea în tezele cu privire la sărbătorirea zilei de 1 Mai 1947 — comuniștii sînt cei ce arată calea ieșirii din situația grea economică și luptă pentru satisfacerea revendicărilor vitale ale muncitorimii, țărânimii muncitoare și a întregului popor muncitor, pentru smulgerea lui din sărăcie”⁶⁸.

În cinstea zilei de 1 Mai 1947, muncitorii și tehnicienii din numeroase întreprinderi au fost antrenați în întreceri patriotice, la muncă voluntară și obștească. Ajutați de muncitorii din fabrici și uzine, mobilizați de comuniști și țărani muncitori au obținut rezultate pozitive și în special în efectuarea muncilor agricole la timp în campania primăverii anului 1947, al cărui plan a fost depășit cu 11 %.

Evidențiînd succesele care au fost obținute în cinstea zilei de 1 Mai, Partidul Comunist Român sublinia că în fața oamenilor muncii se mai ridicau o serie de mari greutăți care trebuiau învinse prin luptă. „Greutăți uriașe au fost învinse. Dar mari greutăți ne mai stau înaintea. De 1 Mai clasa muncitoare și întregul popor muncitor își proclamă hotărîrea

⁶⁴ Ibidem, fond 1, dos. 10, f. 242.

⁶⁵ Arh. C.C. al P.M.R., fond 1, dos. 242, f. 118, 221; dos. 247, f. 62, 65.

⁶⁶ Ibidem, dos. 255, f. 6; dos. 427, f. 65; dos. 311, f. 21; dos. 308, f. 48; dos. 356, f. 205, 208, 272.

⁶⁷ Ibidem, dos. 235, f. 88.

⁶⁸ Tezele C.C. al P.C.R. cu privire la sărbătorirea zilei de 1 Mai 1947; Arhiva Comitetului regional P.M.R. Bacău, fond 2, dos. 12, f. 274.

nestrămutată ca anul 1947 să fie anul mării bătălii pentru învingerea greutăților, al mării bătălii pentru redresarea țării⁶⁹.

Datorită luptei eroice a oamenilor muncii conduși de partid, în prima jumătate a anului 1947 s-au obținut însemnate rezultate în creșterea producției principalelor ramuri industriale. Astfel, la trei din cele mai mari întreprinderi metalurgice (U.D.R., T.N.C. și I.M.S.) s-au obținut în acest timp 34.875 tone fontă; 72.813 tone oțel; 55.052 tone laminate⁷⁰. Ca urmare a unei munci entuziaste muncitorii mineri au reușit să extragă în acest timp 1.364.512 tone cărbune⁷¹. Numai la cele 3 exploatări din Valea Jiului: Petrila, Aninoasa și Lupeni producția de cărbune a evoluat astfel în prima jumătate a anului 1947, în comparație cu prima jumătate a anului 1938:

— Petrila	1938 :	198.504
	1947 :	286.138
— Aninoasa	1938 :	271.327
	1947 :	280.483
— Lupeni	1938 :	348.234
	1947 :	308.291
Total :	1938 :	818.065
	1947 :	874.912 .

La minele Petroșani și Lonea s-au extras în primul trimestru al anului 1947, 510.229 tone în 77 zile, depășindu-se planul cu 13%, iar în trimestrul doi, în 73 de zile, s-au extras 487.384 tone, depășindu-se planul cu 6%⁷². Producția medie de cărbune în Valea Jiului a fost în luna iunie 1947 de 6.537 tone zilnic, față de 6.312 tone cât a fost media pe luna mai și de 6.304 pe luna aprilie același an⁷³.

Eforturi susținute au depus și muncitorii din industria petrolieră pentru sporirea producției. „Muncitorimea din industria petrolieră, împreună cu majoritatea tehnicienilor și inginerilor — raporta comitetul județenei P.C.R. Prahova în mai 1947 — fac eforturi neprecupețite pentru promovarea producției. În condiții de lucru extrem de grele, trebuind să facă față lipsei de aprovizionare din partea întreprinderilor, lipsei de utilaj, materiale și mijloace de transport, hotărîrea și inițiativa marelui masă de salariați din industria petrolieră reușește să asigure din ce în ce mai bine utilizarea mijloacelor existente de lucru”⁷⁴.

Deși se obținuseră o serie de succese în lupta pentru redresarea economiei naționale, la jumătatea anului 1947, economia României se caracteriza printr-un ritm scăzut al producției și prin creșterea continuă

⁶⁹ Tezele C.C. al P.C.R. cu privire la sărbătorirea zilei de 1 Mai 1947, Arh. Comitetului regional P.M.R. Hunedoara, fond 1, dos. 10, f. 10.

⁷⁰ Arh. C.C.S., fond Secția organizatorică a C.G.M. (Bir. studii și documentare), dos. nr. 3/1947.

⁷¹ Ibidem.

* Arh. Comitetului regional P.M.R. Hunedoara, fond 3, dos. 87, f. 50.

⁷² Arh. C.C. al P.M.R., fond 1, dos. 356, f. 232.

⁷³ Ibidem, dos. 304, f. 319.

⁷⁴ Arh. Comitetului reg. P.M.R. Ploiești, fond 2, dos. 74, f. 4.

a inflației. Astfel, nivelul producției atinsese numai 48%, iar productivitatea muncii numai 50% în comparație cu cea din vara anului 1938 ⁷⁵. Din cauza lipsei de materii prime, a refacerii incomplete a fabricilor și uzinelor și a sabotajului burgheziei, industria lucra numai cu o parte din capacitatea ei *.

Capacitatea de prelucrare lunară		Producția în procente față de capacitate
Minereu	25 000 tone	22%
Fontă	8 000 „	32,5%
Oțel lingou	5 250 „	45%
Piese din fontă	500 „	80%
Tuburi din fontă	200 „	48%
Piese din oțel turnat	60 „	66%
Unelte agricole	25 „	52% ⁷⁶

Din cauza lipsei de materii prime și utilaje pentru industrie și transport, a lipsei de alimente, acțiunea de redresare a economiei naționale întâmpina mari greutăți. Se impunea ca o necesitate luarea unor măsuri care să ducă la biruirea acestor greutăți și la îmbunătățirea situației economice a țării. Impasul economic-financiar — se arăta în tezele C.C. al P.C.R. cu privire la ziua de 6 martie 1947 — poate fi depășit prin măsuri serioase de organizare în viața economică. „Față de greutățile economice prin care trece poporul român și de încercările furibunde ale reacțiunii de a împiedica ieșirea din această situație și chiar de a agrava, punind stavilă refacerii și dezvoltării economice a țării, Partidul Comunist Român preconizează mărirea producției printr-o bună organizare și disciplină în muncă, dar insistă cu energie ca să se pună capăt anarhiei în producție, sabotajului și bursei negre“.

În vederea întăririi continue a rolului conducător al partidului comunist în viața economică a țării, a extinderii controlului economic al statului democrat-popular și pentru a înfringe rezistența burgheziei, partidul a inițiat în primăvara anului 1947 reorganizarea Ministerului Economiei Naționale și transformarea lui în Minister al Industriei și Comerțului, iar după aceasta înființarea *Oficiilor industriale* ⁷⁷.

Datorită atribuțiilor lui largi, după reorganizare, Ministerul Industriei și Comerțului, în fruntea căruia se afla tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, a jucat un rol deosebit de important în toate domeniile vieții economice. El a constituit un instrument principal în mâna P.C.R. și a clasei muncitoare în lupta pentru întărirea rolului statului democrat-popular în economie, pentru înfringerea speculei și sabotajului burgheziei.

⁷⁵ Zece ani de la Conferința Națională a P.C.R., E.S.P.L.P., Buc., 1956, p. 126.

* Spre exemplificare vom da numai situația existentă la începutul lunii iulie 1947 la Uzinele de fier din Hunedoara, una din cele mai mari întreprinderi din țară.

⁷⁶ Arh. Comitetului regional P.M.R. Hunedoara, fond 7, dos. 1275, f. 96—97.

⁷⁷ Vezi și „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.“, nr. 3/1963.

Din inițiativa Partidului Comunist Român, în mai 1947 au fost înființate Oficiile industriale, care au adus o importantă contribuție la întărirea și extinderea controlului statului democrat-popular asupra producției, repartiției și circulației produselor. Oficiile industriale au fost organe mixte în care intrau reprezentanții statului și ai capitaliștilor, fiind organizate pe ramuri industriale ce produceau bunuri de același fel. Tova-rășul Gheorghe Gheorghiu-Dej arăta că oficiile industriale se prezentau ca „...o înmănunchiere a întreprinderilor pe ramuri de producție, putând da prin puteri unite un ritm viu și eficient acțiunii de refacere economică a țării”⁷⁸.

Folosind oficiile industriale, clasa muncitoare condusă de partidul ei marxist-leninist, a putut, în condițiile proprietății private asupra mijloacelor de producție, să îngrădească acțiunea burgheziei, obligînd-o să lucreze, în conformitate cu interesele maselor muncitoare.

P.C.R. a dus o intensă activitate pentru a folosi oficiile industriale în opera de refacere și dezvoltare economică a țării, pentru orientarea producției în direcțiile cele mai importante. Legea pentru înființarea oficiilor industriale a fost primită cu mare satisfacție de masele de muncitori din întreaga țară, care și-au înzecit eforturile în producție. Răspunzînd chemării P.C.R. muncitorii din fabrici și uzine au intensificat întrecerea patriotică, au extins acțiunea de invenții și inovații, de economisire a materiilor prime și a combustibilului.

Creînd oficiile industriale, Partidul Comunist Român și-a dovedit capacitatea sa de a aplica în mod creator în condițiile țării noastre tezele fundamentale ale marxism-leninismului și de a găsi pe baza lor, forme, mijloace și metode de intervenție eficace ale statului democrat-popular în economie, în condițiile existenței proprietății capitaliste asupra mijloacelor de producție.

Măsurile întreprinse împotriva burgheziei industriale, financiare și comerciale, care au dus la slăbirea pozițiilor economice și politice ale acesteia, au fost urmate de măsuri împotriva burgheziei sătești. Urmă-rind să vină în ajutorul țăranilor muncitori și să lovească în tendințele acaparatoare ale chiaburimii, statul democrat-popular a promulgat, din inițiativa P.C.R., în iunie 1947 „Legea pentru reglementarea circulației și stabilirii regimului juridic al imobilelor agricole”. Chiaburimea era împiedicată astfel de a mai acapara prin cumpărare pămîntul țăranilor muncitori.

Aplicarea acestei măsuri, precum și a celor care i-au urmat în legătură cu stabilirea principiilor de colectare a produselor agricole, de impunere la impozite în mod progresiv, de fixare a cotelor de cereale în raport de puterea economică, a concretizat politica partidului de îngră-dire a chiaburimii, a dus la întărirea alianței clasei muncitoare cu țără-nimea muncitoare, la sporirea eforturilor țăranimii pentru rezolvarea sar-cinilor economice.

Deosebit de mult a crescut lupta maselor populare conduse de partid pentru redresarea economiei naționale în a doua jumătate a anului

⁷⁸ Gh. Gheorghiu-Dej, „Expunere de motive asupra antiproiectului legii oficiilor industriale”, în „Știința”, nr. 821, din 15 mai 1947.

1947. Aceasta s-a desfășurat pe baza planului Partidului Comunist Român cunoscut sub forma propunerilor P.C.R. din iunie 1947 pentru îmbunătățirea situației economice și financiare a țării*, propuneri care au constituit o completare a planului general de refacere economică elaborat de Conferința națională a partidului.

În propunerile P.C.R., prezentate de către tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej în numele partidului comunist, în ședința Consiliului de Miniștri la 14 iunie 1947, erau cuprinse măsurile economice, politice și organizatorice, care trebuiau să ducă la concentrarea eforturilor maselor populare în direcția lichidării situației economice și financiare grele care se crease și la îmbunătățirea nivelului de trai al oamenilor muncii.

Propunerile P.C.R. au indicat cu claritate liniile directoare ce trebuiau urmate pentru a scoate țara din impasul în care se afla. Înfăptuirea prevederilor acestor propuneri cerea desfășurarea unei lupte hotărâte în industrie, agricultură, transporturi, finanțe și credit, comerț etc.

În nenumărate rânduri, partidul nostru a arătat maselor că mijlocul principal al înlăturării situației economice grele în care se afla țara o constituia creșterea producției și a productivității muncii. „Numai mărirea neconținută a producției — se sublinia în tezele C.C. al P.C.R. cu privire la sărbătorirea lui 1 Mai 1947 — poate asigura reducerea treptată a dezechilibrului între prețuri și salarii. De aceea, partidul comunist cere membrilor săi să fie în fruntea eforturilor pentru sporirea producției și să mobilizeze întreaga muncitorime la încordarea tuturor forțelor în acest scop, dând exemplul unei conștiințioase discipline a muncii“⁷⁹.

Trasind sarcinile îmbunătățirii situației economice-financiare a țării, creșterii producției, P.C.R. a acordat o mare atenție în cadrul propunerilor din iunie 1947 industriei grele, întrucât de nivelul industriei extractive și metalurgice — se sublinia în propuneri — depindea într-o însemnată măsură dezvoltarea economică generală a țării. În acest scop guvernul trebuia să ia măsuri pentru a satisface nevoile industriei petroliere, carbonifere și metalurgice, punându-i la dispoziție credite, materii prime și alte materiale, mână de lucru și mijloacele de transport⁸⁰.

Pentru îmbunătățirea nivelului de viață al oamenilor muncii o deosebită importanță o prezenta înfăptuirea stabilizării monetare care urma să pună capăt inflației, să creeze condiții pentru realizarea unei mai juste corelații între prețuri și salarii, să lovească în burghezia speculantă și sabotoare.

Propunerile P.C.R. au înarmat membrii partidului, pe toți oamenii muncii, cu un plan real care să se aplice în toate compartimentele vieții economice și sociale ale țării, găsind rezolvarea justă și științifică a tuturor problemelor ce frământau întregul popor.

„Îndeplinirea cu succes a acestei sarcini în interesul poporului — se arată în tezele C.C. al P.C.R. cu privire la sărbătorirea zilei de

* Vezi și „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R., nr. 6/1962.

⁷⁹ Arh. Comitetului regional al P.M.R. Ploiești, fond 2, dos. 86, f. 9.

⁸⁰ Arh. C.C. al P.M.R., fond 103, dos. nr. 9054, f. 5.

23 August 1947 — este condiția esențială a consolidării regimului nostru democratic și a dezvoltării noastre politice, economice și sociale⁸¹.

Pentru ducerea la îndeplinire a sarcinilor trasate au fost întreprinse o serie de măsuri care urmăreau mobilizarea la luptă a tuturor forțelor în frunte cu clasa muncitoare sub conducerea P.C.R. De o mare importanță a fost crearea Comisiei de refacere economică și stabilizare monetară care avea în frunte pe secretarul general al P.C.R. — tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej. Această comisie era investită cu puteri depline în privința elaborării, organizării, aplicării și controlării tuturor măsurilor de orice natură, necesare pentru ducerea la îndeplinire a programului de redresare economică și stabilizare monetară⁸².

În perioada ce a urmat, organele și organizațiile de partid au desfășurat o intensă muncă mobilizatoare în fabrici, uzine și la sate, chemând masele de oameni ai muncii la marea bătălie economică. Aceasta și-a găsit expresia, printre altele, în dezbaterile care au avut loc în organizațiile de partid, în organizarea de mitinguri, consfătuiri, în întreaga muncă de agitație ce s-a desfășurat pentru unirea forțelor într-un singur șuvoi de muncă și luptă.

Comuniștii erau chemați să fie în fruntea luptei, s-o organizeze și s-o ducă, iar prin exemplul lor să antreneze pe ceilalți muncitori în acțiunea de sporire a producției.

Organizarea și conducerea luptei maselor de către comuniști era condiția fundamentală pentru ducerea la îndeplinire a importantelor sarcini economice care stăteau în fața poporului nostru. „Realizarea acestor propuneri cere uriașe eforturi din partea tuturor și va fi posibilă numai dacă comuniștii vor fi în fruntea mobilizării maselor de muncitori din întreprinderi, asigurând mărirea producției, prima și cea mai eficientă dintre condițiile de bază pentru succesul stabilizării monetare“⁸³.

Sub conducerea organelor și organizațiilor de partid, o contribuție importantă la îndeplinirea propunerilor P.C.R. au adus organizațiile sindicale. De un real ajutor în orientarea activității sindicatelor pentru îndeplinirea sarcinilor economice trasate de P.C.R., au fost documentele ședinței plenare a C.C. al C.G.M. din 26—27 iunie 1947. Cu acest prilej, s-a făcut analiza muncii desfășurate de organizațiile sindicale și s-au precizat sarcinile sindicatelor în lupta desfășurată de întregul popor pentru înfăptuirea programului de refacere economică a țării. Referindu-se la propunerile P.C.R. — tovarășul Gheorghe Apostol arată că este o mândrie pentru mișcarea sindicală din România, pentru C.G.M., că din primul moment ea și-a dat întreaga adeziune la propunerile Partidului Comunist Român, la măsurile luate de guvern prin Comisia ministerială de sub președinția tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej⁸⁴.

⁸¹ Tezele C.C. al P.C.R. cu privire la sărbătorirea zilei de 23 August 1947, Arh. Comitetului regional P.M.R. Ploiești, fond 2, dos. 86, f. 16.

⁸² „Scinteia, nr. 852 din 23 iunie 1947.

⁸³ Tezele C.C. al P.C.R. cu privire la sărbătorirea zilei de 23 August 1947, Arh. Comitetului regional P.M.R. Ploiești, fond 2, dos. 86, f. 16.

⁸⁴ „Viața sindicală“, nr. 132 din 28 iunie 1947.

Subliniind marea însemnătate pe care o aveau propunerile P.C.R. pentru însănătoșirea situației economice și financiare a țării și chemînd clasa muncitoare la luptă pentru îndeplinirea lor, ziarul „Viața sindicală” scria: Iată de ce întreaga mișcare sindicală trebuie să răspundă ca un bloc de granit la această bătălie a reconstrucției țării, demascînd și luptînd în același timp împotriva tuturor elementelor sabotoare și reacționare ⁸⁵.

O metodă importantă folosită de organizațiile de partid și cele sindicale, pentru dezbateră cu masele de muncitori a sarcinilor economice au constituit-o conferințele de producție. O asemenea conferință s-a ținut la Hunedoara în zilele de 29 și 30 iunie 1947. Aici au participat reprezentanți ai organelor de partid, sindicale, ingineri, tehnicieni, muncitori de la Hunedoara, Reșița, Titan-Calan--Nădrag, Ferdinand (azi Oțelul Roșu) și din alte centre. Cu acest prilej s-au trasat sarcini pentru fiecare întreprindere, iar delegații sindicatelor și-au luat angajamentul că vor respecta întocmai normele prevăzute de Ministerul Industriei și Comerțului și vor depune toate eforturile pentru a depăși sarcinile trasate ⁸⁶.

În rezoluția adoptată de participanții la Conferință se arăta printre altele „...considerînd că realizarea planului este singura cale pentru ieșirea din greutățile economice în care ne zbatem și că aceasta se înfăptuiește în interesul poporului... ne însușim cu entuziasm planul de redresare economică și din această clipă ne considerăm mobilizați în lupta pentru antrenarea muncitorimii metalurgiste în acțiunea de îndeplinire a sarcinilor ce-i revin. Conștientă de rolul său istoric în această cotitură de redresare a vieții economice, muncitorimea din industria siderurgică este hotărîită să învingă toate greutățile ce i-ar sta în cale pentru îndeplinirea sarcinilor sale” ⁸⁷.

După ce propunerile partidului au fost dezbătute pe larg cu masele muncitoare de la orașe și sate, organele și organizațiile de partid și, sub conducerea lor, cele sindicale au început o intensă muncă de mobilizare a maselor din toate sectoarele economiei în vederea înfăptuirii lozincii partidului *cu fața spre producție*. Răspunzînd chemării partidului, clasa muncitoare a desfășurat cu eroism lupta pentru sporirea producției chiar în aceste condiții grele, cînd rănile războiului, agravate de cei doi ani de secetă, nu fuseseră înălturate în întregime, cînd fabricile și uzinele se aflau în mîna burgheziei, care sabota și specula.

Preocupîndu-se permanent de rezolvarea problemelor de producție, organizațiile de partid și sub îndrumarea lor cele sindicale, căutau cele mai potrivite forme și metode în munca cu masele. În adunările organizațiilor de bază și ale grupelor de partid, în adunările organizațiilor sindicale, se dezbăteau problemele legate de producție, erau evidențiați muncitorii frunțași în muncă, se generalizau cele mai bune metode folosite de aceștia.

⁸⁵ Ibidem.

⁸⁶ Arh. Comitetului regional al P.M.R. Hunedoara, fond 7, dos. 1275, f. 99.

⁸⁷ „Viața sindicală”, nr. 135 din 12 iulie 1947.

Pretutindeni, în fabrici și uzine, în mine, pe șantiere și pe ogoare, oamenii muncii luptau cu elan pentru a îndeplini sarcinile trasate de partid.

Ca urmare a eforturilor susținute ale oamenilor muncii conduși de P.C.R., au fost obținute importante succese în creșterea producției, ceea ce a făcut posibil ca la 15 august 1947 să poată fi realizată una din principalele prevederi ale propunerilor partidului — stabilizarea monetară. Lovind în burghezie, slăbindu-i puterea economică, stabilizarea monetară a dus la creșterea nivelului de trai al maselor și a dat un nou și puternic imbold luptei pentru sporirea producției, contribuind la grăbirea ritmului refacerii economiei naționale.

Pentru exercitarea unui control mai eficient asupra capitaliștilor de către stat și sporirea producției industriale, Ministerul Industriei și Comerțului în colaborare cu oficiile industriale au elaborat pentru o serie de ramuri și întreprinderi industriale programe de producție*. Aceste programe permiteau o mai bună coordonare a activității industriale, o mai justă și eficientă folosire a forțelor și resurselor, extinderea controlului statului democrat-popular asupra producției, duceau la sporirea producției.

Organele și organizațiile de partid au privit ca o sarcină centrală mobilizarea maselor pentru îndeplinirea și depășirea prevederilor programelor de producție. De la începutul planului — raporta organizația de partid de la I.M.S. Hunedoara — atenția noastră a fost tot timpul asupra producției, care în toate ocaziile a fost dezbătută pe larg; s-a mobilizat întregul activ și cu el întreaga masă în această direcție. Rezultatele pe baza noilor norme stabilite sînt mulțumitoare toate secțiunile depășindu-și planul⁸⁸.

„Pornind la ridicarea producției în cadrul programelor de lucru pe șase luni muncitorimea știe că luptă spre a da viață propunerilor Partidului Comunist Român pentru ridicarea nivelului de trai al poporului muncitor“⁸⁹, scria ziarul „Scînteia“ în iulie 1947.

Subliniind munca desfășurată de muncitorii metalurgiști pentru îndeplinirea angajamentelor luate în conferința de la sfîrșitul lunii iunie 1947, care avusese loc la Hunedoara, în raportul la Congresul al II-lea al Uniunii Sindicatelor Metalo-Chimice din octombrie același an, se arată că „Acest angajament nu a fost formal și la sfîrșitul lunii septembrie, industria siderurgică a atins din programul elaborat de guvern, la fontă 94,7%, la oțel 89,3% și la laminate 81,1%, iar față de producția anului 1939, a atins la fontă 86,6%, la oțel 75,8% și la laminate 73,1%. În fruntea întrecerilor patriotice, s-au situat uzinele Titan-Călan-Nădrag, care au

* Pentru întocmirea programelor de producție, întreprinderile furnizau datele necesare, care apoi erau discutate de către reprezentanții Consiliului economic superior, al Confederației Generale a Muncii și ai ramurilor industriale respective. După confruntarea propunerilor întreprinderilor cu posibilitățile existente de asigurare a lor cu materie primă și cu combustibil, programele de producție erau definitivitate și după aceea ratificate prin decizii ministeriale și publicate în „Monitorul oficial“, devenind obligatorii pentru întreprinderi.

⁸⁸ Arh. Comitetului regional al P.M.R. Hunedoara, fond 7, dos. 1275, f. 55.

⁸⁹ „Scînteia“, nr. 876 din 21 iulie 1947.

realizat 99,3% din program, urmate de U.D.R. care a realizat 86,4% și U.F.H. cu 85,6% din program”⁹⁰. Tot cu acest prilej se arăta că „Noi metalurgiști, trebuie să facem din îndeplinirea acestor programe o datorie de onoare, pentru că formăm industria de bază a țării și de cantitatea de fier și oțel pe care o vom fabrica, depinde soarta celorlalte industrii, precum și mecanizarea agriculturii...”⁹¹. Rezultate însemnate s-au obținut în îndeplinirea și depășirea programelor de producție și în alte ramuri industriale. Astfel, în industria chimică, între 1—15 septembrie 1947 producția de clor lichid a fost depășită cu 52%, la sodă caustică aproape cu 19%, la sulfat de sodiu cu peste 105%, la negru de fum cu 16%. În aceeași perioadă de timp, în industria textilă, programul de producție a fost depășit la țesături de lână cu 42%, la tricotaje cu aproape 17%, în industria pielăriei cu 34% etc.⁹².

După ce se scoate în evidență lupta desfășurată de muncitorii mineri pentru sporirea producției, în documentele celui de-al doilea Congres al sindicatelor miniere din octombrie 1947 se reînnoiesc angajamentele muncitorilor din această ramură, subliniindu-se că „Hotărâtă să învingă toate greutățile care-i stau în cale, muncitorimea minieră își ia angajamentul de a duce la bun sfârșit sarcinile care îi revin în lupta pentru apărarea stabilizării monetare, pentru refacerea vieții economice și financiare, pentru consolidarea regimului democrat”⁹³. Ca urmare a muncii de mobilizare desfășurate de organizațiile de partid, producția de cărbune a crescut continuu. Dacă pe primul semestru al anului 1947 media lunară la extracția de cărbune a fost de 227.418 tone, în cel de-al doilea semestru a fost de 233.705 tone, reprezentând o creștere de 6%⁹⁴.

Prin eforturi susținute și muncitorii petroliști din majoritatea schelilor au reușit să sporească producția. De pildă, la sondele din județul Prahova s-a extras în luna iunie 1947 o cantitate de 205.629 tone de țiței, în luna decembrie a aceluiași an s-au extras 211.531 tone; în județul Dâmbovița, în timp ce în luna iunie s-au extras 96.377 de tone, în luna decembrie s-au extras 99.494 de tone, iar sondele din județul Bacău au extras în luna decembrie 4.979 de tone, față de cele 4.223 de tone extrase în luna iunie⁹⁵.

În îndeplinirea sarcinilor economice și politice care reveneau clasei muncitoare, un rol deosebit de important l-a jucat unitatea de acțiune a clasei muncitoare.

Lupta unită a clasei muncitoare a adus o mare contribuție la consolidarea și dezvoltarea regimului democrat-popular, a jucat un rol important în înfrângerea împotrivirii reacțiunii speculante și sabotoare, în refacerea economiei naționale și ridicarea nivelului de trai al maselor. „Rolul important pe care-l deține în statul democrat muncitorimea, forța ei — se arăta în tezele C.C. al P.C.R. pentru sărbătorirea zilei de 1 Mai 1947 —

⁹⁰ Raportul ținut la Congresul al II-lea al Uniunii Sindicatelor Metalochimice în oct. 1947. Arh. C.C.S., dosar Uniunea Metalochimică, f. 16.

⁹¹ Ibidem, f. 7.

⁹² „Scinteia”, nr. 951 din 18 octombrie 1947.

⁹³ Arh. C.C.S., fond Uniunea Sindicatelor miniere, f. 97.

⁹⁴ Ibidem.

⁹⁵ Arh. Comitetului regional al P.M.R. Ploiești, fond 2, dos. 74, f. 97.

toate cuceririle ei economice și politice de pînă azi și îmbunătățirea situației poporului muncitor în viitor, au la bază teoria Frontului unic muncitoresc din întreprinderi, instituții etc. De aceea, sarcina noastră este de a întări Frontul unic muncitoresc în uzine, ateliere și birouri..."⁹⁶.

Această luptă în comun a clasei muncitoare în cadrul F.U.M. a adus o contribuție substanțială la realizarea cu succes a marilor transformări revoluționare și în același timp, succesele dobîndite în întărirea regimului democrat-popular, redresarea economiei naționale, ridicarea nivelului de trai al maselor etc. au contribuit la consolidarea unității de acțiune a clasei muncitoare.

Luptînd cu patriotism și eroism pentru îndeplinirea sarcinilor cuprinse în propunerile P.C.R., masele muncitoare au trebuit să înfrîngă nu numai greutățile legate de lipsa de materii prime, combustibil, alimente, îmbrăcăminte, dar și împotrivirea claselor exploatatoare, care sabotau și speculau. Grupată în jurul monarhiei și sprijinită de trusturile imperialiste, reacțiunea a recurs la cele mai diferite metode pentru a împiedica lupta maselor de refacere și dezvoltare a economiei naționale. Referindu-se la acțiunile de sabotaj întreprinse de Direcția societății petroliere „Romîno-Americană”, consiliul sindical al județenei Prahova, arată într-un raport, că societatea a cheltuit miliarde de lei nu în scop productiv, ci pentru a umfla buzunarele afaceriștilor și speculanților. În cadrul unui miting ce a avut loc la 26 septembrie 1947 salariații au demascat sabotajul conducerii societății, „Romîno-Americană” care ducea la scăderea producției. În moțiunea adresată C.G.M. cu acest prilej, se arată că „Scăderea producției se datorește proastei administrații și continuei acțiuni de sabotare a direcțiunii actuale, care, prin organele ei de conducere, a pus bețe în roate operei de refacere a rafinăriilor și eforturilor supraomenești depuse de toți muncitorii pentru redresarea economică”⁹⁷.

Într-un raport al Direcției generale a controlului economic către Ministerul Industriei și Comerțului, se arată, la sfîrșitul anului 1947, că întreprinderile „Stoica” din Arad, au fost trimise în judecată pentru sabotarea producției de unelte agricole destinate INCOP-ului, precum și pentru comunicări de date false către M.I.C. Trebuind să livreze în luna decembrie 1947 o cantitate de 1.200 bucăți semănători, 200 bucăți tocătoare de sfeclă și 200 bucăți tocătoare de nutreț pentru vite, întreprinderile amintite abia în această lună pun în lucru doar 100 bucăți semănători și 100 bucăți tocătoare de sfeclă⁹⁸. De asemenea, au fost trimise în judecată întreprinderile „Ciclop” din Galați tot pentru sabotarea producției de unelte agricole destinate INCOP-ului prin: a) întreruperea producției motivînd lipsa de combustibil, deși aveau repartizate 30 de tone pe care nu le-au ridicat; b) neaprovizionarea cu materiile prime ce le-au fost alocate și ținute la dispoziție; c) întrebuintarea creditului acordat de B.N.R.

⁹⁶ Tezele C.C. al P.M.R. cu privire la sărbătorirea zilei de 1 Mai 1947. În arh. Comitetului regional P.M.R. Bacău, fond 2, dos. 12, f. 274.

⁹⁷ Arh. C.C. al P.M.R., fond 1, dos. 362, f. 24.

⁹⁸ Arh. Consiliului de Miniștri al R.P.R., cabinetul Gh. Gheorghiu-Dej, dos. 1947.

pentru alte scopuri decât cele de producție ; d) folosirea materiei prime primite la producerea unor articole neprevăzute în programul de producție⁹⁹.

Pentru desfășurarea acțiunii de sabotaj burghezia a fost sprijinită îndeaproape, atât de liderii P.N.Ț., P.N.L. și de gruparea ei din guvern, cât și de trusturile imperialiste, care urmăreau adâncirea haosului economic, dezorganizarea economiei și a finanțelor țării, în scopul slăbirii și apoi al doborârii regimului democrat-popular. Așa de pildă, în cadrul procesului intentat grupului de complotiști și sabotori Auschnitt-Bujoiu, fostul director general de la Reșița, Al. Pop, a declarat fără ocol că sabotajul fusese organizat aici cu concursul direct al liderilor P.N.Ț., la inspirația cercurilor imperialiste americane. „Sabotajul industrial — a declarat el — a fost inițiat de către reprezentanții americani, de acord cu Maniu, și a fost executat la Reșița în înțelegere cu M. Auschnitt, care avea rolul preponderent în comitetul de direcție al U.D.R., de către mine“¹⁰⁰.

Împotrivirea burgheziei a putut fi înfrântă datorită tacticii juste a P.C.R. de întărire a unității de acțiune a clasei muncitoare, de grupare în jurul și sub conducerea proletariatului a tuturor forțelor democratice interesate în dezvoltarea continuă a revoluției populare, în îndeplinirea pînă la capăt a sarcinilor ei.

În procesul luptei pentru refacerea economiei naționale au apărut și au căpătat o largă extindere întrecerea patriotică în producție și munca voluntară, ca elemente ale unei noi atitudini față de muncă, care dovedeau creșterea conștiinței politice a clasei muncitoare. Întrecerea patriotică a cunoscut un mare avînt în toate ramurile industriale în cinstea zilei de 1 Mai și 23 August, în timpul alegerilor noilor organe sindicale, care s-au desfășurat „...în plină luptă a clasei muncitoare pentru îndeplinirea planului de redresare economică propus de P.C.R.“¹⁰¹. și apoi în cinstea celui de-al II-lea Congres al sindicatelor, ce a avut loc în noiembrie 1947.

De asemenea, s-a extins și a îmbrăcat forme noi munca voluntară. Mobilizate de partid, masele de oameni ai muncii de la orașe și sate au participat cu avînt patriotic la munca voluntară pentru reconstrucția țării și sporirea producției. Mii de muncitori, țărani muncitori, intelectuali au muncit pe șantierele locale și naționale, la construcția de noi linii ferate, poduri și șosele, la reconstrucția orașelor și satelor, precum și în fabrici, uzine și mine. P.C.R. a acordat o atenție deosebită mobilizării tineretului la acțiuni voluntare. „Tineretul, cu avîntul care îi este propriu — sublinia tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej — este chemat prin muncă voluntară să aducă un aport însemnat la acțiunea de refacere“¹⁰².

La chemarea partidului au răspuns mii de tineri din fabrici și uzine, de la sate care s-au încadrat în brigăzi de muncă voluntară, în întreprinderi, pe șantiere locale și naționale. Amintim cu acest prilej de munca

⁹⁹ Ibidem.

¹⁰⁰ *Procesul grupului de complotiști, spioni și sabotori*, Editura de stat, Buc., p. 52.

¹⁰¹ Arh. Comitetului regional P.M.R. Banat, fond 6, dos. 1468, f. 21.

¹⁰² „Scînteia“, nr. 909 din 30 august 1947.

eroică plină de entuziam desfășurată de tineret pe marile șantiere naționale de la Agnita-Botorca, Ceanu-Mare-Cluj, liniile ferate București-Craiova, Bumbești-Livezeni și altele, muncă ce a adus o însemnată contribuție la refacerea economiei naționale.

Muncitorii și tehnicienii au adus o prețioasă contribuție la creșterea producției prin acțiunea de invenții și inovații. La această acțiune au participat zeci și sute de muncitori și tehnicieni, vîrstnici și tineri, mobilizați de organizațiile de partid, sindicale și de U.T.M. La chemarea partidului masele de muncitori au depus o vie activitate dînd viață lozincii partidului „Mai mult fier înseamnă mai multă pîine”; ele au depus o vie activitate, colectînd și trimițînd marilor oțelării din țară sute și sute de vagoane de fier vechi. Numai pînă în septembrie 1947 muncitorii din întreaga țară au colectat și trimis marilor oțelării 1200 de vagoane de fier vechi ¹⁰³.

În anul 1947 au fost obținute importante succese și în redresarea agriculturii. Ca urmare a măsurilor luate de statul democrat-popular, din inițiativa P.C.R., după reforma agrară mai ales în anul 1947, s-a reușit ca gospodăria mică și mijlocie să se întărească, să fie apărută contra tendințelor acaparatoare ale chiaburimii. Învîingînd greutățile determinate de secetă, cu ajutorul clasei muncitoare, muncind cu abnegație sub conducerea P.C.R., țărănimea muncitoare a reușit ca în anul 1947 să obțină, în condiții climatice favorabile, o recoltă care a contribuit la lichidarea multor greutăți în aprovizionarea populației cu bunuri de consum și a unor ramuri industriale cu materii prime. „Datorită eforturilor ce s-au făcut în campania însămințărilor de primăvară de către țărănimea muncitoare și a ajutorului neprecupețit dat de muncitorimea organizată, a măsurilor luate de guvern și a condițiilor naturale favorabile — se arăta într-o circulară a C.G.M. — avem o recoltă bogată care poate asigura hrana populației, cit și posibilitățile de export, pentru a aduce în țară diferite produse și materiale de care are nevoie industria noastră” ¹⁰⁴. În această perioadă agricultura a fost înzestrată cu 340 semănători pentru păioase și porumb, 1773 de batoze pentru porumb, 1064 de tocătoare de nutreț manuale, 8856 de grape, 1326 de prășitoare, 5020 de pluguri cu tracțiune animală etc. ¹⁰⁵. În anul 1947 a început să fie produse primele serii de tractoare românești la Uzinele I.A.R., iar în vara aceluiași an să fie trimise centrelor de închiriat mașini. „Acest fapt — sublinia ziarul „Scînteia” — constituie o mare victorie a tehnicii și democrației românești” ¹⁰⁶.

Muncitorii din fabrici și uzine mobilizați de organizațiile de partid și sindicale au dat un sprijin deosebit de important țărănimii muncitoare în campaniile agricole. Chemînd muncitorii organizați în sindicate să sprijine prin toate forțele campania agricolă din toamna anului 1947, într-o circulară a C.G.M. se arăta: „Ținînd seama că un an agricol bun, o recoltă îmbelșugată va însemna un pas însemnat pentru îmbunătățirea

¹⁰³ Arh. C.C.S., fond 2, secția organizatorică, f. 16.

¹⁰⁴ Ibidem, fond 1, secția treburi, dos. 9/1947, f. 312.

¹⁰⁵ „Analele romîno-sovietice”, seria economie nr. 4/1962, p. 78.

¹⁰⁶ „Scînteia”, nr. 861 din 4 iulie 1947.

traului celor ce muncesc, cu forțele înzecite, trebuie să trecem la realizarea planului de însămințări stabilit de Comandantul Unic pe țară și în fiecare județ în parte¹⁰⁷.

Acțiunea de îmbunătățire a situației în agricultură s-a desfășurat printr-o luptă continuă dusă împotriva acțiunilor sabotoare întreprinse de foștii moșieri și elementele chiaburești.

Prin lupta hotărâtă de zi cu zi, masele muncitoare conduse de comuniști, au obținut importante succese în refacerea economică a țării, producția industrială și cea agricolă s-au înviorat și au sporit simțitor pînă la sfîrșitul anului 1947; s-a îmbunătățit nivelul de viață al celor ce muncesc. Astfel, în a doua jumătate a anului 1947, pe ansamblul economiei naționale au fost obținute următoarele cifre de producție, în comparație cu aceeași perioadă a anului 1938; fontă 86%, oțel 79%, industria chimică de bază 100%, ciment 105%, hîrtie 94%, plumb 93%¹⁰⁸. Importante succese au fost obținute și în domeniul financiar. Cheltuielile statului și obligațiile sale se acopereau acum din veniturile ordinare. Deși mai existau o serie de lipsuri și dificultăți în aprovizionarea orașelor cu produse agricole și a satelor cu mărfuri industriale se produsese îmbunătățiri simțitoare.

Procesul refacerii economiei naționale nu s-a încheiat o dată cu prima etapă a revoluției populare, ci a fost desăvîrșit în primii ani ai revoluției socialiste. În acest scop, un rol important l-au avut planurile anuale pe anul 1949 și 1950.

* * *

Lupta maselor populare conduse de partid pentru îndeplinirea planului de refacere economică a țării elaborat de Conferința națională a P.C.R. s-a desfășurat pînă în decembrie 1947 în condițiile existenței statului de dictatură revoluționar-democratică a proletariatului și țărănimii. Deținînd un rol preponderent în guvern și apoi și în parlament, clasa muncitoare și aliatul său principal țărănimea muncitoare, au folosit puterea politică în lupta împotriva burgheziei speculante și sabotoare care deținea poziții dominante în viața economică.

Succesele obținute în lupta pentru refacerea economiei naționale, pînă la sfîrșitul anului 1947, au contribuit pe de o parte la slăbirea pozițiilor economice ale burgheziei, iar pe de altă parte, la consolidarea regimului democrat-popular, la întărirea independenței și suveranității țării. Activitatea maselor muncitoare conduse de partid pentru refacerea economică a țării s-a desfășurat în condițiile unei aprige lupte de clasă. Clasele exploatare în frunte cu partidele reacționare și cu monarhia au opus o înverșunată rezistență urmărind să împiedice traducerea în viață a programului refacerii economice a țării.

Situîndu-se în fruntea luptei pentru refacerea economiei naționale, Partidul Comunist Român a desfășurat o intensă activitate în vederea

¹⁰⁷ Arh. C.C.S., fond secția treburi, dos. 9/1947, f. 313.

¹⁰⁸ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, E.S.P.L.P., Buc., 1956, p. 146.

mobilizării tuturor forțelor creatoare ale țării pentru respingerea acțiunilor de sabotaj ale burgheziei și a comploturilor capitalului internațional. Fiind înarmat cu învățătura marxist-leninistă, cunoscând profund situația economică și social-politică a țării, schimbările intervenite în raporturile dintre clase în diferitele momente ale revoluției, Partidul Comunist Român a găsit rezolvarea științifică a tuturor problemelor care frământau întregul popor.

În lupta partidului comunist și a statului democrat-popular pentru refacerea economiei naționale și înfrângerea speculei și sabotajului burgheziei au fost folosite ca instrumente, Parlamentul democratic, Ministerul Industriei și Comerțului și Comisia pentru redresarea economică și stabilizare monetară. Stabilind căi, forme și mijloace concrete, corespunzătoare condițiilor social-economice și politice din țara noastră în etapa dată a revoluției, pe baza aplicării creatoare a marxism-leninismului, P.C.R. și-a adus o contribuție valoroasă la îmbogățirea experienței revoluționare a mișcării comuniste și muncitorești internaționale. În uzine și fabrici, în mine și pe șantiere, pe ogoare, pretutindeni, comuniștii au constituit acea forță organizatoare și conducătoare, care prin exemplul lor au mobilizat masele la muncă și la luptă. În focul acestei lupte s-au întărit și mai mult legăturile partidului cu masele largi de oameni ai muncii de la orașe și sate.

Cu toată starea de înapoiere economică și culturală moștenită, cu toate distrugerile provocate de război, agravate de secetă, cu tot sabotajul burgheziei, oamenii muncii conduși de partid au zdrobit împotrivirea claselor exploatare, le-a smuls puterea politică și a scos țara din impas. „Partidul nostru comunist — arăta tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej — nu a dezarmat și nu a dat înapoi în fața greutăților, ci le-a luat pieptis, ...a mobilizat masele la luptă și a pășit înainte victorios“¹⁰⁹.

În fruntea luptei pentru îndeplinirea sarcinilor refacerii economiei naționale a stat clasa muncitoare — hegemonul revoluției populare, alături de care s-a aflat țărănimea muncitoare, aliatul său de bază și ceilalți oameni ai muncii. În focul acestei lupte clasa muncitoare învăța să rezolve problemele economice ale țării, să conducă fără burghezie și împotriva ei.

Rezultatele dobândite în lupta pentru refacerea economiei naționale au avut un rol important în întărirea regimului democrat-popular, în pregătirea condițiilor de trecere la revoluția socialistă.

¹⁰⁹ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvântări*, ed. a IV-a E.S.P.L.P., Buc., 1956, p. 250.

GOSPODĂRIA AGRICOLĂ COLECTIVĂ COMANA REGIUNEA DOBROGEA

T. MATEESCU

În octombrie 1957, în întreaga regiune Constanța sarcina colectivizării agriculturii era îndeplinită cu succes. Această primă izbândă, consfințită de Consfătuirea pe țară a țăranilor și lucrătorilor din sectorul socialist al agriculturii, care a avut loc la Constanța între 3 și 6 aprilie 1958, a demonstrat justetea deplină a politicii marxist-leniniste a partidului nostru.

Dobrogea a fost prima regiune colectivizată din țara noastră și experiența ei înaintată, popularizată și aplicată pe plan național¹, și-a adus contribuția la obținerea victoriei socialismului în agricultură pe întreaga țară — „măreț eveniment istoric în viața poporului nostru“, cum îl caracterizează tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej².

Colectivizarea agriculturii a fost însoțită de transformările adânci, petrecute an de an în viața satelor dobrogene. Dobrogea, această regiune a țării atât de săracă în trecut, cu o populație care trăia în mizerie, a devenit azi o regiune înfloritoare, cu o țăranime căreia socialismul i-a deschis porțile unei vieți prospere și demne.

Pentru a ilustra aceste mari transformări, ne-am propus să prezentăm drumul parcurs de satele dobrogene Comana și Orzari de la înapoierea economică și culturală din trecut la belșugul și lumina din zilele noastre.

* * *

Gospodăria Agricolă Colectivă Comana s-a format prin unirea loturilor țărănești ale locuitorilor din satele Comana și Orzari³, situate la mică

¹ Potrivit indicațiilor date în acest sens de tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej la Consfătuirea de la Constanța. „Consfătuirea pe țară a lucrătorilor din sectorul socialist al agriculturii“ Constanța, 3—6 aprilie 1958, Editura Politică, Buc., 1958, p. 20.

² Gh. Gheorghiu-Dej, „Raport cu privire la încheierea colectivizării și reorganizarea conducerii agriculturii“, vol. *Victoria socialismului în agricultură*, Ed. Politică, Buc., 1962, p. 11.

³ Se folosește frecvent denumirea de G.A.C. Comana, după numele primului sat, care este totodată și centru comunal. Din comuna Comana mai fac parte și satele Tătaru și Pelinu, care și-au constituit însă o gospodărie colectivă aparte.

distanță unul de altul, în partea de sud a podișului dogrogean, pe vechiul drum, existent încă din timpul Imperiului otoman, care mergea de la Constanța, trecînd prin actualul oraș Negru-Vodă.

Cele două sate sînt încadrate de o serie de dealuri mărunte, dintre care mai importante sînt Carasuluc-Bair și Ceatal-Iuc⁴. Ținutul e secetos și lipsit de ape curgătoare, dar pămîntul e fertil, cu soluri bogate în cernoziom⁵, potrivit îndeosebi culturii cerealelor.

Locurile acestea au fost populate de altfel din cele mai vechi timpuri. Existența în antichitate a unor așezări umane pe teritoriul actualelor sate Comana și Orzari este atestată și de importanta descoperire arheologică făcută de colectivități în anul 1958. În cursul unor lucrări agricole, a fost scos la iveală în imediata apropiere a satului Orzari un bogat și interesant mormînt datînd din sec. III—II î.e.n. Obiectele găsite, dintre care se remarcă o amforă de Rhodos și un castronaș de Delos cu minunate ornamente geometrice și vegetale⁶, fac dovada relațiilor comerciale intense stabilite între populația autohtonă a Dobrogei și orașele grecești vecine de la Marea Neagră⁷.

Etnografia regiunii, ca și îndeletnicirile locuitorilor ei, s-au schimbat adesea de-a lungul secolelor, paralel cu perindarea a numeroase popoare și cu succesiunea dominațiilor politice în acest culoar dintre Dunăre și mare. Spre sfîrșitul secolului al XIV-lea, în timpul domniei lui Mircea cel Bătrîn, Țara Romînească cuprindea și Dobrogea. După războiul din 1417, armatele cötropitoare ale sultanului Mohamed I transformă această regiune romînească într-o provincie a Imperiului otoman. Dobrogea va rămîne astfel sub jugul turcesc timp de peste patru secole și jumătate. Informațiile pe care le avem din această perioadă despre locurile unde se găsesc Comana și Orzari sînt cît se poate de sărace.

Vechimea satelor Comana și Orzari nu a putut fi stabilită precis și, de altfel, din cercetările efectuate pînă acum, nu am găsit nici o informație scrisă din timpul stăpînirii otomane referitoare la aceste două localități. După urmele cimitirelor și ținînd seama de condițiile favorabile vieții pe care le oferă regiunea, se poate deduce că ambele sate au luat ființă cu multe secole în urmă. Au fost însă distruse și refăcute probabil în mai multe rînduri din cauza pustiirilor provocate în aceste ținuturi⁸, de războaiele al căror teatru devine Dobrogea din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și pînă la războiul Crimeii.

⁴ *Marele Dicționar Geografic al Romîniei*, București, 1900, vol. III, fasc. II, p. 317; vezi și Cpt. M. D. Ionescu, *Dobrogea în pragul veacului al XX-lea*, București, 1904, p. 99—100 și urm.

⁵ Arh. G.A.C. Comana, Proiect de organizare a teritoriului și introducerea asolamentelor, 1957, f. 4.

⁶ A. Aricescu, „Die bodenständige Bevölkerung der Dobrudscha und ihre Beziehungen zu den Griechen in der hellenistischen Epoche“, în „Studii clasice“, vol. III, București, 1961, p. 81 și urm.; reproducerea inventarului la p. 79. Obiectele sînt expuse la Muzeul de Arheologie al regiunii Dobrogea.

⁷ Ibidem, urm. În toamna anului 1963, tot colectivității au mai descoperit, în alt punct al gospodăriei, un fragment de statueta helenistică de ceramică, reprezentînd un cap de femeie, admirabil lucrat.

⁸ Al. P. Arbore, „Contribuțiuni la studiul așezărilor tătarilor și turcilor în Dobrogea“, *Arhiva Dobrogei*, vol. II, 1919, nr. 3—4, p. 227.

În timpul stăpînirii otomane, ambele sate au avut denumiri turcești, menținute de altfel și după aceea o vreme⁹, Comana numindu-se Mustafaci, iar Orzarii — Erebilier. Semnificația acestor toponimice a fost explicată în chip diferit, în mare măsură datorită transformării lor atît în pronunția românească curentă, cît și în limba oficială. Astfel, Mustafaci apare și cu formele Mustafa-Faci¹⁰, ceea ce s-ar traduce cu Mustafa cel Pios; Mustafa-Hagi, nume care desemnează un pelerin la Meca (un hagi) sau Mustafa-Aci¹¹, adică Mustafa cel Drept.

Ne-am oprit la forma Mustafaci în principal din două motive.

În primul rînd, acesta este numele transmis, iar în al doilea rînd, semnificația lui pare a fi în legătură și cu unele realități istorice de la începuturile existenței acestei așezări. Ar fi o derivație de la Mustafa-agaci (Pomul lui Mustafa)¹², ajungîndu-se, prin eliziunea particulei ag în vorbirea curentă, la forma Mustafaci¹³.

Cît privește Erebilier-ul, Orzarii de azi, denumirea extinsă și asupra văii pe care se găsește satul (Erebilier — Dere), la localnici apare îndeosebi sub forma Eribilier sau mai simplu, Ribilier. Traducerea acestui toponim cu Strîmbii¹⁴ (Satul Strîmbilor), este foarte puțin probabilă. Numele pare a avea mai de grabă o rezonanță arabă¹⁵, legată poate de colonizarea în Dobrogea a unor mici grupuri de arabi¹⁶.

Ocupația de bază a locuitorilor celor două sate în timpul stăpînirii turcești a fost probabil creșterea animalelor, îndeosebi a oilor și cailor, agricultura fiind pe planul al doilea. Pămîntul în Dobrogea, cu mici excepții, era proprietatea statului otoman (mirié) și era dat în folosință țăranilor în anumite condiții și cu anumite obligații¹⁷.

⁹ În vorbirea locală dobrogeană se face și astăzi apel la vechia toponimie turcească.

¹⁰ Sau mai scurt Musta-Faci, așa cum îl găsim în „Marele Dicționar Geografic al Romîniei”, București, 1901, vol. IV, fasc. III, p. 426; ori legat, Mustafaci, vezi Cpt. M. D. Ionescu, op. cit., p. 169, 208, 693, etc.

¹¹ La Cpt. M. D. Ionescu, op. cit., p. 458, întîlnim și această variantă. Ea a fost folosită și în mod oficial, ca, de pildă, în legenda de pe ștampila comunei, pînă la adoptarea denumirii românești (corect ar fi Hacci).

¹² Vezi N. T. Negulescu, „Județul Constanța în anii 1916 și 1922—1923” — expunere prezentată Consiliului județean, Constanța, 1924, p. 328.

¹³ Compară cu Docuzaci (Nouă Pomi) și Caraaci (Pomul Negru), alte două sate vechi dobrogene. În „Indicatorul localităților din Romînia” — datele recensămîntului general din 6 aprilie 1941, București, 1943, p. 216, găsim chiar varianta Mustafa-Aaci, dată ca denumire anterioară a satului Comana. Deși cuvîntul aci luat ca atare, ar avea alt înțeles în limba turcă, totuși explicația Mustafa-aci = Mustafa cel Flămînd, din motivele arătate mai sus, este de asemenea greu de acceptat.

¹⁴ N. T. Negulescu, op. cit., p. 329. Nu vedem însă cum s-ar fi putut ajunge de la Egrilier = Strîmbii, la Erebilier sau Eribilier.

¹⁵ Ar putea fi vorba, în acest caz de „Cei din tribul Rebi”.

¹⁶ Cpt. M. D. Ionescu, op. cit., p. 343. Vezi și Al. P. Arbore, „Cîteva însemnări asupra cerchezilor, grecilor și arabilor în Dobrogea”, *Analele Dobrogei*, vol. III, 1922, nr. 4, p. 506—507. Colonizarea cu arabi din 1834 se referea însă numai la Docuzaci (azi Măgura) și la alte cinci sate din jur. N-ar fi exclus totuși ca asemenea colonizări să se fi făcut anterior și în alte locuri din Dobrogea.

¹⁷ Ion R. Roman, „Proprietatea imobiliară rurală din Dobrogea — Condițiunile ei juridice și chipul cum se stăpînește”. *Arhiva Dobrogei*, vol. II, 1919, nr. 1, p. 48—49.

Statul percepea, în mod obișnuit, a zecea parte din produse¹⁸. De altfel, o mare parte din pământ rămânea nelucrat¹⁹. Trăind în condiții de mare înapoiere economică și culturală, caracteristice Imperiului otoman, țăranii dobrogeni duceau o viață grea, împovărată de lipsuri. Rînduielile feudale otomane constituiau o frînă în dezvoltarea economică a Dobrogei.

* * *

Odată cu războiul ruso-romîno-turc din 1877—1878 și cu trecerea Dobrogei înapoi la România, începe perioada capitalistă a istoriei acestei regiuni. În urma Congresului de la Berlin, România primea, pe lingă sangiacul Tulcea, care-i era dat în întregime, și „teritoriul aflător la sud de Dobrogea pînă la o linie care, plecînd spre răsărit de Silistra, răspunde în Marea Neagră spre miază zi de Mangalia²⁰. În felul acesta, ținutul în care se aflau satele Erebilor și Mustafaci redevenea pământ romînesc.

Din cauza distrugerilor provocate de război, situația economică a Dobrogei a fost, la început, deosebit de grea²¹. Cele două sate au avut de asemenea foarte mult de suferit și situația lor a rămas aproape aceeași și la începutul secolului al XX-lea. Referindu-se la întreaga comună Azaplar, de care țineau administrativ satele Mustafaci și Erebilor, o lucrare apărută în 1904 ne dă următoarea descriere, fără însă ca autorul să vadă cauzele reale ale acestei situații: „Satele au fost părăsite de locuitori și ruinate în războiul ultim, abia de cîtva timp au început a renaște din vechile dărîmături, totuși nimic nu atrage în această parte, fără arbori și apă, o populație mai numeroasă. Casele sînt așezate grupuri-grupuri, fără nici o rînduială: din cauza vînturilor violente și arșitei sufocante, mai toate locuințele sînt niște bordeie, construite de pământ și acoperite cu lipitură de balegă. Fîntînele au mari adîncimi, de aceea sînt 5 în toată comuna; producția solului este nesigură, din cauza lipsei de ploi, populația se hrănește prost“²².

Curînd după trecerea Dobrogei la România, guvernele burghezo-moșierești inițiază o politică de împrumietăriri în această regiune, după războiul de independență²³. În acest sens, sînt adoptate o serie de legi, dintre care cea mai importantă este „Legea pentru regularea proprietății imobiliare în Dobrogea din 3 aprilie 1882“²⁴. Principiul fundamental al acestei legi a fost „unificarea regimului proprietății dobrogene cu restul țării“²⁵. Vechea proprietate „mirie“ era transformată în proprietate abso-

¹⁸ Ion Ionescu de la Brad, „Excursiune agricolă în Dobrogea“, *Analele Dobrogei*, vol. III, 1922, nr. 1, p. 157.

¹⁹ Ibidem, p. 158.

²⁰ Textul articolului 46 din Tratatul de la Berlin în „Indicile comunelor din Dobrogea“ editat de Oficiul Central de Statistică. Buc., 1879, p. 5.

²¹ N. Ciachir, „Contribuții la istoria Dobrogei (aprilie 1877—noiembrie 1878)“, „*Revista Arhivelor*“, nr. 1, 1962, p. 172—173.

²² Cpt. M. D. Ionescu, op. cit., p. 459.

²³ Damian Hurezeanu, „Problema agrară și lupta țăranimii din România — 1904—1906“, Buc., 1961, p. 231.

²⁴ Ioan N. Roman, „Studiu asupra proprietății rurale din Dobrogea“, Constanța, 1907, p. 250 și urm.

²⁵ Idem, „Proprietatea imobiliară rurală din Dobrogea“, loc. cit., p. 90.

lută, dijma fiind desființată în mod formal prin răscumpărare²⁶, dar, în felul acesta, statul burghezo-moșieresc confisca o treime din pământurile țăranilor dobrogeni, în temeiul „consolidării dreptului de proprietate asupra celorlalte două treimi”²⁷.

Pe baza legii din 3 aprilie 1882, au fost verificate mai întâi vechile titluri de stăpînire („tapu”-urile) de către o comisie la care este atașat și un trimis al Arhivelor Imperiale din Istanbul²⁸. După delimitarea perimetrelor satelor, s-a procedat la parcelare, individualizîndu-se lotul fiecărui titular, iar apoi s-a trecut la vînzarea treptată din pământurile statului a unor loturi mici (de pînă la 10 hectare) țăranilor și a altora mai mari (de pînă la 100 hectare) celor înstăriți²⁹.

Ni s-a păstrat situația delimitărilor și măsurătorilor făcute în satul Erebilor de către Depozitul de Rezel între anii 1880—1884 și de către Comisiunea de parcelare a Dobrogei între anii 1888—1889³⁰. În 1882, satul cuprindea doar 15 familii³¹. Fiecare familie poseda numai cîte un hectar de pămînt în vatra satului, una singură deținînd în plus un teren de cultură în suprafață de aproximativ 4 hectare³². Era cu totul insuficient pentru asigurarea existenței unei familii, avînd în vedere mijloacele primitive de lucrare a pămîntului în Dobrogea aceluia timp.

Printre cele 24 sate din județul Constanța în care statul a vîndut țăranilor loturi combinate de 10 și 15 hectare, au fost și satele Mustafaci și Erebilor³³. În Erebilor, o situație din 1888 constată vîndute din domeniul statului 650 de hectare, cumpărătorii fiind 7 locuitori³⁴ dintre care unul, Cherciu Hagi Petre, își va forma cu timpul o adevărată moșie. În 1903, în perioada cînd frămîntările țărănești iau amploare în vechea Romînie, se fac noi împrîrietări, de data aceasta numai pentru veterani, în loturi de cîte 8 hectare, prin „Legea pentru acordarea de pămînturi în Dobrogea luptătorilor din războiul de la 1877—1878”³⁵.

Cea mai mare parte a pămînturilor statului este acaparată însă de diverși cămătari, afaceriști, negustori, arendași sau oameni susținuți de politicienii vremii³⁶. În afară de aceasta, țăranii împrîrietăriți își pierd

²⁶ Ibidem.

²⁷ S. Hartia, M. Dulea, „Constanța, prima regiune colectivizată”, Ed. Politică, Buc., 1960, p. 22.

²⁸ Ioan N. Roman, „Proprietatea imobiliară rurală din Dobrogea”, loc. cit., p. 50.

²⁹ Ibidem, p. 50—51.

³⁰ Arh. St. Dobrogea, Inspectoratul Cadastral al Județului Constanța, dos. nr. 36/1880—1889.

³¹ Ibidem, Delimitări făcute de Depozitul de Rezel între 1880—1884, f. 3.

³² Ibidem, f. 1—2.

³³ Ioan N. Roman, „Studiu asupra proprietății rurale din Dobrogea”, Constanța, 1907, p. 142.

³⁴ Arh. St. Dobrogea; Inspectoratul Cadastral al Județului Constanța, dos. nr. 36/1880—1889. Delimitări făcute de Comisiunea de Parcelare a Dobrogei între 1888—1889, f. 3—4.

³⁵ Monitorul Oficial, Dezbaterile Senatului; 1903, p. 871.

³⁶ Ibidem, 1912, p. 752.

foarte curînd pămînturile, în cazul unor situații economice mai dificile, fie prin arendarea pe termen lung (30 de ani) a loturilor lor unor „întreprinzători hrăpăreți“, fie prin amanetare (antichreze)³⁷. Bătrînii din satul Comana își amintesc de aceste vînzări deghizate pe care erau siliți să le facă țărani scăpătați către moșierul Florea Ionescu.

În felul acesta se formează în Dobrogea moșii de sute de hectare, repartizarea proprietății funciare din această regiune devenind treptat asemănătoare cu cea din restul țării³⁸.

Economia celor două sate, deși cunoaște unele progrese față de perioada dominației otomane, ca peste tot în Dobrogea, rămîne totuși într-o stare de puternică înapoiere. Principala ocupație a locuitorilor din Mustafaci și Erebilor devine cultivarea pămîntului, creșterea animalelor trecînd pe planul al doilea. La începutul secolului al XX-lea, plantele cultivate cel mai mult în Dobrogea erau orzul, ovăzul și meiul, primele două pentru asigurarea furajelor necesare întreținerii cailor, folosiți pe scară largă în lucrările agricole, iar a treia pentru asigurarea hranei populației, deoarece mămăliga de mei constituia elementul de bază în alimentația țărănimii dobrogene³⁹.

În ceea ce privește creșterea animalelor, primul loc îl deținea creșterea cailor. În Erebilor, în jurul anului 1900, existau două herghelii, fiecare de cite 22 de iepe fătătoare, tip de Dobrogea încrucișate cu rasă ungurească, proprietatea a doi turci înstăriți⁴⁰. O oarecare atenție se acorda și creșterii oilor, cea mai mare parte a lor fiind însă stăpînite de moșieri și de chiaburi. O statistică contemporană ne dă următoarea situație a sectorului zootehnic al celor două sate în anul 1916. Astfel, în Mustafaci erau 235 de cabaline, 452 de bovine, 3627 de ovine și 128 de porcine⁴¹, iar în Erebilor 43 de cabaline, 98 de bovine și 1600 de ovine⁴².

Ca industrie, în satul Mustafaci a existat între 1912—1916 o moară mecanică, avînd un capital de 5 000 lei și un personal de 4 muncitori, fără a se bucura deci de avantajele legii industriale⁴³.

În 1907, se înființează o bancă rurală cu un capital de 29 000 de lei⁴⁴, aflată în slujba intereselor moșierimii și ale burgheziei sătosești.

³⁷ Ibidem, p. 751.

³⁸ Damian Hurezeanu, op. cit., p. 232. Datorită frecvenței acestor vînzări, Ministerul Justiției, la intervenția Ministerului Domeniilor, dă dispoziții, în 1899, tribunalelor celor două județe dobrogene să refuze autentificarea actelor de înstrăinare a loturilor țărănești. (Vezi Ioan N. Roman, „Studiu asupra proprietății rurale din Dobrogea“, p. 141 și îndeosebi Gh. Matei și M. Damaschin, „Despre mișcările țărănești din 1899 și cluburile socialiste la sate“, Studii, nr. 1/1953, p. 98). Această măsură nefiind consfințită prin vreo lege inalienabilitatea acestor loturi nu s-a putut realiza. (Ioan N. Roman, op. cit. p. 141—142).

³⁹ S. Hartia, M. Dulea, op. cit., p. 26.

⁴⁰ Cpt. M. D. Ionescu, op. cit., p. 781.

⁴¹ N. T. Negulescu, op. cit., p. 336.

⁴² Ibidem, p. 336.

⁴³ Ibidem, p. 335.

⁴⁴ Ibidem, p. 333.

În 1916, 18 familii de țărani din Mustafaci⁴⁵ și 13 din Erebilier⁴⁶ erau complet lipsite de pământ. În primul din aceste sate, în același an, existau încă 12 bordeie⁴⁷, folosite drept locuințe. Din cele 72 de case din Mustafaci, 26 erau cu o singură cameră, iar în Erebilier erau 7 din totalul de 34⁴⁸. În ambele sate exista o singură școală, cu un local construit în 1904 din contribuțiile locuitorilor, la care, în 1916, funcționa un singur învățător provizoriu⁴⁹. Aceste condiții făceau desigur ca numărul analfabeților să fie deosebit de ridicat.

În timpul primului război mondial, satele Mustafaci și Erebilier au suferit pierderi însemnate. O serie de clădiri au fost distruse, iar localul școlii a fost devastat⁵⁰ de armatele germane de ocupație. O mare parte din populație s-a refugiat în Moldova, așa încît o statistică germană din 15 februarie 1918 constată doar 273 de locuitori în Mustafaci și 43 în Erebilier⁵¹, față de 512 și respectiv 83 cît fuseseră în 1916⁵². Sectorul zootehnic a avut cel mai mult de suferit de pe urma războiului. În 1922 încă, numărul cabalinelor și al bovinelor rămăsese abia la jumătate față de 1916, iar în satul Mustafaci din 3627 de oi cîte erau înaintea izbucnirii războiului, se mai găseau doar 173⁵³.

Avîntul revoluționar care a cuprins masele muncitoare din România între anii 1917—1922 a determinat burghezia și moșierimea să legifereze, în cele din urmă, reforma agrară din 1921. Această reformă însă a avut drept scop, pe de o parte împiedicarea realizării unității de luptă a muncitorilor și țăranilor, iar pe de altă parte salvarea marii proprietăți funciare, prin cedarea către țărani, în condiții deosebit de grele pentru ei, a unei părți cît mai mici din pămîntul moșieresc⁵⁴.

Din listele de improprietărire, și așa incomplete, au fost șterși cîteva țărani săraci din Mustafaci și Erebilier, pentru „purtare antipatriotică“, pe motiv că n-au urmat armata în retragerea în Moldova, rămînînd la casele lor în timpul ocupației⁵⁵. Această atitudine fusese de fapt o expresie a protestului maselor față de războiul imperialist. La fel au fost șterse de pe liste și o serie de „văduve de război fără copii“⁵⁶.

În total au fost improprietăriți 66 de țărani (63 în Mustafaci și 3 în Erebilier), cărora li s-a dat suprafața de 148,50 ha⁵⁷. Pentru acest pămînt,

⁴⁵ Ibidem, p. 334.

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ Ibidem, p. 331.

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ Ibidem.

⁵⁰ Ibidem, Arhiva primăriei a fost distrusă și ea aproape în întregime.

⁵¹ C. Brătescu, „Două statistici etnografice germane în Dobrogea“, *Arhiva Dobrogei*, vol. II, 1919, nr. 1, p. 68.

⁵² N. T. Negulescu, op. cit., p. 329.

⁵³ Ibidem, p. 336.

⁵⁴ „Lecții în ajutorul celor care studiază istoria P.M.R.“, Ed. Politică, Buc., 1961, p. 160—161.

⁵⁵ Arh. St. Dobrogea, Inspectoratul Cadastral al Județului Constanța, dos. nr. 98/1921—1935 (Consilieratul Agricol al Județului Constanța), f. 38.

⁵⁶ Ibidem.

⁵⁷ Ibidem, f. 85.

cel mai prost din moșiile expropriate⁵⁸, țăranii împroprietăriți au fost nevoiți să plătească suma enormă de 130 680 de lei cu titlu de răscum-părare, plus 32 670 de lei, drept „spese de măsurătoare și parcelare”⁵⁹.

Aplicarea acestei reforme agrare a fost târăgănată mai mulți ani⁶⁰ și n-a fost urmată de nici o îmbunătățire în viața țăranilor din Mustafaci și Erebilier⁶¹. Pentru a-și putea asigura existența, în condiții cât se poate de mizere, țăranii „muncitori de pământ” din cele două sate sînt siliți să arendeze an de an, începînd chiar din 1921, pe prețul de 40 de lei hectarul, o moșie a Ministerului Domeniilor situată în comuna Mustafaci⁶².

În legătură cu producția agricolă a Dobrogei în trecut, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej arăta următoarele: „Din cauza slabei utilități a agriculturii cu unelte și mașini, precum și a numărului redus de animale de muncă pe care le aveau țăranii, pămîntul era lucrat slab, necorespunzător, iar recoltele de cereale obținute nu depășeau în anii cei mai buni în medie 850 kg de grîu și 600 kg de porumb la hectar. Din lipsa atelajelor de lucru, țăranii erau nevoiți să lase în fiecare an suprafețe întinse de pămînt nelucrate, sub formă de pîrloagă, pe care creșteau buruieni și scaieți”⁶³.

În mod asemănător se prezenta și sectorul zootehnic, unde „aproape 80% din numărul porcilor erau de rase primitive — stocli și băltăreți — cu randament scăzut la creștere și îngrășare, iar 90% din vaci erau de rasă locală sură de stepă, neameliorată, care dădeau o producție de numai 300—400 de litri de lapte pe an”⁶⁴.

Situația existentă în satele Comana și Orzari nu se deosebea în acest sens cu nimic de tabloul general al agriculturii dobrogene. Ea era determinată, în mare măsură, și de caracterul nedrept al repartizării proprietății funciare în Dobrogea. În 1925, existau în județul Constanța 331 de

⁵⁸ S. Hartia, M. Dulea, op. cit., p. 27. Pămîntul dat trebuia răscumpărat în decurs de 5 ani. În afară de aceasta, în Dobrogea cotele de exproprierie au fost mai reduse ca în restul țării, iar moșierii, prin diverse manevre, și-au camuflat o bună parte din terenul de cultură, micșorînd astfel și mai mult suprafața care trebuia expropriată. (Ibidem, p. 27). La o întrunire a moșierilor din județul Constanța, în 1921, s-a afirmat că „exproprierile făcute în Dobrogea sînt o crimă națională”. (Vezi Petre Grigorescu, „Memorii asupra exproprierilor în Dobrogea”, Constanța, 1921, p. 3. Autorul ajunge chiar să nege existența în Dobrogea a marii proprietăți funciare).

⁵⁹ Arh. St. Dobrogea, Inspectoratul Cadastral al Județului Constanța, dos. nr. 98/1921—1935 (Consilieratul Agricol al Județului Constanța), f. 85.

⁶⁰ Împroprietărirea în cele două sate nu era definitivată nici în 1935.

⁶¹ În 1926, denumirea oficială a celor două sate se schimbă, Mustafaci devenind Comana (probabil de la numele de familie Comănescu, frecvent în acest sat), iar Erebilier — Orzari. (Vezi „Monitorul Județului Constanța. Tabloul de împărțirea administrativă a județului Constanța”, în *Analele Dobrogei*, vol. VII, p. 156). Între timp în 1910, centrul comunal se mutase de la Azaplar la Mustafaci. (Vezi „Monitorul Oficial” Dezbaterile Adunării Deputaților/1910, p. 1334). În 1930, satele Azaplar (devenit Tătaru) și Carachioi (Pelinu) se separă de comuna Comana, formînd comuna Tătaru. Prin reforma administrativă din 1950, cele patru sate (Comana, Orzari, Tătaru și Pelinu) se unesc din nou în comuna Comana.

⁶² Arh. Sfatului Popular Comana, dos. Corespondență, nr. 2/1921, f. 51.

⁶³ „Consfătuirea pe țară a țăranilor și lucrătorilor din sectorul socialist al agriculturii — Constanța 3—6 aprilie 1958”, Buc., Ed. Politică, 1958, p. 21.

⁶⁴ Ibidem, p. 22.

moșii a căror suprafață varia între 200 și 1500 de hectare⁶⁵. Datele recensământului din 1941 dădeau pentru județul Constanța cel mai ridicat procent de mari exploatații agricole : 0,7% din numărul gospodăriilor, față de 0,2% cât era media pe țară⁶⁶. Pe de altă parte, județul Constanța deținea cel mai ridicat procent de gospodării dispunând de terenuri sub 1000 m.p. : 6,3%, față de 3,7, procentul pe plan național⁶⁷.

Odată cu dezvoltarea capitalismului în agricultură, în Dobrogea a avut loc un proces rapid de fărâmițare a micii proprietăți funciare, țăranii pierzându-și treptat pământurile care au încăput în mâinile elementelor moșierești și chiaburești⁶⁸. O expresie a dezvoltării relațiilor capitaliste în agricultura Dobrogei o constituie și faptul că în 1941, în județul Constanța, procentul gospodăriilor mari, lucrate numai cu muncitori plătiți, trecea de 2%, depășind astfel media pe țară, care era de 1,5%⁶⁹.

Agricultura satelor Comana și Orzari avea în timpul regimului burghezo-moșieresc, ca peste tot în Dobrogea, un caracter extensiv cerealier. Creșterea animalelor se găsea sub media dezvoltării acestei ramuri pe întreaga țară⁷⁰.

Toate mașinile agricole aparțineau moșierilor și chiaburilor⁷¹. De altfel, raportînd numărul principalelor unelte și mașini agricole la terenul arat, Dobrogea se afla pe ultimul loc în țară, avînd abia 7 pluguri și 0,06 tractoare la 100 de hectare arate⁷². În 1938, nu exista în Dobrogea nici un inginer mecanic, iar un inginer agronom revenea la 40 000 de hectare⁷³.

Înapoierea economică și culturală, lipsa asistenței medicale în Dobrogea, unde, în 1934, în mediul rural se găsea un medic la circa 12 800 de oameni⁷⁴, făceau ca nivelul de viață al țăranimii dobrogene să fie dintre cele mai scăzute.

În satele Comana și Orzari, înainte de 1944, lumina electrică sau biblioteca erau doar un vis⁷⁵, șoselele erau simple drumuri de țară, pline

⁶⁵ S. Hartia, M. Dulea, op. cit., p. 27.

⁶⁶ „Recensământul agricol al României din 1941”, Buc., 1945, p. 23. Între anii 1921—1941, proprietatea moșierească din județul Constanța, redusă prin reforma agrară din 1921 de la 93 000 de hectare la 61 000 de hectare, aproape că s-a refăcut, ajungînd în 1941 la 85 000 de hectare. Aceasta prin trecerea în rîndurile moșierilor, a chiaburilor celor mai bogați, care au cumpărat loturile țăranilor împrumăriți. (Vezi N. Cioroiu și M. Cornea, „Ocuparea pământurilor moșierești din raionul Negru Vodă, regiunea Constanța”, în „Din lupta P.C.R. pentru închegarea alianței clasei muncitoare cu țăranimea muncitoare în bătălia pentru reforma agrară din 1944—1945”, vol. I, Buc., 1955, p. 21).

⁶⁷ Ibidem, p. 20—21. Procentul acesta s-a stabilit făcînd abstracție de noii coloniști stabiliți în județul Constanța începînd de la sfîrșitul anului 1940. Punîndu-l la socoteală și pe aceștia, exploatațiile sub 1000 m.p. ajungeau la 21,6%.

⁶⁸ S. Hartia, M. Dulea, op. cit., p. 29.

⁶⁹ „Recensământul agricol al României din 1941”, p. 30.

⁷⁰ Ibidem, p. 43—46.

⁷¹ S. Hartia, M. Dulea, op. cit., p. 32.

⁷² „Recensământul agricol al României din 1941”, p. 59, 63.

⁷³ S. Hartia, M. Dulea, op. cit., p. 32.

⁷⁴ Ibidem, p. 33.

⁷⁵ În toată Dobrogea nu există o bibliotecă în mediul rural, iar lumina electrică pătrunsese doar într-un singur sat. (Ibidem).

de praf ori de noroi, iar numărul analfabeților era de-a dreptul impresionant. În Comana numărul neștiutorilor de carte ajungea în 1930 la 28% din totalul populației, iar în Orzari procentul lor se ridica la 15,3%⁷⁶.

* * *

Actul istoric de la 23 August 1944 a însemnat pentru țăranii din Comana și Orzari, ca pentru întreaga populație muncitoare a țării, începuturile unei vieți noi. Ajutați de activiști de partid și de echipe de muncitori de la Constanța, țăranii din cele două sate trec la înfăptuirea imediată a reformei agrare.

Organizația județeană P.C.R. Constanța lansează la 18 septembrie 1944 un apel către țărani, în care îi cheamă la organizarea luptei pentru cucerirea drepturilor lor și pentru alegerea comitetelor satești⁷⁷. Peste două zile, la întrunirea de la Mangalia, convocată de comitetul județean P.C.R., în moțiunea adoptată a fost înscris un punct prin care se cerea: „Imediata înlăturare și arestare a primarilor, notarilor, șefilor de post și de secții de jandarmi și a tuturor funcționarilor hitleriști, legionari care au comis abuzuri și au asuprit populația sătească”⁷⁸.

Legiferarea reformei agrare, la 23 martie 1945, de către guvernul Dr. Petru Groza, a consfințit împărțirea către țăranii din comuna Comana a suprafeței de 370,50 ha, expropriată fără nici un fel de răscumpărare, de la moșierii locali⁷⁹. Țărănimea muncitoare din satele Comana și Orzari a căpătat astfel posibilitatea de a-și îmbunătăți starea materială. La aceasta a contribuit și ajutorul care i s-a acordat de stat după reforma agrară: centre de închiriat mașini și unelte, credite pe termen lung etc.

Cu toate acestea, fărâmițarea proprietății funciare, așa cum a arătat tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej la Plenara C.C. al P.M.R. din 3—5 martie 1949, menținea agricultura țării noastre într-o stare de înapoiere⁸⁰. La această plenară s-a stabilit că singura cale justă pe care trebuie să meargă țărănimea muncitoare pentru ridicarea nivelului ei de trai și pentru lichidarea înapoierii țării noastre este calea gospodăriei colective. Colectivizarea agriculturii constituie o parte integrantă a întregii opere de construire a socialismului. Economia socialistă unitară se realizează prin instaurarea relațiilor socialiste de producție atât la orașe cât și la sate.

În 1949, în Dobrogea, ca și în întreaga țară, iau ființă primele gospodării agricole colective, care au slujit drept exemplu pentru țăranii indivi-

⁷⁶ „Recensământul general al populației României din 29 decembrie 1937”, p. 153—154.

⁷⁷ N. Cioroiu, M. Cornea, op. cit., p. 23.

⁷⁸ Ibidem, p. 24.

⁷⁹ Arh. St. Dobrogea, Inspectoratul Cadastral al Județului Constanța, Centralizator expropriieri/1945.

⁸⁰ Gh. Gheorghiu-Dej, „Articole și cuvântări”, ediția a IV-a E.S.P.L.P., Buc., 1956, p. 192.

duali și au contribuit la atragerea unor mase largi ale țărănimii muncitoare pe drumul făuririi unei vieți noi în comun.

În urma muncii depuse de partid, la 26 februarie 1950, un grup de 72 de familii din satele Comana și Orzari au pus bazele Gospodăriei Colective Comana⁸¹. Primii care au făcut cerere de intrare în gospodărie și au luptat pentru înființarea ei au fost comuniștii din cele două sate⁸².

Suprafața totală a terenului gospodăriei în primul an de existență a fost de 471,50 ha, din care 443,50 ha adus de colectivști și 28 ha acordat de stat⁸³. Din această suprafață, 452,40 ha era teren arabil, restul de 19,10 ha, fiind teren de izlaz⁸⁴. Solul terenului arabil al gospodăriei, cernoziom la începutul degradării, este deosebit de propice culturii cerealelor și mai ales culturii grâului⁸⁵.

Majoritatea fondatorilor gospodăriei fiind țărani săraci, sectorul zootehnic a fost cît se poate de redus la înființare, totalizînd doar 8 taurine și 109 ovine⁸⁶. Inventarul de lucru al gospodăriei se reducea și el în 1950 la 21 de pluguri, 13 grape, 6 prășitoare, 29 de care, 1 cultivator, 3 secerători, 1 tăvălug de lemn, 1 semănătoare⁸⁷. Valoarea fondului de bază în primul an de existență a G.A.C. Comana se ridica doar la 31 769,60 lei⁸⁸. În afară de aceasta, gospodăria nu dispunea de nici un specialist.

Încă de la începutul activității gospodăriei, s-a făcut însă simțit sprijinul acordat de stat pentru consolidarea ei economico-organizatorică. Astfel, G.A.C. Comana a primit din partea statului o serie de construcții, printre care o clădire pentru administrație, o magazie de cereale cu o capacitate de 20 de vagoane, două grajduri pentru vite cu o capacitate totală de 50 de capete etc.⁸⁹. Tot în cursul anului 1950, statul a mai acordat gospodăriei, sub formă de împrumut, suma de 17 750 de lei pentru investiții⁹⁰.

Cu mijloacele acestea modeste de care dispuneau, colectivștii din satele Comana și Orzari au trecut imediat la organizarea muncii lor, în vederea desfășurării unei activități cît mai rodnice. Cîrînd, la cele 162 de hectare semănate cu grîu încă din toamna anului 1949, s-au adăugat,

⁸¹ Înființarea gospodăriei a fost aprobată prin H.C.M. nr. 276 din 16 martie 1950. (Vezi „Buletinul Oficial al R.P.R.”, nr. 30 din 30 martie 1950). Denumirea actuală a G.A.C. Comana este „Drapelul lui Lenin”.

⁸² „Consfătuirea pe țară a țăranilor și lucrătorilor din sectorul socialist al agriculturii — Constanța 3—6 aprilie 1958”, Buc., Ed. Politică, 1958, p. 213.

⁸³ Arhiva G.A.C. Comana, Registru-inventar pe anii 1950—1952, f. 1.

⁸⁴ Ibidem.

⁸⁵ Ibidem, Proiect de organizarea teritoriului și introducerea asolamentelor 1957, f. 4. Vezi și S. Hartia, M. Dulea, op. cit., p. 286, unde se face caracterizarea solului întregului raion Negru Vodă.

⁸⁶ Arhiva G.A.C. Comana, Registru-inventar pe anii 1950—1952, f. 2.

⁸⁷ Ibidem.

⁸⁸ Ibidem, f. 3—4. Pentru anii 1950—1951 sumele bănești au fost transformate în lei actuali.

⁸⁹ Ibidem, f. 1.

⁹⁰ Ibidem, Registru de evidența veniturilor bănești și repartizarea lor pe anii 1950—1951, f. 21.

în primăvara anului 1950, noi suprafețe cultivate : 94 hectare de porumb, 25 de hectare de orz, 30 de hectare de floarea soarelui, 10 hectare de rapiță de primăvară, 30 de hectare de legume⁹¹. Pentru aceste lucrări au fost organizate două brigăzi de producție, care și-au început îndată activitatea⁹². Pentru nevoile gospodăriei, a fost construit un pătul pentru porumb⁹³, au fost create două ateliere, unul de fierărie și altul de tâmplărie⁹⁴, iar din împrumutul primit de la stat au fost cumpărate 102 oi⁹⁵, făcându-se astfel primul pas spre formarea unui sector zootehnic puternic.

Numărul zilelor muncă cheltuite pentru toate lucrările efectuate în cadrul Gospodăriei Agricole Colective Comana în 1950 s-a ridicat la 13 724⁹⁶. Deși producția primului an la unele culturi n-a fost la înălțimea posibilităților și deși gospodăria a avut de întâmpinat o serie de greutăți inerente oricărui început, totuși cantitatea de produse pentru o zi-muncă a fost suficientă. Valoarea unei zile-muncă s-a ridicat la 10 lei, în produse și bani⁹⁷.

Roadele primului an de activitate și munca politică desfășurată de organele de partid în rindurile țăranilor individuali din satele Comana și Orzari au făcut ca în cursul anului următor, numărul membrilor gospodăriei să se dubleze. La sfârșitul anului 1951, gospodăria cuprindea 142 familii⁹⁸, reprezentând 50% din numărul total al familiilor celor două sate. După categoria socială anterioară înscrierii în G.A.C., cele 142 de familii se grupau astfel : 52 mijloace, 80 sărace și 10 fără pământ⁹⁹. Gospodăria dispunea acum de 755,85 ha¹⁰⁰, peste o treime din totalul suprafeței arabile a celor două sate.

În 1951, Gospodăria Agricolă Colectivă Comana s-a bucurat în continuare de un sprijin larg din partea statului. Pe lângă împrumuturi în bani pentru investiții, gospodăria mai primește o magazie pentru materiale și noi suprafețe de pământ¹⁰¹. Pe baza acestui ajutor, precum și datorită realizărilor obținute în cel de-al doilea an de existență, gospodăria și-a putut dezvolta fondul indivizibil prin construirea unei magazii pentru brânză și a unui saivan pentru oi¹⁰².

Succesele obținute an de an de G.A.C. Comana, au determinat treptat mase tot mai largi de țărani neocollectiviști din cele două sate să păsească pe drumul muncii în comun, drumul unei vieți noi și prospere. În

⁹¹ Ibidem, Registrul de evidență veniturilor în natură și repartizarea lor pe anii 1950—1951.

⁹² Ibidem, Dosar cu planuri de producție și bugete pe anii 1950—1958, Planul de producție pe anul 1950.

⁹³ Ibidem, Registrul mijloacelor de bază, f. 3.

⁹⁴ Ibidem, Registrul inventar pe anii 1950—1952, f. 1.

⁹⁵ Ibidem, Registrul mijloacelor de bază, f. 10.

⁹⁶ Ibidem, Dosar cu dări de seamă, Situația pe anul 1950, f. 2.

⁹⁷ Consfătuirea de la Constanța, f. 216.

⁹⁸ Arhiva G.A.C. Comana, Darea de seamă pe anul 1952, f. 3.

⁹⁹ Ibidem.

¹⁰⁰ Ibidem.

¹⁰¹ Ibidem, Registrul mijloacelor de bază, p. 4.

¹⁰² Ibidem, p. 3—5.

1957, odată cu întreaga regiune, satele Comana și Orzari erau complet colectivizate ¹⁰³. De-a lungul acestor ani, numărul familiilor și suprafața totală a terenului gospodăriei au evoluat în felul următor ¹⁰⁴:

Anul	1950	1951	1952	1953	1955	1957
Numărul familiilor	72	142	213	217	240	278
Suprafața totală în hectare	471,50	755,85	1631	1639	2169	2247

În 1962, numărul total al membrilor gospodăriei se ridica la 1195, dintre care 489 oameni apti de muncă, iar suprafața totală însuma 2533 de hectare ¹⁰⁵. Din partea statului, G.A.C. Comana a primit terenuri totalizînd 200 de hectare ¹⁰⁶.

În vederea desfășurării unei activități cît mai rodnice, forțele gospodăriei au fost organizate de la bun început pe brigăzi specializate pe ramuri. Astfel, la sfîrșitul anului 1958, existau 6 brigăzi, și anume: 4 de cîmp, una legumicolă și una zootehnică ¹⁰⁷. Din 1959 s-a trecut la sistemul brigăzilor complexe, creîndu-se două brigăzi care și-au repartizat brațele de muncă și inventarul gospodăresc aproximativ în mod egal, fiecare fiind întărită cu o brigadă permanentă de tractoare ¹⁰⁸. Ulterior, s-a revenit la sistemul brigăzilor specializate pe ramuri. În anii 1962 și 1963, munca a fost organizată în 5 brigăzi, dintre care două de cîmp una mixtă și două zootehnice ¹⁰⁹.

Pentru mărirea cointeresării colectivîștilor în sporirea producției agricole, s-a introdus retribuirea membrilor brigăzilor nu numai după zile-muncă, ci și după rezultatele muncii depuse. În 1959, de pildă, s-a acordat la culturile de porumb, ca retribuire suplimentară, 30% din depășirile de plan, la floarea soarelui 25%, la sfecla de zahăr 40% ¹¹⁰, iar în 1961 s-a acordat drept premiu cantitatea de 35 000 kg porumb-boabe ¹¹¹. Acest fapt a constituit unul din factorii de seamă ai mării producției în toate sectoarele gospodăriei.

După cum arăta tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, solurile bălane și cernoziomurile bogate ale Dobrogei sînt deosebit de prielnice culturii cerealelor și în special culturii grîului și porumbului ¹¹². Situarea Gospo-

¹⁰³ Ibidem. Dare de seamă pe anul 1957, p. 2.

¹⁰⁴ La alcătuirea acestui tabel au fost folosite materialele din arhiva G.A.C. Comana: pentru perioada 1950—1952 o serie de registre, iar pentru anii următori dările de seamă.

¹⁰⁵ Arhiva G.A.C. Comana, Dare de seamă pe anul 1962, p. 3—4.

¹⁰⁶ Ibidem, Dare de seamă pe anul 1958, p. 7.

¹⁰⁷ S. Hartia, M. Dulea, op. cit., p. 246, 247.

¹⁰⁸ Ibidem.

¹⁰⁹ Arh. G.A.C. Comana, Dare de seamă pe anul 1962, f. 6.

¹¹⁰ S. Hartia, M. Dulea, op. cit., p. 249.

¹¹¹ O. Parpală, „Dezvoltarea intensivă și multilaterală a producției în G.A.C., Buc., Ed. Politică, 1963, p. 193.

¹¹² Consfătuirea de la Constanța, p. 26.

dăriei Agricole Colective într-una din zonele tipic cerealiere ale regiunii, cum a fost caracterizat raionul Negru-Vodă ¹¹³, face ca sectorul culturii cerealelor să aibe o pondere foarte ridicată în întreaga activitate a acestei gospodării.

Datorită acestui fapt, cea mai mare parte a terenului Gospodăriei Agricole Colective Comana este destinată cultivării plantelor cerealiere și îndeosebi grîului și porumbului. Întreaga suprafață a gospodăriei este repartizată în felul următor ¹¹⁴ :

Categoria de folosință	hectare
Total suprafață	2533
Suprafața agricolă	2484

Așadar, terenul agricol, care cuprindea cea mai mare parte a suprafeței gospodărești, este constituit din 99% teren arabil, 0,8% vii și 0,2% livezi ¹¹⁵. Din terenul arabil, 60 hectare sînt date colectivităților în folo-

Suprafața arabilă	2 459
Vi	17
Livezi	7,50
Păduri	16,93
Curți și clădiri	15
Alte terenuri	17,24

sintă ¹¹⁶. Terenul neproductiv reprezintă doar 1,4% din suprafața totală ¹¹⁷.

Gospodăria a acordat o atenție deosebită culturii grîului de toamnă. Suprafața destinată cultivării acestei cereale a evoluat după cum urmează : ¹¹⁸

¹¹³ Ibidem, p. 27.

¹¹⁴ Arh. G.A.C. Comana, Darea de seamă pe anul 1962, f. 4.

¹¹⁵ Vezi și O. Parpală, op. cit., p. 167.

¹¹⁶ Arh. G.A.C. Comana, Darea de seamă pe anul 1962, f. 4.

¹¹⁷ Vezi și O. Parpală, op. cit., p. 167.

¹¹⁸ Tabelul a fost întocmit după registrele și dările de seamă anuale aflate în arhiva G.A.C. Comana.

Anul	1950	1955	1957	1962
Suprafața în ha cultivată cu grâu de toamnă	162	785	822	880

Cultura grâului ocupa deci în 1962 aproximativ 35% din totalul terenului arabil al gospodăriei. Totodată producția medie la hectar a crescut în mod considerabil, ajungând în 1962 la 2701 kg ¹¹⁹, față de numai 500 kg cât se obținuse în 1950 ¹²⁰.

S-a constatat că la G.A.C. Comana cele mai bune rezultate le dă soiul de grâu Bulgaria 301, printre altele și datorită faptului că s-a dovedit a fi mai rezistent la atacul unor boli ca rugina și fuzarioza ¹²¹.

În ceea ce privește cultura porumbului, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej a scos în evidență la Consfătuirea de la Constanța importanța deosebită pe care o are pentru economia țării noastre extinderea suprafețelor destinate acestei cereale și creșterea producției de porumb la hectar ¹²².

Mărirea suprafeței cultivate cu porumb a stat tot timpul în atenția consiliului de conducere al Gospodăriei Agricole Colective Comana, așa cum reiese din tabloul următor ¹²³:

Anul	1950	1955	1960	1963
Suprafața în hectare cultivată cu porumb	94	280	500	600

Așadar, în anul 1963, aproape un sfert din întreaga suprafață arabilă a gospodăriei era destinată culturii porumbului. Concomitent, s-a urmărit obținerea unor producții medii cât mai ridicate, reușindu-se ca în 1961 să se realizeze 4170 kg porumb-boabe la hectar ¹²⁴, ceea ce reprezintă o creștere a producției de aproape 7 ori față de anul 1950, când s-au recoltat 600 kg la hectar ¹²⁵.

Extinderea în continuare a culturii porumbului pe seama culturilor mai puțin productive, ar contribui atât la dezvoltarea producției cerealiere, cât și la dezvoltarea sectorului zootehnic al gospodăriei ¹²⁶. Se recomandă mai ales soiul HSL 196, cel mai potrivit pentru terenurile secetoase din sudul Dobrogei ¹²⁷.

¹¹⁹ Arh. G.A.C. Comana, Darea de seamă pe anul 1962, p. 10.

¹²⁰ Consfătuirea de la Constanța, p. 215.

¹²¹ O. Parpală, op. cit., p. 182.

¹²² Consfătuirea de la Constanța, p. 91 și urm.

¹²³ După registrele și dările de seamă anuale aflate în Arhiva G.A.C. Comana.

¹²⁴ Arh. G.A.C. Comana, Darea de seamă pe anul 1961, f. 8.

¹²⁵ Consfătuirea de la Constanța, p. 215.

¹²⁶ Vezi și recomandările făcute în acest sens de O. Parpală, op. cit., p. 169.

¹²⁷ „Scînteia”, 6 februarie 1964, p. 3.

Suprafețe mai mici au fost destinate cultivării altor cereale. Astfel, aproape în fiecare an, pentru necesitățile de hrană ale animalelor gospodăriei, au fost semănate unele locuri cu orz și ovăz. În 1961, de pildă, au fost cultivate 100 ha cu orz și 90 ha cu ovăz, realizându-se o producție de 2062 kg la hectar și respectiv 1700 kg la hectar¹²⁸. Orzul, odinioară, una din cerealele de bază ale agriculturii Dobrogei, în mare măsură și datorită folosirii pe scară largă în alimentația țărănimii acestei regiuni, a început treptat să cedeze locul unor plante de un randament superior, cum ar fi porumbul sau culturile producătoare de masă verde pentru nutreț.

Lipsa unei baze furajere naturale a făcut necesară destinarea unei părți din terenul gospodăriei culturii plantelor de nutreț¹²⁹ și în special porumbului pentru siloz, care constituie furajul principal pentru creșterea și îngrășarea animalelor și mai ales pentru sporirea producției de lapte. În 1963, suprafața cultivată cu plante de nutreț a totalizat 695 de hectare¹³⁰, reprezentând peste 28% din întregul teren arabil al gospodăriei.

Gospodăria Agricolă Colectivă Comana a acordat o atenție deosebită și culturii plantelor tehnice. În 1963, a fost afectată pentru aceste plante o suprafață de 300 hectare¹³¹, exact de 10 ori mai mult decât în anul 1950. Dintre acestea, 240 de hectare au fost ocupate de floarea-soarelui, de la care s-a obținut o producție medie de 2005 kg la ha¹³², depășindu-se astfel cu peste 500 kg sarcina trasată în acest sens de Congresul al III-lea al P.M.R.¹³³. Alte 20 de hectare au fost cultivate cu sfeclă de zahăr și, de asemenea, cite 20 de hectare cu in pentru fuior și in pentru ulei¹³⁴. Pe ansamblul gospodăriei, terenurile destinate culturii plantelor tehnice reprezintă 12,2% din totalul suprafeței arabile.

Mici loturi au fost rezervate și pentru plantele leguminoase. Astfel, în 1963 au fost cultivate cu mazăre 84 de hectare, realizându-se o producție medie de 1280 kg/ha, iar suprafața de 220 de hectare a fost valorificată suplimentar prin cultivarea cu fasole intercalată¹³⁵.

În ceea ce privește legumicultura, condițiile mai puțin favorabile pe care le are G.A.C. Comana, constând în lipsa posibilităților de irigare, datorită atit inexistenței unor surse de apă (riuri, lacuri, bălți), cât și adâncimii mari a pânzei de apă freatică, face ca acest sector să fie destinat mai ales consumului alimentar al colectivităților¹³⁶. Cu toate acestea, în anul 1963 s-a putut realiza o producție apreciabilă de ceapă,

¹²⁸ Arh. G.A.C. Comana, Darea de seamă pe anul 1961, f. 8.

¹²⁹ Vezi și O. Parpală, *op. cit.*, p. 171—172.

¹³⁰ Arh. G.A.C. Comana, Dosar cu situații de repartizare a produselor/1963.

¹³¹ Ibidem.

¹³² Ibidem.

¹³³ Gh. Gheorghiu-Dej, „Raportul C.C. al P.M.R. la Congresul al III-lea al partidului”, vol. *Congresul al III-lea al Partidului Muncitoresc Român*, Ed. Politică, Buc., 1960, p. 53.

¹³⁴ Arh. G.A.C. Comana, Dosar cu situații de repartizare a produselor/1963.

¹³⁵ Ibidem.

¹³⁶ Vezi și O. Parpală, *op. cit.*, p. 171.

obținându-se o cantitate totală de peste 11 vagoane (în medie 15 000 de kilograme la hectar)¹³⁷.

La înființarea gospodăriei, ramura pomicolă era inexistentă. Cîțiva ani, gospodăria n-a dispus nici măcar de un hectar de viță de vie, deoarece se considera că pămîntul din părțile Dobrogei n-ar fi prielnic culturii viței altoite¹³⁸. Treptat, s-au făcut plantări care însumează în prezent 17 hectare de viță de vie altoită. În 1962 s-a obținut o producție medie de 8080 kg struguri la hectar, realizîndu-se 55 180 l. de vin¹³⁹. De asemenea, G.A.C. Comana dispune astăzi de peste 2000 de pomi fructiferi (meri, pruni, cireși, vișini, caiși și zarzări), ocupînd o suprafață de 7,5 hectare de livadă¹⁴⁰. Cu toate acestea, fiind vorba de o gospodărie cerealieră, extinderea viilor și a livezilor nu este indicată, deoarece ea s-ar face pe seama terenurilor destinate în primul rînd culturii grîului și a porumbului¹⁴¹.

În unii ani, gospodăria s-a izbit de anumite greutăți, datorită avîdității caracteristice podișului dobrogean. Pentru înlăturarea efectelor dăunătoare ale secetei, cel mai sigur remediu a fost aplicarea metodelor agrotehnice înaintate. Un rol deosebit în acest sens l-a avut executarea arăturilor adînci de vară, de 20—30 cm¹⁴².

Cu mici excepții, principalele lucrări executate în G.A.C. Comana în sectorul vegetal sînt complet mecanizate. Aceste lucrări sînt executate de cele două brigăzi permanente ale S.M.T. Chirnogeni. Consiliul Agricol Raional Negru-Vodă a organizat la S.M.T. Chirnogeni și la G.A.C. Comana o serie de schimburi de experiență privind munca mecanizatorilor, care au scos în evidență faptul că mecanizatorii, ca fii de colectivști și lucrînd în cadrul aceleiași gospodării timp de 8—10 ani, au contribuit la creșterea producției¹⁴³.

În vederea obținerii unor producții vegetale sporite, gospodăria a acordat o mare atenție și folosirii pe scară cît mai largă a îngrășămintelor. Pînă în anul 1957, îngrășămintele chimice nu au fost aplicate deloc, iar cele naturale numai în proporții reduse¹⁴⁴. Treptat, această deficiență a fost înlăturată, ajungîndu-se ca în 1961 să se administreze pe întreaga gospodărie circa 2800 tone de gunoi de grajd și 50 tone de îngrășămintă chimice¹⁴⁵. Pentru producția de cereale a anului 1964, s-au aplicat îngrășămintă naturale și chimice pe o suprafață de 548 de hectare¹⁴⁶.

S-au luat de asemenea măsuri de îmbunătățiri funciare. Astfel, în 1955, în vederea evitării eroziunii unor soluri, au fost plantate 15 hectare de pădure, folosite și ca perdele de protecție¹⁴⁷.

¹³⁷ Arh. G.A.C. Comana, Dosar cu situații de repartizare a produselor/1963.

¹³⁸ Consfătuirea de la Constanța, p. 168.

¹³⁹ Arh. G.A.C. Comana, Darea de seamă pe anul 1962, f. 12.

¹⁴⁰ Ibidem.

¹⁴¹ O. Parpală, *op. cit.*, p. 168.

¹⁴² Ibidem, p. 180—181.

¹⁴³ „Dobrogea Nouă”, 19 ianuarie 1964, p. 3.

¹⁴⁴ Arh. G.A.C. Comana, Proiect de organizare a teritoriului și introducerea asolamentelor 1957, f. 7.

¹⁴⁵ O. Parpală, *op. cit.*, p. 182.

¹⁴⁶ Arhiva G.A.C. Comana, dos. nr. 3/1963.

¹⁴⁷ Ibidem, Darea de seamă pe anul 1955, f. 20.

Au fost asigurate și condițiile de depozitare a produselor agricole. În 1963, gospodăria dispunea de 4 pătule, cu o capacitate totală de 160 de vagoane și de 3 magazii pentru cereale, dintre care una construcție nouă ¹⁴⁸.

În Gospodăria Agricolă Colectivă Comana s-a realizat o îmbinare armonioasă între sectorul vegetal și sectorul zootehnic. Față de slaba dezvoltare a producției animale în primii ani, gospodăria a obținut succese remarcabile. În scopul dezvoltării creșterii animalelor, a fost creată și extinsă an de an o bază furajeră puternică, prin cultivarea de plante de nutreț și în special de porumb pentru siloz. De asemenea, cu sprijinul statului, au fost construite grajdurile și instalațiile necesare.

O atenție deosebită a fost acordată creșterii taurinelor. Dacă în 1950 ca proprietate obștească existau în total doar 8 taurine, în 1963 gospodăria dispunea de 649 de capete de vite mari, dintre care 232 vaci, revenind astfel 8,9 vaci la 100 de hectare ¹⁴⁹.

În același timp, a crescut și producția de lapte pe cap de vacă, ceea ce a adus venituri însemnate gospodăriei. În anii 1960, 1961 și 1962 cantitatea totală de lapte de vacă neprelucrat și producția medie de lapte pe cap de vacă furajată s-au prezentat după cum urmează ¹⁵⁰:

Anul	1960	1961	1962
Cantitatea totală de lapte de vacă neprelucrat	321 000 l.	465 000 l.	594 043 l.
Producția medie pe cap de vacă furajată	1 842 l.	2 069,7 l.	2 929,2 l.

În vederea sporirii producției de lapte, consiliul de conducere al Gospodăriei Colective Comana s-a preocupat îndeaproape de mărirea numărului de vaci de lapte, fie prin cumpărare, fie mai ales, prin creșterea întregului efectiv de tineret femel bovin. Creșterea numărului bovinelor de producție s-a putut realiza și prin micșorarea numărului de animale de muncă. Posibilitatea terenului gospodăriei de a permite un nivel înalt de mecanizare a lucrărilor agricole face ca rolul animalelor de muncă, și în special rolul boilor de muncă, să fie tot mai redus ¹⁵¹. În 1963, gospodăria a putut micșora la 19 capete numărul boilor de muncă ¹⁵².

Totodată, s-a căutat ca și componența calitativă a efectivului de taurine să fie dintre cele mai bune. În prezent, G.A.C. Comana posedă

¹⁴⁸ Ibidem, Darea de seamă pe anul 1962, f. 2 și dosar cu dări de seamă statistice/1963.

¹⁴⁹ Arh. Inspectoratului Raional de Statistică Negru-Vodă, Dosar cu dări de seamă ale gospodăriilor agricole colective din raionul Negru-Vodă/1963, f. 231.

¹⁵⁰ Tabel întocmit după dările de seamă din anii 1960, 1961 și 1962. Arh. G.A.C. Comana, Dosar cu dări de seamă.

¹⁵¹ O. Parpală, *op. cit.*, p. 177.

¹⁵² Arh. Inspectoratului Raional de Statistică Negru-Vodă, dos. cit., f. 230.

numai rase superioare de vaci : pinzgau, bălțată românească, brună de Maramureș și vaci de rasă roșie.

În cadrul sectorului zootehnic, alături de creșterea bovinelor, un loc foarte important ocupă creșterea porcinelor. La Consfătuirea de la Constanța, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej sublinia rolul hotărâtor deținut de creșterea și îngrășarea porcilor în aprovizionarea populației cu carne ¹⁵³.

Inexistentă la început în G.A.C. Comana, ramura creșterii porcilor dobîndește curînd locul cuvenit în tabloul economic al gospodăriei. În 1962, numărul porcilor se ridica la 897, dintre care 74 scroafe ¹⁵⁴. Pentru dezvoltarea acestei ramuri atât de importante, a fost necesară, în primul rînd, asigurarea efectivului de scroafe-mată. În 1963, numărul scroafelor de prăsilă a ajuns la 77¹⁵⁵, prevăzîndu-se sporirea în continuare a efectivului lor pe anii următori.

Creșterea oilor se bucură de o tradiție aparte în Dobrogea. Această ramură are în prezent un mare rol atât în ceea ce privește furnizarea unei materii prime deosebit de importante pentru industria textilă, cît și în ceea ce privește asigurarea aprovizionării populației cu carne și produse lactate. În 1950, numărul ovinelor aflate în proprietatea obștească a gospodăriei era de 109, pentru ca în 1962 să se ajungă la 3299 de capete ¹⁵⁶. În același timp, creșterea oilor a fost orientată, potrivit sarcinilor trasate de partid la Consfătuirea de la Constanța ¹⁵⁷, spre rase de lînă fină și semifină. În acest scop, s-au folosit pentru reproducție berbeci de la stațiunea experimentală Palas, cu o producție de lînă de peste 15 kg, introducîndu-se totodată, încă din toamna anului 1959, înșămînțarea artificială a oilor ¹⁵⁸. În prezent, toate oile gospodăriei sînt cu lînă fină și semifină.

Paralel a crescut și producția de lapte și de lînă. În 1961, de pildă, cantitatea totală de lapte de oaie neprelucrat a fost de 114 028 l. ¹⁵⁹, iar producția de brînză, căreia i s-a acordat o mare atenție, a ajuns în 1962 la 5417 kg ¹⁶⁰. În 1963, producția medie de lapte pe cap de oaie fătătoare a fost de 49,4 l. ¹⁶¹. În același an, s-a realizat o cantitate de 10 775 kg de lînă, din care 93% lînă fină, producția medie pe o ovină tunsă fiind de 3,315 kg ¹⁶², producție apreciată ca una dintre cele mai ridicate din Dobrogea ¹⁶³.

În 1957 a fost creată și o ramură avicolă, cu 307 păsări ¹⁶⁴. În 1962, numărul păsărilor gospodăriei s-a ridicat la 13 883, iar producția de ouă

¹⁵³ Consfătuirea de la Constanța, p. 110.

¹⁵⁴ Arh. G.A.C. Comana, Darea de seamă pe anul 1962, f. 14—15.

¹⁵⁵ Arh. Inspectoratului Raional de Statistică Negru-Vodă, dosar cit., f. 230.

¹⁵⁶ Arh. G.A.C. Comana, Darea de seamă pe anul 1962, f. 14—15.

¹⁵⁷ Consfătuirea de la Constanța, p. 114.

¹⁵⁸ O. Parpală, op. cit., p. 183.

¹⁵⁹ Arh. G.A.C. Comana, Darea de seamă pe anul 1962, f. 14.

¹⁶⁰ Ibidem, Darea de seamă pe anul 1962, f. 16.

¹⁶¹ Arh. Inspectoratului Raional de Statistică Negru-Vodă, dosar cit., f. 231.

¹⁶² Arh. G.A.C. Comana, Dosar cu dări de seamă statistice/1963.

¹⁶³ „Dobrogea Nouă”, 19 ianuarie 1964, p. 2.

¹⁶⁴ Arh. G.A.C. Comana, Darea de seamă pe anul 1957, f. 10.

obținută a fost deosebit de mare ¹⁶⁵. În 1958 a apărut și o secție de apicultură cu 28 de stupi ¹⁶⁶, care s-au înmulțit an de an, ajungându-se în 1963 la 90 de stupi, cu o producție de miere de 1058 kg în total ¹⁶⁷. În 1961 gospodăria dispunea și de o crescătorie de iepuri de casă, cu 236 de iepuri ¹⁶⁸, vânduți încă anul următor Institutului Medico-Farmaceutic din București, pentru necesități științifice.

Dezvoltarea puternică a sectorului zootehnic în Gospodăria Agricolă Colectivă Comana este ilustrată, în primul rînd, de creșterea efectivului de animale la suta de hectare ¹⁶⁹.

Specificarea	1957		1960		1962	
	Capete	la 100 ha	Capete	la 100 ha	Capete	la 100 ha
Taurine total	150	5,0	394	14,7	684	31,3
DIN CARE VACI	52	1,9	178	7,2	207	8,3
Porcine total	182	14,8	681	29,0	897	35,9
DIN CARE SCROAFE	42	1,2	72	3,0	74	2,9
Ovine	1 576	56,9	2 916	124,8	3 299	132,0
Păsări	307	13,8	2 845	114,4	13 883	582,3
Stupi	—	—	63	2,5	83	3,3

Au fost construite adăposturi pentru animale. În 1963, gospodăria dispunea de 5 grajduri pentru vaci și viței, 2 grajduri pentru animale de muncă, 4 maternități pentru scroafe, 2 îngrășătorii de porci, 4 saivane pentru oi, 9 cotețe pentru păsări etc. ¹⁷⁰. Totodată, a fost asigurat și utilajul necesar acestui sector de la obiectele mărunte și pînă la agregatul de muls electric achiziționat de gospodărie în cursul anului 1963.

Atît pentru sectorul vegetal, cît și pentru sectorul zootehnic, gospodăria dispunea de cadre cu pregătire corespunzătoare. Pe lîngă cei doi ingineri (unul agronom și celălalt zootehnist), în G.A.C. Comana lucrează de asemenea o serie de tehnicieni, dintre care unii au fost trimiși la specializare de către gospodărie. Pentru necesitățile viitoare, au fost trimiși trei tineri la Școala Medie Veterinară Poarta Albă și doi la Școala Profesională Agricolă Cobadin. Alții urmează cursurile de cîteva luni pentru brigadierii. Un rol deosebit în însușirea și aplicarea

¹⁶⁵ Ibidem, Darea de seamă pe anul 1962, f. 14—16.

¹⁶⁶ Ibidem, Darea de seamă pe anul 1958, f. 12.

¹⁶⁷ Ibidem, Dosar cu dări de seamă statistice/1963.

¹⁶⁸ Ibidem, Darea de seamă pe anul 1961, f. 12—13.

¹⁶⁹ Tabel alcătuit după dările de seamă anuale aflate în Arhiva G.A.C. Comana.

¹⁷⁰ Arh. G.A.C. Comana, Darea de seamă pe anul 1962, f. 5.

metodelor înaintate îl au cursurile agrozootehnice de masă, frecventate an de an de un număr tot mai mare de colectiviști.

În vederea dezvoltării multilaterale a gospodăriei și pentru satisfacerea la timp și în bune condițiuni a unor nevoi de ordin intern, au fost înființate o serie de întreprinderi anexe. Unele dintre acestea, cum ar fi atelierul de fierărie și cel de tâmplărie, organizate încă din 1950¹⁷¹, sînt dedicate mai ales reparării utilajului sau confecționării inventarului agricol mărunț. S-a adăugat apoi un atelier de rotărie, iar din 1960, un atelier mecanic¹⁷². Între anii 1959—1961 au mai funcționat: o vărărie și o lăptărie, precum și un număr de incubatoare, care în 1961 ajunseseră la 10¹⁷³. În 1963, gospodăria dispunea de asemenea de două mori cu ciocănele, dintre care una nou achiziționată. În 1961, de pildă, în întreprinderile anexe ale gospodăriei erau ocupați 20 de colectiviști¹⁷⁴. Totodată, într-o anumită perioadă, cînd necesitățile au fost mai mari, a fost creată și o brigadă specială de construcții, care, la sfîrșitul anului 1961 cuprindea un număr de 12 colectiviști, avînd calificarea corespunzătoare¹⁷⁵.

Participarea membrilor gospodăriei la toate aceste domenii ale activității obștești s-a făcut într-o proporție cît se poate de ridicată. În 1959, de exemplu, această participare a depășit procentul de 97%¹⁷⁶. În general în Gospodăria Agricolă Colectivă Comana, forța de muncă este folosită cît se poate de complet, observîndu-se o participare mare la muncă a colectivștilor chiar și în lunile de iarnă. Acest fapt se datorește dezvoltării sectorului zootehnic și a diferitelor întreprinderi anexe ale gospodăriei¹⁷⁷.

În lunile de activitate intensă, începînd din iunie și pînă în octombrie inclusiv, nu numai că au fost folosiți toți colectivștii apti de muncă, dar a fost necesar să fie atrași și bătrînii și copii din gospodărie, fiind folosiți la munci adecvate capacității lor¹⁷⁸. În același timp, în munca de conducere și administrație, sînt ocupați un număr foarte mic de membri, proporția acestora fiind în 1961 de numai 1,2% din totalul participanților la lucru¹⁷⁹.

În 1963, numărul total de zile-muncă cheltuite pe întreaga gospodărie a fost de 117 662¹⁸⁰. La 100 de hectare teren agricol (arabil, pășuni, fînețe, vii și livezi), numărul de zile-muncă efectuate a fost în 1961 de 4080, iar în 1962 de 4950¹⁸¹. De asemenea, numărul mediu de

¹⁷¹ Ibidem, Registrul inventar pe anii 1950—1952.

¹⁷² Ibidem, Darea de seamă pe anul 1960, f. 24.

¹⁷³ Arh. G.A.C. Comana, Darea de seamă pe anul 1959, f. 24; O. Parpală, op. cit., p. 186.

¹⁷⁴ O. Parpală, op. cit., p. 186.

¹⁷⁵ Ibidem.

¹⁷⁶ S. Hartia, M. Dulea, op. cit., p. 386.

¹⁷⁷ O. Parpală, op. cit., p. 187.

¹⁷⁸ Ibidem, p. 187—188.

¹⁷⁹ Ibidem, p. 186.

¹⁸⁰ Arh. Inspectoratului Raional de Statistică Negru Vodă, dosar cit., f. 225.

¹⁸¹ Arh. G.A.C. Comana, Darea de seamă pe anul 1962, f. 24.

zile-muncă ce revin pe un colectivist apt de muncă participant la lucru a fost de 223 în 1961 și de 260 în 1962¹⁸².

Totodată, productivitatea muncii, calculată prin raportarea volumului producției globale agricole (determinat prin exprimarea valorică a produselor) la numărul total al zilelor-om folosite¹⁸³, a crescut an de an în Gospodăria Agricolă Colectivă Comana. Această creștere, luând ca an de bază 1956, se prezintă în felul următor¹⁸⁴:

Anul	Creșterea productivității muncii pe întreaga gospodărie	Creșterea productivității muncii la producția vegetală
1956	100	100
1957	149	155
1958	168	156
1959	191	180
1960	200	189
1961	210	240
1962	226	281
1963	262	310

Paralel au crescut și veniturile bănești ale gospodăriei, principalul lor izvor fiind sistemul avantajos de contractări cu statul¹⁸⁵. În prezent, G.A.C. Comana își realizează întreaga producție marfă pe piața organizată. Belșugul produselor de tot felul ale gospodăriei a dus la sporirea continuă a cantităților de produse-marfă valorificate prin contractări. Astfel, în 1962, numai din sectorul zootehnic au fost vândute organelor de stat și cooperatiste următoarele produse: animale vii în valoare totală de 688 090 lei (din care păsări — 30 043 de lei), 439 400 l lapte de vacă neprelucrat, 10 493 kg lână, 5000 de ouă, 780 kg miere, etc.¹⁸⁶. În 1963, gospodăria a contractat și vândut statului cu peste 900 de tone de grâu și cu peste 200 de tone de porumb mai mult ca în 1956, iar la produsele animale, cu 4000 de hectolitri mai mult lapte de vacă, cu peste 600 de hectolitri lapte de oaie și cu aproape 7000 kg de lână mai mult¹⁸⁷.

¹⁸² Ibidem.

¹⁸³ S. Hartia, M. Dulea, op. cit., p. 404, în notă.

¹⁸⁴ Tabel alcătuit de inginerii Gospodăriei Agricole Colective Comana.

¹⁸⁵ „Dobrogea Nouă”, 19 ianuarie 1964, p. 2.

¹⁸⁶ Arh. G.A.C. Comana, Darea de seamă pe anul 1962, f. 15—16.

¹⁸⁷ „Dobrogea Nouă”, 19 ianuarie 1964, p. 2.

Creșterea cantității de produse-marfă la 100 de hectare teren în G.A.C. Comana, în perioada anilor 1959—1962 este redată de tabelul de mai jos ¹⁸⁸.

Anul	1959	1960	1961	1962
Cantitatea de cereale-marfă la 100 ha teren arabil în kg.	56 091	72 760	71 320	147 441
Cantitatea de lapte de vacă marfă la 100 ha teren (arabil, pășuni, finețe) — în litri	6 556	12 805	15 000	23 961
Cantitatea de carne și grăsimi-marfă la 100 ha teren (arabil, pășuni, finețe) — kg	1 380	3 167	4 178	5 481

Hărnicia și priceperea colectivștilor au făcut ca de la veniturile modeste din primii ani de existență a gospodăriei să se ajungă la veniturile de milioane din ultimii ani, rod al muncii în comun pe calea unei vieți îmbelșugate. Iată evoluția ascendentă a acestor venituri ¹⁸⁹.

Anul	1952	1955	1957	1959	1962	1963
Total venituri	230 531	543 161	1 465 922	3 211 421	4 889 538	6 960 834
Sectorul vegetal	116 662	299 586	772 679	2 121 608	2 661 100	4 239 427
Sectorul zootehnic	65 378	172 885	546 393	941 000	2 188 294	2 555 141
Alte venituri	48 491	70 691	146 850	148 813	42 144	215 666

Structura veniturilor gospodăriei, în care ponderea cea mai mare revine sectorului vegetal, reflectă și ea caracterul cerealier al Gospodăriei Agricole Colective Comana. Creșterea continuă a acestor venituri se datorește măririi volumului producției-marfă, îndeosebi prin sistemul contractărilor, în toate domeniile de activitate ale gospodăriei. În 1962, de pildă, din venitul de 2 188 294 de lei, realizat în sectorul zootehnic, 1 248 000 de lei, deci peste 57% s-a realizat numai prin contractări ¹⁹⁰.

Veniturile bănești la 100 de hectare teren agricol s-au ridicat în 1963 la suma de 266 596 de lei ¹⁹¹, depășindu-se media pe regiune, care, în același an a fost de 148 000 de lei ¹⁹². În felul acesta, G.A.C. Comana

¹⁸⁸ După datele aflate în Arhiva G.A.C. Comana, Dosar cu dări de seamă anuale.

¹⁸⁹ Idem.

¹⁹⁰ Arh. G.A.C. Comana, Dorea de seamă pe anul 1962, f. 18.

¹⁹¹ Arh. Inspectoratului Raional de Statistică Negru-Vodă, dosar cit. p. 223.

¹⁹² „Scinteia”, 20 martie 1964, p. 2.

se situează printre cele 55 de gospodării colective fruntașe din Dobrogea, care, în 1963, au obținut un venit de peste 200 000 de lei la suta de hectare ¹⁹³.

Aceste mari venituri au permis ca retribuirea pentru o zi-muncă în produse și bani să crească an de an, deși, paralel, numărul total al zilelor-muncă s-a mărit și el. În 1961, retribuirea pe zi-muncă a fost de aproape 35 lei, din care 15 lei în numerar ¹⁹⁴, veniturile realizate de un colectivist participant la muncă (numai din gospodăria obștească), echivalând cu un salariu mediu de 630 de lei ¹⁹⁵. În 1963, retribuirea totală pentru o zi muncă s-a ridicat la 41,83 lei, din care în numerar 34 de lei ¹⁹⁶. Numeroși colectiviști au obținut în cursul anului 1963 importante cantități de produse și sume de bani, pentru zilele-muncă efectuate. Astfel, colectivistul Petre Militaru a primit, împreună cu familia sa produse și bani în valoare de peste 40 000 de lei; Năstase Dulțev, peste 30 000 de lei; Petre Ion, Anton Chelu și alții, peste 25 000 de lei ¹⁹⁷.

Începând din anul 1958, gospodăria a trecut la acordarea de avansuri bănești lunare. În primele luni ale anului, fondurile pentru aceste avansuri au putut fi asigurate din sumele primite anticipat de la stat pe baza contractelor încheiate pentru valorificarea diferitelor produse ¹⁹⁸. Acordarea avansurilor bănești periodice s-a dovedit a fi un mijloc important de îmbunătățire a participării la muncă a colectivștilor și de cointer-esare a lor în creșterea producției gospodăriei ¹⁹⁹.

Totodată, importante sume de bani și cantități de produse au fost distribuite, conform statutului, ca fond de ajutoare, bătrînilor gospodăriei și grădiniței de copii. De pildă, numai în anul 1962, celor 65 de bătrîni ai gospodăriei li s-au acordat 16 tone de grîu și 10 000 de lei, iar grădiniței de copii 9 tone de cereale, din care 2 tone de grîu, plus suma de 66 128 de lei ²⁰⁰. În vara anului 1961, a fost organizată o excursie la stațiunile de pe litoral special pentru bătrînii gospodăriei, care au rămas deosebit de impresionați de cele văzute.

După cum a arătat tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej la Consfă-tuirea de la Constanța, „izvorul principal care alimentează creșterea averii obștești este sporirea fondului de bază (fondul indivizibil)” ²⁰¹. Creșterea fondului de bază se realizează în primul rînd prin cota de 10—15% din veniturile bănești și, în al doilea rînd, prin reținerea unui anumit procent și din veniturile în natură obținute de gospodăria colec-tivă în cursul anului ²⁰².

¹⁹³ Ibidem.

¹⁹⁴ Arh. G.A.C. Comana, Darea de seamă pe anul 1961, f. 15.

¹⁹⁵ O. Parpală, op. cit., p. 203.

¹⁹⁶ Arh. Inspectoratului Raional de Statistică Negru-Vodă, dosar citat, f. 232.

¹⁹⁷ „Dobrogea Nouă”, 14 noiembrie 1963, p. 1.

¹⁹⁸ S. Hartia, M. Dulea, op. cit., p. 249.

¹⁹⁹ „Dobrogea Nouă”, 14 noiembrie 1963, p. 1.

²⁰⁰ Arh. G.A.C. Comana, Darea de seamă pe anul 1962, f. 17.

²⁰¹ Consfătuirea de la Constanța, p. 40.

²⁰² Ibidem, p. 41—43.

Sporirea fondului indivizibil a constituit o preocupare permanentă a consiliului de conducere al Gospodăriei Agricole Colective Comana. În decurs de 10 ani, investițiile făcute de gospodărie au crescut de peste 8 ori, de la 110 262 de lei în 1952²⁰³, la 977 139 de lei în 1962²⁰⁴.

Acest lucru a putut fi realizat și datorită ajutorului primit din partea statului. În legătură cu aceasta, președintele gospodăriei, tovarășul Nicolae Hudîțeanu declara următoarele la lucrările conferinței organizației regionale de partid Dobrogea din 18—19 ianuarie 1964: „Nu vom uita niciodată că la baza realizărilor obținute an de an de către gospodăria noastră a stat și stă sprijinul multilateral acordat de către statul democrat-popular, de către partidul nostru”²⁰⁵.

Pînă în 1963, gospodăria a obținut din partea statului credite pe termen lung și cu dobânzi foarte mici în valoare de 2 700 000 de lei²⁰⁶. În afară de aceasta, au fost primite fără plată o serie de mijloace de bază, a căror valoare se ridică în 1962 la suma de 116 148 de lei²⁰⁷. De asemenea, Gospodăria Agricolă de Stat Amzacea vecină a ajutat în repetate rînduri pe colectiviztii de la Comana cu semințe de soi și cu animale de rasă²⁰⁸.

Evoluția fondului de bază al gospodăriei în ultimii 5 ani a urmat linia ascendentă redată în tabelul de mai jos²⁰⁹:

Anul	1959	1960	1961	1962	1963
Total fond de bază	2 912 388	3 916 828	4 366 914	5 495 069	6 724 647
Valoarea fondului de bază la 100 ha teren arabil	110 640	150 840	174 000	219 000	257 551

1963, creșterea a fost de peste 211 ori față de anul 1950, cînd fondul individual fusese doar de 31 770 de lei²¹⁰.

În general, fondul de bază la 100 de hectare este mai mic în Dobrogea față de media pe țară, explicabil, în primul rînd, prin înapoierea și sărăcia din trecut, mai accentuată în această regiune decît în restul țării²¹¹. La G.A.C. Comana, fondul de fază la 100 de hectare este unul dintre cele mai ridicate din Dobrogea²¹², depășind media pe țară, care în 1961 era de aproape 81 000 de lei²¹³.

²⁰³ Arh. G.A.C. Comana, Darea de seamă pe anul 1952, f. 12.

²⁰⁴ Ibidem, Darea de seamă pe anul 1962, f. 20—21.

²⁰⁵ „Dobrogea Nouă”, 19 ianuarie 1964, p. 1.

²⁰⁶ Ibidem.

²⁰⁷ Arh. G.A.C. Comana, Dosar cu dări de seamă anuale.

²⁰⁸ Consfătuirea de la Constanța, p. 215.

²⁰⁹ Arh. G.A.C. Comana, Dosar cu dări de seamă anuale.

²¹⁰ Ibidem, Registru-inventar pe anii 1950—1952, f. 3—4.

²¹¹ S. Hartia, M. Dulea, op. cit., p. 166.

²¹² Vezi situația fondului de bază pe regiune la Vasile Vilcu, „Consolidarea economică a gospodăriilor colective”, *Lupta de clasă*, nr. 3/1964, p. 20, 26.

²¹³ Gh. Gheorghiu-Dej, „Raport cu privire la încheierea colectivizării și reorganizarea conducerii agriculturii”, p. 40.

An de an gospodăria a făcut investiții însemnate pentru sporirea fondurilor fixe de producție, ceea ce a făcut ca valoarea acestora la 100 de hectare teren agricol să se ridice în 1961 la 195 179 de lei, din care 103 663 de lei clădiri, construcții și plantații; 2878 de lei animale de muncă; 51 118 lei animale de producție; 24 515 lei mașini agricole și mijloace de transport; 2 025 de lei inventar gospodăresc; 10 980 de lei instalații și amenajări tehnice²¹⁴. Și în această privință, Gospodăria Agricolă Colectivă Comana se situează printre primele în Dobrogea, unde media valorii fondurilor fixe la 100 de hectare teren agricol era în 1962 de 146 200 de lei²¹⁵.

Gospodăria dispune de toate clădirile necesare adăpostirii animalelor și depozitării produselor agricole, multe din ele fiind construcții noi. De asemenea, posedă două remize²¹⁶ pentru mașini și pentru utilajul agricol, cu o suprafață de 1000 m.p.

La 31 decembrie 1962, G.A.C. Comana avea următorul inventar gospodăresc²¹⁷: 2 pluguri cu tracțiune animală, 1 cultivator cu tracțiune animală, 2 semănători pentru păioase, 22 de prășitori cu tracțiune animală, 3 cositori cu tracțiune animală, 6 secerători simple, 1 mașină de bătut porumb, 1 vînturătoare, 1 selector, 3 mașini de stropit pomi, 12 vermorele, 1 separator de lapte, 2 tocători de nutreț mecanice, 73 de butoaie pentru vin și țuică, 60 de care și căruțe, 4 autocamioane cu o capacitate totală de 11,500 tone, 5 motoare electrice cu o putere de 2—14 Kw, 1 basculă etc.

În cursul anului 1963, acest inventar s-a îmbogățit cu un agregat de muls electric de tip „Banat” pentru 100 de vaci, 1 basculă de 2,5 tone, un selector de mare capacitate, 2 selectoare helicoidale, 2 tocătoare de nutreț și o batoză de bătut porumb, valoarea noilor achiziții ridicîndu-se la 146 640 de lei²¹⁸.

Munca în comun, creatoare a tuturor acestor bogății, a făcut ca averea obștească a Gospodăriei Agricole Colective Comana să sporească neîncetat, ajungînd în 1963 la 9 935 508 lei²¹⁹. În același an, proprietatea obștească la 100 de hectare era de 385 250 de lei²²⁰, întrecînd cu mult media pe regiune care în 1962 era de 173 400 de lei²²¹.

Sporirea veniturilor gospodăriei a determinat tendința spre renunțarea treptată la creditele din partea statului. Deocamdată ponderea lor este încă destul de mare, deoarece în 1962 ele se ridicau la 250 144 de

²¹⁴ O. Parpală, op. cit., p. 179.

²¹⁵ Vasile Vilcu, op. cit., p. 20.

²¹⁶ Arh. G.A.C. Comana, Darea de seamă pe anul 1962, f. 5.

²¹⁷ Ibidem, p. 4.

²¹⁸ Ibidem, Registru-inventar/1963.

²¹⁹ Arh. Inspectoratului Raional de Statistică Negru-Vodă, dosar citat, f. 223.

²²⁰ Ibidem.

²²¹ Vasile Vilcu, op. cit., loc. cit., p. 20.

lei, reprezentînd peste 25% din totalul investițiilor de 977 139 de lei²²². Pe viitor însă se prevede ca fondurile necesare lărgirii avutului obștesc să fie alocate din ce în ce mai mult din resursele proprii.

Paralel cu creșterea bogăției obștești a gospodăriei, înfățișarea satelor Comana și Orzari a suferit în anii regimului democrat-popular schimbări radicale. În 1960 a fost asfaltată șoseaua Constanța Negru-Vodă, care străbate satul Comana de la un capăt la altul. Anul următor „lampa lui Ilici” pătrundea biruitoare în casele luminate altădată cu petrol lampant sau cu opaițe. În prezent, străzile și casele celor două sate sînt electrificate în întregime. În 1963, gospodăria a construit în plus o instalație electrică proprie cu o rețea de 2 km, în valoare de 172 000 de lei²²³, iar iluminatul fluorescent a fost introdus la principalele clădiri de interes obștesc.

S-au luat de asemenea măsuri pentru remedierea lipsei de apă, specifică regiunii. La începutul anului 1964 au fost terminate, cu sprijinul statului, lucrările de instalații pentru asigurarea apei potabile necesare atît consumului colectivităților, cît și sectorului zootehnic al gospodăriei²²⁴. A dispărut astfel odată pentru totdeauna pitorescul măgărușilor cărînd apă de la fîntînă pe distanțe de kilometri întregi, pitoresc care în anii regimului burghezo-moșieresc nu era, de fapt, decît un simbol al mizeriei cotidiene.

Totodată, a crescut în mod substanțial nivelul cultural al colectivităților. În 1948, ca o consecință directă a înapoierii culturale din trecut, numărul neștiutorilor de carte era încă destul de mare, reprezentînd un procent de 18,6% în Comana și de 28,6% în Orzari²²⁵. În urma campaniei întreprinse de activul de partid și de cadrele didactice, s-a ajuns treptat la lichidarea analfabetismului și în aceste două sate, rod al revoluției culturale din țara noastră.

A fost construit un local nou de școală cu 6 săli de clasă, înzestrat cu toate materialele didactice necesare. În anul școlar 1963—1964, au funcționat 9 cadre didactice, față de numai 2 în 1944, iar numărul elevilor s-a ridicat la 191, școlarizarea fiind de 100%²²⁶. În cursul anului 1963 a fost dat de asemenea în folosință noul local al grădiniței de copii.

Centrul activității culturale a colectivităților a devenit căminul cultural, construit în 1959²²⁷, cu o sală de spectacole avînd o capacitate de 400 locuri. Căminul dispune de un televizor și un aparat de proiecție

²²² Arh. G.A.C. Comana, Darea de seamă pe anul 1962, f. 20—21.

²²³ Ibidem, Registru-inventar/1963.

²²⁴ „Dobrogea Nouă”, 19 ianuarie 1964, p. 2.

²²⁵ „Îndreptarul statistic al jud. Constanța” (Rezultatele provizorii ale Recensămîntului agricol și al populației de la 25 ianuarie 1948), Buc., 1950, p. 10—13.

²²⁶ Arh. Scolii de 8 ani Comana, dos. nr. 4/1961—1964, Statistică, înscrisuri, evidență.

²²⁷ Arh. G.A.C. Comana, Darea de seamă pe anul 1959, f. 24.

pentru filme, iar biblioteca, pentru care a fost destinată o sală aparte, număra 3450 de volume în 1962²²⁸. Activitatea culturală se desfășoară în cadrul celor 3 echipe artistice, cu un program bogat și variat. Există de asemenea o echipă sportivă.

Gospodăria a alocat an de an sume însemnate pentru nevoile social-culturale. În 1963, fondul repartizat în acest scop se ridică la 48 128 de lei²²⁹, reprezentând suma de 1937 de lei la 100 de hectare teren agricol.

Deosebirea față de situația din trecut este evidentă și în ceea ce privește condițiile sanitare. În prezent, colectivității din Comana și Orzari au la dispoziție o casă de nașteri și un dispensar cu doi medici. Totodată, pentru sectorul zootehnic, lucrează în comună un medic veterinar.

Sporirea averii obștești a gospodăriei a determinat în același timp crearea unor condiții tot mai bune de trai pentru colectivști. Până în 1963 au fost construite peste 100 de case noi, iar în interiorul locuințelor au apărut elemente ale confortului modern. Astfel, un număr din ce în ce mai mare de colectivști și-au cumpărat aragaze, garnituri de mobilă, mașini de cusut, aparate de radio. De asemenea, în 1963, existau în satele Comana și Orzari 6 motociclete și 60 de biciclete.

Aceste însemnate realizări pe plan economic și cultural s-au bucurat de o înaltă apreciere din partea organelor de partid și de stat. În 1959, tovarășului Nicolae Hudîțeanu, președintele Gospodăriei Agricole colective Comana, i s-a conferit titlul de „Erou al Muncii Socialiste” din Republica Populară Română și Medalia de aur „Secera și Ciocanul”, pentru munca sa devotată pe tărîmul construcției socialiste și rezultate deosebite în întărirea economico-organizatorică a gospodăriei, pentru obținerea de recolte bogate și sporirea numărului de animale²³⁰.

Experiența înaintată a colectivștilor de la Comana a fost popularizată atît pe plan regional cît și pe plan național. Gospodăria a fost vizitată de numeroase delegații din țara noastră și din țările lagărului socialist. La 9 aprilie 1961, colectivștii din satele Comana și Orzari au primit vizita delegației de partid și guvernamentale a Republicii Socialiste Cehoslovace, în frunte cu tovarășul Antonin Novotny²³¹.

Colectivștii din Dobrogea au fost într-adevăr un exemplu pentru întreaga țărănime muncitoare, așa cum a apreciat tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej la Consfătuirea de la Constanța²³². Experiența Gospodăriei Agricole Colective Comana, folosită și în alte părți ale țării, potrivit condițiilor și particularităților locale, și-a adus și ea contribuția la realizarea cu aproape 4 ani înainte de termen a obiectivului stabilit de Congresul al III-lea al P.M.R. în domeniul transformării socialiste a agriculturii.

²²⁸ Ibidem, Darea de seamă pe anul 1962. f. 9.

²²⁹ Arh. Inspectoratului Raional de Statistică Negru-Vodă, dosar cit. p. 236.

²³⁰ Buletinul Oficial al Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Romine, nr. 25, 17 septembrie 1959.

²³¹ „Dobrogea Nouă”, 19 ianuarie 1964, p. 2.

²³² Consfătuirea de la Constanța, p. 20.

Noua etapă care urmează în dezvoltarea agriculturii patriei noastre după victoria socialismului la sate, pune în fața colectivștilor sarcini mult sporite, de mare răspundere pentru dezvoltarea continuă a gospodăriilor colective.

Rezultatele frumoase obținute pînă acum de Gospodăria Agricolă Colectivă Comana, deși reprezintă realizări de seamă, nu sînt încă pe măsura posibilităților de care dispune gospodăria.

Însuflețiți însă de perspectivele deschise de victoria socialismului în agricultura patriei noastre, colectivștii din satele Comana și Orzari depun în permanență toate eforturile, pentru a ridica pe o treaptă mai înaltă activitatea economică din gospodăria lor, în vederea creșterii nivelului de trai material și cultural și a dezvoltării continue a economiei naționale.

FRONTUL RENĂȘTERII NAȚIONALE (1939—1940)

TR. RUS,
I. BURLACU,
ȘT. HURMUZACHE

Fondul F.R.N. prezintă o importanță deosebită pentru cercetarea științifică, datorită materialelor pe care le cuprinde referitoare la unele aspecte ale situației interne și externe a României în perioada anilor 1939—1940.

În condițiile luptei dintre marile puteri imperialiste pentru o nouă împărțire a lumii, luptă care ducea în mod evident spre dezlănțuirea unui nou război mondial, a ascuțirii contradicțiilor social-economice din România și a creșterii avântului luptei maselor populare, vîrfurile burgheziei și moșierimii românești au instaurat, în scopul consolidării pozițiilor lor slăbite, la 10 februarie 1938, dictatura regală.

Dictatura regală a însemnat o nouă etapă pe calea fascizării țării, constituind o grea lovitură dată maselor muncitoare și tuturor forțelor democratice din țara noastră. Această etapă se caracterizează prin exercitarea monopolului politic al vîrfurilor burgheziei și moșierimii în frunte cu regele într-o formă nouă, specifică condițiilor interne și internaționale ale României la sfîrșitul deceniului al patrulea al secolului al XX-lea.

Instaurarea noului regim și pregătirile de război au dus încă din primele zile ale dictaturii pe de o parte la intensificarea exploatarei și la adîncirea mizeriei maselor, pe umerii cărora a fost aruncată întreaga povară a militarizării economiei, iar pe de altă parte la lichidarea libertăților cetățenești și a cuceririlor obținute de clasa muncitoare, în perioada anterioară, printr-o serie de măsuri * de teroare.

* — Prin decretul din 11 februarie 1938 „se introduce starea de asediu pe tot cuprinsul țării”, Arh. St. Buc., fond, Președinția Consiliului de Miniștri, dos. nr. 1/1938. f. 15.

— Se suspendă Constituția din 1923 și se adoptă la 27 februarie 1938 o nouă Constituție, care consfințea lichidarea „democrației burgheze” din România, dînd fundament juridic dictaturii regale, — Hamangiu, *Codul general al României*, vol. XXVI, partea I, 1938, p. 171.

— Decretul lege din 30 martie 1938 prevedea că „toate asociațiunile, grupările sau partidele actualmente în ființă ...sînt și rămîn dizolvate”, Arh. St. Buc., fond Președinția Consiliului de Miniștri, dos. nr. 4/1938, f. 2.

Datorită faptului că România constituia, prin poziția geografică și prin bogățiile sale obiectul atenției cercurilor agresive din occidentul Europei, regimul dictatorial al lui Carol al II-lea a dus o politică de duplicitate față de cele două blocuri militare. Ca urmare însă a întăririi influenței grupării burghezo-moșierești prohitleriste din România și a politicii mîncheneze a statelor occidentale, Anglia și Franța, anul 1939 marchează începutul orientării din ce în ce mai mult a politicii externe a României spre Germania. Mergînd pe linia trădării intereselor naționale, dictatura regală a încheiat tratatul economic cu Germania hitleristă la 23 martie 1939.

Pe plan intern, dictatura regală a încercat permanent să-și creeze o bază de masă prin fluturarea așa-zisei „ere noi” de „renaștere națională” pentru ascunderea adevăratului său caracter reacționar. Încercarea de realizare acestei baze s-a făcut prin folosirea unor organizații reacționare („Straja țării”, „Muncă și voie bună”), diferite asociații culturale-sportive, menite să educe masele în spiritul fidelității față de regimul de dictatură, al naționalismului, antisovietismului și în special prin înființarea Frontului Renașterii Naționale „unica organizație politică în stat”¹.

Creat cu scopul de a sprijini regimul de dictatură personală, de a asigura cu orice preț menținerea „ordinei, ierarhiei și disciplinei” și prin aceasta de a înfăptui politica antinațională și antipopulară, F.R.N. susținea principiul reacționar și demagogic că regele „întrupează și reprezintă statul”, că asigură „continuitatea vieții noastre politice”² și ridică la rangul de politică de stat naționalismul și misticismul în scopul abaterii atenției maselor muncitoare de la lupta socială.

Scopul reacționar al acestei organizații reiese și din legea pentru înființarea și organizarea ei. În articolul VI al legii se arată că orice altă activitate politică în afara F.R.N. „va fi socotită clandestină iar autorii ei pedepsiți cu degradarea civică pe termen de 2 pînă la 5 ani”³. Aceste prevederi erau îndreptate în primul rînd împotriva Partidului Comunist din România și a organizațiilor democratice de masă.

Conform regulamentului de funcționare din 5 ianuarie 1939, Frontul Renașterii Naționale era condus de organe deliberative și executive. Organele deliberative erau Directoratul și Consiliul Superior Național. Directoratul se compunea din 24 membri din care 8 reprezentau agricultura și munca manuală, 8 comerțul și industria și 8 ocupațiile intelectuale. Înce-

— Prin decretul regal din 31 martie 1938 se înființează Consiliul de coroană, care cuprindeau reprezentanții celor mai reacționare virfuri ale burgheziei și moșierimii, Hamangiu, *op. cit.*, vol. XXVI, partea I, 1938, p. 372.

— În urma anulării decretului de convocare a corpului electoral pentru 2 martie 1938, se elaborează o nouă lege electorală pe baza căreia în iunie 1939 se organizează un simulacru de „alegeri parlamentare”.

— În septembrie 1938 în urma desființării C.G.M. și a sindicatelor afiliate ei, se dă legea pentru recunoașterea și funcționarea breslelor de lucrători, funcționari particulari și meseriași — Hamangiu, *op. cit.*, vol. XXVI, partea II-a, 1938, p. 1948.

¹ Arh. St. Buc., fond. F.R.N., Secretariatul General, dos. nr. 1/1939—1940. Decretul lege nr. 4321 din 15 decembrie 1938 promulgă legea pentru înființarea organizației politice F.R.N.

² Ibidem, „Chemare”, Editura Bibliotecii F.R.N.

³ Ibidem, Legea pentru înființarea organizației politice F.R.N. din 15 decembrie 1938 și Regulamentul de funcționare din 5 ianuarie 1939.

pînd cu 21 ianuarie 1939, Directoratul va avea 30 membri cîte 10 pentru fiecare categorie profesională⁴. Aceştia făceau parte din Consiliul Superior Național care întrunea un număr de 150 membri, cîte 50 pentru fiecare din cele trei îndeletniciri prevăzute de Constituție. Componenta Directoratului și a Consiliului Superior Național oglindește caracterul său reacționar. Printre membrii acestor organe, numiți prin decret regal pe termen de doi ani și la propunerea Consiliului de Miniștri, se aflau reacționari notorii ca Ion Gigurtu, Grigore Gafencu, N. Malaxa, Ionel Comșa ș.a.

Ședințele organelor deliberative puteau fi oricînd convocate și prezidate de Președintele Consiliului de Miniștri sau înlocuitorul lui.

Consiliul Superior Național formula directivele politice ale frontului, prezenta dezideratele sale guvernului, aproba candidaturile propuse pentru alegerile parlamentare, administrative și ale organizațiilor profesionale.

Directoratul controla și îndruma organizațiile F.R.N., aplica sancțiunile disciplinare și se pronunța în caz de urgență asupra problemelor care erau de competența Consiliului Superior Național.

Organele executive ale R.F.N. erau : secretarii generali, secretarii de ținut, de județ, de plasă și de comună.

Cei trei secretari generali (cîte unul pentru fiecare categorie profesională) erau numiți prin decret-regal pe termen de doi ani la propunerea președintelui Consiliului de Miniștri. Ei participau la ședințele Consiliului Superior Național și ale Directoratului unde făceau oficiul de secretari.

Secretarii de ținut și de județ (tot cîte trei) erau numiți prin decret regal pe timp de doi ani la propunerea celor trei categorii profesionale, avînd dreptul de a numi secretarii de plasă și comună.

Organele executive erau obligate să-și îndeplinească atribuțiile fixate de organele deliberative : îndrumarea propagandei, culegerea informațiilor legate de securitatea statului și a regimului burghezo-moșieresc, asigurarea desfășurării activității membrilor F.R.N. și păstrarea arhivei.

La 10 ianuarie 1940, prin abrogarea legii din 15 decembrie 1938 și a regulamentului din 3.I.1939, F.R.N. adoptă o nouă organizare, care se întemeiază pe aceleași principii fundamentale care au determinat înființarea lui. Păstrînd aceeași bază profund reacționară modificările aduse privesc doar „tehnica de organizare” sau aplicarea pe teren a principiilor F.R.N. Ea menține cele două organe deliberative (Directoratul și Consiliul Superior Național), organizațiile de comună, de județ și de ținut, însă adaugă noi organe : comisia superioară, organizațiile de plasă, sfaturile de ținut, de județ și de comună și adunările de ținut și de județ.

Pentru educarea populației în spiritul principiilor F.R.N., începînd de la 10 ianuarie 1940 se înființează cercuri de studii : în capitală un cerc de studii central, în reședințele ținuturilor și județelor cercuri de studii regionale, iar în comune cercuri locale. Aceste cercuri trebuiau să contribuie la elaborarea de norme cu caracter reacționar prin studierea „problemelor de ordin economic, social, administrativ și cultural privind statul și națiunea romînă din punct de vedere național și internațional în cadrul

⁴ Ibidem, Legea și Regulamentul legii pentru înființarea F.R.N. din 5 și 21 ianuarie 1939.

ideologiei și programului F.R.N.⁵ În același timp aceste cercuri urmăreau pregătirea tineretului în spiritul ideologiei F.R.N.⁶ în vederea participării la înfăptuirea tendințelor dictaturii regale.

Prin decretul-lege nr. 2556 din 21 iunie 1940 se abrogă legea din 10 ianuarie 1940 privind organizarea F.R.N., considerată „ca necorespunzătoare vremurilor”⁷, înființându-se Partidul Națiunii. Desființarea F.R.N. este o expresie a neputinței claselor dominante de a-și crea prin această organizație o bază de masă. Numeroase documente oglindesc faptul că masele populare nu acordau încredere dictaturii regale, guvernului burhezo-moșieresc⁸ sau Frontului Renașterii Naționale a căror politică se compromisese în ochii lor. De aceea nu puține au fost cazurile când pentru a-și recruta membrii în organizațiile sale și pentru Garda Națională, F.R.N. a folosit, în primul rând asupra salariaților constrângerea⁹. Opoziția maselor populare față de rosturile F.R.N. și a Gărzii Naționale a lipsit politica dictaturii regale de o bază de masă.

Ca urmare a creșterii rapide a puterii militare a țărilor fasciste, cercurile conducătoare din România au trecut la o nouă regroupare a forțelor. Aceasta s-a răsfrânt asupra componentei guvernului numit la 4 iulie 1940 prin includerea unor căpetenii legionare în frunte cu Horia Sima. Șeful guvernului, Gigurtu, industriaș prohitlerist, care era în același timp și șeful Statului Major al Partidului Națiunii¹⁰.

Decretul-lege precizează că noua organizație politică are caracterul de „partid unic și totalitar” și că ea „îndrumă viața morală a națiunii și statului român”. Prin aceasta s-a realizat centralizarea întregii puteri de stat în mîna regelui, care era totodată și șeful partidului. Organizarea s-a făcut de fapt după modelul partidelor fascist italian și național-socialist german¹¹.

Încă din proiectul de organizare se arăta că această organizație (Partidul Națiunii) „trebuie să fie așezată numai pe doctrina naționalismului integral” avînd ca bază „tot ceea ce a constituit programul mișcărilor naționaliste românești”¹².

Deși decretul de înființare arăta că se va elabora un nou regulament pentru aplicarea legii din 21 iunie 1940, acesta nu s-a mai întocmit deoarece la 10 septembrie 1940, Partidul Națiunii a fost desființat prin lege¹³.

⁵ Ibidem, dos. nr. 2/1939—1940

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem, Studii, dos. nr. 141.

⁸ Ibidem, Garda Națională a Ținutului Bucegi, dos. nr. 779/1939, dos. nr. 784/1939, dos. nr. 804/1940, ș.a.

⁹ Ibidem, Comandamentul General al Gărzii Naționale, Propagandă, dos. nr. 232/1939.

¹⁰ Ibidem, Partidul Națiunii, dos. nr. 848/1940.

¹¹ Ibidem, Partidul Națiunii „se încadrează în stat întocmai ca și partidul fascist italian ...spre deosebire însă de formula italiană, partidul are ca șef pe capul statului, ceea ce-l aseamănă cu formula germană”.

¹² Ibidem, Secretariatul General, Studii, dos. nr. 141/1940.

¹³ Decret-lege pentru desființarea Partidului Națiunii și a Gărzii Partidului din 9 septembrie 1940, Hamagiu, op. cit., vol. XXVIII, partea II-a, p. 62.

În vederea sprijinirii politicii antipopulare a dictaturii regale, prin articolul 32 al „Regulamentului legii pentru înființarea F.R.N.” din 5 ianuarie 1939 ia ființă Garda Națională, formațiune auxiliară a Frontului Renașterii Naționale.

Garda Națională și formațiunile ei de mobilizare aveau datoria să propage doctrina politică a frontului, să informeze organele frontului asupra stării de spirit din țară și a problemelor de interes obștesc, să servească ca organe de ordine a frontului cu prilejul diferitelor manifestări, să coopereze în timp de război cu organele militare pentru menținerea „siguranței și liniștii publice”¹⁴, să colaboreze cu organizațiile existente în vederea pregătirii populației pentru apărarea pasivă împotriva atacurilor aeriene¹⁵, să desfășoare o intensă activitate de informații și contra-informații, să reprime cu armele orice tentativă de revoltă sau act de sabotaj.

Garda Națională era condusă de un General comandant, numit prin decret regal dintre foștii generali ai armatei active pe baza propunerii directoratului frontului. El era conducătorul permanent și în această calitate fiind membru de drept în Consiliul Național al F.R.N. nu putea fi înlocuit decît pe baza unui raport motivat al Președinției Consiliului de Miniștri.

Generalul comandant era ajutat în conducerea Gărzii Naționale de Comandamentul general (Statul Major) care se compunea din serviciile : Secretariat, Organizare, Propagandă, Instrucție și Educație, Studii și Coordonare, Inspecții, Administrativ.

Garda Națională se compunea din unități sătești, comunale, orașenești, de plasă, de județe și de ținuturi. În principalele orașe ele puteau fi divizate în centre și subcentre, iar în capitală în sectoare, centre și subcentre. Unitățile Gărzii Naționale erau conduse de comandanți numiți dintre membrii F.R.N., de preferință ofițeri.

Funcțiile de birou ale Statului Major și ale Gărzii Naționale erau asigurate de personalul necesar, recrutat și angajat prin decizia Generalului comandant.

Odată cu Partidul Națiunii a fost desființată și Garda Națională, iar fondurile de care dispunea, imobilele și întregul inventar au fost predate Președinției Consiliului de Miniștri.

* * *

Materialele documentare ale fondului F.R.N., perioada 1939—1940, totalizînd 24 m.l. (22 m. documente și 2 m. registre) a 910 unități de păstrare, au intrat în depozitele Arhivelor Statului București în anul 1940 în stare răvășită, fără a se încheia proces-verbal de predare-primire.

Acest material este compus din : legi, regulamente, ordine circulare, instrucțiuni, îndrumări, directive, dări de seamă, rapoarte informative, note, procese-verbale, referate, cereri, adeziuni de înscriere în F.R.N. și

¹⁴ Arh. St. Buc., fond F.R.N., Secretariatul General, dos. nr. 1/1939—1940. Regulamentul special pentru organizarea și funcționarea Gărzii Naționale din 25 aprilie 1939.

¹⁵ Ibidem.

Garda Națională etc. (cca 6 m. aparțin F.R.N., 16 m. Gărzii Naționale și 1 m. Partidului Națiunii).

În urma cercetării documentelor a rezultat că o mare parte din materiale lipsesc fie din cauza distrugerii lor chiar de instituția creatoare în momentul desființării, fie de pe urma războiului.

Ținând seama de importanța materialelor acestui fond, în anul 1958 s-a trecut la inventarierea lor. Deoarece inventarele întocmite nu au reușit totuși să oglindească conținutul unităților de păstrare, în ianuarie 1964, a început o nouă prelucrare a acestui fond.

Pentru o bună desfășurare a muncii și cunoașterii particularităților acestei instituții și ale fondului s-au întocmit instrumentele preliminare prelucrării (notă istorică a creatorului de fond și a fondului, instrucțiunea de lucru).

Prelucrarea tehnico-științifică a materialului documentar a cuprins următoarele operații : ordonare, fișare și inventariere. Ordonarea materialului documentar s-a făcut structural-cronologic conform schemei de organizare *, iar în cadrul unităților de păstrare cronologic pe ani, luni și zile (numai la unitățile de păstrare care n-au fost legate sau la cele nou constituite) și pe unități administrative (capitală, sectoare, ținuturi, județe).

În timpul prelucrării tehnico-științifice materialul vădit nefolositor (dublicate, facturi, boniere, imprimate necompletate, plicuri etc.) a fost eliminat.

După coteava unităților de păstrare, pentru a veni în ajutorul cercetătorilor s-a întocmit tabelul de corespondență al cotelor vechi cu cotele noi.

* * *

Din studierea materialului documentar reiese tabloul general al dezvoltării economice a României în anii dictaturii regale, precum și urmările militarizării țării asupra economiei în general și a situației maselor muncitoare în special.

Căutînd să frîneze criza economică — expresie a contradicțiilor generale ale capitalismului — care începuse să se manifeste în Europa la sfîrșitul anului 1937 afectînd și România, regimul dictaturii regale și clasele exploatatoare au luat unele măsuri și au orientat economia României, în funcție de interesele lor și de noua situație internațională, către militarizare reușind să învieze vremelnice unele ramuri economice legate în special de producția de război ¹⁶.

Cu toate că majoritatea ramurilor industriale au fost orientate spre producția de război, militarizarea economiei nu a dus la redresarea întregii

* Din cauza lipsei materialului documentar, pentru unele părți structurale, schema de organizare s-a respectat numai în parte. Astfel, tot materialul documentar aparținînd F.R.N. — organizația centrală a fost încadrată în două servicii : Secretariat general F.R.N. și Administrativ. La Comandamentul General al Gărzii Naționale, Serviciul Propagandei înglobează și materialul de la Serviciul Instrucție și Educație.

¹⁶ Ibidem, dos. nr. 139/1939—1940, f. 24. Constatări ale Consfătuirii din 13 noiembrie 1939 a conducătorilor F.R.N., și ai asociațiilor profesionale cu caracter economic și a unui însemnat număr de comercianți și industriași.

economii a țării, ci dimpotrivă a avut drept consecință — lucru de altfel recunoscut chiar de conducătorii F.R.N. — accentuarea și mai mare a dezechilibrului dintre sectoarele de producție afectată acestui scop și acelea care au ca obiect consumul general¹⁷.

Documentele demonstrează urmările negative pe care acest dezechilibru economic, datorat pregătirilor de război, l-a avut asupra situației maselor muncitoare. Lipsa articolelor de necesitate generală, salariile mici, scăderea puterii de cumpărare a oamenilor muncii, ritmul rapid de urcare a prețurilor, șomajul, fiscalitatea excesivă au determinat un standard de viață scăzut.

În această perioadă, ca urmare a măririi prețurilor, indicele costului vieții crește în luna septembrie 1939 față de aceeași lună a anului 1938 cu 23,7%¹⁸ (vezi tabelul).

	Prețuri			Creșterea la% în 1939 față de 1938
	1937	1938	1939	
Indicele prețurilor de detaliu al alimentelor	113,8	118,8	152,4	33,6
Indicele costului vieții	109,1	114,6	138,3	23,7

Cele mai ridicate prețuri se observă la articolele alimentare care s-au scumpit cu 40,5% până la 52%¹⁹.

Prețurile, luînd proporții, urcă de la o zi la alta și ajung la începutul anului 1940 la unele obiecte de necesitate generală (postav, încălțăminte etc.) la 160%²⁰, iar la cele textile „aproape de patru ori mai mult decît în timp normal”²¹. De asemenea, ele cunosc o urcare vertiginoasă la uneltele agricole pe care țăranii nu și le puteau procura²².

Ducînd o politică sistematică de jefuire a maselor populare, în scopul satisfacerii intereselor lor înguste de clasă, cercurile conducătoare, prin comerțul exterior, au contribuit și mai mult la ridicarea prețurilor la principalele produse agricole. Neținînd seama de necesitatea asigurării consumului intern și a producției agricole, în anul 1939, exportul de vite cornute a crescut față de 1938 de la 26 639 capete la 40 285, cel de porci de la 127 107 la 137 556 capete, iar exportul de carne de vită, oaie și porc de la 381 414 kg la 3 530 465 kg, prin urmare „un spor de 9,2 ori fără ca producția indigenă de animale să crească în aceeași proporție”²³.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ibidem, f. 18.

¹⁹ Ibidem, f. 33.

²⁰ Ibidem, Garda Națională a ținutului Bucegi, dos. nr. 784/1939—1940, f. 134. Dare de seamă informativă a Gărzii Naționale din județul Argeș pe timpul 1—29 februarie 1940.

²¹ Ibidem, „Secretariatul General, dos. 139/1939—40, f. 7. Memoriul „Asociației comercianților angroșiști și industriașilor din România”, din 22 noiembrie 1939.

²² Ibidem, Comandamentul general al Gărzii Naționale, Propagandă, dos. nr. 376/1940. Dare de seamă a Gărzii Naționale județul Suceava pe luna aprilie 1940.

²³ Ibidem, Secretariatul general, dos. 139/1939—40, f. 23.

Mărirea prețurilor produselor de necesitate generală ca și scumpirea vieții în general s-a răsfrânt asupra nivelului de trai atât al salariaților, ale căror salarii „aflate de ani de zile în urmă, sub cel mai elementar standard de viață, le-a făcut viața tot mai lipsită de hrană, îmbrăcăminte”²⁴, cât și a țăranului ca urmare a greutăților ce apăsau asupra lui : „lipsa de alimente, a brațelor de muncă, a animalelor de tracțiune și a scumpetei exorbitante a articolelor de primă necesitate”²⁵ la care se adăuga disproporția ce se adincea continuu dintre prețul ce-l obținea „pentru produsele sale și cel plătit pentru mărfurile pe care e silit să le cumpere”²⁶.

La aceste privațiuni se adăugau neplata salariilor²⁷, impozitele numeroase și mari prin cuantumul lor²⁸, lipsa de lucru, reducerea timpului de lucru a muncitorilor întrebuințați și chiar încetarea funcționării unor întreprinderi industriale (textile, metalurgice etc.) fie din lipsa materiilor prime importate din străinătate²⁹, fie datorită slabei puteri de cumpărare a consumatorilor interni³⁰.

Numeroase documente relevă că intensificarea înarmării țării și pregătirile de război erau însoțite de concentrări masive, rechiziții de oameni, atelaje și animale, care au contribuit la înrăutățirea vieții oamenilor muncii de la orașe și sate. Concentrările au lăsat numeroase familii într-o situație materială precară. Neținând seama de aceste greutăți, autoritățile încasau impozitele de la familiile concentraților „în mod brutal, fără nici o cruțare, ridicându-li-se obiectele din casă”³¹. Pe lângă această stare de lucruri, situația concentraților și a familiilor lor se înrăutățea și datorită neprimirii lor de către patroni în vechile posturi de muncă sau refuzului acestora de a le plăti salariile cuvenite pe timpul concentrării³².

²⁴ Ibidem, dos. 17/1939, Raport al Secretariatului F.R.N. Capitală din 15.XII.1939 dos. 103/1940.

²⁵ Ibidem, Comandamentul General, Propagandă, dos. 374/1940. Dare de seamă informativă pe luna iunie 1940 a Gărzii Naționale a județului Rădăuți.

²⁶ Ibidem, Secretariatul General, dos. 81/1940. Raport al organizației F.R.N., județului Sibiu din 12 mai 1940.

²⁷ Ibidem, Garda Națională Ținutul Bucegi, dos. 784/1939—40, f. 37. Minerii din Șotînga — ținutul Bucegi n-au primit salariu pe 4 luni.

²⁸ Iată ce se arată într-un memoriu înaintat Secretariatului General F.R.N. de către categoria Comerț și Industrie referindu-se la aplicarea impozitelor pe salariu la una din categoriile cele mai prost plătite — la ucenici și practicanți : „la un salariu de 200 lei lunar dacă se aplică 12% plus 5 timbru, precum și impozitul privind asigurările se ajunge la 41 lei adică peste 20% (Arh. St. Buc., fond F.R.N. Secretariat General, dos. nr. 138/193—1940, f. 26).

Modificările fiscale (Legea impozitelor pe lux și timbru de afaceri, Legea timbrului etc.) au dus la ridicarea prețului de cost și de vânzare, impunerile majorându-se cu 25%. Arh. St. Buc., fond F.R.N. Secretariat General, dos. nr. 139/1939—1940, f. 25.

²⁹ Arh. St. Buc., fond F.R.N., Sectorul III Albastru, Propagandă, dos. nr. 705/1940, f. 46—47. Fabrica „Industria Iutei” în luna dec. 1939 a fost nevoită să-și înceteze activitatea din lipsă de materie primă (iuta) importată înainte de începere războiului din Indiile engleze (Calcuta). Raportul Comandantului Gărzii Naționale, centrul nr. 26 din 12 ianuarie 1940 adresat Gărzii Naționale, Sectorul III Albastru.

³⁰ Arh. St. Buc., fond F.R.N., Secretariat General, dos. 17/1939. Raport al Secretariatului F.R.N. al capitalei către Secretariatul General F.R.N., din 15.XII.1939.

³¹ Ibidem.

³² Ibidem, dos. 85/1939—40, Raport al organizației F.R.N. județul Odorhei din 7 ianuarie 1940.

Urmări grave au avut concentrările și rechizițiile la sate unde „au dezechilibrat multe gospodării și au împiedicat efectuarea normală a însămințărilor și arăturilor“³³.

Înrăutățirea condițiilor de viață, ca urmare a intensificării exploatarei, a determinat creșterea nemulțumirii maselor muncitoare pe umerii cărora fusese aruncată întreaga povară a militarizării economiei și pregătirilor de război, provocând radicalizarea lor³⁴.

Unele documente ale fondului F.R.N., arată situația grea în care se găsea populația din mediul sătesc. Datorită lipsei de pământ, a atelajelor și a animalelor de muncă, a lipsei de credit, țărani erau obligați „fie să se imprumute la cămătari, fie să vîndă produsele cu anticipație la prețuri derizorii“³⁵.

Sprijinind moșierimea și chiaburimea, dictatura regală a decretat o serie de legi prin care a venit în sprijinul acestora. Cu un titlu demagogic, în jurul căreia regimul burghezo-moșieresc a făcut multă propagandă „Legea pentru valorificarea grîului“ a contribuit de fapt, prin aplicarea ei, la specularea țărănimii muncitoare, la îmbogățirea chiaburilor, moșierilor și a intermediarilor. Legea dădea posibilitatea exploatatorilor să-și vîndă ei mai întîi cerealele prin cooperativă, analiza grîului făcîndu-se în defavoarea țăranilor. Cele mai multe documente, care se referă la această lege, remarcă nemulțumirea țăranilor provocată de favorizarea bogătaşilor la plată, de întîrzierile cu care li se plătea grîul sau de respingerea grînelor bune considerate ca mălurate. Din această cauză, micii producători erau nevoiți „să le vîndă morarilor și intermediarilor cu 15% mai ieftin, ca apoi să fie vărsate la acéeași cooperativă întrunind toate condițiile de acceptare“³⁶.

O situație și mai grea o aveau țăranii din regiunile de munte. Din bilanțul asupra nutriției muntenilor făcut de pildă de „Astra“, la Congresul ținut la Abrud între 10—12 septembrie 1938, rezultă că din cei 468 075 locuitori ai celor 22 de plăși care formau regiunea Munților Apuseni, un procent însemnat trăiau în sărăcie, alimentele folosite neavînd suficiente proteine, vitamine și săruri minerale. În „alimentația populației, hrana principală fiind mălaiul, mămăliga, piinea de grîu sau secară“. Carnea și laptele se consumau într-o proporție redusă : din 100 de familii numai 55 erau în măsură să țină cîte o vacă cu lapte și numai 60 să taie porci³⁷.

Subnutriția de proporție a moșilor, locuințele insalubre, munca grea și lipsită de remunerație echitabilă constituiau cauzele bolilor sociale și

³³ Arh. St. Buc., fond F.R.N. Secretariatul General, dos. nr. 136/1939—1940, f. 118.

³⁴ Ibidem, Comandamentul General, Propagandă, dos. 275/1940, 318/1940, 320/1940, 326/1940 etc.

³⁵ Ibidem, Secretariatul General, dos. 23/1939—1940. Referat al Direcției Categoriilor Profesionale, nr. 2038.

³⁶ Ibidem, dos. 136/1939—1940, f. 136—138. Raport al Comandamentului General al Gărzii Naționale din 27 octombrie 1939 adresat Ministerului F.R.N.

³⁷ Ibidem, dos. 143/1939—1940, f. 1—2. Studiul „Pentru o nouă eră politică în Munții Apuseni“ întocmit de Ion Popa prefect al Societății „Șoimii“ din Munții Apuseni.

în special a tuberculozei care atingea populația în forme active în proporție de 11 %, iar ca infecțiuni tuberculoase 26,6 %.

Împietirea în agricultură a relațiilor capitaliste cu rămășițe feudale a dus la adâncirea contradicțiilor dintre țărănime și exploataitori. În condițiile în care regimul burghezo-moșieresc vorbea în mod demagogic de existența statului modern român, în agricultură arendarea pământului se făcea în unele regiuni ale țării în dijmă. De exemplu, în comuna Beceni, județul Buzău, moșierul pe lângă faptul că nu încheia contracte care să prevadă condițiile de arendare a pământului „pe lângă una și una din tot ce produce acea porțiune (este vorba de lotul arendat *n.a.*), mai pretindea omului, ca pentru fiecare pogon ce-i da să-i secere 6—8 prăjini de grâu, să-i facă o zi sau două de muncă, (să-i dea, *n.a.*) pui de găină, ouă și dacă are și oi învoite în moșii, pentru fiecare 3 oi să-i lucreze o zi, iar dacă nu i se lucrează toate zilele sau nu corespunde cu toate cele de mai sus, restul i se trece la cont cu prețul urcat și pe lângă toate acestea, mai este obligat omul să care și căruți cu gunoi pe moșie, dar nu pe lotul dat omului, cele arătate mai sus în mod absolut gratuit”³⁹.

La fondul F.R.N. găsim de asemenea, informații cu privire la situația sanitară grea și la înapoierea culturală a țării. Datorită alimentației insuficiente, de proastă calitate și a lipsei de asistență medicală, mortalitatea infantilă era extrem de ridicată. Chiar autoritățile burgheze sînt nevoite să recunoască, că în timp ce natalitatea a scăzut de la 25,8 în anul 1929 la 23,3, în anul 1938 mortalitatea s-a menținut aceeași.

Bolile sociale, expresie a mizeriei în care trăia populația, făceau adevărate ravagii în țară. În județul Dorohoi, pentru a da numai un exemplu din multe altele, bolile sociale înregistrau o creștere continuă⁴¹.

boli	aprilie 1940	iulie 1940
tuberculoză	1090 cazuri	1157 cazuri
sifilis	1828 „	1840 „
pelagră	1162 „	1184 „
paludism	9854 „	11533 „

Masele populare ținute sub dominația misticismului și a superstițiilor erau în majoritate analfabete. De exemplu, în comuna Negrești, județul Satu Mare, din cauza lipsei de școli, de învățători și de posibilități materiale ale populației, din 1100 de copii de vîrstă școlară, frecventau

³⁸ Ibidem.

³⁹ Ibidem, dos. nr. 136/1939—1940, f. 263—264.

⁴⁰ Ibidem, Garda Națională Ținutul Bucegi, dos. nr. 784/1939—1940.

⁴¹ Ibidem, Comandamentul General al Gărzii Naționale, Propagandă, dos. nr. 372/1940. Dare de seamă informativă pe luna aprilie 1940 a Gărzii Naționale, județul Dorohoi.

cursurile doar 300 înghesuiți numai în șase săli de clasă cu 7 învățători din cei 28 cîți ar fi fost necesari ⁴².

Mizeria maselor populare se accentuează și datorită legislației, instrument în mîna dictaturii regale. Printre legile elaborate, amintim pe acelea ale mobilizărilor agricole ⁴³, a valorificării grîului ⁴⁴, subscrierea la bonurile de înzestrare a armatei ⁴⁵, legea speculei ⁴⁶, legea breslelor ⁴⁷, a apărării ordinei în stat ⁴⁸.

Creșterea mizeriei oamenilor muncii și măsurile adoptate de dictatura regală, în scopul înăsprii exploatării și lichidării libertăților democratice, au avut ca rezultat creșterea urii lor împotriva regimului dictatorial, de fascizare a țării. Multe din documentele fondului prezentat reflectă nemulțumirile, spiritul de luptă și combativitatea crescîndă a clasei muncitoare și a maselor largi populare în fruntea cărora s-a situat cu vehemență Partidul Comunist din România, singurul partid care luptînd în condiții grele de înăsprire, a teroarei ⁴⁹, s-a opus politicii reacționare desfășurate de F.R.N. Crearea F.R.N., partid al reacțiunii, sprijin al dictaturii regale în înfăptuirea planurilor ei antinaționale și antipopulare și măsurile luate pentru întărirea lui, au îngreunat mult activitatea P.C.R. pentru mobilizarea maselor la luptă contra fascismului și a războiului.

Cu toate aceste greutăți, comuniștii și-au intensificat acțiunile împotriva lichidării drepturilor cucerite de clasa muncitoare, împotriva înrăută-

⁴² Ibidem, Secretariatul General, dos. nr. 121/1939—1940. Raport al organizației F.R.N. județul Satu-Mare pe perioada 22 decembrie 1939—15 ianuarie 1940.

⁴³ Hamangiu, op. cit., vol. XXVII partea II-a, pag. 2240. Legea prevedea sancționarea celor care nu o respectau conform legilor penale militare (Arh. St. Buc., fond F.R.N., Secretariatul General, dos. nr. 136/1939—1940.

⁴⁴ Hamangiu, op. cit., vol. XXVII, partea III-a, 1939, pag. 2999.

⁴⁵ Arh. St. Buc., fond F.R.N., Comandamentul General al Gărzii Naționale, Propagandă, dos. 265/1940, 268/1940, 287/1939—1940 ș.a.

⁴⁶ Ibidem, Comandamentul General, Speculă, dos. 390/1939—40, 393/1940, 395/1940 ș.a.

⁴⁷ Ibidem, Secretariatul General, dos. 136/1939—1940, f. 11—12. Guvernul dictaturii regale ca și comentatorii oficiali ai legii breslelor s-au străduit să demonstreze că între aceste asociații profesionale și vechile sindicate este „o identitate perfectă” că în noua lege „ceea ce s-a schimbat este cuvîntul” ele fiind „asociație voluntară avînd ca obiect apărarea intereselor profesionale”.

⁴⁸ Hamangiu, op. cit., vol. XXVI, partea I, 1938, pag. 171, vezi și Decretul-lege pentru apărarea ordinei politice și totalitare a statului român. Arh. St. Buc., fond. F.R.N., Partidul Națiunii, dos. nr. 848/1940.

⁴⁹ Arh. St. Buc., fond F.R.N. Comandamentul General al Gărzii Naționale, organizare, dos. 203/1940, Serv. Propagandă, dos. 250/1939—1940, Garda Națională a Capitalei, Propagandă, dos. 460/1939—1940. Siguranța, poliția, armata, Garda Națională și toate organizațiile paramilitare trebuiau pe de o parte să colaboreze pentru a urmări îndeaproape activitatea comuniștilor și pentru a-i descoperi, iar pe de altă parte aveau ordinul de a preveni și reprimă cu armele orice acțiune a P.C.R. sau acțiune de sabotaj, față de regimul de dictatură regală. Vezi în acest sens adresele M.A.I., ordinele circulare, dările de seamă și rapoartele Gărzii Naționale.

țirii vieții în întreaga țară ⁵⁰, în uzine ⁵¹, fabrici și ateliere ⁵², în armată ⁵³, pentru demascarea conducătorilor oportuniști din fruntea unor bresle, a unor elemente trădătoare social-democrate și pentru scoaterea de sub influența lor a muncitorilor cinstiți.

Ideile comuniștilor i-au mobilizat pe oamenii muncii și au constituit totodată un obstacol serios în încercările dictaturii de a-și crea o bază de masă ⁵⁴.

Situându-se în fruntea acțiunilor îndreptate împotriva burgheziei, comuniștii chemau clasa muncitoare la luptă hotărâtă pentru apărarea dreptului la muncă și împotriva demagogiei reformiștilor din conducerea breslelor care nu făceau altceva decât să apere și să susțină cu lealitate ordinea de stat. Semnificativă în acest sens este acțiunea muncitorilor textiliști de la fabrica „Como” din București. Trecind peste conducerea oportunistă a breslei textiliștilor „care nu face nimic pentru muncitori” sub influența comuniștilor, muncitorii au protestat cu toții împotriva nerespectării și desfacerii de către direcție a contractului colectiv de muncă ⁵⁵.

Dictatura regală, concentrându-și toate eforturile pentru înăbușirea luptei maselor populare și pentru intensificarea pregătirilor de război cu scopul de a transforma România într-un avantpost de agresiune, remorca țara împotriva intereselor ei la politica puterilor Axei. Orientarea politicii României spre axa Berlin—Roma era justificată de regimul burghezo-moșieresc ca o necesitate „de încadrare în noul ritm al vieții internaționale, care se profilează în Europa de mîine” ⁵⁶.

Partidul Comunist din România a luptat consecvent pentru doborîrea dictaturii regale și împotriva politicii de împingere a țării alături de puterile fasciste. Ca urmare a activității intense a comuniștilor clasa muncitoare sabota industria de război ⁵⁷, masele își exprimau îngrijorarea față

⁵⁰ Ibidem, Garda Națională a ținutului Bucegi, dos. 804/1940, f. 77 și urm. Autoritățile erau nevoite să recunoască puternica activitate a P.C.R. De ex. Darea de seamă a Gărzii Naționale a județului Prahova pe luna iulie 1940 remarcă două fapte deosebit de semnificative; mai întâi aceea că printre muncitorii de la Societatea Prahova comuniștii desfășurau o eficace propagandă comunistă, iar în al doilea rînd efectele acestei propagande puteau fi observate și la sate în atitudinea oamenilor exploatați față de preoți și exploataitori.

⁵¹ Ibidem, Comandamentul General, Propagandă, dos. 257/1939, Raport al Gărzii Naționale, Sectorul II Negru din decembrie 1939. Raportînd despre existența activității comuniste în Uzinele Malaxa și Lemăitre, Garda Națională a Sectorului II Negru din București cerea „să se desfășoare o acțiune mai intensă a organelor Siguranței Generale”.

⁵² Ibidem, Sectorul II Negru, Propagandă, dos. 595/1940, f. 8. Ordinul din 8 mai 1940 al Comandamentului General.

⁵³ Ibidem, Organizare, nr. 584. 1939—1940.

⁵⁴ Ibidem, Comandamentul General al Gărzii Naționale, Organizare, dos. nr. 176/1939, f. 275.

⁵⁵ Ibidem, Garda Națională a Sectorului III Albastru, Organizare, dos. nr. 661. 1939—1940.

⁵⁶ Ibidem, Partidul Națiunii, dos. nr. 848/1940, Circulară a Secretariatului General al Partidului Națiunii.

⁵⁷ Ibidem, Garda Națională a Sectorului I Galben, Organizare, dos. 515. 1940 — Circulara din 11 mai 1940; Garda Națională a Sectorului III Albastru, Organizare, dos. 667/1939—1940.

de pericolul înrobirii țării de către Germania hitleristă, manifestînd deschis împotriva dictaturii regale care nu reprezenta nici o garanție pentru apărarea intereselor naționale și cereau un guvern popular⁵⁸.

* * *

Cercetarea documentelor cuprinse în fondul prezentat va da posibilitate cercetătorilor să studieze mai pe larg unele aspecte legate de caracterul reacționar al F.R.N., al Partidului Națiunii și al Gărzilor Naționale; de viața grea și de intensificarea exploatării oamenilor muncii de la orașe și sate; de lupta lor sub conducerea Partidului Comunist din România împotriva pregătirilor de război, a trădării naționale și a înrobirii țării de către Germania hitleristă.

⁵⁸ Ibidem, Comandamentul General, Propaganda, dos. nr. 358/1940, 363/1940, 365/1940. Pe străzile orașelor Cluj, Dej, Baia Mare, etc. apar în primăvara anului 1940 pe pereții caselor lozinci cu următorul conținut: „Acasă soldați, nu muncim pentru boieri, jos dictatura regală“, „Vrem guvern popular“.

PRIMĂRIA MUNICIPIULUI BRĂILA

1831—1944

N. MOCIOIU

Instituția care a creat fondul Primăria municipiului Brăila a avut o existență de peste un veac și aproape două decenii, formînd în activitatea sa îndelungată un material documentar deosebit de valoros, care se află depozitat la Arhivele Statului filiala Brăila ¹.

Apariția unei instituții care să organizeze și să conducă orașul, a fost posibilă datorită noilor condiții create. Eliberat în 1828, Brăila a avut chiar din acest an o administrație romînească, Isprăvnicia, care se ocupa atît cu treburile din teritoriul fostei raiale cît și a orașului. Această instituție a avut aici o viață de numai trei ani. Ca și alte orașe din Principate, pacea de la Adrianopol din 1829, precum și legiurile apărute după această dată, au influențat puternic viața economică și socială a orașului eliberat de sub stăpînire turcească. Evoluția societății în acel timp, reclama, ca o necesitate obiectivă, înființarea unui organ care să se ocupe exclusiv de viața orășenească. Dezvoltarea economiei crease condițiile materiale de apariție a unor instituții proprii de organizare.

Printre prevederile Regulamentului Organic din Țara Romînească era și aceea în care se hotăra înființarea sfaturilor orășenești, ca organe de administrație și conducere locală ². Ca urmare a acestor prevederi a luat naștere, în 1831, Maghiistratul orașului Brăila, care prin schimbările de nume și reorganizări avea să devină mai tîrziu, Primăria municipiului Brăila. Acesta a purtat cîteva denumiri : Maghiistratul orașului (1831—1854), Municipalitatea orașului (1855—1863), Primăria urbei (1864—1889), Primăria orașului (1890—1924). Primăria municipiului Brăila (1925—1949).

Maghiistratul orașului era o instituție care se ocupa cu organizarea treburilor orășenești. Conducerea era formată dintr-un „prezident” și trei membri pe care societatea contemporană îi numea „Mădulari”.

Aceștia se alegeau la începutul lunii octombrie, în fiecare an ³. Pe lîngă Maghiistrat, mai erau și un secretar, un cinovnic și unul sau doi

¹ Materialul pentru perioada 1945—1949 nu a fost încă preluat.

² Regulamentul Organic din Țara Romînească, Buc. ed. 1847 cap. IV, p. 159—170.

³ Ibidem, art. 10, p. 161.

scriitori⁴, numiți de către președinte. Dreptul de a alege îl aveau acei locuitori care aveau cel puțin 25 ani și posedau o avere imobilă de la 2 000 lei în sus⁵. Rezultatul alegerilor era expresia dorințelor unui grup restrâns de oameni, majoritatea interesați mai ales în activitatea comercială. În anul 1833, pentru alegerea deputaților s-au prezentat 152 cetățeni care au îndeplinit condițiile cerute⁶.

Îndatoririle Maghistratului se refereau la organizarea veniturilor orașului, păstrarea sumelor intrate în instituție, asigurarea aprovizionării locuitorilor, stimularea comerțului, buna funcționare a comenzii de foc, întreținerea școlilor de stat, măsuri sanitare, înfrumusețarea orașului, construcții de poduri și fântini, iluminatul public și altele.

Veniturile instituției proveneau din zeciuiala patentelor, capitației și axize⁷ prevăzute și în Regulamentul Organic pentru toate „sfaturile orașenești”⁸, și din taxele portului — cheiaului și ancorajului. Maghistratul păstra evidența banilor proveniți de aici într-o condică șnuruită și pecetluită care, la încheiere, era trimisă la Vornicie⁹. Alte venituri proveneau din arendarea izlazului, cotitul vaselor, închirieri de prăvălii, magazii în oraș și port. Tot în venitul Maghistratului intrau și banii din arenda satelor Piscu și Iarba Dulce din imediata vecinătate a orașului.

În perioada formării statului național român, Municipalitatea avea un rol tot mai însemnat în organizarea vieții orașului. Acum a crescut și numărul persoanelor care făceau parte din conducerea Maghistratului. S-a constituit un consiliu al Municipalității, care era format dintr-un număr sporit de membri.

Anul 1864 a însemnat un moment important în organizarea acestei instituții. Astfel la 31 martie, a fost promulgată legea pentru organizarea comunelor urbane și rurale¹⁰.

Ca urmare a aplicării acestei legi din timpul lui Alexandru Ioan Cuza a luat ființă și la Brăila Primăria urbei care conducea treburile administrative ale orașului. În cadrul primăriei funcționa un consiliu comunal¹¹, în fruntea căruia era un primar. Membrii consiliului erau fixați în raport cu numărul locuitorilor. La Brăila unde existau peste 13 000 locuitori, numărul consilierilor a fost fixat la 11 membri¹².

Alegerea membrilor consiliului comunal era făcută după criteriul cenzitar iar alegătorul era socotit la taxa contribuției directe cu cel puțin

⁴ Arh. St. filiala Brăila, fond Ocîrmuirea Brăila, dos. 141 1832, f. 28 ; vezi și Regulamentul Organic, cap. IV, art. 2, p. 159.

⁵ Regulamentul Organic, p.160.

⁶ Arh. St. filiala Brăila, fond Primăria Brăila (Maghistratul) dos. 2.1832. f. 36—38.

⁷ Axizele erau taxele pe care le percepeau orașele (comunele) pentru mărfuri la intrarea în oraș sau la ieșirea din fabrică (atelier). Se percepeau la bariere, constituind o piedică în circulația mărfurilor. Au fost desființate în anul 1903.

⁸ Regulamentul Organic, p. 163.

⁹ Analele parlamentare, an III, Buc. 1892, p. 133—134.

¹⁰ Lege pentru comunele urbane și rurale, a Principatelor Unite Romîne, București, 1864, p. 9.

¹¹ Numărul consilierilor varia între 7 și 17 membri, după populație ; orașele cu o populație între 5 000—15 000 locuitori, aveau un consiliu format din 11 membri.

¹² În anul 1859 Brăila avea un număr de 13419 locuitori (vezi Prefectura Brăila, dos. 958 1859, f. 150—155).

80 lei¹³. Adunarea pentru votare avea loc la patru ani, iar la doi ani, jumătate din consilieri erau reînouiți prin tragere la sorți¹⁴. Nu erau admiși să facă parte din consiliu membrii care aveau legături de rudenie sau alianțe de familie între ei pînă la al treilea grad¹⁵. Consiliul era convocat cel puțin odată pe lună sau ori de cîte ori era nevoie pentru treburile orașului. În fiecare an, înainte de a se ocupa de buget, întocmea un raport privind administrarea orașului¹⁶. De asemenea redacta regulamentul de ordine interioară și ordonanțele de poliție comună ale căror copii trebuiau înaintate prefectului în timp de cel mult 48 ore de la emitere¹⁷. Consiliul delibera în problemele : administrarea averii comunale, condițiile de arendare și închiriere a proprietăților sau veniturilor orașului, bugetele, cumpărările și înstrăinările de averi imobile, contribuții comunale, proiecte de construcții, de clădiri, dărîmări sau reparații, alinieri de străzi, închirieri de locuri pentru bîlciuri, taxele cîntarului, măsurilor și a cotitului¹⁸. Consiliul numea funcționarii, arhitectii, impegatii, directorii instituțiilor care depindeau de comună, medicii spitalelor, profesorii școlilor și alții¹⁹.

Primarul era ales dintre cei 3 membri ai consiliului care avea voturi mai multe²⁰.

El era delegatul administrației centrale și supraveghea publicarea și executarea legilor, aprovizionarea orașului, conducerea poliției comunale, redactarea bugetului, încheierea contractelor și altele²¹. Articolul 103 arăta că primarul priveghea la „păstrarea arhivelor, titlurilor, documentelor comune și registrelor stării civile“ și răspundea „ca aceste acte să nu se piarză sau să se înstrăineze din depozit“²². Un alt organ important în cadrul primăriei era secretarul consiliului. Acesta era numit, suspendat sau revocat de către consiliu. Toate procesele verbale trebuiau să fie „adeverite“ de primar și secretar.

În perioada 1864—1949 instituția a funcționat conform legilor administrative în vigoare și a purtat denumirea de primărie, mai întîi „a urbei“ apoi „a orașului“ și în ultima parte „a municipiului“. Începînd din anul 1864, starea civilă, de care pînă atunci se ocupau numai parohiile, intră în atribuțiile principale ale primăriei. Registrele erau întocmite în două exemplare din care unul era dat pentru păstrare tribunalului²³.

După detronarea lui Alexandru Cuza, de către monstruoasa coaliție, o serie de legi din anii 1872, 1882, 1884 și altele accentuează caracterul din ce în ce mai reacționar al acestei instituții care căuta să execute cît

¹³ Legea pentru comunele urbane și rurale, a Principatelor Unite Romine, București 1864, p. 9.

¹⁴ Ibidem p. 13.

¹⁵ Ibidem p. 17.

¹⁶ Ibidem p. 19.

¹⁷ Ibidem p. 29.

¹⁸ Ibidem, p. 25—26.

¹⁹ Ibidem p. 30.

²⁰ Ibidem p. 32.

²¹ Ibidem p. 33—34.

²² Ibidem p. 37.

²³ Vezi Gh. Ungureanu, Actele de stare civilă sub regimul codului civil în „Revista Arhivelor“ nr. 1/1960.

mai docil ordinele și dispozițiile guvernelor care se succedau la cîrma țării. Atribuțiile și datoriile primarului, sau consiliului au evoluat în funcție de necesitățile statului burghez în perioada pînă la preluarea puterii politice de către clasa muncitoare. După legea din 1825, primarului i-au fost mărite atribuțiile. El era și ofițer de poliție judiciară, reprezenta orașul (comuna) în justiție și dădea ordonanțe polițienești. În calitate de ofițer permanent de poliție putea să ceară intervenția armatei în caz de tulburare a „ordinei publice”. Se vede deci rolul reacționar al primarului ca reprezentant local al guvernelor burghezo-moșierești.

În privința structurii se observă o evoluție evidentă.

Din anul 1864, prin lărgirea atribuțiilor instituției, organizarea interioară avea să se mărească prin crearea de servicii ca părți structurale. Redăm 2 scheme de organizare a primăriei, și anume acelea din anii 1926 și 1942.

În anul 1926 structura Primăriei municipiului Brăila era următoarea ²⁴ :

- Primarul
- Ajutori de primari
- Secretarul general
- Oficiul stării civile.

— *Serviciul administrativ*

- Biroul registraturii, arhivei și expedițiunii.
- Biroul cultelor, instrucțiunii publice, statistice și personalului.
- Biroul populației.

— *Serviciul contencios*

— *Serviciul financiar*

- Biroul contabilității.
- Biroul de control al contribuțiilor fără rol.
- Biroul de constatare a veniturilor și impunerea lor prin roluri.
- Percepția I comunală
- Percepția II comunală
- Biroul casieriei.

— *Serviciul Bunurilor*

— *Serviciul tehnic*

- Biroul arhitecturii grădinilor și cimitirelor
- Biroul căilor de comunicație
- Biroul salubrității
- Biroul apei și luminii.

— *Serviciul sanitar*

- Dispensar medical (1—5)
- Biroul triajului vagabonzilor și cerșetorilor.

²⁴ Arh. St. filiala Brăila, fond Primăria Brăila dos. 110/1926, f. 1—91.

- *Serviciul veterinar*
- *Laboratorul comunal de bacteriologie.*
- *Laboratorul comunal de chimie*
- *Abatorul comunal*
- *Exploatarea teatrului comunal.*

Serviciile aveau următoarele atribuții :

Serviciul administrativ ținea corespondența cu toate autoritățile, rezolva cererile depuse la primărie, se ocupa de poliția comunală, organiza serbări, întocmea liste electorale, rezolva probleme comerciale și industriale sau agricole și dădea concursul pentru funcționarea biroului de stare civilă.

Serviciul contencios avea ca atribuții : să reprezinte primăria în justiție, să urmărească aplicarea legilor și regulamentelor și să organizeze licitațiile, arendările și altele.

Serviciul financiar se ocupa cu constatarea, urmărirea și perceperea veniturilor comunale, încheierea rolurilor și documentația anuală de contabilitate, încasarea și mînuirea banilor, întocmirea statelor de plată și a conturilor de gestiune, precum și a dosarelor de acte justificative.

Serviciul bunurilor avea ca atribuție principală administrarea bunurilor mobile și imobile.

Serviciul tehnic se ocupa cu întocmirea proiectelor de lucrări, a studiilor și a caietelor de sarcini, stabilea condițiile de licitație pentru lucrările de arhitectură, apă, canalizare, supraveghea lucrările de acest fel, aplica directive de sistematizare a orașului.

Serviciul sanitar se ocupa de organizarea unităților sanitare, întreținerea spitalelor, dispensarelor, policlinicilor.

Serviciul veterinar avea în grijă starea animalelor, controlul sanitar pentru tăierile de la abator, organiza acțiuni profilactice.

Mai existau în cadrul primăriei și unele părți structurale care nu intrau în componența unui serviciu (laboratoarele comunale de bacteriologie, abatorul, teatrul comunal etc.).

Cel de-al doilea exemplu se referă la schema de organizare a primăriei municipiului Brăila din anul 1942. Remarcăm faptul că acum instituția era organizată pe direcții avînd în structura acestora servicii sau birouri.

Iată această schemă ²⁵ :

- Primarul
- Ajutori de primari

Secretarul general

- Biroul M.O.N.T.
- Biroul apărării pasive
- Biroul Mobilizării
- Contenciosul

²⁵ Ibidem, dos. 160/1942, f. 21—27.

— *Direcția administrativă*

- Serviciul administrativ
 - Biroul personalului
 - Arhiva, registratura expediției
 - Biroul actelor de stare civilă
 - Biroul statistic
 - Oficiul de ocrotire
 - Oficiul speculei și aprovizionării.
- Serviciul cultural.

Direcțiunea financiară

- Serviciul financiar
- Biroul casieriei
- Serviciul impozitelor și taxelor comunale
- Serviciul economic
 - Biroul inventarierei și administrației bunurilor.
 - Biroul licitațiilor și angajărilor.
 - Biroul păstrării și manipulării materialelor.
 - Biroul administrării serviciilor organizate.
 - Abator
 - Baia comună
 - Baia „Lumina“.
 - Cimitirul Sf. Constantin
 - Cimitirul Sf. Maria
 - Afișajul.
 - Intendența

— *Direcțiunea tehnică*

- Biroul autorizațiilor și construcții
- Biroul planurilor cadastrului, proiecte și studii.
- Biroul drumurilor, plantațiilor, grădinilor și lucrărilor publice.
- Serviciul sanitar
- Serviciul veterinar și zootehnic.

În comparație cu schema din 1926 se observă apariția unor servicii și birouri noi care au fost create în urma aplicării legiurilor administrative²⁶.

Perioada 1945—1948 este ultima în existența acestei instituții²⁷. În 1949 în locul primăriei a luat ființă Comitetul provizoriu și apoi Sfatul Popular al orașului, o instituție nouă, care a fost înființată în 1950 și care reprezintă organul local al puterii statului democrat-popular.

* * *

²⁶ Vezi Legea administrativă publicată în „Monitorul oficial” nr. 73 din 27 martie 1936, cu rectificările publicate în nr. 83, din 6 aprilie 1936 și 105 din 8 mai 1936, precum și Regulamentul de aplicare a legii administrative, publicată în „Monitorul oficial” nr. 40 din 18 februarie 1937.

²⁷ Documente cu privire la caracterul primăriei în perioada 1945—1948 se află în materialul deținut de Sfatul popular al orașului Brăila.

În depozitele filialei Arhivelor Statului Brăila s-au primit materialele documentare din fondul Primăria municipiului Brăila pentru perioada 1831—1944, în cantitate de 10217 u.p. Primirea arhivei s-a efectuat în patru etape între anii 1953—1956.

Datorită importanței deosebite a materialelor documentare cuprinse în acest fond, prelucrarea tehnico-științifică a fost făcută cu prioritate față de celelalte arhive. Operațiunile de prelucrare s-au făcut conform instrucțiunilor arhivistice. În munca de ordonare s-a ținut seama de nomenclatorul folosit de creatorul fondului. Menționăm că la ordonare a trebuit să reîntregim un mare număr de materiale documentare, întrucât două preluări au fost efectuate prin Sfatul popular al orașului Brăila și celelalte două prin Direcția Generală a Arhivelor Statului²⁸.

În vederea cunoașterii istoricului instituției s-au cercetat următoarele lucrări existente în Biblioteca filialei: Monitoare oficiale, buletinul oficial al Municipiului Brăila precum și materialul documentar al creatorului fondului care a fost, de fapt, sursa cea mai valoroasă.

Deși majoritatea dosarelor și registrelor sînt bine păstrate, mai sînt totuși, unele unități de păstrare care mai au nevoie de restaurare.

Partea de fond pentru perioada 1945—1949 se află în depozitele Sfatului popular al orașului Brăila.

* * *

Materialele documentare din arhiva primăriei ne furnizează date importante pentru istoria orașului și în multe cazuri, pentru istoria patriei.

Informații deosebit de valoroase se referă la dezvoltarea economică a orașului și la dezvoltarea activității portuare.

Tratatul de la Adrianopol a deschis larg porțile comerțului care a influențat viața orașului eliberat. O statistică²⁹ din anul 1832 ne înfățișează un tablou al Brăilei aceluși an. Erau în oraș 3 poverne și 9 mori dintre care 5 de vînt și 4 cu cai și nici o „fabrică”³⁰. Magistratul a început să dea locuri pentru construcții de ateliere. Așa de exemplu, Anghel Fatuta primește loc pentru deschiderea unei lînării, iar alți solicitanți pentru construcția de zalhanale³¹. Curînd însă acestea aveau să fie mutate afară din oraș. În anul 1835 Gheorghe Conduri, a cerut permisiunea să construiască în Ostrovul Mare un atelier pentru repararea vaselor. A obținut

²⁸ În anul 1929 Nicolae Iorga a ridicat de la Primăria municipiului Brăila un fragment de fond conținînd 127 dosare pe care le-a folosit în lucrarea sa intitulată: „Cei dintîi ani în noua Brăilă romînească” pe care a publicat-o în acel an, cu ocazia sărbătoririi centenarului de la eliberarea de sub turci. Acest material cu adresele 369 și 379 din 1929 a fost depus la Direcția Generală a Arhivelor Statului, iar de aici în 1954 a fost trimis la filiala Arhivelor Statului Brăila.

²⁹ Arh. St. filiala Brăila, fond Primăria Brăila (Magistratul), dos. 7/1833, p. 11—12.

³⁰ Desigur că nici nu putea fi vorba de fabrici în sensul modern al cuvîntului. Cel care a întocmit statistica s-a gîndit la ateliere evolute, cu muncă salariată.

³¹ Ibidem, dos. 5/1832, f. 1 și urm.

aprobare și astfel a luat ființă primul șantier naval al orașului Brăila³². De asemenea alți antreprenori au primit permise să construiască mori.

După Unire, activitatea industrială a orașului se intensifică. În afară de înmulțirea numărului de mori pe Izlaz³³ s-au înființat și în oraș ateliere mari care au întrebuințat forța aburului pe scară tot mai largă. În 1859 exista fabrica de pline asociată cu moara de măcinat a lui Borghetti. I se spunea „Moara cu cupor”. A fost folosită și de țărani din satele din jur în iarna anului 1859—1860 când nu au putut funcționa nici morile de apă din cauza gerului și nici cele de vânt din lipsa vântului³⁴. Capacitatea de producție a morii era destul de mare, iar brutăria scotea 4.000 piini zilnic³⁵. Aceasta a fost prima brutărie mecanică din Brăila și forța morii era calculată la 90 de cai putere³⁶. În 1864 frații Ceapiru au cerut să li se dea loc pe Izlaz pentru a înființa o moară cu aburi³⁷. Doi ani după aceea, un alt întreprinzător cerea aprobarea primăriei pentru a construi pe izlaz „o moară cu vaporii cu trei pietre”³⁸. În această perioadă constatăm deci, un progres, în dezvoltarea industriei și o orientare în introducerea mașinismului. Acest fenomen se întâmplă și în alte părți din țară unde a crescut numărul întreprinderilor³⁹. Legat de fluctuația vaselor din port s-a dezvoltat și Șantierul naval al orașului. Pentru reparație de vase era necesar să se ceară permisiunea primăriei⁴⁰.

Capitalul străin a pătruns și în industria berei, în industria morăritului, în transporturi și altele. Din cercetările de pînă acum, cea mai veche mențiune despre fabricarea berei în oraș datează din anul 1867 când Ubrih Veibel arată că are o asemenea fabrică în Brăila unde se întrebuințează hameiul ca materie primă. Tot atunci se cerea permisiunea înființării unei alte fabrici de bere⁴¹.

Se dau știri și despre atelierele de luminări⁴², lînării⁴³, precum și fabrici de tăbăcărie⁴⁴ și săpun⁴⁵.

În 1893 a început construcția abatorului comunal cu o mare capacitate de producție⁴⁶.

Alte documente furnizează informații despre întreprinderi industriale construite în Brăila între 1875—1910. Altele precizează legătura Brăilei ca port, de industria petrolului din Ploiești. Pe izlaz erau depozite

³² Ibidem, dos. 3/1832, p. 7.

³³ *Izlazul era porțiunea care înconjură în formă de semicerc Brăila.*

³⁴ Arh. St. filiala Brăila, fond Primăria Brăila (Municipalitatea), dos. 27/1857, f. 149—150.

³⁵ Ibidem, dos. 27/1857, f. 133.

³⁶ Se preconiza și aprovizionarea unei părți a orașului cu apă din Dunăre cu ajutorul pompelor.

³⁷ Ibidem, dos. 79/1864, f. 1—6.

³⁸ Ibidem, dos. 63/1865, f. 1 și urm.

³⁹ V. Maciu, *Cu privire la războiul pentru independența României* în „Studii” nr. 4, an X 1957, p. 114.

⁴⁰ Arh. St. filiala Brăila, fond Primăria Brăila, dos. 50/1868, f. 1—16.

⁴¹ Ibidem, dos. 80/1867, f. 1—12.

⁴² Ibidem, dos. 44/1865, f. 1—6 și dos. 52.

⁴³ Ibidem, dos. 60/1872, f. 1 și urm.

⁴⁴ Ibidem, dos. 253/1887, f. 1 și urm.

⁴⁵ Ibidem, dos. 78/1883, f. 1 și urm.

⁴⁶ Ibidem, dos. 2/1883, f. 1 și urm. : vezi și dos, 4/1884 f. 1 și urm.

cu petrol înființate de reprezentanți ai capitalului străin. Grigore Constantinescu cere să i se dea un loc de izlaz pentru a mări spațiul de depozitare ⁴⁷.

O influență puternică asupra industriei și comerțului a avut-o dezvoltarea căilor ferate. În arhiva primăriei sînt prezente și știri despre construcția drumurilor de fier. Inginerul societății patronate de Strousberg a cerut, în 1868 un loc în port pentru debarcarea materialelor necesare construcției căilor ferate din România ⁴⁸. O mare parte a acestor materiale aduse de Societatea Strousberg, a fost depozitată la Brăila ⁴⁹. În același an își asumase obligația ca linia Galați, Brăila, Buzău, Ploiești, București să fie gata în doi ani și jumătate. Această linie a fost însă dată în exploatare în anul 1872. Stația C.F.R. Brăila a fost construită în 1869. Documentele arată că exista în acel an un șef al „stației stradei ferate” la Brăila ⁵⁰.

Despre activitatea comercială se pot desprinde de asemenea informații prețioase. Tratatul de la Adrianopol prevedea, printre altele „nemărginita libertate a comerțului cu celelalte țări”.

Aceasta a contribuit la lărgirea pieței interne și la dezvoltarea legăturilor comerciale internaționale. Cifra vaselor străine care au intrat în portul Brăila a crescut tot mai mult ⁵¹, ajungînd ca în 1848 cantitatea de produse exportate prin Brăila să fie de două ori mai mare decît cele ieșite prin Galați ⁵².

Avem informații și cu privire la venitul ancorajului și cheiaului pe care îl lua Maghiistratul de la vasele care intrau în port ⁵³. Taxa cheiaului și ancorajului era dată cu contract de către Maghiistrat în urma ținerii de licitație ⁵⁴. Și după Unire activitatea portuară este intensificată. În port erau multe debarcadere aparținînd diferitelor agenții străine. În 1862 agenția austriacă solicita un loc în port pentru vaporul care făcea cursă, zilnic între Brăila și Galați ⁵⁵. Cereri de loc pentru debarcare au fost făcute și de către Campania franceză de navigație pe Dunăre ⁵⁶, precum și de către Consulatul britanic.

Alte materiale furnizează știri despre societățile înființate pentru asigurarea mărfurilor ⁵⁷.

⁴⁷ Ibidem, 47/1871, f. 1—13.

⁴⁸ Ibidem, dos. 50/1868, f. 1—45 și dos. 59/1868, f. 1 și urm. Vezi textul tipărit al convenției încheiate între Strousberg și Statul român pentru construcția căii ferate de la Roman, prin Tecuci, Birlad, Galați, Brăila, Buzău, Ploiești, București, Pitești, Slatina la Turnu Severin și Vîrciorova. Buc. 1869, broșură anexată la acest dosar, p. 33—35, 42—45.

⁴⁹ Ibidem, dos. 53/1868, f. 1 și urm.

⁵⁰ Ibidem dos. 59/1868, f. 77.

⁵¹ I. C. Filitti, Primii ani de organizare a Brăilei după eliberarea de sub turci, în „Analele Brăilei”, an. II p. 15.

⁵² N. Iorga, *Istoria Comerțului Român, epoca mai nouă*, Buc. 1925, p. 150.

⁵³ Arh. St. filiala Brăila, fond Primăria Brăila (Maghiistratul), dos. 12/1832, f. 1 și urm.

⁵⁴ Ibidem, (Municipalitatea) dos. 25/1858, f. 1 și urm. — la început licitația se ținea anual apoi din 3 în 3 ani.

⁵⁵ Ibidem, dos. 28/1862, f. 3.

⁵⁶ Ibidem, dos. 39/1862, f. 1 și urm.

⁵⁷ Ibidem, dos. 31/1863, f. 1 și urm.

Începînd cu anul 1832 se semnalează și documente referitoare la felul cum se percepeau taxele de vamă pentru diferite mărfuri⁵⁸. În anul 1865 se relatează despre licitatea de către primărie⁵⁹ a taxei de $\frac{1}{2}$ la sută din export și alte probleme legate de „dreptul de exportare”.

În port erau magazii care aparțineau fie administrației orașului, fie particularilor⁶⁰.

În trecutul economic al Brăilei un rol important l-au jucat cîteva instituții : Deputația mercantilă, Camera de comerț și Tribunalul comercial. Cea dintîi instituție a fost înființată în anul 1838 la cererea negustorilor⁶¹. În anul 1864 Deputația mercantilă a fost desființată. Cu acest prilej a avut loc un conflict între reprezentanții fostei instituții negustorești care trebuiau să o lichideze⁶² și primăria. Cei dintîi nu recunoșteau dreptul autorităților de a se amesteca⁶³, împotrivindu-se în felul acesta să dea arhiva și averea. Cazul va fi rezolvat de tribunal în urma procesului care avea să dureze cîteva ani⁶⁴. De altfel viața comercială era puternică în Brăila și nu ne miră poziția față de autorități. Este de ajuns să amintim că încă din 1846 exista o societate denumită „Banca Filimborică” cu scopul de a stimula comerțul⁶⁵ avînd un capital de 10 000 galbeni.

O altă instituție importantă în organizarea vieții comerciale a orașului și portului a fost Camera de comerț⁶⁶ înființată în anul 1864. Materialul ne furnizează unele informații referitoare la alegerile pentru conducerea acestei instituții organizate de către primărie⁶⁷. Tot aceasta organizează, de altfel, și alegerile pentru Tribunalul comercial care avea legături mai strînse cu organul administrativ local⁶⁸.

Primăria avea și funcția unei bănci, de unde se putea lua cu împrumut, de la casierie, fie cu dobîndă, fie cu scutire de dobîndă, o sumă de bani atunci cînd aproba consiliul⁶⁹.

În ceea ce privește situația socială, fondul prezentat ne furnizează de asemenea știri prețioase. Un document important în această privință este acela intitulat „tabela statistică a orașului Brăila”⁷⁰ alcătuită în anul 1832. Se arată cifra de 4045 suflete ca reprezentînd totalul populației

⁵⁸ Ibidem (Magistratul) dos. 11/1832, f. 1 și urm.

⁵⁹ Ibidem, fond Primăria Brăila, dos. 71/1865 și dos. 72/1865, f. 1 și urm. La dos. 71 anul 1875, este anexată broșura : „Tarifa pentru plata dreptului de exportare”, Buc. 1865, iar la dos. 72/1865 se află broșura cu conținut similar pentru anii 1866 și 1877, specificîndu-se și articole de export.

⁶⁰ Ibidem, dos. 67/1866, f. 1 și urm.

⁶¹ I. C. Filitti, *Domniile regulamentare*, p. 222.

⁶² Arh. St. filiala Brăila, fond Primăria Brăila, dos. 2/1864, f. 21.

⁶³ Ibidem, f. 23.

⁶⁴ Ibidem, f. 111.

⁶⁵ Documente privitoare la economia Țării Românești, 1800—1850, ed. științifică Buc. 1858, p. 867—872.

⁶⁶ Arh. St. filiala Brăila, fond Primăria Brăila, dos. 64/1854, f. 1 și urm.

⁶⁷ Ibidem, dos. 72/1889, f. 8—14 și 26—29.

⁶⁸ Ibidem, dos. 23/1866, f. 1 și urm. vezi și dos. 18/1864, f. 1 și urm.

⁶⁹ Ibidem, dos. 110/1898, f. 7.

⁷⁰ Ibidem (Magistratul) dos. 7/1832, f. 12.

Brăilei în acel an ⁷¹. Materialul cuprinde știri și despre corporații. În anul 1832 exista o starostie a corporațiilor ⁷². Datele se referă la înființarea breslelor, alegerea starostelui, precum și activitatea acestor organizații pe intervalul 1832—1873. În acest timp sînt cunoscute breslele următoarelor categorii: ⁷³ croitori, cojocari, dulgheri, tinichigii, dogari, rotari, zidari, ciurari, tutungii, plăpumari, saltelari, tîmplari, fierari, sacagii, chirigii, pescari, cismari, măcelari, băcani, vinari, cărămidari, grădinari și zarzavagii.

Studiul unor documente ne dă posibilitatea să urmărim felul în care erau organizate alegerile în bresle și rolul Maghistratului (primăria) în aceste alegeri.

Un document din anul 1866 atestă alegerea starostelui la isnaful cismarilor ⁷⁴. Organele centrale nu au confirmat alegerea starostelui, pentru motivul că la alegere nu au participat 2/3 din alegători.

În anul 1868 apare regulamentul corporației care prevedea ca primăria să acorde „ajutorul cuviincios starostelui” iar la sfîrșitul anului starostele să prezinte primăriei „exacte socoteli spre a se cerceta veniturile și cheltuielile urmate în cursul anului”. Un paragraf special indica faptul că „orice cîrpaci de uliță nu va fi tolerat a face din nou încălțăminte, ci numai a cîrpi, pentru care sfîrșit li se destinează două locuri de lucrare în port și altul în piața București” ⁷⁵.

Cele redată mai sus reprezintă doar cîteva aspecte economice și sociale care se desprind din cercetarea acestui fond.

Planurile existente în arhivă, completate de conținutul unor dosare prețioase ne redau o imagine clară asupra evoluției orașului Brăila. Cel mai vechi plan este acela executat de către căpitanul Berroczy ⁷⁶ din ordinul lui Kisselef.

Planul a fost întocmit în anul 1834. Se semnalează faptul că și mai înainte de această dată au fost preocupări pentru întocmirea unui plan al orașului, dar acesta nu a fost realizat. Începînd din anul 1834 se pun în aplicare directivele date de către Kisselef ⁷⁷. A fost oprită construcția caselor fără aprobarea Maghistratului. Exista și un foburg ⁷⁸. Pentru a se organiza operațiile de construire și a se respecta regulile indicate, începînd cu anul 1846 a fost înființat postul de arhitect al orașului ⁷⁹.

⁷¹ Catagrafia a fost întocmită la cererea organelor centrale. Pentru a servi drept model se află la dosar și o statistică a „poliției Buc.”. În anul 1831 se arată că erau în București 70 000 suflete. Se indică de asemenea faptul că au murit în acel an 580 de oameni de holeră.

⁷² Arh. St. filiala Brăila, fond Primăria Brăila (Maghistratul), dos. 6/1832, f. 4.

⁷³ Ibidem, dos 6/1832, 5/1837, 3/1838, 1/1839, 11/1843, 18/1845, 14/1853, 16/1863, 90/1864, 96/1865, 22, 75, 104/1867, 61, 66—71, 95, 107/1868, 41/1869, 35/1870, 65, 77—78/1872, 39, 42/1872.

⁷⁴ Ibidem, dos. 50/1866, f. 33—34.

⁷⁵ Ibidem, f. 15, 19.

⁷⁶ Vezi planul reprodus în lucrarea lui Gh. T. Marinescu *Brăila veche*, Brăila, 1929, planșa XXIV.

⁷⁷ Arh. St. filiala Brăila, fond Primăria Brăila (Maghistratul) dos. 11/1838 f. 1 și urm.

⁷⁸ Ibidem, dos. 5/1838, f. 1 și urm.

⁷⁹ Ibidem, dos. 22/1864, f. I și urm. vezi corespondența cu arhitectul pe anii 1853—1855, dos. 11/1853 și dos. 62/1862.

Din cauza înmulțirii construcțiilor, barierele se mută în anul 1850 și în jurul Brăilei se sapă un nou șanț⁸⁰, iar pe locul șanțului tot în formă de semicerc, a luat ființă strada care mai tirziu avea să primească denumirea de „Unirii“. Există relatări și despre lucrările edilitare din oraș⁸¹. În 1865 primăria a publicat condițiile după care aveau să se construiască pe viitor clădirile în orașul Brăila⁸². Condițiile grele impuse, a însemnat separarea brăilenilor după stare, căci oamenii sărmani au fost nevoiți să-și construiască locuințe pe Izlaz. Din corespondența cu arhitectul se poate urmări cum a evoluat orașul și cum au luat ființă la marginea orașului așezările care au devenit cartierele muncitorești ale Brăilei⁸³. Materialele, ne pun la dispoziție date prețioase și despre felul cum arătau cele trei bariere ale orașului, care erau prevăzute cu câte un pod peste șanțul de margine⁸⁴.

În anul 1867 s-a întocmit un plan cu toate clădirile existente atunci. Pentru studierea trecutului orașului acest plan are o deosebită importanță, întrucât se poate vedea cum a evoluat Brăila. Pe locul fostei cetăți, dărîmată din temelii, au apărut case noi pe străzile Citadelei, Cetății și Fortificației.

Orașul s-a extins mult : la cele trei bariere se mai adaugă încă una, iar șanțul se mută pentru a doua oară pe strada Ștefan cel Mare⁸⁵, lărgindu-se în felul acesta perimetrul orașului.

Alte planuri ne dau imaginea Brăilei în anii 1890, 1900 și 1928 arătînd evoluția orașului în această perioadă.

Unele documente ne dau informații despre construcția cheiului și evoluția portului. Datorită faptului că apele Dunării creșteau în anumite perioade amenințînd cu inundația magazinele de mărfuri din port, s-au luat măsuri pentru ridicarea cheiului. Acțiuni de acest fel⁸⁶ au fost întreprinse între anii 1850—1857, dar cu un rezultat nesatisfăcător, căci numai la cîțiva ani au trebuit să fie reluate lucrările. Era deci necesară o construcție mai puternică.

În anul 1872 primăria răspîndea în oraș o publicație tipărită prin care se aducea la cunoștință generală ținerea licitației pentru „construirea unui chei în portul Brăila“⁸⁷. Consiliul comunal aprobă licitația construirii cheiului de către Rosental și Pappadopol⁸⁸ care își luau obligația să execute lucrarea într-un timp de 4 ani⁸⁹. Lucrările acestea au fost

⁸⁰ Ibidem, dos. 10/1850, f. 1 și urm. — iată cum este descris într-un document : „acest șanț a servit în vechime pentru fortificație urbei, iar cu timpul, desfundîndu-se s-a umplut cu o mulțime de gunoi încît pămînt sănătos abia se poate găsi la o adîncime de 3 m.“ (Ibidem, dos. 56/1864, f. 1).

⁸¹ Ibidem, dos. 11/1850 f. 1 și urm.

⁸² Ibidem, dos. D. doc. 10.

⁸³ Ibidem, dos. 43/1866, f. 1. și urm. vezi și dos. 35/1867 și 3, 83/1868.

⁸⁴ Ibidem, dos. 35/1875, f. 1 și urm.

⁸⁵ Vezi planul reprezentînd Brăila din anul 1867 la Arh. St. filiala Brăila, p. 2.

⁸⁶ Arh. St. filiala Brăila, fond Primăria Brăila (Municipalitatea), dos. 34/1850, f. 1 și urm.

⁸⁷ Ibidem, dos. 51/1872, f. 108—109.

⁸⁸ Ibidem, f. 155.

⁸⁹ Ibidem, f. 172—173.

completate cu construcția bazinului docurilor în 1884, care contribuia la modernizarea portului.

O problemă esențială pentru viața unui oraș o constituia apa potabilă și posibilitățile de a fi procurată în cantități cât mai mari. În trecut apa era adusă cu sacalele din Dunăre. În anul unirii, Municipalitatea întocmește instrucțiuni pentru sacagii orașului, obligându-i ca, în timpul verii, să stea în oraș a patra parte din timp⁹⁰. În același an a fost depusă la Municipalitate cererea lui Ubrich Veibel, prin care arată că se obligă să aprovizioneze orașul cu apă din fântini așezate în piețele publice⁹¹. Tot atunci era în dezbateră consiliului municipal, anagajamentul propus de Simion Papper care arată că poate aduce apă din Dunăre cu pompe⁹². Cîteva ani mai tîrziu a fost discutat și proiectul lui More și Constantinescu cu un conținut similar⁹³. Alte documente se referă la aducerea apei filtrate la Brăila. Printre altele sînt anexate la dosare proiecte, lucrări tehnice, contracte, etc.⁹⁴. Unul dintre proiecte era și acela semnat de C. M. Mironescu care a fost acceptat⁹⁵. Curînd însă primăria a intrat în conflict cu antreprenorul, întrucît nu era mulțumită de dimensiunile tubului aspirator⁹⁶. În primăvara anului 1879 au fost așezate conducte, iar în toamnă aceleiași an erau verificate de către minister lucrările de alimentare⁹⁷. După aceea, în scurt timp, a început să funcționeze uzina de apă a orașului.

Materialele documentare dau o bogată informare și în legătură cu iluminatul orașului. În 1849 Magistratul a luat hotărîrea ca să se îmbunătățească iluminatul străzilor prin întrebuițarea lămpilor care foloseau untdelemnul⁹⁸.

În anul 1855 în oraș funcționau 251 felinare a căror întreținere o plătea Municipalitatea⁹⁹, iar în port erau numai 6. Cîteva ani mai tîrziu orașul Brăila a fost iluminat cu petrol¹⁰⁰. În 1864 au fost adăugate încă 100 lămpi la cele existente¹⁰¹. În timpul acesta au fost depuse oferte pentru introducerea iluminatului cu gaz fluid¹⁰², dar ofertanții aveau pretenții pe care autoritățile locale nu le-au acceptat. În 1873, consiliul a respins o astfel de cerere pentru că prețul era mult mai ridicat decît cel propus de aceeași firmă pentru orașul Galați¹⁰³. Vechiul sistem de

⁹⁰ Ibidem (Municipalitatea) dos. 20/1859, f. 1 și urm.

⁹¹ Ibidem, dos. 53/1859, f. 1 și urm.

⁹² Ibidem, dos. 13/1859, f. 1 și urm.

⁹³ Ibidem, dos. 5/1863, f. 1 și urm.

⁹⁴ Vezi lucrarea — *Generateurs de vapeur chaudieres, multibulaires a circulation d'eau* — anexată la dos. 30/1889, fond Primăria f. 11—13, 29—31, 34.

⁹⁵ Ibidem, f. 68.

⁹⁶ Ibidem, f. 74.

⁹⁷ Ibidem, f. 75. Despre uzina de apă tratează dosarele : 79, 122/1900, 163/1901, 8, 10/1927, toate din fondul Primăria Brăila.

⁹⁸ Arh. St. filiala Brăila, fond Primăria Brăila (Magistratul) dos. 9/1849, f. 1 și urm.

⁹⁹ Ibidem, dos. 10/1854, f. 1 și urm.

¹⁰⁰ Ibidem, dos. 19/1862, f. 1 și urm.

¹⁰¹ Ibidem, dos. 6/1864, f. 1 și urm.

¹⁰² Ibidem, fond Primăria Brăila, dos. 69/1865, f. 1 și urm.

¹⁰³ Ibidem, dos. 51/1871, f. 422, 439.

iluminat cu petrol s-a extins, între timp, astfel că în anul 1883 existau în oraș¹⁰⁴, peste 800 lămpi.

Introducerea iluminatului electric în Brăila, formează obiectul altei grupe de documente. Este interesant faptul că în acest oraș iluminatul electric a fost realizat după ce s-a introdus tramvaiul electric care avea uzină proprie. Materialele atestă faptul că au fost multe oferte¹⁰⁵ ale firmelor din străinătate pentru introducerea iluminatului electric în Brăila. Primăria a întocmit în anul 1896 un plan al orașului și un „memoriu asupra iluminatului electric”¹⁰⁶. Multe firme străine au avut de spus cuvântul în această privință. Între ele a fost o adevărată concurență văzînd în aceste concesiuni, un mijloc rapid de obținere de profituri. S-au ținut cîteva licitații; la ultima, firma Helios¹⁰⁷ din Colonia, a acceptat oferta și s-a obligat să introducă iluminatul așa cum prevedea caietul de sarcini. În anul următor, această societate asigură primăria că instalația electrică avea să fie „tot așa de excelentă” ca și aceea a tramvaiului pe care o executase. A fost depus și proiectul pentru uzina electrică¹⁰⁸. În 1906 s-au vîndut la licitație felinarele și lămpile care serviseră la iluminatul cu petrol în oraș¹⁰⁹. În același an iluminarea se făcea după un anumit program. Există o societate denumită „Brăila Tramvays et éclairage électrique, société anonyme”¹¹⁰.

Unele documente ne informează despre tramvaiul electric. Este interesant faptul că în Brăila tramvaiul electric a fost introdus mai înainte ca la București unde exista tramvaiul, atunci, dar... cu cai. În 1901 tramvaiul circula deja la Brăila. Materialele documentare ne arată că din cauza zăpezii căzute în acel an circulația a fost întreruptă temporar. În urma intervenției energice a primăriei, Societatea Helios a luat toate măsurile pentru a repune tramvaiul în circulația normală, așa cum își luase angajamentul în caietul de sarcini¹¹¹. În același an circula tramvaiul și pe linia Brăila—Lacu Sărat care avea o lungime de peste 5 km¹¹². Primăria nu era însă mulțumită deoarece Societatea nu își achitase toate obligațiile contractuale¹¹³.

Alte aspecte care se desprind din studierea materialelor documentare din fondul Primăria Brăila sînt acelea referitoare la sănătate și măsuri de prevenire a bolilor. Regulamentul Organic a prevăzut organi-

¹⁰⁴ Ibidem, dos. 89/1883, f. 1 și urm.

¹⁰⁵ Vezi memoriul la care sînt anexate corespondențele de la firme din străinătate, printre care: Allgemeine elektricitats gessellschaft; The Brush electrical engineering-London; Eclairage électrique transports de force, Nancy; Anonime Société générale d'électricité fondée en 1877; L'Eclairage électrique Paris (Primăria dos 110/1889, f. 36 și urm.).

¹⁰⁶ Vezi planul la scara 1/5 000 anexat la dos. 111/1889, f. 393.

¹⁰⁷ Arh. St. filiala Brăila, fond Primăria Brăila, dos. 111/1889 f. 141. Vezi și corespondența cu firmele din străinătate, f. 212, 223, 242, Firma „Helios” avea reprezentant în Berlin, Frankfurt, Varșovia, St. Petersburg, București.

¹⁰⁸ Ibidem, f. 402, 413, vezi și planul.

¹⁰⁹ Ibidem dos. 8/1905, f. 87.

¹¹⁰ Ibidem dos. 89/1906, f. 33.

¹¹¹ Ibidem, dos. 120/1901, f. 28, 31.

¹¹² Ibidem, f. 108.

¹¹³ Ibidem, f. 138.

zarea în Brăila a unei carantine de mîna întii¹¹⁴. Carantina Brăilei a fost cea mai mare de pe linia Dunării Romînești¹¹⁵. În 1841 este vorba chiar despre organizarea unui spital civil, folosindu-se cîteva încăperi de la spitalul ostășesc din localitate¹¹⁶. În timpul războiului Crimeii au fost închiriate, pentru a folosi ca spital casele doctorului Epaminonda Iorgandopulos, care a funcționat ca medic al orașului¹¹⁷. Epidemia holerei a pricinuit multe necazuri în oraș, manifestîndu-se puternic în anii 1848, 1853—1855, 1865, 1866 și 1871, 1890, 1918 cînd s-au luat măsuri pentru limitarea acestei boli¹¹⁸. Cheltuielile pentru întreținerea carantinei spitalului au fost suportate de către primărie¹¹⁹. În 1862 pe izlazul orașului a fost înființată o carantină de 21 de zile pentru toate vitele aduse din Turcia¹²⁰. Ni se dau știri și cu privire la farmaciile din oraș. Documentele atestă înființarea, în 1864, a celei de a patra farmacii din Brăila¹²¹. După trei ani, la personalul medical s-au adăugat încă un post de doctor și doi subchirurși¹²².

Mai tîrziu a existat și un consiliu de igienă și salubritate publică¹²³ iar apoi a luat ființă serviciul sanitar al orașului. Acesta a condus activitatea continuînd-o pînă la desființarea primăriei, ocupîndu-se de organizarea unităților sanitare, întreținerea spitalelor, dispensarelor și policlinicilor.

Numeroase materiale documentare furnizează informații prețioase și despre dezvoltarea școlii din orașul Brăila. Cea dintîi școală a luat ființă în anul 1832 cînd s-au pus bazele începutului școalei romînești de stat din Brăila¹²⁴, iar cea de a doua în anul 1846¹²⁵. După Unire a luat ființă învățămîntul secundar în oraș. Un grup de documente¹²⁶ se referă la înființarea școalei reale din Brăila. În programa tipărită se arată că școala reală, destinată a forma oameni cu cunoștințe pentru viața practică, este o școală secundară sau de gradul al doilea. În programa tipărită de minister sînt indicate materiale de studiu, iar printre semnatori se întîlnesc nume cunoscute ca Aaron Florian, P. Poienaru, August Treboniu Laurian care erau eforii școlilor¹²⁷. În documente se mai întîlnesc de asemenea semnăturile primilor profesori, precum și semnătura în original a lui Dimitrie Bolintineanu în calitate de Ministru al Instrucțiunilor Publice. Învățămîntul pentru fete a început în anul

¹¹⁴ Regulamentul Organic, p. 200.

¹¹⁵ Ibidem, p. 183.

¹¹⁶ Arh. St. filiala Brăila, fond Primăria Brăila (Maghiștratul) dos. 5/1841, f. 1 și urm.

¹¹⁷ Ibidem, dos. 67/1855, f. 1 și urm.

¹¹⁸ Ibidem, dos. 6/1848, 43/1853, 38/1855, 41/1865, 58/1866, 49/1871.

¹¹⁹ Ibidem dos. 26/1865, f. 1 și urm. dos. 16/1867, f. 1 și urm.

¹²⁰ Ibidem dos. 15/1883, f. 1 și urm.

¹²¹ Ibidem dos. 30/1864 f. 1 și urm.

¹²² Ibidem, dos. 115/1868, f. 1 și urm.

¹²³ Ibidem, dos. 20/1872, f. 1 și urm. vezi și dos. 51/1877, f. 1 și urm.

¹²⁴ Radu Perianu, *Istoricul școalelor din orașul și jud. Brăila*, p. 7.

¹²⁵ Ibidem, p. 76.

¹²⁶ Au făcut obiectul expoziției „Centenarul Liceului N. Bălcescu” organizată de Arh. St. filiala Brăila și Muzeul de istorie din localitate, în anul 1963.

¹²⁷ Arh. St. filiala Brăila, fond Primăria Brăila (Municipalitatea) dos. 54/1862, f. 25.

1861. Trei ani mai târziu documentele arată că : „gustul la învățătură s-a întins foarte mult la orașenii din această urbă”¹²⁸, și că nu mai erau locuri pentru eleve. De aceea, se cerea sprijinul autorităților arătându-se că au fost văzute „fete ieșind cu lacrimi pe față din curtea școlii pentru că nu aveau locuri”¹²⁹.

Primăria era obligată să se îngrijească, în continuare de problema școlară din oraș pe tot timpul funcționării acestei instituții. Știri prețioase sînt și în legătură cu funcționarea școlilor¹³⁰ primare, secundare precum și a celor de meserii, ținînd o legătură permanentă cu comitetul școlar.

Sînt de asemenea și materiale referitoare la școala bulgară. Astfel, în 1868, primăria primește o cerere din partea locuitorilor orașului de origine bulgară pentru a primi o subvenție din bugetul orașului, ca să poată susține școala bulgară¹³¹. Li se acordă această sumă și astfel școala bulgară își poate duce activitatea.

În 1870 exista o eforie a școalei bulgare care menținea corespondență cu primăria¹³².

Din cercetarea fondului se obțin date și despre problemele culturale, astfel unele documente se referă la preocupări teatrale. În anul 1895 Iacop Billi, un italian, a cerut primăriei să-i acorde ca împrumut din casa municipală suma de 200 galbeni pentru a deschide în oraș un teatru „în limba romînă și italiană”. Municipalitatea aprobă suma de 100 galbeni fără dobîndă „drept recunoștință din partea orașenilor” că trupa acestuia a jucat piese de teatru în iarna anului amintit¹³³. Alte materiale se referă la manifestații teatrale în orașul Brăila și la sălile de spectacol care existau în oraș.

*

În arhiva Primăriei Brăila se găsesc date referitoare și la o serie de evenimente din istoria patriei noastre. Unele date se referă la războiul Crimeii. În 1853 au fost încartiruite la Brăila trupele rusești¹³⁴, iar în anul următor armata austriacă a făcut fortificații la marginea orașului¹³⁵. Sînt și documente care arată pregătirile pentru primirea armatelor romîne¹³⁶.

Alte materiale conțin știri privind războiul pentru independența de stat a Romîniei. La 10 aprilie primarul Brăilei arată într-un raport către Ministrul de Interne că populația orașului era îngrijorată „de eventualitatea unei incursiuni a trupelor otomane” aflate pe linia Dunării.

¹²⁸ Ibidem, dos. 58/1864, f. 64.

¹²⁹ Ibidem, f. 1.

¹³⁰ Ibidem, dos. 36/1865, f. 1 și urm. Problema școlară este tratată și în dos. 41, 42, 62, 66, 69/1866, 78/1867, 28/1868, 52/1872, 63/1873, 20/1874 și altele.

¹³¹ Ibidem, dos. 47/1868.

¹³² Ibidem, dos. 47/1868, f. 12.

¹³³ Ibidem, f. 3.

¹³⁴ Ibidem, dos. 22—32/1853, f. 1 și urm.

¹³⁵ Ibidem, dos. 53/1854; despre armata austriacă tratează și dosarele 4—9, 9—14, 32—33, toate din 1854.

¹³⁶ Ibidem, dos. 34, 35, 36/1854.

și că „portul Brăila ca însemnat magazin de materiale conținând averea țării, este în caz de incursie expus la prădări”¹³⁷. Primarul cerea putere armată ca să se facă față surprizelor. La 12 aprilie, ca urmare a convenției încheiate, armata rusă a trecut Prutul. Dintre cele patru coloane, două (a treia și a patra) au trecut pe la Brăila¹³⁸. Războiul însemna nu numai lupta ostașului pe front ci și susținerea lui materială de către cei din interior. În aprilie autoritățile Brăilei au răspândit în oraș afișe cu instrucțiunile privind cartiruirea armatei române. Regimentul de dorobanți comunica autorităților că era nevoie să se încartiruiască în oraș 1 700 ostași. La 21 iulie este bombardată Brăila de pe teritoriul Dobrogei¹³⁹.

Una din formele de susținere a războiului a constituit-o rechizițiile. Primăria Brăila a primit dispoziție să se rechiziționeze 2—300 chile griu¹⁴⁰. Încă din aprilie Ministerul de Interne a dat dispoziție ca în oraș să fie o rezervă de 30 000 piini. Au fost rechiziționate și alte articole, printre care, brânză și fasole¹⁴¹. Rechiziționările care se efectuau erau diferite, cai pentru artilerie, cavalerie sau transport, căruțe și altele. Au fost însă multe abuzuri. La 22 aprilie un cetățean se plîngea Primăriei Brăila că i s-au luat 2 cai, fără să i se elibereze chitanță. Rechiziționările de cai s-au făcut în etape și ori de câte ori armata a avut nevoie¹⁴². Protecțiile puteau însă, să influențeze rechizițiile. În aprilie 1877, directorul unei societăți comerciale din Brăila s-a adresat primăriei ca să fie scutiți 31 cai și căruțași care lucrau pentru dînsul¹⁴³. În Brăila era un număr foarte mare de căruțași, întrebuințați mai ales, pentru transportul mărfurilor de la debarcader la magazine. Războiul, care adusesese o stagnare a activității din port, lovise și în această categorie de căruțași care, acum, trebuiau să dea pentru rechiziție și aceste mijloace de existență. Avem știri și despre alte acțiuni de susținere a războiului. Lipsa de armament se resimțea puternic în sinul armatei române. La telegrama lui Kogălniceanu¹⁴⁴, prin care se cerea ajutor din partea provinciei, consiliul comunal al orașului, întrunit la 9 septembrie, a hotărît ca din vânzarea locurilor din izlazul Brăilei să se dea suma de 30 000 lei pentru a se putea cumpăra puști peabody, necesare înzestrării armatei¹⁴⁵.

Ocupația germană din anii 1916—1918 la Brăila face obiectul unui mare număr din dosare. Orașul a suportat greu ocupația germană mai ales din cauza acaparării unor cantități mari de bunuri care erau trimise în Germania. Au fost rechiziționate în primul rînd produse agrare și alimentare. S-au introdus cartele de alimente și de combustibil¹⁴⁶. Viața

¹³⁷ Ibidem, dos. 70/1877, f. 4.

¹³⁸ Ibidem, dos. 44/1877, f. 13.

¹³⁹ Ibidem, dos. 70/1877, f. 4.

¹⁴⁰ Ibidem, f. 347.

¹⁴¹ Ibidem, f. 85, 415, 423.

¹⁴² Ibidem, dos. 88/1877, f. 2—3.

¹⁴³ Ibidem, f. 25.

¹⁴⁴ Ibidem, dos. 88/1877, f. 2—3.

¹⁴⁵ Ibidem, f. 6.

¹⁴⁶ Ibidem, dos. 115/1916, f. 138, 194, 256.

economică era subordonată în întregime ocupanților. Comandantul imperial german emitea la Brăila ordonanțe în limbile română și germană care aveau putere de legi¹⁴⁷. Au fost luate pînă și becurile de la locuințe iar de la 11 noaptea era interzisă iluminarea cu electricitate. Manifestările patriotice erau interzise. Pe stradă era oprită vînzarea preparatelor din făină și carne¹⁴⁸. Pentru rechiziționări s-au folosit și localnici prin primăria orașului¹⁴⁹. Au fost săvîrșite multe abuzuri pe care, zadarnic, cetățenii le aduceau la cunoștința autorității orașenești¹⁵⁰. Nici pescarii nu au fost scutiți; un ordin al Comandaturii imperiale germane dispunea ca vasele și uneltele pescărești să fie rechiziționate¹⁵¹. Pentru obiectele de aramă a fost o adevărată goană a nemților¹⁵². Un grup de 9 farmaciști au depus o petiție la 17 mai 1917 la primărie ca să fie scutiți de a preda pentru rechiziție obiectele de laborator¹⁵³.

În această perioadă mizeria maselor a crescut. La 9 martie 1917 serviciul sanitar al orașului făcea cunoscut primăriei că în rîndul populației a crescut mortalitatea¹⁵⁴. Pentru urmărirea aplicării ordonanțelor, germanii foloseau autoritățile locale pe ai căror funcționari însă nu îi plăteau. În ordinul de armată al comandantului de infanterie Kosch se arăta că „autoritățile administrative indigene lucrează pentru autoritățile militare în mod onorific”¹⁵⁵.

La Brăila a apărut, în 1918 și o gazetă periodică, în limba română denumită „Foaia de ordonanțe a Comandamentului local și a Comandaturii bavareze de etapă nr. 314”, în care sînt redat comunicatele oficiale despre mersul operațiunilor militare, știri politice, sociale și economice¹⁵⁶. Tot la Brăila au apărut ziarele „Brailer Anzeiger”¹⁵⁷ și „Donau armeezeitung”¹⁵⁸ editate de către armata de ocupație. Situația creată în timpul războiului a afectat și învățămîntul. În aprilie 1917, revizorul școlar cerea primăriei să intervină pe lângă Biroul de încartiruire să se evacueze cel puțin patru-cinci localuri pentru a se putea deschide cursurile, întrucît toate școlile erau ocupate de armată¹⁵⁹. În anul următor serviciul tehnic al Primăriei Brăila informa președintele comisiei interimare, că nu poate să pună în funcție școlile primare din localitate deoarece Comandatura germană refuză să dea — contra-plată — lemnăria necesară pentru confecționarea băncilor care au fost distruse de către militarii încartiruiți în localurile de școli¹⁶⁰.

¹⁴⁷ Ibidem, dos. 159/1916, f. 1—242.

¹⁴⁸ Ibidem, dos. 98/ f. 245—247.

¹⁴⁹ Ibidem, dos. 132/1916, f. 1—89.

¹⁵⁰ Ibidem, dos. 124/1916, f. 1—606.

¹⁵¹ Ibidem, dos. 126/1916, f. 11, 108, 127, 294.

¹⁵² Ibidem, dos. 94/1916, f. 51, 52, 135, 170, 142.

¹⁵³ Ibidem, dos. 97/1916, f. 321.

¹⁵⁴ Ibidem, dos. 95/1916, f. 66—67.

¹⁵⁵ Ibidem, dos. 98/1916, f. 443.

¹⁵⁶ Ibidem, dos. 134/1916, f. 11—13.

¹⁵⁷ Ibidem, f. 14.

¹⁵⁸ Ibidem, dos. 98/1916, f. 601—602.

¹⁵⁹ Ibidem, dos. 127/1917, f. 270.

¹⁶⁰ Ibidem, dos. 104/1916, f. 717.

Criza economică din anii 1929—1933 a fost puternic resimțită și în Brăila, legată nu numai de economia internă, dar și de comerțul internațional¹⁶¹. Un alt grup de documente se referă la problema șomajului. În această perioadă s-au făcut concedieri în masă. Un grup de 69 muncitori de la Franco-Română au înaintat un memoriu în care arătau că au fost pe nedrept concediați¹⁶².

Un alt memoriu al muncitorilor arăta că săptăminal se îngroașe numărul șomerilor. Aceștia, scriau primăriei: „...Vă aducem la cunoștință dumneavoastră din timp, pentru că știți este că noi aceștia care numărăm peste 1 000 persoane cu care sîntem la rîndul nostru împovărați de greutatea familiare și nevoi, nu știm ce vom putea face cînd vom rămîne pe drumuri”¹⁶³. Criza se accentua și era resimțită atît în oraș cit și în port. În februarie 1932, un mare număr de marinari au rămas fără lucru. Aceștia au adresat autorităților petiții pentru ajutor dar cererile lor le-au fost respinse¹⁶⁴. În iarna aceluiași an, primăria recunoștea că șomajul și criza „bîntuie mai îngrozitor ca oricînd”¹⁶⁵ și că efectele sînt „dezastruoase” arătînd că populația orașului nu mai putea rezista scumpirii traiului. Criza cuprindea tot mai multe ramuri de activitate. Clasa muncitoare, sub conducerea încercatului partid comunist, a pornit la luptă. Și în Brăila a luat ființă în anul 1932 un comitet de acțiune care, sub conducerea partidului, a mobilizat clasa muncitoare pentru a da o ripostă hotărîtă încercării burgheziei și moșierimii de a ieși din criză pe seama maselor¹⁶⁶.

Materialele documentare ne dau amănunte și despre înființarea breslelor la Brăila.

Deși breslele au fost înființate cu scopul ca dictatura regală să-și creeze o bază de masă și să slăbească puterea de luptă a clasei muncitoare, partidul comunist a hotărît să se folosească de ele în lupta împotriva dictaturii regale.

Partidul a trasat comuniștilor sarcina de a intra în ele și a le transforma în organe de luptă pentru apărarea intereselor clasei muncitoare¹⁶⁷.

În 1939 a fost înființată bresla muncitorilor metalurgiști și electricieni din ținutul Dunărea de jos cu sediul la Brăila (la Casa Poporului de pe strada Galați)¹⁶⁸. Din această breslă făceau parte 635 muncitori¹⁶⁹. În septembrie același an, existau în orașul Brăila 5 bresle în care intrau

¹⁶¹ „Revista Arhivelor” an IV nr. 1/1961, p. 169. Materiale privind mișcarea muncitorească, în afară de ceea ce prezentăm nu s-au găsit. Date importante referitoare la această problemă se găsesc în fondurile Prefectura jud. Brăila, Camera de Muncă.

¹⁶² Arh. St. filiala Brăila, fond. Primăria, dos. 117/1931, f. 103.

¹⁶³ Ibidem, dos. 97/1932, f. 45.

¹⁶⁴ Ibidem, dos. 97/1932, f. 7 și 8.

¹⁶⁵ Ibidem, f. 66.

¹⁶⁶ „Revista Arhivelor”, an IV, nr. 1/1961, p. 171.

¹⁶⁷ V. Arimia, *Folosirea breslelor de către P.C.R. în lupta împotriva dictaturii regale*, în „Revista Arhivelor”, an VI, nr. 1/1963, p. 101, 103.

¹⁶⁸ Casa poporului a fost locul unde își avusese sediile sindicatele muncitorilor.

¹⁶⁹ Arh. St. filiala, fond Primăria Brăila, dos. 172/1939, f. 1.

în afară de metalurgiști și electricieni, muncitori din transporturi, industria alimentară și funcționari particulari ¹⁷⁰. Breslele au avut o durată scurtă. În decembrie 1940 acestea au fost dizolvate ¹⁷¹.

Cele prezentate mai sus constituie doar câteva din problemele care se pot desprinde din cercetarea materialelor documentare ale fondului Primăria municipiului Brăila.

Desigur că nu s-au putut arăta toate aspectele problemelor care constituie conținutul materialelor documentare. Rămîne sarcina cercetătorilor ca, pornind de la aceste câteva semnalări, să facă studii mai aprofundate și să obțină date importante referitoare atît la istoria Brăilei, bătrînul port dunărean, cît și la istoria patriei.

¹⁷⁰ Ibidem, dos. 172/1939, f. 1.

¹⁷¹ V. Arimia, op. cit., p. 114.

CENTENARUL UNIVERSITĂȚII DIN BUCUREȘTI

În luna octombrie anul acesta se împlinesc 100 de ani de la înființarea Universității din București.

Printre acțiunile organizate pentru sărbătorirea centenarului se numără și editarea volumului „Istoricul Universității București”, a „Anuarului Universității”, a unui volum festiv în limbile română, rusă, franceză, engleză și spaniolă și a unui pliant în culori de prezentare a acestei instituții de învățămînt superior.

Sărbătorirea centenarului acestei instituții constituie o manifestare a prețuirii și grijii deosebite pe care partidul și statul democrat-popular o acordă dezvoltării culturii și științei, învățămîntului superior din țara noastră. Universitatea din București a luat naștere în perioada transformărilor politice și sociale din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, care au avut loc după unirea celor două principate.

Centenarul Universității coincide cu împlinirea a 270 de ani de la înființarea învățămîntului superior românesc.

Învățămîntul superior în Țara Românească își are începuturile la mijlocul secolului al XVII-lea. Un astfel de învățămînt a existat la școala înființată de Matei Basarab la Tîrgoviște.

Învățămîntul cu adevărat superior ia ființă în anul 1694 în cadrul Academiei domnești din București organizată de Constantin Brîncoveanu.

Hrisovul lui Alexandru Ipsilant din ianuarie 1776 organiza de asemenea Academia domnească de la Sf. Sava din București, la care, în ultimul ciclu, se predau cursuri de nivelul învățămîntului superior¹. Din cuprinsul acestui hrisov rezultă poziția de clasă a organizatorilor Academiei, deoarece acesta stabilește să fie instruiți aici fiii de boieri sau de mazili, însă nu și fii de mojiți și țărani.

Regulamentul școlilor publice elaborat în 1832 pe baza indicațiilor Regulamentului organic prevede de asemenea așa-numitele „cursuri speciale” cu o durată de trei ani de studiu, care reprezintă de fapt începuturile învățămîntului superior de stat. Acesta cuprindea cursurile de legi, de matematică aplicată și de agricultură pentru a forma juriști, ingineri hotarnici și conductori de poduri și șosele, precum și tehnicieni agronomi. Deosebit de acestea se prevedea un ciclu de „învățătură slobodă”, în care se predau limbile greacă modernă, slavona și rusa². Această formă de învățămînt superior se desfășoară pînă la revoluția burghezo-democratică de la 1848 fără a cunoaște o dezvoltare deosebită. După înfringerea revoluției, majoritatea școlilor au fost închise potrivit măsurilor luate de cîmăcămie.

În octombrie 1850 domnitorul dă dispoziții ca pînă la 1 ianuarie 1851 să se deschidă toate școlile; acestea aveau să-și desfășoare activitatea după un nou așa-

¹ Arh. St. Buc., ms. nr. 3 (Condica lui Alexandru Ipsilant), f. 303—306; rez. V. A. Urechia, *Istoria Școalelor*, Buc., 1892, vol. I, p. 38.

² *Regulament al școalelor publice din prințipatul Țării Românești* în „Ale obștești obîșnuite Adunări. Lucrările din anul 1832”, p. 72; cf. și V. A. Urechia, *op. cit.*, p. 178.

numit „program“³. În noul program cursul de legi este denumit facultate de drept⁴, iar cursul de matematică aplicată „curs special într-un mod restrins al ingineriei civile“, avînd menirea de a forma ingineri topometri, ingineri de poduri și șosele și ingineri arhitecți⁵. Se mențin acele „cursuri slobode“ denumite acum facultative, prevăzute de regulamentul din 1832, de data aceasta pentru limbile rusă, turcă și elină⁶.

Programul acesta cuprindea și unele dispoziții cu privire la ocuparea funcțiilor publice. Astfel, pentru funcțiile publice, începînd de la cel mai mic scriitor, se cerc cursul complet de umanioare (liceu); pentru a se ocupa funcții administrative „mai înalte“ și orice funcții judecătorești, începînd de la funcția de grefier, candidatul trebuie să aibă diploma facultății de drept. De asemenea, numai cei ce posedau diploma școlii de inginerie civilă puteau ocupa funcția de ingineri de poduri și șosele, de arhitect sau de inginer hotarnic⁷. Cum era și normal, această dispoziție nu a putut fi aplicată din cauza necesității mereu în creștere de funcționari publici și a numărului redus de cadre calificate. Și această nouă organizare a școlilor ca și cele anterioare reflectă poziția de clasă a burgheziei și moșierimii. Întrucît pentru tinerimea săracă de la orașe acest învățămînt superior era inaccesibil din cauza cheltuielilor ce ar fi necesitat, ofișul domnesc încerca s-o satisfacă cu următoarele cuvinte: „Un alt folos ce izvorăște din clasificarea învățăturilor colegiale este că școlarii care nu vor avea mijloace de a urma toate clasele, se pot retrage de la al treilea clas cu îndestulare cunoștințe ca să îmbrățișeze o meserie sau o industrie“⁸. De aici rezultă că școala a fost necesară în primul rînd burgheziei pentru a-și crea cadre tehnice și funcționari pentru întreprinderile și instituțiile noi care luau ființă. Totodată domnul manifestă îngrijorare ca nu cumva învățămîntul să submineze temeliile orînduirii existente și adăuga în ofișul amintit: „Învătătura este o trebuință neapărată, dar așezarea și scopul ei cer chibzuirea cea mai matură ca să nu ajungă a fi pricină de rătăcire în loc de a se face organ de fericire“⁹.

O altă facultate care își are începuturile înainte de înființarea Universității din București, este cea de medicină. În anul 1856, doctorul Carol Davilla organizează „Școala de mică chirurgie“ la spitalul ostășesc de la mănăstirea Mihai Vodă, cu patru ani de studiu¹⁰. Pentru obținerea doctoratului, absolvenții acestei școli trebuiau să continue studiile la facultatea de medicină din Paris¹¹. Peste doi ani, în 1858 școala se reorganizează și primește denumirea de „Școala națională de medicină și farmacie“¹².

Creșterea forțelor de producție și necesitatea încadrării noilor instituții cu cadre pregătite determinau dezvoltarea învățămîntului. Astfel, prin decretul din 25 noiembrie 1859 ia ființă facultatea de drept, creîndu-se și funcția de decan¹³. Se pare că absolvenții gimnaziului, imediat ce alegeau alergau după funcții, deoarece Eforia școalelor, printr-un jurnal din octombrie 1859, admitea că la facultatea de drept pot fi înscriși ca studenți ordinari și elevii care au absolvit numai șapte clase¹⁴. Dintr-un raport din iunie 1860 constatăm că în anii 1852—1856 au absolvit această facultate 26 de tineri, iar în acest an școlar urmau cursurile 22 de studenți ordinari și 20 ca auditori¹⁵.

Facultatea de litere, care își are începuturile în acele „învățături slobode“ prevăzute în regulamentul din 1832, se conturează mai concret în bugetul Eforiei școalelor pe anul 1860. Prevederile acestui buget se refereau și la crearea unei catedre

³ Arh. St. Buc., Ministerul Cultelor și al Instrucțiunii Publice dos. 2080/1850, f. 13.

⁴ *Ibidem*, f. 26.

⁵ *Ibidem*, f. 17.

⁶ *Ibidem*, f. 16 ; 29 (în cadrul bugetului).

⁷ *Ibidem*, f. 26.

⁸ *Ibidem*, f. 13.

⁹ *Ibidem*, dos. 4468/1856, f. 7.

¹⁰ *Ibidem*, f. 260.

¹¹ *Ibidem*, f. 232.

¹² *Ibidem*, dos. 2672/1859, f. 3.

¹³ *Ibidem*, f. 4.

¹⁴ *Ibidem*, f. 4.

Alexandru Ioan I.
Cu mila lui Dumnezeu și voința națională
Domn și Principatelor Unite Române

La toți de față și viitori sănătate.

Având raportul Ministerului nostru Secretarilor de Stat
la Departamentul Cultelor și Instrucțiunii Publice dat la
21/33

Am decis și decretăm:

Art. I. Facultățile din București unite împreună cu partea na-
țională de Universitatea din București, 194

Art. II. Profesorii facultăților și vorii altele împreună și vorii
celtze pe fiecare Universitate;

Art. III. Profesorii și carii facultăți în parte vorii celtze pe fiecare
național facultății respective;

Art. IV. și alți de pe urmă, Ministerul nostru Secretarilor de Stat la
Departamentul Cultelor și Instrucțiunii Publice, este învins-
nată cu circulația ordonanței de față.

Datăm în Domnia noastră Apostolică București la 10 de
măla prețului 184, iar alți Domniei noastre alți Secretar

Alexandru Ioan

Ministerul Cultelor
Instrucțiunii Publice

D. Bolintineanu

Nº 765
Iulian 4

de istoria romînilor și alta pentru istoria literaturii latine și eline. Prin decretul din 30 octombrie 1863 primește denumirea de „Școala superioară de litere”, avînd menirea de a forma profesori pentru gimnazii¹⁵.

Viitoarea facultate de științe își are și ea începuturile în școala de la Sf. Sava, unde Gheorghe Lazăr predă începînd din 1818, obiectele de studiu pentru formarea inginerilor hotarnici. Prin programul din 1850 numărul catedrelor ajunge la zece. În ianuarie 1853, școala se reorganizează potrivit unui nou program elaborat de Eforia Școalelor¹⁶. În noiembrie 1862, Em. Bacaloglu, profesor de algebră și trigonometrie la gimnaziul Sf. Sava cerea Eforiei școalelor permisiunea de a predă un curs gratuit de matematică superioară duminicile și sărbătorile, deoarece mai mulți tineri și-au exprimat dorința în acest sens; Eforia aprobă¹⁷. Peste cincisprezece zile, la 8 decembrie, Eforia ordonă îngrijitorului Academiei să pună la dispoziția lui D. Iovceanu o sală în numitul local spre a ține un curs pregătitor de științe teoretice și practice cu privire la ingineria de poduri și șosele¹⁸. Prin decretul din 8 octombrie 1863 din „Școală superioară de științe” devine facultate de științe¹⁹.

În anul 1864 existau în București trei facultăți. Dimitrie Bolintineanu, atunci ministru al Cultelor și al Instrucțiunii Publice, propune domnitorului la 31 iulie ca facultățile existente „să formeze un tot, o unitate, un corp universitar sub nume colectiv de Universitatea din București”. El propune de asemenea ca profesorii tuturor facultăților să aleagă rectorul universității, iar profesorii fiecărei facultăți în parte pe decanul facultății respective²⁰. La 4 iulie 1864, domnitorul sancționează decretul și astfel ia ființă Universitatea din București²¹.

În octombrie 1864, la cele trei facultăți existente la Universitatea din București se adaugă facultatea de științe naturale. Medicul N. Krețulescu, atunci ministru al Instrucțiunii Publice, consecvent sprijinitor al învățămîntului, prezintă Consiliului de Miniștri un referat pentru înființarea la cele două Universități din București și Iași a catedrei de științe naturale, precum și a unei comisii geologice pe întreaga țară pentru studierea structurii geologice a solului țării, a exploatării lui și întocmirea unei hărți geologice a Principatelor Unite.

Consiliul de Miniștri, ținut sub președinția domnitorului, aprobă înființarea celor două catedre, care urmau să formeze cadrele necesare pentru înfăptuirea acestei acțiuni. Studenții, în timpul studiului, erau obligați să ajute pe geologii însărcinați cu această misiune. Tot acum se constituie Societatea de științe naturale din București, avînd trei comitete: zoologic, botanic și geologic²².

Acest fapt a constituit un eveniment de seamă în viața culturală a țării noastre. Cu toate acestea, învățămîntul universitar organizat sub Alexandru Ioan Cuza era încă insuficient. Unii profesori nu erau destul de pregătiți. Numărul studenților era redus. Fiii oamenilor bogați cînd nu-și făceau studiile secundare în străinătate, mergeau la facultăți de peste graniță. În anii ce au urmat, pînă după cel de-al doilea război mondial, acest învățămînt s-a dezvoltat foarte lent și era rupt de realitățile sociale. Așa cum a arătat tovarășul Emil Bodnăraș în cuvîntarea sa la Congresul al III-lea al P.M.R. „...politica antipopulară a burgheziei și moșierimii romine ne-a lăsat moștenire peste 4.000.000 de analfabeți și alte cîteva milioane de oameni care de abia știau să scrie”²³.

În anii regimului democrat-popular, poporul muncitor, sub conducerea înțeleaptă a Partidului Muncitoresc Român, a obținut succese importante. Cea mai

¹⁵ *Monitorul Oficial* nr. 219/1863.

¹⁶ Arh. St. Buc., Ministerul Cultelor și al Instrucțiunii Publice, dos. 2255/1850, f. 280.

¹⁷ *Ibidem*, dos. 544/1862, f. 169.

¹⁸ *Ibidem*, f. 170.

¹⁹ *Monitorul Oficial* nr. 202/1863.

²⁰ Arh. St. Buc., Ministerul Cultelor și al Instrucțiunii Publice, dos. 522/1864, f. 193.

²¹ *Ibidem*, f. 267.

²² *Ibidem*, dos. 523/1864, f. 20.

²³ Congresul al III-lea al Partidului Muncitoresc Român, Ed. Politică, Buc., 1960, p. 368.

măreață cucerire în această perioadă istorică o constituie victoria deplină a socialismului la orașe și sate.

Învățământul superior, așa cum a fost conceput și organizat în timpul regimului burghezo-moșieresc, nu putea să satisfacă cerințele dezvoltării impetuoase a țării noastre după 23 August 1944. Rețeaua și profilul instituțiilor de învățământ superior nu erau organizate după nevoile reale ale țării. Lipseau instituții de învățământ superior pentru pregătirea cadrelor necesare industriei petrolului, cărbunelui, alimentară ș.a. Acesta era organizat potrivit intereselor claselor stăpînitoare de atunci și era bazat pe concepții idealiste.

Din punct de vedere al accesibilității, învățământul superior era un privilegiu al claselor dominante. În condițiile de atunci, fiii oamenilor muncii, doritori de cultură, reușeau să frecventeze instituții de învățământ superior în număr cu totul redus și cu prețul unor mari sacrificii și privațiuni.

Reforma învățământului înfăptuită în anul 1948, din inițiativa și sub conducerea P.M.R. precum și documentele de partid și de stat care au urmat după aceea au dat învățământului de toate gradele din țara noastră o bază științifică, marxist-leninistă, l-au pus în întregime în slujba intereselor și aspirațiilor poporului.

Învățământul superior se dezvoltă planificat și în strînsă legătură cu cerințele producției, ale construcției socialiste.

Schimbări substanțiale s-au produs și în ceea ce privește orientarea învățământului superior. Astfel, dacă în 1938 din totalul studenților numai 3,9% erau înscriși în învățământul agricol și 9,2% în învățământul tehnic, în anul 1962 învățământul agricol era urmat de 7,4% din numărul studenților, iar învățământul tehnic de 33,8%.

În anii puterii populare, învățământul superior a cunoscut o mare dezvoltare. Astfel, față de anul universitar 1938—1939, în anul 1962—1963 numărul institutelor de învățământ superior a crescut de la 16 la 46, iar numărul facultăților de la 33 la 165. În aceeași perioadă, numărul studenților a sporit de aproape 4 ori, respectiv de la 26489 studenți în 1938 la aproape 100.000 studenți în anul universitar 1962—1963.

Această mare realizare situează țara noastră, în ceea ce privește numărul de studenți la 10.000 locuitori înaintea unor țări capitaliste dezvoltate ca Anglia, R. F. Germană, Italia, Suedia.

Pentru a satisface dorința de cultură a oamenilor și pentru a le permite să-și ridice neîncetat calificarea fără a părăsi producția, în anii regimului democrat-popular a fost creat învățământul superior seral și fără frecvență.

Statul nostru democrat-popular a acordat și acordă o mare atenție dezvoltării bazei materiale a învățământului superior, îmbunătățirii continue a condițiilor de învățatură ale studenților. Noile secții și laboratoare au fost înzestrate cu utilajul și aparatura cea mai modernă, pentru bibliotecă și săli de lectură s-au alocat însemnate sume din bugetul statului.

Desființarea taxelor școlare, numărul mare de burse și de locuri în cămine și cantine a deschis larg porțile instituțiilor de învățământ superior tuturor cetățenilor care, prin pregătirea și munca lor dovedesc că sînt dornici să urmeze studii superioare, dînd învățământului nostru un caracter profund democratic.

Pentru asigurarea pregătirii studenților la un nivel corespunzător, planurile de învățământ și propaganda de curs sînt periodic îmbunătățite potrivit noilor cuceriri ale științei și tehnicii mondiale. Planurile de învățământ stabilesc volumul de ore afectat disciplinelor repartizate pe anii de studiu și semestre, precum și raportul dintre diferitele activități, — cursuri, seminarii, lucrări practice, proiecte, practica în producție, practica pedagogică etc. Toate aceste activități au drept scop îmbinarea armonioasă a pregătirii teoretice cu cea practică a studenților, pentru formarea de cadre la nivelul corespunzător sarcinilor mereu crescînde ale statului nostru democrat-popular.

M. REGLEANU

LUCRĂRI NOI DESPRE ISTORIA PARTIDULUI, A MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI ȘI DESPRE ISTORIA PATRIEI.

TITU GEORGESCU, GH. I. IONIȚĂ, *Activitatea P.C.R. pentru atragerea maselor țărănești în lupta împotriva exploatării burghezo-moșierești și a pericolului fascist în anii 1934—februarie 1938*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.”, an. IX, nr. 5/1963, p. 43—64.

Autorii abordează o problemă interesantă din istoria partidului comunist, reușind ca, pe baza bogatului material prezentat, să ne dea o imagine vie asupra activității partidului comunist pentru atragerea maselor în lupta împotriva exploatării burghezo-moșierești și a pericolului fascist în perioada 1934—februarie 1938.

Articolul reliefează influența luptelor revoluționare ale proletariatului din 1933 asupra dezvoltării luptei generale a maselor populare pentru democrație, independență națională și progres social.

Partidul Comunist din România a depus eforturi susținute pentru a atrage masele în jurul organizațiilor democratice legale, create de partid, în probleme de interes general-democratic, antifasciste, antirăzboinice, pentru libertăți și drepturi democratice.

În această perioadă au loc o serie de frământări ale țărânimii muncitoare din Oltenia, Muntenia, Dobrogea și alte regiuni ale țării, care au fost puternic sprijinite de muncitori, conduși de partidul comunist.

În fața partidului au fost puse noi sarcini pe linia luptei pentru organizarea și conducerea acțiunilor maselor țărănești de către plenara C.C. al P.C.R. din februarie 1935. De asemenea, sarcini importante au fost puse de partid și în fața organizațiilor U.T.C., care au fost antrenate tot mai activ la realizarea obiectivelor muncii la sate.

Pentru desfășurarea cu succes a luptei contra fascizării țării, Partidul Comunist din România a creat noi organizații de masă muncitorești-țărănești cu caracter legal, susținând activitatea în cadrul celor existente.

Ca urmare a acestor măsuri, a muncii duse de partid pentru ridicarea țărânimii la luptă contra exploatării moșierești și a pregătirilor de război, în anii 1935—1937 au loc numeroase acțiuni țărănești.

În continuare, autorii urmăresc evenimentele care s-au succedat, subliniind rolul P.C.R. de apărător consecvent al intereselor vitale ale celor ce muncesc.

ION POPESCU-PUȚURI, *Principalele trăsături ale regimului politic din România în perioada dictaturii militare-fasciste și a agresiunii hitleriste*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.”, an IX, nr. 6/1963, p. 65—83.

Făcînd o prezentare a evenimentelor istorice premergătoare regimului politic fascist din România, instaurat în septembrie 1940, autorul scoate în evidență caracterul și metodele de guvernare folosite în perioada acestui regim.

Acest regim, care a fost o dictatură militară-fascistă, s-a caracterizat prin lichidarea totală a oricăror drepturi și libertăți democratice.

Ascuțișul regimului politic fascist din România era îndreptat în mod special împotriva clasei muncitoare, concretizându-se prin reprimarea grevelor, reglementarea fascistă a muncii, militarizarea întreprinderilor.

Politica dictaturii militare-fasciste la sate s-a concretizat prin îndeplinirea cerințelor guvernului german ca România să devină un hinterland agrar al Reichului.

În ceea ce privește aspectul legislativ al regimului politic din perioada jugului fascist, acesta s-a concretizat prin adoptarea unor norme din dreptul nazist.

O trăsătură importantă a acestui regim politic din România o constituie adaptarea formelor de guvernare, a aparatului de stat din România, intereselor celui de-al III-lea Reich. De asemenea, ideologia fascistă, care a fost pusă la baza dictaturii, a constituit o altă trăsătură a regimului politic din România în perioada dictaturii militare-fasciste.

Analiza minuțioasă și foarte documentată a acestor trăsături enunțate mai sus, se încheie cu evidențierea poziției consecvente și permanente a Partidului Comunist din România care a polarizat în jurul său toate forțele democratice, antihitleriste și a desfășurat o activitate intensă pentru pregătirea insurecției armate antifasciste din August 1944.

GH. ZAHARIA, *Unele date cu privire la teroarea fascistă din România (1940—1944)*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R., an IX, nr. 6/1963, p. 101—114.

Studiul de față, prin datele aduse, precum și prin modul de prezentare, vine să completeze, să întregască problemele publicate până acum referitoare la această temă. Autorul reușește să reliefeze metodele teroriste folosite de regimul antonescian.

Prigoana fascistă a fost îndreptată împotriva tuturor forțelor patriotice, în primul rând a clasei muncitoare și a Partidului Comunist din România, a celorlalte organizații patriotice antifasciste, precum și a intelectualilor și a ofițerilor patrioți, care erau pentru apărarea țării, contra regimului fascist și a subordonării țării Germaniei hitleriste.

Autorul subliniază că în această perioadă țara era plină de lagăre și temnițe în care erau ținute mii de antifasciști, în afară de cei care erau închiși cu ani înainte.

Au fost elaborate legi dintre cele mai aspre, care prevedeau pentru orice împotrivire față de regimul fascist și războiul hitlerist sancțiuni grele, acestea ajungând până la pedeapsa cu moartea.

Cele mai aspre sancțiuni de teroare au fost luate în regiunile industriale și în porturi unde era o populație muncitorească mai concentrată.

De teroarea fascistă n-au fost scutiți nici intelectualii patrioți care erau ostili dictaturii fasciste și nazismului german.

Măsuri de prigoană au fost luate și împotriva unor minorități naționale, ajungându-se până la deportarea în masă a acestora.

Acest regim de aspră teroare a pricinuit maselor populare din România mari suferințe. Cu toate acestea ele n-au putut frâna voința de luptă a poporului pentru eliberarea României de sub jugul fascist.

Încheind cu condițiile în care a avut loc pregătirea insurecției armate din August 1944, autorul arată la ce crime și jaf s-au dedat hitleriștii în timpul și după insurecție.

Suferințele cauzate poporului român de ocupanții fasciști au luat sfârșit la 25 octombrie 1944, cînd întregul teritoriu al patriei a fost eliberat.

P. NICHITA, *Activitatea desfășurată de Partidul Comunist în primele luni ale anului 1945 în vederea lărgirii bazei de masă a Frontului național-democratic și întăririi influenței sale politice*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.”, an. IX, nr. 5/1963, p. 3—16.

Lucrarea tratează o perioadă importantă din istoria partidului nostru și anume aceea a luptei pentru lărgirea bazei de masă a Frontului național-democratic.

Dat fiind raportul de forțe în favoarea clasei muncitoare și a aliaților săi, la începutul anului 1945, forțele democratice au intensificat lupta pentru lichidarea dominației reprezentanților moșierimii și marii burghezii în guvern, pentru instaurarea puterii populare.

Partidul comunist și organizațiile democratice de sub influența sa au desfășurat o largă acțiune de mobilizare la luptă, alături de clasa muncitoare, a maselor de bază ale țărânimii și micii burghezii orășenești, pentru înfăptuirea principalelor sarcini ale revoluției.

Linia tactică a P.C.R. în aceste probleme a fost concretizată în documentul intitulat „Programul de guvernare al F.N.D.”, inițiat de Partidul Comunist și însușit de Partidul Social-Democrat, sindicate, Frontul plugarilor și Uniunea patrioților în ședința Consiliului F.N.D. din 24 ianuarie 1945.

Acest document de mare importanță reprezintă o întruchipare a concluziilor trase de partidul comunist din analiza situației existente în perioada anterioară, o anticipare a transformărilor ce trebuiau în mod necesar să fie înfăptuite după cucerirea puterii de către forțele democratice.

Programul de guvernare al F.N.D., prin prevederile sale, a reprezentat platforma pe baza căreia forțele revoluționare își puteau asigura sprijinul larg al celor mai diverse pătri de oameni ai muncii.

Articolul se încheie cu factorii care au determinat victoria maselor populare în lupta pentru putere, instaurarea regimului de democrație populară în România.

I. BOJAN, *Aspecte din lupta forțelor democratice, conduse de P.C.R., în vederea obținerii victoriei în alegerile parlamentare din 1946*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai”, seria istorie, Cluj, fasc. 1/1963, p. 81—97.

Studiul reușește să scoată în evidență sarcinile care au stat în fața partidului comunist după eliberarea țării noastre de sub jugul fascist, oprindu-se în special asupra victoriei forțelor democratice conduse de P.C.R. în alegerile parlamentare din anul 1946.

După instaurarea primului guvern democratic la 6 martie 1945, act istoric, care a marcat victoria regimului democrat-popular din țara noastră și rezolvarea problemei fundamentale a revoluției populare în favoarea forțelor democratice conduse de Partidul Comunist Român, o sarcină dintre cele mai importante era întârrirea prin toate mijloacele a noului regim, în vederea rezolvării cu succes a sarcinilor de desăvîrșiri revoluției burghezo-democratice și pregătirii trecerii la revoluția socialistă.

În lupta maselor populare pentru întărirea regimului democrat-popular, campania electorală, precum și alegerile generale din noiembrie 1946, au constituit momente deosebit de importante.

Exprimînd în mod clar, atît perioada campaniei electorale, cît și alegerile care s-au desfășurat sub semnul dorinței nestrămutate a poporului de a lichida rămășițele fasciste grupate în jurul partidelor „istorice” și de a trimite pe adevărații săi reprezentanți în noul parlament al țării, autorul arată în concluzie importanța acestor alegeri. Rezultatul alegerilor parlamentare din anul 1946 a arătat încrederea și atașamentul față de P.C.R., conducătorul maselor populare din țara noastră. Noul parlament — expresie a voinței maselor — a devenit un instrument de seamă al puterii populare.

GH. ȚUTUI, *Măsurile politice și organizatorice luate de P.C.R. în anul 1947 pentru întărirea alianței dintre clasa muncitoare și țărâtimea muncitoare*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.”, an IX, nr. 6/1963, p. 3—21.

Autorul înfățișează și explică măsurile politice și organizatorice luate de partidul comunist în anul 1947 în vederea întărirea alianței dintre clasa muncitoare și țărâtimea muncitoare.

La baza acestor măsuri a stat analiza temeinică, multilaterală a situației economice și politice din țară, a schimbărilor care au survenit în structura de clasă a Romîniei în perioada după 23 August 1944, a formelor noi pe care le îmbrăca lupta pentru transformarea revoluționară a societății.

În centrul măsurilor s-a situat acțiunea de întărirea rîndurilor partidului, de îmbunătățire a activității organelor și organizațiilor sale, de organizare a formelor de legătură cu masele și de intensificare a activității ideologice.

Demonstrînd multiplele forme prin care clasa muncitoare a sprijinit masele țărănești, autorul scoate în evidență una dintre cele mai importante forme și anume aceea a sprijinului acordat de clasa muncitoare pe linie de stat. Puterea populară, în care rolul conducător îi revenea clasei muncitoare, a acționat cu consecvență în promovarea intereselor fundamentale ale oamenilor muncii și a constituit principalul instrument în acțiunea de limitare și îngrădire a exploataării capitaliste încă în etapa desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice.

Întărirea rolului de hegemon al proletariatului în revoluție, intensificarea activității politice a maselor țărănești pe tărîmul luptei anticapitaliste, au determinat schimbarea radicală a raportului de forțe, au creat condiții favorabile trecerii la instaurarea dictaturii proletariatului în țara noastră.

* * * *Istoria Romîniei*, vol. IV, Academia Republicii Populare Romîne, Buc., 1964, 860 p.

Volumul IV al Tratatului de Istorie, apărut în acest an, face o sinteză bazată pe concepția materialismului istoric a perioadei istorice a patriei noastre care începe cu revoluția de la 1848 și se termină prin cucerirea independenței Romîniei.

Perioada prezentată în acest volum se concretizează prin lupta revoluționară burghezo-democratică din 1848, formarea treptată a orînduirii social-economice capitaliste, înfăptuirea Unirii Moldovei și Țării Romînești într-un singur stat, reforma agrară din 1864, instaurarea regimului burghezo-moșieresc, începutul mișcării muncitorești și al celei socialiste și prin dezvoltarea luptei pentru cucerirea independenței de stat a Romîniei în urma participării la războiul din 1877—1878.

Modul de prezentare a faptelor istorice privind perioada 1848—1878, cuprinse în acest volum, scoate în evidență eforturile depuse de istoricii care au contribuit la întocmirea lui aîit în ceea ce privește documentarea cît și interpretarea științifică.

Valoarea deosebită a volumului constă în faptul că se prezintă în mod just rolul maselor populare în desfășurarea principalelor evenimente istorice ale acestei perioade, rolul principal al factorilor interni în dezvoltarea societății romînești, precum și stabilirea periodizării istoriei societății omenești, care este explicată prin schimbările produse în structură. Bazîndu-se pe această concepție, care de fapt este singura științifică, colectivul care a lucrat la întocmirea volumului demonstrează că istoria modernă a Romîniei începe odată cu revoluția de la 1848, al cărei program a fost să înlătore formațiunea social-economică feudală și s-o înlocuiască printr-o formațiune burgheză.

Folosind o bogată documentație și aplicînd consecvent teoria marxist-leninistă, colectivul a reușit să prezinte evenimentele istorice petrecute în această perioadă în adevărata lor lumină, contribuind la elucidarea a numeroase fapte prezentate cronat de istoricii burghezi.

* * * *Documente privind Unirea Principatelor. Corespondență politică 1855—1859*. Editura Academiei R.P.R., vol. III, 1963, 699 p.

Volumul de documente privind Unirea Principatelor romîne, întocmit de Institutul de Istorie al Academiei R.P.R., pune la dispoziția muncii de cercetare un prețios material documentar, format din scrisori, rapoarte și telegrame referitoare la Unirea Principatelor.

Această culegere cuprinde corespondență politică particulară a unor personalități progresiste din Muntenia și Moldova ca: M. Kogălniceanu, Costache Negri, V. Alecsandri, Dimitrie Bolintineanu și alții, precum și cea emisă de unii liberali moderați, susținători ai boierimii reacționare, referitoare la actul unirii.

Lucrarea, bazată pe documente inedite, ilustrează contribuția maselor populare, care prin lupta lor au determinat victoria în înfăptuirea Unirii Principatelor.

Volumul cuprinde, de asemenea, un număr însemnat de scrisori provenind de la agenții stipendiați ai Turciei și de la reprezentanți ai partidelor reacționare din țară, conținând informații vădit ostile cauzei Unirii și poporului.

Redate în mod cronologic, scrisorile permit urmărirea cu ușurință a mișcării unioniste precum și manifestările separatiste începând din primele luni ale anului 1855, odată cu deschiderea Conferinței de la Viena.

Aceste scrisori sînt precedate de rezumate care semnalează toate problemele esențiale cuprinse în text. Lucrarea este completată cu o serie de note, indice care contribuie mult la înlesnirea muncii cercetătorilor.

Valoarea acestui volum constă nu numai în faptul că prezintă date istorice inedite ci și în modul de sistematizare a acestor valori documentare.

ST. PASCU, *Bobilna*, Editura științifică, Buc., 1963, 183 p.

Despre acest mare eveniment din istoria patriei noastre a mai apărut o lucrare în anul 1957 care-și păstrează valabilitatea atît în ceea ce privește structura generală cit și detaliile în cea mai mare parte. Autorul arată în prefață că pe baza documentelor publicate între timp noua ediție vine să completeze în special capitolele referitoare la desfășurarea răscoalei.

Noua ediție era necesară datorită interesului manifestat de tot mai mulți cititori dornici să cunoască lupta celor oropsiți pentru o viață mai bună și pentru faptul că documentele descoperite ulterior lămuresc mai bine unele aspecte și episoade ale răscoalei din anii 1437—1438.

Lucrarea cuprinde 2 capitole împărțite în mai multe subcapitole, susținute la sfîrșit de cîteva din cele mai importante documente traduse în limba romînă privitoare la răscoală.

Primul capitol intitulat „Înfățișarea societății Transilvaniei în secolele XIV—XV” se ocupă de principalele aspecte ale dezvoltării vieții economice, structurii societății, ale înăspririi obligațiilor feudale, luptei antifeudale a țărănimii în secolul al XIV-lea.

Al doilea capitol, „Bobilna”, începe cu prezentarea faptelor care au dus la agravarea contradicțiilor dintre clasele și păturile sociale în primele decenii ale secolului al XV-lea. Subcapitolele se ocupă de mișcările populare din primele decenii ale sec. al XV-lea, influența husitismului și a războiului husit, izbucnirea răscoalei, marea bătălie de la Bobilna, de la Bobilna la Apatin, războiul iobagilor.

Ultimul subcapitol este consacrat însemnătății răscoalei.

Chiar dacă răscoala populară din 1437—1438, arată autorul, nu a reușit să schimbe rînduielile sociale existente în acea vreme în societatea Transilvaniei, ea are meritul de a fi încercat pentru prima oară să realizeze această năzuință care va fi preluată de urmașii luptătorilor de la Bobilna.

Bobilna a constituit o pildă vie și un îndemn încurajator pentru cei mai buni și mai îndrăzneți dintre adevărații reprezentanți ai intereselor maselor populare.

Bazat pe o serioasă documentare, autorul prin această lucrare, reușește să ne dea o imagine clară asupra evenimentelor petrecute în anii răscoalei.

ST. PASCU, „Răscoalele țărănești în Transilvania medievală”, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai”, seria istorie, Cluj, fasc. 1, 1963, p. 21—42.

Susținînd o problemă importantă din istoria patriei noastre și anume aceea a răscoalelor țărănești din Transilvania, autorul reușește să explice în mod convingător diferite aspecte și forme de luptă ale țărănimii.

Pornind de la formele inferioare ale luptei de clasă din Evul Mediu: fuga, haiducia, rezistența parțială, călcarea legii și conflictele cu feudații, autorul pune un accent deosebit pe formele superioare de luptă a țărănimii, asupra răscoalei. Ridicarea luptei țărănimii la această formă corespunde unei situații concrete, exprimată prin depășirea localismului propriu economiei naturale, prin transformările intervenite în situația țărănimii și mai ales în raporturile ei cu clasa feudală.

Autorul trece în revistă aspectele principale ale celor mai mari și mai caracteristice răscoale transilvănene și anume: răscoala din 1437, 1514 și 1784, dînd astfel posibilitatea înțelegerii cît mai depline a fenomenului istoric — manifestarea luptei de clasă în forma sa superioară, a răscoalelor țărănești.

Arătînd care sînt cauzele principale, forțele motrice, programul precum și cauzele înfrîngerii răscoalelor țărănești, autorul subliniază îndeosebi asupra importanței acestora.

Răscoalele țărănești, ca parte integrantă și ca formă superioară a luptei de clasă în Evul Mediu, au avut cea mai mare însemnătate în mersul mereu înainte al societății. Chiar dacă, vremelnic, după înăbușirea răscoalelor, țărănimea a fost supusă unei exploatări sporite și a fost legată de glie (1514), totuși însemnătatea răscoalelor nu poate fi contestată nici pentru timpul desfășurării lor și cu atît mai mult în perspectiva dezvoltării istorice a societății de pe teritoriul patriei noastre.

C. TATOMIR

UN IMPORTANT STUDIU MONOGRAFIC *

Literatura de specialitate s-a îmbogățit cu valorosul volum „Uzinele Reșița în anii construcției socialiste“, elaborat de un colectiv de cercetători din Institutul de cercetări economice al Academiei R.P.R., în colaborare cu un colectiv din cadrul Uzinelor metalurgice Reșița.

Acest studiu monografic suscită interesul atât al specialiștilor cât și al altor cercuri de cititori.

Bogăția de idei și actualitatea lor, înaltul conținut științific, prezentarea și analizarea proceselor și fenomenelor economice în dezvoltarea lor istorică fac din această lucrare un bogat izvor de informare și documentare științifică asupra acestui mare obiectiv al industriei noastre grele.

Monografia este alcătuită din două mari părți, subdivizionate în capitole.

În prima parte a monografiei autorii au folosit un vast material provenit din Arhivele Statului București, Arhivele Uzinelor Reșița, Arhivele Institutului de istorie a partidului etc. pentru a analiza principalele momente ale istoricului Uzinelor Reșița începând de la înființare (1769) și până în 1948.

În capitolul intitulat „Aspecte din istoricul Uzinelor Reșița de la înființare până în 1944“ autorii pun în lumină rolul de frână al relațiilor bazate pe proprietate privată în calea creșterii nivelului tehnic al producției. De asemenea, este analizat procesul infiltrării capitalului străin în activitatea acestor uzine. Cît de „națională“ era această întreprindere — se arată în lucrare — reiese din simplul fapt că numai capitalul englez reușise să acapareze în 1923 o treime din totalul acțiunilor, iar în consiliul său de administrație pe lângă mari capitaliști legați strîns de finanța internațională, ca Mauriciu Blank și Oskar Kaufmann și politicieni ca Dinu Brătianu, Victor Bontescu ș.a. figurau capitaliștii străini Gustav Pereire, Rudolf Sieghardt, Georges Gunther, A. Weiner și A. Veith.

Autorii subliniază insistența cu care capitalul monopolist german a luptat pentru a subordona activitatea Uzinelor Reșița intereselor sale. În acest proces un moment favorabil pentru capitalul german este încredințarea Uzinelor de către guvernul antonescian concernului „Hermann Goering Werke“. Astfel cea mai mare întreprindere industrială din țară se transformă într-o agenție a centralei grupului „Hermann-Goering-Werke“ din Berlin. În urma pătrunderii capitalului german în economia acestei uzine s-a intensificat exploatarea muncitorilor și jefuirea materialelor prime. Capitaliștii germani și ceilalți capitaliști străini acționari ai acestei uzine au obținut profituri fabuloase. Astfel, în perioada 1920—1943, profiturile de monopol au crescut de la 26 497 174 lei la 305 051 778 lei, adică de peste 11 ori.

Mergînd pe linia elucidării cît mai ample a acestei chestiuni, autorii monografiei au meritul de a fi precizat rolul comenzilor civile și militare ale statului român în sporirea vertiginoasă a profiturilor.

Ar fi fost necesar ca analiza multipleror aspecte caracteristice procesului pauperizării relative și absolute a muncitorilor reșițeni să fie completată prin compararea ritmului de creștere a profitului mediu anual adus de un muncitor,

*) *Uzinele Reșița în anii construcției socialiste*, Ed. Academiei R.P.R., Buc., 1963, 526 p.

cu ritmul scăderii salariului mediu, aceasta constituind o bază în vederea explicării altor fenomene semnificative pentru adâncirea prăpastiei dintre muncitori și capitaliști.

În capitolul „Din istoricul luptelor duse de metalurgiștii reșițeni împotriva exploatării și asupririi” este subliniată participarea activă a lucrătorilor și muncitorilor reșițeni la unele dintre cele mai importante bătălii de clasă din istoria poporului nostru. Luptele împotriva armatelor imperiale austriace, apărarea cu eroism a orașului și uzinei de atacurile și devastările armatei contrarevoluționare din perioada revoluției de la 1848, opoziția față de războiul imperialist și apărarea revoluționară a tinărului stat socialist născut după Revoluția din Octombrie, solidaritatea cu muncitorii participanți la greva generală din 1920, entuziasmul cu care au salutat crearea P.C.R. în 1921, sprijinirea eroicelor lupte ale ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie-februarie 1933, desfășurarea unei acțiuni de masă împotriva politicii de fascizare și declanșare a războiului antisovietic, contribuția la pregătirea și desfășurarea insurecției armate din August 1944, sint doar câteva din acțiunile la care muncitorii Uzinelor Reșița au fost prezenți și care și-au găsit tratarea corespunzătoare în monografie.

Deosebit de semnificative sînt faptele desprinse din documentele vremii care atestă participarea muncitorilor reșițeni în frunte cu comuniștii și uteciștii la organizarea unor acțiuni de sabotaj împotriva armatei hitleriste prin distrugerea liniilor ferate, podurilor etc. și împiedicarea trimeriei pe front a produselor U.D.R.

După victoria insurecției din August 1944, metalurgiștii de la Reșița și-au intensificat activitatea creînd gărzi muncitorești, organizînd lupta sindicală, desfășurînd o vie activitate propagandistică etc. împotriva hitleriștilor și a sprijinitorilor lor.

Exemplele cuprinse în lucrare dovedesc că muncitorii Uzinelor Reșița au reușit să transforme întreprinderea lor într-o citadelă a luptei de clasă, împotriva exploatarelor.

Ultimul capitol al primei părți a monografiei ocupîndu-se de dezvoltarea uzinei în perioada 1944—1948, înfățișează lupta muncitorilor reșițeni sub conducerea partidului pentru traducerea în viață a istoricelor sarcini trasate de Conferința Națională a P.C.R. din octombrie 1945.

Menționăm că aspectele noii etape ale luptei metalurgiștilor din Reșița sînt tratate la un înalt nivel științific, convingător pentru felul cum au fost rezolvate sarcinile de importanță majoră ale acestei perioade: lichidarea sabotajului organizat de clasele exploatare, întărirea controlului muncitoresc, refacerea capacităților de producție ale uzinelor și, pe această bază, creșterea producției etc.

Partea a doua a monografiei deține cea mai mare pondere în economia lucrării și analizează problemele cheie ale procesului de producție în noile condiții social-economice din țara noastră.

Autorii examinează aspecte ale organizării pe baze socialiste a muncii de conducere a întreprinderii și subliniază că existența și perfecționarea ei este determinată tocmai de esența relațiilor de producție socialiste.

Creșterea producției Uzinelor Reșița în anii construcției socialiste a fost posibilă prin dezvoltarea bazei tehnico-materiale a acestor uzine. Autorii tratează în mod corespunzător problema dinamicii și structurii investițiilor capitale: în perioada 1950—1961 investițiile au sporit de aproape 6 ori, în marea lor majoritate fiind orientate spre secțiile de bază ale producției. De asemenea, interesant tratat este modul cum s-au schimbat indicii de utilizare ai capacităților de producție. Este evidențiată creșterea considerabilă a indicilor folosirii intensive și extensive a capacităților de producție de la o perioadă la alta, formulînd în același timp concluzia bine argumentată a existenței unor importante rezerve de îmbunătățire a acestor capacități, rezerve asupra cărora își concentrează atenția întregul colectiv de muncitori, tehnicieni și ingineri ai Uzinelor Reșița.

Un loc central în monografie îl ocupă problemele legate de organizarea socialistă a producției. Autorii au desprins concluzii semnificative pentru condițiile și largile posibilități ale organizării planificate a producției în economia socialistă. Studiul amplu și profund asupra aspectelor esențiale ale concentrării și combinării,

specializării și cooperării în producție, privite în raport cu perfecționarea forțelor de producție, i-a condus pe autori la concluzia că dezvoltarea acestor procese exercită o influență pozitivă asupra diviziunii muncii, volumului producției, nivelului productivității muncii și al prețului de cost. De asemenea, este subliniat punctul de vedere cu privire la rolul pregătirii și organizării fabricației în îmbunătățirea tuturor indicilor cantitativi și calitativi ai activității întreprinderii.

Menționăm de asemenea, analiza făcută unui factor de primă importanță ai producției — creșterea, calificarea și utilizarea rațională a forței de muncă. Sint concludente datele care exprimă ponderea personalului cu pregătire medie și superioară din totalul de salariați, în perioada 1949—1960, comparativ cu perioada de până la 1948, precum și cele care evidențiază modul de utilizare a timpului de muncă disponibil. Autorii precizează că Uzinele Reșița dispun încă de posibilități însemnate pentru sporirea producției prin folosirea tot mai judicioasă a forței de muncă, concluzie care exprimă de fapt esența analizei făcute.

O apreciere pozitivă se impune și cu privire la modul în care sint studiate și prezentate diferitele aspecte ale cointeresării materiale. A fost prelucrat un vast material factic cu privire la normarea muncii și la salarizare — principală pîrghie a cointeresării materiale — pe baza căreia autorii au desprins sensul mișcării indicatorilor ce caracterizează grupul de fenomene economice cercetate.

Profunzimea cu care sint analizate creșterea volumului și calității producției, dinamica productivității muncii, structura și dinamica prețului de cost, rentabilitatea producției conferă monografiei valoarea științifică necesară. Bazîndu-se pe date de arhivă, pe scheme și grafice sugestive, cercetătorii care au lucrat la elaborarea ei reușesc să înfățișeze convingător grija și interesul întregului colectiv pentru rezolvarea problemelor de producție, ceea ce este posibil numai în condițiile economiei socialiste.

Monografia Uzinelor Reșița are calitatea de a cuprinde într-un spațiu corespunzător diferite aspecte ale creșterii nivelului de trai material și cultural al oamenilor muncii din Reșița. Indicatorii cu privire la creșterea volumului desfacerilor cu amănuntul prin comerțul socialist, indicatorii demografici, consumul pe cap de locuitor etc., reliefează profunde transformări economice și sociale care au avut loc în viața oamenilor muncii din această regiune a țării.

Monografia „Uzinele Reșița în anii construcției socialiste” reprezintă o realizare valoroasă a cercetătorilor economiști din țara noastră, o frescă veridică a muncii și luptei metalurgiștilor reșițeni, conduși de partid, înainte și după 23 August 1944.

V. NICHITA
C. BOTEZ

„INDUSTRIA SİRMEI“ — CIMPIA TURZII. DEZVOLTAREA INTREPRINDERII IN ANII REGIMULUI DEMOCRAT-POPULAR

Ed. Academiei R.P.R., 1963, 248 p.

Ținând seama de importanța întreprinderii „Industria Sîrmei“, care în perioada de după 1948, a obținut rezultate valoroase, putem să înțelegem utilitatea monografiei apărute despre această unitate. Monografia elaborată de un colectiv de cercetători de la Institutul de cercetări economice al Academiei R.P.R. și specialiști din întreprinderea respectivă cuprinde o analiză a dezvoltării „Industriei Sîrmei“ din Cîmpia Turzii în anii regimului democrat-popular.

Urmărind dezvoltarea „Industriei Sîrmei“ din Cîmpia Turzii în această perioadă se desprinde ideea că succesele se obțin numai în condițiile unei activități susținute dusă de întregul colectiv de muncă, pentru îndeplinirea sarcinilor ce-i revin în cadrul planului de stat. De asemenea, din monografie se relevă superioritatea relațiilor de colaborare și ajutor reciproc dintre oameni, ceea ce asigură atât dezvoltarea în ritm rapid a forțelor de producție cât și ridicarea nivelului de trai al salariaților. Comparînd rezultatele activității social-economice desfășurate la „Industria Sîrmei“ în anii regimului burghezo-moșieresc cu cele obținute în timpul regimului democrat-popular, putem să subliniem încă o dată superioritatea socialismului față de capitalism.

Importanța cercetării legată de dezvoltarea unor unități industriale rezidă și în faptul că ea contribuie la popularizarea aspectelor pozitive înaintate din activitatea colectivelor de muncă, a metodelor și căilor care duc la creșterea productivității muncii, la reducerea prețului de cost și ridicarea calității produselor.

Materialul prezentat mai evidențiază și rolul deosebit pe care îl au arhivele în elaborarea unor asemenea studii. Astfel, cercetarea materialului documentar din arhiva întreprinderii a permis desprinderea unor principale aspecte social-economice și politice de la înființarea acesteia (1920) și pînă la naționalizare.

În primul capitol, autorii prezintă ascensiunea rapidă a întreprinderii, ascensiune datorată avantajelor legii din 1921 de încurajare a industriei naționale precum și sprijinului financiar prin credite oferit cu larghețe de marile bănci transilvănene.

Din acest capitol se desprinde ideea că întreaga activitate a întreprinderii a fost subordonată luptei pentru obținerea de profituri ridicate. Arătînd aderarea în 1926 a „Industriei Sîrmei“ la Uniunea monopolistă „Filiera“, autorii au reușit să explice atât cauzele care au dus la consolidarea pozițiilor întreprinderii în cadrul monopolului capitalist din ramura industrială de sîrmă și cuie cât și urmările acestei situații asupra profiturilor capitaliștilor, asupra muncitorilor și țăranilor. În continuare este urmărită activitatea întreprinderii în timpul crizei economice din 1929—1933. Folosind din plin aparatul de stat burghez și sprijinul Băncii Naționale, pentru a face față greutăților ivite în timpul crizei, întreprinderea a putut să-și consolideze poziția pe piața internă realizînd o însemnată centralizare de capital în felul acesta, ridicîndu-se gradul de concentrare a

producției. În anul 1931, scăderea producției la „Industria Sirmei” a atins punctul său maxim. În consecință conducerea întreprinderii a recurs la scăderea salariilor muncitorilor — cu 23,7% față de 1929, iar pentru a preîntîmpina o scădere și mai mare a prețurilor în noiembrie 1931 s-a alăturat cartelului „Sacomet”. Astfel, în timpul crizei, „Industria Sirmei” și-a mărit capitalul cu 20%. Același ritm ascendent îl va cunoaște întreprinderea și în anii militarizării economiei naționale și de fascizare a țării, precum și înaintea și în timpul celui de-al doilea război mondial. În felul acesta, întreprinderea s-a transformat treptat, cu sprijinul permanent al statului, într-o unitate industrială a cărei producție, în mare parte, era destinată pregătirii și susținerii războiului. Capitaliștii obțineau profituri mari de pe urma exploatarea muncitorilor. Semnificativ în acest sens este nivelul continuu ascendent al ratei plusvalorii care, în anul 1943, este aproape de 2,3 mai mare față de anul 1920.

Sursele obținerii de profituri mari erau pe de o parte plusvaloarea produsă în cadrul întreprinderii și a unităților dominate de ea, iar pe de altă parte veniturile provenite din vinderea mărfurilor la prețuri ridicate.

Gradul înalt de exploatare al muncitorilor era obținut printr-o zi de muncă extrem de lungă, care în anumite perioade ajungea la 14 ore, precum și printr-un nivel ridicat al intensității muncii. Condițiile de muncă și viață erau deosebit de grele: salarii mici, lipsa de igienă și securitate a muncii, nesiguranța zilei de muncă, lipsa de locuințe, de asistență medicală etc.

Împotriva exploatarea la care erau supuși de către patroni, muncitorii sub conducerea comuniștilor, s-au ridicat la luptă. Astfel, în 1926 ei declară grevă, cerind mărirea salariului și micșorarea zilei de muncă, iar în 1929 cu ocazia încheierii contractului colectiv de muncă aceștia cer o serie de îmbunătățiri.

La refuzul patronilor, muncitorii declară grevă care apoi ia amploare, învingînd mijloacele folosite de exploatarea pentru a o înăbuși. Ei au reluat lucrul abia atunci cînd direcția s-a obligat să asigure un spor de salariu de 10% și să reprimească pe muncitorii greviști.

Lupta muncitorilor de la Industria Sirmei, îndrumată și condusă de partid, a căpătat o ascutime deosebită în perioada războiului cînd aceștia au folosit diferite mijloace pentru a sabota producția destinată mașinilor de război hitleriste. De asemenea în perioada de după 23 August 1944 ei și-au pus întreaga capacitate în slujba frontului antihitlerist și a reconstruirii întreprinderii. Astfel, într-o perioadă scurtă de timp producția întreprinderii ajunge în 1948 aproape la nivelul anului 1938 (96,4%).

Naționalizarea întreprinderii a permis organizarea muncii pe bază de plan, ceea ce a dus la creșterea continuă a producției în scopul construirii socialismului, pentru ridicarea nivelului material și cultural al poporului muncitor.

În partea a doua și a treia a lucrării, autorii analizează problemele dezvoltării economice a întreprinderii în anii regimului democrat-popular.

Analiza condițiilor principale care asigură dezvoltarea economică a întreprinderii este deschisă prin prezentarea situației mijloacelor de muncă de care dispune întreprinderea, deoarece în funcție de volumul, structura, gradul de uzură, nivelul tehnic și modul de utilizare a mijloacelor de muncă depinde capacitatea ei de producție, creșterea productivității muncii, rentabilitatea, reducerea prețului de cost.

Creșterea volumului fondurilor fixe (tabelul nr. 1, pag. 47) în perioada 1952—1962, demonstrează în mod grăitor dezvoltarea continuă și rapidă a întreprinderii.

Creșterea însemnată a volumului fondurilor fixe a fost determinată de construirea unor obiective industriale și social-culturale (laminorul de profile, oțelăria cu patru cuptoare electrice și unul Siemens Martin, centrala termică, construirea școlii profesionale, locuințele muncitorești etc.) și de unele construcții speciale (extinderea liniei ferate uzinale, asfaltarea drumurilor etc.). Din valoarea inițială a fondurilor fixe existente la sfîrșitul anului 1962, 80,6% reprezintă intrările de fonduri fixe prin investiții efectuate în perioada 1949—1962. Ținînd cont că 4/5 din fondurile fixe au fost construite în ultimii 14 ani și peste 1/3 în ultimii 7 ani, se poate afirma că întreprinderea dispune în marea majoritate de o tehnică nouă introdusă după naționalizare. Lucrarea de față atestă că un

aspect esențial al dezvoltării industriale a țării noastre care evidențiază superioritatea industrializării socialiste, este nivelul tehnic.

Practica arată că o condiție obligatorie pentru ridicarea eficacității muncii o constituie introducerea în producție a celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, iar orînduirea socialistă asigură aceasta prin crearea tuturor condițiilor pentru introducerea progresului tehnic în producție, lichidînd limitele capitaliste în această privință. Și la întreprinderea „Industria Sîrmei” ca la orice întreprindere socialistă progresul tehnic se manifestă ca un proces complex care privește îmbunătățirea concomitentă a uneltelor de muncă, a proceselor tehnologice, a materiilor prime, a organizării producției și a calității produselor finite. Astfel, au fost înlocuite tipuri vechi cu tipuri noi de mijloace fixe, s-a extins mecanizarea, s-au introdus primele elemente de semiautomatizare și automatizare a produselor tehnologice. În ceea ce privește aprovizionarea întreprinderii cu cantități sporite de materiale aceasta se realizează în condițiile lărgirii continue a bazei interne de materiale. În anii următori naționalizării s-au produs schimbări în privința surselor de la care se aprovizionează întreprinderea, marea majoritate fiind surse indigene. Îmbunătățirea folosirii resurselor materiale a devenit la „Industria Sîrmei” o problemă centrală a colectivului de lucrători, care luptă în vederea reducerii prețului de cost și a îmbunătățirii tuturor indicilor calitativi.

În încheiere, autorii urmăresc formarea cadrelor de muncitori, perfecționarea sistemului salarizării lor și participarea activă a oamenilor muncii la organizarea și conducerea producției.

Datorită dezvoltării întreprinderii, se arată în lucrare, numărul de muncitori a crescut în 1962 cu 327,3% față de anul 1938.

De la așezarea întreprinderii pe baze socialiste, pe linia pregătirii cadrelor, a ridicării nivelului lor tehnic-profesional, s-au conturat anumite procese noi de o deosebită însemnătate pentru creșterea productivității muncii, pentru conținutul și caracterul muncii. Pe de o parte se evidențiază un proces de creștere a numărului locurilor de muncă, pentru care, în general, se cere muncitorilor o calificare tot mai complexă, pe de altă parte în întreprindere s-a dezvoltat un proces de pregătire a acestora corespunzător cerințelor crescînde ale locurilor de muncă. Numărul absolvenților școlii profesionale, a cursurilor de calificare, proporția relativ mare a cursanților la cercul de minim tehnic și a participanților la conferințele cu caracter tehnic, sînt dovezi grăitoare ale procesului amintit.

Creșterea înzestrării tehnice pe de o parte, ridicarea nivelului tehnic-cultural pe de altă, în cadrul general al relațiilor de producție socialiste, dă o mare eficacitate inițiativei creatoare a oamenilor muncii, exprimată mai cu seamă în întrecerea socialistă și în mișcarea de inovații și raționalizări.

Ridicarea proporției muncitorilor de la „Industria Sîrmei” participanți la întrecerea socialistă de la 76% în 1955, la 85% în 1962, iar a frunțașilor în producție în aceeași perioadă de la 17% la 26% precum și creșterea numărului inovatorilor de la 620 cît a fost în perioada 1951—55 la 1171 în perioada 1956—60, sînt date care arată creșterea gradului de participare activă a lucrătorilor întreprinderii la sporirea producției, ele fiind o reflectare a creșterii conștiinței lor socialiste.

În lucrare se analizează pe larg rezultatele economice și sociale obținute de întreprindere în anii puterii populare urmîrindu-se dezvoltarea sistematică a activității de producție, ca urmare a folosirii mijloacelor cu care întreprinderea a fost dotată de stat. Astfel, volumul producției a crescut substanțial (în 1962 volumul producției industriale era de 5,1 ori mai mare decît în 1948) a sporit numărul sortimentelor, calitatea producției s-a îmbunătățit. Ritmul mediu anual de creștere a producției a fost între anii 1960—1962 de 12,4%.

Autorii au arătat că deși planul de producție al întreprinderii se îndeplinește ritmic, minusurile care apar în secții în unele perioade ale anului înseamnă că mai sînt necesare unele îmbunătățiri ale activității productive a întreprinderii. În acest sens lucrarea indică în mod concret unele căi care pot duce la îndeplinirea cît mai ritmică a producției în toate perioadele anului și în toate sectoarele producției ca: îmbunătățirea continuă a aprovizionării sau asigurarea

unei concordanțe cât mai depline între sarcinile de producție și necesitățile beneficiarilor.

Alături de sporirea volumului producției, întreprinderea a obținut realizări însemnate atât în ceea ce privește calitatea producției cât și în aceea a reducerii prețului de cost. Rezultatele luptei generale pentru ridicarea calității produselor sînt reflectate în îmbunătățirea treptată a caracteristicilor tehnice ale acestora, cum sînt puritatea, rezistența, gradul de finisare. De pildă, la oțelul pentru rulmenți s-a ajuns ca indicele mediu de puritate să fie de 2,5 în 1962 față de 3,0 cât este limita indicelui maxim. De asemenea, întreprinderea a obținut o serie de rezultate pozitive în îmbunătățirea nivelului general al calității producției reprezentate de reducerea procentului de rebuturi și declassate și de scăderea ponderii producției reclamate și returnate de beneficiari.

Reducerea prețului de cost într-o perioadă de 12 ani cu 28,1% (în medie pe an cu 2,3%) reprezintă o ilustrare a realizărilor întreprinderii în domeniul creșterii producției și a productivității muncii, a folosirii raționale a materialelor, utilajelor și suprafețelor de producție. Alături de reducerea continuă a prețului de cost, accelerarea vitezei de rotație a mijloacelor circulante reflectă îmbunătățirea activității întreprinderii „Industria Sîrmei” în anii regimului democrat-popular.

Pe lângă faptul că întreprinderea a devenit un pilon de nădejde al industriei grele din țara noastră, ea a contribuit cu importante fonduri la creșterea acumulărilor socialiste și sporirii resurselor materiale și bănești, necesare industrializării socialiste a țării.

Dezvoltarea activității productive a întreprinderii a fost însoțită de îmbunătățirea condițiilor de muncă și de creșterea continuă a nivelului de trai material și cultural al colectivului de muncitori.

Din lucrare se desprinde ideea că, creșterea nivelului de trai material și cultural al poporului nostru este rodul politicii înțelepte duse de P.M.R. și a adevăratei întregului popor la această politică.

Lucrarea monografică Industria Sîrmei — Cîmpia Turzii, prin problemele dezbătute și modul cum sînt prezentate, aduce un aport însemnat la studiul problemelor concrete ale construcției socialiste din țara noastră, contribuind totodată la ridicarea conștiinței socialiste a oamenilor muncii, la educarea lor în spiritul socialismului.

I. D. BURLACU

REVISTA ARHIVELOR

ORGAN AL DIRECȚIEI GENERALE A ARHIVELOR STATULUI
DIN REPUBLICA POPULARA ROMÂNĂ

Apare de 2 ori pe an

Redacția : București, B-dul 6 Martie nr. 29 — Telefon : 13.37.77

CUPRINSUL

EDITORIAL

Pag.

*** — 20 de ani de înfăptuiri mărețe sub steagul partidului .

3

STUDII

M. FĂNESCU, I. ADAM — *Contribuția Arhivelor Statului la publicarea izvoarelor istoriei patriei* 21

COMUNICĂRI ȘI NOTE

DIN LUPTA MASELOR POPULARE SUB CONDUCEREA PARTIDULUI
PENTRU PREGĂTIREA ȘI ÎNFĂPTUIREA ACTULUI ISTORIC DE LA
23 AUGUST 1944, INSTAURAREA REPUBLICII ȘI CONSTRUIREA
SOCIALISMULUI

- V. ARIMIA — *Agravarea situației economice în anii 1943—1944* 51
- P. PALIU — *Din acțiunile de sabotaj ale maselor populare împotriva mașinii de război fasciste* 69
- M. COVACI, GH. MOLDOVEANU — *Acțiuni ale muncitorilor ceferiști împotriva exploatării, a dictaturii militare-fasciste și a războiului hitlerist (1940—1944)* 85
- S. CUTIȘTEANU — *Rolul presei ilegale conduse de P.C.R. împotriva dictaturii militare-fasciste, pentru scoaterea României din războiul hitlerist și alăturarea ei coaliției antihitleriste (iunie 1941—august 1944)* 111
- O. MATICHESCU — *Activitatea desfășurată de P.C.R. cu prilejul zilei de 1 Mai pentru organizarea luptei oamenilor muncii împotriva dictaturii militare-fasciste și a războiului hitlerist (1941—1944)* 133
- C. TAMAȘ, E. RĂCILĂ — *Acțiuni ale maselor muncitoare din regiunea Argeș împotriva dictaturii militare-fasciste* 166.
- AL. MATEI — *Date privitoare la situația social-economică și unele acțiuni ale maselor populare din județele Alba, Hunedoara, Sibiu și Turda-Cluj în perioada pregătirii insurecției armate din August 1944* 185
- C. BOTEZ, D. BOȚESCU — *Aspecte din lupta maselor populare din Moldova conduse de P.C.R. pentru instaurarea puterii populare (23 August 1944—6 Martie 1945)* 205
- C. OLTEANU — *Din lupta maselor populare conduse de Partidul Comunist Român pentru refacerea economiei naționale în perioada 1945—1947* 225
- T. MATEESCU — *Dezvoltarea Gospodăriei Agricole Colective Comana, regiunea Dobrogea* 255

FONDURI ARHIVISTICE

TR. RUS, I. BURLACU, ȘT. HURMUZACHE — <i>Frontul Renașterii Naționale</i>	285
N. MOCIOIU — <i>Primăria Municipiului Brăila 1831—1944</i>	299

CRONICA

— <i>Centenarul Universității din București</i> (M. REGLEANU) .	321
---	-----

NOTE BIBLIOGRAFICE

— <i>Lucrări noi despre istoria Partidului Comunist din România, a mișcării muncitorești din țara noastră și despre istoria patriei</i> (C. TATOMIR) . . .	325
— <i>Un important studiu monografic</i> (V. NICHITA, C. BOTEZ)	331
— <i>Industria Sirmei C. Turzii. Dezvoltarea întreprinderii în anii regimului democrat-popular</i> (I. BURLACU)	335

REVISTA ARHIVELOR
ОРГАН ГЛАВНОГО УПРАВЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННЫХ АРХИВОВ
РУМЫНСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ

Издается 2 раза в год

Редакция: București, B-dul 6 Martie nr. 29, telefon 13.37.77

СО Д Е Р Ж А Н И Е

Стр.

ПЕРЕДОВАЯ СТАТЬЯ

х х х — 20 лет грандиозных свершений под знаменем партии	3
М. ФЭНЕСКУ, И. АДАМ — Участие Гостие Государственных Архивов в публикации изданий источников истории Родины	21

СООБЩЕНИЯ И ЗАМЕТКИ

**БОРЬБА НАРОДНЫХ МАСС ПОД РУКОВОДСТВОМ
ПАРТИИ ДЛЯ ПОДГОТОВКИ И СОВЕРШЕНИЯ ИСТОРИЧЕСКОГО АКТА
23 АВГУСТА 1944 г. ОСНОВЫВАНИЕ РЕСПУБЛИКИ И СТРОИТЕЛЬСТВО
СОЦИАЛИЗМА**

В. АРИМИЯ — Ухудшение экономического и военного положений в 1943—1944 гг.	51
П. ПАЛИУ Акты саботажа, народных масс против фашистской военной машины	69
М. КОВАЧ, Л. МОЛДОВЕАНУ — Действия железнодорожников против эксплуатации, военно-фашистской диктатуры и гитлеровской войны (1940—1944)	85
С. КУТИШТЯНУ — Роль подпольной печати под руководством Р.К.П. против военно-фашистской диктатуры, за извлечение Румынии из гитлеровской войны и её присоединение к антигитлеровской коалиции (июль 1941—август 1944 гг.)	111
О. МАТИКЕСКУ — Деятельность Р.К.П., проявленная по случаю дня первого мая для организации борьбы трудящихся против военно-фашистской диктатуры и гитлеровской войны (1941—1944)	133
К. ТАМАШ, Е. РЭЧИЛЭ — Действия народных масс области Арджеш против военно-фашистской диктатуры	166
АЛ. МАТЕЙ — Сведения, касающиеся общественно-экономического положения и некоторых действий народных масс областей Алба, Хунедоара, Сибиу и Турда-Клуж во время подготовки вооруженного восстания августа 1944 г.	185
К. БОТЕЗ, Д. БОЦЕСКУ — Аспекты борьбы народных масс Молдавии под руководством Р.К.П. за восстановления народной власти (23 августа 1944—6 марта 1945)	205
К. ОЛТЯНУ — За борьбу народных масс под руководством Р.К.П. для переустройства народного хозяйства в период 1945—1947	225
Т. МАТЕЕСКУ — Развитие коллективного сельского хозяйства Комана, области Доброджа	255

ОБЗОРЫ АРХИВНЫХ ФОНДОВ

ТР. РУС, П. БУРЛАКУ, ШТ. ХУРМУЗАКЕ — Frontul Renașterii Naționale .	285
Н. МОГОЮ — Primăria Municipiului Brăila 1831—1914	299

ХРОНИКА

— Столетие Бухарестского Университета (М. РЕГЛЯНУ)	321
--	-----

БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЕ ЗАМЕТКИ

— Новые работы по истории партии, рабочему движению и истории нашей страны (К. ТАТОМИР)	325
— Важнейший монографический очерк К. БОТЕЗ, Б. НИКИТА	331
— Проволочная промышленность К. Турзий. Развитие предприятия в годы народно-демократического строя (И. БУРЛАКУ)	335

REVISTA ARHIVELOR

ORGAN DER GENERALDIREKTION DER STAATSARCHIVE
DER RUMÄNISCHEN VOLKSREPUBLIK

Erscheint zweimal jährlich

Redaktion : București, B-dul 6 Martie nr. 29 — Fernruf : 13.37.77

I N H A L T

Seite

LEITARTIKEL

- * * * — 20 Jahre grossartiger Verwirklichungen unter dem Banner der Partei 3

STUDIEN

- M. FĂNESCU, I. ADAM — *Der Beitrag der Staatsarchive zur Veröffentlichung der Quellen der Geschichte des Vaterlandes* 21

MITTELUNGEN UND ANMERKUNGEN

AUS DEM KAMPFE DER VOLKSMASSEN UNTER DER FÜHRUNG DER
PARTEI FÜR DIE VORBEREITUNG UND DURCHFÜHRUNG DES GE-
SCHICHTLICHEN AKTES VOM 23 AUGUST 1944. DIE ERRICHTUNG DER
AUFBAU DES SOZIALISMUS

- V. ARIMIA — *Die Verschlechterung der wirtschaftlichen und militärischen Lage in den Jahren 1943—1944* 51
- P. PALIU — *Sabotageakten der Volksmassen gegen die faschistische Kriegsmaschine* 69
- M. COVACI, GH. MOLDOVEANU — *Aktionen der rumänischen Eisenbahner gegen die Ausbeutung, die militär faschistische Diktatur und den Hitlerkrieg (1940—1944)* 85
- S. CUTIȘTEANU — *Die Rolle der illegalen Presse unter der Führung Kommunistischen — Partei Rumäniens gegen die militär — faschistische Diktatur, beim Austritt Rumäniens aus dem Hitlerkrieg und seinem Anschluß an die Antihitlerkoalition (Juni 1941 — August 1944)* 111
- O. MATICHESCU — *Die Tätigkeit der Kommunistischen — Partei Rumäniens anlässlich des 1 Mai für die Organisierung des Kampfes des Werktätigen gegen die militär — faschistische Diktatur und den Hitlerkrieg. (1941—1944)* 133
- C. TAMAS, E. RĂCILĂ — *Aktionen der Volksmassen aus der Region Argeș gegen die militär — faschistische Diktatur* 166
- A. MATEI — *Angaben bezüglich der sozialwirtschaftlichen Lage und einige Handlungen der Volksmassen in den Bezirken Alba, Hunedoara, Sibiu und Turda-Cluj, während der Vorbereitung des bewaffneten Aufstandes vom 23 August 1944* 185

	Seite
C. BOTEZ, D. BOTEȘCU — <i>Aspekte des Kampfes der Volksmassen aus der Moldau unter der Führung der Kommunistischen — Partei Rumäniens um die Einsetzung der Volksmacht</i> (23 August 1944 — 6 März 1945)	205
C. OLTEANU — <i>Aus dem Kampfe der Volksmassen unter der Führung der Kommunistischen — Partei Rumäniens um den Wiederaufbau der Volkswirtschaft in den Jahren 1945—1947</i>	225
T. MATEESCU — <i>Die Entwicklung der Kollektivwirtschaft Comana, Region Dobroudscha</i>	255

ARCHIVFONDS

TR. RUS, I. BURLACU, ȘT. HURMUZACHE — <i>Frontul Renașterii Naționale</i>	285
N. MOCIOIU — <i>Primăria Municipiului Brăila, 1831—1944</i>	299

KRONIK

— <i>Die Hundertjahrfeier der Universität in Bukarest</i> (M. REGLEANU) .	321
---	-----

BIBLIOGRAPHISCHE HINWEISE

— <i>Neue Werke über die Geschichte der Kommunistischen Partei Rumäniens der Arbeiterbewegung in unserem Lande und über die Geschichte unserer Heimat</i> (C. TATOMIR)	325
— <i>Ein bedeutendes monographisches Studium</i> (V. NICHITA und C. BOTEZ)	331
— <i>Industria Sirmei — Werke C. Turzii. Die Entwicklung des Betriebes in den Jahren des volksdemokratischen Regimes</i> (I. BURLACU)	335

REVISTA ARHIVELOR

ORGANE DE LA DIRECTION GÉNÉRALE DES ARCHIVES D'ÉTAT
DE LA RÉPUBLIQUE POPULAIRE ROUMAINE

Publication semestrielle

Rédaction : București, B-dul 6 Martie nr. 29 — Téléphone : 13.37.77

S O M M A I R E

Page

EDITORIAL

- *** — *Vingt années de magnifiques réalisations sous l'entendard du parti* 3

ÉTUDES

- M. FANESCU, I. ADAM — *La contribution des Archives de l'État à la publication des sources de l'histoire de notre patrie* 21

COMMUNICATIONS ET NOTES

DE LA LUTTE DES MASSES POPULAIRES SOUS LA CONDUITE DU
PARTI POUR LA PRÉPARATION ET LA RÉALISATION DE L'ACTE
HISTORIQUE DU 23 AOÛT 1944, L'INSTAURATION DE LA RÉPUBLIQUE
ET L'ÉDIFICATION DU SOCIALISME

- V. ARIMIA — *L'aggravation de la situation économique pendant les années 1943—1944* 51
- P. PALIU — *Sur les actions des masses populaires de saboter la machine de guerre fasciste* 69
- M. COVACI, GH. MOLDOVEANU — *Actions des cheminots contre l'exploitation, la dictature militaire-fasciste et la guerre hitlérienne (1940—1944)* 85
- S. CUTISTEANU — *Le rôle de la presse illégale dirigée par le P.C.R. contre la dictature militaire-fasciste, pour faire sortir la Roumanie de la guerre hitlérienne et se joindre à la coalition antihitlérienne juin 1941—août 1944* 111
- O. MATICHESCU — *L'activité déployée par le P.C.R. à l'occasion du 1 Mai pour l'organisation de la lutte des travailleurs contre la dictature militaire-fasciste et la guerre hitlérienne (1941—1944)* 133
- C. TAMAȘ, E. RĂCILĂ — *Actions des masses ouvrières de la région de Argeș, contre la dictature militaire-fasciste* 166
- AL. MATEI — *Données sur la situation sociale-économique et sur certaines actions des masses populaires des districts de Alba, Hunedoara, Sibiu et Turda-Cluj pendant la préparation de l'insurrection armée du 23 Août 1944* 185
- C. BOTEZ, D. BOȚESCU — *Aspects de la lutte des masses populaires de Moldavie dirigées par le P.C.R. pour l'instauration du pouvoir populaire (23 Août 1944—6 mars 1945)* 205

	Page
C. OLTEANU — <i>De la lutte des masses populaires sous la conduite du Parti Communiste Roumain pour la reconstruction de l'économie nationale dans la période 1945—1947</i>	225
T. MATEESCU — <i>Le développement de la Ferme agricole collective Comana, région de Dobroudja</i>	255

FONDS ARCHIVISTIQUES

TR. RUS. I. BURLACU, ST. HURMUZACHE — <i>Frontul Renaşterii Naţionale</i>	285
N. MOCIOIU — <i>Primăria Municipiului Brăila 1831—1944</i>	299

CHRONIQUE

— <i>Le Centenaire de l'Université de Bucharest</i> (M. REGLEANU) .	321
---	-----

NOTE BIBLIOGRAFICE

— <i>Travaux nouveaux sur l'histoire du Parti Communist de Roumanie, du mouvement ouvrier dans notre pays et sur l'histoire de la patrie</i> (C. TATOMIR)	325
— <i>Une importante étude monographique</i> (V. NICHITA, C. BOTEZ)	331
— „ <i>Industria Sirmei C. Turzii</i> “. <i>Le développement de l'entreprise pendant les années du régime démocrate-populaire</i> (I. BURLACU)	335

REVISTA ARHIVELOR

ORGAN OF THE HEAD DIRECTION OF STATE ARCHIVES
FROM THE ROUMANIAN PEOPLE'S REPUBLIC

Biannual

Editorial Office : Bucharest, B-dul 6 Martie no. 29 — Telephone 13.37.77

C O N T E N T S

Page

EDITORIAL

- * * * — 20 years of grand achievements under the banner of the Party 3

STUDIES

- M. FANESCU, I. ADAM — *The State Archives contribution to the publication of the sources of our Country History* 21

NOTES AND COMMUNICATIONS

FROM THE POPULAR MASSES STRUGGLE UNDER THE PARTY
LEADERSHIP FOR THE PREPARATION AND ACHIEVEMENT OF THE
HISTORICAL EVENT OF THE 23-rd AUGUST 1944 THE ESTABLISHMENT
OF THE ROUMANIAN PEOPLE'S REPUBLIC AND THE BUILDING
OF SOCIALISM

- V. ARIMIA — *The worsening of the economical situation 1943—1944* 51
- P. PALIU — *On sabotage actions of the popular masses against fascist war machinery* 69
- M. COVACI, GH. MOLDOVEANU — *Actions of railwayworkers against exploitation, military-fascist dictatorship and Hitlerite War (1940—1944)* 85
- S. CUTIȘTEANU — *The part of the illegal Press led by R.C.P. against military-fascist dictatorship in order to take out Roumania from Hitlerite War and to join it in the ant Hitlerite coalition (june 1941—august 1944)* 111
- O. MATICHESCU — *The activity developed by R.C.P. on the ocasion of May Day for the organisation of the working people struggle against military-fasciste dictatorship and Hitlerite War (1941—1944)* 133
- C. TAMAS, E. RĂCILA — *Some actions of working masses from Argeș district against military-fascist dictatorship* 166
- AL. MATEI — *Data concerning social-economical situation and some actions of the actions of the popular masses from Alba, Hunedoara, Sibiu and Turda-Cluj districts during the preparation of the armed insurrection of the 23rd August 1944* 185
- C. BOTEZ, D. BOȚESCU — *On popular masses struggle in Moldavia led by R.C.P. for the establishment of the popular power (the 23rd August 1944—6 March 1945)* 205
- C. OLTEANU — *Upon popular masses struggle led by Roumanian Communist Party for the rehabilitation of national economy during 1945—1947* 225

	Page
T. MATEESCU — <i>The development of Comana Collective-farm, Dobrogea region</i>	255

ARHIVISTICAL FUNDS

TR. RUS, I. BURLACU, ȘT. HURMUZACHE — <i>Frontul Renașterii Naționale</i>	285
N. MOCIOIU — <i>Primăria Municipiului Brăila 1831—1944</i> .	299

CHRONICLE

— <i>Centenary of Bucharest University</i> (M. REGLEANU) .	321
--	-----

BIBLIOGRAPHICAL NOTES

— <i>New works concerning the History of the Rumanian Communist Party, the working class movement in our country and, the History of our country</i> (C. TATOMIR)	325
— <i>An important monographical study</i> (V. NICHITA, C. BOTEZ)	331
— „ <i>Industria Sirmii</i> “ C. Turzii. <i>The development of the plant during the democrat-people's regime</i> (I. BURLACU)	335

PUBLICAȚIILE ARHIVELOR STATULUI

1. *Catalogul documentelor românești*, vol. I, 1521—1799, București, 1955 XXXI+598 p., lei 27.
2. *Indrumător în Arhivele Statului din Iași*, vol. II, București, 1956, 194 p., lei 9 ; vol. III, București, 1959, 183 p., lei 8.
3. *Catalogul documentelor moldovenești*, vol. I, București, 1957, 576 p., lei 27 ; vol. II, București, 1959, 566 p., lei 27.
4. *Arhivele Statului — 125 ani de activitate (1831—1956)*, București, 1957, 514 p., lei 30.
5. *Meșteșugari și neguțători din trecutul Craiovei*, București, 1958, 373 p., lei 15.
6. *Înaltul Divan (1831—1847), inventar arhivistic*, București, 1958, 563 p.+ VI pl., lei 24,50.
7. *Catalogul documentelor grecești*, vol. I, București, 1958, XIII+803 p., lei 33,50 ; vol. II, București, 1958, VIII+429—/430/ p.+8 pl., lei 20.
8. *Inventarul Protocoalelor Primăriei Sibiu 1521—1700*, București, 1958, 233 p., lei 6,25.
9. *Indice cronologic nr. 3 Episcopia Buzău*, București, 1958, 444 p., lei 10,60
10. *Indice cronologic nr. 13 Mănăstirile : Govora, Gruiu, Hagi-Dina și Hotărani*, București, 1958, 95 p., lei 4.
11. *Indice cronologic nr. 15 Mănăstirile : Sf. Ioan-Focșani, Jghiabu, Jitia și Roaba, Măgureanu-București, Mamu, Mărcuța și Mărgineni*, București, 1958, 247 p., lei 10.
12. *Arhiva Magistratului orașului Brașov. Inventarul actelor neinregistrate*, vol. I, București, 1959, 444 p. lei 20 ; vol. II, București, 1961, IV+427 p., lei 20.
13. *Documente privind istoria anului revoluționar 1848 în Moldova*, București, 1960, 516 p., lei 25.
14. *Catalogul documentelor turcești*, vol. I, București, 1960, 728 p., lei 25.
15. *Industria textilă în Brașov și Țara Birsei. Catalog de documente*, vol. I, (1413—1820), București, 1960, 620 p.
16. *Documente privitoare la Istoria Economică a României — Statistică — Țara Românească și Moldova*, Seria B, vol. I, București, 1960, VIII+315 p.+12 planșe, lei 20.
17. *Documente privitoare la Istoria Economică a României, Orașe și Țirguri — Moldova*, Seria A, vol. II, București, 1960, IX+549 p.+6 planșe, lei 25.
18. *Indice cronologic nr. 1, Arhiva Mitropoliei Țării Românești*, vol. I—II, București, 1961, 1472 p., lei 40.
19. *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, București, 1962, 739 p., 27 lei.
20. „Revista Arhivelor”. Seria nouă. Apare semestrial, începînd din anul 1958, lei 12.

Publicațiile de mai sus pot fi procurate de la Direcția generală a Arhivelor Statului, București, B-dul 6 Martie 29, raionul Lenin, telefon 13.37.77. Plata se face contra ramburs poștal, direct sau cu virament.

Lei 12

4340